הארץ

2.00 ש"ח יום ו', י"ד בניסן תשמ"ח, 1 באפריל 1988 VOL.69/20953 APRIL 1 1988

הרפואה זקוקה לניתוח יסודי

מערכת הבריאות הציבורית בישראל סובלת ממחלה אנושה. מצבו של מגן־דוד אדום הינו אחד הסימפטומים למחלה. מחלות קשות לא מרפאים באמצעות גלולות לשיכוך כאבים.
הגיע הזמן להשתחרר מאידיאולוגיות מיושנות השומרות לכאורה על שוויוניות וכובלות את המערכת על יסודות חדשים, שיתבססו בין היתר, על אוטונומיה לבתי החולים וניהולם על בסיס כלכלי, השתתפות המבוטחים בעלות הטיפול ותמריצים להתייעלות. הזרמת כספים כשלעצמה לא תפתור מאומה.

תנועת המרכז
שינוי • ל"ע • המרכז הליברלי

מזכיר המדינה האמריקאי חוזר ביום ראשון לסיבוב שיחות נוסף במזה"ת

שולץ חותר לצאת למוסקווה מבלי לקבל "לא" לתוכניתו

יבקש הסכמת שמיר לכוונה להכריז על כינוס ועידה בפיסגת רייגן־גורבצ'וב במוסקווה • יציע להפקיד בידי שמיר התחייבויות כי ארה"ב תפרוש מהוועידה אם יתברר שחרגה מסמכותה • מנכ"ל משרד ראש הממשלה: "אמרנו לשולץ תודה רבה על ההצעה לקבל מכתבי התחייבות"

מאת עקיבא אלדר

מזכיר המדינה האמריקאי ג'ורג' שולץ, המגיע ביום ראשון לסיבוב שיחות נוסף באזור, עומד להציע לראש הממשלה יצחק שמיר בעת ביקורו בישראל, כי הנשיא רייגן והמנהיג הסובייטי מיכאיל גורבצ'וב יקראו מפיסגת מוסקווה ב־29 במאי לישראל ולערבים לפתוח במשא ומתן בחסות ועידה בראשות שתי המעצמות ובהשתתפות סין, בריטניה וצרפת. צעד זה עשוי להראות כיזמה של שתי המעצמות בנוסח שהסכים לו באוקטובר אשתקד.

גורמים מדיניים בירושלים אמרו אתמול כי שולץ מוכן להפקיד בידי שמיר התחייבויות בכתב, כי ארה"ב תשתמש בזכות הווטו שלה, שהיא נתונה לה כאחד משני יושבי הראש המשותפים, כי היא תפרוש מהוועידה יחד עם ישראל, אם יתברר שהוועידה חרגה מסמכויותיה שיוסכמו לקבלת דיווחים ודיון בנושאים כלליים האחרים שיוסכמו מראש על כל הצדדים.

שולץ מקווה לסיים את ביקורו באיזור מבלי לקבל "לא" מישראל, ירדן או סוריה. על פי תכניתו יהיה השלב הבא פגישה עם שר החוץ הסובייטי אדוארד שווארדנדזה ב־21 באפריל במוסקווה במסגרת ההכנות לפיסגה. לפני כן צפוי מפגש מיוחד לנושא הסיכסוך במזרח התיכון בין ראשי מחלקות המזרח התיכון במשרדי החוץ של שתי המעצמות, ריצ'רד מרפי וולדימיר פוליאקוב.

"אמרנו תודה רבה"

בשיחה ל"הארץ" לקראת ביקורו של שולץ (ראה המדור "מקורות מדיניים") אמר מנכ"ל משרד ראש הממשלה יוסי בן אהרן כי שמיר דוחה כל נוסחה של ועידה החורגת מהסכמתו באוקטובר כי שתי המעצמות "ישיקו" את פתיחת השיחות הישירות באקט חד־פעמי. לדבריו, "אמרנו לשולץ תודה רבה על ההצעה לקבל מכתבי התחייבות".

עוד טוען בן אהרן, כי פגישתו של שולץ עם שני הפרופסורים חברי המל"פ מעידה על כוונה "להכניס את אש"ף דרך החלון — או שאש"ף יקבע את הרכב המשלחת הפלשתינאית או שאש"ף יוזמן לוועידה כבוה ואחר כך ייבלע בתוך המשלחת המשותפת עם ירדן". בהתייחסו לדבריהם של מנחם בגין ומשה דיין כי אין לבדוק בציציותיהם של הפלשתינאים שישתתפו במו"מ אמר בן אהרן "זה אינו מחייב אותנו".

כרוז חדש מספר 12 קורא לתושבי השטחים לשבות ביום בואו של שולץ

הוסרו "הגבלות יום האדמה" בשטחים; הרוג אחד אתמול

חיילי צה"ל שהותקפו בכפר יטא ירו בצעיר והרגוהו; אחרי כן התברר כי היה מבוקש • כחצי שעה לאחר שהוסר העוצר ברצועה התחדשו הפרות סדר • צה"ל הרס בית ברצועה של תושב שהשליך 5 בקבוקים • אלוף מרדכי: מי שחושב שיוכל להשפיע עלינו באבן או במקל פשוט לא מכיר אותנו, גם לא בטנקים או מטוסים; לא נאבד את הדרך והסבלנות

מאת אהרן נזר ואיתן רבין, סופרי "הארץ"

כל ההגבלות הצבאיים המיוחדים, שנקטו לקראת "יום האדמה", הוסרו הלילה. ההחלטה על כך התקבלה [illegible] מיוחד בלשכת שר הביטחון, שבו השתתפו בין היתר הרמטכ"ל, אלופי פיקוד המרכז והדרום, ומתאם הפעולות בשטחים.

העוצר המלא יוסר מעל רצועת עזה, למעט כמה נקודות; יוסר הסגר שהוטל על הגדה המערבית וההגבלות על התנועה בגדה; יפוג תוקף ההוראה [illegible] על סיקור עיתונאי [illegible] של האזור; [illegible] על גשרי הירדן; יוחזר קו הטלפון ברצועת עזה. אמצעי [illegible] קודם לכן — כגון חרם על אספקת דלק לתחנות שבבעלות ערבית, איסור [illegible], איסור הכניסה של כלי־רכב מהגדה לעזה ומעזה אל הגדה — יישארו בתוקפם.

אתמול נרשמו מעט מאוד התנגשויות אלימות עם חיילי צה"ל, אך נהרג צעיר מהכפר יטא שליד חברון באש חיילי צה"ל, ואחד נפצע קל מיריות.

אמש הודפס "כרוז מספר 12" מטעם "ההנהגה הלאומית המאוחדת של ההתקוממות בשטחים". הכרוז, הנושא את התאריך של מחר, טרם הופץ בשטחים, בכל הידוע, אך תוכנו כבר פורסם ושודר בתחנות השי־

(סוף בעמוד 9)

רופאי קופ"ח בעיצומים בשל השהיית הסכם המשמרת השניה

ההשהייה באה לפי דרישת האוצר לאחר שהעביר תיקון לחוק יסוד התקציב האוסר על מוסד הנתמך בכספי המדינה לחתום הסכם שכר עם עובדיו • הרופאים לקופ"ח: זו הפרת הסכם; קיסר נתן יד להונאה

מאת עדנה ארידור, סופרת "הארץ"

רופאי בתי החולים של קופת חולים הכללית פותחים מהיום בעיצומים שישבשו את הטיפולים האלקטיביים המתוכננים. מיום א' ובכל ימי חול המועד יושבתו חדרי הניתוח בבתי החולים הכלליים של הקופה.

החלטת הרופאים באה לאחר שהנהלות בתי החולים קיבלו הוראה

(סוף בעמוד 9)

הרצוג החליט לשחרר מהכלא שני אסירים של ארגון הטרור היהודי

גנירם ורפפורט ישוחררו היום או אחרי החג, מספר חודשים לפני תום ריצוי עונשם • שריר המליץ לחון ביום העצמאות עוד 5 מבין אסירי המחתרת — אך הרצוג כנראה רק יקל בדינם

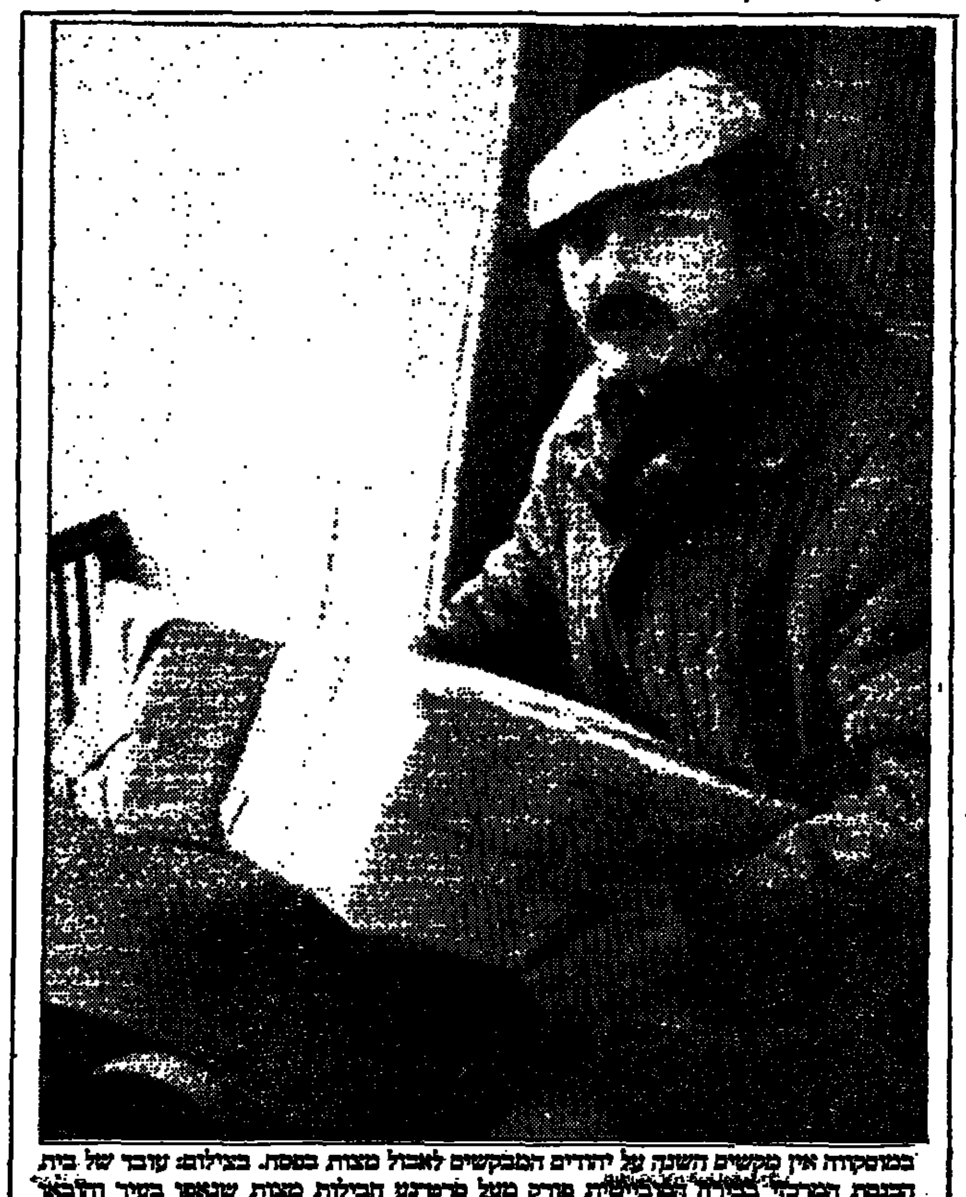

במוסקווה אין מקשים השנה על יהודים המבקשים לאכול מצות בפסח. בצילום: עובד של בית הכנסת המרכזי בבירה הסובייטית [illegible] חבילות מצות שנאפו בעיר [illegible] לבית הכנסת, לאספקה לאלה המבקשים זאת. ראה כתבה בעמוד 2. (תצלום אי.פי.)

מאת גדעון אלון, סופר "הארץ"

נשיא המדינה חיים הרצוג החליט להקל בדינם של שני אסירי ארגון הטרור היהודי, יצחק גנירם ועירא רפפורט, ולשחררם מהכלא היום או אחרי חג הפסח.

החלטתו של הנשיא, שנשמרה בסוד מתוך כוונה למנוע כל פרסום מוקדם, נתקבלה בעצה אחת עם שר המשפטים אברהם שריר.

הרצוג החליט להקל בדינו של גנירם (שנדון בזמנו ל־7 שנות מאסר) אחרי שקיבל חוות דעת חיובית ביותר על שיקומו בכלא ועל החרטה העמוקה שהביע על

(סוף בעמוד 6)

יצחק גנירם

עירא רפפורט

שיבושים בנתב"ג: שביתה במכס; 8 מתוך 12 המתדלקים הודיעו שחלו

רשות שדות התעופה פרצה דלתות בית הנתיבות לאפשר יציאת נוסעים שנלכדו באולם המכס

מאת זוהר בלומנקרנץ, סופר "הארץ" לענייני תעופה

שיבושים ועיכובים בתנועת המטוסים היוצאים מנתב"ג צפויים היום לאחר שאמש לא הופיעו לעבודה יותר ממחצית עובדי משמרת המתדלקים של חברת "שרותי תעופה", ככל הנראה במסגרת מאבק ועיצומים כנגד ההנהלה. עובדי המכס פתחו אף הם אמש במפתיע בשביתה על רקע מחלוקת עם ההנהלה לגבי אחד ממנהליהם. בגינות העובדים של חברת "אל על" איימה אף היא אתמול על יציאה מאורגנת של עובדי החברה לחופשה מהיום ובמהלך תקופת חול המועד פסח.

האירועים בנתב"ג החלו אתמול בשעות אחר הצהריים לאחר שלמשמרת המתדלקים הופיעו ארבעה עובדים בלבד במקום מספר הגדול פי שלושה. המתדלקים, הנמנים על חברת בת של "פז", נתונים זה זמן

(סוף בעמוד 6)

אנשי מילואים: השנה — עד 60 יום

ההחלטה על מספר ימי המילואים של היחידות השונות תתקבל בהתאם למצב בשטחים

מאת דן סגיר, סופר "הארץ"

שילוב יחידות מילואים במספרים גדלים והולכים במשימות הבטחון השוטף ושמירת הסדר בשטחים תגרום להגדלה משמעותית בימי המילואים בשנת העבודה החדשה של צה"ל שמתחילה היום. באגף כוח אדם במטכ"ל נערכים עתה דיונים בנושא, וכבר עתה ברור שאם ההיקף של המהומות בשטחים יימשך ייקראו אנשי מילואים מיחידות קרביות (אחרות) לשירות מילואים ארוך יותר שעשוי להגיע אצל מפקדים עד ל־60 יום בשנה.

בצה"ל מרגישים שעליה במספר ימי המילואים תהיה קשורה לאורך השנה בהתפתחויות של האירועים בשטחים. באכ"א לא נתקבלה כל החלטה על מספר ימי מילואים שונה וקבוע לשנה הקרובה, וההחלטה על מספר ימי המילואים של היחידות השונות תתקבל בהתאם למצב בשטחים. התוספת בימי המילואים תהיה — כמו בשנה רגילה — מדורגת בין חיילים למש"קים וקצינים המשרתים בדרך כלל מספר גבוה יותר של ימי מילואים בשנה.

קצין חי"ר וצנחים ראשי תא"ל שמואל ארד אמר אתמול בפגישה עם כתבים צבאיים שמאז תחילת המהומות בשטחים השתפרה יכולת ההתמודדות של צה"ל עם הבעיות החדשות: "למדנו להתמודד עם הבעיות של השטחים בטכניקות יותר נבונות ויותר טובות עם אמצעים טובים יותר. היתה היערכות לכך וההיערכות נשלמה. בתחום המקצועי שקשור לידע איך להשליט סדר, איך לפזר מהומה, הפגנה אלימה, אנחנו עושים זאת היום בצורה הרבה יותר טובה ומהירה".

בפעם השלישית דנה צמרת המשטרה בדו"ח המבקר ארן — אך לא הגיעה עדיין לסיכומים

המשטרה הפעילה ברצועה סוחר סמים כסוכן והוא הביא לכליאת חפים מפשע

כך עולה עוד מדו"ח המבקר • ברלב: אין מקום שחקירות נגד שוטרים ייעשו מחוץ למשטרה

מאת צבי הראל, סופר "הארץ"

מבדיקתו של מבקר המשטרה האלוף (מיל') אברהם ארן מתברר, כי המשטרה הפעילה ברצועת עזה סוכנים סמויים (סוחרי סמים) שבדו ראיות, היטעו שופטים, והביאו לכליאת עשרות חפים מפשע. ממצאי הדו"ח של ארן וסגנו ניצב משנה איתן גולן, על הנעשה בעזה ועל אופן הפעלת הסוכנים המשטרתיים, הם הנדבכים שבממצאים הפריפים בדו"חות שכתב מבקר המשטרה.

בתחילת השנה של 1984 הפעילה המשטרה סוכן ערבי, תושב הרצועה, שתפקידו היה "להפיל" סוחרי סמים ברצועה. סוכן זה הביא למעצרם, במבצע לילי, "מבצע קטיף", של יותר מ־110 חשודים.

ימים אחדים לאחר המעצרים הראשונים התעוררו חשדות אצל רב־פקד דוד בכר, ששימש באותה עת ראש לשכת החקירות בנפת עזה, כי הסוכן בודה ראיות על חלק מהעצורים. רפ"ק בכר פנה לממונים עליו לבדוק את הנושא אך אלה דחו את פניותיו שוב ושוב. כעבור זמן מה המליץ גורם במשטרה לפתוח נגד בוקירה כאילו הוא עצמו מעורב בקבלת טובות־הנאה. בשלב מסויים, לאחר שמפקדיו של רפ"ק בכר סירבו לכך שיתקבל לשיחה אצל שר המשטרה, הוא נאלץ לפנות

(סוף בעמוד 6)

השחקנית מונה זילברשטיין נמצאה ללא רוח חיים בביתה — כשבועיים לאחר מותה

היתה מוכרת שנים כנרקומנית

מאת ראובן שפירא, סופר "הארץ"

גופתה של השחקנית מונה זילברשטיין (40) נמצאה אתמול אחרי־הצהריים בדירתה בקומה השלישית בבית ברחוב בר־גיורא 22 בתל־אביב. נסיבות המוות אינן ברורות. המשטרה פתחה בחקירה.

מבדיקה ראשונית הועלתה הסברה, כי השחקנית מתה לפני כשבועיים, ומאז היתה גופתה מוטלת בדירה, שבה התגוררה בגפה.

שכנים שחשו בריח רע העולה מהדירה, הזעיקו אתמול את המשטרה ומכבי־האש, שפרצו לדירה, שדלתה היתה נעולה מבפנים והמפתח בחור המנעול. לא

(סוף בעמוד 6)

מונה זילברשטיין

שוק ההון

היציג יורד

מאת יהודה שרוני

בנק ישראל המשיך גם אתמול לתסף את השקל לעומת הדולר, וזאת עקב החלשות הדולר בשוקי העולם. בעקבות כך, נסו מחירי אפיקי ההשקעה הדולריים, ובכלל זה הדולר השחור, להדות. בשוק המניות נרשמה מגמה מעורבת, עם נטיה לעליות שערים, תוך מחזורים נמוכים.

ערך את העמוד: בועז שפירא

סוף שבוע עם הארץ

עמ' ב' 1:
קרב מאסף — פולס
איך עלה הפישפש למעלה — יואל מרקוס
תסמונת קו מז'ינו — א. שווייצר
מה נשתנה במירוץ הגדול — אברהם טל

עמ' ב' 2:

מי יעצור את נתניהו — עקיבא אלדר
אירועי יום האדמה — עטאללה מנצור
מעצרים מינהליים — פרופ' ברוך ברכה

עמ' ב' 3:
פשרה עם המציאות — רומן פריסטר
גביש מרים ידיים — יונתן שרמן
החיים בים המוות — מרדכי ארציאלי
רצח באור יהודה — ראובן שפירא

עמ' ב' 4:
מבחר תרגומים מה"ניוזוויק" וה"שפיגל"

עמ' ב' 5:
כתב זר — תום שגב
כספת

עמ' ב' 6:
דוח מיוחד: עוני בישראל 88 — לילי גלילי

עמ' ב' 7:
המצאתו וגילגוליו של דימוי גיאו־תרבותי — פרופ' יעקב שביט
קרבן הפסח — הרב שלמה גורן

עמ' ב' 8:
הטלוויזיה של השבוע — הדה בושס

עמ' ג' 1־6
תרבות וספרות: מוסף מורחב לחג

הדיון המדבר PCphone
מערכת ממוחשבת לניהול שיחות יוצאות
טל. 03-7517324

מזג האוויר

התחזית להיום וכחר: בהיר עם עליה בטמפרטורות.

- ירושלים: 16–9.
- תל־אביב: 22–9.
- חיפה: 24–9.
- באר־שבע: 22–5.

הגולן 18–6, צפת 16–5, טבריה 25–7, שומרון 20–7, נתב"ג 22–7, עזה 24–10, אילת 29–12.

שערי הדולר

	שער הדולר	השינוי בש"ח
יציג	1.5596	−0.0050
נוסעים	1.8537	−0.0862
שחור	1.6500	−0.0100

שער הסל

יציג	1.7154	−0.0006

חדשות הארץ
חלק ד' 1 — 10
בגליון זה 34 עמודים בצירוף 64 מוסף
העיתון מופיע ב־4 חלקים

صورة عن الأصل

הוגש ערעור על קולת העונש למתנחל שהרג נער ערבי לפני חמש שנים

ניסן איש גוייב, תושב חינבית שבשומרון, נדון ל־6 חודשי מאסר בעבודות שירות ● הפרקליטות: העונש סוטה במידה ניכרת מהעונש שהיה ראוי להטיל על האיש; המצב הבטחוני הקשה בשטחים מחייב שמירה על בטחון הנוסעים אך גם הקפדה מצידם על אמות מידה ברורות

(ע). פרקליטות המדינה עירערה אתמול לבית המשפט העליון על העונש הקל שנגזר על ניסן איש גוייב, תושב הישוב חינבית שבשומרון, שנידון בחודש שעבר ל־6 חודשי מאסר אותם ירצה בעבודות שירות.

איש גוייב, נהג במועצה האיזורית שומרון, הורשע בהריגתו של נער ערבי בן 13 לפני כחמש שנים לאחר שנקלע להפגנת נערים ערביים בשומרון, הוא כיוון לעבר הקבוצה תת מקלע וירה. אחד הנערים נהרג. השופט המחוזי בתל אביב אורי שטרוזמן שגזר את דינו קבע כי בהעדר תגובה הולמת של אנשי משטרה, שצפו במתרחש והאמינו שאיש גוייב יחלץ ללא פגע, לא יכולה להיות תרעומת על הנאשם.

המשנה לפרקליט המדינה, עו"ד דורית ביניש אומרת בערעור, כי העונש סוטה במידה ניכרת מהעונש שראוי היה להטיל על איש גוייב. לטענת הפרקליטות, המצב הבטחוני הקשה בשטחי יהודה ושומרון מחייב שמירה ראויה על בטחון הנוסעים, אך גם הקפדה מצידם על אמות מידה ברורות, כדי שינתן הערך הראוי לחיי אדם ואנשים לא יעשו דין לעצמם.

הפרקליטות אומרת בערעור, כי העונש כפי שהוטל על איש גוייב עלול להתפרש כמתן היתר לכך שאיש הישר בעיניו יעשה.

טרם נקבע מועד לדיון בערעור.

השנה אין מחסור במצות בבריה"מ

בעבר התגודדו יהודי מוסקווה שעות ארוכות סביב בית הכנסת המרכזי ולעיתים לא השיגו מבוקשם; השנה מוצעות חבילות "כשר לפסח" של ק"ג אחד ב־2.5 רובל — כ־6.5 ש"ח

בבנין זה, בדרום מערב מוסקווה, ממוקמת המאפיה בה אופים מצות לפסח. (תצלום איפי)

מוסקווה (איפי). יהודי בריה"מ חוגגים השנה את חג הפסח ללא מחסור במצות, כפי שהיה בשנים עברו. החג השנה עומד גם בסימן של יתר חופש דתי והקלות מסוי־מות במדיניות ההגירה.

במסגרת השינויים מתירים השל־טונות הסובייטיים יותר חופש פולחן ותרבות לקהילה היהודית. בשווקים ניתן למצוא גם מספר מגוון של מוצרים כשרים לפסח.

לא מעטים מ־200,000 היהודים החיים בבירת בריה"מ זורמים לבית הכנסת המרכזי במוסקווה כדי לרכוש את המצות.

יהודים רבים ממתינים באכסדרת בית הכנסת, שם נמכרות המצה באופן מרוכז, ולא נמסר על כל קשיים בהשגתן.

"הזמנים כיום קלים יותר עם הגלאסנוסט", אמר מאשה, יהודי בן 26 שהתייחס למדיניות הפתיחות של שליט בריה"מ מיכאיל גור־באצ'וב. בעבר התגודדו יהודי מוס־קווה שעות ארוכות סביב בית הכנסת המרכזי ולעיתים לא השיגו את מבוקשם בשל המחסור.

"בעבר היה מחסור בקמח מצות אך השנה אין הדבר מורגש", אמר האיש.

"כעת הכל בסדר ויש לכולם מצות", ציין יהודי מבוגר שנשא בידו חבילת מצות של שני ק"ג.

חבילות המצות ארוזות בנייר לבן ועליהן נכתב ברוסית ובעברית — "כשר לפסח". מחיר חבילת מצות של ק"ג אחד הוא 2.5 רובלים (כ־6.5 ש"ח).

מאז הוחלה מכירת המצות, ב־1 בינואר, נמכרים מדי יום כשניים וחצי טונות מצות, אמר יורי קור־צבביץ', המשמש כאחד משני רבני בית הכנסת במוסקווה.

קורצבביץ', בן ה־38, אישר כי השנה בניגוד לשנים קודמות לא ניכר מחסור - הממשלה גיפקה 135 טון של קמח מצות.

ספר חדש בצרפת: חוטפים מקצועיים מחזיקים בכל בני הערובה בלבנון

פאריס (ע"ר) בני הערובה המערביים בלבנון מוחזקים בידי קבוצה אחת של חוטפים מקצועיים, הפועלים תחת מספר שמות שונים — מסר בן ערובה הצרפתי ששוחרר, בספר שראה אור ביום רביעי.

איש העתונות רוז'ה אוק כתב בין היתר: "הארגון הלוכד, מחזיק כבני ערובה ומשחרר, מורכב מכ־50 אנשים הנמצאים בתריסר מקומות מחבוא בבתים, דירות ומרתפים בשכונות הדרומיות של ביירות.

"בני ערובה המוחזקים בידי קבוצות שונות כביכול, מוחזקים למעשה בידי תנועה אחת — התנג־דות האיסלמית", גילה בספרו "בן ערובה בביירות".

אוק נמסר על ידי החוטפים בנוב־מבר אשתקד לשליח צרפתי מיס־תורי, לאחר שבילה 10 חודשים בשבי בשעה של דירות בביירות. כשרוב הזמן הוא כבול לעמוד "כמו כלב".

הצרפתי בן ה־32 נחטף בידי שני צעירים חמושים לאור היום במערב ביירות המוסלמית, ב־13 בינואר אשתקד, שעות ספורות לאחר שנפגש עם טרי וייט, שליח הכנסיה האנגליקנית, שנעלם לפני 14 חודש.

אף קבוצה אחת מהרבות שהודיעו על תפיסתם של בני ערובה מערביים, לא קיבלה עליה את האחריות ללכידתו של אוק, וגם לא לזו של וייט.

אולם, הוא שוחרר יחד עם צלם הטלוויזיה הצרפתי ז'אן־לואי נור־מאנדן, שלגביו הודיע "ארגון הצדק המהפכני" על חטיפתו.

אוק גם בילה שבועות מספר סגור בחדר זעיר, יחד עם בן ערובה דרום קוריאני, דו צ'ה סאנג, שעל חטיפתו הודיעו "התאים המהפכניים".

הארגון "ג'יהאד איסלמי" טוען כי הוא מחזיק ברוב בני הערובה האמריקאים.

אוק ציין בספרו, כי מקורות צרפ־תיים שניהלו מו"מ על שיחרור בני הערובה, ציינו שאותו ארגון מספק את המתבאים ואת השומרים. "השמות השונים שייכים כולם לאותה פירמה. הם פשוט מחליפים את השמות, כאשר הדבר נראה להם".

טהראן: עיראק חידשה את התקפות הגאז נגד כפרים בכורדיסטאן האיראנית

טהראן (ע"צ). איראן האשימה את עיראק כי חזרה והפעילה אתמול נשק כימי נגד שני כפרים בכור־דיסטאן האיראנית.

כן דיווחה טהראן על שיגור כמה טילים נגד הערים קום ואיספאהן שבאיראן, ואף מסרה כי איראן מצידה הגיבה בשיגור שלושה טי־לים לטריטוריה עיראקית.

רדיו טהראן מסר כי שני כפרים באזור מאריבאן שבכורדיסטאן האיראנית נפגעו אתמול בהפצצה כימית של העיראקים. צויין כי שלושה בני אדם נהרגו ושלושה נפצעו.

עוד מסר הרדיו כי רובעי מגורים של הערים קום ואיספאהן שבמרכז איראן נפגעו על־ידי טילים עיר־אקיים, וכי נגרמו אבידות בהרוגים ובפצועים, וכן נזקים חומריים.

עוד נמסר כי שלושה בני אדם נהרגו בעיר דזפול שבדרום־מערב איראן ובהאמדאן שבמערב איראן על־ידי התקפות חיל האוויר העיראקי.

בתגובה על כך שיגרו הכוחות האיראנים שלושה טילי קרקע־קרקע לעבר מטרות תעשייתיות וצבאיות במאנדאלי שבמזרח עיראק, והנחיתו הפגזות כבדות של ארטילריה על מרכזי ישובי הגבול העיראקי.

גם בפנמה, סין, בריה"מ ודרא"פ הוטלו באחרונה הגבלות על העתונות החופשית

הוועדה להגנת עיתונאים: 26 עיתונאים מהם 11 בפיליפינים נהרגו אשתקד בעשר מדינות

לונדון (ע"ד). לא רק בישראל, אלא ברחבי תבל, מטילים הגבלות על העיתונאים ולפעמים מפעילים נגדם אמצעים אלימים, כאשר ממש־לות מגיעות למסקנה כי העיתונות החופשית "עלולה לערער את מצב בריאותן".

בעיה זו הופיעה כבר עם התחלת הופעת העיתונים, אך בשבועות האחרונים היא קיבלה מימד חדש כאשר אירעו סידרת תקריות ברחבי תבל, שבמהלכן ניסו השלטונות למנוע כיסוי על ידי אמצעי התקשורת, בעיקר כאשר מדובר בסכסוכים פנים ארציים.

ממשלת ישראל אסרה על אמצעי התקשורת לכסות את המתרחש בגדה המערבית וברצועת עזה במשך שלושה ימים, על רקע הפגנות הפלשתינים לציון "יום האדמה".

בפנמה סיטי פרצה המשטרה למלון ביום שני, ועצרה באורח זמני לפחות 20 עיתונאים, שעמדו להשת־תתף במסיבת עיתונאים של האופו־זיציה.

בסין ובבריה"מ מנעו השלטונות במהלך חודש זה, ביקורים של כתבים זרים באזורים שבהם דווח על מהומות אתניות. שעה שבדרום אפריקה מצב חירום הנמשך מזה 21 חודשים מנע דיווח על הפגנות של השחורים בארץ זו.

הוועדה להגנת עיתונאים שמרכ־זה בניו יורק, דווחה בתחילת השבוע שבשנה שעברה נהרגו 26 עיתונאים בעשר מדינות, כולל 11 באיי הפיליפינים, שם נלחמים כוחות הממשלה נגד המורדים הקומוניס־טים.

בדו"ח נאמר עוד כי 59 עתונאים נוספים הותקפו ולמעלה מ־185 נעצרו או נחטפו בכ־600 תקריות של פגיעה בעיתונות.

ממשלת דרום אפריקה סבורה, שההגבלות שהטילה על אמצעי התקשורת היו מכריעות במסגרת הצעדים שנקטה להרגעת הרוחות בערים השחורות. לקח זה נלמד על ידי ממשלות אחרות, אם כי רובן, וביניהן ישראל, כועסות כאשר משווים אותן עם ממשלת דרום אפריקה.

שני הענקים הקומוניסטים — בריה"מ וסין — פועלים אף הן כדי למנוע כיסוי על ידי אמצעי התקשורת, של המתרחש באזורים נידחים.

לאחר שנערכו הפגנות בארמניה בחודש שעבר ובאזרבייג'אן הסמו־כה היו התנגשויות עקובות מדם על רקע אתני, אסרו השלטונות הסובייטיים על עיתונאים זרים, להגיע לשתי הרפובליקות.

סין מצידה גירשה כתבים זרים מטיבט לאחר שפרצו שם מהומות אנטי סיניות בחודש אוקטובר 1987.

כאשר המהומות התלקחו מחדש ב־5 במארס, בנסוה הכתב הזר הי־חיד שהיה במקום, לצאת מטיבט.

הטלוויזיה מתכננת משדר בוקר עם הלימודית בענייני אקטואליה

מאת לילי גלילי

כתבת "הארץ"

הטלוויזיה מתכננת את הפקתו של משדר בוקר יומי לעניני אקטו־אליה, בשיתוף עם הטלוויזיה הלימו־דית. בשלב זה, מוקם צוות משותף לגיבוש התכנים, שעות השידור, והצדדים הטכניים והכספיים של הפקת המשדר.

נציגי רשות השידור בצוות הם הסמנכ"ל לעניני כספים יוחנן צנגן (יו"ר), הסמנכ"ל עניני כוח אדם עמרם עמר, היועץ המשפטי נתן כהן, ומנהל התוכניות בטלוויזיה יוסי צמח. את הטלוויזיה הלימודית, מייצגים מנהלת התוכניות יוהנה פרנר, היועצת המשפטית דבורה קמחי, וענת הדרי.

הרעיון להפיק משדר אקטואליה לשעות הבוקר (7—8) עלה כבר כמה פעמים, אולם מעולם לא הגיע לש־לבי ביצוע ממשיים, בין השאר, בשל מחלוקת עם הטלוויזיה הלימודית על "הבעלות" על שעות שידור אלו.

צוות זה של הטלוויזיה ידון עם הטלוויזיה הלימודית גם בשיתוף פעולה בהפעלת הערוץ השני.

שמיר מסרב להיפגש עם משלחת של "שלום עכשיו"

מאת לילי גלילי

כתבת "הארץ"

ראש הממשלה, יצחק שמיר, סרב להיפגש עם נציגי "שלום עכשיו", שביקשו להיפגש עמו לקראת ביקור שולץ.

לאחר ימים של נסיונות לתאם פגישה, נמסר אתמול מלשכתו של שמיר, כי "ראש הממשלה לא יוכל לקבלם לפני ביקור שולץ", והוצעה פגישה חלופית עם הצוות המדיני המכין את הביקור במשרד ראש הממשלה. ההצעה נבדקת עתה על ידי "שלום עכשיו".

פעילי התנועה הדגישו אתמול, כי בניגוד לסרובו של שמיר, נפגש עמם מנחם בגין לפני 10 שנים פנים בדיוק, לשיחה ממושכת בה שמע את עמדותיהם ופניותיהם להאיץ בו לקדם את הנושא ומגע לשלום עם מצרים. עוד הוסיפו, כי ראש הממשלה, שדיבר רק השבוע על הצורך בהסכמה לאומית רחבה, אינו מוכן לשמוע מפיהם את עמדת התנועה, המייצגת את דעת מאות אלפי אזרחים בנושא.

שיחת היום / ירח טל

עם: פרופ' מלאכי בית־אריה, מנהל בית־הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים

על: הגדות פסח עתיקות כיעד לזיופים

קשה לזייף כתבי יד ודברי דפוס עתיקים

בבדיקה שערך בבית הספרים הלאומי, פרופ' פרץ תשבי, נתגלה כי הגדה שנמכרה לסוחר עתיקות בברוקלין תמורת 60 אלף דולר מזוייפת. באיזו הגדה מדובר?

מדובר בהגדה הראשונה שיצ־אה לאור בדפוס, הגדת גוואדל־חרה שבספרד, משנת 1482 וש־העותק האחר והיחיד שלה נמצא אצלנו בבית הספרים הלאומי. הגדה זו נכללת ב"אוסף שוקן", שבו כ־40 אינקונבולים (הספרים העבריים הראשונים שראו אור בדפוס מ־1469 ועד 1500) שנתרמו לפני כ־60 שנה לבית הספרים הלאומי בידי זלמן שוקן. לא היה קושי לחשוף את הזיוף משום שהעותק היחיד של ההגדה בה מדובר נמצא אצלנו. הזייפנים נטלו צילום של המקור והדפיסו אותו בהדפסה משוכל־לת על נייר מימי הביניים, אלא שהשתמשו בנייר מהמאה ה־16 בעוד ההגדה בה מדובר היא מהמאה ה־15. מומחה יכול היה לגלות את הזיוף רק על סמך בדיקת סוג הנייר.

כתבי יד עתיקים, ובמיוחד הגדות לפסח, הם נושא נפוץ לזיופים?

זיופים של כתבי יד עתיקים הם כמעט בלתי אפשריים, הן משום שקשה מאוד לחקות כתבי יד במדויק, והן משום שמדובר בכתבים שיש בהן רק עותק אחד ויחיד, המקור. זיופים של דברי דפוס עתיקים קשים אף יותר. כל נייר נושא סימני מים משלו. ישנם קורפוסים שבהם רשומים אלפי סימני מים ובאילו תעודות ניתן למצוא אותם עם ציון התאריכים. יש לנו האמצעים לזהות בספרים את סימני המים ולהורות בדרך זו אם הם מקוריים או מזוייפים.

אחד הזייפנים, שמכר את ההגדה המזוייפת באוצרות הד־ביית עבר בבית הספרים הלאומי בירושלים. הכרת או־תו?

מדובר בנוכל איטלקי שהת־גייר. הוא עבד אצלנו כמומחה לכריכות ספרים עתיקים ופוטר לאחר שנתפס בגניבת ספרים עתיקים מבית הספרים הלאומי. הספרים נתפסו בביתו בפשיטה שערכה המשטרה. אני לא רוצה להכנס יותר לענין מכיוון שהגיע לערכאות משפטיות.

לא מכבר ניסו שלושה צעי־רים לפרוץ לבית הספרים הלאו־מי ולגנוב מתוכו ספרים עתיקים. שיפרתם מאז את אמצעי האבטחה?

לא היינו צריכים לשפר כי המערכת הוכיחה את עצמה, שהרי הפורצים נתפסו בשעת מעשה. אפשר לומר שאנו מוג־נים מפני גנבים וזייפנים.

יש ברשותכם האמצעים לרכוש את כל כתבי היד העבריים החשובים לאוסף הלאומי?

רוב האוסף נתרם לנו בידי נדבנים יהודים שרואים בבית הספרים בירושלים כבית הספרים של העם היהודי. בבית הספרים 8000 כתבי יד עתיקים וכ־200 אלף ספרים בדפוס עתיקים. ישנם עוד כ־50 אלף כתבי יד יהודיים הפזורים בכ־700 אוספים לאומיים, ציבוריים, אוניברסי־טאיים ופרטיים בעולם. אין סיכוי שאי פעם נצליח לרכז את כל הכתבים הללו אצלנו ומשום כך יזם בן גוריון ב־1950 את הקמת המכון לתצלומי כתבי יד עבר־יים. עד כה צלמנו 45 אלף כתבי יד במיקרופילים מתוך 670 אוס־פים ברחבי העולם: מבחינה מדעית כל החומר הזה זמין לחוקרים מכל העולם. באחרונה הגיע אלינו הספר העברי המצו־ייר הראשון שנדפס באיטליה ב־1492, "משל קדמוני", ושילמנו עבורו 180 אלף דולר. המחיר הגבוה בכל הזמנים ששולם לספר עברי בדפוס.

עוד מועמדים לראשות "כור": שחר, וינשל ואריה לוי

מאת יהונתן שרמן

סופר "הארץ" לענייני כלכלה

המאבק על תפקיד מנכ"ל "כור" הולך ומתחמם. אתמול שוב לא היה ברור, כי בני גאון, מנכ"ל הקונ־צרן הינו המועמד היחיד או המועמד המועדף.

אתמול הועלו שלושה שמות נוס־פים של מועמדים פוטנציאלים לרשת את גביש.

המועמד שנחשב בעל הסיכויים הגדולים ביותר מבין השלושה הינו אריה שחר, מנכ"ל מפעלי ים המלח. שחר מיהר למלא את תפקיד מנכ"ל קופת חולים אך הוא היה מעדיף לשמש כמנכ"ל "כור" בגלל הרקע התעשייתי שלו.

בנוסף לשחר הוזכר אתמול שמו של דוד וינשל, מנכ"ל רשת השופרסל ואריה לוי, מנכ"ל חברת "עץ" כמועמדים אפשריים להחלפתו של גביש.

בני גאון, שהינו המועמד המועדף על קיסר לרשת את גביש, עדיין לא הביע את עמדתו הרשמית בנושא זה. מקורביו מציינים, כי הוא היה רוצה לקבל את התפקיד, אך יסכים לקבלו רק בתנאי שיתמלאו תנאים מסויימים ובכלל זה חופש הפעולה להבריא את הקונצרן באמצעות צעדי ייעול קיצוניים. בשלב זה, קיסר עדיין לא הביע את הסכמתו לכך.

גביש עדיין לא קבע תאריך מוחלט לפרישתו מהקונצרן, אך נראה כי הוא מתכוון לפרוש מ"כור" בתוך חודשיים שלושה לכל המאוחר.

בקבוקי תבערה הושלכו שלשום בכביש החוף

נעקרו 200 עצי זית באיזור ואדי ערה

מאת נורית אמיתי

כתבת "הארץ"

בקבוקי תבערה הושלכו שלשום על רכבים שחלפו בכביש החוף סמוך לכפר ג'אסר אל זרקא לא הרחק מחדרה.

כך התברר מתלונות של נהגים שחלפו במקום.

נהג אוטובוס ונהג רכב פרטי התלוננו, שלשום בלילה, במשטרת חדרה כי כשנסעו מחיפה לכיוון דרום, בכביש החוף, הבחינו בדמויות מסתתרות בין שיחים וחלקם אותו בחפצים בוערים.

נהג הרכב הפרטי סיפר במשטרה כי כשחלף במקום בסביבות השעה עשר בלילה הושלכו חפצים בוערים לעבר רכבו. לא היו נפגעים ולא נגרם נזק.

שוטרי משטרת חדרה, שיצאו למקום, איתרו, בעזרת גשש עקבות אנשים ושרידי בקבוקים שנותרו פזורים על הכביש. בינתיים נעצר צעיר תושב הכפר וחקירת האירוע נמשכת.

נעקרו 200 עצי זית

(ע). 200 עצי זית נעקרו ול־70 אחרים נגרם נזק בלילה שבין יום ד' ליום ה' במטע של הקק"ל ליד הכפר מעויה באיזור ואדי ערה.

המשטרה פתחה בחקירה אולם עד למסירת הידיעה טרם נעצר איש.

נוסף לכך הונפו אתמול דגלי אש"ף על עמודי החשמל בכפרים ולעפה שבמשולש ודייפה שליד נצרת. הדגלים הורדו. נפתחה חקירה.

ארץ קשה

באתי אליך בר־אנוש
מארץ שאינה יודעת לקרוא בשמי
ולי רק ארץ אחת קשה
דמעות חייה שותתות איבה אכזרית
ואני בשעריה קרוע.
אם האדמה נלכדה ביתמות המריבה
נוטלת מבניה אהבה
מקולל יומי שאינו הולך לקראתי
שירי לי בת־האלפיים
את ניגון הצדיק שבאורחות־חייך.

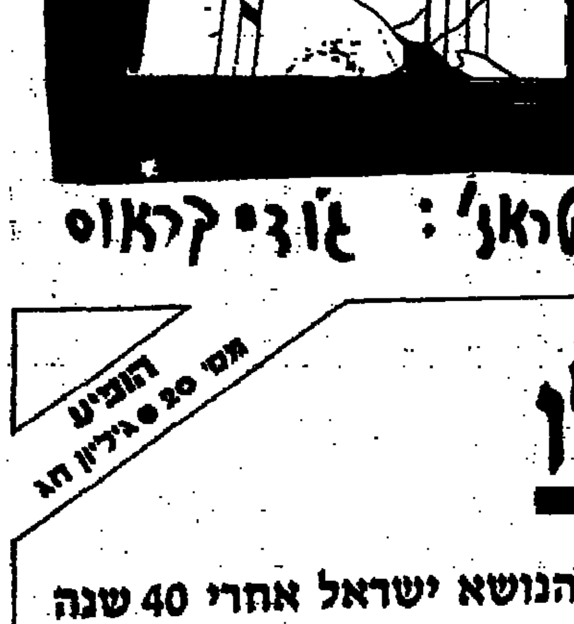

ויטראז': ג'ודי קראוס

הופיע — מס' 20 ● גיליון חג

פוליטיקה

עתון פוליטי ישראלי

אילו

וריאציות, חלקן בדמיון פרוע, על הנושא ישראל אחרי 40 שנה

יזהר סמילנסקי / אורי אבנרי / אסא כשר / יהודית הנדל / ישעיהו ליבוביץ / בנימין תמוז / עטאללה מנצור / אהרן מגד / ארתור הרצברג / בן־דרור ימיני / אריאל הירשפלד / יעקב שבית / טדי פרויס / יחיעם ויץ

עורך: גדעון סאמט

יהושע, פרק מספר חדש של יצחק בן־נר

להשיג בדוכני העיתונים

ראיתי שמעתי

התפטרות נתניהו — אירוע תקשורתי

שר החוץ, שמעון פרס, שהופתע אתמול ממכתב ה־התפטרות של השגריר באו"ם, בנימין נתניהו, ומהופעתו ב"מוקד", מיהר לשלוח לו מכתב אישי שבו הוא מודה לו על תרומתו לשרות החוץ ומ־קבל את ההתפטרות. עד כמה הפך נתניהו דמות מוכרת ומבוקשת בארה"ב, מלמדת ה־עובדה שרשתות הטלוויזיה וכ־תבי החוץ האמריקאים בישראל ראיינו אותו אתמול, שכן סיפור התפטרותו היה גם אירוע תקשורתי בארה"ב, שם הוא מוכר היטב לצופי הטלוויזיה מאינספור הופעות בתקשורת.

א. לם

קושרובסקי: "אנו דור היציאה של בריה"מ"

111 מסורבי עלייה ממוס־קווה, בראשות יולי קושרו־בסקי, שיגרו אתמול שדר ברכה לרגל חג הפסח לנשיא המדינה, חיים הרצוג. בשדר כותבים בין השאר מסורבי העליה: "אנו דור היציאה של בריה"מ, חשים עצמנו כשותפי התהליך של הימים ההם בזמן הזה".

* * *

חיים הרצוג יארח הערב בליל הסדר שייערך במשכן הנשיא, בנוסף לבני משפחתו, גם את אסירת ציון לשעבר, אידה נודל, אחותה אילנה פרידמן, ובני משפחתה. בכך יקיים הנשיא את ההבטחה שנתן לנודל לפני שחרורה. הנשיא גם הזמין לסדר משפחות של עולים חדשים מאיטליה, צ'ילה, פינלנד וארה"ב.

גם השנה יציב הנשיא כיסא ריק סביב השולחן על שמו של קושרובסקי, מתוך תקווה שב־שנה הבאה ייסב גם הוא עם משפחתו סביב אותו שולחן.

ג. ארם

סטיין מתגייס למען "יד ביד"

סיריל סטיין, מנהלם של רשת מלונות ובתי הקזינו "לאדברוק", אשר השתלט לפני חצי שנה על רשת "הילטון" הבין־לאומית, תרם מאה אלף דולר למען ישראלים המגיעים לבריטניה לצרכי ניתוחים ב־השתלות. הוא הבטיח לאגודת "יד ביד" לארגן ערב גאלה גדול בו יתרמו נגידי לונדון מי־ליון דולר. שלי הרשן, מנהלת הארגון, ביקרה בבתי החולים הבריטיים 16 ישראלים המח־תינים להשתלות, ומספרם של אלה הולך וגדל.

ש"ץ

יש דובר למשרד החוץ

לאחר ימים של התלבטויות, החליטה אתמול ועדת המינויים של משרד החוץ כי הדובר הבא של משרד החוץ יהיה ד"ר אלון ליאל, עוזרו של המנכ"ל המדיני, ד"ר יוסי ביילין, וראש דסק דרום אפריקה. ליאל הוא חבר מרכז מפלגת העבודה ומומחה לנושאי אנרגיה. הוא משמש גם כנציג משרד החוץ בוועדה הבין־משרדית לאנרגיה. מתחרהו העיקרי על התפקיד היה דובר השגרירות בוואשינג־טון, יוסי גל, האמור לשוב הקיץ ארצה.

הממשלה מינתה איש נוסף ממפלגת העבודה לתפקיד ב־כיר: ישראל גת, ראש המח־לקה לקשרי חוץ במפלגה, יהיה הקונסול הכללי בלוס אנג'לס, הנציגות החולשת על החוף המערבי של ארצות הברית.

א. לם

הלוחמים שתו רק מיץ

קשה היה להכיר אותם, אחרי ארבעים שנה, את הלוחמים מגדוד 21, "שבלעדיהם לא היה הגליל המערבי במדינת יש־ראל", כפי שאמר אלוף פיקוד הצפון הראשון, משה כרמל, במפגש בנהריה.

עם כרמל עמדו מול המצל־מות אלוף פיקוד הצפון, יוסי פלד ואלוף (מיל) אהרן ירייב, המג"ד השלישי של הגדוד. דוד קהן, נציג ישובי האיזור, הגיש לכרמל את ספרו על מלחמת השחרור בגליל המערבי, שיצא באותו יום ממכבש הדפוס.

כשקמו כולם, עשירים ב־מטען נוסטלגי נוסף, התברר שבקבוקי הברנדי נשארו סגו־רים על השולחנות. שאל מלצר צעיר: איזה מין חיילים הייתם, כשאפילו לא פתחתם בקבוק משקה?

יהודה אריאל

קאראיין בן 80

בעיר זלצבורג יחגגו היום ב־5 בחודש את יום הולדתו ה־80 של המנצח הרברט פון קאראיין. קאראיין, יליד העיר, הוא אחד המנצחים החשובים במאה הנוכחית.

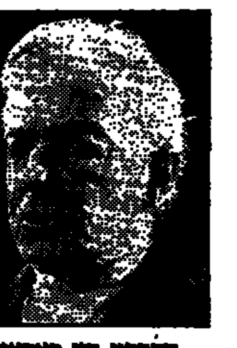

הרברט פון קאראיין: הגיעות למנצח

קאראיין מוחרם בישראל עד היום בגלל חברותו במפלגה הנאצית בימי מלחמת העולם השניה. עם זאת, כשהופיעה התזמורת הפילהרמונית הישר־אלית לפני חדשים אחדים בפסטיבאל זלצבורג, שקאראיין הוא מנהלו האמנותי, נכח המנצח הקשיש בחזרה ואף חלק לתזמורת שבחים.

סטיין מתגייס למען "יד ביד"

סיריל סטיין, מנהלם של רשת מלונות ובתי הקזינו "לאדברוק", אשר השתלט לפני חצי שנה על רשת "הילטון" הבין־לאומית, תרם מאה אלף דולר למען ישראלים המגיעים לבריטניה לצרכי ניתוחים ב־השתלות. הוא הבטיח לאגודת "יד ביד" לארגן ערב גאלה גדול בו יתרמו נגידי לונדון מי־ליון דולר. שלי הרשן, מנהלת הארגון, ביקרה בבתי החולים הבריטיים 16 ישראלים המח־תינים להשתלות, ומספרם של אלה הולך וגדל.

ש"ץ

בעריכת עידית רוזנבלום

מיז ניסה להשיג חוזה לייצור תת־מקלע עוזי למפעל בארה"ב

ניו־יורק (מיוחד ל"הארץ"). שר המשפטים אד מיז ניסה להשיג עבור מפעל בברונקס חוזה לייצור תת־מקלעים מדגם עוזי. זאת אמר עד־מדינה במשפט המתנהל בניו־יורק נגד חבר הקונגרס ביאג'י, החשוד שקיבל שוחד מחברת וואדטק כדי להשיג עבודה מכרים לייצור ציוד לחימה עבור הצבא האמריקאי.

עד־המדינה, מאריו מוריטו, שהיה ממנהלי החברה, אמר בעדותו אתמול, כי בשנת 1986 נערך בעת ביקור בישראל מפגש בין אד מיז וידידו, הפרקליט רוברט ואלך, ובין אחד ממנהלי המפעל, פרד מיוסגר. הם דנו בדרך להשיג עבור המפעל חוזה לייצור תת־מקלע עוזי.

זכו בפיס

בהגרלת רב־פיס של מפעל הפיס מס' 13/88 שהתקיימה ביום 31.3.88 זכו הכרטיסים הבאים:

בסך "250,000.00 + 16,668.00 ש"ח זכה המספר: 733644.

בסך "15,000.00 + 1,668.00 ש"ח זכו המספרים המסתיימים ב: 33644.

בסך "1,500.00 + 168.00 ש"ח זכו המספרים המסתיימים ב: 3644.

בסך "150.00 + 18.00 ש"ח זכו המספרים המסתיימים ב: 644.

בסך "15.00 + 3.00 ש"ח זכו המספרים המסתיימים ב: 44.

בסך "3.00 ש"ח זכו המספרים המסתיימים ב: 4; 5; 7.

בהגרלה החודשית המיוחדת למנויים זכה כרטיס מנוי מספר 362506 בבית דרקסלר.

רק הרשימה הכוללת של תוצאות ההגרלה מחייבת את מפעל הפיס.

אל על — הטמפרטורות

	מינימום	מקס'		הטמפרטורות אתמול	
אמסטרדם	6 עד 9		מעונן	5	9
אתונה	12	18	מעונן	10	22
בוקרשט	5	10	מעונן	—	—
בריסל	8	12	מעונן	3	10
וינה	5	8	גשם	3	7
ז'נבה	2	8	גשם	4	13
לונדון	5	9	מעונן	6	11
ליסבון	12	18	מעונן	9	15
מדריד	5	14	מעונן	3	14
ניו־יורק	4	14	מעונן	6	14
פאריס	2	10	מעונן	4	12
פרנקפורט	5	12	גשם	5	12
ציריך	4	7	מעונן	—	—
קהיר	13	22	בהיר	10	24
קופנהאגן	5	7	גשם	4	10
רומא	7	11	גשם	7	16
שטוקהולם	1	4	מעונן	2	5

EL AL אל על

שמיר מעל מרומי מבצר ההרודיון:

"אם מישהו ירצה לפגוע במבצרים שלנו הוא ינפץ ראשו אל הסלעים"

אמר בפנייה לשכנים הערבים, שכפריהם, תקוע ווועתרה, נראים מן ההר: "יש מי שמשתולל למטה; נאמר להם שהם היום כחגבים בעינינו" ● הרב ריסקין לשמיר: "שלושה אויבים שנגרם יש לנו מלחמה: – הערבים, כלי־התקשורת והאנטישמיות"

מאת אורי ניר, סופר "הארץ"

על מרומי מבצר ההרודיון, אחרי סיור במחילות בר־כוכבא שבתוך ההר, היה אתמול יצחק שמיר במיטבו.

מן הרגע הראשון של הסיור, כאשר הרב שלמה ריסקין מההתנחלות הסמוכה אפרת קיבל את פני ראש הממשלה בלחם ומלח, ניכרה אווירת התנבצרות, זקיפות הקומה והגאווה הלאומית, שהתאימה כל־כך לתפאורה. "יש לנו שלושה אויבים", אמר הרב ריסקין לשמיר. "שנגרם יש לנו מלחמה: הערבים, כלי־התקשורת והאנטישמיות".

מכאן נלווה ראש הממשלה אל מארחיו, תושבי ההתנחלויות הקרובות, שינהלו מעתה את אתר ההרודיון. באתר המחודש ינוהלו סיורי מבקרים במחילות של בר־כוכבא, ותותקן רכבת־הרים. שראש הממשלה התכבד בהנחת אבן־הפינה לה. הוא גם ערך סיור ממושך בנבכי המחילות של לוחמי בר־כוכבא. מערכת זו של מחילות, הסביר המדריך, לא היתה מיועדת למסתור, אלא לניהול התקפותיהם של לוחמי בר־כוכבא.

בבואו מאפלולית המחילות אל אורו של יום, מול המבצר ההרודיאני המרשים, עטור כולו דגלי ישראל, נשא ראש הממשלה נאום נמלץ, שכל כולו אהדה ישראל, עצמאות ישראל, עם ישראל ונצח ישראל.

יקום הבית השלישי

שמיר מציע ללמוד מהעבר, אך לא לחזור לדפוסי העבר, ומשרטט את חזון העתיד שלו: "העם היהודי בן אלפי השנים, ההודר ברוח ישראל, יתגבר על כל אויביו ומשנאיו ויקים פה בית שלישי אדיר, איתן, שכוחי לקיימו לא נזקק לאנשי מחתרות ולוחמי מחילות. אנחנו נשאב את הכוח המסירות והגבורה מלוחמי הזירות לפני אלפי שנים, אבל כאן נקים בית משרש עצמו על יסודות איתנים, והעם היהודי בן המיליונים יתעשר ויילך ויקים פה בית למופת. והי אם מישהו ירצה לפגוע במבצר העצום הזה, ובמבצרים שאנחנו מקימים סביב בארץ הזאת כולה, הוא ינפץ את ראשו אל הסלעים האלה, אל קירות המבצרים האלה. כי עם ישראל חזק הוא, ונצח ישראל — איש לא יוכל לו".

גם אל השכנים הערבים, שכפריהם, תקוע ווועתרה, נראים מן ההר, היה לשמיר מה לומר: "יש מי שמשתולל למטה. יש מי שרוצה לזבל במה שאנחנו בונים, במה שבנינו, במה שהקימונו. יש מישהו שמנסה לומר, שהיהודים פולשים לארץ הזאת, זרים, ושבעלי הארץ האמיתיים הם הפורעים, הרוצחים, המחבלים, הרוצים להשמיד כל זכר של עם ישראל בארץ־ישראל. נאמר להם שהם היום כחגבים בעינינו. כאשר אנחנו משקיפים מכאן, על הרבה שנים של עבר, ועל מה שהקימונו בהווה".

הקהל מוחא כף, ושמיר נפנה לשוחח עם העיתונאים.

יום האדמה — מיותר

הוא מנסח את דבריו בקיצור, וממהר לסיים. על אירועי יום האדמה הוא אומר: "אני מוצא שיום האדמה בתור שכזה היה מיותר לחלוטין. יצר מתיחות מיותרת, מלאכותית, שלא היתה לה כל הצדקה. אבל לאחר שהיה יום כזה, הרי הוא עבר יחסית בלי לגרום מטרדים מיוחדים, ובלי להוכיח משהו לגבי המצב הקיים".

כשנשאל מה מסקנתו לנוכח ריבוי מעשי האלימות בשטחים, והרף ההיערכות המאומצת למנעם, אמר: "המסקנה שלי היא, שיש להמשיך ולפעול נגד האלימות, עד שנדביר אותה".

ראש הממשלה, מלווה בשר־התיירות אברהם שריר וברוא מחלקת התיישבות של ההסתדרות הציונית, ירד מהר תוך כדי עשיית "פרי זוז" לצלמים, ונבלע במכונית־השרד הגדולה.

ערבים לפרס בעיר העתיקה בירושלים:

"פרס, רוצים שלום — תעשה משהו"

בעל קיוסק מזמין את פרס לכוס מיץ, מלווה בהצהרת כוונות: "העם הפלשתיני רוצה שלום, לא מלחמה ● פרס: אם תשמרו על השקט, הכל יהיה בסדר

מאת לילי גלילי
סופרת "הארץ"

יום לאחר "יום האדמה", העיר העתיקה בירושלים שבה כמעט למסלולה החיים התקין, לפחות למראית עין. החנויות פתוחות עד 12 בצהריים, תנועת מסחר ערה, ותיירות בלהקות תורמות לתחושת הנורמליזציה. אשלית ה"עסקים כרגיל" מתנפצת באחת כשמגיע מ"מ ראש הממשלה, שמעון פרס, מלווה בטדי קולק, לסיור ראשון בעיר העתיקה מאז החלה ההתקוממות בשטחים. התושבים הערבים, בעיקר סוחרים שלאורך הדרך המובילה משער שכם, כמו חיכו שיבוא לכאן מישהו שלפניו יוכלו לשפוך את הלב, להעלות טענות ולהביע כאב רווח.

בצפיפות הנוראה שיוצרות ההמונות, המוני האנשים העטים על פרס, וכוחות משטרה ומג"ב שהופקדו לאבטח את הסיור, מחפשים תושביה הערבים של העיר אוזן קשבת לבעיות הגדולות כמו שלום ופתרון צודק, ולבעיות הקטנות של היומיום.

ראשון ניגש לפרס מאזין במסגד. "המצב קשה מאוד", הוא אומר. "צופרי המשטרה מעירים בכוונה את התושבים בלילות. השוטרים מסתובבים בלילה וצועקים: 'איפה אתם, זורקי אבנים? קומו, צאו החוצה!' קשה ככה. לא ישנים בלילה". פרס מקשיב, ויוצא להגנת השוטרים. "השוטרים עדי לא מחפשים צרות. אם תשמרו על השקט, הכל יהיה בסדר".

תושב סילואן מספר לפרס, כי "השוטרים באים בלילה בכוח, מוציאים את הדיירים, מכים באכזבות, 'בני זונות, צאו החוצה', הם צועקים בקול, ולא נותנים לנשים ולילדים לישון בשקט".

צעיר ערבי קורא לעבר פרס: "פרס, אנחנו רוצים שהשלום יהיה אתך, לא עם שמיר", וחברו אומר בקול: "פרס, רוצים שלום, תעשה משהו". ופרס משיב: "אני עושה הרבה".

דו־שיח נרגש מתקיים בין מ"מ ראש הממשלה לבין השייח' ג'אמל מארסוד, סגן המופתי הירושלמי: "השוטרים אומרים מלים לא יפות. מעירים אנשים בלילה, עם מלים גסות. זה לא מנומס. אף שלטון לא עשה זאת". ופרס מציע: "אתה מנהיג רוחני. אמור לאנשים לא להשתמש באלימות. בקש מהם".

בעל קיוסק מזמין את פרס לכוס מיץ, מלווה בהצהרת כוונות: "העם הפלשתיני רוצה שלום, לא מלחמה. תודה, מר פרס, שתהיה בריא, רק תעזור לשחרר אנשים מבית־הסוהר".

הביקור נמשך שעה ארוכה, כשפרס מקפיד לעצור ולשוחח, ללחוץ ידיים. מברר את מצב עסקיו של זה, את שמות ילדיו של אחר. ההענות לשיחות מפתיעה את הנוכחים. חולפים ליד הבית של שרון. פרס מחייך. מסרב להתייחס. לסיכום, הוא אומר: "שמעתי מפורשות ובין השיטין את הרצון בשלום".

חיילים, אזרחים ותושב רכוב על חמור בחברון: כבר לא מתרגשים מצמיג בוער. (צילום: דובר צה"ל)

שמעון אור, הנחשד בריגול סובייטי בבון, כופר באשמה

מאת דניאל דגן

בון (מיוחד ל"הארץ"). "אינני אשם", אמר אתמול שמעון אור, האזרח הישראלי בן ה־49 הנחשד במערב־גרמניה בריגול לטובת ברית־המועצות. שמעון אור זכה אתמול לביקור של אשתו, רבקה אור, שגם היא ישראלית. שוטר מערב־גרמני נכח בכל מהלך שיחתם של בני הזוג.

שמעון אור, שהועסק כמורה ליהדות ולעברית בארבע קהילות (אאכן, דיסלדורף, בון ורופרטאל) מוחזק בבית־מעצר בדיסלדורף. דובר של התביעה הכללית המערב־גרמנית אמר בתשובה לשאלות, כי לנוכח ההאשמות הכבדות, תתנגד התביעה לשיחרורו של החשוד.

מאמצים לשיחרורו של אור לקראת ליל הסדר, נעשו במשך כל יום אתמול, אך ללא הצלחה. יושב ראש הקהילה היהודית באאכן, סימון שלאכט, שוחח עם נציגי התביעה הכללית, וכן עם השופט שהוציא את פקודת־המעצר נגד אור, אך השופט, הנמצא בעיר קארלסרוהא בדרום גרמניה, אמר ששיחרור מוקדם אינו אפשרי.

כומר קאתולי באאכן שלח אתמול מברקים לשר־הפנים פרידריך צימרמן ולתובע הכללי קורט רבמאן, הפציר בהם לשחרר את אור כדי שיוכל להסב לשולחן הסדר עם אנשי הקהילה. בשני המקרים התקבלו תשובות שליליות.

בינתיים, החליטו אור ובני משפחתו להעביר את ההגנה לעורך־דין בדיסלדורף. עד כה הם יוצגו על־ידי עורך־דין באאכן. הנימוק להחלפה הוא, שעורך־הדין בדיסלדורף מנוסה יותר. עד כה לא ניתנה לעורכי־הדין של אור אפשרות לראות את התיק שהוכן נגדו.

אור מואשם בכך, שפגש באופן סדיר סוכן מודיעין סובייטי והעביר לו מידע.

עורך־הדין של אור טען שלשום, כי הפגישות עם הרוסי, הנחשב לסוכן, היו בקשר למאמציו של אור להסדיר ביקור אצל הוריו בברית־המועצות, או להשיג להם היתר־יציאה.

בבניין הקהילה היהודית באאכן, שבו עבד והתגורר שמעון אור, יסבו הערב לשולחן הסדר יותר ממאה חברי הקהילה, וכן אורחים וידידים אחרים. "האווירה קשה", אמר אחד מראשי הקהילה, "אבל אנחנו עושים הכל כדי שלא תיפגע שמחת החג".

רקע / נדב שרגאי

תקדימים המטשטשים הבדלים בין מזרח ירושלים לשטחים

ההגבלה החדשה על תושבי מזרח ירושלים, שלפיה לא יוכלו הצעירים שבהם לצאת לירדן לתקופה של פחות מתשעה חודשים, היא האחרונה בשורה של תקדימים שנרשמו במזרח ירושלים בחודשים האחרונים, המטשטשים בהדרגה את ההבדלים בין מזרח העיר לגדה המערבית ולרצועת עזה.

מתוך כוונה ברורה להפריד בין מעמדה של מזרח ירושלים, שהיא בריבונות ישראלית, לבין הגדה והרצועה הנתונות לשלטון צבאי ישראלי ב־20 השנים האחרונות שלא להנהיג שם אמצעים שראה עצמו חופשי לנהוג בהם בשטחים המוחזקים.

הצעד של הגבלת יציאתם של תושבי מזרח־ירושלים גילאי 16–35 לירדן, הוא האחרון בשורה ארוכה של תקדימים כאלה שנרשמו בשלושת החודשים האחרונים:

● עוצר — 20 שנה לא הוטל עוצר בירושלים. מאז פרוץ המהומות הוא הוטל כבר פעמיים, בענתא ובא־טור.

● סגירת בתי ספר — מעולם לא נעשה בירושלים שימוש באמצעי זה להרגעת הרוחות. בגדה, לעומת זאת, הפגנות אנטי־ישראליות בבתי־הספר מקובלות לי מוד למכביר. מזה כחודשיים, על־פי החלטה של משרד החינוך ועיריית ירושלים, סגורים כל בתי הספר במזרח העיר.

● צווים מנהליים — אלה לא הופעלו בירושלים עד לימים אלה ממש.

● בגדה משתתפים ב"התנערות" מוסלמים ונוצרים כאחד. בירושלים נרתעו עד לאחרונה הנוצרים מליטול חלק במחאה. כיום אין זה עוד המצב. ראשי הכנסיות פרסמו כבר כמה כרוזי הזדהות עם "ההתנערות" וציבור נוצרי השתתף במהומות.

● שביתת המסחר בירושלים ארוכה יותר מאשר בכל מקום בגדה. היא נמשכת ברציפות מזה 13 שבועות.

● עד לפני כמה חודשים נחשבו שכונות הספר הירושלמיות כחסינות מפני התנכלויות זרבים. להבדיל מהיישובים היהודיים בגדה, היה מקובל לחשוב כי לשכונות אלה לא יאונה רע. אירועי החודשים האחרונים הוכיחו כי אין הדבר כך. די להזכיר בהקשר זה את השמות: ארמון הנציב, אבו־טור, נוה יעקב והרובע היהודי.

● אלפי חיילים נמצאים כיום בגדה וברצועת עזה. במזרח ירושלים לבדה יושבים כיום יותר מ־1,500 שוטרים, הנראות דומים.

● ההבדל הבולט ביותר בין מזרח ירושלים לגדה הוא הימנעות של כוחות הביטחון משימוש בנשק חם במזרח ירושלים. כלל זה נשמר עדיין, הוא בבחינת טאבו במזרח העיר, שטח שבו לא נהרג עד כה איש בהתפרעויות מאז תחילת המהומות. למרות זאת, השימוש בכדורי גומי, בנוסף לגז המדמיע, היא תופעה שלא אירעה קודם גם במזרח ירושלים.

● שלטונות הגבייה של מע"מ ומס הכנסה נאלצו להפסיק בחודשים האחרונים את הגבייה בגדה. גם במזרח ירושלים מסתמנים קשיים דומים.

● בעבר טיילו יהודים להנאתם, באתרים שונים בגדה. היום פוקדים את השטחים רק המתנחלים, המתגוררים ביישובים השונים. במזרח ירושלים מצטיירת תמונה דומה. יהודים ממעטים מאוד לבקר באתרים השונים במזרח העיר, וה־היעדרות הבולטת ביותר היא מהכותל המערבי.

אושרה עליית נאמני הר הבית — להר הבית

מאת לילי גלילי, סופרת "הארץ"

נאמני הר הבית יקיימו ביום ב' בבוקר עליה להר הבית, לאחר שקיבלו לכך היתר משר המשטרה. הדברים סוכמו בפגישה בת כשעה, שהתקיימה בין מזכירות נאמני הר הבית, בראשותו של גרשון סלומון, עם שר המשטרה, חיים בר־לב, מפקד המחוז הדרומי, ניצב רחמים קומפרט, ומפקד משטרת ירושלים, יוסף יהודאי. עוד הוחלט בפגישה, שלא יוגבל מספרם של נאמני הר הבית בעלייתם להר הבית, אלא אם יחייב כך המצב באותו. הפעולה תיעשה באבטחה של כוחות משטרה ישראל ומשמר הגבול. סלומון מעריך כי ישתתפו בה מספר שיא של פעילים.

השר בר־לב מסר לחברי התנועה, כי משטרת ישראל תפעל בדרכים שונות למנוע הנפת דגל אש"ף על הר הבית לאחר תפילות יום ו', וכי תעמיד לדין ותעניש את מבצעי הדבר. ההבטחה ניתנה לאחר שנאמני הר הבית העלו את הנושא בפגישה. כמו כן, הובטח להם לבחון נקיטת צעדים חוקיים נגד המטיף באל־אקצה, שייח' תאמר אל־בטאוי, שקרא לפני ימים מספר למדינות ערב לתקוף את מדינת ישראל ולהשמידה במלחמה כוללת נגדה, כהמשך להתקוממות בשטחים.

בן־אהרן: שיחתי עם בסיוני על הטילים סיימה הפרשה

מאת עקיבא אלדר

מנכ"ל משרד ראש הממשלה, יוסי בן־אהרן, זימן השבוע לפגישה את שגריר מצרים בישראל, מוחמד בסיוני, בנושא הטילים הסיניים שנמכרו לסעודיה.

בן־אהרן, שגונה על־ידי מצרים בגין האיומים נגד סעודיה שנבעו מדבריו בדיה, אמר לשגריר כי בדבריו לא היה שום איום על מדינה ערבית, וכי דברים אלה צריכים להיות מקובלים גם על הנשיא מובארק (אשר גינה את איומי ישראל). בן־אהרן הוסיף ואמר, שההסלמה בהצטיידות בנשק מתוחכם צריכה להדאיג את כל מדינות האזור, בעיקר לנוכח השימוש בנשק כימי במלחמת איראן־עיראק.

בן־אהרן אמר ל"הארץ", כי התרשם ששיחתו עם בסיוני סיימה את הפרשה מבחינת יחסי ישראל־מצרים.

פיקוד הדרום יאמץ היתומים מאוטובוס הדמים

מאת איתן רבין

אלוף פיקוד הדרום יצחק מרדכי החליט לאמץ את שני היתומים הקטנים, ניר ותומר, אשר אביהם ז"ל קטור רם נהרג ידי המחבלים בהתקפה על אוטובוס האמהות בכביש דימונה באר־שבע. כן הוחלט בפיקוד הדרום להזמין את כל המשפחות השכולות לחוג את ליל הסדר בפיקוד הדרום.

ערך את העמוד: חיים טל

בארה"ב דוחים נימוק נתניהו להתפטרותו

דובר משרד־החוץ האמריקאי לעג לטיעון לפיו השגריר הסביר את התפטרותו מכהונתו באו"ם, כאילו הוא מוחה בכך על המפגש בין שולץ לשני האישים הפלשתינים

מאת שלמה שמיר
סופר "הארץ" בניו־יורק

ניו־יורק (מיוחד ל"הארץ"). דובר משרד־החוץ האמריקאי לעג אמש לטיעון בו נימק השגריר נתניהו את התפטרותו מכהונתו באו"ם, כאילו הוא מוחה בכך על המפגש בין שולץ לשני האישים הפלשתינים.

בתשובה לשאלה, מהי תגובת משרד־החוץ האמריקאי לטיעון זה, השיב הדובר צ'רלס רדמן, כי כל מי שהתעמק בנושא, יגלה כי זה מכבר הודיע נתניהו לידידיו, שהוא מתכונן להיבחר לכנסת. נתניהו מנצל את הנושא המסויים, פגישת שולץ עם שני הפלשתינים, כתכסיס פוליטי להתחיל במסע־הבחירות שלו, אמר הדובר.

רדמן רמז, שאין זה מעניינו של נתניהו למחות על צעד של מזכיר המדינה. "זה נראה בלתי הגיוני, ששגריר מארץ אחת מתפטר בגלל מה שהוא רואה כצעד לא מוצדק של מדינה אחרת", אמר הדובר.

בתשובה לשאלות כתבים ציין הדובר, כי עדיין לא נתקבלו תשובות מן הצדדים ליוזמת השלום של שולץ, וכי מזכיר המדינה מתכונן להמשיך במאמציו לקדם את תכניתו.

קבע לך מועד בחול המועד
לביקור באתרי הבניה של
אפריקה ישראל.

בחוה"מ (7.4.88-3.4.88)
הנכם מוזמנים לבקר ולהתרשם
ממגוון הדירות אשר נמצאות בבניה.

● סביוני אביב – רמת אביב ג', דירה לדוגמא
רח' שלמה בן יוסף 28
בימים א'־ה' בין השעות 10.00־13.00.
● צמרת אביב – רמת אביב, רח' ברזיל 1
בימים א'־ה' בין השעות 10.00־13.00 – 17.00־19.00.
● גבעת סביון – מרכז מסחרי סביון
טל: 03־357191, 03־340006
בימים א'־ה' בין השעות 10.00־13.00.

משרדי החברה בת"א יהיו סגורים עד 8.4.88

מקבוצת בנק לאומי לישראל.
אפריקה ישראל להשקעות בע"מ

דברים מהלב

מר דוד צימנד הידוע ומוכר כפילנטרופ וכאיש בעל נכסים רבים נחל באחרונה אכזבות קשות ומרות במגעיו עם מנהלים שונים של מוסדות ממשלתיים אשר יושרם מוטל בספק, ואשר התייחסו אליו בצורה בלתי הוגנת ובלתי צודקת, וכתוצאה מכך נגרם לו עוול רב ומשווע.

במשך שנות פעילותו הרבות היו למר דוד צימנד מגעים רבים עם מוסדות ואישים ממשלתיים בארצות רבות ברחבי התבל ובאף ארץ כלשהי לא נתקל ביחס מחפיר ובלתי הוגן כפי שנתקל בו בישראל. ולדעתו על המדינה להתבייש שבעמדות בכירות בשירות הממשלתי עומדים אנשים שאינם ישרים.

בעקבות אכזבתו הקשה הוא החליט לחסל את כל השקעותיו ולמכור את כל נכסיו בארץ ולא ליזום כל השקעות חדשות ונוספות בישראל. הוא אף נתון במחלוקת קשה עם ילדיו וביחוד עם בתו — מהם הוא דורש שיהגרו מהארץ.

אולם למרות זאת אין בדעתו של מר דוד צימנד להפסיק הקמת מבנים ומוסדות רפואיים וחנוכיים לזכרה של אשתו המנוחה. הוא נחוש ברצונו ששם אשתו היקרה יונצח בכל מקום ברחבי התבל. זה עתה הוא תרם להקמת מבני צבור על שם אשתו המנוחה בפרנקפורט, ניצה, מיאמי וכמובן גם בישראל.

הענק מדליה לאורח מחו"ל ותזכה גם אתה בשי!

יש לך אורח מחו"ל? עכשיו תוכל להעניק לו מזכרת נפלאה מהארץ וממך.
בנק הפועלים הכין מדליה מיוחדת לכבוד חגיגות ה־40 למדינת ישראל.
המדליה, בעיצובו של האמן משה פרג, תוענק לתיירים, שיפקידו עכשיו בחשבון פת"ח בבנק הפועלים.
בנוסף, יהנה האורח שלך מתנאים מיוחדים בריבית ובעמלות.
היכנס עם האורח שלך לסניף הקרוב אליך, הראה לו איך פועלים טוב יותר וגם אתה תקבל שי מיוחד.

בוא ותראה איך פועלים טוב יותר — בנק הפועלים

בתחרות הפרסום השנתית
של האיגוד הישראלי לפרסום 88

זכתה לשכת הפרסום הממשלתית
במדליית זהב
עבור שלט אוטובוסים
של
המינהל לבטיחות בדרכים

صورة عن الاصل

שערי המניות 31.3.88

בנקים שאינם נכללים בהסדר ההצמדה

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אהה ש	17998	בת	27	+178	+1	+10
המגנות 0.1	1150		1130	+17	+1.5	+1407
המגנות א 0.5	631	בת	500	+15	+2.4	+1300
כללי לא בהסדר	13600		23	+298	+2.2	+38

בנקים הנכללים בהסדר ההצמדה ל 88

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אידיבי רג 100.0	106600		666			−867
אידיבי ב 100.0	106400		48			−29
אידיבי בב א	647000		3	−2000	−0.3	−8
אמד 0.1	79250		93			+71
דיסקונט ב	137600		37	+2000	+1.5	+41
דיסקונט א	135900		192	−400	−0.3	−251
דיסקונט שה ב	15850	שב				
המזרחי ש	43850		1055			−402
המזרחי ב	43851		7	−99	−0.2	−7
הפעלים בבב	97000					
הפעלים ש	72410		469	−350	−0.5	−229
הפעלים ב	72330		103	−250	−0.3	−77
כללי א 1.0	184800		7	−900	−0.5	−8
כללי שה 7	8850		53	−70	−0.8	−53
כלל 0.1	46050		657	+50	+0.1	+581
כלל שה 11	17240		31	−30	−0.2	−26
מימון המזר 1.0	61100	שב				
מימון המזר 5.0	31100		27	+600	+2	+216

בנקים הנכללים בהסדר ההצמדה ל 89

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אידיבי רג 100.0	131340		32	+190	+0.1	+9
אידיבי ב 100.0	130900	לב				
אידיבי בב א	786100	לב				
איגוד 1 ש"ח	99900		22	+1938	+2	+7
דיסקונט ב'	172600	לב				−5
דיסקונט א'	166600		2	−1400	−0.8	−2
מזרחי ש'	53970		57	−300	−0.6	−67
מזרחי מ'	55700	לב				
הפעלים ש'	89270		28			−63
הפעלים מ'	89600	שב				
כללי א'	228300	שב				
בל"ל סופק	56650		215	−150	−0.3	−251

בנקים למשכנתאות

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אדנים 0.1	21150		9	−450	−2.1	−9
לאומשכן ש	7050		34	+150	+2.2	+72
לאומשכן מ	6770	שב				
כרמל ש	5560		38			
כרמל שה 1	—		—	הפסקת	מסחר	—
מת כפב ש	1975		452	+35	+1.8	+398
משכן ב ש	3250		600	+115	+3.7	+900
עצמאות 0.1	15650	שב				
מרב 1.0	6370		12	+220	+3.6	+54
טפחות מכב ש	21005		10			+13
טפחות רג ש	21400		44			
טפחות שה 2	—		—	הפסקת	מסחר	—
יעסור 1.0	1550		353	−65	−4	−277
יעסור 5.0	1480		315	+39	+2.9	+231

מוסדות מימון

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
החקלאות כבב א	361000	לב				
החקלאות כבב ב	210000	לב				
לאומי תעש א ש	10450			−50	−0.5	−69
פתוח תעש מבב	132000	לב				
פת תעש בב ג	488000	לב				
פת תעש בב גב	294230	לב				
פת תעש בב גג	299200	לב				
פת תעש בב ד	298001	לב				
פת תעש בב דד	69171	לב				
מרכז קבלנים 5.0	2750	תב	3115	+250	+10	+2518
תיירות בב	233000	לב				
כלל ליסנג 0.1א	19496		12	−400	−2	−17
כלל ליסנג 0.5ב	17550		11	−250	−1.4	−41

ביטוח

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אילון	113.5			−5	−1.3	−1569
איתן	98	שב				
אררט 0.1	—		—	הפסקת	מסחר	—
אררט א 0.5	—		—	הפסקת	מסחר	—
בטוח משנה 0.1	310					
בטוח מכבה 0.5	165.5	שב				
בטוח אפ	200					
מכבה הס	102		29000	−5	−0.5	−25000
הדר 1.0	116.5	תב	17870	+0.5	+9.9	+81650
הדר 5.0	97	תב	21060	+7	+7.8	+61440
הדר אפ סד 2	87	תב	4000	+7	+8.8	+30499
הפניקס 0.1	459		111	+9	+2	+461
הפניקס 0.5	354		2601			−2601
המשמר-הראל 1.0	4000		90			+10
המשמר-הראל 5.0	3680		90	+50	+1.4	+60
כלל ביטוח	298		2480	+10	+3.5	+7424
כלל ביטוח אפ'	54.5		69400			−75619
כלל ביטוח אג"ח	94.5			+1	+1.1	+100000
מנורה 1.0	1240		121			
מנורה 5.0	1070					
סקוריטס 0.1	782		1200	+17	+2.2	+850
צור ש	221		3269			−269
ציון החזקות 1.0	2502					−14
ציון השקעות 5.0	749	שב				

מסחר

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אינטר גאמא 1 ש	715		640	+5	+0.7	+300
אינטרגאמא 5 ש	680		3600	+6	+1	+2324
מגד עירא 1.0	487		610			−8
מגד עירא אפ	225		1550	−5	−1.3	−2026
כלל אפ 4	260		6515	−6	−2.3	−5514
כלל אגח 2	138.5		6217	+5	+1.1	+9565
קריסטל 1.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
רפק 0.1	13250	שב				
רפק 0.5	17000					
שופרסל א 2.0	956		2527	+13	+1.4	+2085
שופרסל אפ	3313		427	+70	+2.2	+841
שופרסל אגח	106		32185	+5	+0.5	+7517

שירותים

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אמות	309		1500			
מפנות הספקה 0.1	—		—	הפסקת	מסחר	—
מפנות הספקה 0.5	—		—	הפסקת	מסחר	—
0624072	—		—	הפסקת	מסחר	—
6249999	—		—	הפסקת	מסחר	—
קידר 0.1	—		—	הפסקת	מסחר	—
קידר 1.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
כוכ שיווק 0.1	—		—	הפסקת	מסחר	—
כוכ שיווק 0.5	—		—	הפסקת	מסחר	—

מלונות ושירותי תיירות

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
גלי זוהר 1.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
גלי זוהר 5.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
מלונות דן 1.0	1295			−60	−4.4	−300
מלונות דן 5.0	919		70	+10	+1.1	+70
חוף האלמוג 1.0	5766	שב				
מלונות הירדן	1960			−39	−2	−193
ים סוף	198		3619			−3569
ים סוף אפ'	113		1000			−1000

מחשבים ושירותי מחשבים

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
תיל.ן 1.0	147		8485	+5	+2.4	+5485
תיל.ן אפ'	36.4		11500	+1	+2.8	+3000
תיל.ן אג"ח	97.5		5000	+2	+2.1	+41773
יעצא 1.0	3900		41			−24
בל.ל. 1.0	4686	תב	70	−464	−9	−70
בל.ל. 5.0	1068		400	+23	+2.2	+400
ניקוב מחשבים 1	576	תב	1580	+40	+7.5	+2064
ניקוב מחש' 5	221		3112	+5	+2.3	+495
ניקוב אפ סד 2	360	תב	500	+29	+8.8	+800
תים מחשבים 1.0	580		1200	−10	−1.7	−1700

נדל"ן, בינוי ופיתוח

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אזורים אפ	406		1385	−12	−2.9	−1903
אזורים אגח	132		5575	+5	+0.4	+4800
אילון 1.0	76	תב	4900	−7	−8.4	−3140
אילון אפ'	32		53246	−1	−0.5	−9694
אל-רוב 1.0	320		2500	+2	+0.6	+3500
אפריקה 0.1	35100		5	+100	+0.3	+5
אפריקה אפ	14600		14	+309	+2.2	+24
ארזים	672	תב	2534	+60	+9.8	+2159
אירלן 0.1	—		—	הפסקת	מסחר	—
אירלן 0.5	—		—	הפסקת	מסחר	—
ברנוביץ 1.0	2590	שב				
ברנוביץ 5.0	2110	שב				
דקבר 1.0	5050		237	+70	+1.4	+179
דרעד 0.1	180		1435	+5	+0.5	+3000
דרעד 0.5	130.5		2325			+3935
מרלין 1.0	1550		1428	+16	+1	+119
המסלול 1.0	720	לב				
המסלול 5.0	430	לב				
תלב 0.1	—		—	הפסקת	מסחר	—
תלב 0.5	—		—	הפסקת	מסחר	—
ירושלים אפ	76.5	בת	3000	+5	+2	+2000
גבים 0.1	3349		10			−92
גבים 0.5	2820		120			−150
מבני תעשיה	64		69680			−29874
מבני תעשיה אפ'	21		266449			−26366
מבני תעשיה אג"ח	95		87650			−81945
ישפרו 0.1	3160		207	−10	−0.3	−160
ישראלום 1.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
ישרס 10.0	16100		15	+150	+0.9	+35
כנף פיתוח 1.0	4905	בת	17	+60	+1.2	+125
לומיר 1.0	6400		205	−100	−1.5	−415
לומיר 5.0	1850		300			−190
בתגב 1.0	235	לב				
בתגב אפ 2	85	לב				+1
בתגב אגח	117	לב				
מאור בניה 1.0	427	לב				
מישגאל 5.0	157.5	תב	8750	+4.5	+10.1	+15199
מישגאל אפ	137		5000	+5	+0.4	+1701
מגה 5.0	1139		39	+5	+0.4	+39
לורנסון 1.0	307					
לורנסון 5.0	113.5		11580	+3	+2.7	+8921
ליפשיץ 1.0	211		200			
ליפשיץ 5.0	91	בת	7000	−2	−2.2	−14209
ליפשיץ אפ 1	53		5568			+3923
ליפשיץ אגח	90.5		14000			−5375
נאות אביב 0.5	2920	לב				
נכסי אזורים	224		5000	+4	+1.8	+444
כתר החזקות 1.0	577		136			−136
נחום 1.0	1515		383	−2	−0.1	−67
עמר השלע סר 1 ש	—		—	הפסקת	מסחר	—
קסריה 0.1	2900	בת	150	−200	−6.5	−200

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
קיסריה 0.5	1079		465	+6	+0.6	+465
רוגובין 1.0	183	בת	1950	+5	+4.3	+2100
רוגובין 5.0	133					
רוגובין אפ'	544	שב				
רוגובין אג"ח	122		2000	−5	−0.4	−2000

חקלאות

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
מטעי הדר 0.1	2341		303	+80	+3.5	+597
מטעי הדר 0.5	2050		300	+80	+4.1	+656
מהדרין 0.1	4970		100			−150
מהדרין אפ'	3070		107			−107
נכסי הדרים 1.0	1458	שב				
פרימור 0.5	2115		15			−15

מזון וטבק

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
חוגק כב ש	2220		50			
חוגק כב מ	2055	שב				
תלכל 1.0	338	שב				
תלכל 5.0	277	שב				
תלכל אגח	99.5		5000	+5	+0.5	+5000
טמפו בירה 1.0	25100		30	−600	−2.3	−40
טמפו בירה 5.0	19920		2	+600	+3.1	+10
יכוד 1.0	980		4	+9	+0.9	+21
יכוד א 5.0	564	שב				
יכוד אפ 2	242	שב				
כן 1.0	395		1291	−10	−2.5	−731
כן 5.0	279		175			
כנפוטם 1.0	15450		209	+600	+4	+188
עסיס ב 0.5	283		1400	+3	+1.1	+1200
אגל שקל 1	1830		100	+80	+4.6	+500
שמן מכב א	1220		127	+20	+1.7	+84

טכסטיל והלבשה

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
ארגמן סר 1 ש	326		4801	−4	−1.2	−3941
ארגמן אפ	114		1000	−3	−2.6	−500
ארגמן אגח	105			+1	+1	+50000
אופים 1.0	374		524	−1	−0.3	−5
אופנת ברוך 1.0	250					
אופנת ברוך 5.0	185		700			
אתא א	230		100	−13	−5.4	−400
ארגמן רג ש	7500		105	−100	−1.3	−105
דלתא-גליל 1.0	1214		890	+34	+2.9	+740
דלתא-גליל א 5.0	952		741			+9
כיתנית מאוחד 1	1121	שב				
כיתנית מאוחד 5	520					
ויסלט 1.0	270		50	+10	+3.9	+200
ויסלט 5.0	204		864	+6	+3	+1467
ורדינון 1.0	4040	שב				
זיקית 1.0	1393		141	−1	−0.1	−141
זיקית 5.0	1160		200	−10	−0.9	−1236
זיקית אפ	367	שב				
כותר	141		8952			
כותר אפ	48.5		1585			
לודזיה 0.1	560					
לודזיה 0.4	440		1080	+10	+2.3	+1500
לינת 1.0	130		1152			
עים 1.0	310		600			−100
עים 5.0	125.5		5280	−6	−6.8	−6130
עים אפ	97.5		2001			
עים אגח	112	תב	2000	+6	+5.7	+7000
עמק מרינה 1 ש'	145.5		2571	+5	+1.8	+13227
עמק אפ	62		3075			−500
פולגת א	767		697			+5
פלינון א 0.5	8399		73	−1		−14
פרגוד	960	תב	514	−65	−6.3	−514
גיבור סברינה	5486	בת	15	+54	+1	+11

שף נאמנות
בטחה
כלל
ניהול תיקי השקעות, ניהול קרנות נאמנות וניהול קופות גמל

מתכת ומוצריה

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אורדן 0.1	3910		108			−4
אורדן 0.5	3760		3			−5
אלומית 1.0	6098	שב				
אלומית 5.0	4549	שב				
כבלים ש	267		500			
כבלים אפ	78.5		80			−80
כבלים אג"ח	92		15000			+37100
כבלים אגח	98.5		61868			−6152
התכוף 1.0	485		50			−50
התכוף 5.0	316		540	+15	+5	+1500
התכוף אפ	1900					
דיקה 1.0	1600					
דיקה 5.0	1155	תב	300	+65	+6	+290
קופמאן סה 5.0	3040					
כבלי ציון 1.0	2210		254			−254
כבלי ציון 5.0	1120		1595	+20	+1.8	+120
קרנטי 1.0	204					
קרנטי 5.0	105		759			
מתשן 0.1	24000		16	−400	−2	−8
מתשן 0.5	9290		10	−131	−6.6	−25
סקר פלדה 1.0	1769		800			−500
קינג 1.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
קינג 5.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
קליל 1.0	3440		665	−10	−0.4	−836
קליל 5.0	1890		100			−100
קליל אפ'	885		220	+6	+0.6	+20
קליל אגח	122		14400	+2	+4.7	+70600
שלדות 5.0	4141	בת	80	+41	+1	+20
תעשיות לכיש 1.0	483	שב				
תעשיות לכיש 5.0	314			−6	−1.9	−190

חשמל, אלקטרוניקה ואופטיקה

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אלביט 5.0	262000		4			−5
אלקו 0.1	7335	בת	15	−815	−10	−37
אלקו 0.25 ש	3250		144			−123
אלקטרה 0.1	1646	שב				
אלקטרה א 0.5	1150		486			−486
אפ 5	695		200	+5	+0.7	+224
אגח 3	128		7987			−7987
אירית 1.0	13200		90			−30
אלקטרוניקה אפ'	489		689	−1	−0.2	−1768
כלל אלקו אג"ח	98		10764	+1	+1	+59236
מסקוחוניקס 1.0	885		278	+16	+1.8	+550
מסקוחוניקס 5.0	689		2861	+10	+1.5	+3322
פיינטגר 1.0	372		500	−12	−3.1	−500
פיינטגר 5.0	315		100	−5	−1.6	−320
ציקלון 1.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
ציקלון 5.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
קבנשטין אילד 1.	2725	שב				
קבנשטין אילד 5.	2199		30	+50	+2.3	+55
ת.א.ת. 1.0	800	תב	663	+50	+6.7	+953
ת.א.ת. 5.0	400		1765	+6	+1.5	+1109
תדאה	677		1000	+7	+1	+1000

מוצרי בניה

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
א.י.ב. תעשיות 1.	164		13258	+6	+3.8	+11552
א.י.ב. אפ	545		180	+15	+2.8	+180
א.י.ב. אגח	132		19775			−23825
אקרשטיין 1.0	376	שב				
אקרשטיין 5.0	263	שב				
אקרשטיין אפ'	320			+10	+3.2	+1130
אקרשטיין אגח	127.5		2000	+3	+1.2	+2000
אדים בלוט	93		810			
בלוט אפ	52		6787			
מודל השק בתעש	840		85	+13	+1.6	+415
טואיקה ולפמן 1	1715	לב				
טואיקה ולפמן 5	1488	שב				
נגב קרמיקה	296		4588	+5	+1.7	+1754
נגב קרמיקה אפ	126		4427			

כימיה, גומי ופלסטיק

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אגן 5.0	1385		1547	−45	−3.2	−755
איאכם ב	532	קב		+25	+4.9	+511
גל תעשיות 1.0	326	שב				
גל תעשיות 5.0	206					−2
גל אפ	48		641	+1	+2.1	+641
גל אגח	95.5		12471	+5	+0.5	+42529
דשנים 0.1	4100		125			−145
דשנים 0.5	1565	שב				
חישה כמי 10.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
ליפסקי 1.0	1800					
מקסימה 1.0	563					−75
מקסימה 5.0	365		86	+10	+2.8	+166
סנו 1.0	19100	שב				
סנו 5.0	16750	שב				
פריקלאס	531	בת	2147	+5	+1	+64
פריקלאס אפ'	139		1160	+10	+7.8	+1160
קים כימיקל 1.0	4830		150			−50
קים אפ	2553		36	−15	−0.6	−186
קים אגח	107	שב				
תיא 5.0	4060		300	+40	+1	+193
פוקטאם 10.0	492		3200	+4	+0.8	+4984

עץ, נייר ודפוס

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
כתר	114		2004	−6	−5	−1626
רפרון 1.0	5830	שב				
רפרון 5.0	3750	שב				
חבג 1.0	6800		20	+199	+3	+19
יאפה 1.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
לבידי אשקלון 1	—		—	הפסקת	מסחר	—
מולט ב 0.5	24080		47	+80	+0.3	+47
קרגל	702	תב	311	+64	+10	+5000
קרגל אפ'	348	תב	2164	+22	+6.8	+4336
רים 0.1	307		1696			−216
רים 0.4	152.5	שב				
תעל ב 0.2	15200		67	+300	+2	+65

תעשיות שונות

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אבירן 1.0	169.5		10027			−10147
אבירן 5.0	94.5		1000	−1	−1.1	−1500
המישה יוד	1821		113	−20	−1.1	−113
הנפלק 1.0	958		255	+27	+2.9	+4270
הנפלק 5.0	890		825	+17	+2	+425

השקעות בתעשיה

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
תרבות	8200		150			−65
כור מכ ש	6150		192			−156
תעשיות אפ	128.5		12261			−12361
תעשיות אגח	106.5		43630	+1	+1	+89680

חברות השקעה

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אבניק ש	5100	שב				
אי.די.בי. אפ'	2538	שב				
אי.די.בי. אג"ח	100		24600	+1	+1	+146300
אלגר ש	875	תב	2960	+50	+6.4	+5020
גולת 1.0	998	שב				
גולת אפ	781	שב				
גולת אגח	104		8000			+42000
דנבאר 1.0	465		670	−10	−2.1	−388
דנבאר 5.0	405		150			−50
חברה לישראל 5.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
חלפטן 0.1	115900	שב				
חלפטן 1.0 ש	21000					
אמפא א 0.5	17700		7	+600	+3.5	+7
דיסקונט השק אפ	723		3356	+1	+0.1	+217
דיסקונט השק אגח	108		51900	+1	+0.9	+106876
מזרחי השק ש	26900		1	+200	+0.8	+10
מזרחי השק 124	13482	שב				
חדרון 1.0	1170		230	+20	+1.7	+420
חדרון 5.0	522		1280	+15	+3	+2100
יצוא ש	12900	שב				
ירדן א 0.1	1051		181			−145
כלל 50.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
מבוד 0.1	—		—	הפסקת	מסחר	—
מבוד א 0.5	—		—	הפסקת	מסחר	—
מבוד אפ	—		—	הפסקת	מסחר	—
אגח 1	—		—	הפסקת	מסחר	—
מגד ב 1.0	334		312	−4	−1.2	−818
מגד השק ש	2190		380	−60	−2.7	−655
מגדל א 0.1	5100		25	−50	−1	−39
מגהה 0.5	3124	שב				
פריון ב 2.5	—		—	הפסקת	מסחר	—
קדרון 1.0	107.5		3482	+5	+0.5	+18
קדרון 5.0	67		12422	+5	+2.3	+16922
קדרון אפ	47.4		12000			−10260
קדרון אגח	106.5		16185			−16185

נסחרות במט"ח

שם המניה	השער אתמול	
בית מ	255	שב

רשימה מקבילה

מסחר שרותים מלוואות מחשבים

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
דואל 1.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
יסקל	216		800			−300
קנטורסים 0.1	1175			−6	−0.5	−88
קנטורסים 0.5	243	שב				
קנטורסים אפ	53		1000			−512
קפל 1.0	610	שב				
תבל	165					+1300
גני הדר	108		8000			−3000
גני הדר אפ 1	68	תב	5000	−4	−6	−9122
התיוה הישראלית	58		2000			
כנס סר 1 ש	1265		552	+60	+5	+352
איכות מחשבים	208		1660	+4	+2	+2635
דטה מיכון 1.0	392		1037			
דטה אפ'	731		561	+5	+0.7	+139
כלל מחשבים 1.0	4200	תב	112	−600	−6.7	−103
משוב מחשבים 1.0	119.5		1252	+5	+0.4	+48
רשף	351		1070	+3	+0.9	+1030

נדל"ן בינוי חקלאות

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אורן 1.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
אורן 5.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
אבנים 1.0	430	תב		+27	+6.7	+136
בן-יקר גת 1.0	2260		7			
דוקר 1.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
דוקר 5.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
עדר 3.0	960		715			−466
רסק מבטל	896	בת	76	+9	+1	+82
רסק רג	860		6	+23	+2.8	+206
שנהב 5.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
שנהב אפ	—		—	הפסקת	מסחר	—
אנסאס	1180	שב				
גולדשטט 1.0	540					−13
גולדשטט 5.0	398	בת	100	+36	+9.9	+1100

תעשייה

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
יזרדם	184		1500	−3	−1.6	−680
מקס 0.1	2301			+7	+0.3	+22
מקס 0.5	885	תב	268	−50	−5.4	−170
תעש הגזוזין 1.0	1020	תב	214	+93	+10	+1786
אלקטון 5.0	990	לב				
מורק 1.0	575	לב				−4
משאבות סלע	76		7500	−1	−1.3	−7500
מתכת מרום 1.0	64.5		4415			
מתכת מרום אפ	19		20654	−1	−5.5	−15654
אלקל	—		—	הפסקת	מסחר	—
אלקל אפ 2	—		—	הפסקת	מסחר	—
בר-כהן 1.0	1678		226			−105
בר-כהן 5.0	1140		876			−1114
כרמן אפ'	364	תב	2365	+114	+43.6	+12532
פרוטוסטנט 1.0	2708	שב				
פרוטוסטנט 5.0	945			−4	−0.4	−60
תלבג 1.0	755	תב	462	+64	+7.8	+1000
תלבג 5.0	375		300	−4	−0.8	−600
אלרן-טק	159.5	תב	864	+4.5	+10	+750
דקטור 1.0	—		—	הפסקת	מסחר	—
נקה בנקל 1.0	3540	תב	74	+240	+7.3	+75
ת.ג.ל. 1.0	1214		3	−1	−0.1	−24
ת.ג.ל. 5.0	1295	שב				
תור א 5.0	6394		80	+380	+4.8	+90
אורע פריגו	358		75			−73
סקופניה 1.0	8807		85	+100	+4.8	+475
יגול	835	תב	600	−67	−10	−828
רדשון	165		12000	−2	−1.2	−28271
מו וק	368	שב				
מאוד טכנולוגיה	104.5		4719	+1	+1	+281

השקעה

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
אינקנה 0.1	86		3008			
איתם	186		3108	−10	−5.1	−5108
איתם אפ	45		680			
אמישר בב'	521		482	+5	+1	+80
אפיק 1.0	305	לב				
אפיק 5.0	216	לב				−3000
בנין כ' 5.0	10000			−200	−2	−25
ישום השקעות	54		5000			
ישום אגח-אפ	59.5		5100	+3	+5.3	+5100
לנדיק 0.1	1841	לב				
לנדיק 0.5	290	לב				
עוז השק ב 0.1	1380	שב				
עוז השק ב 0.5	982					+54

חיפושי נפט

שם המניה	השער אתמול		המחזור שח ע"נ	השינוי בנקודות	השינוי ב־%	היצע/ביקוש שח ע"נ
דלק נפט 1	1800	תב	482	+120	+7.1	+357
דלק נפט 5	775		390	+13	+1.7	+272
מו הפשר נפט	19900		131	+900	+4.7	+119
יו.א.ל אפ	67		7700			
מ.ג.ג. 1.0	3284		55			
מ.ג.ג. 5.0	1900		975	+75	+4.3	+2272
פראויל ב 0.3	4180		91			
נפטא ש	300	תב	7807	+23	+8.5	+16085

משתנים

שם נייר ערך	סה"כ מחזור שח	שער קבע מסחרים בקורות	שער נעילה בקורות	שינוי יומי כללי %	כמ' עסק' כלל בבורסה
בנק בינלאומי 05	1949	5857	5872		5
פ.י.ב.י. 0.5	1028	7128	7128		6
הכנה ש	14295	140	139.5	−0.78	2
שלמן אפ	1500	661	661		
כלל סחר	3302	345	344	0.29	1
שופרסל ב 10.0	6850	857	857	0.23	4
דלק ב ש	7175	1943	1929	0.75	14
אפריקה 1.0	55	28367	28367		
אזורים 1.0	8920	734	734		4
נכסים ובנין	4436	2452	2434	0.74	5
הכשרת הישוב		54260	54260		
חברה לירושלים	26795	273	273		4
כלל מלן	3080	590	590	1.55	1
עלית	352	11296	11212	0.75	2
פולגת ב 4	8267	590	590		6
קפטאות סה 1.0	620	3090	3090		2
כלל תעש אלק	1197	1867	1867		
אלרון 5.0	7	109127	109127		1
כבע ש	2191	8300	8300		5
ים המלח	6546	1968	1973	0.25	8
מטוכימיים 10.0	3326	805	807	−0.25	5
מפעלי נייר 10.0	5	213171	213171		
כלל תעש' 1.0	35797	178.5	179.5	−0.56	6
אידיבי פתוח 2.0	728	5860	5831	0.5	4
אלון ש	16537	738	735	−0.54	3
חברה לישראל 1.0		3359	3359		
פועלים השק ש	3742	609	609		
דיסקונט השק ש	22195	1873	1854	1.02	27
כלל 10.0		1003	1003		
יגאל 5.0	4869	281	281	2.18	

שערים בינבנקאיים

אתמול, בצהריים, 31.3.1988 באירופה

מסירה מידית (ספוט)

1.8781/1.8791	$ ארצות הברית	לי"ש שטרלינג
1.6605/1.6615	מרקים גרמניים	ל־$1 ארה"ב
1.8625/1.8635	פלורינים הולנדיים	"
1.3667/1.3677	פרנקים שוויצריים	"
34.70/34.37	פרנקים בלגיים	"
5.6270/5.6300	פרנקים צרפתיים	"
1230.00/1231.00	לירטות איטלקיות	"
124.25/124.35	ינים יפאניים	"
1.3553 /1.3558	$ ארצות הברית	ליס.ד.ר.

שער הזהב 458.00 $ ארה"ב אונקיה לונדון פיקסינג

מסירה מאוחרת (פורוורד)

	לי"ש/$	פר"ש/$	מרק/$
1 ח'	1.8754/ 1.8766	1.3609/ 1.3621	1.6556/1.6568
3 ח'	1.8700 / 1.8712	1.3497/1.3510	1.6458/1.6471
6 ח'	1.8635 / 1.8648	1.3336/1.3351	1.6307/1.6322

הנתונים נמסרו על־ידי בנק דיסקונט לישראל בע"מ

גלגל הבורסה / יהודה שרוני

סוף שבוע שקט

שבוע המסחר בבורסה הסתיים אתמול בקול ענות חלושה, והורד ניכר בירידה במחזורי המסחר במניות החופשיות, שהסתכמו ב–4 מיליון שקל. חברות רבות פירסמו אתמול את הדו"חות הכספיים, וזו היתה סיבה נוספת לירידה במחזורים. הרושם המתקבל הינו שחלק מסוחרי הבורסה הקדימו את חופשת החג, ולא טרחו להגיע לבורסה. לארבע הקושיות שישאלו הערב בליל הסדר תיווסף קושיה נוספת: מתי יגיע המפנה המיוחל בבורסה.

השבוע בבורסה עמד בסימן של תפנית חיובית במניות החופשיות, אם כי מחזורי המסחר המשיכו להיות נמוכים. התפנית מוסברת במספר גורמים: ייצוב שוק המניות על ידי "לאומי פיא", ירידה מסויימת בריבית החובה ובריבית על פקדונות שיקליים, וגידול ברמת הנזילות בשוק. עם זאת, המחזורים הקטנים מקשים מאוד על הפעילות, ומונעים כניסה משמעותית לשוק של משקיעים מוסדיים. ביום עיון שהתקיים שלשום, הלינו חלק גדול ממה שמכונה ה"גופים המוסדיים" על תופעה זו. הפעילות הבורסאית אתמול עמדה בסימן של הנדרת פרופיל גם על ידי "לאומי פיא". נציגיה בבורסה העדיפו לפעול "בליהוד", ונמנעו מלתמוך במניות הנסחרות ב"משתנים". נציגי קרנות בנק הפעלים היו פאסיביים, ואילו נציגי "אילנות דיסקונט", נטו בדרך כלל לצמצם את אחזקותיהם. בשבוע הבא בחג הפסח, ייערך המסחר בבורסה כרגיל, ואולם הוא ייערך בשעה יותר מוקדמת.

זהירות מחזורים נמוכים

ביקוש קטן בהיקפו למניית קרגל סופק בעליה של 10 אחוזים. ביקוש קצת יותר גדול לכתב האופציה של פריקלאס, סופק בעליה של 8 אחוזים. בכלל, רכישה (או מכירה) של ניירות. עוד בהיקף משמעותי, עלולה בימים אלה לעלות ביוקר, שכן, לא תמיד ניתן לדעת אם ההיצע או הביקוש יקלט בתנודה סבירה. אגב, השבוע אופיין גם בירידה בהיקף הפעילות במניות הנסחרות במסגרת "המשתנים". באמצע השבוע ירדו המחזורים באופיק השקעה זה לשפל של חצי מיליון שקל.

	מדד יומי	שינוי ב־%
מדד מניות כללי	94.22	+0.04
כללי ללא בנקים	78.65	+0.37
מדד אג"ח כללי	104.66	+0.20
אג"ח צמוד מדד	104.82	+0.23
אג"ח צמוד מט"ח	104.20	−0.12

היצעים לבנקאיות

מניות הבנקים שבהסדר נטו לרדת אתמול בצורה סימלית, כתוצאה מהיצעים קטנים בהיקפם. הבנקאיות נטו השבוע בדרך כלל לרדת, וזאת בגלל ירידת הציפיות לפיחות חד פעמי של השקל לעומת הדולר. המחזור בבנקאיות הסתכם אתמול ב–2.6 מיליון שקל.

תשואה שנתית דולרית ב־%

	פדיון אוק' 88	פדיון אוק' 89
בל"ל 0.1	10.20	6.74
הפועלים ש	10.38	6.64
אי.די.בי. רג	10.36	6.68
דיסקונט א	10.58	7.10
המזרחי ש	10.42	6.75

דו"חות בקבוצת החברה לישראל

הדו"חות הכספיים הודיים של החברה לישראל וחברות הבת שלה שפורסמו אתמול, יצרו ציפיה לפעילות חיובית בניירות הערך (המסחר בפדיון הופסק עקב פירסום דו"חות החברה לישראל). בניירות הערך של מפעות ואספקה שהונפקו השבוע, נרשמו, לפני היוודע דבר פירסום הדו"חות, ביקושים גדולים ביותר. נציין כי מי שהזמין את ניירות הערך של החברה שהחלו להיסחר השבוע ומכר אותם עוד שלשום, הרויח כ–7 אחוזים על השקעתו. ואולם, יש לזכור כי הקצאת ניירות הערך בהנפקה זו, היתה נמוכה ביותר, הסתכמה בכ–4 אחוזים.

היכן בעלי העניין?

בעלי העניין הולך להגדיל את היקף פעילותם במניות חופשיות, ברם פעילות זאת, לטעמם של ראשי הבורסה, אינה מספיקה. נציין כי רכישת ניירות הערך על ידי בעלי העניין היא בבחינת חרב פיפיות, שכן מצד אחד, היא מגדילה את מחזורי המסחר, ואף מביאה לעליית שערים. מצד שני, היא מצמצמת את כמות ניירות הערך הזמינה.

ביקוש של 9 מיליון שקל לאג"ח

לאגרות החוב קצרות המועד, ולאגרות מסוג שגיא, נרשם אתמול ביקוש כולל של 9 מיליון שקל. עיקר הביקושים הוזרמו על ידי מנהלי תכנית החסכון, שביקשו להשיג "כיסוי" לעודפי המזומנים. בשוק אגרות החוב אופיין השבוע במגמה סלקטיווית, כשבדרך כלל אגרות החוב הצמודות חלקית למדד נטו לרדת. גם באגרות החוב הדולריות נטו השערים לרדת.

נרגעה הפעילות במק"מ

לאחר יום אחד, שבו נרשמו רכישות שיא למלוות קצרי המועד מסוג מק"מ, נרגעה אתמול הפעילות. המחזור במק"מ שב והצטמצם. אם כי ברמות התשואה לפדיון לא היה שינוי מהותי.

הסדרה	ימים לפדיון	שער	תשואה שנתית
418	5	99.80	16.00
428	12	99.52	15.60
438	19	99.25	15.60
448	26	98.99	15.30
518	33	98.73	15.20
528	40	98.37	16.20
538	47	98.03	16.70
548	54	97.74	16.70
618	61	97.48	16.50
826	68	97.18	16.60
638	75	96.83	17.00
648	82	96.58	16.75
658	89	96.27	16.85
718	96	95.97	16.95
728	103	95.62	17.20
738	110	95.27	17.45
847	117	94.97	17.45
818	124	94.66	17.55
828	131	94.38	17.50
858	138	94.08	17.50

● ציקלון סיימה את 9 החדשים שנסתיימו ביום 31.12.87 ברווח של 1.1 מיליון שקל, לעומת הפסד של 838 אלפי שקל בשנה שנסתיימה ביום 31.3.87.

● לבידי אשקלון הרוויחה בתשעה החודשים האחרונים של 1987 1 מיליון שקל לעומת רווח של 606 אלפי שקל בשנה הקודמת.

● יאפה הרוויחה בשנת 1987 1.3 מיליון שקל לעומת רווח של 476 אלף שקל בשנה הקודמת.

להשכרה
ברחוב ת"א בין 1600 מ"ר
בית קומות + מרתף או אולמות של 300 מ"ר לתעשייה/תצוגה. מעלית משא והשקעים. כח + קווי טלפונים. טלקס + חנייה. פריקה וטעינה.
03-810207 — 03-225239

שערי קרנות הנאמנות

הקרן	מחיר יחידה	מחיר פדיון	השינוי נקודות	השינוי היומי אחוזים
אבי	5188.89	5113.04	14.33	0.28
אבוקה	399.42	391.66	−2.43	−0.62
אגח	267.88	262.75	−0.03	−0.01
אגם	105.04	103.00	0.73	0.71
אדיר	1786.12	1751.10	3.11	0.18
אדם	156.88	153.86	0.47	0.31
אופיר	165.91	164.76	0.15	0.09
אור	435.44	431.69	−0.47	−0.11
אוריון	133.65	131.00	0.13	0.10
אורלי	294.68	292.52	0.15	0.05
אורן	821.28	805.29	0.87	0.11
אייל	5372.41	5267.68	11.71	0.22
איריס	5664.11	5535.53	−0.53	−0.01
איתן	794.16	778.39	0.34	0.04
אלון	655.42	642.14	0.98	0.15
אלמוג	694.50	680.94	0.45	0.07
אנליטה	98.06	95.77	0.11	0.11
אג"ח	104.91	103.52	0.07	0.07
מניות	85.83	83.76	0.05	0.06
ארז	295.82	290.03	1.05	0.36
אש	131.38	128.50	0.50	0.39
אשל	191.31	187.57	0.55	0.29
אתגר	83.98	82.40	0.23	0.28
אתרוג	261.89	259.36	0.05	0.02
בדולח	153.65	150.69	0.18	0.12
ברוש	513.24	503.30	1.68	0.33
ברק	458.62	449.56	1.20	0.27
ברקת	323.32	320.96	−0.38	−0.12
בשמים	1575.01	1544.64	2.31	0.15
גבע	117.42	115.69	0.20	0.17
גורן	464.55	455.72	0.51	0.11
גיא	105.70	104.13	0.10	0.10
גיל	3274.79	3210.99	7.63	0.24
גלית	663.52	654.47	0.19	0.03
דובדבן	342.35	339.07	2.07	0.61
דוכיפת	500.76	490.99	0.84	0.17
דולב	253.70	248.52	−0.19	−0.08
דורון	1617.58	1588.59	1.52	0.10
דותן	278.26	273.26	0.19	0.07
דליה	581.55	571.34	1.86	0.33
דרור	317.85	312.01	1.05	0.34
דקל	343.47	336.90	4.48	1.35
הדס	383.99	382.34	2.80	0.74
הילה	412.71	410.91	0.31	0.08
ורד	560.76	551.17	0.75	0.14
זהבית	2044.43	2004.35	0.00	0.00
זוהר	111.85	110.19	0.07	0.06
זיו	137.84	135.79	0.13	0.10
זינוק	103.83	101.72	0.16	0.16
זמיר	421.33	413.13	0.75	0.18
חבצלת	167.18	163.51	−0.15	−0.09
חליפה	147.96	147.56	0.21	0.14
חלמיש	220.40	218.91	0.21	0.10
חן	154.51	153.89	0.05	0.03
טופז	117.39	114.83	−0.11	−0.10
טל	6482.41	6409.52	8.02	0.13
יובל	472.35	463.26	0.60	0.13
יהלום	165.16	161.97	0.59	0.37
ימורה	354.64	351.40	1.10	0.31
יערה	462.80	453.90	0.66	0.15
כוכב	287.19	281.65	0.94	0.33
כחל	133.37	130.78	−0.10	−0.08
כלנית	635.76	624.44	2.39	0.38
כספית	271.50	269.47	−0.25	−0.09
כרמל	141.25	139.05	−0.11	−0.08
כתר	1225.11	1207.48	−1.89	−0.16
להב	4784.65	4691.20	7.04	0.15
לוטוס	131.99	130.46	0.07	0.05
לפיד	325.59	318.99	−1.90	−0.59
לקט	1979.05	1939.34	1.77	0.09
לשם	391.48	388.87	0.60	0.15
מגדל	1419.23	1392.44	3.15	0.23
מגן	4080.47	4054.67	10.07	0.25
מגר	263.45	261.65	0.14	0.05
מגדן	3813.28	3779.80	2.98	0.08
מור	1572.09	1561.41	11.06	0.71
מורן	854.48	850.42	2.06	0.24
מנחה	25256.42	24864.17	−4.71	−0.02
מיטל	1071.76	1051.37	0.77	0.07
מעוף	4553.44	4466.83	15.84	0.36
מעיין	781.95	767.40	1.27	0.17
מפתח	397.65	395.05	0.92	0.23
מצלה	94.10	92.32	0.23	0.25
מרווה	129.21	128.75	0.05	0.04
מרום	1403.30	1377.11	0.16	0.01
נוגה	149.42	147.20	0.15	0.10
נמיר	265.26	263.40	0.99	0.38
נטע	456.66	449.80	0.61	0.14
ניצן	130.54	128.62	0.47	0.37
נביון	637.08	625.64	2.78	0.45
סגולה	142.60	139.78	0.06	0.04
סלע	386.94	384.30	0.54	0.14
סנונית	554.54	543.74	0.55	0.10
סער	377.89	370.77	0.59	0.16
ספיר	176.92	176.47	−0.17	−0.10
עדיף	357.60	350.92	0.55	0.16
עידית	744.95	739.51	2.29	0.31
עידן	499.79	492.45	0.08	0.02
ענבר	116.52	114.04	−0.05	−0.04
ענת	2324.84	2307.13	−1.59	−0.07
ערמוני	521.98	511.78	0.99	0.19
ערמון	129.41	126.97	0.31	0.24
פאר	1607.01	1575.58	2.71	0.17
צבר	555.64	544.61	−0.36	−0.07
צמרת	471.55	462.32	0.62	0.13
צוק	129.10	128.59	0.28	0.22
צמיר	1166.49	1143.04	0.37	0.03
צמרה	517.14	509.80	0.89	0.17
צפורה	149.67	148.57	−0.12	−0.08
צרית	104.27	102.89	0.10	0.10
קלע	167.58	166.75	0.14	0.08
קשת	105.37	103.31	0.39	0.38
רננית	17439.85	17289.90	61.61	0.36
רימון	137.14	136.90	−0.05	−0.04
רקפת	849.51	834.67	5.26	0.63
רשף	428.57	419.78	−0.36	−0.09
שבים	468.22	459.22	0.46	0.10
שחם	353.47	350.29	0.01	0.00
שחף	104.82	102.79	0.14	0.14
שירה	447.02	443.75	0.29	0.07
שמיר	423.62	415.37	0.61	0.15
שנהב	653.30	650.19	1.08	0.17
שקד	665.53	652.73	2.63	0.40
שקמה	190.94	187.19	0.50	0.27
תאנה	240.90	238.59	0.77	0.32
תדהר	498.64	496.15	1.10	0.22
תירוש	560.00	557.33	1.17	0.21
תנופה	106.22	104.09	0.42	0.41
תמר	260.01	254.97	0.62	0.24
תמה	202.05	200.59	0.38	0.19
תרשיש	118.62	116.36	0.02	0.02
תשרי	546.18	541.74	0.73	0.13

שערי אגרות החוב

4.25% שגיא

סדרה	שער	שינוי באחוז
4101	419.5	+3.1
4102	168.7	−1.1
4103	162.2	−1
4104	157.2	−1
4301	157.2	−1
4302	149	+0.1
4303	148.1	+0.1
4304	145.9	+0.1
4105	131.3	+0.6
4106	128	+0.6
4107	124.2	+0.6
4108	122.1	+0.6
4109	119.4	+0.6
4110	118.2	+0.6
4201	146.2	−−
4204	136.3	−−
4205	137.7	+0.1
4206	136.2	+1.6
4207	136	+1.7
4208	134.2	+1.6
4209	131.5	+1.7
4210	128.2	+1.7
4211	124.4	+1.7
4212	120.7	+0.1
4213	117.9	+0.1

3% מלווה מדינה (הצמדה 100%)

סדרה	שער	שינוי
3601	45588	−225
3602	42031	−207
3603	39123	−201
3604	35244	−1
3605	32191	−1
3606	30546	−2
3607	27890	+79
3608	26400	+78
3609	25150	+76
3610	22767	+10
3611	22431	+11
3612	21787	+11
3613	20621	+10
3614	19806	+10
3615	18294	+8
3616	16761	+85
3617	15817	+83
3618	15018	+81
3619	13804	+6
3620	12943	−88
3621	12336	+6
3622	11167	+5
3623	10509	+5
3624	10036	+60
3625	9115	−3
3626	8493	+4
3627	7838	−12
3628	7221	−58
3629	6783	+21
3630	6424	+3
3631	5905	+3
3632	5585	+18
3633	5250	+17
3634	4713	+80
3635	4546	+77
3636	4509	+3
3637	4048	+2
3638	3752	+2
3639	3436	+1
3640	2839	−31
3641	2462	−27
3642	2196	+12
3643	1907	+12
3644	1710	−6
3645	1542	−7

4.25% גליל

סדרה	שער	שינוי
3701	1272	−35
3702	1050	+1
3703	884.7	−17.2
3704	758	−14.9
3751	404.3	+5.1
3752	162.2	−1.5
3753	155.7	−1.4
3901	150.5	−1.5
3902	143.2	−1.4
3903	142.2	−1.4
3904	140	−1.5
3754	141.8	−1.1
3755	136.7	−1.2
3756	132	−1.2
3757	133.4	−1
3758	130.4	+0.3
3759	130.1	+0.4
3760	128.4	+0.4
3761	125.6	+0.3
3762	122.4	+0.3
3763	118.7	+0.5
3764	116.3	−0.8
3765	113.5	−0.4
3766	112.2	−0.4
3791	119.2	−0.7
3792	117.1	−0.7
3826	140.5	+0.8
3827	137.9	+0.7
3828	135.2	+0.7
3829	134.5	+0.5
3830	131.3	−1
3831	131	−1
3832	129.2	−1.1
3833	126.5	−1
3834	125.2	−1.3

4%, 6%, 7% פיתוח (הצמדה 80%)

סדרה	שער	שינוי
3523	162955	−−
3524	162500	−−
3525	160900	−−
3526	159500	−−
3527	156400	−−
3528	152602	+200
3529	151200	+600
3530	147500	+500
3531	147000	−−
3532	148200	−−
3533	144000	−−
3534	134200	−−
3535	135055	+400
3536	134900	−−
3537	135871	+471
3538	127800	−−
3539	138290	−710
3540	127605	+700
3541	125100	−−
3542	125200	−260
3543	117000	−−
3544	119700	+2200
3545	114829	+229
3546	114501	−−
3547	114200	−−
3548	113920	+120
3549	107730	+330
3550	108100	−−
3551	107600	−−
3552	90900	−−
3553	99100	+800
3554	90900	+120
3555	99100	−192
3556	99500	−600
3557	100400	−200
3558	100110	+810
3559	96358	−−
3560	93350	−100
3561	90100	−−
3571	89950	−−
3572	90563	+400
3573	90892	+300
3574	83970	−−
3575	81901	−−
3576	85080	−−
3579	76200	−210
3577	84000	+200
3578	77216	+156
3580	71850	+880
3581	64950	+150
3582	60400	−−
3583	55850	+150
3584	52982	−23
3585	50515	−24
3586	46086	+641
3588	46101	+666
3589	48877	+612
3587	45969	+194
3591	43745	+189
3592	48786	+187
3593	63646	+187
3590	45482	−84
3595	41509	−88
3594	41425	−65

5% מלווה פיתוח (בדירה כפולה)

סדרה	שער	שינוי
2005	159900	−−
2006	160600	+100
2007	156900	−−
2008	155000	−−
2009	157800	+400
2010	157000	+450
2011	153900	−−
2012	152811	−−
2013	154400	+400
2014	149700	+100
2015	149200	+500
2016	150700	+400
2017	146000	+300
2018	147200	+1200
2019	145200	+100
2020	140400	−−
2021	142900	+500
2022	134100	+1462
2023	133700	−400
2024	126500	+1080
2025	127600	+600
2026	127000	+800
2027	122151	−−
2028	125435	−−
2029	119900	−−
2030	120862	−−
2031	114001	−−
2032	116608	+2896
2033	106000	−2300
2034	102259	−−
2035	105448	+3071
2036	99800	−−
2037	107056	−−
2038	97500	−−
2039	95156	−−
2040	98909	−−
2041	90970	−−
2051	88300	−−
2052	80613	−−
2053	85121	+2421
2055	77044	+2244
2054	81994	−−
2056	73982	−−
2057	74899	−−
2058	73200	−−
2059	71000	−1998
2060	91160	−−
2061	47649	+1406
2062	44615	+17
2063	46101	+13

אגרות זהב

סדרה	שער	שינוי
5 יור	115	+1

רמון

סדרה	שער	שינוי
7006	195	−2.1
7007	181	−0.5
7008	172	−0.5
7009	165.5	−1.7
7010	164.2	+0.1
7011	154.8	−0.4
7012	149.4	−0.5
7013	141.9	+0.6
7014	123.5	−0.4
7015	102.6	−0.5
7016	102	−0.5
7017	104.4	−0.4
7018	104.2	−0.4
7019	104.7	−0.5
7020	104.5	−0.5
7021	105.5	−0.5
7201	105.4	+0.6

גלבוע

סדרה	שער	שינוי
6101	13989	+34
6102	8023	−81
6103	7396	−34
6104	6909	−22
6105	6544	−21
6106	6389	+19
6107	6108	+19
6108	4412	−14
6109	4106	−13
6110	4111	−13
6111	3431	−11
6112	3526	−10
6113	2232	−6
6151	854.6	−1.6
6152	818	−1.6
6153	730.4	−2.5
6154	724.9	−2.5
6155	464.5	+4.4
6156	374.7	+2.1
6157	276.9	+2.1
6158	262.1	+2
6159	228.7	−0.8
6160	215.7	−0.9
6161	206	−0.9
6162	182.6	−0.4
6163	170.8	+1.1
6164	164.7	+1
6165	154.8	+1.8
6166	144.5	−0.1
6167	141.2	−0.1
6168	138.9	−0.1
6169	135.7	−1.2
6170	126.9	+0.3
6171	99.6	−0.4
6172	90.6	−0.4
6801	95.3	+0.4

100% מט"ח

סדרה	שער	שינוי
אל אתו	1412	−10
אלביט	225	−−
אלתא	1232	−5
אלסינט	2525	+2
מוניטקס	1200	+1
תדד 84	97.5	+0.1
תדד 85	391	−−
זהב הים	258.2	+1.2
דים הם	199	−−
כור	155.9	−2.5
כלל	500	−−
מצם ד	184.5	−−
מצם מ	260.7	−−
מצם י	303.6	−−
דן	150	+1.5
סל בת	188.2	−−
תיקים	256.9	+1.8

מדד/מט"ח

סדרה	שער	שינוי
בלת.	150.5	−−
דיס השו	156.6	−−
כור	147.7	−−
כלל	187.1	+5.7
כו דיס	188.8	−0.5
מזרחי ם	150.5	+1
מזרחי ם	145.3	−−
מזרחי ם	156.5	−1.7
לאומי	142.5	−−

"הסובייטים מזיזים כוחות לנסיגה אפשרית מאפגניסטאן"

תאריך היעד שקבע גורבאצ'וב לחתימת הסכם בין הצדדים חלף ב־25 במארס • הממשלה הקומוניסטית של אפגניסטאן מנסה להדק את שליטתה באזור הבירה

קאבול (אי־פי). דיווחים המגיעים מפקיסטאן מצביעים כי הסובייטים החלו באחרונה לערוך שינויים בסדר הכוחות שלהם המוצבים באפגניסטאן, כהכנה לקראת נסיגה צבאית.

המקורות כוללים דיפלומטים המוצבים בקאבול, אנשי המחתרת המוסלמית וכן נוסעים שחזרו מאפגניסטאן. גורמים אלו מצביעים על מאמציהם של שליטי אפגניסטאן הקומוניסטים להדק את שליטתם בבירה לקראת נסיגה אפשרית וכדי לעכב את כוחות הגרילה להגיע לעיר ולהשתלט על נקודות שמוחזקו על ידי כוחות הצבא האדום.

מנהיג הקרמלין מיכאיל גורבאצ'וב אמר השנה, כי הצבא האדום יתחיל לסגת ב־15 במאי אם יגיעו הצדדים המנהלים את המו"מ בז'נווה לקראת הסכם ב־15 במארס השנה.

למרות שתאריך היעד חלף ללא חתימת הסכם כלשהוא, הרי שדיפלומטים מערביים מעריכים כי קיימות הוכחות כי מוסקווה אכן מתכוונת לסגת בעתיד הקרוב.

מן הדיווחים עולה כי הכוחות האפגאניים תפסו מספר עמדות שנטשו על ידי הצבא האדום.

הדיפלומטים וכוחות הגרילה ציינו כי רוב התנועות שאובחנו היו בחלקים הדרומיים של עיר המחוז קנדהר, שהיא העיר השניה בגודלה באפגניסטאן.

סטרדיבריוס ב־889,000 דולר

כינור הסטרדיבריוס הנראה בתמונה, נמכר אתמול במכירה פומבית בלונדון והשיג מחיר של 889,000 דולרים, במכירה שקיימה חברת סות'בי. הכינור נבנה בשנת 1709 על ידי בונה הכינורות האיטלקי אנטוניו סטראדיבריוס. הקונה הוא גורם פרטי בלתי ידוע מדרום אמריקה אשר הקדים שני סוחרים אחרים שהשתתפו במכירה הפומבית. את הוראת הקניה נתן בטלפון והמכירה הסתיימה בשתי דקות. המחיר הגבוה ביותר ששולם עד היום במכירה פומבית עבור סטרדיבריוס הוא 728,000 דולר— ששולמו בשנה שעברה בלונדון במכירה של חברת קריסטי הלונדונית.

ספר השיאים של גינס מציין כי המחיר הגבוה ביותר עד היום של סטרדיבריוס הוא 1.2 מליון דולרים, אך הדבר היה במסגרת פרטית, בתאריך בלתי ידוע. 700 מתוך 1,116 הכינורות שייצר סטרדיבריוס שרדו עד היום. (צילום אי־פי)

עימות בין תאצ'ר ל"אמנסטי" עקב הריגת 3 האירים בגיברלטר

האירוע עומד במרכז ההתרחשות הפוליטית בלונדון • השירותים החשאיים הבריטים קיבלו מידע כי הצבא הרפובליקאי האירי הכין מכונית־תופת לפיצוץ בטקס חילופי המשמרות המלכותיים בגיברלטר

מאת שאול צדקא
סופר "הארץ" בבריטניה

לונדון (מיוחד ל"הארץ"). עימות חריף פרץ אתמול בלונדון בין מרגרט תאצ'ר לבין ארגון "אמנסטי". לאחר שזה האחרון טען כי כוחות הביטחון הבריטים "הוציאו להורג מחוץ לחוק" שלושה מאנשי המחתרת האירית לפני חודש בגיברלטר. ראשי הארגון לזכויות האדם האורח ביקש מתאצ'ר להמציא הסברים לדרך בה נורו השלושה, אך היא טענה אתמול בפרלמנט, בזעם רב: "אני מקווה שהם יביעו אותה דאגה גם לאותם 2,500 אזרחים אשר נרצחו עד כה בצפון־אירלנד מכדוריהם של הטרוריסטים".

האירוע עומד עתה במרכז ההתרחשות הפוליטית כאן מתייחס למידע שקיבלו השירותים החשאיים הבריטים, לפיו מתכוון הצבא הרפובליקאי האירי להכין מכונית־תופת במרכז גיברלטר, במהלך טקס חילופי המשמרות המלכותיים שם. עוד לפני שהיה סיפק בידם של אלה לבצע את זממם, כיתרו אותם סוכנים בריטיים בבגדי היום וירו בהם מטווח קצר, ללא אזהרה מוקדמת.

היו ללא נשק

שר־החוץ, ג'פרי האו, טען באותו יום בפרלמנט כי המחבלים היו חמושים וכי הם סיכנו את הסובבים. אולם רק כעבור יממה התברר, שהם לא נשאו נשק על גופם. מכונית־התופת נמצאה ברחוב ספרד. מותם והלווייתיהם של ההרוגים בבלפאסט, נתנו אחר־כך את האות לשרשרת של אירועי־דמים בצפון־אירלנד.

"אמנסטי" מבסס את האשמותיו על עדויותיהם של אנשים "אשר ראו את ההוצאה להורג מחלונות ביתם", ולדעת הארגון לא נעשה כל ניסיון לעצור אותם.

באוזני מקורביה כינתה תאצ'ר את האשמה "בושה וחרפה", ואישים במפלגה השמרנית טוענים כי ה"ארגון תמים מדי אם הוא סבור, כי כך ניתן להילחם בטרור". אחד מהם אמר, כי המשטרה הספרדית עצמה העידה שהיתה זו הפצצה הגדולה ביותר שהיא ראתה אי־פעם, וכי רק פעולה מהירה של אנשי הביטחון מנעה מרחץ־דמים נורא.

"אמנסטי" הגיב על כך באומרו, כי "אין מבטיחים חיי־אדם על־ידי פגיעה בזכויות אדם של אחרים". מלשכתה של תאצ'ר נאמר, כי היא לא תשיב על מכתבו של הארגון, אלא רק לאחר חופשת חג הפסחא.

לאחר מאמץ משטרתי במשך 4 שנים:

נתפס מנהיג גנגסטרים צרפתי

מארסיי (ע"ר). המשטרה בעיר־הנמל מארסיי שלחוף הים־התיכון, עלצה אתמול, לאחר שנעצר מנהיג גנגסטרים שניצח 15 שנה על עסקי סמים, זנות וחיסולי חשבונות.

פרנסיס ואנדרברגה, המכונה "פרנסיס הבלגי", נעצר שלשום בערב בבריסל, אחרי שהמשטרה רדפה אחריו משך ארבע שנים, בתור חשוד כמנהיג רשת־סמים ענקית שהקיפה את מערב־אירופה וארה"ב.

ואנדרברגה בן ה־42 הוא צרפתי, וזכה לכינויו על שם אביו הבלגי. משטרת מארסיי גורסת, שהוא אחרון "הסנדקים" של המאפיה במארסיי.

הוא נמלט לפני שבועות מספר לבלגיה, לאחר שגילה כי משטרת צרפת עלתה על עקבותיו.

עורך את העמוד: חיים טל

נדחה דרישת האופוזיציה הבריטית לחקור העברת ואנונו מלונדון לישראל

מאת שאול צדקא, סופר "הארץ" בבריטניה

שר־החוץ הבריטי דחה דרישה של האופוזיציה לפתוח בחקירה מחודשת לנסיבות היעלמו של מרדכי ואנונו מלונדון והופעתו בכלא ישראלי. האו אמר, כי אין כל הוכחה שוואנונו לא עזב את בריטניה מרצונו החופשי, ועל כן אין טעם בחקירה.

חבר הפרלמנט ג'ורג' רוברטסון סבור, כי חשיפת זהותה של "סינדי" על־ידי ה"סאנדיי טיימס" לפני חודש, מוכיחה בעליל כי הקשר לחטוף את ואנונו תוכנן והוצא לפועל בלונדון. בקשתו נענתה בשלילה, כאמור.

בכיר מצרי: קיים גם סכסוך ישראלי־מצרי על ראס אל־נאקב

לונדון (ע"מ). חילוקי הדעות על טאבה אינם היחידים בין ישראל למצרים. קיים סכסוך על שטח גדול יותר — אזור ראס אל־נאקב — כך גילה פקיד בכיר מצרי.

בראיון בשבועון "אלחוואדת" אמר ראש המחלקה המשפטית במשרד החוץ המצרי, אחמד מאהר, כי מצרים תעמוד על כך שאזור טאבה יהיה בריבונות מצרית מוחלטת וכי מלון "סונסטה" יהיה מלון מצרי ולא יהיה לו אפיון שונה מהמלונות בקאהיר או באלכסנדריה.

הוא טען, כי לטענת ישראל על סימון הגבול אין בסיס, ואילו טענות מצרים מבוססות על נתונים טופוגרפיים מוצקים. מצרים מתבססת על מסמכים ותעודות היסטוריות, ואילו עמדת ישראל מעורפלת.

נסיגת ישראל במבצע סיני ב־1957 מכל חצי־האי סיני, כולל טאבה, מוכיחה שאין בסיס לטענות שהיא החלה להעלות בעת הנסיגה מסיני עקב הסכם השלום עם מצרים.

הדובר גילה עוד, כי היועץ המשפטי האמריקאי הגיש נייר־עבודה המבסס על העקרון שריבונות מצרים תשרור בטאבה, וזו תקל על כניסת ישראלים לאזור. לגבי מלון "סונסטה" יתנהלו דיונים בעתיד. מצרים היתה ועודנה מוכנה לדון על הרעיונות של ארה"ב, "ואנו מוכנים לדון בהקלות לכניסת אזרחים ישראלים. אולם אנו לא נסכים לפגיעה בריבונות מצרים".

"ארה"ב, תמכה בעמדה זו, והיא העלתה את הרעיונות לפני ישראל. אולם בשל חילוקי־הדעות בממשלת ישראל, היא לא הסכימה לקבל את הרעיונות. אנו מוכנים לכל דיון, [illegible] ולפיו אנו ממשיכים בדרך [illegible]".

"ישנן נקודות גבול השנויות במחלוקת בין ישראל ומצרים, ואני סבור כי ישראל מתמקדת על טאבה משום שיש בה מלון ישראלי. ישנו סכסוך לגבי אזור ראס אל־נקב, שהוא גדול יותר משטחי טאבה".

"המפות הישראליות לפני 1982 הציגו את טאבה מחוץ לשטח ישראל, ורק לאחר מכן היא תיקנה אותן וכללה את טאבה בשטחה. על ישראל להבין, שאין לה כל זכות בטאבה. פסק־דין של הבוררות הוא סופי ומחייב. ישראל חייבת לבצעו. אם היא לא תעשה כך, ייפגעו יחסי מצרים־ישראל, והקהילה הבינ"ל לא תקבל זאת."

יותר מ־170,000 שוטרים סובייטים פוטרו בבריה"מ

מוסקווה, (ע"ר). למעלה מ־170,000 שוטרים סובייטים פוטרו במהלך חמש השנים האחרונות בגלל חוסר אחריות, חוסר משמעת והפרות של החוק — אמר שר הפנים הסובייטי אלכסנדר ולאסוב.

במאמר המתפרסם בגליון האחרון של "קומוניסט" הבטאון התיאורטי של המפלגה הקומוניסטית, מציין ולאסוב כי המסע לשים קץ לשחיתות במשטרה החל בשנת 1982.

הוא הודה שעד כה טרם הצליחו השלטונות לשים קץ למעצרים של אזרחים ללא סיבה, הכאתם והפרות חוק ואפילו פשעים, שבוצעו ע"י שוטרים.

אתמול דיווח יומון הנוער "קומסומולסקאיה פראבדה" כי למעלה מאלף שוטרים פוטרו בשנה שעברה במוסקבה בלבד. העיתון מגלה כי 47 מבין שוטרים אלה הורשעו בעבירות.

וירוס דמוי־איידס — לכל חתול שלישי בטוקיו

טוקיו (ע"ר). כל חתול שלישי שנבדק בשנה שחלפה אצל וטרינרים בטוקיו, היה נגוע בוירוס דמוי־איידס — גילה חוקר יפאני.

טאקאו אישידה, מהאוניברסיטה הוטרינרית של ישאן אמר, כי מחקרו על הגירסה החתולית של תיסמונת איידס הוא אחד הראשונים מסוגו בעולם, ועשוי לסייע במחקר הגלובלי של המחלה הקטלנית.

הוא ציין כי הוירוס שנתגלה אצל החתולים, אינו מסוגל להדביק בני אדם.

כן מסר, כי אצל כלבים או ציפורים לא נתגלו וירוסים מסוגים דומים.

הוא אמר, כי נתגלו יותר מאלף חתולים נגועים בוירוס ומביניהם חלו יותר מ־85 אחוז במחלה עצמה.

אותו וירוס נתגלה גם אצל חתולים באירופה ובארה"ב אולם נראה כי היחס הרבה יותר גבוה בטוקיו.

270 מיליון אופניים בסין

פקין (ע"ר). ברחובי סין נעים 270 מיליון זוגות אופניים — גילה אתמול עיתון רשמי המופיע במדינה.

העיתון מציין, כי בסין קיים זוג אופניים אחד על כל 3.7 תושבי המדינה.

באחרונה הסתערו הסינים על החנויות, כדי לרכוש זוגות אופניים באיכות גבוהה, לפני שיועלו מחיריהם.

לעומת זאת, גדל באחרונה מלאי זוגות האופניים מאיכות ירודה, הגיע ל־10 מיליון יחידות, המונחות כאבן שאין לה הופכין במחסני בתי־המסחר.

השלטונות הודו, שבמהלך 1988 יצומצם ייצור האופניים ל־30 מיליון יחידות, ב־10 מיליון פחות מבשנה שעברה, כדי למנוע גידול נוסף במלאי.

מטר רבוע בטוקיו: רבע מיליון דולר

טוקיו (ע"ר). הקרקע היקרה ביותר ביפאן עולה 273 אלף דולר למטר רבוע, כך דיווחה אתמול רשות המקרקעין היפאנית. הקרקע היקרה ביותר נמצאת בשכונת שידזה וגינזה בלב טוקיו.

בדו"ח הרשות נאמר כי מחירי האדמות ביפאן עלו השנה בממוצע של 21.7 אחוזים לעומת השנה שעברה. מחירי הקרקע למטרות בנייה בטוקיו עלו ב־67 אחוז.

שעון־קיץ מונהג בארה"ב

וואשינגטון (ע"ר). ארה"ב עומדת להנהיג ביום א' שעון־קיץ, למשך 7 חודשים.

ב־3 באפריל יוקדמו השעונים באזורי־הזמן השונים של ארה"ב בשעה אחת.

זמן החורף יונהג שוב ביום א', 30 באוקטובר.

עורפה נוסבאום, בעלת שיא הזיקנה, נפטרה בגיל 112

גושן, ארה"ב (ע"צ). אשה שהוגדרה על־ידי ספר השיאים של "גינס" כאשה הזקנה ביותר בעולם, נפטרה שלשום בעיר גושן שבמדינת אינדיאנה בארה"ב, בגיל 112 שנה.

עורפה נוסבאום, שלקתה באחרונה בדלקת־ריאות, נפטרה בבית־אבות שבו היא חיתה זה שנים.

לגב' נוסבאום, שנולדה ב־13 באוגוסט 1875, נערך בחודש ינואר טקס מיוחד אשר בו הטביעו שלטונות גושן חותמת מיוחדת על תעודת־הלידה שלה. היא היתה לאשה הזקנה ביותר בעולם ב־11 בינואר השנה, לאחר שפלורנס קנאפ, תושבת פילדלפיה שבמדינת פנסילווניה, נפטרה בגיל 114 שנה.

הגב' נוסבאום נישאה בנישואים ראשונים לכומר. לאחר מות בעלה הראשון, נישאה לפרנק נוסבאום, אשר נפטר בשנת 1947.

אחת מכלותיה סיפרה, שעורפה נוסבאום ייחסה את אריכות ימיה לעבודה שהקפידה מאוד והתמידה למלא אחר הדיבר: "כבד את אביך ואת אמך".

נשיא אתיופיה: קרבות כבדים ניטשים בצפון

אדיס אבבה (אי־פי). נשיא אתיופיה מנגיסטו מאריאם, אמר אתמול בהתייחסו למורדים האתיופיים הלוחמים בצפון אתיופיה כי צבאו מנהל עימם קרבות עקובים מדם, מסר רדיו אתיופיה.

זוהי ההודעה הממשלתית הראשונה המתייחסת לדיווחים על התקפה חדשה של המורדים, בה הם נחלו מספר נצחונות חשובים בשורה של קרבות המתנהלים כבר מן השבוע שעבר. נמסר כי כוחות המורדים לקחו בשבי שלושה יועצים סובייטים המועלים בשורות הצבא האתיופי.

בינתיים, טען אירגון המורדים כי להמשיך הצליחו לכבוש את שתי הערים ההיסטוריות אקסום ואדווה, בצפון אתיופיה.

בכיר של אירגון המורדים המתקרא "חזית השחרור העממית" מסר בוושינגטון כי המורדים השלימו את כיבוש הערים אתמול לאחר קרב שארך שלושה ימים.

גולן גלובוס יונייטד קינג א.ד. מטלון מציגים

הוליווד של הוידאו!

פלאטון
לילות לבנים
קרטה קיד 2*
עכבר הבארים*
סיפורה של אגנס

בקרוב הלהיטים: חזרה לנעורים · עולם הפשע – דרמה ללא גבולות · ימי הרדיו · בטווח קצר · ללא מוצא · שגעון בחלל · נינוצ'קה

חבילה 27 (חלקי)

אסי דיין – עד סוף הלילה · ספורט הדמים · משאלת מוות 4 · סוף סוף בוידאו – פלאטון · דובר עברית – עוץ לי גוץ לי · משחק החיים · בקרוב הלהיט – להב משונן

* בקרוב

חג שמח לכל בית ישראל

חידון סרטים נושא פרסים

נחש רק חמש!

לפניך חמש שאלות בשיטה האמריקאית. עליך להזמין סרטים מובחרים אלו בספריית הוידאו שלך. לצפות בהם היטב ולמצוא את התשובה המתאימה לכל אחת מן השאלות. סמן את תשובותיך ב־x במשבצת המתאימה. מלא את פרטיך האישיים, שם וכתובת הספרייה, גזור את ספח העתון ושלח לכתובת המצויינת למטה. כל המשיבים נכונה על כל השאלות יזכו בשובר המקנה השאלת 5 סרטים בחינם! (המבצע אינו כולל בעלי ועובדי ספריות)
בהצלחה!

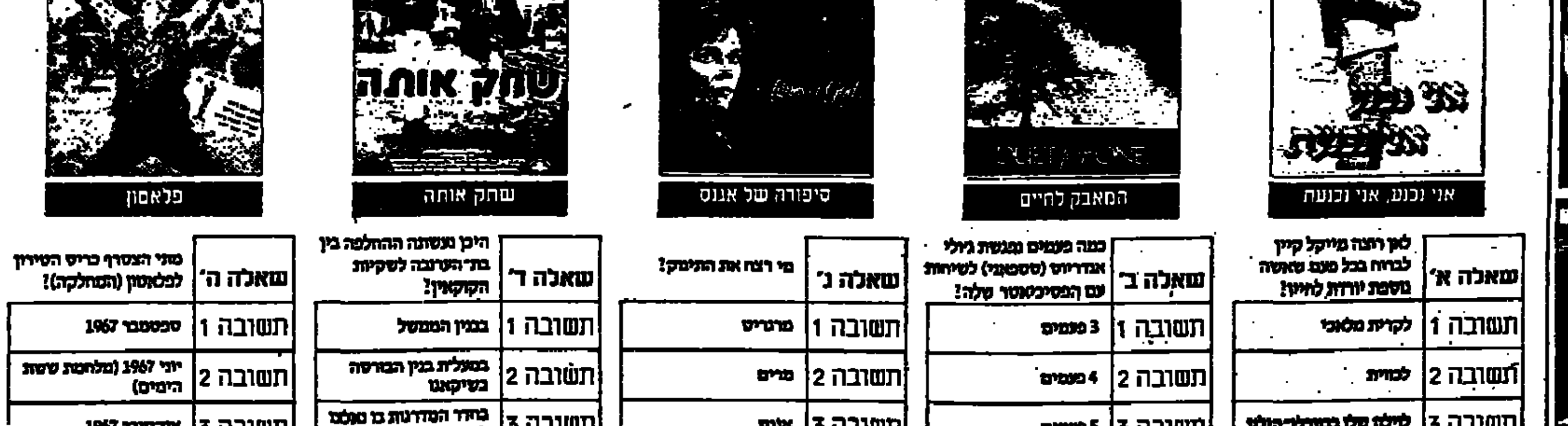

שאלה א'	לאן רוצה מייקל קיין לברוח בכל פעם שאשה נוספת יורדת לחייו?
תשובה 1	לקרית מלאכי
תשובה 2	לכווית
תשובה 3	לילה טוב בבוורלי־הילס

שאלה ב'	כמה פעמים נפגשת ג'ולי אנדריוס (סטפאני) לשיחות עם הפסיכיאטר שלה?
תשובה 1	3 פעמים
תשובה 2	4 פעמים
תשובה 3	5 פעמים

שאלה ג'	מי רצח את התינוק?
תשובה 1	מרטין
תשובה 2	מרים
תשובה 3	אגנס

שאלה ד'	היכן נעשתה ההחלפה בין בתי־הערובה לשקיות הקוקאין?
תשובה 1	בבנין הממשל
תשובה 2	במעלית בנין הבורסה בשיקאגו
תשובה 3	בחדר המדרגות בו טפסו להוריד מכנסיהם.

שאלה ה'	מתי הצטרף כריס הטירון לפלאטון (המחלקה)?
תשובה 1	ספטמבר 1967
תשובה 2	יוני 1967 (מלחמת ששת הימים)
תשובה 3	אוקטובר 1967.

סרטים אלו ניתן להשיג ברשת "הספריות החופשיות" ולא ב"אימפריה של קולנוע" (קראוף, שקס, שופרסל, אמפא)

גזור ושלח

קטלוג מושלם של כל סרטי החברה בצבע דרוש בספרייתך!

סמן ב־x את התשובה הנכונה:

שאלה א':			
שאלה ב':			
שאלה ג':			
שאלה ד':			
שאלה ה':			

שם ושם משפחה: ______
כתובת: רח' ______ מס' ______
עיר ______ מיקוד ______
שם הספריה בה את(ה) מנוי(ה) ______
כתובת הספריה ______ עיר: ______

תשובות יש לשלוח אל: יונייטד קינג וידאו, בית מגדלור, רח' בן יהודה 1 ת"א, ולציין על המעטפה: עבור חידון הסרטים.

יונייטד קינג-גולן גלובוס וידאו-א.ד. מטלון-החברה מס' 1 בישראל-מפיצי סרטי CANNON VIDEO MGM/UA RCA ORION

הפצה בלעדית:
יונייטד קינג וידאו "בית מגדלור", בן־יהודה 1 ת"א, טל. 657101/2, 661814(03)

هكذا عن الأصل

ספורט

בעריכת יחיאל ארזי

אחרי 37 יום: הכדורגלנים חזרו "עייפים אך מרוצים"

כדורגל

קבלת פנים חמה, עם ברכות ופרחים, לנבחרת הכדורגל שנחתה בלי הכרטיס לסיאול ★ מיהיץ' מעוניין להמשיך עד לאחר הטורניר הקדם־עולמי

מאת אילן מיש
סופר "ספורט הארץ"

מילינקו מיהיץ' מעוניין להמשיך ולאמן את נבחרת הכדורגל הישראלית מעבר לחודש אוקטובר, המועד בו יפוג תוקף החוזה עם ההתאחדות. במהלך הטיסה מהטורניר הקדם־אולימפי באוקיאניה, אמר מיהיץ' כי הוא מוכן לעבוד בשיתוף עם אנשים כיצחק ויסוקר וגיורא שפיגל, שהם אנשי מקצוע, איתם יש לו לדבריו שפה משותפת.

באולם האח"מים אמש בלוד, שעה קלה לאחר נחיתת המשלחת, אמר מיהיץ': "אנחנו חוזרים עם ניצחון מוראלי, למרות שהשופטים חסמו את דרכנו לסיאול". מיהיץ' הודה לעיתונאים שליוו את הנבחרת וציין את דיווחיהם האובייקטיוויים. המאמן גם הודה לראשי המשלחת ולשחקנים.

מיהיץ' הופתע מקבלת הפנים האוהדת שציפתה לו ולשחקניו. אנשים מחוץ לבית־הנתיבות לחצו את ידיו ועודדו אותו. אוהדי שמשון ת"א, שבאו להקביל את פני שחקני הקבוצה, אבינועם עובדיה ואבי חודה, הריעו גם על המאמן וקראו בקצב: "מיהיץ', מיהיץ'", למרות הביקורת הקשה שהיתה לו על עבודתו, לאחר שזה הודח במישחק נגד אוסטרליה בגלל הירוקה המפורסמת. המאמן הסימפאטי השיב להם בקריאה בעברית: "להתראות, חג שמח", והטיל לעברם זר פרחים שקיבל. עם שוך המהומה שמסביבו הביע מיהיץ' את סיפוקו על קבלת הפנים היפה והשיב לשאלות.

אתה מעוניין להמשיך באימון הנבחרת?

"אני רוצה להמשיך לעבוד. יש לנו נבחרת טובה מאוד עם פוטנציאל, שמסוגלת להרבה יותר. אני מצטער יחד עם השחקנים שאנחנו לא נוסעים לסיאול, כי שם מקומנו".

מדוע במישחק השני נגד אוסטרליה לא שיחקנו משום, אלא נצרכנו למישחק נוקשה?

"לא יכולנו לפתח את המישחק שלנו, כי האוסטרלים לא נתנו לנו לשחק כרצוננו".

בהנחה שתמשיך לאמן, יש סיכוי שנופיע בשלבי הגמר של הגביע העולמי באיטליה?

"יש סיכוי שנשחק באיטליה. תלוי מי הקבוצה הדרום־אמריקאית נגדה נשחק בסיבוב השני. את הסיבוב הראשון אנחנו חייבים לעבור, כי הוא יהיה בשיטת בית־חוץ. שישה מישחקים מחוץ לבית, כמו ששיחקנו הפעם, זה לא נורמאלי".

התחושה: לא כישלון

מיהיץ' הוסיף כי הנבחרת לא תכונס לאימונים באפריל. במאי אמור להיות מישחק ידידות נגד יריב שלא נקבע. בחודשים יולי־אוגוסט הוא מעוניין לצאת לחופשה, ובין ספטמבר לאוקטובר תקיים הנבחרת מיפגשים פעם בחודש.

ההערכה היא, שמיהיץ' ימשיך בתפקידו ויכין את הצוות שגיבש גם לטורניר הקדם־עולמי, שיחל בפברואר 1989. זה טווח זמן קצר להכנת נבחרת חדשה, שהרי לכל מאמן יש השחקנים בהם הוא בוטח וסביר, שמאמן חדש ירצה לנסות שחקנים אחרים. אל השיקול הזה אפשר להוסיף את התחושה שהשתררה בקרב רבים, כי מסע הנבחרת לא היה בבחינת כשלון.

צריך היה לשמוע את השחקנים, את ראשי המשלחת ואת ראשי הנהלת ההתאחדות כדי להבין, שקיימת שביעות רצון מתיפקודה המקצועי של הנבחרת.

שאול סודרי, יו"ר הנהלת ההתאחדות לכדורגל, אמר לאנשי המשלחת: "יצאתם כנבחרת מגובשת וחזרתם ככזו. למרות האכזבה יש לנו נבחרת טובה". ממלא מקומו, עזריקם מילצן, אמר: "יש נבחרת מגובשת ואנו תולים בה תקוות. בטורניר הקרוב נחזור לאוסטרלים".

ראשי המשלחת, חיים ציטר ואליעזר ריבלין, לא הסתירו שביעות רצונם. ציטר: "יש לנו נבחרת איכותית. עם שניים־שלושה שינויים תהיה לנו נבחרת נהדרת. הנוער ואנשי הצוות טוב באופן יוצא מהכלל. התנהגות השחקנים היתה תקינה. שהינו 37 יום מחוץ לבית, עברנו 16 המראות ונחיתות, 9 בתי מלון, כל המישחקים היו בחוץ, דבר שלא היה מעולם — ובכל זאת השגנו 9 נקודות. המסע היה מוצלח. אולי היתה זו הפעם הראשונה ששחקני הספסל דחפו את שחקני ההרכב להילחם".

ריבלין היה ציורי בדבריו: "גם חקלאי לא קוצר לפני שהוא זורע. הזריעה היתה במסע הנוכחי. היו לנו 37 יום לא קלים. חזרו עם קבוצה נהדרת, ואני אומר זאת עם כל הלב".

החמצה ואכזבה

פני השחקנים לא היו נפולות, למרות שהכרטיס לסיאול נשאר באוסטרליה. הם דיברו על החמצה ואכזבה, אבל את המלה כישלון לא הזכירו. השוער בוני גינצבורג אמר שצריך להיות אופטימיים לגבי ההמשך, כי התגבש סגל מצויין. מלך השערים של ישראל בטורניר, ניר לוין (5 שערים), היה מוכן להבקיע חצי שער בלבד "ובלבד שהנבחרת היתה מגיעה לסיאול". ניר נוסף, אלון, סבור שבפעם הבאה, בקדם־גביע עולמי, נוכל לגבור על אוסטרליה.

אפילו משה אייזנברג, שלא שיחק אפילו דקה אחת, לא היה מאוכזב: "הנבחרת הציגה רמה טובה ורק חבל שהשורה האחרונה אינה משביעת רצון. אמנם לא שיחקתי, אבל למדתי מהמסע. בפעם הבאה אוכל לתרום יותר לנבחרת".

יצחק אופק נבחר מזכ"ל הפועל לארבע שנים נוספות

מזכ"ל הפועל יצחק אופק נבחר אתמול על ידי מליאת מרכז הפועל הארצי לתקופת כהונה נוספת בת ארבע שנים. המרכז, המתכנס בקיבוץ רמת רחל, בחר באופק בהצבעה גלויה פה אחד וללא מתנגדים.

אופק, שפתח את הדיונים, אמר שאם קיימת שאיפה להגיע לרמת הישגים בינלאומית — יש צורך בשינוי קיצוני בניהול הספורט בישראל. "הפועל לא הדגל לטיפוח הספורט ההישגי, ואם רוצים לצעוד לקראת שנות האלפיים צריך לשנות את הגישה של האגודות וכן של הממשלה לספורט".

טניס

גם אדברג ונואה לחצי הגמר בדאלאס

דאלאס (ע"ד אי־פי). שטפאן אדברג משוודיה ויאניק נואה מצרפת ישחקו כאן בחצי גמר אליפות העולם. אדברג הכניע את הארגנטינאי מרטין חייטה 6–4, 6–3, 6–0 ונואה ניצח לראשונה את האמריקאי טים מאיוט 4–6, 6–3, 6–3.

מישחק חצי הגמר האחר יהיה בין הגרמני בוריס בקר לאמריקאי בראד גילברט.

שוודיה הדיחה את גרמניה בבעיטות־11 מטורניר ברלין

תשחק במוצאי־שבת בגמר נגד ברית־המועצות שהפתיעה 2–4 את אלופת העולם, ארגנטינה

מאת זיגמונד שפיגלר

מערב ברלין (מיוחד ל"ספורט הארץ"). עשרה שבועות לפני אליפות אירופה בכדורגל השתררה אמש תדהמה ברחבי מערב גרמניה, כאשר הנבחרת הלאומית הודחה כאן על ידי שוודיה מטורניר ארבע האומות. אחרי 1–1 בתום המועד החוקי, ניצחו השוודים 2–4 בבעיטות 11 מטרים ויתמודדו במוצאי שבת בגמר עם ברית המועצות, שניצחה במישחק המוקדם את ארגנטינה 2–4. בזה הודחו שתי הפינאליסטיות של המונדיאל האחרון במכסיקו, שם ניצחה כזכור ארגנטינה את מערב גרמניה 2–3 בגמר.

25 אלף הצופים שרקו בוז לגרמנים, ששוב התקשו לשחק נגד יריב המתבסס על מישחק הגנתי. לאחר שער יתרון של קלאוס אלופס בדקה ה־42, השיגה שוודיה שיוויון על ידי טראוויסון בדקה ה־74, כשהיא לוחצת ומחמיצה ללא הרף כל המחצית השניה.

פריץ העלה את שוודיה ליתרון 0–1 בסידרת כדורי ה־11, טון קבע 1–1, הסן 1–2 לשוודיה, אקשטיין 2–2, שטרומברג 2–3 לשוודיה ואז בעט מתיאוס מעל המשקוף, לפני שרוק העלה ל־2–4 ופלד בעט לידי השוער השוודי.

נבחרת בריה"מ ניצחה באופן משכנע את ארגנטינה 2–4 במישחק הפתיחה. בהרכבה של ארגנטינה הופיעו שמונה כדורגלנים מהרכב שזכה בגביע העולמי, אך חסרו האלרדו ואנצ'אגנה. בריה"מ עלתה ליתרון 0–2 בתוך שתי דקות. אלכסנדר זוואריב הבקיע ראשון בדקה ה־14 בבעיטה מצויינת מ־20 מטר, שלא הותירה לשוער נרי פומפידו כל סיכוי. דקה לאחר מכן כבש גנאדי ליטובצ'נקו מקרוב. פדרו טרוחליו, הטוב בשורות ארגנטינה, צימצם שלוש דקות מאוחר יותר ל־1–2. בדקה ה־62 עלתה בריה"מ ליתרון 1–3 משער של כוכב המישחק אולג פרוטאסוב. אולם דייגו מאראדונה הגיב כעבור חמש דקות בבעיטת עונשין, כשהכדור פגע בכתפו של ולדימיר בסתוב, היטעה את השוער רינאט דסאייב וחדר פנימה. פרוטאסוב קבע 2–4 בדקה ה־80, בבעיטת 11 מטר.

באליפות העולם בדגם 470 בחיפה

צוות אמריקאי ניצח בשיוט ה־3 ומוביל בדירוג הכללי

שיט

מאת יוסף גלזר
סופר "ספורט הארץ"

השייטים האמריקאים שירדן ומקי, שניצחו אתמול בשיוט השלישי באליפות העולם במפרשית מדגם 470 בחיפה, עלו למקום הראשון גם בדירוג הכללי. במקום השני סיימו אתמול השוודים לנג'ורגן ובורגי (מקום 19 בסיכום הכללי) ובמקום השלישי היפאנים נאקאמורה וטאקאאשי. האמריקאים מקדימים בדירוג הכללי את האחים מנטאטסקי מאיטליה ואת הקצרים קושרם ומקינקין.

בין הישראלים מוסיפים שמשון ברוקמן ואיתן פרידלנדר לשמור על המקום העשירי בסיכום הכללי. אתמול סיימו במקום ה־19. האחים דן ורן טורטן סיימו אתמול 14 והתקדמו למקום ה־27 בסיכום הכללי. האחים אדיר ואלדד עורא דורגו אתמול 35 וניצבים במקום ה־37 בסיכום. שלושת הצוותים הישראלים האחרים — ניר ורן שנטל, ארז שמש ושי בכר, יצחק טוריסה וגבי ביאלה — מדורגים בתחתית.

גם אתמול נדחה הזינוק בשעתיים בשל היעדר רוח מתאימה. לבסוף החליטו מנהל התחרות יורם קידר ויו"ר ועדת השיפוט בנימין מעין להזניק את הצוותים. גם אתמול נפסל הזינוק הראשון ובזינוק השני שב הופעל "זוק המוות" שגרם לפסילת חמישה צוותים, בהם הצוות השוודי פריי וזיקי שהוליכו לאורך כל השיוט, סיימו במקום הראשון ורק לאחר מכן הובהר להם לתדהמתם כי נפסלו כבר בזינוק. הם עירערו על הפסילה.

בשיוט לנשים ניצחו זה היום השני ברציפות האחיות אלכסנדרסון משוודיה, המוליכות כמובן גם בסיכום הכללי, לפני השוודיות סורנסון ובקסון והאיטלקיות בסיקה ד' מוניקו.

הנוער יוזנק השיוט הרביעי ובערב יסבו השייטים האורחים לליל סדר מיוחד, שייערך לכבודם באכסניית הנוער "כרמל" בחיפה. כיון שלא נמצא רב רפורמי לעריכת הסדר, יערוך אותו יו"ר מטה האליפות ד"ר מרדכי פרי.

● אליפות ישראל בגלשני גלים היתה אתמול בחוף בת־גלים, בהשתתפות כמאה גולשים. כאלוף ישראל לבוגרים הוכתר אילן מאיר בן 18 מאשקלון; אלוף הנוער הוא גיא זיתוני בן 17 מת"א, ואלוף הילדים — יוסי נחמיאס בן 14 מנתניה.

אן.בי.איי.

בירד ותומאס קלעו 35 כ"א בניצחונות של בוסטון ואטלנטה

בוסטון (אי־פי). לארי בירד קלע 35 נקודות בניצחון בוסטון סלטיקס על יוסטון 117–110. גם למישחק זה הופיעה יוסטון ללא כוכבה המצוע אקים אולאג'ואן, מלך הסלים והריבאונדים שלה.

במישחק מתוח בפונטיאק, מישיגן, ניצחה אטלנטה את הקבוצה המקומית דטרויט 103–102. את סל הניצחון קלע אנטוני קאר שלוש שניות לסיום. אייזיאה תומאס קלע 35 נקודות למנצחים, לעיני כ־48 אלף צופים. שהוא הפסד ביתי ראשון של דטרויט אחרי 18 ניצחונות.

קשטן יאמן את בית"ר ירושלים ★ בן־טובים — את בני־יהודה

מאת רוני דיאמן
סופר "ספורט הארץ" בירושלים

הנהלות קבוצות הכדורגל של בית"ר ירושלים ובני יהודה החליטו אתמול על מינוי המאמנים לעונה הבאה.

בבית"ר ירושלים נקבע סופית, כי המאמן דרור קשטן — אשר הצעיד את הקבוצה לתואר אליפות היסטורי בעונה שעברה — הוא שידריכה בעונה הבאה במקומו של אליהו עופר. קשטן אישר אמש את הסיכום בינו להנהלת בית"ר.

ההחלטה על מינוי מאמן נפלה אתמול בשכונת התקוה, כאשר בסיום האימון הודיעו הנהלת הקבוצה ומאמנה דוד שוייצר לשחקן העבר ועוזר־המאמן הנוכחי, אהוד בן־טובים, כי הוחלט סופית למנותו למאמן בעונה הבאה. שוייצר בירך את עוזרו על המינוי.

ליגה אנגלית

נוטינגהאם תנסה להנחיל הפסד שני לליברפול בליגה

לונדון (שרות "ספורט הארץ"). נוטינגהאם, שניצחה את דרבי 2–1 במישחק השלמה באמצע השבוע ועלתה למקום הרביעי עם 56 נקודות, תנסה להיות הקבוצה השניה שתגבר העונה על ליברפול בליגה.

מנצ'סטר יונייטד, השניה בדירוג עם 62 נקודות, תארח את דרבי ואילו האלופה אוורטון (שלישית עם 60) תהיה חופשית. קווינס פארק ריינג'רס, המדורגת חמישית עם 55 נקודות, תתארח כבר היום אצל ווטפורד, מנעלת הטבלה.

יתר מישחקי השבת: צ'לסי — ארסנל, קובנטרי — אוקספורד, ניוקאסל — לוטון, נוריץ' — צ'ארלטון, שפילד וונסדיי — ווסטהאם, סאותהמפטון — ווימבלדון, טוטנהאם — פורטסמות.

בחזרה מאוקיאניה

המאמן הלאומי מילינקו מיהיץ' מחייך למקבלי פניו בשובו אמש לנתב"ג עם כדורגלני הנבחרת מהטורניר הקדם אולימפי

השוער החיפאי בוני גינצבורג, ממצטייני נבחרת ישראל בטורניר האוקיאני, נתקבל אמש בפרחים ובתשואות מעריציו

פגישה נרגשת, אחרי חמישה שבועות. היונה לכדורגלן אלי כהן עם בנו עידן. (צילומים: עודד קרן).

הבשורה היחידה: ליפין כשיר לחצי הגמר בגנט

במישחק הנעילה: מכבי — בית"ר ת"א 91–80

כדורסל

מאת שאול ליזוב
סופר "ספורט הארץ"

התחבושת הוסרה אמש מכף ידו של חן ליפין, מיד בתום המישחק. היד עדיין נפוחה וחן מתייסר מדי פעם בעת הזקיפה, אבל את חצי הגמר האירופי בשבוע הבא בגנט לא ירשה לעצמו להחמיץ. חן לא הירבה לשחק — מוטי אראסטי נטל את מלאכת הריכוז וסימס חזר למקומו הטבעי, בחצי הפינה. במישחק המיבחן האחרון שלו לפני פרטיזן בלגראד, ניצחה אמש מכבי ת"א את בית"ר ת"א 91–80 בהתמודדות רווייה, שהורידה את המסך על הליגה הסדירה. יאיר שרון, עוזר מאמן מכבי ת"א, לא נראה בסביבה מסיבות מובנות.

במחצית הראשונה היתה חווייה לראות בפעם האחרונה אצלנו את מרק סימפסון, ולהצטער על כך שתקנות מחורת כחוקדיופרי ימנעו מהפנומן הזה להופיע אצלנו גם בעונה הבאה. תחילה ניסה לעצור אותו אראסטי, אך עד מהרה ירד לספסל עם שלוש עבירות. אחר כך בא תורו של מוטי דניאל, ובין השניים התפתחו ניצנים של תיגרה. בעזרת חסימות יעילות של הגארד (נתן מעולה) ומורה, סימפסון גבר גם עליו (30 נקודות, 4 שלשות במחצית הראשונה).

מכבי ת"א — בית"ר ת"א 80–91 (49–44)

★ המצטיין: מרק סימפסון.
● למכבי: מגי 28, בארלו 21, ברקוביץ' וג'מצ'י 16 כ"א, סימס 6, אראסטי 4.
● לבית"ר: סימפסון 30, מורד 14, האורד 11, גינזבורג 10, שטיין 8, סלינס 5, מוסקוביץ' 2.
● שמפו ולינגר ובריק, 400 צופים באוניברסיטת ת"א.

העובדה שדניאל התקשה לעמוד עם סימפסון צריכה להדאיג את רלף קליין, שכן סימפסון הוא כדורסלן מהדגם של גוראן גראבוביץ' היוגוסלבי: חזק, ורד טאון וקלע מצויין, המגיע למיטבו מול שמירה אישית. הבעיה היתה, שסימפסון התעייף והחל לזרוק מטווחים אסורים. מורד השמנמן חרק ותשף התוסיא כסירון מתחת לסל, וכך איבדו הבית"רים בדקה ה־34 יתרון מבטיח בן 7 נק' (ממש שיחזור של המתחמן מהסיבוב הראשון ביד־אליהו) ושיחקו לידיהם של בארלו ומגי (הטוב במכבי, יעיל המדוייק ואמין).

הבעיה של מכבי היתה ונשארה — ההגנה. יותר מדי סלים קלים, פחות מדי תנועה וסיוע הדדי, רגעים מתים ואי־הכבנות. ג'מצ'י היה בינתי (רק 16 נק') וכמוהו דניאל. מול יתרון הגובה היוגוסלבי, יום חלש של קלעי החוץ יהיה בגדר כתוצות.

הטבלה הסופית
(אחרי המחזור ה־22)

1.	מכבי ת"א	1838–2141	41
2.	הפועל ת"א	1755–2035	39
3.	חולון	1761–2037	38
4.	גליל עליון	1815–1963	36
5.	מכבי ר"ג	2038–1997	35
6.	אל. נתניה	1926–2042	35
7.	מכבי חיפה	2058–2046	33
8.	הפ' חיפה	1777–1813	32
9.	נ.דוד רמלה	2054–1934	31
10.	הפועל ים	1986–1802	28
11.	בית"ר ת"א	2130–1961	26
12.	מכ. נתניה	2127–1641	22

מלך הסלים — הדירוג הסופי

1.	סימפסון (בית"ר ת"א)	691
2.	דאוסון (חולון)	545
3.	מאגנום (הפ. ת"א)	539
4.	מגי (מכבי ת"א)	538
5.	יוכבמן (הפ. חיפה)	521

4 נקודות הופחתו גם מקרית אונו — מכבי פ"ת עולה ללאומית

קבוצת אליצור קרית אונו הוענשה אתמול בועדת המשמעת של איגוד הכדורסל בהפחתת 4 נקודות בפועל עקב אי־שיתוף פעולה עם משרד החקירות הפועל מטעם האיגוד. בעקבות עונש זה עלתה למקום ראשון בטבלת המחוז הדרומי של הליגה הארצית קבוצת מכבי פתח תקוה, והיא העולה לליגה הלאומית.

בשבוע שעבר, כזכור, הופחתו 4 נקודות גם ממאזן מכבי ראשון לציון שסיים את העונה במקום ראשון. הדיינים היו בועז וייסמן וצבי דוין.

מכבי רחובות מליגה א' נקנסה ב־3,000 ש"ח והעונש בהפחתת 2 נקודות על תנאי לשנה, על חריגה מתקנון התשלומים.

אליצור נהרדוד רמלה מהליגה הלאומית נקנסה ב־750 ש"ח על התנהגות בלתי ספורטיבית של אוהדים במישחק נגד מכבי ת"א.

שמגר מתח ביקורת על עסקת טיעון בפרשת ההונאה במיליון ד' ב"בזק"

(ע). נשיא בית־המשפט העליון, השופט מאיר שמגר, מתח אתמול ביקורת על עמדתה של הפרקליטות בפרשה שבה נחתמה עסקת טיעון עם שניאור רנציגר, אחד מנאשמי פרשת הונאת מיליון הדולר ב"בזק".

רנציגר, עם דוד קירשנבוים ונאשמים אחרים, זייפו צ'קים גנובים של חברת "בזק" ושל שירות התעסוקה (הן את תוכן הצ'קים והן את החתימות). בדרך זו הוציאו כמיליון דולר במירמה מבנק הדואר. הכסף הומר במטבע חוץ והוברח לבלגיה.

על רנציגר, שאותו ייצג בעסקת הטיעון עו"ד אהוד אולמרט, הוטל עונש של 3 שנות מאסר בפועל, ותקופת מעצרו בארה"ב לפני שהוסגר ארצה, הופחתה לפי העסקה מתקופת המאסר בפועל. לשופטי בית־המשפט העליון מסרה פרקליטות המדינה, כי משרד המשפטים המליץ לתת לרנציגר חנינה. תקופת מאסרו קוצרה והוא שוחרר מהכלא.

את הביקורת מתחו נשיא בית־המשפט והשופטים משה בייסקי ושושנה נתניהו, בדיון בערעורו של דוד קירשנבוים. קירשנבוים נידון לעונש מאסר של 5 שנים וערער על חומרת העונש. פרקליטו, עו"ד ספי בן, טען שעל קירשנבוים נגזר עונש חמור מזה שהוטל על רנציגר, למרות שחלקו של רנציגר בפרשת ההונאה היה גדול יותר.

השופט שמגר אמר על כך: "אין ספק, שעסקת טיעון הנערכת על־ידי הפרקליטות, ומהלכים משפטיים המשפיעים על אורך תקופת העונש, אינם יכולים להישקל על־ידי המטפלים בכך מטעם המדינה, תוך התעלמות מהליכים המשפטיים המתקיימים אותה עת נגד יתר הקושרים".

עוד קבע השופט שמגר: "הטיית חסד בלתי מוסברת לנאשם אחד, שהיא חריגה בהשוואה לטיפול בנאשמים אחרים הקשורים בפרשה, ואשר מידת מעורבותם אינה פוחתת משלו, עלולה לערער את האמון בכך שמופעל שיקול־דעת נכון ותבון ולפגוע באינטרס הציבורי".

עם זאת, החליטו השופטים לדחות את ערעורו של קירשנבוים ולא לקצר בעונשו מאחר שקשר ההונאה היה מתוכנן, מאורגן וממושך, וקירשנבוים, שמשך בחוטים מבלגיה, ראוי לעונש מרתיע. הם גם הסכימו להפחית מתקופת מאסרו של קירשנבוים את התקופה שבה בילה במעצר בבלגיה לפני שהוסגר ארצה.

תנועת הנוסעים בדרך האוויר לישראל הגיעה לשיא בנתב"ג

מאת זוהר בלומנקרנץ
סופר "הארץ" לענייני תעופה

תנועת הנוסעים בדרך האוויר לישראל, לקראת החג, הגיעה אתמול לשיאה בנמל התעופה בן גוריון. חברת "אל על" לבדה ביצעה 21 טיסות לישראל וממנה.

היום יוכלו לובשי מדים לטוס חינם מאילת צפונה, על בסיס מקום פנוי. בסך הכל הוסיפה ארקיע 12 טיסות מיוחדות במטוסי "בואינג" 707.

לדברי מנכ"ל החברה יוסף רחן, על אף היקף התנועה הגדול לאילת, מורגשת ירידה של 15 עד 20 אחוז בתנועת הנוסעים מחו"ל, אך ירידה זו מתקזזת על־ידי עלייה באותו שיעור ויותר בהיקף תנועת הישראלים לאילת.

לדברי מנכ"ל חברת התעופה "ארקיע", בתי המלון באילת יהיו מלאים בתקופת חג הפסח והם הוזמנו במיוחד על־ידי ישראלים. למרות זאת, ניתן עדיין, לדבריו, להשיג מקומות במטוסי החברה, דבר שלא היה בנמצא בתקופה המקבילה אשתקד.

המשטרה נערכת עם כוח מוגבר לשמור על הסדר בחג הפסח

(ע). אלפי שוטרים ושוטרי משמר הגבול יאבטחו את הסדר במהלך חג הפסח בכל רחבי הארץ, ובמיוחד במקומות רגישים.

מפכ"ל המשטרה, רב־ניצב דוד קראוס אמר, כי מבצע תיגבור כוחות המשטרה במחוז ירושלים ובכפרים מסביב לבירה — "מבצע במושבה תחילה" — יימשך עוד זמן רב לאור המצב בשטחים ובמחוז ירושלים וכן האירועים הצפויים בעתיד, כמו ביקור של שולץ בירושלים בשבוע הבא, אירועי יום העצמאות ותקופת מערכת הבחירות הקרבה ובאה.

מפכ"ל המשטרה אמר עוד, כי לנוכח האירועים האחרונים במגזר הערבי, תתגבר המשטרה את היערכות הכוחות בריכוזי אוכלוסיה ערביים. המפכ"ל הביא לדוגמה את הגברת הסיורים המשטרתיים בכביש ואדי ערה.

במסגרת פעולות אבטחת הסדר הציבורי בתקופת חג הפסח, יאבטחו כוחות המשטרה ומשמר הגבול את המרכזים העירוניים ברחבי הארץ, שווקים, אתרי נופש וקיט ותחנות הסעה. כמו כן, יתוגבר מערך התנועה המשטרתי לקראת ערב החג ובמהלך החג.

המשטרה קוראת לציבור לגלות עירנות וזהירות לגבי כל חפץ או אנשים חשודים, ולא להסס מלהזעיק את המשטרה עם כל גילוי של חפץ חשוד. כמו כן, מבקשת המשטרה מציבור הנהגים לנהוג בזהירות ולעבור את החג בשלום.

המשכים מעמוד 1

מונה זילברשטיין

(סוף מעמוד 1)

נמצאו סימני פריצה לדירה.

לא ברור אם השחקנית מתה כתוצאה משימוש בסמים, התאבדה, או מתה מוות טבעי.

מונה זילברשטיין היתה מוכרת זה שנים כנרקומנית שהתמכרה לסמים קשים וניסתה מדי פעם להיגמל מהסמים. היא הגיעה למצבים קשים, פיסית ונפשית, כתוצאה מהשימוש בסמים.

נערת זוהר בבוהמה

גידי אורשר, סופר "הארץ", מוסר: מונה זילברשטיין היתה נערת זוהר בחוגי הבוהמה בתל־אביב. בשנות ה־70 דרך כוכבה בשמי הקולנוע הישראלי. זוהר, פירסום, הצלחה וקירבה ל"חבורת המלכות" של אורי זוהר והחברים, ממנה ינקה את הטוב ואת הרע. ההתחלה היתה מקוממת יותר. כמעט ילדה היתה בהופיעה בסרט "זוהר בלבנה", סרטו הראשון של אורי זוהר. זילברשטיין וכמה נערות מקומיות גויסו כאן להיבחן בתפקיד שקספירי בין השולחנות של קפה "כסית" בתל־אביב — מרכז עולם הבוהמה אליו ניסתה להיכנס גם בקולנוע וגם במציאות.

מונה זילברשטיין הצליחה לקבל תפקידים מרכזיים יותר, בסרטים הבאים. אצל אורי זוהר ב"מציצים", כנערה שאותה מתחיל אריק איינשטיין, הזמר המצליח, ואליה עורג זוהר, הביטניק מחוף הים; אצל בועז דוידזון ב"עוזית הכלבה הצבעונית", שבו גילמה את התפקיד הנשי הרומנטי, בתו של בעל הכלבה עוזית וחברתו של יוסי פולק הנעתף; ואצל שמואל אימברמן ב"שתי דפיקות לב" לצידו של יהודה ברקן. סרטה האחרון, לאחר הפסקה די ממושכת, היה "מבצע יהונתן" של מנחם גולן, עליו אמרה כי ניסה להחזירה למשחק מעולם הסמים, אליו נסחפה יותר ויותר.

מונה זילברשטיין היתה בקולנוע הנערה הישראלית היפה, הטובה, התמימה של שנות ה־70. היא הגישה דמות צברית לא מסובכת, חמה, שחיה חיים לא מסובכים. אבל דמותה שלה הלכה ורחקה מהתדמית הזאת, עד שלא יכולה היתה לגשר יותר על הפער. ניסיונות אחרים [illegible] יותר ויותר אל עולם הסמים. ממנו לא הצליחה להיגמל חרף ניסיונות אחרים שעשתה.

יום אחד נמצאה מחוסרת הכרה ב"גן מאיר" בת"א בגלל נטילה מופרזת של סמים. היא יצאה לחו"ל ושם עברה תהליך גמילה. באחרונה היתה ידידתו של שחקן הקולנוע אסי דיין. היא טענה כי בעזרתו נגמלה מן הסמים. הם נפרדו לפני כחודשיים.

היתה בת יחידה להוריה, שנפטרו.

עיצומים בנתב"ג

(סוף מעמוד 1)

במאבק ממושך עם המנכ"ל אפרים ידמנט. נושא המחלוקת הגיע אף לדיוניה של ועדת המעקב, אולם זו עוסקת כבר כחודש וחצי בענין מבלי להגיע עדיין להכרעה.

חברת "אל על" נאלצה אמש לתדלק את מטוסיה בכוחות עצמה, כדי לא לגרום לשיבושים במועד המראתם. היא עשתה זאת באמצעות שתי מיכליות לחרום אשר רכשה בזמנו מחברת "שרותי תעופה".

יו"ר ועד עובדי המתדלקים, יעקב טובול, הכחיש אמש בתגובה כי מדובר למעשה בעיצומים נגד ההנהלה. לדבריו חלו העובדים ולכן לא הופיעו למשמרתם. לדבריו עושים חברי המשמרת שהופיעו לעבודתם בכל יכולתם, כדי לעמוד בלחץ ובקצב יציאתם של המטוסים כמתוכנן.

נסגרה דלת היציאה

בתוך כך השביתו אמש עובדי המכס את העבודה על רקע חילוקי דעות עם ההנהלה, בענין הסטטוס של אחד העובדים. עובדי המכס הפסיקו לתת את שירותם לציבור ואף סגרו את דלתות היציאה של אולם הנוסעים היוצאים.

מנהל המכס בנתב"ג, שמעון הרשטנג, הודיע מביתו, רשות שדות התעופה פרצה את דלתות בית הנתיבות, כדי לאפשר את יציאתם של הנוסעים אשר נשארו לכודים בתוך האולם. בשלב מסירת הידיעה, נמשכה שביתת עובדי המכס, הנוסעים עזבו ללא בדיקה וההנהלה המשיכה במאמציה לפתור את הבעיה.

דיון דחוף ב"אל על"

בתוך כל המהומה נודע על הודעת נציגות עובדי חברת "אל על", שפירושה הרחבת השיבושים. הרקע להודעת הנציגות על כוונת כל עובדי חברת התעופה לצאת באופן מאורגן לחופשה בשל טענות בנושא תשלום מקדמות לקראת חג הפסח, ענין של שימוש בשעון נוכחות, בעבודה ויחס ההנהלה למו"מ המתנהל היום על הסכם שכר חדש. בשעת מסירת הידיעה התנהלו דיונים קדחתניים בתיווכו הטלפוני של יו"ר האגף לאיגוד מקצועי בהסתדרות, חיים הברפלד, למנוע את המשבר ביחסי העבודה ב"אל על". נודע, כי הברפלד אינו תומך בצעדים המתוכננים של העובדים ונראה, כי בלחצו תחזור היום נציגות עובדי חברת התעופה מהודעה. בכל מקרה הובטחה יציאתם של ארבע טיסות מתוכננות למחר (חג הפסח) מחוץ של חברת קראל. חברת "אל על" תשאיר במתקניה במהלך חג הפסח שבעה עובדים בלבד לדאוג לטיסות.

סוחר סמים ברצועה

(סוף מעמוד 1)

למבקר המשטרה וזה החליט לפתוח בחקירה אך נתקל בהתנגדות מפכ"ל המשטרה שסירב להעביר למשרדו של ארן מסמכים. רק בלחץ של חברי כנסת והתערבות שר המשטרה חיים בר־לב הוטל על משרד מבקר המשטרה לבדוק את הנושא ובדיקה זו אימתה את ההאשמות שהעלה רפ"ק בכר (ההאשמות נגד בכר הופרכו לאחר זמן מה, והוא החליט לפרוש מהמשטרה).

ביקורת על נצ"מ פלד

בדו"ח ארן הנוגע להפעלת הסוכנים הסמויים ברצועת עזה נמתחה ביקורת על ניצב־משנה רפי פלד שהיה סגן ראש אגף המודיעין של המשטרה ובתוקף תפקידו היה ממונה על הפעלת סוכני המשטרה. אף על פי שהיתה לו נגיעה אישית לפרשה, מינו דווקא אותו לבדוק אותה לפני שמבקר המשטרה נכנס לעבי הקורה. באחרונה, לאחר ממצאי המבקר, החליט מפכ"ל המשטרה להעלותו לדרגת תת־ניצב והוא ישמש בעוד חודשים אחדים כראש אגף המודיעין של המשטרה.

"טיוח והלהבות"

ראובן שמירא, סופר "הארץ", מוסר כי שר המשטרה חיים בר־לב אמר אתמול כי "אין מקום שחקירות נגד השוטרים ייעשו מחוץ למשטרה. אך יחד עם זאת אם מישהו מחוץ למשטרה ירצה לעשות זאת, אני בהחלט מסכים, אבל חושב שאין בזה שום הצדקה והגיון".

במשך כארבע שעות דנו אתמול בפעם השלישית ראשי משרד המשטרה, בכירי המשטרה ומבקר משרד המשטרה בדו"ח שחיבר המבקר אברהם ארן בנושא החקירות הפליליות נגד שוטרים שממנו השתמע, על פי גירסת המבקר שבמשטרה יש נורמות של טיוח והלהבות כלפי עבירות פליליות של שוטרים. מפכ"ל המשטרה דוד קראוס וראש אגף החקירות יגאל מרקוס שבאו מלווים בקציני משטרה נוספים התייחסו אחת לאחת לפרשיות המועלות בדו"ח המבקר.

בחלק מהמקרים הם דחו את ממצאי ומסקנות הביקורת והצביעו על ליקויים באיסוף החומר על ידי המבקר ועל טעויות ופירושים לא נכונים שנתן לעובדות מסויימות. במקרים אחרים הסכימו נציגי המשטרה עם הליקויים שהתגלו. המבקר ארן ועוזרו, נצ"מ איתן גולן, הסבירו כיצד נערכה הביקורת ועל מה מתבססים ממצאיהם. לשבוע הבא נקבע דיון נוסף שבסופו, כך מקווים, תגובש עמדת שר המשטרה בעקבות שמיעת הנתונים מהמבקר ומנציגי המשטרה, ויוצא מסמך מסכם.

בתשובות שהועברו השבוע למשרד המשטרה דוחה המשטרה רבים מהממצאים ומהמסקנות וההמלצות בדו"ח הזה וטוענת כי המבקר אינו בקיא בנושאים האלה ולא עשה עבודה "מקצועית". גורם משטרתי בכיר אמר אתמול כי "למשטרה קל מאוד לקעקע את דו"ח ארן, מה גם שכל הנושא כבר עבר בחינה של בתי המשפט, שדנו בתוצאות עבודתם של הסוכנים".

אסירי ארגון הטרור

(סוף מעמוד 1)

המעשים שבהם הורשע בבית המשפט המחוזי בירושלים (הריגה, גרימת חבלה חמורה וקשירת קשר לביצוע פשע, פגיעה בזדון ברכוש צבאי ופעילות בארגון טרור). לפני שנה כבר הקל הנשיא בדינו של גבירם כשהמיר 3 חודשי מאסר בפועל בשלושה חודשי מאסר על תנאי. גבירם עומד להשתחרר מהכלא בחודש יוני שנה זו (אחרי הפחתת שליש בשל התנהגות טובה) כך שלמעשה הפחית הנשיא מתקופת מאסרו כחודשיים וחצי.

גם לגבי עירא רפפורט שנדון לשנתיים וחצי שנות מאסר, התחשב הנשיא בכך שהוא הביע חרטה על מעשיו והסגיר את עצמו מרצונו לצורך העמדתו לדין.

הרצוג הפחית מתקופת מעצרו ארבעה חודשים וחצי. רפפורט היה צריך להשתחרר מהכלא ב־20 באוגוסט (אחרי הפחתת שליש בשל התנהגות טובה).

חנינה לעוד חמישה

שר המשפטים אברהם שריר גם המליץ בפני הנשיא לחון בערב יום העצמאות את חמישה אסירי ארגון הטרור היהודי האחרים. ביניהם מנחם לבני, שאול ניר ועוזי שרבף, שהורשעו ברצח ונדונו למאסר עולם וכן את יהודה עציון (שנדון ל־7 שנות מאסר) וברק ניר שנדון ל־6 שנות מאסר.

אולם הרצוג עדיין מתלבט והוא עשוי להחליט אם להיענות לבקשת שר המשפטים. ככל הנראה ייעתר הרצוג רק חלקית להמלצת שריר ובערב יום העצמאות הוא ייקל בדינם של לבני, שרבף ושאול ניר, אולם לא ישחררם מהכלא (בחודש מרס אשתקד קבע הנשיא את עונש מאסר העולם שנגזר עליהם ל־24 שנות מאסר).

לגבי שני האסירים הנותרים — ברק ניר, שנדון ל־6 שנים, עומד ממילא להשתחרר בקרוב מהכלא אחרי שינוכה שליש מתקופת מאסרו; ואילו לגבי יהודה עציון, אין הנשיא נוטה להקל בדינו, משום שהוא לא הביע חרטה על המעשים שבהם הורשע.

אין תגובה

דובר נשיא המדינה אל"מ עמי גלוסקא סירב אמש להגיב על החלטות הנשיא. גם מלשכת שר המשפטים סירבו להגיב על הבקשות לחון את כל חברי המחתרת.

בחודשים האחרונים הפעילו אישים פוליטיים מהליכוד, התחיה, המפלגות הדתיות וגוש אמונים לחצים רבים על שר המשפטים לחון את אסירי המחתרת. גם ראש הממשלה יצחק שמיר הודיע שהוא תומך במתן חנינה לאסירי המחתרת, אולם ציין כי הוא אינו מתערב בכך.

מאז הורשעו בדין 27 חברי ארגון הטרור היהודי ב־1984, הקל הנשיא בדינם של 12 מאסירי המחתרת.

לדוד סימון

אתך באבלך במות עליך

אמך ז"ל

שור־ואן הקרנות בע"מ
ההנהלה והעובדים

אנו משתתפים בצערו של

אברהם ליברזון ומשפחתו

במות

אביו ז"ל

מועדון סוכני "מגדל", מחוז הצפון

למר דוד בן יהודה ומשפחתו

משתתפים בצערך במות

אביך ז"ל

אשטרום
חברה להנדסה בע"מ

לאחר שמטוס נוחת על גג

כבאים מתרוצצים סביב בית זה בכפר הקטן פורסט, ליד קרלסרוהה בגרמניה המערבית, שנהרס לאחר שמטוס יירוט אמריקאי מדגם אף־16 התרסק בקירבתו אתמול. בתאונה נהרג טייס המטוס ותושב הכפר ונזוקו קשה בתים רבים. משובבי המטוס נדף הדיראוזין, גז רעיל, הכבה מאות תושבים של הכפר, שבו חיים שש אלפים איש, פונו — אמר דובר. זו הפעם השניה תוך יומיים, שמטוס צבאי מתרסק בגרמניה המערבית. שלשום התרסק מטוס מיראז' צרפתי בבאוואריה, במרחק 1.5 ק"מ מתחנת־כוח גרעינית גדולה, לאחר התנגשות עם מטוס אחר. טייס של אחד המטוסים שהיו מעורבים בתאונה נהרג. בהודעה של חיל־האוויר האמריקאי נאמר, כי המטוס היה במשימת אימונים שיגרתית, לאחר שיצא מבסיס האוויר האהן, במרחק כ־60 ק"מ ממקום האסון. (צילום איפי)

בפעם הראשונה לאחר שנתיים:

2 חיילים סוריים נהרגו בקרב עם חיילים לבנונים

ביירות (איפי). שני חיילים סוריים נהרגו אתמול לפני הצהריים בקרב יריות עם חיילים לבנונים באזור המובלעת הנוצרית. זוהי תקרית האש הראשונה מזה שנתיים, דיווחו גורמים צבאיים.

החיילים הלבנונים פתחו באש על סיור סורי שחדר לאזור המזרחי של המובלעת הנוצרית המשתרעת על כ־1,000 קמ"ר. התקרית היתה עם עלות השחר, עפ"י אחד המקורות.

המקור ציין כי התקרית ארכה 30 דקות ונשמעו בה חילופי נשק אוטומטיים בסמוך לכפר ג'יורין. לא דווח על כל אבדות בצד הלבנוני.

ג'יורין היא עיירה נוצרית, השוכנת 25 ק"מ צפונית־מזרחית לביירות. המקור ציין כי הסיור הסורי נסוג מן האזור לאחר התקרית, אך לא הוסיף פרטים נוספים.

סוריה מחזיקה כיום כ־25,000 חיילים במזרח ובצפון הלבנון, לאחר החלטת הליגה הערבית ב־1976. כמו כן היא מחזיקה כ־7,500 גייסות ברבעים המוסלמים של מערב ביירות העוסקים בתפקידי שיטור. בתחילת 1986 ניהלו הלבנונים קרבות עם הסורים בצפון לבנון.

מתכננים הפגנות נגד חיזוק של הימין הקיצוני בצרפת

מאת יואב טוקר
סופר "הארץ" בצרפת

פאריס (מיוחד ל"הארץ"). תנועות הלוחמות בגזענות משבע מדינות במערב־אירופה עתידות לקיים בשבועות הקרובים סדרה של הפגנות משותפות במחאה נגד התחזקות האלקטוראלית בצרפת של מפלגת הימין הקיצוני הניאו־פאשיסטי, "החזית הלאומית".

מנהיג "החזית", לה־פן, מתמודד עתה בבחירות לנשיאות צרפת. בשבועיים האחרונים נרשמה במישאלי דעת הקהל עלייה ניכרת בשיעורי התמיכה המיוחסים לו. אלו מעריכים עתה ב־13% מכלל הבוחרים בצרפת (קרוב ל־5 מליון בוחרים). לשיעורי תמיכה מיוחסים כאלה לימין הקיצוני אין תקדים בצרפת מאז שנות הכיבוש הנאצי.

ארגוני מאבק בגזענות במערב־גרמניה, בריטניה, בלגיה, נורווגיה, שוודיה, דניה וצרפת עתידים לתאם סדרה של הפגנות נגד הרמת הראש המחודשת של ההטפה בעלת אופי גזעני. ערב סיבוב ההצבעה הראשון בבחירות לנשיאות צרפת, ב־23 באפריל, ייערכו הפגנות מקבילות בפאריס, בברלין, בלונדון ובשטוקהולם.

הכוחות הגזעניים במערכת הבחירות של לה־פן מכוונים בעיקר נגד התושבים ממוצא ערבי צפון אפריקאי, אולם בשולי מערכת הבחירות שלו נשמעו גם התבטאויות אנטישמיות. לפני חודשים מספר עורר לה־פן סערה ציבורית בצרפת משכינה בראיון משודר את השמדת ששת המיליונים בתאי־הגזים כ"פרט" בהיסטוריה של מלחמת העולם השניה.

אזהרה בריטית לישראל: אל תתקפו הטילים ארוכי־הטווח בסעודיה

הבריטים מכירים בטענה הסעודית, שהטילים הם חלק ממערכת ההגנה שלה נגד האיום האיראני ● אינם סבורים כי יש חשש שיופנו לישראל, למרות שטווחם מגיע ל־3,000 ק"מ או שיחומשו בראשי־חץ גרעיניים

מאת שאול צדקא
סופר "הארץ" בבריטניה

לונדון (מיוחד ל"הארץ"). בריטניה הזהירה את ישראל לבל תערוך התקפת־מנע על הטילים ארוכי־הטווח אשר קנתה סעודיה מסין. מקור במשרד־החוץ הבריטי התייחס לדבריו של מנכ"ל משרד ראש־הממשלה, יוסי בן־אהרן, בבירח, הביע גינוי חריף לאמירה, אשר לדעתו "רק מגבירה את המתח במזרח־התיכון, אזור המתוח עתה בלאו־הכי".

הבריטים מכירים בטענה הסעודית, שהטילים הם חלק ממערכת ההגנה שלה נגד האיום האיראני, בעיקר לאחר שיראן הגדילה את הסיוע הכספי והצבאי לעיראק. הם אינם סבורים כי יש חשש שטילים אלה יופנו כלפי ישראל, למרות שטווחם מגיע ל־3,000 ק"מ, ומוציאים מכלל אפשרות את חימושם של טילי ה"סי.אס.אס.2" בראשי־חץ גרעיניים.

האזהרה הבריטית הופנתה לישראל ביום בו הוציאה לונדון הודעת גינוי לצעדים האחרונים שהיא נוקטת בשטחים, אשר לדעת משרד־החוץ הם "חסרי כל פרופורציה ביחס להיקף הבעיה".

אכזבה מעמדת הנשיא רייגן

בפרלמנט הביעו פוליטיקאים משתי המפלגות הגדולות אכזבה מעמדתו של הנשיא רייגן, אשר לדעת הליכוד "הותר תחת תוכנית שולץ ביחס הנוח שהעניק לשמיר במהלך ביקורו בארה"ב. שר־החוץ ג'פרי האו הביע צער על כך, שהביקור לא הוסיף למחויבות השלום של ישראל ליוזמת השלום.

דייוויד מלור, תת־שר החוץ הבריטי, אמר באותו עניין כי בעיניו היה יצחק שמיר, ונותר, המכשול על הדרך לשלום, בגלל סירובו לקבל על עצמו את עקרון ה"שלום תמורת שטחים". לדבריו, טוען שמיר כי כל שעל הוא חלק בלתי־נפרד מישראל, ואת טענה שאינה מתקבלת אפילו על־ידי מחצית מן הממשלה הישראלית. מלור הוסיף ואמר, כי אחרי 120 הרוגים ו־1000 פצועים פלסטינאים מידיות צה"ל, יש לסיים את מעגל האלימות, ועל ישראל להבין כי אינה יכולה לשלוט בכל־כך הרבה ערבים.

חברות זרות גדולות נוטשות את דרום אפריקה

הנטישות גברו לאחר הפשיטה הצבאית לבוטסואנה

יוהאנסבורג (ע"ר). ארבע חברות זרות גדולות הודיעו השבוע, כי הן נוטשות את דרום אפריקה, על רקע של זעם בינלאומי חדש בעקבות דיכוי קבוצות אופוזיציה שחורות במדינה.

חברת המכרות "ניומונט מיינינג" מארה"ב הודיעה אתמול, כי תמכור את מניותיה בארבע חברות דרום אפריקאיות.

החברה הבריטית הממשלתית "בריטיש סטיל" ושתי חברות בריטיות אחרות — "מטאל בוקס" ו"בט" — הודיעו גם הן על תוכניות למכור את נכסיהן ולפרוש.

גל הנטישות גבר, בשעה שהקהילה הבינלאומית הוקיעה את הפשיטה הצבאית של דרום אפריקה לבוטסואנה השכנה ואת הריגתה בפאריס של נציגת הקונגרס הלאומי האפריקאי, ארגון הגרילה הנלחם למען שלטון הרוב בדרום אפריקה.

בשנתיים האחרונות הפסיקה חברה אחת מכל חמש חברות בריטיות את פעילותה בדרום אפריקה, ומספר החברות הללו ירד מ־297 ל־235.

ההשקעות הבריטיות, שהיוו כ־40% מכל השקעות החוץ בדרום אפריקה, ירדו מ־11 מיליארד דולר ב־1980 ל־5.6 מיליארד דולר ב־1986. בינתיים, כאמור, החליטו חברות בריטיות נוספות לנטוש את דרום אפריקה. בשלוש השנים האחרונות יצאו מדרום אפריקה 140 חברות אמריקאיות, וגם על יפאן, שתפסה ב־1986 את מקומה של ארה"ב, מופעל עתה לחץ כבד לצמצם את מעורבותה הכלכלית במדינה.

עם ארימד 2 אתה חוסך במים

TRADE IN

ועכשיו במבצע

תן את המכשיר הישן וקח ארימד 2 דיגיטלי חדשני קל ונוח להפעלה.
התשלום בשני תשלומים בתחילת העונה ובסופה.
ארימד 2 מכשיר קל ונייד לבדיקת פוטנציאל המים בצמח. המאפשר קבלת תוצאות מיידיות. ניתן לקבוע בעזרתו את עיתוי ההשקיה והתהליכים המתרחשים בצמח ובניתו באופן פרודוקטיבי.

א.ר.י. כפר חרוב
אביזרי מים
קיבוץ כפר חרוב, רמת הגולן 12950
טל. 06-763390, 763653
טלקס: 6731 ARI IL פקס 06-763402
משרד: רח' בן אביגדור 13 תל־אביב 67218
טל. 03-337008 טלקס: 342630 RAVIT IL

המוביל הארצי שלך לאביזרי מים

אל על מטענים לכל השערים

שערי מטבע חוץ

31.3.88

המטבע	בנק לאומי מזומנים קניה	בנק לאומי מזומנים מכירה	בנק לאומי העברות והמחאות קניה	בנק לאומי העברות והמחאות מכירה	בנק הפועלים מזומנים קניה	בנק הפועלים מזומנים מכירה	בנק הפועלים העברות והמחאות קניה	בנק הפועלים העברות והמחאות מכירה	בנק דיסקונט מזומנים קניה	בנק דיסקונט מזומנים מכירה	בנק דיסקונט העברות והמחאות קניה	בנק דיסקונט העברות והמחאות מכירה	שער יציג	השינוי היומי
1 דולר	1.52	1.59	1.5498	1.5692	1.52	1.59	1.5498	1.5692	1.52	1.59	1.5498	1.5693	1.5596	−0.0052
1 לישט"ש	2.85	2.98	2.9097	2.9462	2.86	2.99	2.9086	2.9449	2.86	2.99	1.9107	2.9473	2.9308	0.0164
1 מארק גרמני	0.91	0.96	0.9328	0.9444	0.92	0.96	0.9343	0.9459	0.91	0.96	0.9327	0.9445	0.9399	0.0021
1 פרנק צרפתי	0.27	0.28	0.2751	0.2785	0.26	0.28	0.2751	0.2785	0.27	0.28	0.2754	0.2788	0.2771	0.0005
1 גולדן הולנדי	0.81	0.85	0.8308	0.8412	0.82	0.86	0.8311	0.8415	0.81	0.86	0.8316	0.8421	0.8371	0.0021
1 פרנק שוויצרי	1.11	1.16	1.1312	1.1454	1.11	1.17	1.1338	1.1480	1.11	1.17	1.3331	1.1474	1.1396	0.0049
1 כתר שוודי	0.26	0.27	0.2638	0.2671	0.25	0.27	0.2638	0.2671	0.25	0.27	0.2634	0.2667	0.2651	0.0002
1 כתר נורבגי	0.24	0.25	0.2483	0.2514	0.24	0.25	0.2468	0.2498	0.24	0.26	0.2479	0.2510	0.2496	0.0005
1 כתר דני	0.24	0.25	0.2431	0.2461	0.24	0.25	0.2421	0.2451	0.23	0.25	0.2436	0.2466	0.2448	0.0004
1 פרק פיני	0.38	0.40	0.3876	0.3924	0.38	0.40	0.3875	0.3923	0.38	0.40	0.3876	0.3925	0.3905	0.0010
1 דולר קנדי	1.23	1.29	1.2534	1.2691	1.23	1.29	1.2549	1.2706	1.23	1.29	1.2539	1.2696	1.2620	−0.0038
1 דולר אוסטרלי	1.09	1.20	1.1484	1.1628	1.11	1.19	1.1453	1.1596	1.11	1.19	1.1450	1.1594	1.1515	−0.0009
1 ראנד דרא"פ	0.48	0.58	0.7321	0.7412	0.44	0.61	0.7310	0.7402	0.46	0.65	0.7299	0.7391	0.7357	0.0004
10 פרנקים בלגיים	–	–	0.4468	0.4523	–	–	0.4457	0.4513	–	–	0.4462	0.4518	0.4493	0.0014
10 שילינג אוסטריים	1.30	1.36	1.3295	1.3461	1.31	1.37	1.3309	1.3475	1.31	1.37	1.3320	1.3487	1.3373	0.0027
1000 לירטות איטלקיות	1.23	1.30	1.2610	1.2768	1.24	1.31	1.2610	1.2768	1.23	1.32	1.2600	1.2758	1.2679	0.0018
100 ינים יפאניים	1.22	1.28	1.2488	1.2645	1.23	1.29	1.2491	1.2646	1.22	1.28	1.2473	1.2630	1.2542	0.0049

יש לך מטען ליצוא או ליבוא?
להעביר באויר עולה פחות ממה שאתה חושב.

EL AL אל על

בעלי אדמות טבחו 50 אינדיאנים בבראזיל

איש מהחשודים עדיין לא נעצר

מאנאוס, בראזיל (ע"צ). קבוצה של 50 אינדיאנים נטבחה ביום שני שעבר בידי כ־100 בעלי אדמות וחוטבי עצים חמושים ברובים ובמאכלות, בקרבת עיר־הספר הבראזילאית בנזמין־קונסטאנט, ליד גבול פרו.

המשטרה הפדראלית במאנאוס מסרה, כי שלושה אינדיאנים נהרגו וכ־15 נעדרים, אולם אנשי שבט טיקונאס מסרו כי כ־50 נטבחו.

בשורש הסכסוך טמון סירובם של בעלי האדמות וחוטבי העצים לעזוב זה שנים את האדמות אשר השלטונות פסקו כי הן שייכות לאינדיאנים.

חוטבי העצים טוענים, כי הפיצויים שהציעו להם השלטונות כדי שיפנו את השטח, אינם עולים בקנה אחד עם שווי האדמות.

המימשל שיגר למקום אנשי משטרה כדי לחקור את הטבח. נחקרו 18 חשודים, כולל מנהיג הרוצחים, בעל אדמות ידוע, אך אף אחד מהם עדיין לא נעצר על־ידי המשטרה.

שבט טיקונה, המונה כעשרים אלף נפש, הוא שבט האינדיאנים הגדול ביותר בבראזיל.

במאות האחרונות סבלו האינדיאנים בבראזיל סבל רב ממחלות מדבקות ומפגיעת הלבנים.

כיום חיים בבראזיל כ־220,000 אינדיאנים, לעומת 2–3 מיליונים בשנת 1500, כאשר הגיעו הכובשים הפורטוגלים לבראזיל.

פס"ד: עקרת־בית גרמנית "שווה" 565 מארק לחודש

קארלסרוהה (ע"צ). בית המשפט העליון של גרמניה המערבית בקארלסרוהה העניק אתמול לאלמן פיצוי בסך 565 מארקים (330 דולר) לחודש על אובדן אשתו, עקרת־בית ללא מקצוע, שנהרגה בתאונת דרכים.

חברת הביטוח תהיה חייבת לשלם מדי חודש בחודשו 565 מארק לאלמן עד לשנת 2029, אלא אם יינשא מחדש. מועד זה נקבע על סמך תוחלת החיים של האשה, שנהרגה בהיותה בת 29 שנה.

אשר לפיצוי עצמו, הוא חושב בהתאם למספר השעות שהאלמן יצטרך מעתה להקדיש לניהול משק ביתו.

חברת הביטוח סירבה תחילה לשלם לאלמן פיצוי כלשהו. מכיוון שהוא נשאר עתה בודד, טענה חברת הביטוח, הרי הצטמצמה מנת עבודתו במידה ניכרת ולכן אינו זכאי לפיצוי.

"טיימס" הלונדוני בכותרתו הראשית:

ולדהיים שיתף פעולה לאחר המלחמה עם הביון המערבי

"הבריטים והאמריקאים כיסו את עברו"

מאת שאול צדקא
סופר "הארץ" בבריטניה

לונדון (מיוחד ל"הארץ"). קורט ולדהיים לא שיתף פעולה עם הסובייטים לאחר המלחמה, אלא דווקא עם שירותי הביון של בריטניה ושל ארה"ב, אשר חיפו עליו וכיסו את עברו — טען אתמול בכותרת הראשית "טיימס" הלונדוני, המסתמך על מסמכים בארכיון הבריטי המרכזי.

העיתון סבור, כי מן הניירות שנחשפו, ושאלה אשר נסגרו ל־100 שנה, ניתן להסיק כי הנשיא האוסטרי אכן עבד למען הביון המערבי.

בפרלמנט הבריטי פרצה סערה, כאשר גרוויל ג'אנר ממפלגת הלייבור, התבקש על־ידי היו"ר, לחזור בו מהתבטאויות שהשמיע כלפי ולדהיים, שכן הוא עומד בראשה של "מדינה ידידותית". ג'אנר כינה אותו "פושע" ו"שקרן" וקרא לממשלה שלא לקיים כל מגע עם נציגיו. הוא הסכים לחזור בו רק אם יוכח, כי ועדת החקירה הבוחנת את מעשיו של ולדהיים במהלך המלחמה, תוכיח שהוא טעה.

מרבית התעשייה בבירת חבל נאגורנו־קאראבאך משותקת

נמשכות השביתות; לא הועיל מסע השיכנוע המפלגתי בסוף השבוע

מוסקווה (ע"ר). מרבית בתי־החרושת בבירת חבל נאגורנו־קאראבאך משותקים בעקבות שביתות המתנית, ופקידים מקומיים עושים מאמצים גדולים כדי להביא להרגעת הרוחות.

פקיד מקומי של המפלגה הקומוניסטית אמר בראיון לעיתון "סטרויטלנאיה גאזטה", שרוב המפעלים בסטפאנאקרט, בירת החבל השנוי במחלוקת, היו סגורים ביום ב', ולא הועיל מסע השיכנוע שנערך בכנסים מפלגתיים בסוף השבוע.

מזכיר המפלגה בחבל נאגורנו־קאראבאך, האלרי אטאדזאניאנץ, אמר כי המצב בסטפאנאקרט עדיין מתוח. הוא ציין, כי פעילי המפלגה מבקרים בבתי השובתים ומנסים לשכנע אותם לשוב לעבודה.

השובתים דורשים, שהמובלעת הטראנס־קווקאזית, המנוהלת ע"י הרפובליקה האזרבייג'אנית מאז 1923, שרוב תושביה הם ארמנים, תסופח לארמניה.

הלוחם לזכויות האדם, אנדריי סאחארוב, מתח ביקורת על החלטת הסובייט העליון שלא לספח את החבל לארמניה.

במכתב שפירסם השבועון "מוסקאו ניוז" ביום ד', הביע סאחארוב את התקווה, שהחלטת הסובייטים העליון אינה המילה האחרונה של גוף זה בנושא השנוי במחלוקת.

ערך את העמוד: חיים טל

הארץ
עיתון לאנשים חושבים

swissair

אורינט ללויד מודילה חופשתכם –
נצלו את הצעתנו האקסקלוסיבית

נופש של 7 ימים במחיר של 6 בלבד
בערי הקייט האירופאיות הנודעות

BAD ZURZACH
BERN
BRUNNEN
DAVOS
FLIMS-WALDHAUS
GRINDELWALD
GSTAAD
HEIDEN
INTERLAKEN
KLOSTERS
LENK
LENZERHEIDE
MEIRINGEN
SPIEZ-THUNERSEE
VILLARS
WEGGIS
WENGEN
BADGASTEIN
BAD HOFGASTEIN
BAD ISCHL
IGLS

במלונות של 3 – 4 – 5 כוכבים לבחירתכם
הזמינו באורינט ללויד וטוסו בסוויסאייר

תל־אביב רח' אלנבי 42, טל.: 5101671; 03-656281
רמת־גן רח' ביאליק 26, טלפון: 03-738132/3

ORIENT LLOYD
אורינט ללויד
משרד הנסיעות עם הגישה האירופאית

לנוחותכם – מידע והזמנות גם במשרדי הנסיעות הבאים:
ירושלים: גמא טורס, רח' המלך ג'ורג' 60, טל' 02-222313
חיפה: אל טורס, רח' נורדאו 1, טל' 04-670670
באר־שבע: לכיש טורס, רח' הרצל 79, טל' 057-39057

יופי של שבוע בריאות
במלון מצפה הימים...

* חוות הבריאות של מלון מצפה הימים
תעניק לך שבוע של הרזיה בריאות ויופי.
תוכנית דיאטה בפיקוח רפואי צמוד
* התאריך הקרוב 10.4.88–15.4.88
תאריך נוסף: 24.4.88 – 29.4.88
אוכל צמחוני
שפע פעילויות מגוונות
* התעמלות * יוגה * רפלקסולוגיה * מודעות הגוף
* מסג' * קוסמטיקה * אמבטיות צמחים
* מניקור * פדיקור
במקום: סאונה, ג'קוזי, וחדר כושר
חדש לשימוש מיטות שיזוף
חדרים מרווחים, וידאו וטלויזיה בכל חדר
פרטים בטלפון: 06-937013/4, 06-937033.

אגד מתגבר את
השרות לחופשת חג הפסח

מיום רביעי 23.3.88 ועד מוצ"ש 9.4.88 יחולו שינויים
בלוחות הזמנים של "אגד".
לנוחותך יתוגבר קוים לכל היעדים ויפעלו בתדירות
גבוהה יותר. פרטים ולוחות זמנים בכל לשכות המודיעין
בתחנות "אגד" ברחבי הארץ ובמרכזי המידע של "אגד".
תל־אביב 03-432777 • חיפה 04-549121
• ירושלים 02-304304
בברכת
נסיעה טובה וחג פסח שמח

אגד התנועה של המדינה

هكذا عن الأصل

هكذا عن الأصل

שרון לא אישר למפעלי ים המלח להשתתף במפעל סיגריות חדש

מנכ"ל המפעלים: ביקשנו להצטרף ליוזמה זו בתנאי שהמפעל יוקם בנגב

מאת יונתן שרמן
כתבר "הארץ" לענייני כלכלה

שר התעשיה, אריאל שרון, מנע את הצטרפות מפעלי ים המלח ליוזמה להקמת מפעל חדש לסיגריות. רפי איתן, יו"ר מועצת המנהלים של "כימיקלים לישראל", שפנה לשר שרון בעניין זה, נענה, כי אין היום מקום לדבר על יוזמות מעין אלי על ידי חברות ממשלתיות בעידן של מכירת חברות ממשלתיות.

בעקבות החלטה זו, שלפני כמה ימים נמסר עליה לאריה שחר, מנכ"ל מפעלי ים המלח, החליטה החברה לנטוש את כל הבדיקות, שתכננה לערוך בנושא זה.

אריה שחר מסר ל"הארץ", כי מפעלי ים המלח מחפשים זה תקופה ארוכה יוזמות חדשות לפיתוח הנגב. לדבריו, נקרתה לפניהם האפשרות של הצטרפות ליוזמה להקמת מפעל הסיגריות החדש ומפעלי ים המלח שקלו את האפשרות להשתתף בפרוייקט זה, אם אכן יתברר, כי הוא כלכלי ואם היזמים יסכימו להעתיק את מקומו מצפת לנגב.

שחר אמר, כי הוא בחן את הנושא בעקבות סיכום, שהושג בזמנו, עם ישראל סוחוב, כאשר זה שימש כיו"ר מועצת המנהלים של "כימיקלים לישראל", לפיו יבדקו מפעלי ים המלח פרוייקטים שאינם בתחום הכימיה אבל יכולים להועיל לפיתוח הנגב.

כן ציין, כי מפעלי ים המלח עדיין בוחנים את האפשרות להקמת בית מלון בים המלח.

סדר פסח סמלי לאות הזדהות עם יהודי ברית המועצות נערך אתמול מול שגרירות ארה"ב בתל אביב בנוכחות אסירי ציון ומסורבי עליה לשעבר. "השולחן הערוך מזכיר לנו שזהו פסח, חג החירות. אני מקווה שיבוא יום וכל יהודי שירצה בכך יוכל לצאת מבריה"מ. אני נעבוד ביותר כדי שיום זה יבוא והיהודים יצאו משם. המאבק נמשך. ממשלת ארה"ב, ובמיוחד מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ, יעשו הכל כדי לממש תקוה זו", אמר שגריר ארה"ב בישראל תומס פיקרינג (משמאל) שכיבד בנוכחותו את הסדר הסמלי. ליוסף בגון (מזוקן, במרכז), זהו חג הפסח הראשון בישראל.
(צילום: עוזי קרן)

2 אגודות ציבוריות עתרו נגד הקמתו של ביח"ר חדש לסיגריות

(ע). האגודה למלחמה בסרטן והאגודה למניעת עישון עתרו לבג"ץ שיכפה על משרד המסחר והתעשיה לא לסייע בהקמת מפעל חדש לסיגריות בצפת.

העתירה תידון לפני הרכב של שלושה שופטים. השופט התורן בבג"ץ, אהרן ברק, הורה ליועץ המשפטי לממשלה להגיב על הטענות המופיעות בה. שתי האגודות טוענות בעתירה, שהוגשה ע"י עו"ד עמוס האוזנר, כי התוכנית להקמת מפעל חדש לייצור סיגריות הגיעה לשלב מתקדם.

העותרים מסתמכים על פסקי-דין בהם נאמר, כי יצרני הסיגריות אחראים לנזקים הנגרמים למעשנים על-פי דיני הנזיקין. עוד טוענים העותרים, כי בארצות-הברית מתגבשת דעה לפיה ייצור סיגריות ושיווקן, בידיעת הנזק שהן גורמות, עשוי גם לגרור אחריות פלילית של היצרן. לכן, לטענת העותרים, העובדה שמרכז ההשקעות של משרד המסחר והתעשיה מעודד את הקמת המפעל לייצור סיגריות ע"י העברת מענקים והטבות, הופכת את משרד המסחר והתעשיה למסייע לעבירה פלילית.

האגודה למלחמה בסרטן אומרת בעתירה, כי מנכ"ל משרד הבריאות פנה למרכז ההשקעות וביקש ממשרד המסחר והתעשיה שלא לתת הטבות ומענקים לבניית מפעל הסיגריות החדש.

העותרים טוענים, כי יש היבטים בריאותיים שליליים בעידוד הקמת מפעל סיגריות. העובדה שהמפעל החדש זוכה לעידוד משום שהוצר־שיות רווחת בהוזלת מחיר הסיגריות, גורמת לכך שמשרד המסחר והתעשיה ומרכז ההשקעות מעודדים את העישון, במיוחד אצל צעירים העלולים להתחיל לעשן וזי משכים לכך משום שמחירן של הסיגריות זול.

העותרים טוענים עוד, כי עידוד הקמת המפעל נוגד את הוראות חוק עידוד השקעות. הם מבקשים שבג"ץ יוציא צו-ביניים שיורה למרכז ההשקעות וליורם בליזובסקי, מנכ"ל משרד המסחר והתעשיה, להימנע מהעברת הלוואות ומענקים למפעל החדש ומאישור התוכניות להקמתו.

האוצר מזרים הבוקר 1.2 מיליון ש' למגן דוד אדום; הוסר איום הסגירה

שרת הבריאות באה לבית מגן דוד בת"א כדי להרים עימם כוסית ולהזדהות עם מאבקם

מאת עדנה ארידור
כתבת "הארץ"

הוסר האיום המיידי לסגירת שירותי מגן דוד אדום. משרד האוצר הבטיח להזרים למד"א עד הבוקר 1.2 מיליון ש"ח. סכום זה יאפשר למד"א לשלם לעובדים שכר נטו לחודש מרס. הנהלת מד"א הצליחה אתמול להגיע להסכם עם חברות הביטוח לפריסת תשלומים לחידוש ביטוח רכב לצי האמבולנסים. הצו מהיום בחצות. הסדרים אלו של הרגע האחרון יאפשרו להמשיך ולהפעיל את שירותי מד"א עד לאחר חג הפסח. הוויכוח בין מד"א לאוצר על סגירת 13 מוקדים ושש תחנות, כפי שדורש האוצר, יימשך לאחר החג. בשלב זה הם לא נסגרים.

הנהלת מד"א מקווה, כי בסיוע המרכז לשלטון מקומי תצליח לשכנע את האוצר לקבל את תוכנית ההתייעלות שלה, המושתתת על חיסכון של 2.8 מיליון שקל לשנה, בלי לסגור תחנות.

אתמול נערך במד"א כנס של ראשי מועצות מקומיות, שבתחום שיפוטם עומדים להיסגר תחנות ומוקדים. הם מתכוונים למחות בפני האוצר על פגיעה בשירותי החירום במקומותיהם.

שרת הבריאות, שושנה ארבלי-אלמוזלינו, הגיעה אתמול לבית מגן דוד אדום בתל-אביב להרים כוסית עם העובדים ולהביע בכך הזדהות עם מאבקם של הנהלה העובדים כנגד סגירת תחנות עזרה ראשונה. השרה הכחישה נמרצות את טענת שר האוצר, לפיה היא תומכת על התחייבות לקבל את המלצות הבודק שמונה לבדוק את מצב התאגיד ולהציע המלצות להבראתו, לאחר שנקלע לקשיים כספיים.

בכתב ההסכמה של הבודק לא נכתבה אף לא מילה אחת על סמכותו לסגור סניפים.

חברת טרוינול, המספקת שקיות דם לבנק הדם של מד"א, הודיעה אתמול להנהלת מד"א כי תסיר את העיקול על כספי מד"א, לאחר שהובטח לה תשלום של 20% מתוך חוב של 800 אלף שקל. החברה לא הסכימה לחדש את אספקת שקיות הדם לבנק הדם. בשלב זה מנצלת מד"א את מלאי החירום שברשותה, מלאי שאמור להספיק לעוד שבועיים של ייצור מנות דם.

— לכם מגיע רק הטוב ביותר —

Senior Tours

הכינה עבורכם

את התוכניות הטובות ביותר באירופה לבחירתכם

4 טיולים מעניינים, מרתקים ונינוחים

A 24 ביולי – 21 באוגוסט, 1988
MUNICH -OBERSTDORF-FREUDENSTADT
INTERLAKEN-ZURICH

B 27 ביולי – 24 באוגוסט, 1988
VIENNA-BUDAPEST-MUNICH
OBERSTDORF-LUCERNE

C 2-30 באוגוסט, 1988
IGLS-MERANO-LUGANO
INTERLAKEN-ZURICH

D 3-31 באוגוסט, 1988
VIENNA-FRANKFURT-BAD KISSINGEN
FREUDENSTADT-LUCERNE

(הטיסות מבוצעות ע"י נתיבי אויר אוסטריים ואל־על)

תוכניות מפורטות והזמנות:

אקספרס טורס, מגדלי 9, תל־אביב טל: 240155
גנים טורס, ביאליק 37, רמת גן טל: 721203
אישרא־לויד, הס 1, תל־אביב טל: 298310
אוריינט ללויד, אלנבי 42, תל־אביב טל: 656281
פאלקס טורס, העצמאות 59, חיפה טל' 524254
פרופר נסיעות, בן־יהודה 56, תל־אביב טל: 284753
ואצל כל סוכני י.א.ט.א.

משרד הבטחון - ההוצאה לאור

משרד הבטחון ההוצאה לאור

ספרים חדשים

סיפורי בתים
זאב ענר
בשיתוף הוצאת אורבך

סיפוריהם של שבעים בתים שנותרו בארץ מימי ראשית ההתיישבות. החל בחצר תל חי בגליל העליון וכלה במצפה רביבים שבנגב. הספר מלווה תצלומים צבעוניים של הבתים היום, ולמולם תצלומים היסטוריים של הבתים בימי גדולתם. זהו סיפור ההתיישבות בארץ דרך העקבות היחידים שעדיין שרדו על פני השטח.

על פרפרים וצמחים בארץ ישראל
יצחק איינשטיין

ספר יפהפה ומאלף על הפרפרים של ארץ ישראל והקשר בינם לבין הצמחים האהובים עליהם. לכל צמח יש פרפרים העוזרים לו במלאכת הרביה ולכל פרפר יש צמח העוזר לו בגידול צאצאיו. מלבד התצלומים המרהיבים והמידע המאלף יש בספר פרק מיוחד העוסק בהוראת הנושא בבתי הספר.

בדרך לא סלולה
ישראל עמיר

ישראל עמיר, חלוץ, איש ביטחון ומפקד, הלך כל ימיו בדרך לא סלולה בשירות העם והמדינה. עם הקריאה בספרו אנו זוכים להיכרות מחודשת עם "דור הנפילים", ועם חלקם בסאגה של תקומת העם היהודי בארצו.

על הסוס
סיפורו של שוטר עברי בקרב הבדווים
משה מולדבסקי

בספר חדש זה בסדרת "סנונית" המביאה זכרונותיהם של ותיקי היישוב, קטעים אוטנטיים מיומנו של השוטר העברי משה מולדבסקי, מלפני 60 שנה ויותר, כאשר שימש כשוטר רכוב במשטרת המנדט בקרב בדווי הנגב.

הגליל המערבי במלחמת העצמאות
דוד קורן
בשיתוף יד טבנקין

תכנית החלוקה מ־29 בנובמבר 1947 השאירה את הגליל המערבי מחוץ לתחומי המדינה היהודית. עמידתם של יישובי האזור הנצור היא פרק מאהיר וחשוב במלחמת העצמאות. דוד קורן חקר ותיעד את קורות יישובי הגליל המערבי בתקופת המצור.

הוצאת "מערכות"
שרות יומן סבר

ההונאה במערכות המדבר המערבי
יגאל שפי

ניתוח מאמצי ההונאה של הבריטים ושל הגרמנים במדבר המערבי במלחמת העולם השנייה, תוך הצעת מסקנות אוניברסי־ליות בתחום ההונאה, שיש בהן עניין לקורא הישראלי, במיוחד מאז ההפתעה במלחמת יום הכיפורים.

ספרית אוניברסיטה משודרת

בקרה הורמונלית של הפריון
צבי נאור

המהפכה שהתחוללה בשנים האחרונות בחקר הפוריות הביאה לתודעת הציבור הרחב נושאים כמו: עובר מבחנה, הקפאת עוברים, רחם חכור, משאבת פריון ועיקור כימי. על נושאים אלה ועל יתר התגליות החדשות בספר רב־ערך זה.

ספרית הפועל

סבסטופול
לב טולסטוי

בשנת 1854, בעת מלחמת קרים, שירת לב טולסטוי הצעיר כחייל בצבא הרוסי הנצור בעיר סבסטופול שעל חוף הים השחור. שנים אחדות לאחר מכן כתב את ספרו זה, ובו תיאור המלחמה ודה־מצור סיפורים על האדם, במדים ובלי מדים, תחת ותחת אש.

עומדים להופיע

דמוקרטיה ישראלית
עיקרים חוקתיים במשטר מדינת ישראל
ד"ר זאב סגל

הספר מאיר את יסודות המסורה הדמוקרטית של מדינת ישראל והוא מיועד למשפטנים, לאנשי מדעי החברה, לסטודנטים ולתל־מידים המבקשים לעמוד על משטרה החוקתי של מדינת ישראל. הספר עוסק בנושאים הנלמדים בבתי הספר במסגרת "משטר מדינת ישראל" ובאוניברסיטאות בפקולטות למשפטים ולמדעי החברה. זהו ספר־עזר יסודי לכל המתעניין בנושא.

ספר המופת
אנשי מופת ומעש בישראל
עורך: מיכאל בר־זהר
בשיתוף הוצאת "מגל"

48 אנשי מופת בתולדות המדינה, שמעשיהם ואישיותם ראויים לשמש דוגמה וסמל לכל עם ישראל, מוצגים בספר זה, וביניהם: רבקה גובר, שייקה דן, אידה נודל, ראובן הכט, ססף ורטהיימר, נתן אלתרמן חנה רובינא סל ברחוי ועוד.

ספרי ההוצאה לאור נמכרים במרכז המכירות, רח' דוד אלעזר 27, הקריה ת"א; בחנות "שיג ושיח", רח' הפלמ"ח 113 באר שבע ובכל חנויות הספרים המובחרות.

אגרת הקודש של כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש — לחג הפסח

(תרגום חפשי)

ב"ה, י"א ניסן, נשיא לבני אשר,
יום ג' שהוכפל בו כי טוב
פ' ויהי ביום השמיני, שנת ה' תשמ"ח, שנת הקהל,
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בהמשך למכתב מיום עש"ק ראשחודש ניסן שבו דובר על נקודות אחדות בקשר למשמעות של "יציאת מצרים", ושאחת ההוראות הראשונות הנלמדות היא להשתחרר מכל "עבודה זרה", מכל העבודות הזרות השונות, שהן זרות-עינית ליהדות, הן החיצוניות (של הסביבה) והן הפנימיות — כפי שהדבר מודגש במיוחד על ידי העניין של קרבן הפסח —

הברחתי להוסיף את ההדגשה, שההתבוננות בכל העניינים האלה צריכה להיות באופן שהדבר יבוא לידי מעשה בפועל בחיי יומיום, בהתאם ליסוד התורה: "המעשה הוא העיקר", שאי אפשר לצאת ידי חובה בלימוד בלבד, ואפילו לימוד המביא להפסקת פסק הדין הלכה למעשה, דבר שהוא הכרח גמור לכשעצמו כדי לדעת "את המעשה אשר יעשה", צריך להיות חייב להיות מעשה בפועל ממש.

וכדי שמעשה המצוות יהא, כראוי, עליו להיעשות בשלמות בפרטי פרטים, שמסובר בשלחן ערוך [illegible].

בהתאם לזה לתעכב כאן על פרטים מסויימים, הקשורים, השנה, במיוחד בקביעות הזמן, של היום הראשון של חג המצות, ומן השבוע, ובפרטי פרטות: קביעות הזמן של היום בשבוע, קביעות הזמן של היום בחודש, וקביעות הזמן של היום בשנה.

* * *

היום הראשון של חג הפסח חל השנה ביום השבת, שנקודתה המרכזית (של שבת) היא — "תשבות", חירות ומנוחה מכל המלאכות של ימי החול, שהיא היום "שבת להוי' אלוקיך", על ידי התמסרות מוחלטת לענייני "הוי' אלוקיך", לענייני קדושה.

והרי זה הוא גם העניין של "יציאת מצרים", כמוסבר לעיל, במובן של השתחררות מ"עבודה זרה", כאשר מושג זה, עבודה זרה, כולל כל דבר שהוא זר ומנוכר לאלוקות, לתורה ומצוות, והיא היפוכה של קדושה, ובפרטי פרטות, כפי הרמז בקרבן הפסח: "ראשו על כרעיו וקרבו".

במיוחד כיון אשר השבת עצמה היא "זכר ליציאת מצרים", ויותר מ"זכר" סתם כי אם בפרטותה: כשיהודי משתחרר מכל ההשפעות וההגבלות הגשמיות של החולין, ומתמסר ומשקיע עצמו אל תוך הקדושה, עוסק בענינים רוחניים הרי זו "יציאת מצרים", יציאה מ"מיצרים" ומהגבלות.

קביעות הזמן, של היום הראשון של חג הפסח, בחודש — יום החמשה עשר לחודש האביב — מדגיש את העניין של "קיימא סיהרא באשלמותא" (כאשר הירח מגיע לשיא השלימות), והדבר נראה בגלוי בפרטי פרטות: בנוגע לבריאה, האנשים הנשים והטף, ובנוגע לדברים שהירח מאיר אותם ומבהיר באורו את הצבע, הגוון, הצורה שלהם וכיוצא בכך, עד לכל הפרטים.

את מצוות "קידוש החודש" קיבלו בני ישראל עוד בהיותם במצרים, בראשחודש ניסן בשנת ב' אלפים תמ"ח (לפני 3300 שנה), ויחד עם כך קבע הקב"ה כי "ישראל מונין ללבנה", אצל יהודים נמנים החודשים לפי הירח.

עניין זה (של "ישראל מונין ללבנה") משקף את תולדות עם ישראל, היסטוריה של שינויים, של גלות וגאולה, של ירידות ועליות,

ובאופן שמיד ותיכף לאחר העלם אור הלבנה — מגיע מולד הלבנה, "היוולדות" מחדש עם כוחות ואור מחודשים, ומובטחים בני ישראל שהם "עתידים להתחדש כמותה", ועד ל"סיהרא באשלמותא", הגאולה.

הגאולה מגלות מצרים היתה בחודש האביב — בתקופה שבה אפילו הטבע מתעורר לחיים לאחר "תרדמת" החורף ומתחדש בכוחות רעננים.

מאה, במשך 3300 שנה, היו גלויות וגאולות, חלו ירידות ועליות, אבל זו הדרך לשלימות מושלמת עוד יותר, על ידי "ירידה צורך עליה" עד שתבוא הגאולה השלימה בתכלית השלימות, "בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל", הגאולה הסופית והמוחלטת, שיא השלימות, עד שאין בכלל מקום לגלות וירידה, "סיהרא באשלמותא" במלוא המידה.

* * *

וקביעות הזמן של חג הפסח בשנה היא — שהשנה היא "שנת הקהל", שנת "תשמ"ח" תשמ"ח". דבר זה מדגיש עוד יותר, שכל ההוראות והעניינים של חג הפסח צריכים לבוא לידי פועל באופן של "קהל" (של כל פרטי הפרטים: "את העם, האנשים, הנשים והטף" ל"קהל גדול" (בלשון יחיד) אחד, שכולם, הורים בהתנושה של "יחיד", של התאחדות: כל פרט שבפרט בשאר מציאות נפרדת, "אנשים" או "נשים" או "טף", אבל יותר עם זה — כולם יחד מתקשרים ומתאחדים לקהל אחד, גוי אחד בארץ, באמצעות "תורה אחת" שלה, והוראותיה בפרטי פרטות, להיות ל"ממלכת כהנים וגוי קדוש".

כדי לבצע זאת מוכרח להיות "להבדיל בין הקדש ובין החול", אצל כל אחד ואצל סביבתו על-ידי "להורות את בני ישראל את כל החוקים אשר דיבר ה' אליהם ביד משה".

* * *

ויהי רצון שכל ענייני הפסח, בכל הפרטים ופרטי הפרטים, יבואו לידי מעשה בפועל ממש, באופן של שמחה כפולה, "תשמח" ו"תשמח", השמחה של עצמו ולשמח את כל האנשים הנשים והטף שמסביב.

וכל זה — כפי שהתורה מבטיחה — מחיש עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו ובנין בית המקדש במקומו, ותחזינה עינינו — כולנו אנשים נשים וטף — "כהנים בעבודתם ולויים בשירם וזמרם".

ובלשון התהלים, שהיא הוראה ובפרטי פרטים, בעבודת כל אחד מישראל: "לבני קורח" (שהזירוש ההוראה שלהם היא עבודת התשובה וש"אין לך דבר העומד בפני התשובה", כמסופר על ידי חז"ל) "מזמור" (ויש לומר ולשבח לה' "בכלי" — כלומר בכל השייך לאדם) "שיר" — כך גם בפה,

כלומר בגופו ובעצמו, ובאופן שמרגישים כי ") "יסודתו" (וכל זה הוזר כי הוא מיוסד ומבוסס) "בהררי" (במדרגות העליונות ביותר של ") "קודש".

בכבוד ובברכה
לחג הפסח כשר ושמח
מנחם שניאורסאהן

י"א ניסן: ראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' שכב־שכה.

נשיא לבני אשר: שו"ע אדה"ז או"ח הל' פסח מהדו"ת סתפ"ט. וראה שם ס"ח. וראה לקוטי לוי"צ שם. ושם ע' תיט. וראה מכתב י"א ניסן ה' תשד"מ הערה ד"ה י"א ניסן; מכתב י"א ניסן ה' תשמ"ה הערה ד"ה אשר (הנש"פ עם ע' תשסח).

יום ג' שהוכפל בו כי טוב: פרש"י בראשית א, ז [illegible]. ובאוה"ת (בראשית לג, א ואילך. משפטים ע' אלקנג. ועוד) ובמכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (נדפס בסה"מ ה' תש"ט ע' 19 (השני) ואילך. אגרות-קודש שלו ע' קלה ואילך) מקשר זה עם טוב לשמים וטוב לבריות (קידושין מ, א).

פ' ויהי ביום השמיני: ראה הערות למכתב י"א ניסן ה' תשמ"ה בתחלתו (הנש"פ עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים - קה"ת תשמ"ז ואילך - ע' תשסט).

שנת הקהל: ראה מכתב ח"י תשרי שנה זו הערה ד"ה זה.

המעשה הוא העיקר: אבות פ"א מי"ז. תקו"ז תנ"ב (פב, סע"א). תו"ש (צג, ב). תו"ע (קלב, ב קלה, א).

חג המצות: כן נקרא בתושב"כ (משפטים כג, טו. תשא לד, יח. אמור כג, ו. ראה טז, טז). וראה הערה במכתב ר"ח ניסן ה' תשל"ז בתחלתו (הנש"פ הנ"ל ע' תרצח). וראה לקו"ש ח"ז ע' 17 ואילך (הנש"פ הנ"ל ס"ע תקט ואילך).

פסח...שבת: עוד נקודות משותפות בין פסח לשבת נוסף על שבקרא נקרא פסח - שבת (אמור כג, טו. וראה מנחות סה, ב. תו"כ עה"פ) - ראה מכתב י"א ניסן ה' תשל"ב עש"ק ר"ח ניסן ה' תשמ"ב (הנש"פ הנ"ל ע' תשו ואילך. שם ע' תשסב ואילך).

שנקודתה המרכזית (של שבת) היא תשבות: ראה רמב"ם הל' שבת בתחלתן ובסה"מ. [illegible] וראה לקו"ש חכ"א ע' 71 ואילך (הנש"פ הנ"ל ע' תיח ואילך). וראה גם מכתב עש"ק ר"ח ניסן ה' תשמ"ה (הנש"פ הנ"ל ע' תשסב ואילך). ועוד.

תשבות: משפטים כג, יב.

שבת להוי' אלקיך: יתרו כ, י. ואתחנן ה, יד.

ראשו... קרבו: בא יב, ט. פסחים עד, רע"א במשנה. רמב"ם הל' ק"פ פ"ח הי"ו - ראה מכתב ר"ח ניסן.

זכר ליציאת מצרים: ואתחנן שם, טו - וראה ברכ' ה"ב פל"א (והובא במובן להאתחנן שם, יב). חינוך מצוה לב. וראה שער הכולל (להרא"ז לאוואוו) פי"ז סכ"ב.

יציאה ממצרים - מיצרים והגבולים: ראה תניא פמ"ז. וראה מכתב עש"ק ר"ח ניסן ה' תשמ"ה (הנש"פ הנ"ל ע' תשסב). ועוד.

פסח...לחודש האביב: משפטים כג, טו. תשא לד, יח. ראה טז, א. וראה סנהדרין יג, א־ב. ר"ה כא, א. רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ד ה"א. וראה אוה"ת משפטים ע' אלקמ ואילך. ד"ה כי תבוא גו' ושמתה ת"ת קדש ישראל לה' (סה"מ [illegible] ע' קלג ואילך). שם ע' רה ואילך - ראה לקמן הערה ד"ה הגאולה.

קיימא סיהרא באשלמותא: ראה זהר ח"ב פה, א. רטו, א. שמו"ר פט"ו, כו.

את מצוות קידוש החודש...במצרים: בא יב, א ואילך. וראה הערות למכתב ר"ח ניסן ה' תשד"מ בתחלתו (הנש"פ הנ"ל ס"ע תשמו ואילך).

קידוש החודש: ראה לי"ת להאריז"ל פ' בא [illegible]. (לפני 3300 שנה: ל"ג פעמים מאה שנה - ראה שיחת יום ה' פ' [illegible]. ואדר שנה זו [illegible] ואילך. הנ"ב - מעלת מספר ל"ג ראה גם לקוטי לוי"צ אגרות ע' שכבה.

ישראל מונין ללבנה: סוכה כט, א. וראה גם ב"ר פ"ו, ג. וראה ד"ה ויאמר לו יהונתן מחר חודש [illegible] ואילך. וראה בגוף הענין - באוה"ת בראשית ה, [illegible] ואילך. [illegible].

נמנים החודשים לפי הירח: ומכ"ם ריש הל' קידוש החודש. וראה לקו"ש חכ"ו שיחה א לפי בא (ע' 63 ואילך).

משקף את תולדות עם ישראל: ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 448.

עתידים להתחדש כמותה: ברכת קידוש לבנה. סנהדרין מב, א.

ל"סיהרא באשלמותא", הגאולה: וכמו שמצא יחד כמה והגות ע"ד [illegible]

שנה כ"ה. יום כ' בחודש וכו'. והוגשנו גם שנה ט"ו ברוב הדרשים, בניסן ותשרי. במג"א.

הגאולה מגלות מצרים... בחודש האביב: ראה מכילתא (והובא בפרש"י) עה"פ בא יג, ד. וראה מכתב י"א ניסן התשכ"ה י"א ניסן התשל"א (הנש"פ הנ"ל ע' תרה ואילך. שם ע' תרלא ואילך).

ירידה צורך עליה: ראה גם ספר שם טוב (הוצאת קה"ת) סו"פ א ולו"ת. ועוד. לקו"א להה"מ (הוצאת קה"ת) סי' ע"ג. ועוד.

הגאולה...והמוחלטת: גאולה שאין אחריה גלות (מחדה"ב) - פסחים קטז, ב. מכילתא עה"פ בשלח טו, א.

בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל: ר"ה יא, א. וראה גם שמו"ר פט"ו, יא. הקהל...והטף: וילך לא, יב.

לקהל גדול אחד: ראה לקו"ש ח"ט ע' 300. שם ע' 305. שם ע' 615 ואילך.

כל פרט שבפרט...ומתאחדים לקהל אחד: להעיר שקו"פ הוא באופן פסח שהוא "קרבן יחיד (דוקא אבל) דומה לקרבן צבור" - מיוחס להרמב"ם בתקופתו לסדר קדשים. וראה באורך מכתב עש"ק שבת הגדול התשל"ט: מכתב ר"ח חודש ניסן התשמ"ב (הנש"פ הנ"ל ע' תרמו ואילך. שם ע' תשכב). ועוד.

גוי אחד: שמואל־ב ז, כג. דברי הימים־א יז, כא. וראה אגה"ק סי' וקיח, א).

הוראות בפרטי פרטיות: שבכל המצות, וגם בכל הדרך (שצ"ל ישרה) וכל מעשיך (שצ"ל לשם שמים).

ממלכת כהנים וגוי קדוש: יתרו יט, ו. ובגמרא, בראשית פע"ט (וש) שכולם נקראו כהנים כמוני שנאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. כל אחד ואחד מהן כאילו כהן גדול וכו'. ובמע"ם עה"פ: אלו בני ישראל הן כולם כהנים גדולים, ולע"ל תחזור להם שנא' (ישעי' סא, ו) ואתם כהני ה' תקראו.

להבדיל...להורות...ביד משה: פרשתנו (שמיני) י, י־יא - סיום ותחום דשיעור יום זה.

להבדיל...החול: שהוראת התורה היא גם נתינת כח והכשרה. ויל דהמו מתלכת (רמב"ם הל' אישות פרק ט"ו) בתחלתו - שיעור היום לפי החלוקה דג"פ ליום אין דין קריאה במסלולין - כשיהודי עושה מכל עניניו וגם כעצמו מסלולין מצוה"ז הטמאי לטהרת, שגאשבתי העולם נופות כו ומטהרתו, בשלה שמנת אקיכי שכיהור מהי"ב קנאו.

מחישה עוד יותר הגאולה: וריזת במציאה מן הגלות, הגאולה עצמה באופן ד"בשובה ונחת תושעון" (ישע' לטו) - "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון" (שם נב, יב) - מכילתא עה"פ בא יב, א ע' שנ. כדך ה ס"ע [illegible] ואילך. השקף הכה תרל"ז במשם.

בנין בית המקדש במקומו: ראה רמב"ם הל' מלכים ספי"א.

כהנים...ובזמרם: ע"פ תפלת מוסף דיו"ט.

ובלשון התהלים: תהלת מזמור מו תהלים. - להעיר מהמנהג לומר בכל יום הקאפיטל תהלים המתאים לשנות חייו - במכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר בסוכן מבתבים שכסו"ם תהלים אהל יוסף יצחק ע' 214. אגרות קודש שלו ח"א ע' לא. ח"י ע' נג. וראה גם מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שמא.

לבני קורח...עבודת התשובה...כמסופר ע"י חז"ל: זה סנהדרין קי, סע"א. תנחומא קרח יא. זוה"ג נו, ב.

אין לך דבר: כי מקום נתכבר להם בגיהנם (סנהדרין שם) והשמעו להמה גם מפתחה של גיהנם.

אין לך דבר העומד בפני התשובה: ירושלמי פאה פ"א ה"א (רג) רמב"ם הל' תשובה פ"ג. זוה"ב קו, א. [illegible] בראשית [illegible].

מזמור...בכלי...שיר...בפה: לקו"ת ברכה ר"ה כמבור ביין החבות הבית (תוא' - נוי). בד"ה זה בסידור (עם הדרת שער הגמבה רנז). וראה לקוטי לוי"צ לזוה"ג ע' רעב ואילך.

קודש: מילא בנוגא נזר הל"ג א. ב. נתבאר בסידור (עם דא"ח) בד"ה מזמור שבת ה. א ואילך.

תנאי הפרישה של מנהל טפחות שונו ע"י מועצת המנהלים לפני שהתפטר מתפקידו

מאת שמשון אורליך

לפני התפטרותו של משה מן ממנכ"לות בנק טפחות, נבדקו תנאי העסקתו ותנאי פרישתו על-ידי אנשים שמונו לכך על-ידי מועצת המנהלים, ובעקבותיה שונו תנאים אלה. לאחר מכן הודיע מן על פרישתו.

גורמים המקורבים לעניין מסרו כי תנאי הפרישה של מן שונים מתנאי ההסכם הקודם שהיה לו עם הבנק. הם יכולים לעמוד במבחן הגדול מבחינת הדרישים הסבירות הציבורית. אך הם סירבו לגלות מה היו תנאי ההסכם ומה הם התנאים בפועל.

הבדיקה נעשתה, לאחר שהמפקח על הבנקים בבנק ישראל פנה למועצת המנהלים של הבנק למשכנתאות, בדרישה לבדוק את התנאים. הללו על-פי המתחייב מההוראות שהוציא בעניין זה המפקח לאחר המשברים בניהול הבנקים.

יצחק יגר, יו"ר מועצת המנהלים של הבנק, אמר כי תנאי הפרישה אושרו במועצת המנהלים פה אחד ולא היו בהם שום חריגים.

בתשובה לשאלת "הארץ" אמר המפקח על הבנקים: "המפקח על הבנקים אינו מתערב ישירות במינויים של מנהלי בנקים ובהפסקת פעילותם. לנושאים אלה יש התייחסות במסגרת נוהלי פעילות הדירקטוריונים כפי שהוצאו על-ידי הפיקוח על הבנקים. הנוהל מחייב התייחסות הדירקטוריון לתנאי התעסוקה והפרישה של בכירים בבנקים. על רקע זה פנה הפיקוח על הבנקים ליו"ר דירקטוריון בנק טפחות וביקש לטפל בתנאי התעסוקה והפרישה של המנכ"ל כמתחייב מהנוהל בעניין זה".

למי שייך הבית?

בינתיים נודע כי במסגרת הבדיקות טופל גם עניין הבית שבו מתגורר מן, שלפי הערכה מגיע ערכו ליותר ממיליון דולר. הבית הועמד לרשותו על-ידי הבנק זמן לא רב לאחר שנבחר לתפקידו.

הבית, השוכן ברחוב הדגבב בירושלים, באחד האזורים היקרים ביותר בבירה, היה רשום במשך שנים רבות כרכוש הבנק. לפי הטענות שהובילו לבדיקות, הבנק סיפק את כל השירותים, כולל תשלום מסים.

המגרש שעליו עומד הבית רשום במנהל מקרקעי ישראל על שמו של משה מן. מכאן, שיתכן כי הבית היה לא בבעלותו של הבנק אלא בבעלותו של מן. באחזקת הבית על חשבון הבנק וברישומו בספרים על שם הבנק יש משום סתירה.

כמו כן, התעוררה גם שאלת מס ההכנסה החל על השירותים שנתן הבנק לבית, ושלמעשה יש בהם תוספת הכנסה למן החייבת במס. גם הסכם העברת הבעלות על הבית למן נבדקה.

אנשי מס הכנסה שבדקו את הנושא סיכמו שמבחינתם העניין נסגר. בבנק טפחות נאמר שלא נמצאו דברים לא-תקינים בעניין הבית. עם זאת, נמשכת עדיין בדיקה בגופים הממונים על נושאים אלו.

הנהגת צופי ירושלים — רח' הרצוג בית פיליפס, עמק המצלבה
טל' 633146 ת.ד 7159 מיקוד 91070

יובל לשבט "מודיעין"
1937 1987

עצרת היובל לציון שנת החמישים תערך בבנייני האומה בירושלים, במוצ"ש 30.4.88.

שבט מודיעין, ירושלים, מזמין את כל בוגריו וידידיו להשתתף בעצרת ובמפגש הבוגרים.

בתכנית:
19:45 — 21:15 מפגש בוגרים
21:15 — מופע

בוגרים וידידים — אנא ראו הזמנה זו כאישית.

* "תרומה" לכיסוי ההוצאות (15 ש"ח) תתקבל בכניסה

שבט "מודיעין" אינו נפרד מבוגריו

המכון לחינוך יהודי יוצר ע"ש דוד שון

ספרים חדשים

גלות הכלל וגאולת הפרט
פרקים בתולדות עם ישראל בעת החדשה

הספר דן בתנועת החסידות במזרח אירופה, ותנועת ההשכלה במערבה. מוצגות בו סוגיות שהחברה היהודית התלבטה בהן אז ומתלבטת בהן גם היום: כיצד להכליל יסודות מהמסורת היהודית ביצירה ובבניה חדשה? כיצד נוצרו הזרמים השונים המאפיינים את היהדות בדמותה היום? האם ניתן לצאת מן הגלות? במידה וכן, מי יכול לעשות זאת: היהודי כפרט או רק עם ישראל בכללותו? ועוד. בספר משולבים מקורות היסטוריים כתובים, תמונות, מפות, מובאות מכתבי היסטוריונים בני זמננו ונספחים.

כתבו שלמה פישר, דורון נידרלנד, יהודית ברודי, עדנה גבסי ורבקה גולדברג

הסיפור המיניאטורי

הספר מנתח ומאיר באור חדש ספורי מדרש ואגדה המופיעים בתלמוד, ומייצגים ז'אנר ספרותי מיוחד במינו של רישום מינימליסטי במרכזם עומדת דמותו של האדם המתמודד עם בעיות קיומיות כמו מוות, המשפחה עם האחר, חורבן לאומי, מערכת היחסים עם המשפחה ועוד

כתבו יאיר ברקאי ואודי ליאון

מן הכאוס אל הקוסמוס
עיונים ביצירות מן הספרות החדשה

בספר נדונות בהרחבה יצירותיהם של חמשה סופרים ידועים "השוטר" מאת ב מאלאמוד, "אמן התעניתי" מאת פ קאפקא, "מיכאל קולהאס" מאת ה פ קלייסט, "שלושה ימים וילד" מאת א.ב. יהושע וארבעה סיפורים מאת א באבל

ביצירות אלה מעוצבות תמונות עולם הקשורות במושגים כמו משמעות, תוהו, מציאות, טבע, תרבות, מיתוס ועוד, והמשקפות כל אחת בדרך אחרת, שאלות יסוד בפרובלמאטיקה יהודית וכלל־אנושית מורכבת

כתבו צביה גרינפילד, הגר מרכוס, אסתר אפל וחוה ליאון.

ספרים חדשים אלה מתאימים גם לתוכנית הלימודים בהיסטוריה ובספרות בחטיבה העליונה של בתי הספר התיכוניים

את הספרים ניתן לרכוש לפי הכתובת:
המכון לחנוך יהודי יוצר ע"ש דוד שון
רח' התבצלת 9, ירושלים 94224, טלפון 02-241015

9 פצועים בתאונה ליד בית ליד

מאת מערכת "הארץ" בשרון

תשעה איש נפצעו אתמול בצהריים בתאונת דרכים סמוך לצומת בית ליד שבשרון.

אחד נפצע באורח בינוני והשאר באורח קל. הפצועים הועברו באמבולנסים של מגן דוד אדום לבית חולים הלל יפה בחדרה.

התאונה נגרמה כתוצאה מסטיית רכב מסחרי לשולי הכביש. כשניסה הרכב מסוג כרמל לחזור למסלול הנסיעה, הוא פגע ברכב מסוג טרנזיט. כתוצאה מההתנגשות נפצעו נוסעי שני כלי הרכב.

ערך את העמוד: יצחק לאור

שר הביטחון יצחק רבין (מימין) ביקר אתמול את פצועי צה"ל במרכז השיקום בית לוינשטיין ברעננה. רבין התעכב ארוכות ליד מטתו של משה ביתקרניר, המאושפז ביחידה לטיפול נמרץ, לאחר שנפגע בשכם על־ידי מכונית מקומית בימים הראשונים לפרוץ המהומות. תת־אלוף יהודה רנון (במרכז), קצין רפואה ראשי, מסר כי 40 חיילי צה"ל נפצעו בשטחים מאז החלו המהומות בדצמבר, ושישה מהם עדיין מאושפזים. בנוסף לחייל ביתקרניר, נפגע חייל אחר מאבן בתום השדרה, והוא משותק ברגליו. רבין שוחח גם עם פצוע ליל הגלשונים יורם רבובסקי, שנפגע קשה בעיניו. הוא התעניין בכל שלבי הטיפול והתפנה ללחוץ את ידיהם של פצועים נוספים שנפגעו בתאונות דרכים. אל השר נלווה גם מנהל בית לוינשטיין ד"ר ראובן אלדר ועובדים אחרים.

(צילום: טל יודקוביץ, דובר צה"ל)

הודה והורשע על החזקת טיל לאו כדי לירות על ערבים

משה וינוקור – פעיל "כך" – כפר רק בטענת התביעה כאילו קיבל את הטיל הזה מחברו לתנועה, שנעצר יחד עימו

(ע). משה וינוקור, מראשון לציון, הודה אתמול בבית־המשפט המחוזי בתל־אביב, בהחזקת טיל לאו, כדי לפגוע בערבים. הוא הורשע על־פי הודאתו. מתן גזר הדין נדחה.

וינוקור הובא לדיון ביחד עם גרשון לוקסנבורג מירושלים, על אחזקת טיל לאו שלא כדין. לוקסנבורג הואשם גם בכך שהחזיק בביתו מלאי של כדורים, וכן רימון חשמלי וכלי־נשק נוספים שלא כדין. השניים הם פעילי "כך".

אתמול, בעת הדיון בבקשה לעצור את השניים עד תום ההליכים המשפטיים נגדם, הודה וינוקור כי החזיק טיל לאו. אולם כפר בטענת התביעה, כאילו קיבל את הטיל הזה מחברו גרשון לוקסנבורג. לדבריו, גנב את הטיל מבסיס צבאי, והחזיקו כדי לפגוע בערבים.

כאמור, הורשע האיש במקודת השופט אריה אברבאר. תעצר עד תום ההליכים נגדו, כלומר עד מתן גזר־הדין.

השופט דחה את בקשת השניים להשתחרר לפתות לליל הסדר.

נהג אגד שדרס את ידידו הורשע

מאת נורית כהנא

אריה קליין, נהג אגד, שדרס ביום 4.4.87 את עמיתו דוד הייטנר ז"ל הורשע אתמול על ידי שופטת בית משפט השלום בחיפה, מיכאלה שידלובסקי.

קליין הואשם בגרימת המוות בנהיגה רשלנית באוטובוס, ובנסיעה לאחור ללא נקיטת אמצעי זהירות למניעת סיכון או פגיעה.

גזר הדין יינתן בנפרד בימים הקרובים.

THE INTERNATIONAL COUNCIL OF JEWISH WOMEN WISHES THE PEOPLE OF ISRAEL A PEACEFUL AND KOSHER PESSAH

תושב כפר שמריהו נעצר בלוד; זייף גילו מטעמים רומנטיים

שינה בדרכון את שנת לידתו מ־1939 ל־1941, לטענתו כדי ליצור קשר עם אשה צעירה ביותר ● יועמד לדין על זיוף

מאת זוהר בלומנקרנץ

תושב כפר שמריהו אמיד ביותר נעצר אמש על־ידי משטרת נתב"ג, לאחר שהתברר, כי זייף את תאריך לידתו בדרכון, לדבריו, מטעמים רומנטיים. בחקירה סיפר שהפחית חמש שנים מגילו, כדי שיוכל ליצור קשר רומנטי עם אשה צעירה יותר. האיש שינה את שנת לידתו בדרכון מ־1939 לשנת 1944. דבר זיוף הגיל, בעמוד מספר 2 של הדרכון הישראלי, התגלה בבדיקה שיגרתית של ביקורת הגבולות, עם בואו מחו"ל. השוטרת בעמדת הביקורת הבחינה, כי תאריך הלידה שונה בדרכון.

לאחר חקירה, שוחרר האיש.

כנגד החשוד נפתח תיק, והוא יועמד לדין על זיוף.

תינוקת בת 8 חודשים נחנקה מאכילת נקניקיה וניצלה

מאת עדנה אדירור

תינוקת בת שמונה חודשים, א.ב., מרחוב שפירא בבת ים, נחנקה אתמול מאכילת נקניקיה והועברה במצב של חוסר הכרה לבית החולים וולפסון בחולון.

אתמול בבוקר הובאה לתחנת מגן דוד אדום בבת ים תינוקת במצב של כיחלון. התינוקת הובאה על ידי שכנים, לאחר שהמטפלת שלה, שהבחינה בסי־מני החנק התעלפה משוק.

צוות של טיפול נמרץ טיפל במשך 45 דקות בתינוקת, הצליח להחזיר לה דופק ונשימה, לאחר מכן העבירה לבית חולים וולפסון בחולון.

פורץ ובועל קטינות נידון בבימ"ש בב"ש ל־2 שנות מאסר

מקסים קריספין, בן 20, הודה בביצוע כל 11 העבירות שיוחסו לו וביקש להישפט באותה הזדמנות על עבירה של החזקת סמים ושוטטות, בהן הואשם בבית משפט לנוער בת"א

(ע). שופט בית המשפט המחוזי בבאר שבע גזר אתמול שתי שנות מאסר על צעיר, שהורשע בביצוע 13 עבירות, ביניהן בעילת שתי ילדות – האחת פחות מ־6 והשניה פחות מ־16 שנים – גניבת מכוניות ורכוש ועוד.

מקסים קריספין, בן 20 מבאר שבע, הודה בביצוע כל 11 העבירות שיוחסו לו וביקש להישפט באותה הזדמנות על עבירה של החזקת סמים ועבירה נוספת של שוטטות, בהן הואשם בבית המשפט לנוער בתל אביב.

השופט, יוסף לוין, התייחס בחומרה רבה לעבירות. זאת גם נוכח העובדה, שקריספין קיים לפני כחצי שנה יחסים עם ילדה, שעוד לא מלאו לה אז שש שנים ושלושה חודשים לאחר מכן הוא קיים יחסים עם נערה שלא מלאו לה 16. יחד עם זה קיבל השופט את הערכת שירות המבחן והחליט שלא למצות עימו את כל חומרת הדין, כיוון שהנאשם אובחן כבעל זהות שטרם גובשה ועדיין מתנהג בילדותיות.

כאמור, גזר השופט על קריספין עונש של שלוש שנות מאסר, מהן שנתיים בפועל ועוד שנה על תנאי.

גנב רכב בת"א, החנה בתחנת המשטרה בב"ש ויצא לסידורים

מאת איתן רבין
כתב "הארץ"

שוטרי תחנת באר שבע הופתעו אתמול לגלות כי עבריין מוכר, תושב באר שבע, נכנס לרכב חונה בחצר תחנת המשטרה.

כשחקרו את הבחור, התברר להם כי החשוד גנב את הרכב בתל אביב, הגיע לבאר שבע, ומכיוון שלא מצא מקום חניה, החליט לחנות בחצר תחנת המשטרה ויצא לערוך סידורים.

החשוד הודה בבית המשפט כי גנב את הרכב. בית המשפט הורה לעצור אותו לחמישה ימים.

אלמוני ירה למכונית חונה שבה ישבו צעיר וצעירה

(ע). צעיר וצעירה, תושבי ת"א, שישבו בתוך מכונית במגרש חניה, הותקפו אמש ע"י שודד שירה לעברם.

השניים ישבו במכונית מדגם "פיאט" שחנתה במגרש החניה של איצטדיון הכדורגל "וינטר" בדרך לוד, פינת כביש הטייסים בת"א.

לפתע הופיע אלמוני רעול פנים ודרש, תוך איום באקדח, שהנהג יפתח את דלת המכונית.

כאשר נתקל בסירוב, ירה פעם אחת לתוך הרכב ונמלט. בני הזוג לא נפגעו.

המשטרה פתחה בחקירת המקרה.

ערך את העמוד: יצחק לאור

מנכ"ל משרד העבודה רוצה ללמוד אנגלית בלונדון ע"ח הממשלה

ההוצאה המבוקשת נאמדת באלפי ש"ח

מאת צבי זרחיה
סופר "הארץ" לענייני כלכלה

מנכ"ל משרד העבודה והרווחה, יהושע דווידוביץ, פנה השבוע לוועדת ההשתלמויות הממשלתית, בבקשה לאשר לו מימון של אלפי ש"ח עבור נסיעה למשך כחודש, לצורך השתלמות אישית בלימוד אנגלית.

דווידוביץ מבקש כי המדינה תשתתף בהוצאות הטיסה והשהיה בחו"ל, ושימי העדרותו מהעבודה לא ינוכו מחופשתו, אלא יוכרו כהשתלמות מקצועית.

בפנייתו צוין, כי מקצת ההוצאות לכיסוי ההשתלמות יכוסו על־ידי הג'וינט.

בקשתו של דווידוביץ עוררה ביקורת חריפה בקרב חוגים ממשל־תיים. הנטיה בנציבות שירות המדינה היא לא לאשר אותה. גור־מים ממשלתיים טענו אתמול, כי חשוב שהמנכ"ל ידע אנגלית, אך יש מסגרות ללימוד השפה בישראל, כך שהמנכ"ל אינו חייב לשפר את ידיעותיו באנגלית דווקא בבריטניה.

עוד נאמר, כי פקידי מדינה המבקשים להשתלם בחו"ל צריכים לחתום על התחייבות שלפיה ימשיכו לעבוד בשירות המדינה למשך מספר שנים לאחר גמר ההשתלמות. הם ציינו, כי אין זה הגיוני לשלוח את המנכ"ל של משרד ממשלתי להשתלמות בחו"ל, מאחר שהבחירות קרובות ואין בי־טחון שלאחריהן יישאר בתפקידו.

ממשרד העבודה והרווחה נמסר השבוע, כי דווידוביץ טרם החליט סופית אם לנסוע להשתלמות בחו"ל.

יתכן שצה"ל יקנה עודפי בשר עגל טרי כדי לסייע המגדלים

הניסיון למכור עגלים ללבנון לא עלה יפה בגלל המחירים שהוצעו שם ● הירידה בביקוש בשר מהגדה המערבית יצרה עודף של יותר מ־1000 ראשי בקר שלא ניתן לשחטם ואחזקתם יקרה

מאת אבי גנאור
סופר "הארץ" לענייני כלכלה

משרד החקלאות בודק את האפשרות לקניית בשר עגל טרי על ידי צה"ל כחלק מהפעולות הננ־קטות על ידו לסייע למגדלי הבקר והעגלים בישראל, שנתקעו עם מלאי גדול של "בשר חי" ומתקשים לשווקו במחירים סבירים.

על פי צבי אלון, עוזר שר החקלאות, המשמש גם כיו"ר מועצת הבקר, הנסיונות לייצא עגלים חיים ללבנון לא עלה יפה מכמה סיבות ובין היתר בשל העובדה, שהלבנונים מציעים מחירים נמוכים ביותר והת־גובות שלהם להצעות מישראל – אישיות.

עד כה העבירו מגדלי הבקר מישראל כ־20 עגלים לידי סוחרים לבנוניים, שבאו לקבלם ב"גדר הטובה". עגלים אלה הועברו על ידי ארגון "הצפונית" כמשלוחים לדוגמא והלבנונים העבירו אותם בדרך הים ללקוחות שלהם שבצפון לבנון. עתה הם ממתינים לתגובה.

צבי אלון מסר בהקשר זה, כי בגלל הפסקת הביקוש לבשר טרי מצד ערביי הגדה ורצועת עזה, הב־נים על צרכני הבשר הטרי הגדו־לים בארץ נתקעו המגדלים עם יותר מ־1,000 ראשי בקר, שאחזקתם יקרה ושלא ניתן לשחוט אותם, כיוון שמתקני הקירור של בתי המטב־חיים כבר מלאים.

"הפניית עודפי בשר העגל לצבא," אומר אלון "תעלה למדינה קצת יותר כסף מהבשר הקפוא, אבל על ידי כך יצליחו המגדלים למנוע את הצפת השוק בבשר טרי זול וחיילי צה"ל ירוויחו".

digital

בחול המועד פסח תשמ"ח (3 – 7 אפריל 1988)
תעבוד חברת דיגיטל במתכונת מצומצמת.
אנו נערכים כדי להבטיח את רציפות השרות והקשר עם לקוחותינו.
לנוחיות הלקוחות נפעיל ארבעה מרכזי קריאה באגפים השונים:

אגף השרות – 052-548300
אגף המכירות – 052-548260, 052-548309, 052-548407
אגף התוכנה – 052-548021
וזאת בנוסף למרכזית דיגיטל – 052-548222
מרכזים אלה יבטיחו את הטיפול בפנייתך.

בברכת חג שמח
בית דיגיטל

המשכים מעמוד 1

הוסרו ההגבלות בשטחים

(סוף מעמוד 1)

דוד הערבית. הכרוז קורא לקיים שביתה ביום בואו של שולץ בישראל, האמור להיות יום שביתה כללית.

התקרית בכפר יטא

אתמול היה שקט יחסי בגדה המערבית, אך בכפר יטא, דרומית לחברון, ירה חייל צה"ל במוליימאן אחמד עואד אל־גבור (כבן 18) והרגהו. נסיבות התקרית אינן בר־ורות. מקורות צבאיים ידעו לומר רק כי כוח צבאי הותקף, והחיילים נאלצו לפתוח באש, דבר שגרם למותו של הצעיר, שהתברר אחר־כך כי הוא מבוקש ע"י שלטונות צה"ל.

ליד מחנה הפליטים נור־שמס, מזרחית לטולכרם, היתה תקרית אלימה לאחר שתושבים ניסו להסיר את גדר התיל הגבוהה שהוצבה שם באחרונה. בעת העימות, ירו החיילים ותושב אחד נפצע קל בידו.

באזור חלחול היו מקרים אחדים של יידוי אבנים על כלי־רכב. בין היתר, נרגמה מכונית שכורה שבה נסעו שני אורחים אמריקאים. אמריקאית אחת נחבלה באפה, ונזקקה לטיפול רפואי.

מקורות ערביים מסרו אתמול על עוד אשה, שנעצרה בצו מעצר מינהלי ל־6 חודשים. מדובר בב־אהידה נזאל, תושבת קלקיליה, חברת מערכת העיתון "אל־עוודה", המתפרסם במזרח־ירושלים. נזאל היא האישה השניה שנעצרה בצו מעצר מינהלי מאז תחילת האירועים בשטחים, והראשונה גם מאז 1967.

בבתי־החולים בגדה המערבית מאושפזים עדיין עשרות רבות של נפגעי ידי מ"יום האדמה" שלשום. כמוכן, נפצעו ביריות שלשום כ־50 איש בגדה המערבית. מצב כמה מהפצועים קשה. נמסר כי אחדים נפצעו בראש, בגב או בחזה, והם נאבקים על חייהם.

העוצר ברצועת עזה

כוחי שקט בלבד לאחר שהוסר העוצר על כל רצועת עזה, והולו במקום הפרות סדר, ובמיוחד במחנה הפליטים ג'יבליה ובשכונת שכורה ברפיח. מקורות צבאיים אמרו, כי בג'יבליה הונפו דגלי פלשתין ויידו אבנים על חיילי צה"ל. הוטל שוב עוצר על המחנה.

בשכונת שכורה ברפיח התקהלו מאות תושבים. צה"ל נאלץ לירות באוויר ולאחר מכן לעבר המתפרעים, ונמסר על 2 פצועים, אחד מהם – בינוני.

מקור צבאי בכיר אמר אתמול ל"הארץ": "אנו נערכים בכוחות גדו־לים בכל הרצועה, במיוחד לקראת הבוקר, לאחר התפילה במסגדים".

תושבי הרצועה אוגרים מזון

תושבי רצועת עזה, במיוחד במ־חנות הפליטים, רוקנו אתמול, מיד לאחר הסרת העוצר, את החנויות ממבחר מזון ושתיה. נקנו במיוחד מצרכים שניתן לאגור. התושבים אוגרים מזון רב לקראת עוצר ממושך, שצפוי לדבריהם כתוצאה מהפרות הסדר התרשות.

"לא ינצחו אותנו באבנים"

אלוף פיקוד הדרום, יצחק מרדכי, אמר אתמול במסיבת עיתונאים בלשכתו, בהשתתפות כל מפקדי כו־חות צה"ל ברצועת עזה, כי בשלושת ימי העוצר שהוטלו על רצועת עזה, לא נרשמו הפרות סדר מיוחדות. האלוף מרדכי הוסיף ואמר, כי הוחל מאתמול להולם לנקוט בצעדי ענישה כמו הריסת בתים של מש־ליכי בקבוקי תבערה.

כוחות צה"ל ברצועה הרסו אתמול בית של תושב מקומי, שהשליך 5 בקבוקים על כוחות צה"ל. כמו כן, הרסו כוחות הביטחון מספר בתים שנבנו באופן בלתי חוקי במחנה הפליטים ג'יבליה, וצריפים של צה"ל עקר עצים ושיחים שעל־פי החשד התקפו מהם כלי־רכב של כוחות הביטחון.

אלוף הפיקוד ישוחח בימים הקרובים עם נכבדים ואישים בר־צועה. "תושבי עזה חכמים ולא כולם משתתפים בהפרות הסדר", אמר.

אתמול התארח אלוף פיקוד הדרום בכנס סגור של שוטרים וקצינים של משטרת באר־שבע. לרגל החג. האלוף אמר לקציני המשטרה: "כל מי שחושב שיוכל להשפיע עלינו באבן או במקל, פשוט לא מכיר אותנו. לא בתותחים, לא בטנקים ולא במטוסים, וכמובן לא באבנים ובמקלות, ינצחו אותנו. אנחנו נעשה את כל מה שמוטל עלינו. לא נאבד את הדרך ולא את הסבלנות".

רופאי קופת חולים

(סוף מעמוד 1)

להשהות את ביצוע ההסכם להפעלת משמרת שניה בבתי החולים, הסכם שהחל הדרגתית ביישומו. השהיית ההסכם באה לפי דרישת משרד האוצר, לאחר שהעביר תיקון לחוק יסוד התקציב האוסר על מוסד נתמך לחתום על הסכם שכר עם עובדיו.

האוצר דרש בחודשים האחרונים מהנהלת קופת חולים לבטל את ההסכם שחתמה עם רופאי בתי החו־לים בנובמבר, מאחר שהוא הסכם שכר לכל דבר, העומד בסתירה להסכמי מסגרת, ומהווה סכנה לפריצת הסכמי השכר במשק. לחץ האוצר לבטל את ההסכם בא נוכח דרישות להסכם זהה שהציגו רופאי המדינה וארגוני עובדים פרה רפו־איים. קופת חולים סרבה בחודשים האחרונים לבטל את ההסכם. כדי לאלץ את הקופה הטיל האוצר סנקציות על הקופה. הקופה נקלעה לקשיי נזילות, מבלי יכולת לשלם שכר לרופאים, תשלום עבור שחרור תרופות ושרותי ספקים שונים.

הודיע מרכז לאוצר

במכתב ששגר אתמול יו"ר ה־נהלת מרכז קופת חולים, פרופ' חיים דורון, לממונה על התקציבים ב־אוצר, נקבע מפורשות שקופת חו־לים השהתה את הפעלת ההסכם, שההשהיה לא תבוטל לאלתר ללא הסכמת האוצר, וכי הקופה רושמת לעצמה כי עתה יוסדרו הנושאים הכספיים בינה לבין האוצר.

הרופאים האשימו את יו"ר הנהלת הקופה ומזכיר ההסתדרות כי הם מפירים באופן חד צדדי התחייבות כלפי המבוטחים והרופאים. אין דבר יותר חמור מאשר הפרת הסכם שנחתם בין מעביד לעובד, טענו, והוסיפו כי לתרגיל שעשה האוצר בהעבירו, בהסכמת ההסתדרות, תי־קון לחוק יסוד התקציב שיאפשר השהיית ההסכם, אין תקדים בפולי־טיקה הישראלית. ממזכיר ההס־תדרות שלטענתם נתן יד להוצאה הגדולה של הרופאים תבעו להסיק מסקנות אישיות, וקובעים כי פרי־שתו הצפויה של יו"ר הנהלה הקופה, פרופ' חיים דורון, תהיה מלווה על ידי ציבור הרופאים באי אימון ואכ־זבה מתפקידו. הרופאים הודיעו כי ההנהלה החדשה עוד בטרם הולה לתפקיד תעמוד בפני שוקת שבורה.

יו"ר ההסתדרות הרפואית, הד"ר רם ישי, אמר בתגובה "כי הוצאת צווי ריתוק לרופאי המדינה לא נעשה למטרה שלשמה נועדו, ועתה האוצר אינו בוחל גם באמצעי של חקיקה לטרפד הסכם שמטרתו הוכחה כפתרון, ולוא חלקי, למערכת האשפוז בארץ".

לם פנה לרופאי המדינה

מנכ"ל משרד הבריאות, פרופ' יורם לס, פנה אתמול לארגון רופאי המדינה להפסיק מיד כל תכנון להמשך השיבושים בבתי החולים הממשלתיים ולהמתין עד שיתבהרו הדברים בקופת חולים. ארגון רופאי המדינה הודיע בשעתו, כי הוא מפסיק לתקופת חול המועד פסח את העיצומים ויחדשם לאחר החג.

לס מסר כי משרד הבריאות תומך בהחלה מידית של ביטוח משלים והקמת חברה שתקנה שירותים מהרופאים בשירות הצבורי הממשלתי, במתכונת הסכם קופ"ח. הוא אמר כי ועדה משותפת למשרד הבריאות ולקופ"ח מנסה להגדיר שירותים שאינם כלולים בביטוח, במטרה להכלילם בביטוח המשלים, דבר שיאפשר להרחיב את מעגל השרותים שיקנו מהרופאים במשמרת השניה.

התיקון בחוק הוכנס בחשאי

צבי זרחיה, מוסד או גוף הנתמך על־ידי תקציב המדינה לא יוכל להעלות שכר, בלא אישורו של שר האוצר. סעיף זה נכלל בחוק יסודות התקציב על פי יוזמתו של ח"כ אריאל וינשטיין, והוא אושר בשבוע שעבר על־ידי הכנסת. החוק אוסר למעשה על קופת חולים הכללית לחתום על הסכם השכר שהושג לאחרונה עם הרופאים, מול התנגדות האוצר.

התיקון לחוק הוכנס על־ידי ויינשטיין כאשר ניהל את ועדת הכספים לפני שבועיים, בזמן שאף לא אחד מ־26 חברי הוועדה נכח בדיון. התיקון הוכלל בחוק מבלי שאף אחד מחברי הכנסת נתנו דעתם לשינוי.

לפי התיקון שהתקבל, אם שר האוצר יכריז על מוסד כעל מוסד נתמך ייאסר עליו להעלות שכר, בלא אישור האוצר כפי שהדבר נאסר על כל אחד ממשרדי הממשלה. עד כה הוכרזו אגד וקופת חולים הכללית כגופים נתמכים.

החוק פורסם בשבוע שעבר בספר החוקים בטרם חתימת ההסכם של קופת חולים עם הרופאים. לפיכך קופת חולים אינה יכולה עתה ליישם את ההסכם עם הרופאים. השינוי בחוק הוא מהפכני כי עתה פתוחה הדרך בפני שר האוצר להכריז על רבים מאלפי המוסדות הזוכים לסיוע ממשלתי כעל גופים נתמכים, דבר שימנע מהם להעלות שכר בלא אישורו.

תגובת המערך

מרכז סיעת המערך בוועדת הכספים ח"כ חיים רמון אמר כי התיקון לחוק שאישר ח"כ ויינשטיין בהיותו ח"כ יחיד בישיבה הוא גניבת דעת. המטרה של ההסכם שחתם האוצר עם שמעון פרס. רמון אמר: "רצוי שנכסים יגיש במהרה תיקון לחוק שיחזיר את המצב לקדמותו". רמון אמר כי ויינשטיין מתנהג כפקיד של שר האוצר במקום שיתנהג כח"כ. עוד ציין, כי מניסוח החוק היה ברור לו כי הוא הוגש על־ידי האוצר לכנסת ולא תוקן בחשאי על־ידי ויינשטיין.

יועץ התקשורת של שר האוצר יצחק פיינברג אמר אתמול כי כל חברי הוועדה ראו וידעו על התיקון שאושר במליאה.

קרן פרס יו"ר הכנסת לאיכות החיים

הענקת פרסים לשנת התשמ"ט

קרן פרס יו"ר הכנסת לאיכות החיים מעניקה פרסים בשנת תשמ"ט בסכום כולל (בשקלים) השווה ל־100,000 דולר, בתחומים הבאים:

א. הגברת העליה, מניעת הירידה והקלת הקליטה.
ב. שיפור איכות הסביבה.
ג. מעשי פיקוח נפש ומניעת תאונות, לרבות תאונות דרכים ותאונות עבודה.
ד. העשרת חיי החברה ע"י תרומה או יצירה בשדה האומנות וההגות.
ה. העמקת הידע וההודעה על העם היהודי לעדותיו.

מטרת הקרן לטפח ולשפר את איכות החיים בארץ. הפרסים נועדו לעודד ולהמריץ פעילות שהחלה ויש לה המשך.
בכל תחום ותחום תפעל ועדת פרס, שתגיש המלצותיה. ההחלטה הסופית היא בידי חבר הנאמנים של הקרן.
הקרן תהיה רשאית להחליט גם על מתן מענק או מענקים.
כל אדם בישראל, וכן תאגיד או מוסד בלתי מאוגד למעט רשות מרשויות המדינה – כשיר להיות מועמד.
כל אדם כשיר להציע מועמד לקבלת הפרס. המציע רשאי להציע הצעה בעילום שם, או לבקש שאזהותו תישמר בסוד.
על הזוכים בפרס תפורסם הודעה בעיתונות. לא יישלחו הודעות למציעים שלא זכו בפרס.
הפרסים יחולקו בטקס שייערך במשכן הכנסת, במסגרת אירועי "יום הכנסת", בסמוך לט"ו בשבט התשמ"ט.
הצעות יש להגיש בכתב על גבי טפסים, שניתן לקבלם במזכירות הקרן, משכן הכנסת ירושלים, מיקוד 91950, טל: 554153, בצירוף הנמקה, עד יום כ"ח באייר התשמ"ח, 15 במאי 1988.

שלמה הלל – יושב־ראש הכנסת, יושב־ראש הקרן
עמנואל רסין – גזבר־כבוד של הקרן

אביב בכפר־ורדים

משרדי כפר־ורדים יהיו פתוחים
גם בימי חול־המועד פסח ובחגים,
מלבד שבת – חג ראשון של פסח.

נשמח לראותכם.

החברה לפתוח כפר־ורדים
ד.נ. מעלה הגליל 24 960
טלפונים: 04-975-963/4/5
(רק בימי חול)

כפר ורדים

למוסד ממלכתי
דרושה בשכירות
דירה בת 4–5 חדרים + טלפון
(בא בחשבון 2 דירות קטנות צמודות)
באזור חיפה (הדר קריית אליעזר)
ללא דמי תיווך
בהצעות נא לפנות: 03-205256, 03-205344

אוניברסיטת חיפה

ימי פתיחת המוזיאון
בחג הפסח
ובחול המועד פסח

בשבת (חג) 2.4.88 בין השעות 10.00-13.00 בימים ב', ד' (חול המועד פסח) 4.4-6.4.88 בין 10.00-13.00, בשביעי של פסח 8.4.88 (חג) ובשבת 9.4.88 בין השעות 10.00-13.00.

הכניסה ללא תשלום

המעבר למוזיאון דרך בנק הפועלים

משרד החינוך והתרבות – מרכז ההסברה
אוניברסיטת תל־אביב – בית־הספר להנדסאים ע"ש יוסף ורבקה מאירהוף

במסגרת ארועי יום העצמאות ה־40
(יום חמישי, ד' באייר – 21 באפריל 88)

יום פתוח לקהל הרחב
בבית הספר להנדסאים רח' האוניברסיטה 30, רמת־אביב (בין השעות 09.00 עד 15.00)

הנושא:
חינוך וטכנולוגיה 2001
בהשתתפות יחידות בית הספר להנדסאים מוסדות ציבור וחברות עתירות ידע

נושא התצוגות והפעילויות:
* מחשבים, אלקטרוניקה, אוטומציה, בקרה, רובוטיקה, תיב"מ, תהליכי עיבוד ומערכות משולבות מחשב.
מידע על לימודים והשתלמויות, ספרות טכנית, עבודות גמר לבגרות ופרוייקטים להנדסאים

להנדסאים

מכון ויצמן למדע

טכס הענקת תואר
דוקטור כבוד לפילוסופיה
ללורד וולפסון ממרילבון
במעמד שר המדע והפיתוח
מר גדעון פת

יתקיים ביום רביעי, י"ט בניסן תשמ"ח (6.4.88) בשעה 10.30 לפנה"צ, באולם ויקס, בקרית מכון ויצמן למדע, רחובות.

– הציבור מוזמן –

صورة عن الأصل

חדשות הכלכלה

קונצרן כלל סיים את 1987 ברווח: 28.3 מיליון שקל

מנכ"ל כלל: הרווחיות הנמוכה בגלל הבטחות של הממשלה, שלא קויימו

מאת יהודה שרוני
סופר "הארץ" לענייני כלכלה

קונצרן כלל ישראל סיים את 1987 ברווח של 28.3 מיליון שקל, לעומת רווח של 26 מיליון שקל בשנת 1986, גידול ריאלי של 8.4 אחוזים.

הקונצרן יחלק, לראשונה זה מספר שנים, דיווידנד במזומן בשיעור של 10 אחוזים. כלל הינה אחת מחברות ההשקעות הגדולות במשק, ובין אחזקותיה נמנות חברות אלקטרה, אורדן, כיתן, סיבים כי־מיים, אוזרים, קרגל, פולגת נשר ועוד.

במסיבת עיתונאים, שכונסה אתמול, הסבירו ראשי כלל, כי הרווחיות הנשנה כתוצאה משיפור ניכר ברווחיות החברות, המוכרות לשוק המקומי, ובעיקר מרווחיות הגבוהה במערכת הפיננסית. את הרווחיות במערכת הפיננסית ניתן לייחס להלקי המרכזי בשנתיים האחרונות של קונצרן כלל בשוק ההון בכלל ובבורסה בפרט, וזה שהגדיל את נזי־לות הקונצרן.

אהרן דברת
(צילום: עוזי קרן)

מנכ"ל כלל, אהרן דברת, הודה עם זאת, כי תשואה של 6.5 אחוזים על ההון (כמשתקף ממאזני החברה) היא נמוכה מאוד, ואחת הסיבות לכך היא מדיניות הקפאת שער החליפין. "עשינו טעות שהאמנו להבטחות הממשלה, שלא קויימו, והפסדי אורדן הינם אחת התוצאות לכך", אמר מנכ"ל כלל. לדבריו, מדיניות בנק ישראל, הגורסת שמירה על שער ריבית גבוה, לצד הקפאת שער החליפין, עלולה להצעיד את המשק לקראת מיתון, שסימניו ניכרים כבר בימים אלה.

יצחק שרם, המשנה למנכ"ל החברה אמר, כי הקונצרן גייס בשנת 1987 126 מיליון דולר, שחלקו הושקע בפרעון הלוואות קצרות טווח. שרם הסביר, כי בשנת 1988 יצמצמו חברות הקונצרן כמו אורדן וסנפרוסט את הייצוא לגוש הדולר בגלל הרווחיות הנמוכה, אך רווחיות חברות האלקטרוניקה בקבוצה תמשיך להשתפר.

בין פעולותיה הבולטות של כלל בשנת 1987 היתה הקמת חברות אחזקות לחברות הביטוח, רכישת חברת פולגת, רכישת חברת כבלי ציון, ורכישת חברת קרגל.

אתמול נמסר על מינוי של עמוס ספיר, מנהל הכספים בקונצרן, כמשנה למנכ"ל החברה, לצידו של יצחק שרם.

בנק ישראל הזרים במארס לשוק ההון 300 מיליון ש'

מתחילת השנה הוזרמו 383 מיליון ש'

מאת יהודה שרוני

בנק ישראל הזרים בחודש מרס לשוק ההון 300 מיליוני ש"ח. ההזרמה התפלגה בדרך הבאה: 277 מיליון שקל באמצעות תוכניות החיסכון, 131 מיליון שקל באמצעות קופות הגמל, הביטוח והפנסיה. לעומת זאת, באגרות חוב סחירות בבורסה נרשמה ספיגה של 109 מיליון שקל.

מתחילת 1988 הזרים בנק ישראל לשוק ההון 383 מיליון שקל.

מדיניות ההזרמה בשוק ההון נגזרת מתוכנית משרד האוצר לרפורמה בשוק ההון. כפי שהוד־עה בתחילת שנת התקציב הקודמת, תוכנית זאת גורסת, כי אין למחזר את מלוא החוב הפנימי, ויש לאפשר הזרמה של כ־1.5 מיליארד שקל בשנת התקציב כולה.

צופים כי חודש אפריל יהיה שקט מבחינת שוק ההון, ובנק ישראל מתכוון להוריד פרופיל בפעילותו בשוק הראשוני. עם זאת, צפויים פירעונות גדולים ביותר של מלוות חובה, הנאמדים ב־1.3 מיליארד שקל, עובדה שעשויה להגדיל מאוד את נזי־לות מערכת שוק ההון.

נתוני מע"מ במארס: האטה מתונה בפעילות הכלכלית במשק

מאת דן מגיד

נתוני המע"מ במארס משקפים האטה מתונה בפעילות הכלכלית במשק. הרמה המתונה של גביית מס ערך מוסף מקומי נטו ירדה בהשוואה לחודשים האחרונים ב־4% עד 3% ריאלית (הכנסות המדינה ממע"מ נטו הסתכמו ב־510 מיליון ש"ח). לעומת זאת, הכנסות המדינה ממסים במארס משקפות את המשך המגמה של הכנסות גבוהות ממס הכנסה וממיסי יבוא. בשנת התקציב 1987/88, באמדות הכנסות המדינה ב־21.160 מיליארד שקל, עליה רי־אלית של 2.6% לעומת השנה שעברה.

הכנסות מס הכנסה במארס הסתכמו ב־1.130 מיליארד שקל, עליה של 4% לעומת החודש המקביל אשתקד. הרמה הגבוהה של הכנסות ממס הכנסה נובעת מעלייה משמעותית בשכר הריאלי במשק, מגידול בפעילות הכלכלית יחסית לשנה שעברה וכן ממאמצי גביה מד־גברים של אגף מס הכנסה.

ממסי יבוא במארס הסתכמו ב־284 מיליון ש"ח, סכום המשקף המשך הרמה הגבוהה של החודשים האחרונים של יבוא מוצרי תצרוכת ומוצרי בני קיימא.

רמה מתונה יחסית של הכנסות ממס הקניה המקומי, מצביעה אף היא על האטה כלכלית מסויימת. במספר הנוסעים לחו"ל במארס הנאמד ב־44.000, לא חל שינוי לעומת מארס 1987.

בעקבות התערבות פרס נמנע קיסר מהחלפת מנכ"ל "הסנה"

גולץ, מנכ"ל הקבוצה, היה בשעתו גזבר מפלגת העבודה

מאת אריה לביא

מנכ"ל קבוצת הסנה, אלפרד גולץ, ימשיך בתפקידו, חרף כוונת מזכ"ל ההסתדרות להביא להחלפתו, בעקבות פנייה ליו"ר מפלגת העבודה, שמעון פרס. הפנייה נעשתה ביוזמת אנשי ביטוח, ובע־קבותיה ביקשו הח"כים אליהו שפייזר ומיכה חריש מפרס לפעול למען גולץ.

גולץ, רואה חשבון במקצועו, שימש בשעתו גזבר מפלגת העבודה והביא לשיפור מצבה הפיננסי.

מזכיר ההסתדרות ביקש להביא להחלפתו במסגרת השינויים הצי־פויים בחברת העובדים. דעתו של קיסר לא היתה נוחה "מההפסד־ים" שייגרמו לקבוצת הסנה מהפסדי חברת הביטוח רותם, מקבוצת הסנה, בעקבות ההסכם שנחתם בין רותם לאיש הביטוח יעקב רנגברג, בעליה של חברת הביטוח ארשיות, שמונה לה כונס נכסים.

אתמול נערכה "פגישת הבהרה" בין מזכיר ההסתדרות ישראל קיסר לבין גולץ, וסוכם שגולץ ימשיך בתפקידו. מועמדו של קיסר לתפקיד מנכ"ל הסנה היה ריצ'רד ערמון, הממונה על האשראי בבנק הפועלים.

בפגישה סוערת מתחו ראשי חברת העובדים ביקורת קשה על המזכ"ל ישראל קיסר

מאת אריה לביא ויהונתן שרמן

ביקורת קשה על ישראל קיסר, מזכיר חברת העובדים, נמתחה בשתי פגישות שקיימו שלום, ראשי חברת העובדים בעקבות התפטרותו של ישעיהו גביש.

בפגישות, שהתקיימו אצל עמירם סיון מנכ"ל בנק הפועלים, השתתפו דני רוזליו, מזכיר חברת העובדים וגרשון ויילן מחברת העוב־דים, ישעיהו גביש ושמעון רביד מ"כור", משה גוה, אהוד שילה, מנכ"ל "סולל בונה" ואלפרד גולץ, מנכ"ל "הסנה".

אחד המשתתפים בפגישה הגדיר את הדברים שנאמרו על קיסר כ"ביקורת קטלנית". חריף במיוחד בדבריו היה ישעיהו גביש. הפגישה נסבה על הודעת ההתפטרות של גביש מ"כור" והידיעה לפיה עומד קיסר להחליף את אלפרד גולץ, מנכ"ל חברת "הסנה". בינתיים בוטלה התכנית להחלפת גולץ, לפחות לתקופה הקרובה.

אחד ממשתתפי הפגישה אמר לסופר "הארץ" שחזיון נועד להביע תמיכה בגביש. הדובר, מבכירי משק העובדים הביע צער שגביש החליט לפרוש למרות התמיכה הרחבה שקיבל. במהלך הפגישה התבטא הבכיר בגנות מזכיר ההסתדרות ואמר: לא יתכן כי מנכ"ל בחברת העובדים ישמע על הכוונה להחליפו באמצעות העתון.

דברת התפטר מראשות הוועדה האקזקוטיווית של "סאיטקס"

הנימוק — העומס המוטל עליו כמנכ"ל פולגת ושובה של סאיטקס לרווחיות

מאת יונתן שרמן
סופר "הארץ" לענייני כלכלה

אהרן דברת, מנכ"ל "כלל", התפ־טר מתפקידו כיו"ר הוועדה האקזק־טיווית של חברת "סאיטקס".

דברת שימש בתפקיד זה בשנ־תיים האחרונות, בתקופה שבה נקלעה "סאיטקס" לקשיים ונאלצה ליישם תוכנית הבראה מקיפה. הוועדה האקזקוטיווית מנתה את כל חברי הדירקטוריון המתגוררים בא־רץ, והיא התכנסה לפחות פעם בשבוע על־מנת להתוות את מדי־נית החברה ולקבוע את כללי פעילותה.

דברת התפטר מתפקידו זה בגלל העומס הגדול המוטל עליו עקב נטילת תפקיד מנכ"ל "פולגת". וההכרה כי "סאיטקס" חזרה לרוו־חיות ושוב אין היא דורשת הכוונה כבעבר.

דברת ימשיך לכהן כדירקטור בחברה.

נחתם השלב הראשון של "אהל": ההסכם ל"סיוע הוגן" לקיבוצים

ההסכם אמור להיחתם בין הקיבוצים לבין הבנקים הגדולים והסוכנות

● בשלב הראשון נחתם הסכם בין הקיבוצים לבנק הפועלים

מאת אריה לביא
ואבי גבאור, סופרי "הארץ"

אתמול נחתם השלב הראשון של "אהל", ההסכם למתן "סיוע הוגן" לקיבוצים, שבאמצעותו יוכלו הקיבוצים שבמשבר לקבל מהבנקים אשראי להון חוזר בהתאם לתוכניות פיתוח שיאושרו על־ידי הבנקים. הסכם "אהל" אמור להחתם בין הקיבוצים לבין הבנקים הגדולים והסוכנות. אתמול נחתם השלב הראשון בין הקיבוצים לבין בנק הפועלים, והיום שני אמור גם בנק לאומי להצטרף לחתימה.

הסיוע יינתן לקיבוצים על־פי עקרון האשראי המרוכז. כל קיבוץ יעבוד רק עם בנק אחד, יגיש תוכנית שנתית שתעבור שיפוט, ובמידה שתאושר, יורים הבנק אשראי שישמש להון חוזר אשר יופנה לייצור בלבד, ולא להגדלת הצריכה.

אתמול הצטרף מושב גאולים ליישובים הראשונים שתושביהם זכו לקבל סיוע כספי ואשראי ממנהלת ההסדר למושבים. גאולים הצטרף בזאת אל קיבוץ מבואחומה, שקיבל את כספי הסיוע כבר ביום רביעי, ולמושב ברכיה, שהיה הראשון שקיבל את הכספים, כבר לפני כשבועיים.

אברהם ספירי, העומד בראש מנהלת ההסדר, סירב אתמול למסור פרטים על מצב שאר הישובים. אך לשאלה האם אכן קיבלו כבר כמה יישובים את הכספים, השיב: "זהו רק ההתחלה". אנחנו ממתינים לעוד עשרה יישובים שיצטרפו להסדר, ורק אז נפרסם פרטים".

מכירות 10 חברות הבניה גדלו ב־8% והסתכמו ב־307 דירות

מאת אריה לביא

מכירת הדירות אצל 10 חברות הבניה הגדולות הסתכמה במארס ב־307 יחידות עליה של 8 אחוזים לעומת פברואר שבו מכרו החברות האלו 284 דירות.

זה החודש השני ברציפות שנרשמת עליה בכמות הדירות הנמכרות, כל פעם ב־8 אחוזים, אך כמות הדירות שנמכרו עדיין נמוכה מכפי שמכרו בדצמבר 1987: 363 דירות.

בדומה לחודשים קודמים בלטה במארס נטיה לירידה של מכירות בפרויקטים עם דירות עממיות, תוך גידול במכירות אצל חברות הבונות דירות יקרות יותר. חברות הבניה העלו את מחירי הדירות בשיעורים נמוכים, בדרך כלל.

בחברת שיכון עובדים מציינים שהמכירות היו גבוהות ב־52 אחוזים מהמכירות במארס 1987 שהיו אז 62 דירות. חברת אשדר מוסרת שהעלתה במארס את מחיר דירותיה ב־1.4% על פי עלית מדד תשומות הבניה והיא נמנעה מלערוך מבצעי מכירות.

זו היתה התפתחות המכירות ב־10 חברות הבניה הגדולות:

החברה	מארס	פבר'	שינוי (ב־%)
שיכון עובדים	94	86	9
שכון ופיתוח	41	38	8
אזורים	36	26	38
אשדר	26	26	0
יובל גד	50	34	47
רמט	17	20	−15
רסקו	10	10	0
אלום	10	14	−28
רובינשטיין	10	12	−16
חפציבה	13	18	−27
ס"כ	307	284	8

כפי שניתן לראות בולטת ירידה חדה במכירות של כמה חברות, במיוחד בחברת אלום (28 אחוזים) וחפציבה (27 אחוזים).

הריבית הממוצעת על הלוואה מוניטרית: 15.3%

מאת דן מגיד

שיעור הריבית הממוצע שנקבע אתמול בשיטת המכרז, על ההלוואה המוניטרית שמעמיד בנק ישראל לבנקים בסכום כולל של 400 מיליון ש"ח, הוא 15.3% לשנה.

מבנק ישראל נמסר, שהביקוש של הבנקים במכרז זה הסתכם ב־308 מיליון ש"ח, דבר המעיד על קיומם של עודפי נזילות במערכת.

שיעור הריבית שבו נסגר המכרז הוא 15% לשנה. עלותה הממוצעת של ההלוואה שווה־ערך לשיעור ריבית של כ־14% לשנה, בגיוס פקדונות מהציבור במסגרת פק"ם לשבוע, עליהם חלה חובת הנזילות.

המדען הראשי אישר סיוע ל־102 פרוייקטים בחודשיים

מאת יונתן שרמן

ועדת המחקר בראשות המדען הראשי של משרד התעשיה אישרה 102 פרוייקטים בתחום המחקר והפיתוח, בחודשי פברואר ומרס, מכלל 162 הפרוייקטים שהובאו לדיון בפניה.

המענקים שאושרו ל־102 פרוייקטים אלו הסתכמו בסכום של 14.7 מיליוני דולר. עשרה מהפרוייקטים הם באזור פיתוח א', שבהם התמיכה מגיעה ל־60% מכלל הפרוייקט.

ערך את העמוד: יצחק לאור

בקר השקיה אוטומטי
חדש
גלקונית

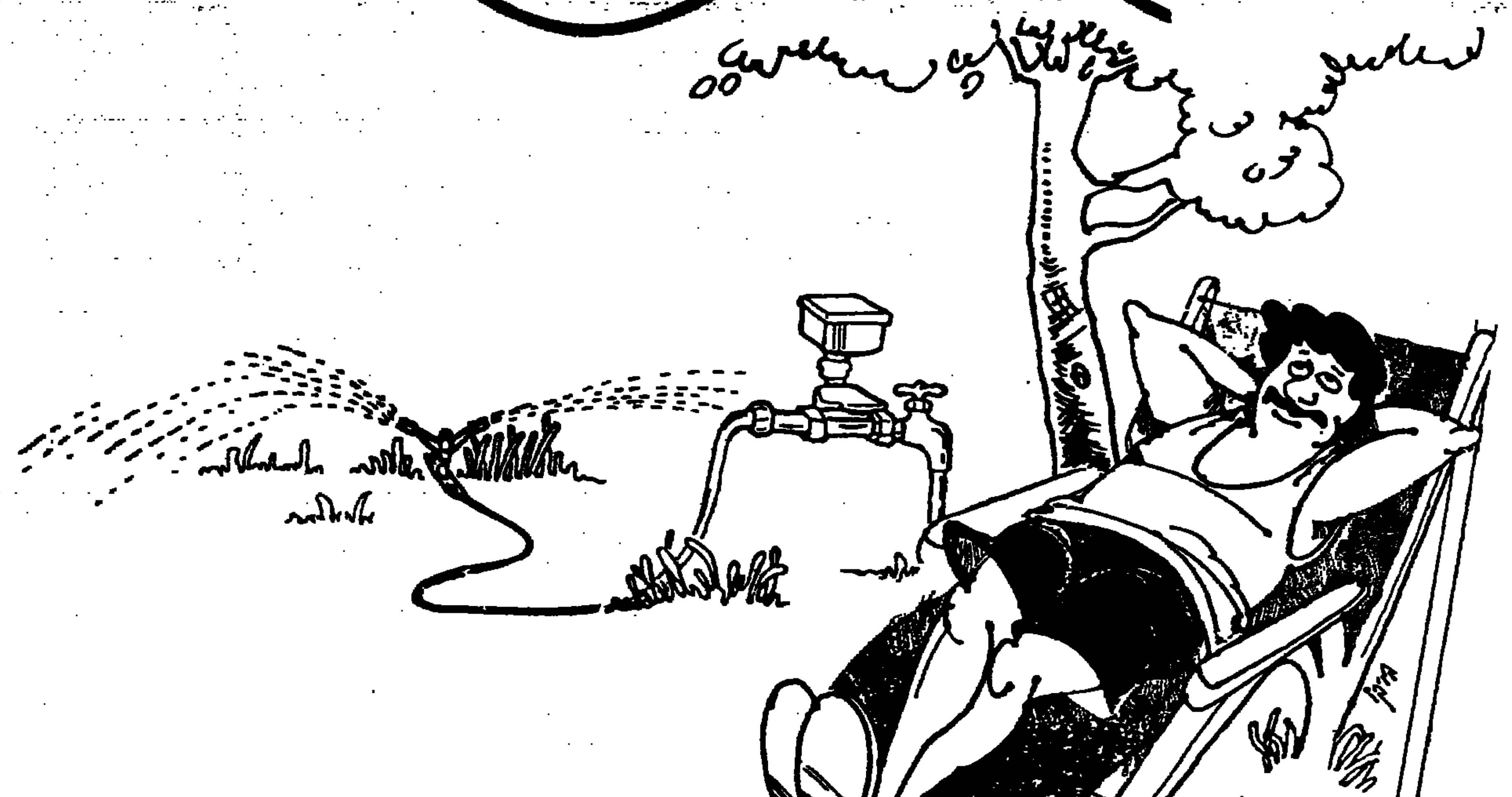

גלקונית של גלקון, בקר השקיה חדש ומשופר.
אתה מכוון את הגלקונית בלחיצת לחצן - פעם אחת!
ואינך צריך להשקות עוד את הגינה.
גלקונית עושה זאת במקומך כל הזמן ובאחריות.
• אחריות יצרן עד 12 חודשי הפעלה
• לרשותך "קו חם" לייעוץ וסיוע בהפעלת הגלקונית.

גלקון
גלקונית - בקר השקיה אמין במחיר שלא תאמין!

כפר בלום 12150, גליל עליון, טל' 06-948514. תצוגת המפעל: חשמונאים 117, ת"א, טל' 03-5613405/6 מכירות אזור הצפון: יצחק פז, טל' 06-361096. ניתן להשיג: ב"רב־מכר", צומת גלילות, ת"א, סניפי "הגרעין", סניפי המשביר המרכזי, סניפי עמיר, מחסנים טכניים ובחנויות מובחרות לצורכי גינון וחקלאות בכל רחבי הארץ.

שרות חקירות כללי ש.ח.כ.
מקבוצת "השמירה"
31 שנות נסיון והצלחה
בארץ ובעולם לשרותך!
בחקירות בינלאומיות
איתור אנשים ורכוש
בדיקת מעמד כלכלי
בדיקות גרפולוגיה
בית־הוד
דרך פתח־תקוה 19 תל אביב 66 183
ת.ד. 37624 תל־אביב 61-375
טל. 623084; 621975; 614636
FAX: 623995 TLX: 361264 GIA

לא מכרת
לא שילמת
לוח העיר
פרסום
און
885-885

האזינו היום
בשעה 2.00 "לקול השלום"
לתוכנית "לפני שרת"
בה יראיין איתן דנציג את:
הרב ישראל לאו
יחזיאל לקט – יו"ר תנועת העבודה הציונית העולמית
ד"ר חיים אשכנזי – מנתח פלסטי

שפינוזה – היהודי החילוני הראשון?
ראה מודעת בית התפוצות

הלוח הארצי

הארץ חדשות

לא מכרת לא שילמת
רק בלוח העיר
קבלת מודעות
מ־8.00–20.00
03-383322

הארץ

חדשות העיר כלהעיר צומת השרון כאן הדרום הלוח הבטוח

הלוח הארצי כלהעיר ירושלים

דירות למכירה

דירות כללי

קבלנים מציעים

וילות ובתים

קוטג'ים

4 חדרים ויותר

3–3.5 חדרים

2–2.5 חדרים

1–1.5 חדרים

פנטהאוזים

דירות מרוהטות

דירות בדמ"פ

ביקוש דירות

דירות בשכ"ח

מכוניות

מכוניות כללי

מתקבלות מודעות
ללוח כל העיר
02-528181
לבעלי כרטיסי
אשראי
ויזה וישראכרט

אאודי

אוטוביאנקי

אלפא רומאו

אופל

אוסטין

אמריקאיות

ב.מ.וו.

דייהטסו

דלתא

וולבו

טלבוט

מרצדס

משאיות

סימקה

סובארו

פיאט

סוסיתא

סוזוקי

סיאט

סיטרואן

פולקסוואגן

פורד

פיג'ו

פונטיאק

מזדה

מיצובישי

פורשה

פיאט

רנו

אופנועים

הצעות עבודה

מוזיאון ישראל, ירושלים

הזמנה לקבלת הצעות

מוזיאון ישראל, ירושלים, מזמין בזה את הציבור להציע הצעות לרכישת מגרש בנהריה בגוש 18165 – חלקה 97. שטח המגרש 1002 מ"ר. מחיר המינימום של הנכס הנ"ל הוא, בסך $130,000 של ארה"ב בשקלים חדשים.

את ההצעות יש להגיש עד יום 19.4.88 שעה 12:00 למחי' הבינוי — של מוזיאון ישראל הקריה — ירושלים (ביד או בדואר רשום שיגיע עד למועד הנ"ל). נא לציין על המעטפה "מגרש בנהריה".

לכל הצעה יש לצרף ערבות בנקאית לפקודת מוזיאון ישראל בשיעור של 10% מסכום ההצעה לתקופה של 60 יום.

אין המוזיאון מתחייב לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא וכן שומר לעצמו המוזיאון את הזכות לנהל מו"מ עם כל מציע.

صكرا عن الاصل

صكرا عن الاصل

הלוח הארצי — הארץ חדשות

המשך ירושלים

● מקום מבכר משלה עם משרים בעמק הזיתים 714256 (0512)

● מכה פולילור/מתהיל למסעדה מזרחית ישראלית איכותית 714256 (0513)

● מבשלת/מבשלים מקצועיים מעולה, למסעדה מזרחית מעולה 714256 (0514)

● מלצרית מעולה + נסיון הכלנות למסעדה איכותית 714256 (0515)

● דיילות/סוכנות, לקוסמטיקה טבעית מעולה, רווחים גבוהים 226086 (0533)

● צעירה לטיפול בילדים 5 ימים 15:00–19:00 לא בשבת 630599

● דרושה אומנת בית רציני 735255

● מטפלת לבת 4 חודשים בשכונת, תנאים טובים 344546 (0088)

הילה

חבר

תינוק

אביב

או.אר.אס.

ביקוש עבודה

רפואת שיניים

עסקים

הלוואות

תגויות

מבני תעשייה

מגרשים

מצלמות וידאו

מחשבים

קיים ונופש

רהיטים

ציוד משרדי

כלי נגינה

שעורים פרטיים

עבודת פרך

פסנתרים

אופנה

בריאות

חנים

מוכרים

משרדים

מחסנים

מציעים למכירה

תבקר בצעצוע או בהאן אבל תקנה אצל מחסן מבצע מיוחד 10% מכל מחירה מקומי במעט על כל מוצר עד 6.4.88 מחסן צעצועים (מול בית גלי) א. התעשיה תלפיות 02-719917

חימום והסקה

טלויזיות

מקררים

מוצרי חשמל

עוזרות ומטפלות

חוק הזדמנות שווה בתעסוקה תשמ"א 1981 לפי חוק זה אסור לסרב לקבל אדם לעבודה מחמת מינו או מחמת היותו נשוי או הורה אלא אם אופיו או מהותו של התפקיד מונעים קבלתו של בן אחד המינים לעבודה הנדונה. העבריינים צפויים לעונש על פי החוק.

כאן דרום — הלוח הארצי — אזור הדרום

בעלי חיים

שידוכים וחיזוק

שידוכים

הכרויות

דירות למכירה

4 חדרים ויותר

3 — 3.5 חדרים

מכוניות

אמריקאיות

סובארו

הצעות עבודה

עוזרות ומטפלות

סיאט

פולקסוואגן

פורד

פיאט

פיג'ו

מסחריות

עסקים

חנויות

שידוכים

מכירות ושירותים

מקררים

דרושה גננת מוסמכת עם גישה מיוחדת, ציונית למסורת ללא כפיה 051-35379 051-32573

ההסתדרות הכללית - יח' העובדים באי"י. חברה: תל-אביב רח' קהילת קייב 15 מיקוד 69310 ת"ד 24104 מיקוד 61240 טלפון 497444

"עמל" רשת מכללות לטכנאים והנדסאים בתי ספר תיכוניים טכנולוגיים ומקיפים בתי ספר לחניכים ובתי ספר תעשייתיים נתיבים טכנולוגיים בהתיישבות ומרכזי הכשרה למבוגרים

עמל
למכללה הטכנולוגית עירונית "עמל" ב'
ב"ס למקצועות טכנולוגיים — ב"ס לטכנאים ולהנדסאים
רחוב אמסטרדם 6 נווה עוז פ"ת טל: 03-9232548, 03-9223875

דרוש מיד לשנה"ל תשמ"ח
מורה ללשון
משרה חלקית
מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות להנהלת ביה"ס

אנגלו-סכסון מחלקת עסקים מציעה:
השקעות באולמות אירועים
* למכירה אולם מפואר במרכז ת"א
* למכירה אולם מבוסס באזור השרון
* להשכרה/מכירה מבחר אולמות להקמת אולמות אירועים
טל' 03-286181 מחלקת עסקים
אנגלו-סכסון זה נכס בשבילך.

דרושים
דרושים/ות
★ בחורות בעלות הופעה נאה
מגיל 17 ומעלה, רצוי עם תעודת חובש
★ סטודנטים-צעירים
עם תעודות חובש לעבודה קבועה במשמרות במתקן ספורט בידורי בבת ים
המעוניינים יתייצבו ביום ראשון 3.4.88 בשעה 10:00 בקריית הנופש בת ים.
פרטים בטלפון 04-733090 בערב

רשות הגנים הלאומיים
דרוש
מנהל גן לאומי באכזיב
הכישורים הדרושים:
1. השכלה תיכונית.
2. שפות — עברית ואנגלית.
3. נסיון באחזקת גן ובניהול צוות עובדים, 5 שנים לפחות.
4. גיל עד 40 כושר גופני מעולה.
5. רשיון נהיגה לרכב ולטרקטור.
6. מגורים בקרבת הגן.
7. רצוי נסיון בניהול חוף רחצה.
מועמדים יפנו בכתב בצרוף תולדות חיים לת.ד. 7028, תל-אביב עד יום 11.4.88

רשת כלי זמר — בית YAMAHA
חברת כלי זמר בע"מ
לחנות החדשה
בחיפה מרכז חורב
דרושה
מזכירה
הכישורים:
* ידע בהנהלת חשבונות * יעילות
* יחסי אנוש
שעות העבודה:
ימי א'-ה' בין השעות 15.00–21.00
מוצ"ש בין השעות 18.00–21.00
לקביעת ראיון, להתקשר בטלפון 04-245890

משרד החוץ
המחלקה לשת"פ בינלאומי
מבקשת מועמד לתפקיד
יועץ לנושאי הדרכה בשרות נוער ממלכתי
בתחומי החינוך הבלתי פורמלי
מקום השרות בארץ דוברת אנגלית ביבשת אפריקה. שליטה מלאה באנגלית בכתב ובע"פ היא תנאי לקבלת התפקיד.
מועמדים בעלי רקע אקדמי ונסיון מעשי בתחומי תכנון, הדרכה, הכשרת כח אדם. ארגון מערכת עזר להדרכה מתבקשים לפנות אל המחלקה לשת"פ בינלאומי ולצרף קורות חיים בשפה האנגלית.
הפניות תיעשנה לת.ד. 13000 ירושלים עד ל-20 באפריל 1988

לחברה מסחרית ארצית
דרושים/ות
למשרדיה בתל-אביב
פקיד למחלקת הגזברות והגבייה
★ ידע בחשבונאות
★ כושר ניהול מו"מ
★ מקום מגורים - בסביבת ת"א
פקידה למחי ביטוח
★ רצוי נסיון קודם
★ שליטה בהדפסה עברית
נא לפנות בכתב עד לת.ד. 9005 חיפה (31090) בפירוט קורות חיים
— סודיות מובטחת —

YAMAHA
חברת כלי זמר בע"מ
לבית הספר למוסיקה
בשיטות ימאהה
בחיפה מרכז חורב
דרושה
מזכירה
הכישורים: * יחסי אנוש * יעילות
שעות העבודה:
ימי א'-ה' בין השעות 14.30–21.00
ימי ו' בין השעות 08.00–12.00
(אפשר גם במקום ימי ו':
ימי ה' בין השעות 10.00–21.00)
לקביעת ראיון נא להתקשר בטלפון 04-245890

מרכז דורשים
בי"ס שדה הר-גילה
דרושה
מזכירה מנוסה
חרוצה, דינמית, בעלת נסיון קודם בעבודות מזכירות, יכולת ניהול משרד באופן עצמאי בתנאי עומס. ידע בהדפסה (עברית, אנגלית). משרה מלאה, התחלה מיידית. מגורים במקום (גם למשפחה).
נא לפנות בכתב בצרוף פרטים מלאים, קורות חיים, תעסוקה קודמת והשכלה למחי כ"א השפלה 4 תל-אביב 66183
החברה להגנת הטבע

ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ-ישראל
נעמת
שירות טיפול ועזרה בבית לקשישים
אם את רוצה לצאת לכמה שעות עבודה ביום בעזרה לקשישים באיזור בת-ים חולון,
הנך מוזמנת להצטרף לקורס להכשרת מטפלות בית העומד להיפתח בחודש מאי 1988
בדבר פרטים ורישום ניתן לפנות ל"משען" טל' 03-268604 או לסניף נעמ"ת בחולון טל' 5034191 וסניף נעמ"ת בבת-ים טל' 864121

ש. שבח שרותים בע"מ
דרושים
בחורים
לאיזור נתב"ג
לעבודה בבטחונות מעונית
הכישורים הדרושים:
★ 12 שנות לימוד ★ לאחר שרות צבאי מלא
★ דוברי אנגלית ★ מגורים בגוש דן
תנאים טובים למתאימים כולל ארוחות.
טלפון: 03-9711996

דרושה חוקרת
תושבת כפר סבא
לראיונות עם נשים בשעות הבוקר
בעלת כישורים ביחסי אנוש והופעה נאה
עבודה זמנית וחלקית עם אפשרות להמשך
לפרטים נוספים, להתקשר לדן: 03-5101270 החל מיום ראשון 09.00

דרושים
מראיינים
בירושלים
עבור מכון "חקר"
★ העבודה בשעות אחה"צ
★ השכלה תיכונית הכרחית
— תנאים טובים למתאימים —
טל. (02) 664764 מה-10/4
טל. (03) 298259 מה-3/4

למפעל מתכת באיזור נהריה
דרושים
1. מפעיל/ה למחשב S/36 I.B.M
עם ידע בשפת מחשב R.P.G-2 ניסיון של שנה אחת לפחות
2. חשב/ת שכר
עם ניסיון של 3 שנים לפחות
3. מפעילי מכונות C.N.C
המגורים באיזור נהריה בלבד
למתאימים תנאים טובים 5 ימי עבודה בשבוע
נא לכתוב לת.ד. 140 נהריה עבור מפעל-מתכת (משרה) או להתקשר לטלפון 04-922783 בערב בלבד

בית ספר "גבעת גונן"
בית ספר...
דרושים
מורים מוסמכים בהוראה
בהכנה לבגרות
במקצועות הבאים:
■ ...
נא להתקשר למזכירות
...831449, 621565

לארגון המורים על יסודיים בירושלים
דרוש
מזכיר סניף
הכישורים: מורה בבי"ס על יסודי, בעל יכולת ונסיון בניהול מו"מ וכושר ארגוני. בעל רכב ורשיון נהיגה
לפנות: ארגון המורים בת"א טל. 03-331841

האגודה לזכויות האזרח בישראל
דעליך סני לחברך לא תעביד
(מה ששנוא עליך, לזולתך אל תעשה) זו כל התורה כולה (שבת לא ע"א)

לפני 43 שנה, חוקקו שלטונות המנדט את תקנות ההגנה (שעת חירום) והשתמשו בהן נגד הישוב היהודי בארץ. היישוב הגיב בחריפות רבה:

★ ד"ר מנחם דונקלבלום, לימים שופט בית המשפט העליון, קבע: "יש כאן הפרה של מושגים אלמנטריים של חוק, צדק ומשפט".
★ ד"ר דב יוסף, לימים שר המשפטים כינה את התקנות "טרורזים בגושפנקא רשמית".
★ יעקב שמשון שפירא הציע להצהיר קבל כל העולם: "תקנות ההגנה הן הרס יסודות המשפט בארץ".
★ הסתדרות עורכי הדין קראה לביטול התקנות "המשליטות משטר של שרירות לב ללא כל פיקוח משפטי".

תקנות ההגנה מאפשרות בין היתר, לבצע מעצר מנהלי, ללא משפט, לתקופה של חודשים ארוכים. בימים אלו, מגביר הממשל הצבאי בשטחים את השימוש בתקנות ההגנה לענישה קולקטיבית בהיקף נרחב, להריסת בתים ללא משפט, ולמעצר מינהלי של מאות רבות של אנשים.
בשנת 1980 הונהג בשטחים פיקוח משפטי על מעצרים מנהליים, אך רפורמה מוגבלת זו בוטלה עתה. בכך נפתח הפתח למעצרים המוניים שלא ידענו דוגמתם.

האגודה לזכויות האזרח בישראל
★ מגנה בחריפות את השימוש בתקנות ההגנה הידועות לשמצה לשם ביצוע מעצרים ללא כל הליך שיפוטי.
★ קוראת להפסיק את המעצרים המינהליים ההמוניים ולשחרר את אלה שנעצרו מכח תקנות ההגנה.
★ קוראת ללשכת עורכי הדין ללכת בעקבות קודמתה מתקופת המנדט ולפעול לעצירת ההתדרדרות של שלטון החוק.

ת"ד 8273 ירושלים טלפון 713969, 02-718308

העיר צומת השרון

תל אביב גוש דן והשרון

לא מכרת
לא שילמת
רק בלוח העיר
קבלת מודעות
20.00-8.00 מ'
03-383322

דירות למכירה

דירות נופש

וילות ובתים

טוביה לשם
סלוניקי 7 ת"א
03-481387

בתי כפר ומשקים

פנטהאוז דירות גג

קבלנים מציעים

טוביה לשם
סלוניקי 7 ת"א
03-481387

3—3.5 חדרים

4 חדרים ויותר

2—2.5 חדרים

1—1.5 חדרים

גוש דן

4 חדרים ויותר

2—2.5 חדרים

3—3.5 חדרים

תל־אביב

4 חדרים ויותר

2—2.5 חדרים

3—3.5 חדרים

דחפון
שרות מודעות
מלכה"ר ... הדסון
03-
611001

איזור השרון

בהרצליה ברח' הנדיב פינת בצלאל נבנה פרויקט
צמרת הנדיב
קוטגים בתכנון סביבתי מעולה.

4 חדרים ויותר

2—2.5 חדרים

חולון ובת־ים

4 חדרים ויותר

2—2.5 חדרים

1—1.5 חדרים

ראשל"צ

4 חדרים ויותר

3—3.5 חדרים

3—3.5 חדרים

נתניה

4 חדרים ויותר

3—3.5 חדרים

דירות בשכ"ח

דירות מרוהטות

דירות בדמ"פ

קונים זהב
ויהלומים גדולים מהציבור
יהודה הלוי 143 ת"א
טל 03-235924
ZAMLER

חדרים מרוהטים

אימוץ תינוקות בחוקי!
מדרום אמריקה
תוך חודשיים
03-291748 03-655150

שותף/שותפה

ביקוש דירות

נופש חופש
בסגנון אחר
"נופשון נישא"
מה ישווה למלון
"אלף כוכבים"
"מלון נופש נייד
ניופול"
03-9644496 טל

מכוניות

אאודי

דרוש
בית / מחסן
באזור השרון
למכירת ריהוט עתיק באווירה כפרית
אפשרות לקומבינציה טל 053-343310

هكذا عن الأصل

صورة عن الاصل

הלוח הארצי | הארץ חדשות

המשך ת"א גוש דן והשרון

אוטוביאנקי

לא מכרת לא שילמת

לקבלת מודעות

לוח העיר ודרושים

03-625015

5365759

עד חצות ובאשראי

אופל

אינוצנטי

אלפא רומאו

אוסטין

אמריקאיות

פרסום כל בו

לא מכרת לא שילמת!

קבלת מודעות ללוח הארצי באמצעות כרטיסי אשראי או באבן גבירול 66 ת"א (ליד קולנוע גת) טל 03-219149 03-218713

נשמח להישמע

ג'יפים

דייהטסו

ב.מ.וו.

מוריס

לנציה

דלתה

מיני מינור

מרצדס

הילמן

וולוו

נ.ס.או.

סאאב

סובארו

וקסהול

טלבוט

לידיעת המפרסמים ב"לוח העיר"

מודעה באחריות / לא מכרת – לא שילמת

כללי פרסום

● "חודש פרסום" משמעו פרסום אותה מודעה 8 פעמים בתשלום בארבעה שבועות.

● המבצע חל על פרסום מודעות מילים (לא שטח) בלוח העיר בלבד ולגבי נכס או שירות. (להלן: נכס) המוצעים באזור ת"א, גוש דן והשרון בלבד.

● אם בתום חודש פרסום ועד להגשת הבקשה להחזר כספי כאמור להלן לא נמכר הנכס בדרך כלשהיא זכאי המפרסם להחזר התשלום עבור המודעה או לפרסום חודש נוסף במקום ההחזר.

● מודעה בה הוצעו יותר מפריט אחד, ונמכר אחד מהם לא יהא המפרסם זכאי להחזר

● בקשות להחזר כספי או לפרסום חודש נוסף יתקבלו במשרדי הלוח ישירות (לא באמצעות משרדי פרסום) רח' הנגב 4 ת"א טל [illegible] בימים א'-ד' בין השעות 8.00-15.00 ולא יאוחר משבועיים מתום חודש פרסום

● בפנייתכם ללוח נא להצטייד במספר קוד המודעה ובמספר חשבון הבנק. ההחזר ייעשה באמצעות העברה לחשבון הלקוח.

סוזוקי

סוסיתא

סיאט

סימקה קרייזלר

סיטרואן

לא מכרת לא שילמת

קבלת מודעות ל"לוח העיר" בכל כרטיסי האשראי

38 38 38

מודעון

המשך ת"א גוש דן והשרון

לא מכרת לא שילמת
לקבלת מודעות
לוח העיר ודרושים
03-625015
5365759
עד חצות ובאשראי

פולקסוואגן

היפופותם
HIPPOPOTAME
RESTAURANT
צוות היפופותם מאחל לכל לקוחותיו
חג שמח
אנו פתוחים כל חג הפסח
ירמיהו 12, תל-אביב.
YIRMIYAHU 12, TEL-AVIV TEL: 448729

בית־ספר לנהיגה

מלפונים למכוניות

הצעות עבודה

מסחריות

משאיות

טרקטורים

אופנועים

פיז'ו

קיטן

רנו

אטרקציה הפקות
מגישים:
· מוסיקת רקע
· הנחיה מקצועית
· ארגון מופעים
ובינגו
03-748320

מנופים

פיאט

פורד

לאיריס ועופר פרץ
מזל טוב
לרגל נישואיכם
הלוח הארצי

هكذا عن الاصل

هكذا في الاصل

הלוח הארצי הארץ חדשות

המשך ת"א גוש דן והשרון

א.ו.ת.
אספקה ותעסוקת כח אדם בע"מ

כדאי לעבוד עם א.ו.ת.

למחלקה הטכנית

★ **טכנאי/הנדסאי** ייצור. נסיון בטיפול שיטות נורמות ומדידת זמנים.
★ **שרטט/ת לחברת** טקסטיל ביהוד.
★ **מס"ס יוצא צבא** מח"א/חימוש, לעבודה ביהוד/ת"א.
★ **מס"ס + רשיון ב'** לחברת אלקטרוניקה גדולה בת"א.
★ **גזרן** מנוסה, אפשרי פנסיונר לעבודה ביהוד.
★ **עוזרת** לגזרן בחברה גדולה בת"א.
★ **עובד סדינה** מקצועי ומנוסה לעבודה ביהוד.
★ **עובד אחזקה** מנוסה במיכשור ובקרה + רכב לעבודה ביהוד.
★ **חשמלאי תעשיתי** מוסמך ומנוסה לנס ציונה/פ"ת.
★ **חווט לוחות חשמל** נ' יוסה, לרעננה/ת"א, יש הסעות.
★ **כרסם** מנוסה ידע בקריאת שרטוטים.
★ **כרסם C.N.C** נסיון במכונת MAHO לעבודה ביהוד.
★ **פחח רכב** מנוסה.
★ **מכונאי בנזין/דיזל** לפ"ת/חולון/ת"א.
★ **מסגר** מנוסה, נסיון בריתוך לעבודה ביהוד.
★ **מסגר רתך**, נסיון בארגון או CO2 לחולון/ת"א.
★ **מפעילי ציוד** טרקטור/מלגזה לעבודת משמרות בלבד. יש הסעות.
★ **פועלי ייצור** לעבודה בחולון/יהוד/ב"ב.

למחלקה המשרדית

★ **מזכירה אנגלית**, רצוי נסיון ביבוא למשרה מלאה.
★ **מנה"ש מדופלם**, נסיון בתעשיה ומערכות ממוחשבות.
★ **תמחירן** מנוסה בתעשיה ובמערכות ממוחשבות.
★ **מנה"ש 3** מנוסה, ידע במחשב.
★ **פקיד/ה גביה** מנוסה לחברת בטוח גדולה בת"א.
★ **מזכירה עברית** ידיעה טובה באנגלית לעבודה בחברה גדולה בת"א.
★ **פקיד שיניים** מנוסה לחברת בטוח בת"א.
★ **מעבדות תמלילים** מנוסות ב"וורד־מיל / וורדסטאר / א"ב / איינשטין.
★ **קלדניות** מנוסות לעבודות קבועות / זמניות או משמרות.
★ **מקדם מכירות** + רכב, רצוי רקע במחשבים.
★ **גרפיקאי מעצב** מנוסה + תעודה לעבודה בפ"ת.
★ **קופאים/ות** לשעות מפוצלות או 21.00-15.00 לת"א / גבעתיים.
★ **כתבניות עברית** אנגלית מנוסות וזריזות לעבודות זמניות / קבועות.

נא להביא פנקס מילואים, פנקס שבי/תעודת שחרור
– תנאים מצוינים למתאימים –
רחוב י.ל. פרץ 6, תל־אביב טל' 03-371465

עובדי ייצור

שרטטים ושרטטים גרפיקאים

רפואת שיניים

יסודות וגננות

עובדי סעד

עוזרות ומטפלות

פועלים/ות

פקידים/ות

סוכנים/ות

מחסנאים

ערים

נהגים

ספרים/יות

עובדי מתכת

מכונאים / הנדסאים

עובדי מוסך

יהלומים

דוגמניות צילום

מוכרים/ות

מוכירות

אחיות

גזירה ותפירה

דפוס

הנהלת חשבונות

חרטים/מסגרים

חשמל / אלקטרוניקה

מקדמי מכירות

שליחים/ות

שמירה ואבטחה

ביקוש עבודה

עסקים

בתי־מלאכה

מחסנים

אולמות

חנויות

חקלאות

מבני תעשיה

משרדים

מגרשים

נתה נכסים
משרדים – רוטשילד הרצל נחמני: 100 - 250 מ"ר מפואר.
משרדים – רמת־גן בורסה בעתיים: 150 - 1000 מ"ר מפואר.
תעשיה – חולון ראשל"צ פתח־תקוה, יבנה: 1000 - 3000 מ"ר
מסחרי – בקרבת האיילון בת"א ור"ג: 100 - 700 מ"ר
השקעות – נכסים מושכרים ב. ..., תשואה, מגרשים לבניה מסחרית
רח' השרון 22 03-372269

תיקון התודעה שיווי בתעסוקה תשמ"א 1981: לפי תיקון זה אסור להפלות לקבל אדם לעבודה מחמת מינו או מעמדו האישי או הורות אלא אם אופיו או מהות של התפקיד מחייבים קבלה של בן אחד המינים לעבודה המוצעת. המעבידים מצווים למנוע על פי החוק.

מנורים בקונדון
מאמצע אפריל
תמורת מעט שעות
טיפול בילדה
ידיעת אנגלית רצויה
03-9246178
03-479813

א.כ.א.
אספקת כח אדם בע"מ

דרושים עבור לקוחותינו בגוש־דן
★ **מנהל עבודה** • נסיון בניהול והפעלת צוות עובדים
★ **צעירים אחרי צבא** • רקע טכני לעבודה קבועה (משמרות)
★ **עובד בלתי מקצועי** לעבודה מיידית
★ **מכונאי אחזקה** • נסיון במפעל תעשייתי
★ **מפס"ים** צעירים (2 משמרות)
★ **חשמלאי מוסמך** • נסיון בתעשייה, עדיפות לבעלי ידע באלקטרוניקה
★ **מלגזנים** • תעודה לעבודות מיידיות
★ **כתבניות** עברית/אנגלית מנוסות
★ **קלדניות** למשמרות אחה"צ
טל' 03-451729, 03-5467156

קבלת מודעות
ללוח העיר
מ־8.00 - 20.00
פרסום פון
אשראי מיוחד!!!
03-738707, 03-735588/9

למפעל נמליס בע"מ
מפרץ חיפה
דרוש
איש אחזקה-מכונאי מלגזות
04-740231

מודעה באחריות רק ב"לוח העיר" קבלת מודעות 20.00-8.00 03-383322

יוניברס 1 NO UNIVERSE
דוגמניות אמיתיות יפהפיות!!!
לליווי ואירוח אנשי עסקים, שירות מעולה
03-5466777, 03-5466778

לחברת שיווק ציוד תעשייתי בענף המתכת
דרוש
איש מכירות
לאיזור הצפון.
נסיון קודם, טכנאי מכונות תושב האיזור
לפנות בכתב יד לת.ד. 16502 ת"א

למועצה האיזורית גליל תחתון
דרושה
מורה מוסמכת
□ להתעמלות קשישים
□ העבודה תתפרס בישובי המועצה בשעות הבוקר.
לבירור פרטים נא לפנות אל אורי ברונשטיין רכז הספורט
טלפון 06-767213 גלי שחם מזכיר המועצה

דקסון DEXON
מפעל לתרופות
סירת הכרמל
דרוש/ה
מנהל/ת חשבונות
★ סוג 2 לפחות.
★ בעל/ת נסיון בהנה"ח ממוחשבת.
נא לפנות בכתב יד בפרוט קורות חיים ומספר טלפון לת.ד. 2115 חיפה 31020

לסניפנו בחיפה דרושים:
★ רתכי ארגון
★ מכונאי מטוסים.
★ מסגר.
★ חשמלאי תעשייה.
★ משחיזונים.
★ נגרי/רהיטים/ לפחות 5 שנות נסיון

העבודה שלך האתגר שלנו
רח' הרצליה 23, טלפון: 04-510575
אתגר

לחברת מ.כ.ב. בע"מ ציקליסט — צפון
דרושות
מקדמות מכירה מנוסות
לעבודה בחיפה ובצפון הארץ
רכב יתרון, תנאים מצויינים
טלפון 04-671097, 04-643274

אם לך הופעה נאה ואתה צעיר בעל רכב
חוש למסחר יש לך מקום עבודה מצויין
בענף המיכון המשרדי
טלפונים: 524680/6

מ.ת.ח מזקו"ם ותעשיות חלפים בע"מ
ת.ד. 305 כרמיאל 20101
למפעלנו דרושים:
★ מהנדס תעשייה וניהול
★ הנדסאי מכונות
★ חרטים / כרסמים
★ מפעילי C.N.C.
★ כוונים
נא לפנות טלפונית למנהל כ"א טל' 04-988301
מודעה זו מתייחסת לגברים ונשים כאחד

דרוש
פקיד/ה
לחברה לעמילות מכס
המתמצא בהכנת קלטים יבוא ויצוא,
משכורת טובה מובטחת
טלפונים:
04-675045, 04-674220, 04-674219, 04-674218
04-675044

למפעל עתיר ידע
דרושים
קניינים
נולמא
שרותי מיתוג אירגוני בע"מ
לעבודה קבועה
* ידיעת השפה האנגלית הכרחית.
* נסיון ברכש רכיבים אלקטרוניים
* נסיון במערכות רכש ממוחשבות
רח' ההגנה 104 חיפה 34118
טל' 04-534967, 538850

"השמורה" (פאב מסעדה)
דרושים
מלצרים ומלצריות מנוסים,
טבחים, שוטפי כלים, עובדי ניקיון
ראיונות יתקיימו יום א' 3.4.88
החל מ-16.00 — 9.00 במשרדינו
רח' קריית ספר 8 קומה ב' חיפה

לחברת תנופות ארצית דרושים
1. מנהל מחסן
נסיון מוכח בארגון וניהול צוות עובדים
2. עובד מחסן
הוצאה וקבלת סחורות
ידיעת שפה לעגלות הכרחית לשתי המשרות
לפנות בכתב קורות חיים לת.ד. 33214 חיפה

דרוש(ה)
מקדם(ת) מכירות למוצרי פלסטיק
(מכוון משרדי המוצרים פרסום)
לפנות חברת פ.ר.ה טלפון 04-231789 בשבת 04-711056

קח תו חצי חינם

לא מכרת לא שילמת לוח העיר
פרסום און 885-885

hippopotame
צוות היפופותם מאחל לכל לקוחותיו
חג שמח

אנו פתוחים כל חג הפסח
ירמיהו 12 תל־אביב טל. 448729

המשך ת"א גוש דן והשרון

ציפוי אמבטיות
חימום והסקה
שיעור
הברזות
אמנות
קופות ומשקלים
אסטרולוגיה
מכונות כביסה
תנורי אפיה
מכונות תפירה
חוגים
מכונות כתיבה
מלוויות
מדיחי כלים
סירות
אבדה
שידוכים
בקרוג
בת־זוג
מחשב
חיות בית
רוצים לקנות
מזגני אויר
וידאו
כלי נגינה
מקרר
ספרים
מערכת סטריאו
רהיטים
טיולים
ניקוי ופוליש
נופש וקייט
אותיות דביקות
מוצרי חשמל
צילום
תכשיטים וכלי כסף
מלונות ושיט
ציוד אלקטרוניקה
קוסמטיקאיות
ריפוי והרזיה
בריאות
הלוואות
הלוואות לכל מטרה 052-540197
מכירות ושירותים
מציעים למכירה
עיצוב ייצור ותיקון בגדי עור
אצל דוד
תל־אביב אלנבי 99
טלפון: 03-291693
(מול בית הכנסת הגדול)

נופש פונדק
מלונות נופש ביזיים
נופש חופש בסגנון אחר
"נופשון נישא"
סטלבט שגעון בכל עת ומקום
קחו "מלון נופש" בנוך "כופפל"
03-9644496 טל
הרצל 71 ראשל"צ 75267

נופש חופש בסגנון אחר
"נופשון נישא"
נוחיות, בחופש, נופש בצבא, באהבה ובמילואים — יתרון בחיים.

هكذا عن الاصل

هكذا عن الأصل

הלוח הארצי — הארץ חדשות

דרושים

לחברת דלק בארה"ב (פורטוריקו)

1. סמנכ"ל DEPUTY MANAGING DIRECTOR
בעל נסיון ניהולי של לפחות 8 שנים בתעשיית הנפט, חברות דלק או בתי זקוק.
עדיפות תינתן למהנדס כימי

2. מנהל כספים
עם ידע ונסיון רחב בבנקאות בינלאומית.

3. מנהל שיווק
עם ידע ונסיון רחב בענף הדלק או הפטרוכימיה

הכשורים הדרושים:
■ שליטה מלאה בשפה האנגלית הכרחית, רצויה שליטה בספרדית
■ השכלה אקדמאית
■ גיל עד 50

מועמדים העונים על כל הדרישות יפנו רק בכתב יד בצרוף קורות חיים ותמונת פספורט לת.ד. 4496 חיפה 31044 (ולציין ע"ג המעטפה מס 7521)
—סודיות מובטחת—
מודעה זו מתייחסת לגברים ונשים כאחד

המחלקה המשרדית
חָבֵר
◆ מזכירה/כתבנית מנוסה!! למשרה בכירה!!
שליטה מלאה בעברית/אנגלית כשפת אם
5 ימים בשבוע. **שכר גבוה!**
לעבוד בחבר - להרגיש בבית
חברה לשרותי כח אדם
חיפה שמריהו לוין 5
טל. 663966, 642996, 04-667267

דרוש/ה
רכז/ת כח אדם
★ ראיון מועמדים לתפקידים שונים
★ השמת עובדים
★ קשר עם לקוחות
★ קידום מכירות
כישורים:
נסיון קודם בתחום הרלוונטי
רשיון נהיגה עדיפות לבעלי רכב
המעוניינים מתבקשים לפנות בכתב יד בצירוף קורות חיים
לת.ד. 4496 חיפה 31044 (יעבור 69)

לעורך דין
דרושה
מזכירה
בעלת נסיון במקרקעין
051-889870

מילר ושות' מוסך מרצדס חיפה
דרושים:
1. בוחן רכב-יועץ שירות
תעודת הסמכה לניהול מוסך + אנגלית
2. בוחן רכב-יועץ שירות
תעודת הסמכה לניהול מוסך
רשיון נהיגת אוטובוס + אנגלית
3. מכונאי לחדר שיפוצים
נסיון של 8 שנים שלב 3 + אנגלית
4. צבעי לאחזקת בנין
אפשרות לפנסיונר בחצי משרה
לפנות לראובן קלין
נא לפנות לטל. 04-644059,
04-645471 04-670680 לבועז.
(משרות 1, 2, 3):

סאבי ליין
למתפרה בירכא
דרושה
פקידת יצור
ל-5 ימים בשבוע
מעכו והקריות
04-962366 ליוסי

למוסד חינוכי
דרוש/ה
מדריך/ה
לעבודה יחידנית עם אוכלוסיה חריגה (פיגור בינוני וקל).
★ תואר B.A. בעבודה סוציאלית ו/או חינוך מיוחד או פסיכולוגיה.
★ משרה מלאה.
בדבר פרטים נא לפנות לטלפונים:
04-833950 , 04-833929

לבית הורים
ברח' מאפו 7 – 5 כרמל, חיפה
דרושים:
1. אחים/ות מוסמכים/ות או מעשיים/ות
למחלקה הסיעודית – משרה חלקית אפשרית.
2. מגישות לחדר אוכל
נא להתקשר מיום ראשון בשעות 8.00-12.00
לטלפון 243612, 258819

דרושים
מאבטחים
לעבודה בארועים
שכר הוגן
רח' ריינס 23 ת"א
03-239880

דרושה
פקידה אחראית
נא לפנות בכתב יד לת.ד. 120
אשקלון 78100
לציין על גבי המעטפה עבור "פקידה"

דרושים
מכונאי רכב באשקלון
תנאים טובים למתאימים
טל. 051-27444
051-25073

לגדות, תעשיות פטרוכימיה בע"מ
דרושים
מכונאים
* בעלי נסיון בתעשיה הכימית וכושר ביצוע מעולה בתחומי משאבות, מדחסים ומנועים.
מועמדים מתאימים מתבקשים להתקשר
טלפון 04-468911 לכח אדם

לוותיק חברה לבנין בע"מ
עם בן עמי 17
דרוש
קבלן שלד (עם ציוד)
לעבודה בכרמיאל
נא לפנות לטלפון 04-912415, 04-918880

לחברת מיקרוויר מחשבים בע"מ
דרושים
1. אנשי מכירות
גם עם רקע הנדסי (תיב"ם).
2. שרטטת
לעבודה בשרטוט ממוחשב, ידע בתיב"ם יתרון
3. מזכירה
למשרה מלאה
לפנות בכתב יד בצרוף קורות חיים
לת.ד. 6523 חיפה 31064

תנופ אחזקה
תפעול מערכות בע"מ
דרוש
טכנאי מיזוג אוויר וקירור
★ נדרש נסיון באחזקת מערכות תעשייתיות של מיזוג אוויר וקירור
★ נדרשת רמת אחריות אישית גבוהה ויכולת עבודה בצוות.
★ תעודת הסמכה.
מקום העבודה — בחיפה
תנאי השכר ייקבעו בהתאם לכישורי המועמד
נא לפנות בכתב יד עם פירוט קורות חיים
לת.ד. 9775, חיפה
סודיות מובטחת

מעבדות לעבודה
לכל עובדי חָבֵר ולקוחותינו
חג שמח וכשר
חָבֵר
סקבוצת חבר המתרגמים
שרותי כח אדם
חָבֵר סניף חיפה-שמריהו לוין 5
04-663966 ,667267 ,642996

זמיר
חיפה: רחוב החלוץ 3, טל' 04-670750/1
קרית ביאליק: צומת צבר, טל' 04-709284
תל-אביב: רח' בן יהודה 28, טל' 03-284494
רחובות: רח' הרצל 202, טל' 08-473832
אשדוד: רח' רוגוזין 22, טל. 08-538455
ב"ש: רח' ההסתדרות 27, טל. 057-73118
רמלה: רח' הרצל 100, טל. 08-237858
שרותי כח אדם בע"מ
לכל ציבור עובדינו ולקהל לקוחותינו
חג אביב שמח
מצוות משרדי זמיר שרותי כ"א בכל רחבי הארץ

החברה להגנת הטבע
דרושים
מדריכים
מיידית בירושלים.
לחוגי סיירות וידיעת הארץ. מתאים לסטודנטים. ידע ונסיון בניווט הכרחי.
לקביעת ראיון 02-231918
מ-10.00-16.00
(למיכל או דני)

לחברה מסחרית גדולה
דרושה
פקידה
* נסיון של עד 5 שנים
* ידע בהנהלת חשבונות
* הדפסה
* מגורים בחיפה
* מקום העבודה בחוף שמן.
לפנות בכתב בצירוף קורות חיים ונסיון קודם לת.ד. 2564 חיפה ולציין מס' טלפון להתקשרות

דרוש
רופא
עם א.ק.ג.
לביצוע בדיקות לחברות ביטוח בחיפה והצפון
04-338411

לחברה המפעילה תחנות תדלוק וסוכנות לשיווק דלקים ושמנים
דרוש/ה
עובד/ת אחראי/ת
+ רכב
לעבודה בתחנת דלק ובסוכנות
נא לפנות בכתב יד לת.ד. 33487 חיפה 31334

למלון יערות הכרמל בחיפה
דרושים
★ **פקידה למח' הזמנות**
עם ידע בשפה הגרמנית
★ **פקיד למשמרת לילה**
לקביעת ראיון נא להתקשר
לטל: 04-229144 לציפורה

להבי ישקר
■ מפעל להבים למנועי סילון. ■ יצרן להבים לחיל האויר ולתעשיית המנועים בעולם. ■ קידום ותמורה על בסיס הישגים אישיים. ■ שבוע עבודה בן 5 ימים. ■
מזכירה
כישורים נדרשים:
• נסיון בעבודה על מעבד תמלילים.
• ידיעת השפה האנגלית כולל הדפסה
המשרה הינה זמנית
עדיפות לתושבות נהריה, עכו והסביבה הקרובה.
המעוניינים מתבקשים לפנות בכתב יד או בטלפון למנהלכח אדם, להבי ישקר בע"מ
ת.ד 330 נהריה 22102 טל. 04-927831

לסולל בונה — נגרות מקצועית באיכות עילית.
דרושים:
1. מהנדס / הנדסאי בניין
בעל נסיון של 3 שנים לפחות בביצוע, לאחריות על עבודות נגרות באתרי בנייה שמבצע המפעל
2. קבלני משנה.
להרכבת נגרות בניין בכל רחבי הארץ ובמיוחד באיזור הצפון
תנאים טובים למתאימים בדבר פרטים
נא לפנות לטל: 04-721005 ליגאל
04-703594 ליורי

קוליק אנד סופה (ישראל) בע"מ
KULICKE & SOFFA (ISRAEL) LTD
חברתנו בחיפה מפתחת, מייצרת ומשווקת מוצרים מתוחכמים עבור תעשיית המיקרואלקטרוניקה ברחבי העולם.
דרושים לנו:
מהנדס תעשיה וניהול
לתפקיד ניהולי במערך ייצור.
* בוגר בית ספר מקצועי.
* רקע צבאי - פיקודי.
* נסיון קודם - לא הכרחי.
מהנדס מכונות מתחיל
מגמת ייצור, מנגנונים, רובוטיקה.
מהנדס תוכנה
לאגף מערכות מידע, בוגר אקדמאי במדעי המחשב הכולל.
* נסיון של שנה לפחות במחשבי HP – 3000 בתחום עיבוד נתונים.
ו-VAX.
* נסיון במערכת הפעלה VAX / VMS.
לכל המשרות לעיל נדרשת שליטה באנגלית.
נא לפנות בכתב יד בפירוט קורות חיים לאגף משאבי אנוש ומינהל.
סודיות מובטחת
מרכז תעשיות מדע ת.ד. 875 חיפה 31008
אנשים . טכנולוגיה . קידמה

סונול
לעבודה מיידית באזור ת"א דרושים:
נהגי סמיטרליירים
משוחררי צבא...
נא לפנות לטלפון 03-378748
למר גולדברג או לטלפון 03-650201 לגבי פרי

קבוץ דליה
מחפש
אחות דיאליזה מנוסה בדחיפות!!!
נא להתקשר למרפאה בשעות
07.00 – 13.00
טל' 04-897555/6
04-897600

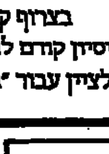

למוסד ציבורי ידוע
דרושה
מזכירה בכירה למנכ"ל
הכישורים הדרושים:
★ נסיון לפחות 5 שנים כמזכירה
★ נסיון בעבודת צוות
★ משרה מלאה בתוספת שעות עבודה בנדרש.
★ נסיון בהפעלת מעבד תמלילים
—סודיות מובטחת—
בדבר פרטים לפנות בכתב יד בצרוף קורות חיים
תיסיון קודם לת.ד. 8657 חיפה.
ולציין עבור "בית הגימלאים"

למוסד ציבורי בירושלים
דרוש
מנהל חשבונות גימלאי
הכישורים
★ הנהלת חשבונות תקציבית
★ הכנת משכורות
★ הפעלת מיקרו-מחשב
★ דובר אנגלית
קורות חיים בכתב יד נא לשלוח
לת.ד. 71161, ירושלים 91711

לחברה מובילה בענף הקוסמטיקה והבשמים
דרושה
דיילת ראשית (סופרווזיר)
לאיזור חיפה
★ הופעה חיצונית נאה ומטופחת
★ יכולת הדרכה ופיקוח על דיילות
★ נכונות לעבודה קשה בשעות בלתי שגרתיות
★ גיל 45 — 30
★ רשיון רכב
אין חובה בנסיון קודם
קורות חיים בכתב יד יש להפנות
לת.ד. 33083 חיפה מיקוד 31330

למפעל גיבור סבירנה במעלות
דרושים
★ **מנהל ייצור**
טכנאי/הנדסאי ייצור
נסיון של 2-3 שנים בתעשיה
★ **מנהל מחסן**
בעל נסיון בפיקוח מלאי מחסן מרכזי
★ **פקידת תפ"י**
נסיון בתכנון ופיקוח מלאים
נא לפנות טלפונית לאיציק 04-978741-2-3

לחברת שיווק
דרושים
אנשי מכירות
בכל הארץ
דרישות התפקיד:
* כושר שכנוע מעולה.
* נסיון מוכח במכירות.
* מוטיבציה גבוהה להצלחה.
* בעלי רכב.
קורות חיים בכתב יד
לת.ד. 4056
חיפה מיקוד 31040

למוסד חינוכי
דרוש/ה
מדריך/ה
לפעילות
בששי - שבת
04-833929,
04-833950

י. מושקוביץ
חברה לבניין בע"מ
דרוש
מהנדס ביצוע
נסיון מוכח של חמש שנים
נא לשלוח קורות חיים בכתב יד
למשרדי החברה:
רח' שלמה בן יוסף 32
קריית נחום, מיקוד 28000

החברה לפיתוח גוש עציון
ד.נ. צפון יהודה 90940
מחפשת:
א. דפס / אחראי לבית דפוס
ב. מפעיל טרקטור מחפרון
המעוניינים יפנו בכתב
עד ל-10 באפריל 1988

"אדם לשרות אדם"
ארגון גג לטיפול סעודי,
טיפול בבית ובבית חולים לקשישים נכים ונסעדים
דרושים
★ **אחים/יות** ★ **חובשים/ות**
★ **מטפלים/ות**
מחוז חיפה שד' הנשיא 13
פרטים במקום או בטלפון 04-335828

למפעל תעשייתי גדול
במפרץ חיפה
דרוש
מפעיל משמרת בחדר המחשב
הכשורים הדרושים:
* השכלה טכנאי/הנדסאי מחשבים או תעשייה וניהול
* ידע באנגלית ברמה טובה קריאה וכתיבה
* נסיון בהפעלת מחשבי IBM גדולים במערכות הפעלה DOSVM ו-CICS
מועמדים מתאימים יפנו בכתב יד בצרוף קורות חיים לת.ד. 4496 חיפה 31044 (לציין ע"ג המעטפה 7500)
– סודיות מובטחת –
מודעה זו מתייחסת לגברים ונשים כאחד

לחברה מסחרית בחיפה
דרוש
מנהל מכירות
כישורים הדרושים:
1. רקע הנדסי בהנדסת חשמל / מכונות / הנדסת חומרים
2. שליטה טובה באנגלית (ידיעת שפות נוספות יתרון).
3. נסיון בניהול מכירות למפעלים תעשייתיים.
4. נא לפנות בכתב לת.ד. 44738 חיפה

יתר — יזום ופתוח בע"מ
דרושים לעבודות תכנון בחיפה
מהנדס מכונות בכיר
* התמחות בבנה ותחום, שיווע, תכנון ציוד, מערכים, הנדסת פרויקט
מהנדס מכונות
* בוגר טכניון בבנה ותחום, רצוי עם ידע במיזוג אויר.
מהנדס מכשור ובקרה
* 10 שנות נסיון בתעשייה הכימית, נפט, או תחנות כוח.
לעבודה בארה"ב
טכנולוג מזון בכיר
* בעל יכולת תכנון מפעלי מזון באופן עצמאי
נא לפנות לת.ד. 6939 חיפה 31060
או טלפונית 04-258435, 04-243330

חוק ההזדמנות שווה בתעסוקה תשמ"א 1981 - לפי חוק זה אסור למעביד להפלות לעבודה מחמת מינו או מעמדו האישי או הורות אלא אם אופיו או מהותו של התפקיד מחייבים קבלתו של בן אחד המינים לעבודה הנדונה. הפרסומים במודעות אלו מנוסחים לשני המינים.

הבורסה לתכשיטים
קריירה בענף התכשיטים
השכלה תיכונית, שירות צבאי, אנגלית יתרון, רצינית, נמרצת, חרוצה, מסודרת ונאה.
פוטנציאל לניהול העבודה בפיצול
תינתן הכשרה מקיפה, שכר הולם
אפשרויות קידום
להתקשר לטל: 03-38264 (רמי)

נשיונל סמיקונדקטור National Semiconductor
חברת נשיונל סמיקונדקטור - מגדל העמק מחפשת עובדות ועובדים לתפקידים מעניינים. העבודה באוירה נקיה חברותית ונעימה ביותר המעניקה אתגרים ותגמול הולם.
משרה מס' 8104
אתה הנה נפתחת בפניך ההזדמנות
להצטרף למפעל עתיר ידע המכשיר אותך למקצוע מעודף
את החושבת לרכוש מקצוע
שיפתח עבורך אופקים חדשים ולצידו הכנסה נאה?
טלפון לפניות: 06-548626, פניות בכתב בצרוף קורות חיים אל: נשיונל סמיקונדקטור אי.סי. בע"מ ת.ד. 619 מגדל העמק, 10556 עבור מחלקת כח אדם, ולציין מספר משרה וטלפון להתקשרות.
תנתן עדיפות לתושבי האזור

לביה"ס "שלום צור"
דרושים
לשנת הלימודים תשמ"ט
מורים
★ חשמל
★ אלקטרוניקה
★ מיקרופרוססורים
★ אוטומציה
★ בקרה תעשייתית
עדיפות לבעלי נסיון בהוראה ובתעשייה
טלפון 04-825272, 04-824361

לחברה תעשייתית באיזור טבריה
דרוש:
חשמלאי ראשי
עם רשיון חשמל בכיר
ורשיון למתח גבוה.
מקום מגורים — טבריה והסביבה.
למועמד המתאים יינתנו תנאים טובים
הצעות בכתב יד יש להפנות:
ת.ד. 610 נצרת עלית מיקוד 17105

נורמא שרותי סיוע אירגוני בע"מ
לעבודה מיידית דרושים/ות
מזכירה בכירה לניהול לישכה, עא מנוסה בעיית
מבקרי איכות ותהליכים
העדפה לטכנאי / הנדסאי אלקטרוני / מכונות
מרכיבה / מלחימה / מחייטת
לבעלות נסיון בתחום הצבאי יתרון
שרטטים רקע בייחוד אלקטרוני, נסיון, שרטוט ממוחשב
עורך מעגלים מודפסים עם נסיון במערכות ממוחשבות
טכנאי / הנדסאי יצור לתכנון הצטיידות ותכיון ייצור
רח' העצמאות 104 חיפה, 33031 ת.ד. 34118 טל' 538850, 04-534967

המכללה הטכנולוגית אורט ע"ש בראודה
ORT BRAUDE INTERNATIONAL COLLEGE OF TECHNOLOGY
המכללה הטכנולוגית של אורט בכרמיאל
פותחת את שעריה בשנה"ל תשמ"ט
בשלב ראשון מגמות ההוראה בהסמכת המדסאים הן:
★ **הנדסת חשמל (אלקטרוניקה)**
★ **הנדסת מכונות (אוטומציה, בקרה ורובוטיקה)**
★ **תעשייה וניהול**
למכללה דרושים:
מרצים
★ למסלול העסוקה קבועה במכללה
√ מועמדים בעלי תואר אקדמאי שלישי באחד מהמסלולים הנ"ל מתבקשים לפנות בכתב, בצרוף קורות חיים אל: ד"ר מיכאל ל. קריינדלר, ת.ד. 78 כרמיאל מיקוד 20101
√ עדיפות תינתן לבעלי נסיון קודם בהוראה ומחקר בתחומים אלה, בנוסף לתפקידי ההוראה, המכללה תעודד ביצוע מחקרים בתחומה.
— כרמיאל עיר מתפתחת בעלת אפשרויות דיור מגוונות
— קיימות אפשרויות לעזרה בדיור ובניה עצמית

למחלקת אירועים "לויס"
בבית החיל ויצמן 60 תל־אביב
דרושים:

לעבודה קבועה (חודשית)
★ טבחים/ות
★ ברמנים
★ קונדיטורים
★ עובדי/ות נקיון

לעבודה מזדמנת (לפי שעות)
★ טבחים/ות
★ לעבודות הכנה והגשה
★ מלצרים/ות
★ עובדי נקיון

לקבלת פרטים נוספים יש לפנות במקום בימי א'-ה' 9.00-17.00 למשרד "לויס" בבית החיל או לגברת חווה גולדשטיין טלפון 03-5592446/7

לעבודת שטח מעניינת ובלתי שגרתית
דרושים
צעירים וצעירות (רווקות)
משוחררי צה"ל, יוצאי יחידות קרביות (עדיפות לבוגרי קורס פיקוד) בוגרי 12 שנות לימוד, בעלי רשיון נהיגה אזרחי, בריאות תקינה וגיל עד 26.
המעוניינים מתבקשים לפנות בכתב בצרוף תולדות חיים לתיבות הדואר הבאות על פי אזור המגורים:

ירושלים ת.ד. 9488 — חיפה ת.ד. 4689
תל אביב ת.ד. 8300 — יפו — רחובות ת.ד. 1099

דרושים
משרדינו פתוחים מ־8.00 בבוקר ועד 8.00 בערב
★ מזכירה + תמלילנית ע/א
★ קלדנית מעולה דיסקטים/מסופים
★ תמלילנית ע/א שכר גבוה במיוחד
★ מהנדס תעשיה וניהול בכיר
★ מהנדס חומרים בכיר במטלורגיה
★ מהנדס חומרים / פיסיקאי תואר שני בתהליכי חום
★ מחסנאי + רקע באלקטרוניקה לחודשיים
★ הנדסאי אלקט + נסיון במכשירים+ידע באנגלית
★ מבצים, ממסניקים, הממסניקים יוצאי ח"א בלבד.
המשרות מיועדות לנשים וגברים כאחד

ירושלים
בן־יהודה 1
02-242001
02-241978
02-233232

דואל — החברה לשירותי כח אדם בע"מ

המועצה המקומית מבשרת ציון
דרושים
1. מהנדס מים וביוב
תאור תפקיד:
אחראי לביצוע עבודות בתחום המים ולתפעול ואחזקה של מתקני המים.
אחראי לפיקוח ומעקב אחר ביצוע עבודות אחזקה, תקינות המתקנים, הדרכת העובדים.
כשורים:
מהנדס/הנדסאי רשום, נסיון קודם, יכולת ניהול צוות עובדים, ניהול מו"מ עם מוסדות וקבלנים, כושר הבעה בכתב ובע"פ
2. מנהל מדור - פיקוח עירוני
איש משטרה לשעבר לעבודת ארגון ושטח
עדיפות לתושב חוץ
טלפון: 02-345053 מזכיר המועצה.

מכון מ.ש.פ.
שירותים פסיכולוגיים
עבור אחד מלקוחותינו - חברת מחשבים בעלת נציגות של פירמה יוקרתית ומוכרת
דרוש/ה
סוכן/ת מכירות מעולה
משרה 2020
תיאור התפקיד:
קשר מכירתי עם לקוחות קיימים
איתור לקוחות פוטנציאליים
ניהול מו"מ וסגירת עיסקאות, ומעקב הספקה.
על המועמד להיות בעל נסיון במכירות, התמצאות במחשבים, אדם תחרותי, אינטליגנטי ודינמי.
למוצר מוניטין בינלאומי ופוטנציאל שוק גדול.
הכנסה גבוהה למועמד המתאים.
מועמדים יפנו בכתב־יד תוך פירוט קורות חיים לת.ד. 13012 ירושלים 91130

עירית ירושלים
דרושים/ות
פסיכולוגים חינוכיים
[illegible]

לדכב אטמור
דרושים
מכונאים
* רצוי עם נסיון בפולקסוואגן אודי
תנאים טובים למועמדים המתאימים
08-562004, 08-522166 רפי
08-559052 בערב

לוועדה המקומית לתכנון ובניה של המועצה המקומית קרית טבעון ת.ד. 1060 קרית טבעון
מכרז פומבי
דרושים/ות

1. **אדריכל/ית הוועדה**
למשרה חלקית בעל/ת נסיון וידע בתוכניות בנין עיר, רישוי וחוקים, בעל/ת כושר ארגוני וניהולי
2. **מזכיר/ת הוועדה**
למשרה מלאה, הנדסאית, אדריכלות עם ידע בהגשת תוכניות והתר בניה או השכלה תיכונית עם רקע ונסיון מתאימים
3. **פקח/ית בניה**
למשרה מלאה, הנדסאי/ת או טכנאי/ת או בוגר/ת בית ספר מקצועי, בעל/ת נסיון בפיקוח או הכנת תוכניות להיתר בניה וביצוע הליכי מתן היתרים
4. **פקידה טכנית**
למשרה חלקית ידע ונסיון בעיבוד תמלילים תרוצות ודייקנות
5. **מפעיל/ה מיחשוב**
למשרה חלקית השכלה תיכונית נסיון בעבודה עם מחשב
6. **מנהל משרד מהנדס המועצה**
למשרה מלאה, השכלה תיכונית/מקצועית רצוי בניהול נסיון של 5 שנים לפחות

טפסים להגשת מועמדות ניתן לקבל עפ"י פניה בכתב או טלפונית 04-831921 למדור כח אדם
מועד אחרון להגשת מועמדות 20.4.88

עמיחי בן דרור
ראש המועצה

למפעל "ירולין"
דרושים/ות
תופרים/ות
לעבודה במשרה מלאה מ־7.00 עד 16.30, או חלקית מ־8.00 עד 15.00
לנשים נשואות + ילדים
תנאים טובים הכוללים 5 ימי עבודה
הסעות, ארוחות וכן הטבות סוציאליות
לפרטים נוספים להתקשר לרותי
02-716914, 02-718469
מיום א' 10.4.88

מוזיאון ישראל, ירושלים
הזמנה לקבלת הצעות
מוזיאון ישראל, ירושלים, מזמין בזה את הציבור להציע הצעות לרכישת מגרש בנהריה בגוש 18165 – חלקה 97. שטח המגרש 1002 מ"ר. מחיר המינימום של הנכס הנ"ל הוא בסך $130,000 של ארה"ב בשקלים חדשים.
את ההצעות יש להגיש עד יום 19.4.88 שעה 12:00 למחי' הבינוי של מוזיאון ישראל הקריה — ירושלים (ביד או בדואר רשום שיגיע עד למועד הנ"ל). נא לציין על המעטפה "מגרש בנהריה".
לכל הצעה יש לצרף ערבות בנקאית לפקודת מוזיאון ישראל בשיעור של 10% מסכום ההצעה לתקופה של 60 יום.
אין המוזיאון מתחייב לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא וכן שומר לעצמו המוזיאון את הזכות לנהל מו"מ עם כל מציע.

משרד שחם – שמאים
דרוש
אדם צעיר — בעל יוזמה והבנה
להכשרתו במקצוע השמאות האלמנטרית
★ עדיפות לבעלי ידע בסיסי בביטוח
★ השכלה גבוהה
★ בעל רכב
לפנות בכתב יד בלבד לת.ד. 898 אשדוד

לקולנוע אדיסון
דרוש
עובד — קבלן ניקיון
טל' 5—221444
לפנות לאייל או לנחום

למוסד פיננסי ציבורי בירושלים
דרוש
מנהל חשבונות ראשי
בעל ניסיון של 10 שנים, לרבות שימוש במחשב וניסיון בהפעלת עובדים
לפנות בצירוף קורות חיים
לת.ד. 7285 ירושלים 91072

ברגה 2000
מושב תלם
דרוש
מנהל ייצור מנוסה
למוצרי גומי
תנאים טובים למתאימים
פרטים אצל יהודה או משה טל':
051-885710 051-887704

הכשרה לתפקיד חדש בחיפה
מתכנן פיננסי* שכיר
* המתכנן הפיננסי עוסק בתכנון פנסיוני ובתכנון תנאים סוציאלים לבודדים ולמפעלים תוך התחשבות במיסוי, קרנות פנסיה, תכניות חסכון, ביטוח לאומי וביטוח חיים.
הקורס יתחיל ב־10.5.88 ויימשך 3 פעמים בשבוע אחה"צ בת"א
תנאי השכר כוללים משכורת יסוד, אחוזים, אחזקת רכב והטבות נוספות.
הכישורים הדרושים:
• גיל 25-35 • נכונות לעבוד שעות רבות
נא לפנות בצרוף קורות חיים ומספר טלפון לת.ד. 245 חיפה, עבור "מתכנן פיננסי".

LONDON
£ 2,000 PER MONTH
SALESMEN
If you are able to speak English, drive a motor car, and have a good personality, we will teach you within 2 weeks to earn £400-500 every week. If you have sufficient capital (say £1000 Pounds) to find accommodation and a small motor car, we will re-imburse you your air fare, if you're successful.
Our company specializes in selling to homeowners security and insulation products.
NO EXPERIENCE NECESSARY, AS FULL TRAINING GIVEN.
Telephone Mr. Brandon, Tel Aviv, 286222 for an immediate interview, at the Tel Aviv Sheraton.

---

digital
כ־115 אלף עובדים, כ־10 מיליארד דולר בשנה מכירות.
זוהי דיגיטל – חברת המחשבים המובילות בתחומה בעולם.
בדיגיטל מפתחים, מייצרים, משווקים ומתחזקים מחשבים.
בישראל, דיגיטל היא חברת מחשבים הידועה ביחסה לעובדים ובטפוחם– אתה יכול להיות נאה להצטרף אליה.

לאגף השרות
דרוש
מומחה תוכנה
תאור התפקיד:
שרות תוכנה ללקוחות ופתרון בעיות בטלפון ובאתר הלקוח.
נסיון וידע – חובה:
• 2-3 שנות נסיון מעמיק ב־VAX/VMS
• ידע בתקשורת ו/או VIA.
כישורים:
• יכולת לעבודה עצמאית.
• מגע נאות עם לקוחות.
המשרה נדרשת לתושבי חיפה והסביבה.
נא לפנות בכתב לדיגיטל ת.ד. 2033 הרצליה 46120, עבור כח־אדם, בצרוף קורות חיים.

לחברה מסחרית בירושלים
דרוש
מנהל תיפעול והפצה
הכישורים הדרושים:
★ נמרץ ומוכן לעבוד שעות רבות ולא שגרתיות
★ נסיון בניהול כח־אדם
★ בעל רכב
★ בעל השכלה אקדמאית
מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות בכתב יד לת.ד. 30546 ת"א
משרה 800

לישוב ענתות
דרושה
מטפלת מוסמכת
למעון הילדים
טלפון: 02-352881
02-352511, 02-351388

האוניברסיטה העברית בירושלים
הפקולטה למשפטים
התוכנית לסיוע משפטי
מכרז למשרת
עורך/ת דין
תאור התפקיד: ריכוז תכנית הסיוע המשפטי של הפקולטה למשפטים, הדרכת הסטודנטים שיפעלו במסגרת זאת והופעה בבתי המשפט לייצוג הנזקקים לסיוע משפטי.
כישורים: נסיון של שנים אחדות בערכת דין.
תנאי המשרה: חוזה לשנה עם אפשרות של הארכה. עבודה במשרה מלאה בירושלים. דרוג משפטנים ב' עד א' (לפי הכישורים).
המעוניינים מתבקשים לפנות בכתב, עד יום 1.5.88 אל: דיקן הפקולטה למשפטים, ת.ד. 24100, ירושלים 91905, ולציין על המעטפה "הצע למכרז לעו"ד"
יש לצרף קורות חיים פרטים על נסיון במקצוע ושמות ממליצים

לעיתון "הארץ"
דרושים/ות
דיילי מכירה
להחתמת מנויים.
(סטודנטיות ונערות בוגרות־תיכון).
עבודה במשמרות, 3-4 פעמים בשבוע. משכורת בסיסית + עמלות גבוהות.
לפנות ל: 057-71473

עירית יבנה
למחלקה לשרותי רווחה
דרושים:
עובדים סוציאליים
לתפקידים הבאים:
1. מרכז תחנה לטיפול בילד
2. עו"ס לטיפול במתבגר
3. עו"ס במשרה חלקית/מלאה
4. עו"ס לטיפול כללני
5. מטפל בשיקום אסירים בוגר מדעי החברה
בפרטים נא לפנות למחלקה לשירותי רווחה טל' 08-439811-2 או למחלקת כוח־אדם 08-433310

בירושלים
דרוש/ה
מנהל/ת מטבח וחדר אוכל
★ 300 סועדים בוקר/צהריים
★ נסיון קודם חובה
★ ימי עבודה א'—ו'
★ תחילת עבודה מיידית
נא לפנות בכתב יד בצרוף קורות חיים, תעודות, המלצות ותמונה לתייד 33307 ת"א מיקוד 61332 עבור משרה 600

פאר
הכוונה ויישום כח אדם
מחלקה משרדית
1) מזכירה בכירה
אנ'/עב' — מעבד תמלילים + טלקס
2) פקידה כתבנית
עב'/אנ' כושר ניהול משרד.
3) קלדנית
עב'/אנ' — הכנסת נתונים למחשב.
מחלקה טכנית
1) מהנדס כימיה
נסיון בתעשיה כימית + ניהול מתקן וצוות עובדים.
2) מהנדס מכונות
נסיון בתיחזוק בתעשיה כימית/מזון
3) הנדסאי מכונות
קורא שרטוט נסיון בפיקוח תקציב; ארגון משרד טכני
4) כרסם קונבנציונלי
נסיון 5 ש' בתעשייה
5) קונדיטור
אפשרות לפנסיונר
עובדינו מקבלים תנאים סוציאלים מלאים ושכר גבוה
הכח שלנו — הכח שלך
העצמאות 37, חיפה 04-663728

הילטון ירושלים
דרושים
1. טכנאי מיזוג אוויר קרר
2. חשמלאי מוסמך
נא לפנות למח' כח־אדם
בימים א'—ה' 08.00—10.00
02-536151

קריירה
שרותי כח אדם בע"מ
לסניף חיפה
★ **מרכיבות/מחווטות** מנוסות לאיזורי חיפה וכרמיאל.
★ **מכשירניות** יוצאות חיל אויר/ים, לאיזור חיפה.
★ **כתבים טכניים** רקע טכני ואלקטרוני, אנגלית טובה.
★ **טכנאי/שרטט מכונות** נסיון בהכנת תיקי ייצור ושרטוט חלקי דיוור אלקטרוני.
★ **מסגר/פחח** לעבודה באיזור כרמיאל (הסעות מחיפה והקריות).
★ **מעבדת תמלילים** ע/א, רצוי נסיון בוורדסטאר.
הרצל 22 חיפה, טל. 04-670825
להודעות 24 שעות ביממה: טל. 04-670801
בחול המועד שעות הקבלה הן: 8:00-13:00
הכח שלנו הוא כח אדם, קריירה.

למשרד פרסום
דרושים/ות
סוכנים/ות בעלי ניסיון
למתאימים תנאים מצויינים
02-227105
02-247546

מוסך דיזל דרומית
דרוש
מכונאי דיזל
המעוניינים יתקשרו
08-582276, 08-587019

למכירה
עסק בענף הרכב
משגשג מאוד
טל': 057-413964

לחברה גדולה בענף המזון
דרוש
לסניף חיפה והצפון
מחלק
תושב חיפה והקריות
רשיון ג' הכרחי
להתקשר 04-727059, 04-725766

לסטודיו לגרפיקה
דרושה
סדרית קומפסט דוברת אנגלית
למתאימה תנאים מצויינים
02-528870, 522665, 522662

הטכניון
מכון טכנולוגי לישראל
דרוש/ה:
מזכירת דיקן
תאור התפקיד:
עבודות מזכירות מגוונות. תאום וארגון פגישות, ועדות, טלפונים, הכנת חומר לישיבות וכו' הדפסות עבור הדיקן ועבור סגל המרצים בפקולטה.
הכישורים הדרושים:
השכלה תיכונית מלאה. ידיעת השפה העברית על בוריה. ידע ונסיון בהדפסה בעברית ובאנגלית ובעבודה עם מעבד תמלילים. נסיון קודם בעבודות משרד מגוונות. יכולת לקיים קשר נאות עם קהל
מספר המשרה: מה/113.
מנהל/ת חשבונות
הכישורים הדרושים:
השכלה תיכונית מלאה. בעל/ת סוג מקצועי בהנהלת חשבונות. רצוי נסיון של מספר שנים בעבודה עצמאית בהנהלת חשבונות. רצוי נסיון בטיפול במטבע זר. ידע בקריאת ובהבנת מסמכים באנגלית. ידיעת שפות נוספות יתרון
מספר המשרה: מה/114.
פקיד/ת שכר:
הכישורים הדרושים:
השכלה תיכונית מלאה ידיעת השפה העברית על בוריה רצוי בעל/ת סוג 2 בהנהלת חשבונות וידע בנושאי שכר. כושר לקיים מגע נאות עם קהל
מספר המשרה: מה/93.
מועמדים/ות מתאימים/ות המעוניינים/ות לדרישות יפנו בכתב בציון קורות חיים, נסיון קודם, שמות ממליצים ומספר המשרה עד יום 10.4.88, אל:
אגף כח אדם, קרית הטכניון, חיפה 32000.

הטכניון
מכון טכנולוגי לישראל
דרוש/ה:
תכנת מחשבים
תאור התפקיד
פיתוח ותמיכה בתוכנות מדעיות ומנהליות במחשבים אישיים. עזרה בהפעלה ופיתוח של המחשב המרכזי (DATA GENERAL-M2000 MV4000)
הכישורים הדרושים:
השכלה מתאימה בתחום המחשבים. נסיון מקצועי של שנתיים לפחות. נסיון בעבודה עם מחשבים אישיים. רצוי נסיון בהפעלת מערכות מחשב של DATA GENERAL ובעבודה עם מסדי נתונים (DATA VASES).
מספר המשרה: מה/80
אחראי/ת מרכז מידע למועמדים (ללמודי הסמכה)
תאור התפקיד
מתן יעוץ, הדרכה ומידע כללי לפונים בכל נושאי הקבלה לטכניון. ריכוז וארגון מידע על הטכניון והיחידות האקדמיות השונות. קיום קשר עם גורמי חוץ בתחומים הנ"ל.
הכישורים הדרושים:
רצויה השכלה אקדמית בנושאי חינוך, יעוץ, מדעי החברה. שליטה מלאה בשפה העברית, ויכולת ניסוח הן בכתב והן בע"פ. ידיעת שפות נוספות — יתרון. רצוי ידע ונסיון בעבודה עם מעבד תמלילים ומחשב. רצויה הכרות עם מערכת החינוך בארץ. רצוי נסיון קודם בעבודה דומה. יכולת ארגון ויוזמה. כושר לקיים מגע נאות עם קהל.
מספר המשרה: מה/117
מועמדים/ות מתאימים/ות המעוניינים/ות יפנו בכתב בציון קורות חיים, נסיון קודם, שמות ממליצים ומספר המשרה עד יום 10.4.88
אל: אגף כח־אדם, קרית הטכניון, חיפה 32000.

קריירה
שרותי כח אדם בע"מ
למחלקה הטכנית
★ **מהנדס/ת כימיה** ל־½ משרה, לניהול מעבדה כימית. חובה: נסיון בתהליכי ייצור וציפויים.
★ **חשמלאים מוסמכים** + נסיון, למשרות באשדוד/נס־ציונה.
★ **רתכי חשמל / שריון / CO_2** מנוסים + פרופיל צבאי גבוה.
★ **כרסמים/חרטים** מעולים, רצוי פרופיל צבאי גבוה.
★ **מכונאי אחזקה** בוגרי בי"ס מקצועי 4 שנתי, למשרות בפ"ת/אשדוד/בת־ים.
★ **מכונאי רכב** מנוסים, למשרות בפ"ת/רחובות/אשדוד.
★ **דפסים/עוזרי דפסים** בוגרי בי"ס לדפוס, לעבודת משמרות בפ"ת.
★ **נגרים** מנוסים + ידע בקריאת שרטוט, לרמלה/נס־ציונה.
★ **מכשירנים/ סטודנטים** ללימודי הנדסה, בוגרי בי"ס מקצועי באלקטרוניקה או במיכשור ובקרה, למשמרות שניה ושלישית.
★ **מחסנאים** מנוסים (רצוי רשיון על מלגזה), למשרות בחולון/רמלה.
★ **מכופפי פח** + נסיון, למשרות ברמה"ש/ ראשל"צ.
★ **תופרות** למשרה קבועה ביבנה.
★ **יוצאי צבא** בעלי רקע טכני, לעבודה בבני־ברק.
★ **עובדי ייצור** באלומיניום + נסיון, לראשל"צ.
★ **עובדי/ות ייצור** + פרופיל צבאי גבוה, למשרות בגושדן.
★ **מלחימים/ות מחווטים/ות** + קריאת שרטוט, למשרות בגושדן.
★ **שומרים** לעבודת משמרות, פרופיל גבוה, ללוד.

למחלקה המשרדית
★ **מזכירה** מעולה, רצוי אקדמאית, הדפסה ע/א + ע/ת, אנגלית ברמה טובה, למשרה מעניינת בת"א.
★ **מזכירות וקלדניות** מנוסות, למשרות בכפר שמריהו/ת"א.
★ **פקיד/ת ייבוא** מנוסה, אנגלית ט"ס + הדפסות ע/א.
★ **פקידה** מנוסה, בוגרת תיכון + הדפסה עברית, למשרה מלאה בפ"ת.
★ **פקידות** + הדפסה ע/א, לעבודת משמרות בת"א.
★ **תמלילניות** עברית־אנגלית, למשרות מלאות.
★ **חשב/ת שכר** מנוסה, למשרה חלקית בת"א.
★ **מנהלי־חשבונות** מנוסים, רצוי נסיון בהנה"ח ממוחשבת, למשרות בת"א/פ"ת.

בחול־המועד, שעות הקבלה ב"קריירה" תהיינה 08.00-13.00

תנאים מצויינים למתאימים/ות, ארוחות והסעות.
תל־אביב, דיזנגוף 158, טל. 03-5449848
נתניה, שמואל־הנציב 17, טל. 053-338901
רחובות, הרצל 185, טל. 08-465277
חיפה, הרצל 22, טל. 04-670825
הכח שלנו הוא כח אדם, קריירה.

هكذا عن الأصل

صكرا عن الإعلان

הלוח הארצי | הארץ חדשות

לעיתון יומי דרושים

נציגי מכירות

הכישורים:
- כושר ניהול משא ומתן
- הרבה יוזמה ומרץ
- הופעה נאה
- משכורת ותנאים הולמים למתאימים

המתאימים יוכשרו ע״י החברה בקורס מיוחד לאמנות המכירה

בפרטים נא לפנות טל: 03-336702 שלוחות 253, 264

משרד העבודה והרווחה
שרות התעסוקה

מרכז הקבלנים והבונים בישראל | הסתדרות פועלי הבנין

חייל משוחרר!!!

אם ברצונך להבטיח את עתידך במקצוע מעניין המבטיח הכנסה נאותה (משכורת + הטבות)
פנה עוד היום לשרות התעסוקה באזור מגוריך או בכתב למרכז הקבלנים והבונים

גזור ושלח

- - - - - - - - - - - - - - - - - - - -

לכבוד
מרכז הקבלנים והבונים בישראל
ת.ד. 37502
תל אביב 61000

הנני חייל משוחרר ומעוניין להשתלב בענף הבניה.
שם______
משפחה______
כתובת______
טלפון______

כימאי בכיר

מעוניין בהצעות עבודה
תואר שלישי של הטכניון, חיפה
30 שנות ניסיון מגוון בכימיה תעשייתית (גם בחו״ל), בתחומים שונים (מחקר, פיתוח, הרצה וייצור), ובענפים שונים (כולל סינתזה אורגנית).
העבודה יכולה להיות בתעשייה הכימית, או בפרוייקט תעשייתי/מחקרי, בכל מקום בארץ, וכן גם בעלת אופי זמני.
נא לפנות: ת.ד. 5790 ב״ש מיקוד 84156, עבור ד״ר כ. או טלפונית: 057-74003

עיתון יומי מחפש

כתב כלכלי

קורות חיים, רקע ופרטים אישיים לשלוח
לת.ד. 9350 עבור "עורך כלכלי"
— סודיות מובטחת —

הועדה לאנרגיה אטומית
קריה למחקר גרעיני — נגב
ת״ד 9001 באר־שבע

דרושים

מנהל חשבונות בכיר

למערכת רישום של חשבונות עם לקוחות בארץ ובחו״ל
כישורים דרושים
– בעל סוג 3 בהנהלת חשבונות, רצוי מדופלם.
– נסיון קודם מוכח של 5 שנים לפחות בהנהלת חשבונות.
– כושר הבעה בכתב ובעל־פה.
– ידע בתמחיר ובכלכלה – יתרון.

תכניתן מערכות־הפעלה בכיר
מנתח מערכות בכיר

– הכרחי נסיון של לפחות 4 שנים

מועמדים בעלי נתונים מתאימים, מתבקשים לפנות למדור קבלת עובדים, ת״ד 9001 באר־שבע – בצירוף קורות חיים, המלצות ותעודות השכלה

רשות השידור
למחלקת הגבייה של רשות השידור
דרושים/דרושות

רכזי גבייה

לאזורי:

ראשון לציון ונצרת עלית

דרישות: השכלה אקדמאית עם רקע מינהלי ובעלי נסיון בניהול ובהפעלת צוות עובדים.
המועמדים חייבים להיות תושבי המקום.
העובדים יועסקו על פי חוזה מיוחד.

בקשות יש להפנות אל מחלקת כח אדם, רשות השידור, ת.ד. 6387, ירושלים, עד 15.4.88, בצירוף אישורים על השכלה תנסיון ופירוט תולדות חיים בכתב יד.

מדריך הארץ

יום שישי

תורנות רופאים

הזמנת רופאים במקרים דחופים מ־6 בערב עד למחרת ב־7 בבוקר בתחנת מד״א טל׳ 101.
ירושלים 523133
תל־אביב 5793333, 5795334
חיפה 512233
גוש דן 781111
הרצליה 052-81333
רחובות 08-451333
מוקד מידע רפואי בקופ״ח הכללית:
בימים א׳-ה׳ 8.00-20.00
בימי ו׳ 8.00-15.00
טלפונים: 03-433300
"שקמ״ר — שרות רפואי לקטו (ת״א) שרות ביקורי בית של רופאים מומחים לילדים ותינוקות בשעות 19—24 טל׳ 03-7549111 "שקמ״ר" קוד מנוי 222
של״ה — שרות רפואי לקטו (חיפה) בימי חול בשעות 19-24, בימי שישי 24-14, בשבת 24-08 טל׳ 04-380541 קוד מנוי 1665
שר״ן — שרות רפואי נייד ירושלים 24 שעות ביממה כולל רפואת שיניים
מוקד יום — 660585, 02-669531
מוקד לילה שבת וחג — 226191 מנוי מס׳ 1788 ולהשאיר הודעה לרופא תורן
תל אביב, מוקד יום — 218820, 218898
מוקד לילה — 631011 מנוי 3752 ול־ השאיר הודעה לרופא תורן מכבי ב״ד
מרפאת שיניים לעזרה ראשונה תל־אביב:
בר כוכבא 49 טל: 03-284449 פתוחה בימים א׳-ה׳ בין 21.00 עד 23.00. ימי ו׳ וערבי חג מ־18.00 עד 24.00. שבתות וחגים מ־15.00 עד 21.00
דיזנגוף סנטר שער 3 (ליד המשביר) טל: 03-285822, 294869
המרפאה פתוחה כל יום כולל שבתות וחגים 24 שעות ביממה.
מרכז מידע לקורבנות אונס 24 שעות ביממה:
תל־אביב טל׳ 234819
ירושלים טל׳ 02-245554
חיפה טל׳ 04-660111
ירושלים: ביה״ח הדסה ע״כ 22—16
קופ״ח לבית — שרות מיטיים לרופאה, שיקום וסיעוד בבית.
מרכז רפואי הרצליה פיתוח 052-548575
1500 איתורית 7549111
שר״ן — עזרה ראשונה נפשית: (24 שעות)
ירושלים 669911
חיפה 04-672222/3
תל־אביב 03-5461111
ילדים ונוער 03-261113
חיפה 04-672222/3
נתניה 885316
באר־שבע 057-46111
כרמיאל (גליל מערבי) 04-988419
כפר־סבא 052-915999
מרכז רפואי באר יעקב 08-222855
מרכז מידע למשבר לנוער מקום "מקלט"
א׳ ה׳ 11.00-13.00
ב׳ ד׳ 16.00-18.00
רח׳ מאפו 18 תל־אביב
ערן לשירות אזרחי — חברה מקצועית

לשירות הציבור בגוש דן 24 שעות ביממה
טל׳ 03-5461727/8
סהל — עזרה לטיפול נמרץ להולי לב (פרטי) 330848
יוצר — 24 שעות קו ארוס לנשים מר כות טל׳ 03-5461133, 08-550506
הודעי למלחמה באיידס — הסברה וסיוע לחולים מידע מוקלט 24 שעות בטלפון 03-290101, 03-203121. כן פתוח בכל יום ב׳ 19.30-23.00. ת.ד. 20633 תל־אביב
תורנות כונניות המלונות — דוזמן ת״א — 611001, 24365, 241239952
ביממה דוזמן ירושלים 226335 דוזמן חיפה 645334

תורנות בתי־ חולים

תל אביב
רוקח — (ילדים, פנימית)
איכילוב — (כירורגית)
ירושלים
שערי צדק — (פנימית, ילדים)
הדסה ע״כ — (כירורגית, אורטופדית, נשים, עיניים, א.א.ג)

תורנות בתי־מרקחות

תל־אביב:
ארלוזורוב ארלוזורוב 76 230746
קופ״ח מכבי בלפור 2 299856
ירושלים
הר הזיתים הר הזיתים 287480
חיפה
נורדאו נורדאו 13 664039
רמת גן
הרצל כצנלסון 151 722271
בת ים
אל קטול ישה 65 יוסף 823361
חולון
אל קטול ישה 65 יוסף 823361
נתניה
הרצל הרצל 2 28656
פתח תקוה
רוטשילד הוטשילד 89 911406
הקריות
הרצל מסגת מודיעין 715136
חדרה
אסף הנשיא 73 322539
רחובות
מאורות בניימין 25 467991
מרכז מידע וייעוץ לצעירים ע״י צוות מקצועי — ייעוץ ומידע בנושא חברות, משפחה, מיניות — אבעצעי מניעה.
תל־אביב: ימים ב׳ ג׳ ד׳ — 16.00-19.00.
יום ו׳ שעות 8.30-11.00
רמב״ם 9, טל׳ 5101311/2
חיפה: ימים א׳, ד׳ — 16.00-19.00
רח׳ הסמדרים 14 טל. 81520

יום שבת

תורנות רופאים

הזמנת רופאים במקרים דחופים: מ־6 בערב עד למחרת ב־7 בבוקר בתחנת מד״א טל׳ 101.
ירושלים 523133
תל־אביב 5793333, 5795334
חיפה 512233
גוש דן 781111
הרצליה 052-81333
נהריה 923335
רחובות 08-451333

בת ים 585555
חולון 803133
לוד־רמלה 08-221022
מוקד מידע רפואי בקופ״ח הכללית בימים א׳-ה׳ 8.00-20.00
בימי ו׳ 8.00-15.00
טלפונים: 03-433300
שר״ן — שירות רפואי נייד (24 שעות ביממה) כולל רופאי שיניים
מוקד יום — 660585, 669531
מוקד לילה, שבת וחג — 226191 מנוי מס׳ 1788 ולהשאיר הודעה לרופא תורן מכבי ב״ד
מרפאת שיניים לעזרה ראשונה תל־אביב, בר כוכבא 49 טל: 03-284449 פתוחה בימים א׳-ה׳ בין 21.00 עד 23.00
ימי ו׳ וערבי חג מ־18.00 עד 24.00
שבתות וחגים מ־15.00 עד 21.00
דיזנגוף סנטר שער 3 (ליד המשביר) טל׳ 03-285822, 294869
המרפאה פתוחה כל יום כולל שבתות וחגים 24 שעות ביממה.
מרכז מידע לקורבנות אונס — 24 שעות ביממה:
תל־אביב טל׳ 234819
ירושלים — 245554
חיפה — טל׳ 04-660111
שר״ן — עזרה ראשונה נפשית: (24 שעות)
ירושלים 669911
תל־אביב 261111
ילדים ונוער 261113
חיפה 04-672222/3
נתניה 885316
באר־שבע 057-46111

תורנות בתי־חולים

תל אביב
רוקח — (ילדים)
איכילוב — (פנימית, כירורגית)
ירושלים
הדסה ע״כ — (פנימית, כירורגית, אורטופדית, עיניים, א.א.ג)
ביקור חולים — (נשים, ילדים)

תורנות בתי־מרקחות

תל אביב
בן יהודה בן יהודה 142 223535
מונטיפיורי שד׳ יהודית 9 253710
מנצא״ס — בן יהודה, מונטיפיורי
ירושלים
אל חיוואת בית הניבא 859386
מוצא״ס — רוממה הפ״ג 28 525191
חיפה
מבטר מבטר 27 664073
חולון
מזור הגיבה רייך 20 בת ים 585360
בת ים
מזור הגיבה רייך 20 585360
רמת גן
היגיה ארלוזורוב 81 721489
נתניה
מקסים סלומון 2 617856
פתח תקוה
סופר פארם שפירא 45 909030
הקריות
הרצל מסגת מודיעין 715136
חדרה
אסף הנשיא 73 322539
רחובות
סנל הרצל 154 451228

מרכזי מידע — אגד
02-584384 03-432777 04-549121

הסנה חברה ישראלית לביטוח בע״מ
מוגש כשירות לציבור על ידי

זמן הדלקת הנרות	ש״ש	מצ״ש
ירושלים	5.19	6.35
תל אביב	5.37	6.34
חיפה	5.29	6.37

לצה״ל דרושים

גיוס קצינים לקבע לתפקידי חינוך ותאום

- בוגרי קורס קצינים
- בעלי השכלה 12 שנות לימוד לפחות
- גיל עד 28

בדבר פרטים יש לפנות לד.צ. 02457 שלישות, בצירוף קורות חיים או בטלפון 053-81516/7

לרשת בתי הכל־בו של
המשביר לצרכן
דרושים/ות

* קניינים
* עוזרי קניינים

לעבודה באגף המסחר של הרשת בתל־אביב.
המועמדים שיתקבלו לעבודה ידרשו לעבור תקופת השתלמות בבית הכל־בו.
קורות חיים יש לשלוח לאגף כח־אדם ת.ד. 8680 תל־אביב 61086

לעיתון הארץ
דרושים/ות

דיילי/ות מכירה

להחתמת מנויים

מאזורים: ת״א, ראשל״צ, חולון, אשקלון ואזור השרון
העבודה במשמרות 3־4 פעמים בשבוע
שכר בסיסי + עמלות גבוהות
להתקשר ל: 03-5121339

רכוש מקצוע עם עתיד!!!

מפעל סייטקס

מפעל העוסק בהפרדות צבעים ובניה במערכות סייטקס, מחפש מועמדים שיוכשרו לתפקיד מפעילי סייטקס.
הכישורים הדרושים:
★ השכלה תיכונית - מקצועית ראלית עם זיקה למחשבים
★ רקע והבנה בתהליכי הכנה לדפוס
★ גיל אחרי צבא
★ מגורים באזור המרכז

מועמדים מתאימים יפנו בכתב־יד לת.ד. 2852 חולון 58128 עבור המהנדס משה

שילב גן העיר —
שילב קניון ר״ג
דרושות לעבודה קבועה:

★ קופאית
בקר או אחה״צ
★ אמהות
מנוסות למכירה והדרכה בוקר או אחה״צ
★ סטודנטית
לעבודה בסניפים אחה״צ ובמוצ״ש

שעות העבודה: בוקר 08.45-15.00
אחה״צ 15.00-20.00
יום ו׳ 08.45-14.00

לקביעת ראיון נא לפנות 03-258335, 03-219942
מיום א׳ שעה 13.00 לחוד

לחברת מו״לות ודפוס
דרושים
— עוזר למנהל השיווק
— איש מכירות דינמי

נתונים נדרשים:
- נסיון והשגים מוכחים במכירות משך 3—5 שנים
- יכולת תכנון וניהול משא ומתן
- רשיון רכב ומגורים בגוש דן

למועמד המתאים תבנה תוכנית קידום מקצועית ואישית.
יש להפנות פניות בכתב יד תוך ציון קורות חיים ונסיון קודם לת.ד. 37115, תל־אביב. עבור – מנהל השיווק.

הצחקת אותי! ותצחיק אותם!

אם מקרופון לא מפחיד אותך.
אם את/ה יודע/ת לרקוד, להצחיק, לחקות, וליצור אוירה תוססת סביבך, וכל זאת בעברית, אנגלית, יתרון לשפות נוספות!

את/ה מוזמן/ת להצטרף לצוות הבידור של המלונות הכי מדליקים בישראל.

אנו מבטיחים לך עבודה בכיף, שמש חופשית, מגורים טובים, שכר הוגן והזדמנות להוכיח את כישרונותיך.
עדיפות לבוגרי להקות צבאיות ו/או בוגרי בתי ספר למשחק.
הקורס לצוות הבידור יתקיים בין התאריכים 24/4-3/5/88 באילת.

לקביעת ראיון בת״א, נא להתקשר למנו״ כ״א, מלון המלך שלמה אילת, 059-79111, מ-09:00 בבוקר עד 18.30 בערב.

שנראה אותך ושנצחק!

ישרוטל ניהול מלונות בע״מ

לעיתון הארץ דרושות:

דיילות מכירה
להחתמת מנויים

★ תעריף שעה + עמלות גבוהות
★ שעות עבודה גמישות
★ 3־4 פעמים בשבוע

להתקשר 03-5121339 עירית

בית התפוצות

על שם נחום גולדמן

דרושים

מנחים

לקבוצות סטודנטים מחו״ל לסמינרים בנושאים:
תולדות עם ישראל וזהות יהודית

הכישורים:
★ שפת אם אנגלית, צרפתית או גרמנית
★ ידיעת השפה העברית
★ ידע והשכלה בנושאים הקשורים ביהדות
★ נסיון בחינוך לא פורמלי ובהנחיית קבוצות דיון
★ עד גיל 45

המועמדים יחוייבו להשתתף בקורס הכנה שיתקיים בין 15-27.5.88
לקביעת ראיון נא להתקשר למחלקת סמינרים, טל׳ 03-425161 עד 14.4.88
המשרה היא חלקית

לבית הספר התיכון הניסויי הפתוח אבשלום ת.ד. 489 ראשון לציון 03-998586
דרושים

מזכיר/ה
מורים/ות

בכל המקצועות. לתשמ״ס. נא לכתוב או להתקשר למנהל לשם קביעת ראיון.

לבית הספר התיכון המקצועי ...
דרושים למנהל התשמ״ט

1. **מורה לספרות ותנ״ך**
2. **מורה לקרור ומיזוג אויר** (טכנאי או הנדסאי)
3. **מורה לאנגלית**
4. **מורים למקצועות החשמל והבקרה** (הנדסאים, מהנדסים) עדיפות תנתן לקציני חשמל בצי הסוחר
5. **מורה לשרטוט**

המעוניינים יפנו בכתב בפרוט קורות חיים להנהלת מבואות־ים מכמורת – 40297 טל 053-663242

מזכירות מחלקת מכירות

★ 5 שנות נסיון במזכירות.
★ ידיעת השפה האנגלית.
★ ידע ונסיון בהדפסת עברית+אנגלית - הכרחי.
★ תואר אקדמאי - יתרון.

התפקיד הינו עבור נשים וגברים כאחד.
המעוניינים יפנו בכתב יד עם פרוט רקע ונסיון מקצועי לחברת מערכות מחשוב ומדידה בע״מ, מחלקת כח אדם.

HP מחשבים. הבחירה האינטליגנטית.

HEWLETT PACKARD
מערכות מחשוב ומדידה (CMS) בע״מ
רח׳ השלושה 11 ת״א 67060
ת.ד. 9501 ת״א 61094
מפיצים בלעדיים

לחברה מסחרית שהינה חברת בת של חברה אמריקאית
דרוש/ה

מנה״ש סוג 2־3

בעל/ת ניסיון של 2־4 שנים
למשרה מלאה (8.00–14.30 לפחות)
אם הינך בעל/ת יכולת לעבודה דינמית, מאומצת ורצון להשקיע בצוות צעיר כתוב/י לת.ד. 20001 ת״א מיקוד 61200 (לידי ניצן)
* ידיעת אנגלית יתרון
* למתאים/ה סיכויי קידום

לחברה תעשייתית
דרושה

מזכירה

★ נסיון או הכרת מסמכי יבוא - הכרחי!
★ ידע באנגלית
★ חרוצה, אחראית ומסודרת

לפנות בכתב לת.ד. 3316 למשרה 5

לחברת בניה בת״א
דרוש:

מהנדס — הנדסאי ביצוע

- בעל ניסיון בניהול אתרי בניה ועבודה בחברת בניה
- ניסיון של 5 שנים לפחות
- נא לפנות בכתב יד ובציון קורות חיים וניסיון מקצועי ושכר מבוקש לת.ד. 991, ת״א עבור "מהנדס ביצוע".

— סודיות מובטחת —

לכל לקוחותינו שלוחה ברכת

חג שמח

משרדינו יהיו פתוחים בימי חול המועד
מכון דור —
רוזנבאום 4 ת״א
טל׳ 03-203652, 293116

דרושה

מזכירה מנוסה בחולון

הכישורים הדרושים:
1) שפת עם גרמנית
2) ידיעת השפה עברית, אנגלית
3) נסיון מעשי בעבודות מזכירות
4) הדפסה במכונה
נא לפנות בכתב יד (בעברית) ולציין מס׳ טלפון לת.ד. 10513 ר״ג 52150 עבור מס׳ 212.

למוסד בנקאי בהרצליה
דרושים

פקידי קהל

לעבודה מפוצלת

תעודת בגרות מלאה – חובה
לפנות לאילנה טל: 052-553124

לסניף חברה מסחרית גדולה
בתחום הרכב בת״א
דרוש

מנהל חשבונות

צעיר ונמרץ

לעבודה בנושאי ארגון והנה״ח
נסיון בתחום הרכב יתרון
נא לפנות בכתב יד
לת.ד. 50491 ת״א 61500

למשרד המשפטים, אגף שומת מקרקעין
דרושים

קבלני איסוף מידע

– העתקת נתוני משה״ח
במקומות הבאים: **חדרה, נצרת, טבריה**
על המועמדים להיות בעלי ידע בשמקרקעין הרואים עצמם מתאימים יפנו בכתב בצירוף קצור תולדות חייב אל משרד המשפטים, אגף שומת מקרקעין רח׳ הרצוג 35 א ירושלים לידי מר א. כץ

למוצר חדש רווחי במיוחד
דרושים

מפיצים בלעדיים

לתחומים הבאים:
1. אולמות תאמבוקן ושמחות.
2. מנהלי ספורט.
3. מנהלי פרסום.
הדרישות:
הכרה יסודית של השוק, קשרים מתאימים, השקעה קטנה, ערבויות מתאימות
לפנות "וגשולי שווק בע״מ" מסילת החשמונאים 18 ת״א טל׳ 03-331248

לסטודיו לגרפיקה של קונצרן תעשייתי גדול באיזור גוש־דן
דרוש/ה

גרפיקאי/ת

★ בעל/ת נסיון בעיצוב וביצוע.

לפנות בכתב בצירוף קורות חיים ולציין נסיון קודם ושכר מבוקש לת.ד. 2651 תל־אביב 61026.
– סודיות מובטחת –

אינדיגו גדלה - הזדמנויות חדשות נפתחות.

באינדיגו נוצרה עבורך הזדמנות ייחודית להצטרף לצוותי הפתוח של פרוייקטים חדשניים בשלבי התהוותם. אם אתה איש מקצוע מוביל בתחום התמחותך, ואתה מוכן להשקיע מאמצים בהתמודדות עם אתגרים קשים אך מרתקים, בוא אלינו להתרשם מקרוב.

מנהל מחלקת אלקטרוניקה

לתכנון וניהול של פיתוח מערכת אלקטרוניקה ספרתית, המשלבת חומרה ותוכנה, ומבצעת עיבוד מתוחכם של כמויות נתונים גדולות במהירות גבוהה ביותר. בעל ניסיון תעשייתי של כ-10 שנים בתכנון ספרתי מתקדם וניהול צוותי פיתוח. בעל כישורים ניהוליים היכול לשמש אוטוריטה הנדסית ראשית בתחום הפיתוח האלקטרוני, תוך שילוב עבודה מעשית בפיתוח.

מהנדסי והנדסאי אלקטרוניקה

לפיתוח חומרה ותוכנה של מערכת ספרתית מתקדמת המבצעת עיבודים מתקדמים ומהירים. בעלי ניסיון תעשייתי של כ-5 שנים בפיתוח מערכות דומות.

מהנדס אלקטרוניקה

להגדרה ושילוב של ציוד היקפי במערכת אלקטרונית ספרתית מתקדמת. בעל ניסיון של כ-3 שנים בתחומים דומים.

מהנדס אלקטרוניקה - בקרה

בעל ידע במערכות סרוו, מנועי DC ומנועי צעד. רקע תאורטי וניסיון מעשי של 5 שנים לפחות. בעל יכולת לעבודה עצמאית.

מהנדסי תוכנה

לפיתוח תשתית ותוכנת עיבוד מדעי בזמן אמת בסביבת מיקרו מחשבים. רקע במערכת תיבים, מערכות גראפיות או עיבוד תמונות.
בעלי ניסיון תעשייתי של 3-6 שנים.

מפעיל CAD

שרטט/טכנאי לעבודות הנדסה ושרטוט על מערכת CAD משוכללת Intergraph, לעבודה במשמרות.
ניסיון רלוונטי רצוי.

החברה -
אינדיגו - מפעל עתיר מדע בקרית ויצמן - מתמחה בתחום ההדמיה האלקטרונית בתהליכי דפוס.
המשולבת בתהליכי משלבים תחומי הנמחות תהליכי הפיתוח רומנים וכימיה, החל ממחקר בסיסי ואלקטרוני - וכלה דרך פיתוח של מערכות רב תחומיות באינטגרציה של מערכות ועזרת מחשבים ועזרות הכנה.

הטכנולוגיות לעתיד -
הטכנולוגיה שפותחה העמידה אותנו במקודת זינוק המאפשרת לנו עתה לעבור משלב המחקר הטכנולוגי לשלב הפיתוח של מוצרים - מערכות דפוס אלקטרוניות לשימושים שונים.

אם במדריך הכלים את הדרישות שפורטו לעיל, הנך בעל נסיון מתאים, אנא כתוב אלינו בציון המשרה המבוקשת גם ציונה 76451 אינדיגו, קרית ויצמן, ת.ד. 150.
— סודיות מוחלטת מובטחת —

indigo

הארץ

יום ו', י"ד בניסן תשמ"ח
1 באפריל 1988

המערכת, ההנהלה, מחלקת המודעות, ההפצה והמנויים: תל-אביב, רחוב זלמן שוקן 21, טל' 5121212 ת"ד 233 מיקוד 61001 פקס' 810012 — טלקס 33748
ירושלים: רחוב התבצלת 2 טל' 224245-6, ת"ד 273 מיקוד 91002
חיפה: רחוב נורדאו 20 טל' 661166-8, ת"ד 5259 מיקוד 31052
המו"ל: הוצאת עתון הארץ בע"מ, רח' זלמן שוקן 21, תל-אביב
העורך: גרשום שוקן   עורך המשנה: מתי גולן
סגני עורך: משה זהבי, גדעון לוי
אין המערכת אחראית לתוכן המודעות ואינה מחוייבת בתכנן
HA'ARETZ Daily Newspaper, Tel-Aviv, Israel – P.O.B 233, Tel. 5121212

ג'ורג' שולץ מקווה לתשובה חיובית

ראש הממשלה רואה בעובדה שג'ורג' שולץ שוחח עם שני פרופסורים ממוצא ערבי, החברים במועצה הלאומית הפלשתינית, הפרת התחייבות האמריקאית כפי שנקבעה במיזכר ההבנה בין ארה"ב וישראל ב-1975, ואף "סטירת לחי לישראל".

כנגד זה טען מזכיר המדינה, בפגישתו עם הכתבים הישראלים בוואשינגטון, שאינו מוצא פסול בפגישה: שני האישים שמדובר בהם "אינם טרוריסטים, אינם מטיפים לטרור — הם תומכים בהחלטה 242", ואינם מצפים שמדינת ישראל "תיעלם".

שולץ רואה עצמו זכאי לדבר עם אזרחים אמריקאיים, וביקורת על הידברות כזו הוא רואה כ"מחוץ לתחום". חשוב לו להכיר את דעתם של סעיד ולוגוד. ובכלל יש הבדל בין אש"ף לבין המועצה הלאומית הפלשתינית. טיעון זה נשמע מלאכותי במידה רבה, ויש מקום למתוח עליו ביקורת: שני הפרופסורים התקשרו עם יאסר ערפאת טרם פגישתם עם מזכיר המדינה ואחריה, והם רואים עצמם, ללא ספק, כמיועדים לתווך בין אש"ף לארה"ב. אולם עם כל ההסתייגות מטיעונו של שולץ, הוא גם עומד ללא היסוס וסייג על מחוייבותה של ארה"ב לא לשאת ולתת עם אש"ף, לפני שיכיר בשתי ההחלטות הידועות של מועצת הביטחון, ובזכות קיומה של מדינת ישראל; ואין סיבה לפקפק בכנות דבריו.

פרט לנסיון הדיפת התרעומת הישראלית בשל המגע עם שני הערבים-אמריקאים, לא היה בדברי שולץ משום חידוש; ולא היתה עילה לצפות לכזה. הוא חזר על נימוקיו הידועים; וראוי לציין שהדגיש, גם בהזדמנות זו, שיש להתייחס ליוזמתו כאל חבילה, ו"אנו נוסיף לעבוד על זה, כמיקשה אחת".

זה המסר העיקרי שנבע מתשובותיו לשאלות העיתונאים הישראלים, וטוב יעשו יצחק שמיר ויתר ראשי הליכוד אם ירשמו אותו היטב לפניהם. אפשר לפרש את החלטת שולץ לבקר שוב בבירות האזור כעדות להתמדתו של עורך-דין שרכש לעצמו מוניטין, בין השאר, גם כמתווך בסכסוכי עבודה — אבל אין לשכוח שהוא מייצג מעצמה-על שאינה רגילה "להרים ידיים" במהירות רבה יותר מאשר ותיקי לח"י ואצ"ל. עליו להוכיח שלא לשווא השקיע ממיטב זמנו ומיטב כוחו בהעלאת יוזמתו הדיפלומטית, ומאחוריו עומדת יוקרתה ועוצמתה של ארה"ב.

בעוד שמיר מברך, פומבית, על בואו של מזכיר המדינה, טוענים מקורביו במשרד ראש הממשלה ש"אינם מבינים לשם מה בכלל הוא בא". לאלה ייאמר כי הם עוד צפויים להיוודע למה שולץ מתכוון בביקורו השני: יתכן ששולץ מתכוון הפעם שלא להסתפק בתשובת ראש ממשלת ישראל שפוסלת, כמו עד כה, את שני הסעיפים. מן הסתם הוא יעמוד על תשובה ברורה, ומאחר שבוודאי אינו מצפה לתשובה שתשלול את היוזמה האמריקאית, מן התבונה שהמנהיגות הליכודית של ממשלת ישראל לא תאכזב את תקוותו.

המירוץ בארה"ב מתבהר

נצחונו המוחץ של סגן הנשיא ג'ורג' בוש בבחירות המוקדמות בקונטיקט לא היה מפתיע ביותר. במקביל להסתלקותו של הסנטור רוברט דול מהמירוץ, אישר הניצחון את ההערכה הכללית שמועמדות בוש לנשיאות מטעם המפלגה הרפובליקאית מובטחת, למעשה. הופעת מועמד מוסכם במפלגה זו מעלה את חשיבותה של קביעת מועמד [illegible] מקטין את סיכויי המועמד השחור [illegible] המועמד המוביל, מושל מסצ'וסטס מייקל דוקאקיס, והשיג בכך כמעט שוויון במספר הצירים לוועידת המפלגה.

אך בקונטיקט גבר מושל המדינה השכנה על ג'קסון ברוב של 2:1, והוא שוב המוביל במחנה הדמוקרטי. הישגי ג'קסון עדיין מפתיעים, אף שהשגו לרוב במדינות עם שיעור גבוה של מצביעים שחורים (אף כי גם אותו לא מבוטל של לבנים, בעיקר מהשכבות העניות יותר נענו לסיסמאות הפופוליסטיות שלו). מפלגות בוחרות מועמדים שיש להם סיכוי טוב בקרב כלל האוכלוסיה. הדיעה המקובלת היא שעדיין אין למועמד שחור סיכוי להגיע לבית הלבן, וספק רב אם הוא לא מהווה נטל קשה מבשוא למפלגה, גם כמועמד לתפקיד סגן הנשיא. יתר על כן, ג'קסון שנוי-במחלוקת לא רק בשל היותו שחור: עברו — על עמדותיו השמאליות, תמיכתו באש"ף והערותיו האנטישמיות — פועלות לרעתו, למרות "שינוי תדמית" בידי אנשי יחסי-ציבור.

לג'קסון יש כבר כ-600 צירים, אך אלה רק 15% מכלל הצירים בוועידה, שבקרב מחצית צירים שכבר נבחרו יש רוב גם לצירים ממדינות עם שיעור גבוה של מצביעים שחורים. לכן תוצאות הבחירות המוקדמות בניו-יורק יכריעו אם לג'קסון תהיה עמדת מפתח בקביעת המצע והמועמד הסופי של הדמוקרטים.

צה"ל בשטחים: קרב מאסף

מאת פולס

יצחק רבין חיווה דעתו כי אין ברירה: או שישראל "תברח" מהשטחים המוחזקים, או שתדכא את ההתקוממות. אבל איך אפשר לדכא?

אזרחי ישראל הערביים הפגינו סולידאריות עם אחיהם שבשטחים המוחזקים, אבל לא התפתו לחקות את ה"אינתיפאדה". מנהיגיהם הם נבונים מסוגלים להסיק מרות על התנועות, ואין ספק כי הציבור הערבי התחזק כישות אתנית מלוכדת, בתוך מדינת ישראל "האחידה ואינה ניתנת לחלוקה".

שר המשטרה הכיר בישות זאת, למעשה, עוד לפני "יום האדמה". בתבונה הבטיח שלא להכניס שוטרים למקומות יישוב ערביים, וזולת במקרים של הפרות חמורות של הסדר הציבורי, להסתפק באכיפת צייתנותו ראשיים. צירוף זה של הבנת עצמה משטרתית למקרים של צורך ושל מתן הזדמנות למנהיגות הערבית הרשמית, להוכיח את יכולתה, מנע התנגשויות שאין לדעת לאן היו יכולות להוביל.

סגירת השטחים, המוחזקים על-ידי הצבא תרמה גם היא למניעת מהומות. אבל מאורעותיהם של "יום האדמה" בגדה המערבית — ארבעה הרוגים וחמישים פצועים — מעמיק את הספקות ביחס לתועלת אשר הצעד הזה מסוגל להוליד. כליאתם של תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה למשך שלושה ימים, סייעה למשטרת ישראל ב"יום האדמה" בצד זה של הקו הירוק; אולם, אם כליאה זו הטילה על ערביי יו"ש כדי להביא לידי מה שהרמטכ"ל כינה בשם "ייצוב הרגיעה" — אזי כבר הוכח שהחטיאה את המטרה. אמנם, ערי הגדה הגדולות היו שקטות ביום ו', אבל גחלי ההתקוממות הוסיפו ללחוש — פעם בכפר זה ופעם בכפר אחר.

המשק הישראלי יכול להסתדר למשך שלושה ימים ללא פועלים מהגדה והרצועה; הוא יכול לשאת בהפרעה זו גם למשך שבוע ימים או אף לפרק-זמן ממושך יותר; אבל ספק רב אם יוכל לעמוד במבחן כזה למשך רבע שנה או חצי שנה. יהיו אשר יטענו כי ערביי השטחים אינם מסוגלים להתקיים ללא שכר-עבודה מהמשק הישראלי-יהודי; אבל יתכן כי אלה יתאימו עצמם לגזירת סגירה ממושכת, טוב יותר משיעלה בידי המעסיקים בישראל.

* * *

בהתחלת ההתקוממות, לפני קרוב לארבעה חודשים, לא פיקפקו אצלנו כי צה"ל יוכל להביא לסיומה תוך ימים אחדים, בעצמת צה"ל גיבשו את רעיון המהירה. ציפיה זו נתבדתה; אבל לא נמצאה תרופה אחרת לחולי, אלא פעולה לפי המירשם המקורי, תוך הגדלת המינון.

מאחר שמספרם הרב של ההרוגים ערבים השפיע לרע על תדמית ישראל בחוץ-לארץ, הורה שר הבטחון, בשובו מארצות-הברית, "להיכנס בהם" (בערבים המתפרעים), "בעוצמה, בכוח ובמכות". האלה החליפה את הרובה; אבל דעת הקהל הבין-לאומית הגיבה על יישום ההוראה הזאת בהתרגשות עד יותר גדולה משהגיבה על השימוש באש חיה. בשבועות האחרונים שומעים פחות על שבירת ידיים ורגליים; החיילים שוב רואים צורך להשתמש בנשק חם, ומספר ההרוגים נמצא בקו העליה.

יצחק רבין חיווה דעתו, כי אין ברירה: או שישראל "תברח" מהשטחים המוחזקים, או שתדכא את ההתקוממות. אבל איך אפשר לדכא?

ניתן כי צה"ל היה משתמש מלכתחילה באש חיה, ללא כל הגבלות, הדבר היה יכול, אולי, לשים קץ ל"אינתיפאדה" במחיר של כמה מאות ערבים הרוגים. יש המשערים, כי דעת הקהל הבין-לאומית, אחרי זעקת שבר מרעישה שמים וארץ, היתה משלימה עם שיטת הדיכוי האכזרית, ותדמית ישראל היתה מתאוששת ממהלומה הולמת. יתכן; אבל אין זה ודאי. ואם קיים ספק לגבי העבר — היום בוודאי שלא נוכל להסתכן בסיכון הכרוך במבצעים צבאיים שלא יוכלו להסתיים אלא בטבח המוני.

באחרונה מחפשים דרכים "לא-צבאיות" כדי להחניק את ההתקוממות: הכבדות בתחום הכלכלי, הגברת תלותם של תושבי השטחים המוחזקים במינהל האזרחי הישראלי. הצרה היא, כי מהלכים אלה פוגעים באופן מוחשי ביותר בשכבת האוכלוסיה הערבית שבקרבה צריך היה לגלות את היסודות השפויים והפשרניים — בעלי העסקים המבוגרים, "שיש להם מה להפסיד". אלה מיעוט לעומת המוני העניים והצעירים, ואין לצפות שמיעוט יצליח לכפות את רצונו על הרוב.

יש הממליצים על גירושים בקנה-מידה רחב: אם נגרש מאות ואף אלפים, ישקטו השטחים. אבל אין להניח כי הירדנים יקבלו המוני מגורשים דרך גשרי אלנבי ודמיה. יהיה נחוץ לדחוף אותם אל מעבר לנהר, להבריחם לקפוץ לתוך הירדן ולהעפיל, ככל שיוכלו, לחוף העבר-הירדני. תדמית ישראל תיפגע מזה, ואין מי שיוכל להבטיח לנו כי במקום המגורשים בדרך זו, לא יצמחו "מסיתים" חדשים.

* * *

צבא סדיר מסוגל לדכא תנועה לאומית — אבל רק בתנאי שישתמש במלוא עוצמתו. הרוסים דיכאו את מרד הפולנים בשנת 1830, והאוסטרים (בעזרת רוסיה), את מרד ההונגרים בשנת 1849; אבל שום רמטכ"ל ישראלי, כל עוד לא ניפול כולנו קורבן לטירוף-דעת, לא יחקה את דוגמתם של פאסקיאביץ' הרוסי והיינאו האוסטרי. מאידך גיסא, צבא שאין מרשים לו להשתמש במטוסים, בטנקים, בתותחים, במרגמות ובמקלעים, אלא ברובים בלבד, יימצא במצב של נחיתות מול קהל אזרחים משולהב. התיסכול האוחז בקצינים ובחיילים, המתבטא במקרים של התנהגות "חריגה", לא יוכל לשנות דבר.

הצמרת של מערכת הביטחון תוהה ומחפשת פתרונות שטרם נוסו, מתוך תקוה כי באמצעותם תוכל להחזיר את המצב בשטחים לקדמותו; אבל במקום לשתק את המתקוממים, היא גורמת לשחיקת הצבא. צה"ל חייב למנוע הפרות סדר חמורות, ואין לסבול כי כפרים ערביים יכריזו על עצמם ככפרים "משוחררים". אבל הממשלה חייבת להתגבר לפתרון מדיני, שישחרר את הצבא ממשימה שתובעת ממנו להפוך למשטרה. שר הביטחון צריך להיות, יותר מכל שר אחר, זה שילחץ בקבינט ובממשלה במלוא כוחו למען קבלתה של יוזמת שולץ.

צריך שיהיה ברור לממשלה שעל ישראל יהיה לנטוש, מוקדם ככל האפשר, את מרבית השטחים המוחזקים. התנאי הוא, כי השלטון הערבי יתחייב שלא להפוך את החלק שיפונה לבסיס להטרדת ישראל, דוגמת מה שהיה בשנות החמישים, על מעגל-הקסמים של הסתננות ופעולות-תגמול. צה"ל חייב להיות מופעל בגדה המערבית וברצועת עזה, כדי שיוכל להתפנות מהן, כאשר יושג פתרון מדיני שיבטיח את ביטחון ישראל בתוך שטח מוקטן.

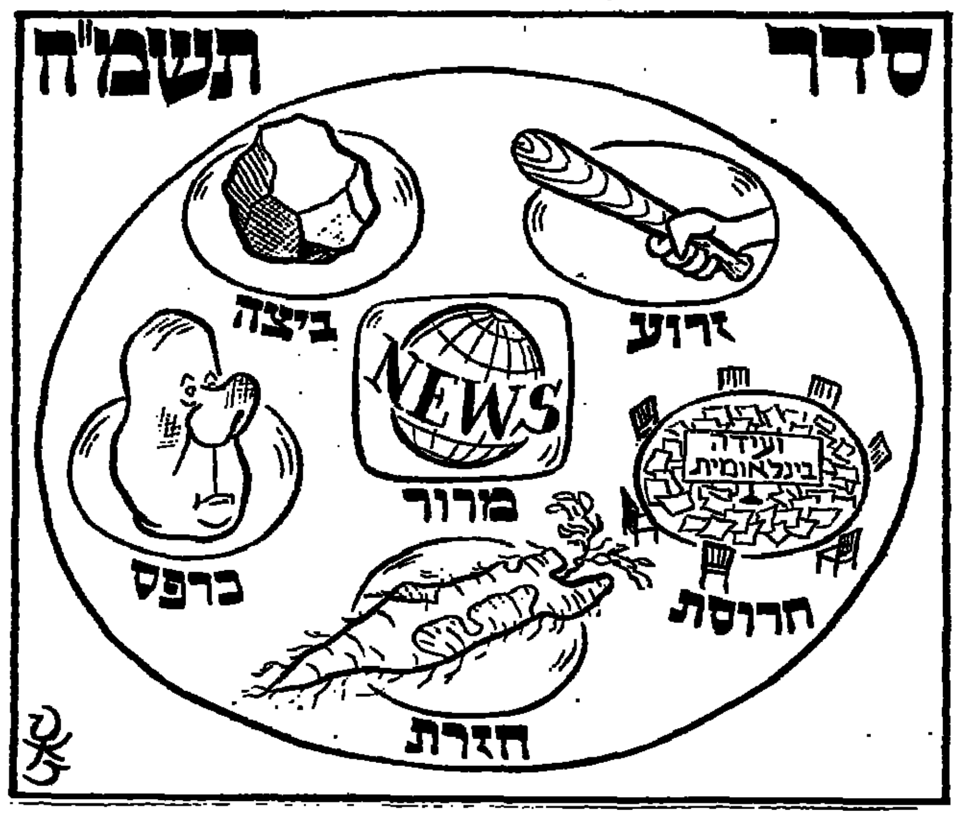

היפוכו של דבר / יואל מרקוס

איך עלו הפשפשים למעלה

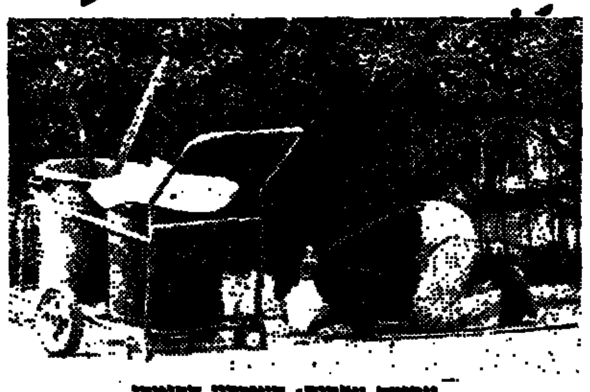
עבודה ערבית: העיקרון הפיטרי

היו בשבוע שלפני פסח מפעלים אחדים, שהערבים הרגו להם את שמחת החג. כמה מאות פועלים מהשטחים נכשו כתום במאורגן את עבודתם, בטענה שאיימו עליהם. עקב כך — איזה אסון — נאלצו העובדים היהודיים לעשות לילות כימים כדי להשלים את עבודת הכפיים שנותרה עד ערב החג. במו ידיהם המעודנות, תתארו לכם!

הדוגמה של נטישת מקומות עבודה על-ידי ערביי השטחים היא עדיין יותר מפחידה מאשר מגיפה. אומרים לנו — ושר הביטחון ביניהם — שאין לנו על מה לדאוג: 120-80 אלף עובדי השטחים לא יוותרו בקלות על 700 מיליון דולר הכנסה משכרם בישראל. אבל לנוכח העובדה שבאחרונה התבדו כל-כך הרבה תחזיות, רבים הישראלים המכרסמים ציפורניהם מרוב דאגה מה יהיה, חלילה, אם בכל זאת יפסיקו "הם" לעבוד?

הדאגה נובעת, כמובן, מהעובדה שערביי השטחים עוסקים רק בעבודות מלוכלכות, וכי אם לא יופיעו, לא יהיה מי שיעשה אותן. ולא כן היא. רק מיעוטם עובד בניקיון ובפינוי זבל. על כן, השאלה שבאמת חייבת להדאיג, אינה אם יבואו לעבודה או לא, אלא לאן נעלם עובד הכפיים היהודי? אותו עובד שבזרועו קבע את מעמדו כבסיס הפירמידה של החברה היהודית החדשה: פועלי תעשיה, עובדי בניין, מגיהי מרצפות, מפעילי מכונות, בוניה וחורשיה של הארץ, שאת מקומם של רבים מהם תפסו ערביי השטחים?

יש לכך תשובה: עם ישראל "העלה את עצמו בדרגה". הפועל נעשה קבלן, העובד נעשה מתווך ומאכער, עובדי כפיים רבים עוסקים בעסקי אוויר, נעשו פקידים, פונקציונרים, מנהלים גדולים, פוליטיקאים ותופסי עמדות ציבור. בקיצור: מאה אלף איש, כל אחד במישור שלו, קפצו בגלגל אחד לפחות כלפי מעלה. עקב כך הגיעו אנשים שאינם מתאימים לעשות מעבר לעבודה שעושים אותה במקומם פועלים ערביים, לתפקידים ולעמדות אי-היכולת שלהם. לפי העיקרון הפיטרי הידוע, לא במקרה עלו כל-כך הרבה פשפשים למעלה. מי שמתבונן סביבו ואינו מבין איך הגיעו כל כך הרבה אנשים כה לא קומפטנטיים לעמדות כה בכירות — ראשי ממשלה, שרים, מנהלי קונצרנים ומטה — צריך להגיע למסקנה שמדינה אשר אינה מסוגלת לספק לעצמה את עובדי הכפיים שלה, לא מסוגלת, כנראה, גם להעמיד בראשה מנהיגות פוליטית וכלכלית ראויה.

"עבודה ערבית" היה פעם מושג נרדף לעבודה גרועה. היום נחשבים ערביי השטחים לעובדי כפיים טובים יותר מיהודים — לפי עיקרון פיטרי פחות מצומצם, ש"עבודה טובה מבוצעת רק על-ידי עובדים שלא הגיעו לדרגת אי-יכולתם". מכאן שהסכנה הגדולה ביותר שיכולים ערביי השטחים לעשות לנו היא כשיוסיפו לעבוד בישראל. אז, כשנרד כולנו בדרגה אחת ורבים ישובו לעיסוקים לפי רמת יכולתם האמיתית — יפסלו פחות ואולי גם יפסיקו לפרוק לנו את הסיגה.

בסוגריים / אברהם טל

מה נשתנה במירוץ הגדול

מה נשתנה שבוע ההכנות לקראת חג הפסח השתא, משבוע ההכנות לקראת שאר הפסחים?

* שבשבוע ההכנות לשאר הפסחים קנינו בניסן ושילמנו באייר. בשבוע הפסח השתא קנינו בניסן ושלם רק בסיון, או בתמוז: המהדרין במצות היו אשראי ישלמו רק במנחם-אב.

* שבשבוע ההכנות לשאר הפסחים שילמנו במזומנים, או לכל היותר בצ'ק דחוי. בשבוע פסח השתא היינו ככל הגויים ושילמנו בכרטיסי פלסטיק, מה שקורין בלע"ז קרדיט קארד.

* שבשבוע ההכנות לפסח אשתקד היתה עגלת הקניות הממוצעת שסחבנו הביתה מהסופר או מההיפר בשווי 150 שקלים. השתא, שווי עגלת הקניות הממוצעת — לא פחות מ-250 שקלים, סבין התקליין.

* שבשבוע ההכנות לשאר הפסחים קנינו מוצרי מזון, כלי בית, חומרי ניקוי, דברי קוסמטיקה, מכשירי חשמל, דברי לבוש, שתילים ופרחים, מתנות ופרקית וכל מיני שמונצעס שונים ומשונים, בכמויות אדירות, אחרי הרדה מחשש שאחרי הפסח יעלו המחירים. בשבוע ההכנות לפסח השתא קנינו מוצרי מזון, כלי בית, חומרי ניקוי, דברי קוסמטיקה, מכשירי חשמל, דברי לבוש, שתילים ופרחים, מתנות ופרקית וכל מיני שמונצעס שונים ומשונים, בכמויות אדירות — גם בלי חשש שאחרי הפסח יעלו המחירים.

ועוד אומרים שיש מיתון.

תסמונת קו מאז'ינו

מאת א. שוייצר

בהגנה על הביטחון, לחימה ניידת היא כורח המציאות. הליכוד אחוז בתסמונת קו־מאז'ינו

הנה סילוגיזם: העבודה היא המפלגה לניהול מלחמה, [illegible] של בעלי הדבר, כי נחוצה לעם ישראל ממשלה בהנהגתה של מפלגת העבודה. כלום יוכח להם מן הראוי להרהר בדבר — שכן אנו ניצבים בפתחה של מערכת בחירות, ומבחינות לא בלתי-חשובות, בי עיצומה, שבה עושים/יעשו בעלי הדבר האלה כל שביכולתם להפריך את אמיתות אמרותיהם שלהם.

אומרים לנו כי בימים אלה מוכרעות בחירות על-פי התדמית, מעין פנים קולקטיוויים של המפלגות המציגות את עצמן לבוחר. הפעם קל יחסית לקבץ את קווי הקלסתר, מכיוון שהאירועים ממקדים את תשומת הלב סביב נושא אחד, שעליו קיימת הסכמה מרחיקת-לכת בליכוד, ובעצם בכל מה שקרוי המחנה הלאומי. מערכת הבחירות תהיה משאל-עם על עתיד יו"ש ועזה, והליכוד ילבש, ללא היסוס פנימי, את התדמית של עמדה איתנה.

תגובה רגשית

רבים סבורים כי המערכה, שאלה הם מאפייניה, הוכרעה למעשה. הציבור הישראלי מגלה התעניינות גוברת והולכת בנעשה בשטחים. בראשית ההתקוממות בשטחים היו ההתרחשויות כמעט שלא נגעו לרובו. אך הבעירה לא אותרה. ערביי ישראל הוכתו גם הם, ודווקא בימים אלה, תחת רישומיהן של התבטאויות עוינות של דוברים ערביים (שאת מרביתן אפשר היה לקרוא כבר לפני חודשים בספרו של דוד גרוסמן "הזמן הצהוב") הולכה מנוסה של המפייסים בקרב הציבור הישראלי. הדיבורים על תזוזה ימינה, שבעבר לא היו יותר ממלל של מי שנעו שמאלה, נעשו בימים אלה למציאות: אין זה אלא רפלקס רגשי של הגנה עצמית. ואם תגובה רגשית זו תכריע בלב בוחרי המצע, אכן ניתן לומר שמערכת הבחירות הוכרעה.

אולם התגבשה תמונה שונה, אם יחשבו אותם בני-האמצע, אלה שנוהגים לכבסם בקטיגוריה של קריטריונים מאופנים, על משמעות התדמית הליכודית. אם להשתמש במשל, הליכוד מתבצר בתוך קו-מאז'ינו רבתי ומבוצר הוא אינו מתכוון לזוז, לא מול כוח ולא נוכח פיתויים. אך הכל זוכרים, או חייבים לזכור, כיצד הסתיימה המערכה ההיא: העוקפים עמדו, והניידים עקפו אותם והכניעום ללא קרב.

אפשר שלכך התכוון מבלי משים אריאל שרון, ועל כן העדיף את מפלגת העבודה לעת מערכה — זו המפלגה להתגוננות ניידת, הנשענת על אסטרטגיה הגנתית וטקטיקה-רבתי התקפית. למפלגת העבודה אין קו מאז'ינו ומבצר היא אימצה שיטת לחימה המאפשרת לה להגן עד הסוף על אינטרסים חיוניים, מבלי שתהיה אנוסה למות על כל שעל אדמה, מועילה או לא.

טעות בהערכת המצב

כמובן, הכל תלוי בהערכת המצב. כלומר הערכת הדינמיקה של הסכסוך ומצבת הכוחות שמנגד. יאמרו מה שיאמרו, ראשי הליכוד מעריכים — וזו מסקנה המתחייבת משיטת המאבק שהם מציעים לנקוט כדי לטפל בהתקוממות — כי (א) יש לנו עדיין בפריצות נוסח שנות ה-20 וה-30; (ב) ניתן לבודד, תוך ניצול קו מאז'ינו שהקימו, את המערכה לדיכויה (שם רק יוצאים מינוף הכוח לצרכים המבצעיים) מן ההתרחשויות בעולם מסביב.

הם כה לכודים בקסמיה של תפישה זו, שאינם מסוגלים עוד לראות את המציאות. זו מציאות המחייבת הסלמה מתגברת של אמצעי הדיכוי: השלב שבו האלה נראתה לעם ישראל כמכשיר גואל, הוא מכבר מאחורינו. אנחנו נאלצים עכשיו להיות על חרבנו בתוך השטח שבאמן נמיבואלי ביתן לשליטתנו: מאז ראשית שנות ה-50 לא היתה ישראל במצב כזה.

אם תבטיח מפלגת העבודה שבאימוץ תוכנית-שולץ ההתקוממות תיעלם כלא היתה, מיום אחד למשנהו — תתגלה כאחותה, ממש כמו הליכוד. אף היא תקלע למסורה אם תאמר שיהיה קל יותר לגבור על המתקוממים, אם יצפו לנגד עיניהם בחלופה פוליטית, שאם לא תיתן להם את כל מבוקשם, תיתן את מקצתו. ולאיש שיעור קל יהיה להלום במי שיציין בה במקרה זה כפורעים לכל דבר, אם העולם מסביב, לרבות ארצות המערב, יווכח שיש על מה לדבר עם ישראל.

זו מערכה-רבתי — בכך צודק שמיר — ולאו דווקא בין כוחות בלתי-שווים. מערכה בה ניתן לנהל בהצלחה רק על-פי הבנה ברורה — ולו גם כאובה — בין עיקר למה שאינו עיקר. מלחמה על כל נקודה, כאשר אנו עורכים מאחורי קו הגנה מבוצר אך נוקשה, עלולה להסתיים בתבוסה. בכך מסתבכים מי שיתפסו לתגובה רגשית על המתרחש בארץ ויתנו את קולם לאלה שלא למדו מאומה ממה שקרה לצרפת, שהשליכה את יהבה על קו מאז'ינו.

ג'קסון מצפצף על יהדות ארה"ב

מה ניתן ללמוד מן העובדה שאיש-הדת השחור המבקש להיות מועמד הדמוקרטים לנשיאות בארה"ב עשה את מה שלא עשה איש מקודמיו מאז מלחמת ששת הימים: סירב להיפגש עם מנהיגים יהודיים בשלב הבחירות המוקדמות בניו-יורק

מאת דן מרגלית

ג'קסון: תפנית

בעיצומו של המרוץ לנשיאות מטעם המפלגה הדמוקרטית, סירב המועמד השחור ג'סי ג'קסון להיפגש עם מנהיגים יהודים. הוא עשה כן 20 ימים לפני הבחירות המוקדמות בניו-יורק. זוהי תפנית ברשם ההתנהגות הפוליטי הרווח בארצות-הברית מאז מלחמת ששת הימים. ג'קסון פשוט צפצף על ועידת הנשיאים היהודיים. איש במצבו לא העז לנהוג כך לפניו.

לא צריך להמתין לאירוע האחרון כדי לדעת, שג'קסון התחבר אל גורמים אנטישמיים ואהד באורח חד-צדדי את העניין הערבי. הוא בעל אש"ף וידיד של ראש אסד הסורי, ובכלל לא חיבב, כנראה, יהודים. כפי שעלה מפרשת לואיס פרחאן הקשורה בשמו. הוא אנטי-ישראלי מובהק, זה סוד גלוי.

תוכן צעדו חמור מאשר בעבר. אז היתה התמיכה בו כה בלתי-רלוונטית, שלא היה לו עניין לחזר אחרי היהודים כדי להגדילה. אך ב-1988 קיבל קולות לבנים ולא רק שחורים והיספאנים ואומללים שונים בחברה האמריקאית. אם דווקא כאשר הוא צובר כוח של ממש מרשה לעצמו ג'קסון לחזור על היהודים, ולהסתכן במודע לנזקים עיין, כי אז מלמד הדבר על היחלשותם בחברה האמריקאית.

אין זאת אומרת, שהם הולכים להיות נכס בפוליטיקה של ארצם, הפכו למעמסה, אבל לגבי מועמדים מסויימים — שעלולים להיות לשוד המאוגנים בהכרעה הגמורה — תיתכן אפשרות מסוכנת וחדשה כזאת.

עושים שקר בנפשם

הממסד היהודי בארצות-הברית לא יודה בכך לעולם. אך הסוגיה ההתנהגותית שלו כבר צפה ועלתה על פני השטח. מחצית ממבוגרים מבקשים לעצום עיניים ומייעצים שלא להסום בגלוי את דרכו של ג'קסון בבחירות בניו-יורק ברובת היהודים. מוטב להם להתעלם מתוך תקוה כי יכשיל את עצמו בלי שתיחשף טביעת-אצבעותיהם בבלימתו. שכן, הדבר עלול להעניק עליהם את השבבים הבעשים. בעיקר של דבר, הם חוששים מפניו ומעריכים כי אם יתייצבו מולו ירבו לאנטישמים מסויימים ובגכבים רבים להתליש לצידו ובכלל הוא מאיים בנוכחותו בזירה על מעמדם המוסרי.

הם גם ינחמו את עצמם שג'קסון אינו כה מרכזי, וממילא לא יהיה מועמד הדמוקרטים לנשיאות. ומדוע לסייע לו בעזרת הרעש בתקשורת? אך בלבם הם יודעים, כי הם עושים שקר בנפשם. כמועמד לסגן-נשיא הוא מתמקם במרוץ פעימת-לב אחת מן הבית הלבן. כשר לבו על רבע או שליש מן הקולות בוועידה הדמוקרטית, עלול ג'קסון למכור את תמיכתו למי שיבטיחו לו, למשל, לכהן כשר-החוץ בממשל הדמוקרטי הבא, וגם זה מבהיל כהוגן את היהודים.

משמעות ויתורו כלפי מעלה נתפשת בגוש על-ידי יהודים רבים כחסימת האמנציה הפוליטית שלהם. שכן, הצגת ג'קסון כמועמד לסגן נשיא — אפילו תטושטש ותתמצא אל מתנות לשטיו עד לבחירות הכלליות — אינה מותירה להם ברירה אלא להצביע בהמוניהם בעד המפלגה הרפובליקאית. הם יתמכו שם את ג'ורג' בוש, שאין בו דבר מרגיז ליהודים.

עתה תחל האינטליגנציה היהודית לנתח את הסיבה לעמדתו העוינת של ג'קסון. מה גרם לו להחריף, שנזקם של היהודים רב מתועלתם? שבמחיר ביזוי מנהיגיהם יזכה לתמיכה רבה יותר משחורים ועוינים אנטישמיים לבנים לשמנה.

חששות מהזדהות עם ישראל

הבדלנים שהתעצמו בשנים האחרונות בשורות יהודי ארצות-הברית, ישמו אצבע מאשימה לעבר ישראל. קרוב להדאי שיעקב נויסנר או דומיו יטענו כי הזיהוי עם ישראל האלימה מתגל במעמדם בחברה האמריקאית, ומכאן יהודי להצרפה שהם מציעים לבני עמם להסתגר בתוך עצמם ולרחוק מן המדינה היהודית הסוררנית, שמתקיימת אי-שם במזרח-התיכון הרחוק. הם יישבו לומר כי אילו רק נותק הקשר עם ישראל, כל זה לא היה קורה במעמדם של המועמד השחור.

המציאות הוקה מטיעון-ציק כזה. לא זו בלבד שרוב יהודי ארצות-הברית לא ינקטו בעמדה כזאת, ולא זו בלבד שגורמים אנטישמיים לא יניחו להם לטשטש את קשריהם עם ישראל, אלא שעמדות החוגים התומכים בג'קסון ינקת את תוכנה מן המתרחש בתוך החברה האמריקאית ומן השינויים הדמוגראפיים שהתחוללו בה. היריב שלהם אינה ישראל, אלא היהודי האמריקאי.

האידיאולוגיה של נויסנר וחבריו ביקשה להדגיש את תוכנה המרכזית של יהדות ארצות-הברית, לעומת שברירותה והדרתה הסוררנית של ישראל, אבל תסמונת ג'קסון מוכיחה את קבילותו: המועמד השחור מבשר רע ליהודי אמריקה ללא קשר ישיר לישראל, ומגביר את מרכזיותה בעיניהם. יש בעובדה כדי להחזיר חלק משיווי המשקל ביחסי ישראל עם יהדות ארצות-הברית, שהתערער תחת עיר מם אירועי השנים האחרונות.

ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן
ה' יְבָרֵךְ אֶת-עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם.

בחג חרותנו,
שלוחה ברכה לצה"ל, לכוחות הבטחון
ולכל בית ישראל.

מפלגת העבודה הישראלית

صورة عن الأصل

מקורות מדיניים / עקיבא אלדר

שולץ יקלקל להם את הפסח

אם היה סיכוי קלוש שראש הממשלה יצחק שמיר יטה אוזן להצעותיו של מזכיר המדינה האמריקאי, ג'ורג' שולץ, הוא נדרס ברגליהם של הפרופסורים הפלשתינאים על מפתן לשכתו של שולץ, בסטייט דיפרטמנט. "זה היה צעד הפגנתי מצד ארה"ב", טוען מנכ"ל משרד ראש הממשלה, יוסי בן־אהרן, מאנשי סודו של שמיר. "הרי אין לאמריקאים בעיה לדעת מה אש"ף רוצה. ארה"ב מנהלת שיחות עם מצרים, המקיימת קשר הדוק ורצוף עם אש"ף". בן־אהרן מגדיר בתואר "חמור" את המפגש בין שולץ לפרופסורים. "שכן המל"פ ואש"ף חד הם, ואנו משערים שיש כאן כוונה להכניס את אש"ף דרך הדלת האחורית. או שאש"ף עצמו יקבע את הרכב המשלחת הפלשתינאית. או שהארגון יוזמן לוועידה בכוח ורק אח"כ ייבלע בתוך המשלחת המשותפת עם ירדן".

בלשכת ראש הממשלה טענו בסוף השבוע, כי אין הם יודעים מה מביא עמו שולץ ואיזו טאקטיקה יאמץ הפעם. ובעצם, בשביל מה בכלל הוא בא. אם שמיר השאיר אצלו מקום לספקות, קשה לאתר אותם בניתוח שערך באוזני בן־אהרן למכתבו של המזכיר ערב ביקורו הנוכחי באזור. הוא עובר יחד אתי שורה אחרי שורה ומבטל.

אפשר כמעט לומר, שזה ניתוח שלפני המריה: "אנחנו מתנגדים לוועידה בינ"ל כל שהיא. מדינות ריבוניות אינן זקוקות לוועידות בין־לאומיות כדי לפתור את בעיותיהן. יחד עם זאת, כמחווה של רצון טוב, ומשום שאנו רוצים בשלום, קיבל ראש הממשלה את הצעתו של שולץ לכינוס טכסי שבו ישיקו שתי המעצמות את המשא־ומתן בין הצדדים. זה יהיה מעמד חד־פעמי, שלאחריו אנחנו מוכנים להתחיל מיד במו"מ ישיר על הסדר־הביניים".

אין לכם עמדת נסיגה המחייבת את המעמד הזה?

אין שום עמדת נסיגה ואין כאן פתח לשום משא־ומתן איתנו על ועידה בין־לאומית רחבה יותר. עד כאן הסכים ראש הממשלה, וזהו. גם ההסכמה הזו מותנית בכך שבריה"מ תקיים את מה שראש הממשלה וגם שר־החוץ תבעו ממנה: חידוש היחסים עם ישראל ושינוי מעשי של מדיניות ההגירה.

שולץ טוען שראש הממשלה מתנגד לוועידה שהוא — שולץ — כלל אינו מציע. כמו ועידה עם סמכויות כפייה או זכות וטו.

התסריט שאנו מתארים כולל התפתחות בלתי־נמנעת של התערבות מבחוץ. מכיוון ששום הסכם אינו יכול לכבול את ידיהן של מדינות ריבוניות לגבי מה שירצו לעשות בין כותלי הוועידה.

ידוע לך ודאי שארה"ב מוכנה לעגן את סייגי הוועידה במזכר הסכמה עם ישראל.

שמענו מהאמריקאים על נכונותם לחתום על מזכר שיבטיח את עניין המשכיות הוועידה, הגבלתה לקבלת דיווח, ודרישה של ארה"ב יחד עם ישראל אם יופרו התנאים. אמרנו על כך "תודה", מכיוון שאיננו מקבלים את רעיון הוועידה ולכן איננו זקוקים למכתבים.

ריכוז מאמצי הבלימה של שמיר מול הוועידה הבינ"ל הוליד השערות בדבר מיתון — אמיתי או טאקטי — של התנגדותו לשאר רכיבי תוכניתו של שולץ. גם כאן אין בן־אהרן משאיר מילה על מילה: "אנחנו עומדים על תפישת האינטרלוק (זיקה) בין מעמד־הביניים של השטחים לבין מעמד־הקבע שלהם. הדבר מעוגן בהסכמי קמפ־דייוויד, והמו"מ על הסדר־הקבע צריך להיות מושתת על השגת הסכם בדבר מעמד־הביניים, יישומו והצלחתו בשטח, משום שזה שלב־מבחן ולא רק שלב־ביניים.

הלאה, המנכ"ל עושה חשבון עם הסעיף שבו מבהיר שולץ במכתבו כי ארה"ב תודיע מה עמדתה בנושא הסדר־הביניים, לפני פתיחתן של השיחות: "זה נראה כמו התחייבות אמריקאית לירדן ויש כאן סתירה למשא־ומתן ישיר וסטיה מתפקיד האמריקאי של מתווך אמין על כל הצדדים, תפקיד שאנחנו מחייבים אותו. זה יגביל ביכולתנו לנהל מו"מ ישיר עם ירדן, כי מה שהאמריקאים מציעים יהיה ריצפה שממנה הערבים לא יירדו. ודרך אגב, בשיחות האוטונומיה בתחילת שנות השמונים, הרחיקה ארה"ב לכת בכמה נושאים מהותיים, כמו מספר חברי מועצת האוטונומיה, והתקרבה מאוד למדינה פלשתינית.

בן־אהרן: צעד הפגנתי

וכאשר מזכירים פלשתינאים, זה מזכיר למנכ"ל את הפגישה בין שולץ לשני הפלשתינאים האמריקאים. "שולץ הפר שתי הבטחות: האחת מספטמבר 75, בדבר אי־הכרה באש"ף, והשניה במזכר־ההבנה מדצמבר אותה שנה, שמתייחס לוועידת ז'נווה וקובע כי כל גורם שיוזמן צריך להיות מקובל על־ידי הצדדים. יש גם הבטחות חוזרות של שולץ, שאש"ף לא יוזמן".

אבל בגין ודיין אמרו אחרי קמפ דייוויד שאין צורך לבדוק בציציות של הנציגים הפלשתינאים.

דברי בגין ודיין לא מחייבים אותנו. זה גם היה לצורך השעה. ישראל לא תנהל מו"מ עם אש"ף, לא במישרין ולא בעקיפין. וכאשר לארה"ב, אנו דורשים שהיא תעמוד בהבטחותיה. אמרתי לשולץ: לי־עזאזל, לא אנו אלה שזקוקים להכרה של אש"ף בישראל. מכל מה שידוע לנו מידיעות גלויות וחסויות, אין שחר למה שאומרים פרשנים, לרבות אתה עצמך, שיש שינוי ב"פתח"־ערפאת בכל האמור להתייחסות לישראל ולמו"מ איתה.

אבל שמיר התיר לסיניורא ואבו רחמא לצאת לארה"ב על מנת להיפגש עם שולץ, והם פעילים באש"ף יותר משני הפרופסורים.

הם אינם חברים במל"פ, והרי ישראלים נפגשים איתם. גם האישור הזה לא ניתן כמחווה.

בין הדברים שלך לבין ההודעה של הנשיא רייגן שאין מקום להתעקשות על התוכנית, קשה למצוא מרחב למיקוח. יש לך הסבר מדוע בכל זאת שולץ מגיע לכאן?

את זה צריך לשאול אותו. אני יכול רק לומר לך, שהשגריר פיקרינג אומר שכל זמן שלא אמרו לו "לא", המזכיר יוסיף לנסות לקדם את תוכניתו.

גם אחרי שנמסר שחוסיין הבי־מיה להיענות להזמנה לוועידה, אתם מוסיפים לקוות שהוא יקדים לומר "לאו"?

יש לקחת עם קורטוב של מלח את ה"הן" של חוסיין וה"הן" של הרוסים. מכל מה שאנו שומעים מהאמריקאים, יש עדיין מרחק לא קטן.

אתה מעריך ששולץ ישאיר כאן טיוטת הזמנה לוועידה בינ"ל?

איני מוציא זאת מכלל אפשרות.

ומה יקרה ליחסינו עם ארה"ב אחרי שנדחה את ההזמנה?

איני חרד ליחסים. אסור להכניס את עצמנו ללחץ, ויש להאמין לאמריקאים שהיחסים אינם פגיעים, חרף חילוקי־הדעות. יש אינטרסים בסיסיים, שהם מעבר לכל זה.

אכן, בירושלים על שתי גרותיה — הימנית והשמאלית — רווחת הדעה שממשל רייגן־שולץ לא יעניש את אזרחי ישראל על חטאיו של הליכוד. אולם, לקראת הביקור גוברים הרמזים כי שולץ לא יהסס להעניש את הליכוד על החמצת ההזדמנות להביא שלום לאזרחי ישראל. הזמנת העיתונאים הישראלים בוואשינגטון לשיחה עם המזכיר, והמגעים להופעתו ב"מוקד", מלמדים כי אחרי רגע האמת שיוציא משמיר את ה"לאו" הסופי, יבוא רגע האמת של שולץ: האם הוא יחזור על דברי הנשיא רייגן "מי שיאמר לא להזדמנות, יצטרך לשאת באחריות בפני עמו"? האם לא יוסיף: "מר שמיר החמיץ את ההזדמנות והוא יישא באחריות לתוצאות התמורות"? שולץ יהיה חייב זאת למלך חוסיין, שהלך כברת־דרך ארוכה עם תוכניתו.

אולי הוא ירגיש שהוא חייב זאת לשמעון פרס. השאלה הגדולה היא, האם זה באמת יעזור למערכת הבחירות של פרס, או שמא, כמו מכתב הסנאטורים, ישמש עוד בומראנג בשירות הליכוד.

יום האדמה כפתיחה לבחירות

מאת עטאללה מנצור

ב"יום האדמה" הוכיחו אזרחי ישראל הערביים כי הם מתנהגים כאזרחים — ומביעים את מחאתם במסגרת החוק

הרוצים בכך יכולים לחוש סיפוק רב מעצם העובדה, כי "יום האדמה" השנה עבר — בתחומי מדינת ישראל — ללא שפיכות דמים. אבל נציגי השלטון, ובראש וראשונה סגן השר רוני מילוא ולשכתו, אינם יכולים לזקוף את האיפוק מצד המגזר הערבי, לזכותם. הם לחצו כדי למנוע את הקריאה לשביתה, ואיש לא נענה ללחצם. אפילו מוחמד עלי זביראת, חבר מרכז תנועת החרות וראש המועצה המקומית בסמת טבעון, לא קם בכנס מליאת "ועדת המעקב" כדי להזהיר מפני שביתה כללית, או להתנגד לרעיון. אותם ראשי ציבור ערביים שהביעו דעה מסויגת לגבי קיום השביתה ב"יום האדמה", עשו זאת עקב הלחץ שהופעל עליהם מצד אנשי חד"ש, והם היו משוכנעים כי אין לתת לחד"ש להכתיב את צעדיהם. הם לא הצליחו בהתנגדותם לחד"ש, וההחלטה נתקבלה כאשר כל הנציגים הערביים מאוחדים בהצהרה כי יעמדו מאחורי השביתה ויפעלו כדי להפכה מכשיר להבעת מחאה מאורגנת ושקטה נגד מדיניות הממשלה בשטחים. ראש המועצה (הממונה), שהביע בפומבי התנגדות לשביתה, הוא עלי שיבלי, מכפר שבלי שליד הר תבור, והוא עשה זאת בהשפעת שכנו, איש מפלגת העבודה מיכה גולדמן, ראש המועצה של כפר תבור.

עמוס גלבע, עוזרו הבכיר של סגן השר מילוא, אמר בבואו לסכם את "יום האדמה", כי העובדה ששר הפנים סגר לשבוע את "אל אתיחאד", ביטאון רק"ח, תרמה לרגיעה. אבל גם כאן לא אמר גלבע את הכל, ואולי לא ידע.

בערב "יום האדמה" הפיץ "ועד ההגנה על האדמות" — ארגון החזית של רק"ח לנושא האדמות — בעשרות אלפי עותקים, עיתון המוקדש ל"יום האדמה", בפרסום חד־פעמי. העיתון הזה חולק חינם לכל בית במרבית היישובים הערביים במדינה. עיקר תוכנו היה קריאה לכלל הציבור, להישמע להחלטה בעניין השביתה הכללית והשתתפות בעצרות ובתהלוכות. בעיתון זה, כמו ב"אל אתיחאד", לא היתה קריאה למעשי אלימות. יתירה מזאת, דוברי רק"ח ב"יום האדמה" היו המתונים בין הדוברים. הם עוררו רוגז וזעם רב עקב עמדתם המתונה. פתח בזאת אמיל חביבי, הנחשב לאומני ביותר מבין אנשי רק"ח. הוא תקף בצורה בוטה גורמים המקצינים את עמדותיהם "תמורת חופן דולרים". הוא כינה אותם בשמות גנאי, אבל לא גילה בצורה מפורשת למי מכוונים חיצי הביקורת שלו. הוא קבע כי "הם" משרתים את רבין ושמיר, וכי הצלחת הסתה שלהם תביא על ישראל אסון קשה יותר מזה הפוקד את לבנון.

שלושת הדוברים שבאו אחריו התווכחו עמו: נציגי "התנועה המוסלמית", המתקדמת, ובני הכפר. נציגי השתיים הראשונות התרעמו על כי הוא מפלג את השורות ומטיל דופי בתנועה. נציג "בני הכפר" אמר, כי לדעתו אש"ף מוכן היום להסתפק במדינה עצמאית בשטחים כפתרון ביניים בלבד, וכי אסור לגשש את האמנה הפלשתינית הקובעת כי יש להשיב את האדמות לפלשתינה.

דוברים אחרים של חד"ש באותה עצרת, ובעצרות אחרות, עמדו על הקו הנקוט כיום: שתי מדינות לשני עמים, מדינה פלשתינית בשטחים, לצד מדינת ישראל. אנשי המתקדמת, שאימצו לעצמם בעבר קו זהה לזה של רק"ח, מסתפקים בקביעה כללית כי יש להכיר בזכויות הפלשתינאים לכונן מדינה עצמאית על אדמת מולדתם, בלי לציין את הגבולות של המדינה הזאת. חוסר הבהירות הזה, מצד אחד, והאיזכור האמנה הפלשתינית — על־ידי "בני הכפר" — מרגיזים את חד"ש. היא רואה בזאת ניסיון לעקיפתה משמאל. העובדה כי המתקדמת הצליחה לפני עשרה ימים לקבל למעלה מ־20% מקולות המורים הערביים בישראל עוררה את חמת אנשי חד"ש.

מקור דאגה לחד"ש

שיעור שני שניתן ללמוד מ"יום האדמה" הוא ההיקף ההולך ומתרחב של "התנועה המוסלמית", ובעיקר החלטת מנהיגיה לצאת לפעילות פוליטית. מנהיג התנועה, השייח' עבדאללה נמר דרויש מכפר קאסם, עשה רבות בשנים האחרונות כדי לתת לחבורה שלו דימוי של "מתונים", אבל בהופעותיהם ב"יום האדמה" התגלו חסידי השייח' כחבורה מאורגנת, תקיפה, וקולנית לא פחות מיריביהם הקומוניסטים. בטייבה פוצצו את העצרת, כשבאו עמדו לצד אנשי המתקדמת נגד הקומוניסטים. בסכנין ערכו מפגנים משלהם, ואיש לא העז להתגרות בהם. קרבתם למתקדמת מהווה עוד מקור דאגה לחד"ש.

הרוב הדומם

אבל אירועי "יום האדמה" מעידים רק לגבי המשתתפים בהם. קשה ללמוד מהם דבר על הפועלים הרבים שיצאו ביום זה לעבודתם, והם עובדי מדינה או פועלים במפעלי תעשיה. דומה כי רק בקרב הדרוזים והבדואים בלט חלקם של אלה שהתעלמו מיום השביתה הכללית. בקרב קבוצות אחרות היה ברור, כי עבודה פומבית היא חריגה מנורמה מקובלת, ורק בודדים עשו זאת להכעיס. אבל מאחורי דלת הבית, או בשיחות פרטיות, חלקם של אלה שלא שבתו, או באלה ששבתו מחשש של עבירה על נורמה מקובלת, אינו מצומצם — אם כי בודדים בלבד היו מוכנים להביע התנגדות מנומקת לשביתה.

מה מספרם של אלה וכיצד יצביעו בבחירות הקרובות? הדברים ישפעו במידה רבה מהמשך האירועים בשטחים. בבחירות להסתדרות המורים הפסיד המערך כ־20% מהקולות שלו, אבל עדיין שמר על מקומו כמפלגה הגדולה ביותר — מה שמעיד כי המתינות קיימת עדיין במגזר הערבי, בחוגים רחבים. גם "יום האדמה" נתן חיזוק לטענה בדבר קיומו של גרעין רציני של אלמנטים מתונים. אזרחי ישראל הערביים הוכיחו הפעם, כבמספר פעמים בעבר, כי הם מתנהגים כאזרחים — המביעים את מחאתם במסגרת החוק ותוך שמירה על כללי המשחק.

מעצרים מינהליים בשטחים: נסיגה לימי המנדאט

מאת פרופ' ברוך ברכה

ללא דיון ציבורי הוצא צו מעצרים חדש, הפוגע בזכויות המינימום שהיו מובטחות לעציר לפי תחיקת הביטחון

זה למעלה משמונה שנים מבוצעים מעצרים מינהליים בשטחים המוחזקים מכוח פרק ה'1 (סעיפים 87–87ה) לצו בדבר הוראות ביטחון. פרק זה החליף את סעיף 87 המקורי לצו, שמכוחו הוענקו למפקד צבאי סמכויות מעצר בלתי־מוגבלות, ללא כל הליך שיפוטי. סעיף 87, עד להחלפתו, תאם במידה רבה הוראות, הידועות לשמצה, של תקנה 111 לתקנות ההגנה (לשעת־חירום) 1945, מימי המנדט הבריטי. תקנה זו חלה הן בתחומי מדינת ישראל והן בשטחים המוחזקים.

ב־1979, ביוזמת שר המשפטים שמואל תמיר, ביטלה הכנסת, בתחומי מדינת ישראל, את תקנה 111, ובמקום ההסדר הדראקוני שהיה גלום בה, חוקקה את חוק סמכויות שעת חירום (מעצרים), תשל"ט־1979. החוק קבע הסדר חדש למעצרים, תוך ריכוך הסמכויות המקוריות, תוך קביעת מגבלות זמן לתקופת המעצר, תוך מעורבות של נשיא בית־משפט מחוזי בהליך — כאשר תנאי לתקופת צו המעצר הוא אישורו על ידי הנשיא. בעת הדיון "בחוק" בכנסת, בצד דברי הערכה שלהם זכה שר המשפטים על יוזמתו המבורכת, נשמעה ביקורת על שההסדר בשטחים בנושא המעצרים נותר ללא שינוי. שר המשפטים הבטיח שלאחר אימוץ ההסדר החדש יחול שינוי דומה גם בשטחים: "את הצדקה אנו צריכים להתחיל בבית. אחר כך... צריכה לבוא החלה על יהודה ושומרון וחבל עזה, בשינויים המתחייבים מן הנתונים המיוחדים והתנאים השונים".

דממת אלחוט

השר עמד בהבטחתו. זמן קצר לאחר אישור החוק בכנסת התקבלו צווים ביהודה ובשומרון וכן בעזה, שתיקנו את צו הוראות ביטחון, תוך הוספת פרק ה'1 לצו, שאימץ בשינויים מסויימים, את עקרונות ההסדר שנקבעו בחוק הישראלי מ־1979. התיקון זכה להדים חיוביים בארץ, בשטחים ובקרב גורמים משפטיים ומדיניים בחו"ל. מסתבר גם שלתיקון הצו בדבר הוראות ביטחון היו השלכות על תהליך השלום בין ישראל למצרים, דבר שבא לביטוי במגעים בין ראש הממשלה מנחם בגין והנשיאים סאדאת וקרטר.

בנסיבות אלו ניתן היה להניח, שכל הצעה לשינוי ההסדר שבפרק ה'1 לצו תובא תחילה לדיון ציבורי, תוך שיתוף הכנסת — לפחות במידע באשר לצורך בשינוי — ותוך התייחסות להשלכות הבין־לאומיות של שינוי ההסדר, שעליו התחייבה ישראל בפני ארה"ב ומצרים. והנה, ללא כל דיון ציבורי, ללא פרסום מוקדם על הכוונה לחזור להסדר המקורי של צו הוראות ביטחון, ללא שיתוף הכנסת, ותוך ספק רב בדבר שיתוף הממשלה, חתמו אלופי הפיקוד (דרום ומרכז) באישור הרמטכ"ל על צו בדבר מעצרים מינהליים (הוראת שעה), המבטל את ה'1 ומחזירנו אל המעצרים המינהליים נוסח תקנה 111. קשה להבין, כיצד נושא כה רגיש, בעל השלכות כה מרחיקות לכת במישור המדיני והקונסטיטוציוני, טופל כמבצע צבאי ברמת סודיות גבוהה. לא שר הביטחון, לא שר המשפטים ואף לא דובר צה"ל טרחו לשתף את הציבור בסוד ההסדר המתוקן, ולשכנע שהנסיגה לעבר תקנה 111 אכן היתה חיונית. דממת אלחוט זו אין להצדיקה, והיא אף מבליטה את חוסר ההצדקה שבהסדר החדש.

כדי להבין את משמעותו מרחיקת הלכת של ההסדר החדש, יש להדגיש שגם ההסדר הקיים בצו בשמונה השנים האחרונות הוא יוצא דופן, ויאה לנסיבות חירום חמורות — שכן הוא מעניק סמכויות דרסטיות למפקדים צבאיים בכל הנוגע למעצרו של אדם לתקופות ארוכות — ללא הרשעה ע"י ערכאה שיפוטית.

לפי אותו הסדר מוסמך מפקד האזור (הכוונה לאזורי יו"ש וחבל עזה) "להורות על מעצרו של אדם לתקופה שתצויין בצו ושלא תעלה על שישה חודשים". זאת, אם "היה למפקד האזור יסוד סביר להניח שטעמי ביטחון האזור או הציבור מחייבים שאדם פלוני יוחזק במעצר" (סעיף 87א). היה מפקד האזור בדעה שיש הצדקה להאריך את צו המעצר בתום ששת החודשים, הוא רשאי לחזור (ללא הגבלת מספר הפעמים) ולהפעיל סמכות כאמור (סעיף 87ב). בתוך 96 שעות יש להביא את העצור בפני "שופט משפטאי" (קרי: שופט בית־המשפט הצבאי, בעל "הכשרה משפטית בדרגת סרן או בדרגה גבוהה מזו", שמונה כשופט ע"י מפקד האזור). אותו שופט "רשאי לאשר את צו המעצר, לבטלו או לקצר את תקופת המעצר שבו". כאשר הוא חייב לבטל את צו המעצר "אם הוכח לו שהטעמים שבגללם ניתן לא היו טעמים עניינים של ביטחון האזור או הציבור, או שניתן שלא בתום־לב או מתוך שיקולים שלא לעניין" (סעיף 87ג).

מעצר מינהלי אינו עונש

יש להיזהר מטעות אופטית למקרא ההוראות דלעיל, כפי שהבהיר בית המשפט העליון (בדונו בהוראות המקבילות בחוק המעצרים הישראלי), הפיקוח השיפוטי לפי הצו אינו אמור לבחון אם העצור עבר עבירה פלילית, שכן אין בפניו הליך פלילי שבו מואשם אדם לדין. המעצר הוא מניעתי כדי למנוע מאדם לבצע עבירה, ואין הוא עונש בעקבות הרשעה. ואכן, כל עוקצו של המעצר לפי ההסדר דלעיל הוא באשר למקרים שבהם לא ניתן לקיים הליכים רגילים, בין שלא נעברה עבירה ובין משום שהוכחת ראיות קבילות להרשעה. למרות זאת ניתן לשלול את חרותו של אדם, הנחשד ע"י רשויות הביטחון בפעילות — בפועל או בפוטנציה — נגד ביטחון המדינה, ומכאן, שהשופט המשפטאי (הבא מתוך הצבא, ויש להניח שיגלה רגישות רבה לצרכי הביטחון) אמור לוודא, שמפקד האזור לא הפעיל שיקול־דעת פסול, ושלא ניתן להעמיד את העצור לדין פלילי.

יש לציין עוד, שבהליך השיפוטי בפני המשפטאי ניתן לסטות מכללים אלמנטריים של דיון הוגן, אם צורכי הביטחון מחייבים זאת. כך, למשל, רשאי השופט "לקבל ראיה אף שלא בנוכחות העציר או בא־כוחו או בלי לגלותה להם — אם, אחרי שעיין בראייה או שמע טענות, אף שלא בנוכחות העציר ובא־כוחו, שוכנע שגילוי הראייה לעציר או לבא כוחו עלול לפגוע בביטחון האזור או הציבור..." (סעיף 87ג(ג)). הדיון הוא בדלתיים סגורות, ולפי פסיקת בית המשפט העליון, אין חובה לגלות לעציר פרטים על המעשים המיוחסים לו, שבגינם הוא נעצר. למותר להדגיש עד כמה נפגעת יכולת ההתגוננות של העצור בהליך השיפוטי בפני השופט, אם אין הוא יודע מה המעשים המיוחסים לו ע"י רשויות הביטחון, שבגינם הוא נעצר.

צו המעצר שאושר ע"י השופט המשפטאי חוזר לעיון נוסף בפני השופט בתום 3 חודשים. בכל מקרה נתונה החלטת השופט לערעור בפני נשיאו של בית — המשפט הצבאי.

פגיעה בהגינות מינימלית

מהאמור עד כה ברור, שגם לפני הצו החדש הבטיח צו הוראות ביטחון את צרכי ביטחון האזור, תוך הבטחת מינימום (ומינימום בלבד) הכרחי של הגינות כלפי הפרט שנעצר ללא משפט, כך שתתבטח ביקורת מסויימת על החלטות הדרג הפיקודי. על איזון זה עומד נשיא בית המשפט העליון, השופט י' כהן, בפסק הדין הראשון שעסק בהסדר הנדון (עסק בהסדר שבחוק החל בישראל, שבמרכיבים מסויימים הוא "ליברלי" יותר, מבחינת הפרט, מההסדר שבשטחים): "בחוק, כפי שהתקבל בכנסת, נעשה ניסיון, ולא אביע כעת דעתי אם הוא מוצלח, למצוא איזון בין שתי מגמות: מחד לתת בידי אלה שעליהם מוטל לדאוג לביטחון המדינה אמצעי מתאים להגן על המדינה בפני התארגנויות מחתרתיות, שסכנתן רבה ושאין אפשרות לפעול נגדן ע"י הליכים משפטיים רגילים; ומאידך להבטיח ע"י ביקורת שיפוטית, שהשלטון לא ישתמש לרעה או לצורך בסמכויות שניתנו לו בחוק".

באיזון זה, שכל כולו הוא תולדה של מצב חירום יוצא דופן, אין לפגוע פגיעה נוספת בכיוון הפרת אותן דרישות מינימום — המעניקות כיום הגנה מסוימת לעצור כנגד מעצר שרירותי וכנגד היזקקות להסדר החירום הנדון שלא לצורך. לאור זאת, יש להתייחס בדאגה רבה לצו בדבר מעצרים מינהליים (הוראת שעה), שלתקופה של שישה חודשים קבע הסדר מעצרים חדש, שבגינו לא ייעשה שימוש — כך ניתן להניח במידה של ודאות — בהוראות דלעיל של פרק ה'1 לצו הוראות ביטחון. הצו החדש פוגע באותן דרישות מינימום של הגינות כלפי הפרט ושל הבטחת זכויותיו.

לפי ההסדר החדש יוסמך "מפקד צבאי" (קרי: לא רק מפקד האזור) להוציא את צו המעצר לתקופה של עד 6 חודשים "אם הוא סבור שהדבר הכרחי מטעמי ביטחון החלטיים", אלא שצו זה לא יעבור אוטומטית לביקורת שיפוטית כמקובל כיום (בתוך 96 שעות). לא רק שהצו לא יעבור לביקורת שיפוטית, אלא שגם ייפגע העיון החוזר בתום שלושת החודשים למעצר, כמקובל כיום. ואם לא די בכל אלה — גם צו מעצר, שהוצא לפי הפרוצדורה הקודמת, יראו אותו כאילו הוצא מכוח ההסדר החדש, על כל הקשור בכך. האפי הליכים תלויים ועומדים לפי ההסדר הישן (למשל עיון או עיון חוזר) — ייפסקו. שריד בודד לפיקוח שיפוטי הוא אפשרות העציר להגיש ערעור על מעצרו בפני "ועדת ערעורים" הקיימת כבר מכוח סעיף 85 לצו הוראות ביטחון — ויש הרואים בכך הבטחת "פיקוח שיפוטי".

שם מטעה

טענה אחרונה זו היא חסרת שחר. ראשית, בשם "ועדת ערעורים" יש כדי להטעות. הוועדה שבה מדובר אינה מוסמכת לבטל את החלטת המפקד הצבאי, ובכוחה רק "לעיין" בערעור ולהביא את "המלצותיה" בפני המפקד הצבאי, שאינו חייב לכבדן. השופט, לפי ההסדר שקדם לצו החדש, מוסמך "לאשר את צו המעצר, לבטלו או לקצר את תקופת המעצר שבו". על החלטת השופט יש גם אפשרות ערעור בפני ערכאה שיפוטית גבוהה יותר, כך שהמילה הסופית באשר לצו המעצר היא בידי גורם שיפוטי ולא בידי המפקד הצבאי.

שנית, לפי פסה"ד חדש של בית המשפט העליון, אין השופט הבוחן את צו המעצר מוגבל לשיקוליו של המפקד הצבאי, והוא רשאי שלא לאשר את הצו או לקצרו, גם אם למפקד הצבאי היו שיקולים נכונים בדבר ביטחון האזור או הציבור. כך, מבהיר השופט בייסקי באותו פס"ד, אם מדובר בעצור שניתן להעמידו לדין פלילי, במובן זה שלכאורה עבר עבירה, ובמובן זה שיש ראיות קבילות נגדו — אין כל הצדקה שהשופט יאשר צו המעצר, גם אם המפקד הצבאי נזקק אך ורק לשיקולים לגיטימיים של ביטחון המדינה והציבור. במלים אחרות, השופט אמור להבטיח שלא תיעקף הפרוצדורה הפלילית הרגילה, ושיזדקקו להליכי המעצר המינהלי רק כשזו הדרך היחידה למנוע מהעצור לפגוע בביטחון המדינה.

שלישית, לפי פרק ה'1 חייבות רשויות הביטחון להביא את העצור בפני השופט המשפטאי בתוך 96 שעות מהמעצר. לא עשו כן "ולא הוחל בדיון ... תוך 96 השעות כאמור, ישוחרר העציר, זולת אם קיימת עילה אחרת למעצרו, לפי כל דין או תחיקת ביטחון" (סעיף 87ב(א)). בכך מובטחת ביקורת שיפוטית בכל מקרה על צו המעצר. לא כן הדבר באשר לוועדת העררים. ויש להניח שבחלק גדול מהמקרים לא תהיה מודעות להליך זה בקרב העצורים, שלא לדבר על כך שיכול לחלוף זמן רב עד לקיום הדיון בפני הוועדה. ניתן אף להרחיק לכת ולאמר שביסוד ההסדר החדש חבויה ההנחה, שאכן רבים מהעצורים לא יפנו לוועדה.

רביעית, לפי ההסדר החדש נשללה הזכות לעיון מחודש של צו המעצר בתום 3 חודשים לתחילתו. העיון מחדש חיוני כדי למנוע מצב, שאדם ירקב בבית האסורים, בגדר עצור מינהלי, כאשר ההצדקה שהיתה קיימת למעצרו, אינה קיימת עוד. על חשיבות העיון המחודש עומד נשיא בית המשפט העליון, השופט שמגר, בדונו בהסדר הקיים בנושא זה בסעיף 87ב לצו הוראות ביטחון: "... מטרתו של העיון מחדש ותכליתו הן בכך, שההצדקה למעצר תיבחן מחדש מעת לעת, תוך הבאה בחשבון של השינויים שחלו ע"פ נקודות הראות הרלוונטיות. משמעות הדברים היא שאין מתכוונים להטיל על העציר לטעון ולהוכיח שחל שינוי בנסיבות, אלא מחובת גורמי הביטחון לשכנע את השופט המשפטאי — אם הם מעוניינים בהמשך המעצר — כי במועד של קיום הדיון התקופתי עדיין קיימים הטעמים המצדיקים את המשך המעצר". לפי ההסדר החדש, לא רק שהמעצר המינהלי לא ייבחן מלכתחילה על־ידי שופט משפטאי, ואין הכרח שייבחן ע"י ועדת העררים, אלא שאין גם כל הליך שיפוטי, שיבטיח בחינה מחודשת של ההצדקה להמשך המעצר.

אמת, בכל מקרה פתוחה בפני העצור הדרך לבג"ץ, שבפניו יוכל לתקוף את חוקיות צו המעצר. דרך זו היתה פתוחה גם בתקופתה של תקנה 111 אך לא היה בה די; אין ביכולת בג"ץ להיכנס לעובי הקורה של כל מעצר ומעצר. לפיכך, מצאו שר המשפטים תמיר והכנסת, לנכון להביא ב־1979 לחקיקת החוק שביטל בישראל את תקנה 111 ושקבע הליך שיפוטי מהיר ויעיל לבחינת ההצדקה לצו המעצר. לפיכך גם הוסף פרק ה'1 לצו בדבר הוראות ביטחון, ובו הסדר דומה.

ואכן, יש להניח שהשיקול העיקרי לקביעת ההסדר החדש הוא הרצון "לפשט" את הליכי המעצר ביהודה כשמדובר במספר גדול מאד של צווים, שמערכת השיפוט הצבאי והתביעה הצבאית אינן מסוגלות להתמודד עמם. אכן, נכון ריבוי העצורים מטיל עומס מיוחד על גורמי השיפוט, אך זו אינה יכולה לשמש סיבה לסילוקם מהזירה. כפי שראינו, גם לפי פרק ה'1 לצו בדבר הוראות ביטחון, מובטחות אך דרישות מינימום הנוגעות לזכויותיו של העצור. אין להעלות על הדעת שגם הן יופקעו. נוכח ריבוי צווי המעצר יש לחזק ולתגבר את מערכות התביעה והשיפוט — כשם שצה"ל מתגבר מערכות צבאיות רבות אחרות הפועלות בשטחים — ולא להוציאן מהתמונה.

בהיעדר פיקוח שיפוטי הולם תגבר המוטיוואציה של המפקדים הצבאיים בשטח להזדקק למעצרים המינהליים, לא פעם גם כשניתן להפעיל פרוצדורה פלילית רגילה. תופעה זו, שהיא חמורה כשלעצמה, תכניס אותנו למעגל קסמים: בשל המספר הרב של צווי־מעצר, אין ביכולת ערכאות השיפוט לעמוד בעומס, ולכן יש להוציאן מהזירה. בגלל שהן מוצאות מהזירה גדל מספר הצווים המינהליים, ולפיכך מן הראוי להציגו את ההסדר ה"נוח" שאומץ בצו החדש...

הצו בדבר מינהליים (הוראת שעה), כשמו כן הוא, הוצא כהוראת שעה, בינתיים לתקופה של חצי שנה. אך אם המצב הנוכחי בשטחים יימשך, אין ספק שיימצאו מליצי יושר להארכתו. לפיכך יש לפעול לביטול הצו כבר עתה. דווקא חומרת המצב בשטחים מחייבת שלא ייעשה שימוש לרעה בסמכות המעצר המינהלי, ושהפעלתה של זו תיעשה תחת עינם הפקוחה של גורמים שיפוטיים.

הרוסים על תוכנית שולץ

"תוך כדי כך שאין להתעלם מהאספקטים החיוביים בתוכניתו של ג'ורג' שולץ", כתב השבוע הליטרטורנאיה גאזטה", היוצא לאור בבריה"מ, "יש לשים לב לכך שארה"ב מבקשת לנצל ביוזמתה לפתרון הסכסוך במזרח־התיכון על־מנת להסיט את הפלשתינאים מהתקוממותם נגד הכיבוש הישראלי, ובמקביל להפגין פעם נוספת את דאגתה לממשלה הנוכחית בישראל".

העיתונאי הסובייטי טוען, כי בעוד שארה"ב הציגה את התוכנית לפני בריה"מ, אין היא מציעה שיתוף־פעולה מעשי ביניהן. "ארה"ב עדיין מעדיפה להחזיק במונופול הבלתי קונסטרוקטיבי של מתווך במזרח־התיכון, ובזה שולץ חותר להרגיע את הפלשתינאים המתקוממים נגד הכיבוש הממושך".

אחרי דברי ההקדמה הכלליים, מאתר העיתון את נקודות־התורפה העיקריות בתוכנית שולץ אליבא דבריה"מ:

א. שולץ מכנה את תוכניתו "חבילה אחידה", ועל כן ניתן היה לצפות שהיא תציע פתרון כולל באזור. על אף זאת, התוכנית אינה מזכירה כלל את בעיית רמת־הגולן ומזרח־ירושלים וקשה להניח כי יד המקרה בדבר. באשר לגדה המערבית ורצועת עזה — אזורים אלה יכולים לשמש נושא למיקוח בין ישראל לבין אותם ערבים שיישבו עמם לשולחן המו"מ. "האם יהיו רבים מהם?" שואל הכותב ומשיב: "מסופקני".

ב. הצעתו של שולץ לכנס כבר באפריל "ועידה בינ"ל" היא פסבדו־רצינית. "האם יש כאן תפנית בגישה האמריקאית לנושא הוועידה?" מקשה בעל המאמר ומשיב מיד: "כן ולא". העניין הוא שהמזכיר מציע לכנס ועידה המכונה בפיו "בלתי סמכותית". ועידה שלא תכפה החלטות ולא תטיל וטו על שום הסכמים בילטרליים, אם יושגו הסכמים כאלה.

ג. שולץ מסרב להזמין את אש"ף לוועידה, והיתה זו יוזמתו לסגור את משרדיה של משלחת אש"ף לאו"ם. (דרך אגב, אין זה נכון, שכן העניין נכפה עליו על־ידי הקונגרס, בניגוד מוחלט לרצונו. — ע. א.). העניין המרכזי הוא, שתוכנית שולץ אינה מציעה הקמת מדינה פלשתינית או פתרון לבעיות האקוטיות העכשוויות. לכן, מסופקני אם התכנית החדשה תתאים לפלשתינאים או לערבים בכלל, שבלעדיהם לא יתכן הסדר במזרח־התיכון" — דברי "הליטרטורנאיה גאזטה".

מי יעצור את נתניהו?

כמה אופייני הדבר, שבנימין נתניהו התפטר מהאו"ם מעל מרקע הטלוויזיה.

אופייני פעמיים: ראשית, אולפני הטלוויזיה של הרשתות בניו־יורק היו בשנים האחרונות הבית השני של שגרירנו באו"ם. שנית, זה מתאים לראשי ממשלה, שהרי כך בדיוק התפטר יצחק רבין מראשות הממשלה בעקבות פרשת הדולרים. "ביבי" פתח ביום רביעי ב"מוקד" את המרוץ לצמרת. הוא לא מיחה כאשר קהילות יהודיות בארה"ב הכתירו את שמו בהזמנות להופעה בתואר "ראש הממשלה הבא של ישראל".

אם הוא אינו מבין עדיין שירושלים אינה מפנקת כמו ניו־יורק, ילמד זאת "ביבי" במהירות, כמו שהוא לומד הכל. מעתה הוא אחד מצעירי חרות, לא עוד שגרירנו באו"ם המתקשר דרך קבע (על חשבון משלם המסים) לכתבים מדיניים וגם ישר לעורכים, ומציע "סקופ" טרי מהמסדרונות הדיפלומטיים, סיפור חדש על מסמכי ולדהיים או סתם ראיון פרשנות רהוט על מבצע מזרה. עכשיו יזכר שמו בנשימה אחת עם אהוד אולמרט, דן מרידור, רוני מילוא, בני בגין ועוזי לנדאו — השורה המבטיחה, אך עדיין השניה, בהנהגת חרות. אחרי שמיר, שרון, לוי, ארנס וקצב. החבורה הזאת לא בילתה ערבים בסניפים נידחים ואפילו שיעטם בעשן סיגריות, כדי ש"ביבי" יבוא ממסיבות הקוקטייל הדיפלומטיות לקטוף את הפרי הבשל.

הרבה יותר קל יהיה לו לנצח בשמעון פרס, האיש שכתב למשפחת נתניהו פרק הערצה בספרו "לך עם האנשים", ושהחלטתו הראשונה כראש ממשלת ישראל היתה להיעתר ללא היסוס לבקשתו של יצחק שמיר למנות את "ביבי" לשגריר באו"ם. פרס אינו אוהב להודות בטעויות ואינו מרבה לבטא חרטה על מעשיו. מינויו של נתניהו הוא אחד המקרים הנדירים ששר החוץ מתחרט עליהם. ועוד איך. החסד שעשה עם נתניהו לא יכול היה להטות את לבו של השגריר שיכור מהצלחתו הפוליטית־עיתונאית. פרס הבין מזה, אך מאוחר מדי, שהשילוב בין נתניהו הצעיר והמוכשר לבין הקונסל הכללי בניו־יורק, משה יגר, איש ימין נערץ־בגין, חיסל מראש כל סיכוי להעביר לצידו את הנהגת יהדות אמריקה.

עכשיו מגיע נתניהו הביתה, מצויד ביוקרה וניסיון, ובהופעתו הראשונה כפוליטיקאי הוא מגייס את הנרי קיסינג'ר לגנות את יוסי ביילין, ידידו של פרס (מעניין אם קיסינג'ר התיר לו לצטט משיחה פרטית, שבה — לדברי נתניהו ולהכחשת ביילין — אמר זה האחרון כי אין רע בחזרה לגבולות 67).

ואחרי כל זה מרווחים שפרס מבקש משמיר למנות את ידידו מכבר הימים, אהרן ברינתן, דיפלומט בא בימים, לשגריר באו"ם. הוא ייראה כמו צל דהוי של נתניהו, אבל כמו תמיד יהיה זה דווקא יצחק שמיר שיחלץ את פרס מהבטחותיו לחברים. ראה פרשת השגריר בוושינגטון.

הטכניון
מכון טכנולוגי לישראל

בית־הספר ללימודי מוסמכים
מודיע על
רישום מועמדים לסמסטר א' תשמ"ט

קיימת אפשרות להשתלם לתואר גבוה בפקולטות להלן:

הנדסה אזרחית — 04-292565
מגמות: קונסטרוקציות, הידרוטכניקה, דרכים וקרקע, מדעי הבניה וניהול הבניה
מסלולים: הנדסה סביבתית, הנדסה וניהול משאבי מים, הנדסת תחבורה, הנדסה גיאודטית, הנדסת מחצבים.

הנדסת מכונות — 04-293189
הנדסת מזון וביוטכנולוגיה — 04-293068
הנדסת חשמל — 04-293392
הנדסה חקלאית — 04-292620
הנדסה כימית — 04-292848
הנדסה אוירונוטית — 04-292260
הנדסת תעשיה וניהול — 04-292039
במסלולים: הנדסת תעשיה, כלכלה (תכנית משותפת עם אוניברסיטת חיפה), מדעי ההתנהגות והניהול (במסלולים: פסיכולוגיה תעשייתית, יחסי עבודה וניהול כ"א, והמסלול הכללי), חקר בצועים וניתוח מערכות, סטטיסטיקה, ניהול תעשייתי.

מתמטיקה — 04-294276/294179
מתמטיקה שימושית — 04-294281
פיסיקה — 04-293781/293585
ביולוגיה — 04-293409
כימיה — 04-293950/293727
ארכיטקטורה ובנוי ערים — 04-294001
במסלולים: ארכיטקטורה, ארכיטקטורה־בינוי ערים, ותכנון ערים ואזורים. במסלולים לארכיטקטורה מתקבלים מועמדים בעלי תואר ראשון בארכיטקטורה. במסלול לתכנון ערים ואזורים מתקבלים גם מועמדים אשר סיימו לימודיהם לתואר ראשון בסטטיסטיקה, מדעי המדינה, כלכלה, גיאוגרפיה, עבודה סוציאלית, פסיכולוגיה, ביולוגיה, חקלאות, הנדסה וכו'.

מדעי המחשב — 04-294368/294342
מדעי הרפואה — 04-516308
הנדסה גרעינית — 04-230777/294379
הנדסת חומרים — 04-294591/2
הוראת הטכנולוגיה והמדעים — 04-293108
הנדסה ביו־רפואית — 04-292813/292814, 292675
אבטחת איכות המוצר ואמינותו — 04-294390/230777
ביוטכנולוגיה (עדיין אין אישור סופי) 04-292675

ערכות הרשמה הכוללת ידיעון וטפסי רישום ניתן לרכוש תמורת 12 ש"ח במכלול, קרית־הטכניון, חיפה 32000, טל' 04-223854, באקדמון באוניברסיטה העברית, ירושלים, טל' 02-882378, במכלול באוניברסיטת בן־גוריון בנגב, באר־שבע, 057-664111, בלימודי חוץ של הטכניון בת"א רח' ליסין 14, טל' 03-262134, במכלול של הפקולטה לרפואה טל' 04-516368, במכלול באוניברסיטת חיפה טל' 04-246503 ובחנויות "סטימצקי" בערים הגדולות.

ניתן לרכוש ערכת הרשמה גם באמצעות הדואר. המעונינים בכך ישלחו שובר תשלום ע"ס 14 ש"ח לזכות בנק הדואר מס' 4187919 למכלול, קרית הטכניון, חיפה 32000.

ההרשמה עד 30.6.88

עיריית ראשון לציון

מכרז מס 12/88

עיריית ראשון לציון מזמינה בזה הצעות לרכוש מגרש בשטח כ־9140 מ"ר קרקע לבנות 104 יחידות דיור.
הקרקע נמצאת בשטח העיר רח' שדר' גוש 3947 חלקה 21 (חלק מחלקה 5 לשעבר) וחלה עליה תכנית בנין עיר רצ/1/3.
פרטים הסכמים וטפסי הצעה ניתן לרכוש במשרדי עיריית ראשון לציון, מח' הנכסים, רח' טרדאו 3, תמורת 500 ש"ח (שלא יוחזרו) בימים ובשעות העבודה הרגילות.
על המציע לצרף המחאה בנקאית, או ערבות בנקאית להבטחת קיום התחייבויותיו בהתאם להצעתו, בשיעור של 5% מהסכום הכולל של ההצעה. אשר תהיה בלתי מותנית וניתנת למימוש במשך 3 חודשים מהמועד האחרון להגשת ההצעות למכרז.
כמו כן יצרף המציע להבטחת קיום התחייבויותיו, ערבות ביצוע בשיעור של 5% מהסכום הכולל של ההצעה, אשר תהיה בתוקף למשך שנתיים ותחודש לפי דרישת העיריה.
את ההצעות בהתאם לתנאי המכרז, יש למסור לידי של מנכ"ל העיריה, במעטפה סגורה נושאת ציון מכרז מס' 12/88 עד יום 18/4/1988 שעה 18:00.
כל המעוניין לבקר בשטח יוכל להשתתף בסיור שיצא ממשרדי מחלקת הנכסים רח' טרדאו 3 בתאריך 11/4/88 שעה 10:00.
אין העיריה מתחייבת לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא.

מאיר ניצן, ראש העיר

המכללה לחינוך גופני
ע"ש זינמן
במכון וינגייט

מודיעה על המשך ההרשמה
לשנת הלימודים תשמ"ט

להשלמת הלימודים האקדמיים
לקראת תואר ראשון (B.Ed.)

1. תוכנית חד/דו שנתית לבוגרי המכללה לחינוך גופני במכון וינגייט.
2. תוכנית דו שנתית לבוגרי סמינרים אחרים לחינוך גופני.

פרסים והרשמה
חומר הרשמה יישלח למצרפים 22 ש"ח,
לפקודת: המכללה לחינוך גופני במכון וינגייט

נא לשלוח לפי הכתובת: המדור לרישום ולקבלה, לימודי שנה ד',
המכללה לחינוך גופני במכון וינגייט, 42902
סלפון ישיר למדור: 053-29252

פשרה עם המציאות

בשטח האפור של החברה הישראלית, איישם בין המחנה החרדי לרוב החילוני, מתפשות ישיבות ההסדר את מקומן על המפה הציבורית והפוליטית. הקונפליקט הבסיסי בין תורה לדמוקרטיה מקשה למצוא את שביל הזהב

מאת רומן פריסמר

ראש הישיבה הרב מאיר שלזינגר בעת ביקור אצל תלמידיו המשרתים בשריון

"...יוני הגיע אלינו בעיך באמצע הטירונות, כאשר היינו בבה"ד 4, בשבוע המקצועות. למען האמת, כשראינו את הכיפה והפיאות חשבנו שאנחנו בצרות. הזהירו אותנו מפני "ההסדרניקים", שהם הקשוחים בי מפקדים. ואכן, בהתחלה יוני היה קשות, אבל בכל שחלף הזמן, הבנו שמולנו עומד אדם שונה — וכשאנחנו אומרים אדם, אנחנו מתכוונים לזה... לא נשכח איך אחרי מסע 50, כשכולם היו שפוכים וגמורים, עבדת יוני אתנו — או נכון יותר בלעדינו — בהעמסת פק"ל הפלוגה על הגיו, לכיוון עזה..."

הטקסט הזה מצוי בספר של פלוגה 2 באוגדת גבעתי, שבה עשה יוני בריליך את שירותו הצבאי. יוני, בנו של מנהל קרן רוטשילד בירושלים, עושה את השבוע שלפני המצ בישיבת ההסדר שלעבים. לא הנוף הקסום של עמק אילון ולא המבנים הנאים של הישיבה הביאותו לכאן, כי אם הדרך המיוחדת שבה מלמד רבו ומורו שמואל גוס את הגמרות. הנושאים והכלולים בתלמוד בבלי פזורים על פני דפים שונים וצריך להשקיע מחשבה ועמל רבים כדי לקשור את כל הקצוות. הרב גוס מטיב לרכז את המקורות הרלוונטים. ושיטתו שבתה את לבו של יוני. הוא הלך אחריו מישיבת אלון שבות למושב בית מאיר בפרוזדור ירושלים, אך מכיוון שהתקבצו סביבו מעט תלמידים בקושי, התנחלה הישיבה והרב נחת גוס כאמור בשלעבים.

כל זה לא היה משמעותי לצורך הכתבה אלמלא עזרה לנו דוגמתו של יונה בריליך להציץ לעולמו של אדם צעיר, נאה ובהיר־קומה, המתפש את דרכו בחברה בת־זמננו, בלי הבורה לוותר על עולמו הדתי. הוא מתכוון לסיים את חמש שנות הלימוד ולהמשיך במלאכת החינוך הדתי.

"לא הלכתי ליחידה של בוחרי ישיבות, הלכתי להיה"ל, לשרת ביחידה רגילה לכל דבר, עם חיילים רגילים. רציתי להכיר אנשים אחרים ובעיות אחרות, לחוש את דופק האומה. אולי זה נשמע מליצה, אך זו הדרך [illegible] החילוניים התייחסו אלינו בכבוד, ראו שאנחנו מתייחסים במידה שווה של רצינות למשימות צבאיות ולמצוות הדת. בשעות הפנאי הרבנו לשוחח על החיים, כמו שהם רואים אותם וכמו שלתלמידי חכמים בישיבות גבוהות ורגילות יש מושג קלוש על המתרחש מחוץ לכותלי המוסר שלהם. הם אינם יודעים מה הם מפסידים. אני הרגשתי שהחיכוך עם החברה החילונית עוזר לי לגבש דעות עצמאיות, כלי שמישות הב ליו לערער את אמונתי. ברור שבשאלות פוליטיות תמיד יהיו לנגד עיני שיקולים של טובת העולם שאליו אני שייך. אבל שום רב ושום אדמו"ר לא יגיד לי מה לחשוב ואיך להצביע. ומה שחשוב לא פחות: כשאתה זז בכיפה אתה עם אנשים שחושבים אחרת, אתה מתחיל להבין שיש תורה ויש מציאות, ושאין מנוס מפשרה. שאיפתי היא שהתורה שלאורה אני חי תהיה לנחלת האומה כולה, אבל לא אלך להרביץ אותה בעזרת ידוי אבנים בשבת. אינני מאמין באלימות ככוח שכנוע; אני מאמין בחינוך. ואני אדם מציאותי. יצרתי לעצמי מצב נפשי שבו תופעות ציבוריות מסויימות, כמו, למשל, חילול שבת בפרהסיה, אינן פוגעות בעולמי הרוחני. יש בזה ויש בעיות שוטפות שדורשות פתרונות מיידיים, ומי שמתעלם מהן מדבר מתעלם מהמציאות", אומר יוני.

הפקודה: להשמיד ולהרוג

שלעבים היא ישיבה ותיקה בין 13 ישיבות ההסדר הקיימות כיום. לא בני עקיבא ולא גוש אמונים היו מיילדיה (או, ליתר דיוק, מקימי קיבוץ שלעבים שמתוכו צמחה), אלא תנועת הנוער של אגודת פועלי ישראל, אולי זו הסיבה שתלמידיה אינם אוהדי דיבוק של ארץ ישראל שלמה. אמר לנו מנהל איגוד ישיבות ההסדר אברהם בוכן כי 500 בוחרים התגייסו לשרת לקראת הגצ במוקדי המהומות בשטחים. בישיבת שלעבים גילה רק תלמיד חכם אחד נכונות ללבוש מדים ולצאת ליו"ש או לרצועת עזה. גם הוא לא מימש עדיין את המנדט. [illegible] ראש הישיבה הרב מאיר שלזינגר, ומסביר ש"לא כל ישיבות ההסדר יותר כיום עם היעדים של הגוש, שהרי הגוש עצמו עבר דרך ארוכה וחל בו מפנה פוליטי משמעותי מאוד". וכהסתמכו על פסוקים מ"ממעינות הישועה" של הרלב"ג, פסוקים הדנים באומר וברוח ובמשמעות הדירות האמיתית, גורס הרב מאיר כי "הלאומיות הישראלית הגיעה לנקודת שפל וריקנות מכיוון שהפכה ללאומיות בעזרת ערכים מחולנים. מדוע הטיב הפלמ"ח לשמר את רוח הלאומיות, שלא היתה נחלת הרוב? שאל הרב, ונותן את התשובה: "הפלמ"ח התמודד עם בעיות ערכיות סבוכות לא פחות מאלו המעסיקות אותנו כיום ויצא מהעניין כשידו על העליונה, מכיוון שאנשיו עמדו על התנאי הבסיסי הנדרש שרק אדם בעל ערכים יכול להתמודד בהצלחה עם קונפליקטים מוסריים".

אלה אינם דברים מן השפה אל החוץ. מאיר שלזינגר היה בן 18 כאשר עזב את בית הוריו בירושלים ויצא עם קבוצה קטנה של חברי "עזרא" כדי להקים ישוב ספר, פחות מקמח מטר מגבול ירדן. אביו, ד"ר פאלק שלזינגר, יליד גרמניה, בוגר של משפחה אורתודוקסית בעלת יחוס, כיהן באותה תקופה כמנהל בית החולים "שערי צדק" בירושלים ו"לא עשה תגובה", כדברי הרב מאיר, כאשר בנו היחיד החליט להיות חלוץ. משלעבים יצא מאיר שלזינגר ללימודים ב"קול תורה", ועם הסמכה לרבנות חזר למשק לשמש בו גם חקלאי וגם רב הקיבוץ. כאשר בנובמבר 1965 התנהלה "מלחמת הפרקשנים" על עיבוד קרקעות בשטח ההפקר שבמובלעת לטרון, לא היסס מאיר שלזינגר להתיר לקיבוצניקים לחרוש בשבת. את הישיבה הקים עשר שנים אחרי יסוד הקיבוץ, ב־1961. תקריות גבול היו אז תופעה שכיחה. צה"ל היה מעוניין שהישיבה תקלוט גברים שבשעת צורך יוכלו להשתמש בנשק ויעזרו בשמירה על הגבול. הרב נענה לפנייה. כשנה אחרי מלחמת ששת הימים הודיע לו משה דיין כי "אין עוד הבה לשרת [illegible]" מכבעים מיוחדת שהנוסח שלה היה "ברק" ותוכנה אמר ש"משימת מפקדת החזית המערבית היא לבצע התקפה על היישוב שלעבים במגמה להרוס, להרוג את כל מי שנמצא שם ולחסל את הישיבה השוכנת בו".

אנחנו מיעוט, או מה?

בתחילת השבוע שב הרב מאיר מניו־יורק, שם השתתף בקבלת פנים שערכה לשוחרי הישיבה. בצד השתתפות האוצר ובצד הסכומים שמכניסים הורי התלמידים, היו אלה בעיקר התורמים הנדיבים בגולה האמריקאית שאיפשרו להפוך את ישיבת שלעבים למוסד חינוכי ענק המשלב בית ספר (משותף עם הקיבוץ) ל־350 ילדים, ישיבה תיכונית ל־416 תלמידים, ישיבה גבוהה ל־391 תלמידי חכמים ועוד כולל שבו 48 איש. מסבים לשולחנות עמוסי כל טוב, באולם "דיסטא" שבמגדלי "הוורלד טרייד סנטר" במאנהטן, שמעו בעלי המאה על הבעיה החברתית העומדת בראש סולם הדאגות של הרב הקיסטנר בעם. הוא מודע לכך שהציבור החרדי לוני מזהה את היהדות הדתית עם דמויות לבושות בקאפוטות שחורות ועם פרחחים שמיידים אבנים בכבישי רמות או מעלים באש תחנות אוטובוסים. "שורש הבעיה בנתק", הוא אומר. "אתם רואים בקומץ רבנים קיצוניים את המנהיגות של היהדות הדתית כולה, ואילו החרדים ותיים רבים רואים בשלמות אלוהי הביוסי שידיד את הרמניות המייצגת את המנהיגות החילונית".

אלא שלא עם הציבור החילוני באות ישיבות ההסדר בעימות הזיתי. המאבק הקשה מתנהל על הכרה מצד הממסד החרדי. ד"ר מרדכי בר־לב, חוקר באוניברסיטת בר אילן, מספר שראשי הישיבות הליטאיות מלכתחילה לא ראו בעין יפה את השילוב של ספרא וסייפא, וגם עכשיו אינם נחפזים להשלים עם קיומן של ישיבות ההסדר. אורח החיים של תלמידי הישיבות האלו אינו לרוחם, שהרי "ישיבת ההסדר מתקשה לשמור על המבנה ההיררכי החיוני בין ראש הישיבה לבין תלמידיה; אצל תלמידים שמשרתים בצה"ל (שירות מקוצר של 16 עד 23 חודשים) מתחזקות תחושות של אוטונומיה ואחריות אישית, והם אינם נוטים לקבל ללא עירעור תובאים את מרותו של ראש הישיבה. בישיבות ההסדר שבהם עומד ראש הישיבה על סמכותו מתגלים מכוכר כים תוצרים מתוחים".

פרט מעניין: בבחירות לוועידת המפד"ל בישיבת הר עציון לא זכו מועמדיו של ראש הישיבה הרב עמיטל בתמיכת התלמידים. המועמדים נראו בעיניהם יוניים מדי. "מרד" כזה אינו אפשרי בישיבה שהורה השוללת עצמאות מחשבתית. ומצד השני, דעותיו המתונות של הרב אהרן ליכטנשטיין מהר עציון מקוממות את הממסד החרדי. "ההגנה על מדינת ישראל היא חובה מוסרית והלכתית ברורה, אם מפני שליתה היתה מאורע היסטורי מדרגה ראשונה ושמירתה בעלת משמעות רוחנית רבה, ואם מפני שגם ללא המימד הזה — עצם קיומם הפיסי של מיליוני תושביה מונח על כף המאזניים", כתב הרב. ועוד: "פרט להיבט המוסרי, לגבי רבים יש בשירות צבאי נימה של אינטרס אישי: אפשרות להשתחרר מייסורי ספק פסיכולוגיים או מוסריים. השירות מאפשר לציבור הדתי כולו להימנע מכתם של פרזיטיות... למלה 'הסדר' יש ריח של פשרה בין ידיים. אבל ישיבת ההסדר אינה פשרה בין ראשי הישיבות לבין משרד הביטחון, אלא פשרה עם המציאות".

— ופקודה בת נשמעת באוזני [illegible] ראש ישיבת שלעבים אומר בלשון המעטה [illegible] בנושא כדי "לא להעמיק את הקרע". 3,000 התלמידים הלומדים בישיבות ההסדר מהווים מיעוט, וגם אם טוענים שאנחנו מיעוט, או מה? הם נושאים את עיניהם ללגיטימציה מצד המחנה החרדי. ביכחיים לשווא. ברגע של כנות אמר לנו תלמיד חכם לובש מדים: "עצוב להודות, אבל בכלל כלל לי למצוא שפה משותפת עם יהודי חילוני מאשר עם יהודי חרדי".

גביש מרים ידיים

לאחר 18 שנה ב"כור" פורש ישעיהו גביש, מנכ"ל הקונצרן, בתקופה הקשה ביותר שידע "כור" מימיו, על רקע שורה של עימותים חריפים עם מזכיר ההסתדרות ישראל קיסר ● בראשונה הכביסה המלוכלכת מכובסת לעיני הציבור הרחב

מאת יונתן שרמן

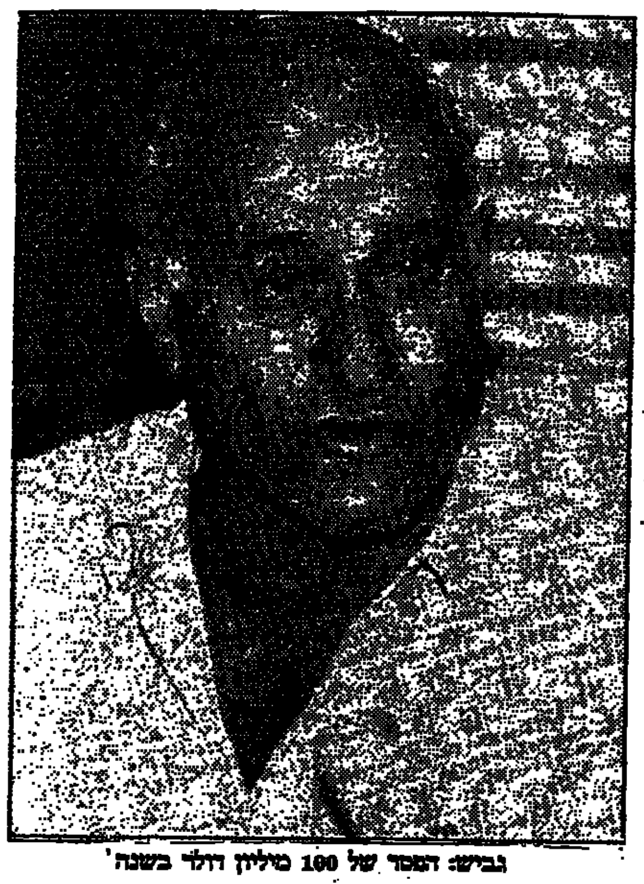

גביש: הפסד של 100 מיליון דולר בשנה

ביום רביעי חשב ישעיהו גביש, מנכ"ל "כור", כי ישראל קיסר הגדיש את הסאה. פעם אחר פעם התבטא גביש בחודשים האחרונים, כי קיסר עומד בדרכו ומונע ממנו את האפשרות להבריא את "כור" על־פי קוי המדיניות שגיבש.

המחלוקת סבבה בעיקר סביב סגירת מפעל "אליאנס", אך גם קודם היו חיכוכים בין גביש ובין ראשי ההסתדרות. קשים במיוחד היו חילוקי־הדיעות עם חיים הברפלד, יו"ר האגף לאיגוד מקצועי, שנהנה מגיבוי המלא של קיסר. ביום רביעי ראה גביש כותרת באחד העיתונים, שדיווחה על כוונת קיסר להחליפו בבני גאון, מנכ"ל הכלל. ידיעות כאלו פורסמו באחרונה בתדירות גדלה והולכת. באותו בוקר גמלה ההחלטה בלבו והוא הודיע לקיסר כי הוא מתפטר לאלתר מניהול "כור". קיסר הכחיש כי הוא מקור הידיעה שפורסמה בעיתון. לדבריו, לא הוא היה זה אשר יזם את הפרסום. אך גביש נותר נחוש בדעתו וקיסר, להבדיל מבעבר, הסכים לקבל את התפטרותו. גביש סבר, כי במציאות הנוכחית, הוא אינו יכול להמשיך עוד בהגשמת תוכנית ההבראה של הקונצרן, שמילאה את עיקר עיתותיו בשנה האחרונה.

בעייתו של גביש היתה, שהוא ניצב לפני ראשי ההסתדרות בעמדת נחיתות. הוא אמנם מנהל את המגזר הכלכלי הגדול ביותר במדינה, אך "כור" מצוי כיום בעיצומו של משבר הקשה ביותר שפקד אותו מעודו. כאשר קונצרן מפסיד כ־100 מיליון דולר בשנה, מנהלו אינו יכול לעשות ככל העולה על רוחו. במיוחד נכון הדבר כאשר הוא נמנה על חברת העובדים, הכבולה לעקרונות חברתיים ופוליטיים.

בעבר התייחסו בחברת העובדים בסלחנות למפעלים מפסידים, עד שלפני כשלוש שנים התמוטטה חברת "סולל בונה". ראשי משק העובדים נוכחו לדעת, שגם הם אינם מחוסנים מפני פשיטות רגל והתמוטטויות של מפעלים.

מרווחים להפסדים

"כור" נקלע למשבר בו הוא מצוי היום — לפני כשלוש שנים, כאשר שורה של מפעלים, שבעבר היו מרכזי הרווח המשמעותיים ביותר שלו, נקלעו לקשיים או הפסיקו להרוויח סכומים נכבדים. "סולתם" החלה להפסיד סכומי עתק בגלל העדר הזמנות, "תדיראן" נקלעה לקשיים בגלל ירידת רווחיות של מוצריה, "נשר" הפסידה בפעם הראשונה בתולדותיה, בגלל הקפאת המחירים. מפעלי המלדה הפסיקו להרוויח בגלל הקפאת מחירים ויבוא.

כתוצאה מכך, גביש נמצא בעמדת התגוננות. הוא נאלץ להוכיח ולשכנע את ראשי ההסתדרות כי המצב הקשה של הקונצרן כופה עקיפה של העקרונות המרכזיים של חברת העובדים, כמו יציבות תעסוקתית ותמיכה באזורי פיתוח. גביש נאלץ לפטר אלפי עובדים במפעלים השונים של "כור", לסגור פעילויות בעיירות־פיתוח ולהימנע מרכישות של מפעלים כושלים, שבעבר "כור" היה רוכש על מנת להבטיח את תעסוקת עובדיהם. הוא חייב היה להצדיק את מעשיו ולהוכיח בוקר וערב, כי "כור" יבריא ומצבו הקשה אינו נובע מהחלטות ניהוליות לא־נבונות.

פעם אחר פעם, הוא נאלץ לנהל קרבות מתישים, שלא תמיד עלו יפה, עם ראשי ההסתדרות, כדי להבטיח את ביצוע החלטותיו הניהוליות.

קיסר והברפלד לא ראו בעבר את הצורך לנטוש את העקרונות החברתיים הפוליטיים של חברת העובדים, וגם היום אין הם מסכימים לעמדתו של גביש, כי "כור" צריך להתנהל כמו "כלל", אך עם רגש חברתי חזק יותר. גביש סבור — וזה עיקר תורתו היום — כי החלטות צריכות להתקבל על־פי השורה התחתונה בדו"ח רווח והפסד, וכאשר מפעל מפסיד ולא ניתן לשקמו, יש לסגרו ולפטר את עובדיו. גביש ניסה לקבוע עקרון זה כעקרון־היסוד של הקונצרן בעת יישום תוכנית ההבראה של "כור" לפני שנה, וחזר והדגיש אותו כרכיב עיקרי של פעילות הקונצרן השנה.

כאן אנו מגיעים לסיבה העיקרית של התפטרותו. גביש נתקל בחומה בצורה, שאותה לא יכול היה לפרוץ.

העימות הראשון: "אליאנס"

העימות החריף הראשון היה במשבר "אליאנס", לפני שנה וחצי. הסכסוך בין עובדי החברה והנהלת "אליאנס" הגיע לעימות חריף ביותר, לאחר שעובדי החברה דרשו העלאת שכר של 30% והחלו לנקוט בעיצומים כדי להבטיח את תשלום תוספת השכר הזו. הנהלת "כור" קבעה, כי ב"אליאנס" לא ישולמו תוספות שכר אלו, בגלל הפסדי החברה, והחליטה על השבתת־מגן של המפעל.

הסכסוך בין הצדדים התעצם ולווה בהפגנות של העובדים ולחץ על ההסתדרות לסיים את הפרשה. קיסר, שעודד מהארץ בעת ההחלטה על השבתת־המגן, זעם על החלטה זו של "כור", שלא תואמה עימו ולא היתה מקובלת עליו. הורה לסיים את הסכסוך בתוך 48 שעות. הברפלד מונה כבורר. פסיקתו כפתה על "כור" לשלם תוספות־שכר, שבהנהלת "כור" חישבו ומצאו, כי הן גבוהות יותר מאשר דרישותיהם הראשוניות של העובדים.

סכסוך זה הרגיש את אוזלת־היד של הנהלת "כור". הקונצרן נאלץ להמשיך ולהזרים כספים ל"אליאנס" ולשלם תוספות־שכר של מיליוני דולרים בשנה, בשעה שהמפעל לא הצליח לשאת את עצמו. באותה עת פיטרו בקונצרן המתחרה, "כלל תעשיות", מאות עובדים, וסגרו מפעלים כושלים בחברת "אורדן" בגלל התחזית של הפסדים, שעדיין לא התממשו.

פסיקה זו של הברפלד, יחד עם קביעות אחרות של האגף לאיגוד מקצועי לגבי הזולת תוספות־שכר משקיות על "כור", עלו לקונצרן, לפי הערכת מנהליו, סכום של 50 מיליון דולר, לפחות.

בשנה האחרונה הלך המצב והחריף. גביש פעל לייעול מערכת "כור". ייעול זה דרש פיטורים רבים מצומצמים בקונצרן. הוא חש, שעל כל צעד ושעל מגבילים את צעדיו. ב"סולתם" היה הכרח לפטר מאות עובדים, וההסתדרות הסכימה לכך, בסיכומו של דבר, לאחר חודשים של רחיות שבהם שולמו לעובדים משכורות, בלא שניתן יהיה לנצלם כראוי. וכאשר בסוף השנה הוסכם על פיטורי העובדים, שיעור הפיצויים המוסכמים הרקיע שחקים והגיע לרמות של 300%–250% נוס. ב־87' בלבד שולמו לעובדים פיצויי פיטורים בסכום של כ־40 מיליון דולר. סכום זה, יחד עם עלויות פסיקות הברפלד, כמעט משתווה להפסד הצפוי של הקונצרן לשנת 87', שהוא כ־100 מיליון דולר.

הפסד ראשון בתולדות "תדיראן"

ב"תדיראן" חייבים לפטר עוד כ־1,000 עובדים על־מנת להשלים את תוכנית ההבראה של הקבוצה, שנקלעה בשנה שעברה להפסד הראשון בתולדותיה. לפני שנה, פיטרה הנהלת "תדיראן" 2,000 עובדים, ללא עימות חמור עם העובדים, ההסתדרות או מועצות הפועלים, תוך תשלום פיצויים נמוך יחסית, באמות־המידה של "כור". היום אין הנהלת "תדיראן" מצליחה לפטר את הקבוצה הראשונה של 250 עובדים בקבוצת הקשר, מכיוון שאינה זוכה לגיבוי של ההסתדרות. תהליך הפיטורים של עובדים אלה, נגרר כבר כחודשיים בפסיקות הלוכי בוררות, וכל אותה עת, קבוצת הקשר של "תדיראן" ממשיכה לצבור הפסדים.

עימות נוסף שהיה באחרונה בין גביש לקיסר, נסב סביב השאלה של מכירת מפעל "שניציל" בירוחם. גביש ביקש למכור, לפני שבועות מספר, את המפעל, או לשתף חלק מבעלותו, לחברת "טמפו". בדרך זו ביקש להימנע מתחרות עם מפעל הטכנית ש"טמפו" מבקשת להקים, וגם להקטין את ההשקעה ש"כור" יצטרך לשאת בה בחידוש המפעל: כ־10 מיליון דולר. קיסר התנגד. במקרה זה, גם חלק מהנהלת "כור" התנגדה לצעד זה. גביש נקלע למיעוט ותסכולו גדל, בכל הקשור לחוסר יכולתו להגשים את תוכנית ההבראה של "כור".

אבל, כמו בעבר, המשבר האמיתי נסב סביב שאלת המשך קיומו של מפעל הצמיגים "אליאנס". ראשי "כור" החליטו, כי אין ביכולתם להמשיך ולתמוך ב"אליאנס", שהפסיד בשנה שעברה כ־8 מיליון דולר. בלית ברירה, הוחלט להפסיק את הזרמת הכספים לחברה ולשקמה במשא ומתן עם העובדים, תוך שמעמידים לפניהם ברירה: סגירת המפעל ומינוי מפרק זמני, או הסכמת העובדים לתוכנית התייעלות מקפת, שתכלול גם ויתור מסויים על הטבות השכר.

העובדים בחרו באפשרות שלישית: ניהול מאבק עם ההנהלה, תוך קבלת גיבוי מההסתדרות. נציגי עובדי "אליאנס" נפגשו עם ראשי ההסתדרות, הציגו את עמדתם ושאבו מהם תמיכה. גביש חש, שההסתדרות שוב מכשילה את מאמציו להבריא את המפעל, בדיוק כפי שהיה לפני שנה וחצי, והיא נרתמת לגיבוי לעובדים, במקום לתמוך בהנהלת "כור". מסקנתו מובעת במכתב ההתפטרות שלו לישראל קיסר, שבו הוא כותב: "לא אוכל להימנע מלהביע בפניך את הספקות שאני חש לגבי תקפות העקרונות, הנצוחים את משק העובדים, ערכיו והצבון ניהולו". זאת הוא כותב לאחר 18 שנה בקונצרן "כור".

האם יצליח היורש

זו הפעם השלישית שגביש מבקש להתפטר מתפקידו בשנה האחרונה. לפני זמרמה הוא הודיע לקיסר, כי הוא מוכן לפרוש מתפקידו, אם קיסר סבור שבדרך זו תיפתר בעיית "כור". קיסר דחה מכל וכל את כוונתו להתפטר וביקש ממנו להמשיך בתפקידו. לפני כן, בספטמבר, לאחר פרסום המאזן החצי־שנתי של "כור", שהצביע על הפסד של 57 מיליון דולר, אמר קיסר באחת מישיבות הוועדה המרכזת של ההסתדרות, כי "כור" צריך להראות מאזנים חיוביים וגם לשלם תוספות־שכר. גביש הגיש את התפטרותו מיד לאחר מכן, מכיוון שחש שדבריו של קיסר מצביעים על אי־אמון בעמדתו, שיש צורך לקצץ בתוספות־השכר של עובדי "כור", כדי להבטיח את השיבה לרווחיות של הקונצרן.

מורן נוסף בהחלטתו להתפטר נבע מאיתותים, כאילו קיסר מתכוון למנות במקומו את בני גאון, מנכ"ל הכלל, לכשיפרוש. גביש, שהתכוון לפרוש בשנה הבאה, לאחר השלמת תוכנית ההבראה, ייעד לתפקידו את שמעון רביד, שרק באחרונה הצטרף לקונצרן — אם יוכיח את עצמו בניהול תוכנית ההבראה בשנה הקרובה. גביש אינו מתייחס לנושא זה בפומבי, אבל מקורביו אומרים, כי הוא אינו רואה עין בעין עם גאון, בלשון המעטה, והרעיון של מינוי גאון במקומו, מקומם אותו.

גביש אינו נוטה לשוב בו מהתפטרותו. למעשה, הוא הקדים את פרישתו המתוכננת מהקונצרן, בשנה. הוא היה מעדיף לפרוש בנסיבות אחרות — למשל, לאחר שהקונצרן "כור" ישוב ויראה רווחים. אך המציאות לא אפשרה לו אופציה זו וכעת נשאלת השאלה, אם הבא אחריו יוכל להוליך את "כור" מקשייה לפני שתקלע למצב אליו נקלעה "סולל בונה" אך לפני שנתיים.

שחרור בערבות לפשע

שלושה עבריינים ידועים, בני העדה הגרוזינית, שהואשמו ברציחתו של חלפן כספים, מתהלכים חופשי — שנתיים ושלושה חודשים לאחר שביצעו את הרצח המיוחס להם

מאת ראובן שפירא

המואשווילי, הנרצח. אחד ממכובדי העדה

מנשה המואשווילי, בן 62, אחד מהמכובדים בבני העדה הגרוזינית באור יהודה, הוכה מכות מוות בראשו ב־24.12.85 בבוקר בחנות המכולת שלו ברחוב העצמאות באור יהודה. המואשווילי היה מוכר כ־חלפן כספים וסוחר במטבע חוץ.

הוא הוכה במהלך שוד. לפי גרסת המשטרה והתביעה נשדדו ממנו 7,000 דולר שהיו בכיסו. לפי גרסת בני משפחתו נשדדו ממנו 28,000 דולר. המואשווילי מת בבית־החולים תל־השומר כעבור חודש, כתוצאה מהמכות והחבלות שנגרמו לו בעת ביצוע השוד. הפרקליטות הגישה נגד החשודים ברצח כתב אישום על שוד ורצח בכוונה תחילה. מדובר בשלושה עבריינים ידועים בני העדה הגרוזינית. אבל למרבה האכזבה, שלושת הנאשמים ברציחתו של חלפן הכספים מתהלכים חופשי גם בעצם ימים אלה — שנתיים ושלושה חודשים לאחר שביצעו את הרצח המיוחס להם.

מתברר גם ששלושת הנאשמים ברצח האכזרי ועבריין נוסף שסייע להם בשוד הקטלני, המשיכו בשנתיים האחרונות בפעילות פלילית ענפה. לפחות שלושה מהם נעצרו כמה פעמים על־ידי המשטרה כחשודים בביצוע עבירות שונות בתחומי הרכוש, הגניבות, רכב. אחד מהם הואשם בבך שגרם להריגתם של שני בני אדם בתאונות דרכים בנהיגה רשלנית. אחר החשוד באיומים ובניסיון לפגוע בתושב אור יהודה שסייע בחקירת רצח החלפן, וכן נעצר לאחר מרדף משטרתי, כשנהג בפראות, פגע בהולך רגל, וכשנעצר נמצא במכוניתו רכוש גנוב. שלישי נעצר, נשפט ונכלא לשנתיים על עבירות של התפרצות. השאלה העיקרית היא, כיצד יתכן שעבריינים מועדים, שלכל אחד מהם תיקים פליליים רבים והרשעות בעבירות חמורות, מואשמים כחוק ברצח אדם, משוחררים בערבות וממשיכים במעלליהם כמעט באין מפריע. בשבועות האחרונים חלה בפרשה התפתחות מעניינת. העבריין שסייע לנאשמים בשוד וברצח, אלברט ברשווילי מאור יהודה, שהוא גם העד המרכזי נגד שלושת הנאשמים האחרים — נשפט בנפרד, הורשע בכל סעיפי האישום (קשירת קשר לביצוע עבירה, שוד, וסיוע לאחר מעשה לשודדים־הרוצחים) ונדון לפני שבועיים לשלוש שנות מאסר בפועל ולשנתיים מאסר על־תנאי. משפטם של שלושת הנאשמים האחרים (החופשיים עתה) שהוקפא עד לאחר סיום משפטו של ברשווילי, אמור להתחדש בקרוב. אחד החששות הקיימים עתה הוא, שהשלושה שראו כי הכרם הורשע וביתהמשפט קיבל את עדותו במשטרה המפלילה גם אותם, עלולים לרדת למחתרת או לברוח מהארץ, אף שדרכוניהם מופקדים בידי המשטרה והוצא נגדם צו עיכוב יציאה מהארץ. ברור להם שאם יורשעו ברצח שמייחסת להם התביעה הם צפויים למאסר עולם.

סיפור "גרוזיני" משפחתי

הפרשה היא כמעט סיפור "גרוזיני" פנים־משפחתי. העבריינים המעורבים הם בני העדה הגרוזינית ואלברט ברשווילי הוא קרוב משפחה של הנרצח. אחותו נשואה לאחד מבני הנרצח. הנרצח הוא בן העדה הגרוזינית, וכך גם אחדים מחוקרי המשטרה שטיפלו בפרשה. שניים מהם, שסייעו להתקדמות בחקירה הם קרובי משפחתו של אלברט ברשווילי. האחרון נשבר ומסר עדות מפורטת על המקרה, לאחר שיחה מכושכת, דרמטית ורצופה גילויי התרגשות ודמעות, עם שלושת בניו של הנרצח, אותם הוא מכיר. השיחה שהביאה למפנה בחקירה התנהלה בחדר חקירות משטרתי, בנוכחות שוטרים, בעת שברשווילי היה כבר עצור. עדותו נרשמה והוקלטה.

בבוקר השוד, בשעה 5.30 לערך הוזעקו בניו של מנשה המואשווילי לחנותו על־ידי אנשים שעברו במקום. הם גילו את אביהם מוטל בפתח החנות בשלולית דם. ראשו היה מרוסק ממכות במכשיר קהה. הכסף הרב (בדולרים) שהיה בכיסו נעלם. בחנות נראו סימני מאבק. בין הארגזים נמצא מוט ברזל, שכנראה שימש את השודדים להכות אותו. על הדלפק בחנות ניצב בקבוק "קינלי" מלא רק בחלקו. הבנים החישו את מנשה המואשווילי לבית־החולים. הוא היה עדיין בהכרה. בתשובה לשאלה מי תקף אותו מלמל הפצוע: "יוסי". הוא חזר על השם הזה גם בבית־החולים. אחרי זמן קצר איבד את ההכרה וכעבור כחודש נפטר מבלי שהכרתו שבה אליו.

עד ראיה שהיה בסביבה סיפר כי ראה סמוך לשעת האירוע את אלברט ברשווילי יחד עם חברו תושב אור יהודה, רפאל קבריאשווילי (המכונה "רפר" — עבריין מוכר), בתוך מכונית "אופל־רקורד" השייכת לאביו של "רפר", שהחנתה לא הרחק מהמכולת של השדוד המואשווילי. לדבריו של עד הראיה, כעבור כמה דקות הבחין בשני בחורים, שאינם מבני המקום, שהתקרבו בריצה מכיוון הרחוב שבו שוכנת חנותו של הנרצח. הם נכנסו למכונית שבה ישבו אלברט ו"רפר" ונסעו משם. המשטרה עצרה לחקירה את אלברט ברשווילי. הוא הכחיש כל קשר לאירוע בחנות. התברר כי בבוקר השוד היו אמורים "רפר" וחברו מיכאל ציקואשווילי (המכונה "מיקי" — עבריין מוכר מקרית אתא) לטוס ביחד לאתונה. ערב לפני כן בא "מיקי" ללון בביתו של "רפר" הסמוך לנמל התעופה בגורזין. "מיקי" הביא איתו את חברו ושותפו מיכאל מושיאשווילי (המכונה "מישקה" — גם הוא עבריין מוכר מקרית אתא).

"מישקה" בא כדי "ללוות את "מיקי" ולהיפרד ממנו. השניים לנו בביתו של "רפר". ללינה בדירה הצטרף גם אלברט ברשווילי שהתבקש להסיע את "רפר" ו"מיקי" לנמל התעופה במכונית אביו של "רפר" ולהחזיר את המכונית. שעה קלה לאחר השוד בחנות אכן יצאו הארבעה לנמל התעופה. "רפר" ו"מיקי" טסו לאתונה.

כאשר חזר "רפר" מחו"ל נעצר גם הוא והכחיש כל קשר לרצח חלפן הכספים. אלברט ו"רפר" שוחררו מהמעצר אחרי תקופה קצרה. למשטרה לא היו באותו זמן ראיות נגדם. בינתיים חקרה המשטרה אנשים ששמם "יוסי" המוכרים בסביבת חנות הנרצח, וביניהם בעל חנות ירקות ובעל מסגריה שהיו מיודדים עם הנרצח.

ממצאי החקירה שללו, לדעת המשטרה, כל אפשרות שהם קשורים לשוד ולרצח. בני הנרצח סיפרו כי אביהם עמד לעשות בבוקר שבו נרצח עסקת כספים גדולה, ואף הזמין מאדם שזהותו אינה ידועה להם, בשיחת טלפון שהתקיימה ערב לפני כן 8,000 דולר.

כמה שבועות לאחר הרצח, בעקבות מידע שהגיע למשטרה, התחזק החשד נגד אלברט, "רפר", "מיקי" ו"מישקה" כחושדים ברצח החלפן. אלברט נעצר שוב.

בתחילה המשיך להכחיש כל קשר לפשע. שלושת האחרים היו בתנאים במעקב משטרתי צמוד ולהאזנת טלפון סמויות. תוך כדי עיקוב התברר שהשלושה מתכוונים להימלט מהארץ. המשטרה עצרה אותם כאשר היו על כבש המטוס.

נשבר בחקירה

בסופו של דבר נשבר אלברט ברשווילי בחקירה, לאחר שהתפגש, כאמור, עם בניו של הנרצח, ששיכנעו אותו לספר את האמת, תוך הבטחה שיעזרו לו להשתקם, ולאחר שהבהירו לו שהם יודעים שהוא לא השתתף בפועל בשוד אביהם. הם גם סיפרו לו שאחותו הנשואה לאחד מהם ניסתה להתאבד בבליעת כדורים "בגלל הפרשה". בעדותו במשטרה סיפר אלברט כי ישן בלילה שלפני הרצח בדירתו של "רפר" (עובדה שהכחיש לפני כן), וכי "מיקי" ו"מישקה" התעניינו אצלו היכן יוכלו לקנות בבוקר הבא דולרים. הוא הראה להם היכן חנותו של מנשה, והם אף התעניינו אצלו אם אפשר לשדוד ממנשה את הכסף. אלברט, לדבריו, הזהיר אותם שלא לעשות זאת. עוד סיפר אלברט כי בבוקר הרצח יצאו "מיקי" ו"מישקה" לפני מדירת "רפר" והבין שהם הולכים לחנות של מנשה. כעבור זמן הגיעו בריצה מתנשמים, מכיוון החנות, כשבידיהם תיק קטן. אלברט הסיע אותם לשדה התעופה. בדרך הם ריכלו על ההתרחשויות בחנות, והוציאו שטרי כסף מהתיק והשליכו אותו מחלון המכונית. בעדות נוספת סיפר אלברט, שהוא נרקומן, כי זמן קצר לפני מעצרו בא אליו "מיקי" ונתן לו אריזה ובה מנות הרואין, כדי שלא יספר למשטרה את הידוע לו. אלברט אף הוביל את החוקרים למקום מחבוא הסם ומסר להם את הכמות שנשארה לו. הוא גם שיחזר מול מצלמות וידיאו את חלקו בפרשה. במשפטו, שבאמצע הסתיים בפברואר בהרשעה, חזר בו אלברט מהודעותיו במשטרה, וטען כי הוציאו ממנו בלחץ ובאיומים. בית־המשפט לא קיבל טענה זו והאמין להודעותיו במשטרה.

בכתב האישום שהוגש לפני יותר משנה וחצי לבית־המשפט המחוזי בתל־אביב נגד "מישקה", "מיקי" ו"רפר" נאמר בין השאר: "הנאשמים קשרו קשר עם אלברט ברשווילי לביצוע שוד... אלברט הינחה את "מיקי" והראה לו את חנותו של המנוח ותיאר בפניו את המנוח ומנהגיו. על־פי תכנית הקשר סוכם ש"מישקה" ו"מיקי" ישדדו את המנוח בחנותו ובאותה עת ימתינו "רפר" ואלברט במקום קרוב, כדי למלט את השניים מהמקום. בתאריך 24.12.85 בשעה 5.30 בבוקר, נכנסו "מישקה" ו"מיקי" לחנותו של המנוח, קנו ממנו בקבוק משקה קל וביקשו ממנו לקנות דולרים. כאשר הסתובב המנוח עם גבו לנאשמים, תפס "מישקה" את המנוח מאחור, והחזיק בו ו"מיקי" נטל מוט ברזל והלם בראשו של המנוח, וזאת כדי למנוע את התנגדותו לגניבת הכסף. עם קבלת המכה נפל המנוח ארצה. "מישקה" ו"מיקי" גנבו מהמנוח שהיה מוטל שותת דם סך 7,000 דולר". בהמשך מתאר כתב האישום את בריחת השניים למכונית ה"אופל רקורד" שהמתינה להם ואת נסיעתם לשדה התעופה. שלושת הנאשמים מואשמים ברצח, שוד וקשר לפשע. הכסף שנשדד לא נמצא עד היום.

לפי כתב האישום, בקבוק ה"קינלי" שקנו הנאשמים מהחלפן, וכנראה שתו ממנו, נותר על הדלפק במשך הפרשה שבועות. מומחי המשטרה לא נטלו ממנו טביעות אצבע ביום האירוע. הם נזכרו בבקבוק, שהוא ראיה חשובה, רק לאחר זמן רב, בעקבות פניית בני הנרצח בעניין זה.

בתי־המשפט המחוזי והעליון שיחררו בשעתו את "רפר" ואלברט, השותפים הזוטרים לפרשה, עד לסיום משפטם. לעומת זאת הוליט שופט בית־המשפט המחוזי אליהו מצא לעצור את "מישקה" ו"מיקי" עד לתום ההליכים המשפטיים נגדם, זאת לאחר שהשתכנע כי "אף שסיכויי הרשעתם אינם נוצצים, הרי שיש בחומר הראיות כדי להעמיד על מכונה, לכאורה, את הגרסה שעליה מושתת האישום... הראיות מעוררות חשד סביר למעורבותם בעבירות הרצח". השניים הגישו ערר לבית־המשפט העליון. השופט מלץ (כיום מבקר המדינה) קיבל את הערר. הוא השתכנע שהראיות נגד השניים אינן מוצקות, ובהחלטה חריגה הורה על שיחרור הנאשמים ברצח בערבות. (בדרך כלל אין שיחרור בערבות לנאשמים ברצח).

משפטם של השלושה החל מזמן. הם כפרו באישומים נגדם. הוחל בשלב ההוכחות, אך כאמור המשפט הוקפא עד לסיום משפטו של אלברט ברשווילי.

יותר חיים בים המוות

רוב הנופשים המגיעים לים־המלח, מבקשים למצוא בו מזור לחולים. אולם גם תיירות מרפא זקוקה לבידור, שאינו מצוי באיזור

מאת מרדכי ארציאלי

איזור ים־המלח הוא המקום הנמוך ביותר בעולם — 400 מטר מתחת לפני הים, הוא מתקיים בעיקר על תיירות שהכניסה בשנה האחרונה 47 מיליון דולר. כיום יש שבעה בתי־מלון ובהם 1,450 חדרים. המלון השביעי נפתח לפני חודש, ובו 210 חדרים, ובספטמבר השנה יפתח המלון השמיני, ובו 220 חדרים.

התפוסה הממוצעת של בתי־המלון הגיעה אשתקד ל־85 אחוז, מעבר לתפוסה הממוצעת בארץ. באילת ובטבריה יש עונות מתות. באיזור ים־המלח כמעט ואין עונות. יותר ממחצית הנופשים הם תיירים, רובם מארצות אירופה, בעיקר מגרמניה. אין מי שישיב על השאלה מה אחוז תיירות המרפא ומה אחוז תיירות הנופש. "איננו בודקים את התעודות הרפואיות של אורחינו. אנו מסתפקים בדרכון או בתעודת זהות", אומר בחצי־חיוך אחד ממנהלי בתי־המלון. אך אין זה סוד שהרוב המכריע הם חולים הבאים לבקש מזור לחולים — בעיקר חולי פסוריאזיס (ספחת) ומחלות ראומטיות שונות.

ישנו מכנה משותף בין אתרי המרפא בארצות אירופה לבין האתרים שלחוף ים־המלח. ריכוז הגפרית במי־הזהר גבוה פי שמונה מאשר הגפרית שבמעיינות המרפא בגרמניה. ריכוז המינרלים במי־הזהר מגיע ל־206 גרם לליטר, בהשוואה ל־10 מיליגרם לליטר במעיינות אירופה.

לעומת יתרונות אלה, אין לחוף ים־המלח עורף עירוני כמו באתרי המרפא בגרמניה, אוסטריה, יוגוסלביה ורומניה. התדמית של תיירות מרפא "פרופר" היטיבה עם התיירות, אך היתה גם בעוכריה. אילו היה לאיזור עורף עירוני היו מגיעים אליו רבים גם למטרות נופש. אמר השבוע תייר מגרמניה: "אני סובל מפסוריאזיס. זו מחלה השכיחה ששני אחוזים מתושבי העולם חולים בה. היא מחלה בלתי מסוכנת ושאינה מדביקה, אך היא מטרידה מאוד. ניסיתי כמה אתרי מרפא באירופה, ולבסוף הגעתי גם לים־המלח. השינוי במצבי, בעקבות הביקור, היה עצום. לכן אני מגיע לכאן זו השנה השביעית. כל פעם לחודש בערך. האוכל בבתי־המלון, וניסיתי כמה מהם, הוא משעמם. אני מודע לבעיית הכשרות, אבל לא זו הסיבה. אין גם היכן לבלות בערבים. אין מרתפי בירה, אין טברנות, אין דיסקוטקים, אין באזים, והרי נמאס להישאר בין כתלי המלון 24 שעות ביממה. אבל אין לי ברירה ואני אחזור גם בשנה הבאה".

דברים דומים אומרים גם הנופשים האחרים. הם צודקים. האוכל במלונות הוא ברמה ממוצעת. אם להשתמש בלשון המעטה. באחד מבתי־המלון של 4 כוכבים, הוצע לנו השבוע לארוחת צהריים תפריט המוגש לכל האורחים. "זה מה שיש", אמרה המלצרית. ביקשנו את המלצר הראשי ושאלנו אם ניתן להזמין אומצה. הרגשנו שהבכנו אותו. "אבדוק במטבח", אמר. וחזר עם תשובה חיובית. קיבלנו אומצה דקיקה, מבשר קפוא, שהיתה קשה ויבשה. המלצר שהבחין באכזבתנו אמר בהתנצלות: "אנחנו לא מבינים כמו מסעדות בבתי־מלון בתל־אביב".

נוסף על חדרי־האוכל שבמלונות יש על החוף שתי מסעדות — האחת, בעין בוקק, השנייה, בחמי זהר, צמחונית, שחזותה האוריינטליסטית מבישה. אף אם נכנה אותן "ממניות", ניטיב עימן. הן אינן מספקות את הנופש הרוצה לא רק למלא את קיבתו, כי אם גם אווירה קולינרית.

שירותי טלוויזיה מלוויינים

לא רק תיירות נופש, גם תיירות מרפא זקוקה לבידור. מצרך זה מספקים בתי־המלון באמצעות אמנים, כמו יצחק יצחקי. לאחרונה מספקים לאורחי המלונות גם שירותי טלוויזיה מלוויינים. אך הבידור העיקרי הוא משחקי קלפים. נופש המבקש לשכור רכב או אופניים, יענה בשלילה. יוצע לו להשתתף בטיולים מאורגנים במכוניות דרגות, או סיורים במדבר יהודה. אם יבקש לשכור סירה, יביטו עליו בתמיהה. אין שום מתקנים וציוד לספורט ימי, באיזור תיירותי השוכן לחופו של ים.

משה שמיר, יו"ר המועצה האזורית תמר, שאיזור ים־המלח הוא חלק מטריטוריה שלו המשתרעת על שטח של 2.2 מיליון דונם, מודע למצב. לדבריו, המציאות תשתנה בעתיד הקרוב. "בעשרת החודשים האחרונים התווספו 320 חדרים ועד סוף השנה עוד 220 חדר. עם פוטנציאל כזה יהיו יזמים. פרטיים מוכנים להשקיע במסעדות, פאבים, דיסקוטקים, מועדוני לילה ועוד".

"יזם אחד מבקש להקים בין מלון עין בוקק למלון גני מוריה, מתקן גדול לבאולינג בהשקעה של 2.5 מיליון דולר. אחר מבקש להקים בהשקעה של מיליון דולר אתר לסקי מים, לא בים אלא באגם מלאכותי — סקי מים ללא סירות מירוץ אלא באמצעות כבל המונע על־ידי מנוע חשמלי". ואם בעבר היו מציות של יזמים "היו יזמים הם ברחו. אני מתפלל שהיזמים החדשים לא יברחו. הביורוקרטיה הורגת אותנו. קשה להאמין איזה קשיים מערימים על היזם. הוא חייב לעבור ויה־דולורוזה, ולבסוף הוא נשבר. יזם צריך לעבור את החברה לפיתוח חוף ים־המלח, מינהל מקרקעי ישראל, ועדה משותפת של המינהל ומשרד התיירות, מרכז ההשקעות, משרד התיירות עצמו, החברה לפיתוח מפעלי תיירות של משרד התיירות, המועצה האזורית, הוועדה לתכנון ובניה של משרד הפנים, משרד הבריאות, המשטרה, מכבי אש, הג"א, כן ושכחתי את חברת מפעלי ים־המלח, כי השטח שלחוף הים הוא בתחום הזיכיון שלה".

משה שמיר אינו נרגע ואומר: "אין לך מושג כמה יזמים נרתעו בגלל מחירי הקרקע במקום שמשם זה. שמע סיפור. לא תאמין אבל זו עובדה. היזמים שהקימו את המסעדה הסינית פקין בתל־אביב שרצו להקים מסעדה סינית בעין בוקק, וביכולה פרויקט מסחרי בדורי. הפניתי אותם למינהל מקרקעי ישראל, ושם ביקשו מהם עבור דונם אחד מאה אלף דולר, ללא פיתוח השטח. הפיתוח עצמו צריך להתבצע בסכום דומה. באו אלי היזמים ואמרו לי — אנחנו מצטערים, זה שגעון. שלחתי מכתב למינהל ושאלתי מדוע קבעו 100 אלף דולר. שוב פניתי למינהל ואחרי שלא ביקשתי תגובה ליומים. רציתי ואני רוצה לדעת מהם הקריטריונים לקביעת מחירי הקרקע. השיבו לי שלא אעשה בעיות, הפחתנו את המחיר ב־50 אחוז, וזה צריך לספק את היזמים. גם היום אין קריטריונים. האין המדובר במכירת קרקע אלא בחכירות. זו רק דוגמא אחת, ישנן הרבה דוגמאות כאלה".

על משוכות רבות של הביורוקרטיה הצליח משה שמיר להתגבר. הטיילת החדשה והיפה מעניקה יותר חיים לאחר הבוץ והשומם. בשנה שעברה התקיים הפסטיבאל הראשון השבוע החל הפסטיבאל השני שימשך כחודש ימים. יופיעו בו הזמרות גלי עטרי, חוה אלברשטיין, ורבקה זהר, להקות שונות, תזמורות, מקהלות, שרתי בירה, מופעים היתוליים ועוד. לקראת סוף הפסטיבאל יוצג מול המצדה אופרי תיאטרון גרוש. בחזיון אור קולי, הקרוי "אל מול המצדה", אשר ימחיש לצופים מה התרחש במצדה לפני 1900 שנה.

הקדם שיווק להפתעה!
יגאל אילן חברה לפיתוח תוכניות שיווק בע"מ • שרותים בישראל ארה"ב ואירופה.
דרך חיפה 13 תל־אביב • טלפון: 252967 / פקס: 268020
למי שמחפש תשובות מעשיות בתחום השיווק

هكذا عن الأصل

مكانه في الاصل

במלחמה מתמדת

מאת מלינדה ליו

Newsweek

מיוחד ל"הארץ"

הגרילה זוקפת לזכותה הצלחות מבצעיות מול הצבא הפיליפיני ● את כוחה היא שואבת מהאיכרים המרושַשים, הרוצים בשינוי

בתנאת "ניוזוויק" שהתה בין אנשי הגרילה השמאלית, "צבא העם החדש", בפיליפינים. להלן דיווחה.

שעת צהריים, 27 בפברואר. משאית חיילי סיור של צבא הפיליפינים התקדמה על דרך גידות במחוז אלבאי בפרובינציה ביקול. דרך זו מחברת שני מחנות של הסיירים ורק יומיים קודם לכן, ביום השנה השני להדחתו של פרדיננד מרקוס, סייעו לחמי הגרילה למקש אותה. אדפיאי (צבא העם החדש) קיוותה "לציין את מהפכת פברואר במהפכה משלנו", אמר מפקד של המורדים, איש ושמו אקיו. כאשר אנשיו ציפו במארב, בפיצוץ החזק הועפו כמה חיילים למרחק 30 מטר. מבין צמרות הלהגל הגיעו אנשי הגרילה לעברי החיילים המתים או הגוססים, לקחו חגורות, תחמושת, מגפיים, שעונים, ארנקים וכמעט את כל כלי נשקם — רובי סער, רומי־רימונים ומקלע קל אלטימקס 100. בתוך דקות ספורות הגיעה תגבורת למקום, אבל אנשי הגרילה כבר נעלמו.

ב־16 הימים ששהיתי עם המורדים בביקול ראיתי תמונות רבות של החיים במלחמה זו. שהיתי במחנה אימונים של טירוני אדפיאי ובבתים של אוהדי הגרילה. ביקרתי במטה האזורי העייר של המפלגה הקומוניסטית, האסורה על־פי החוק, ואנו כיצד מתבנן אקיו את המארב ולבסוף הצטרפנו גם לסיירים שרדפו אחר אקיו. ריאיינו חיילים וחברי קבוצות ויג'ילנטים של הימין הקיצוני, כדי לשמוע מהם על הצד שלהם.

מחוז אלבאי מרוחק ממאנילה 576 ק"מ בלבד. אך הוא יכול היה להיות בארץ אחרת. בכל מקום ניכרים סימני המלחמה. היינו צריכים לעבור בזהירות דרך 20 נקודות ביקורת צבאיות. המורדים שליוו אותנו ללא נשק ולבושים בגדים אזרחיים, לא עוררו שום חשדות בקרב חיילי הממשלה. אחרי מפגש עם קבוצת גרילה חמושה, המשכנו בדרכנו יותר ברגל. עברנו דרך מטעי קוקוס ושדות תפוחי־אדמה מתוק לביקתה רעועה של איכר. זה יכול היה להיות כל בית כפרי, אילמלא שורת בעלי ההתעמלות מחוץ לדלת והמטבח הקטן של רובי אב־16 בפנים.

נשק תוצרת עצמית

הגענו לארצה של הגרילה, חלק ממחוז אלבאי שלהערכת צבא הפיליפינים הוא בן 900 קמ"ר וכולל כ־16% מהכפרים. לתאר את צבא הגרילה כצבא יחפנים, זו לשון המעטה. כמה מדי קרב לא היו אלא בלואים, סנדלי־גומי היו נעלי־הקרב המקובלות, אף שלבמה בנימול היו בעלי התעמלות או מגיקרים. בשלוש הזדמנויות ראיתי קבוצות שנות של לוחמים ממהרות לתפור באשר שיחוק להם מולם והם שהו בבתי אזרחים אוהדים בעלי מכונות תפירה. חוגים במכנסיים הם הטליאר בגזרות מגזים של חיילי הממשלה שנפלו, ועל אזורוהם התנוססו שמות כמו "המשטרה הלאומית המשולבת של אלבאי".

צוק העתים גם הוליד המצאות שונות בתחום החימוש. ראינו קופסאות סרדינים שהוסבו לרימונים פרימיטיביים אך קטלניים. כדורי אב־14 הוסבו לתחמושת של אייקף 47, המוקש מתוצרת עצמית שהמפקד אקיו עתיד היה להשתמש בו. אנשי הגרילה סירבו לגלות את רכיבי המוקשים, אך אפשר שהם־ דובר במרשם עתיק מתקופת השושלת הסינית טאנג לאבק־שריפה: תערובת אשלגן, גפרית ופחם.

למעשה, ביקול היתה למעין מעבדה למעשי החבלה של הגרילה. המחתרת בכללותה הקשיחה את הטקטיקות ברחובי הבירה. במאנילה לבדה נרצחו יותר ממאה אנשי צבא. מספר התוספת של פוליטיקאים ימניים ושיעור החבלות הכלכליות במתקני ממשלה עלה במידה ניכרת. ובכל הקשור לחבלות כלכליות, המורדים בביקול עומדים בחזית הפעולות. בשנה שעברה הם פוצצו חמישה גשרים ותיתקו חמישה קווי חשמל, פגעו ברכבת שנשאה אנשי צבא, גנבו כלי רכב ממשלתיים, שדדו אורז ומצרכים אחרים מקרונות סחורות, ותפשו על משרדי ממשלה מקומיים. במחנה טירונים של אדפיאי שבו ביקרנו עברו כ־50 חברים של קבוצות תעמולה בכפרים קורס אימונים צבאיים בסיסי בן שש שבועות, הנדרש מתמכים מלאים. היו אלה אימונים צבאיים אופייניים, שהחלו בהשכמה בחמש בבוקר בהתעמלות. דגש רב הושם על תעמולה. הסיסמה שחזרה הועלתה במחנה היתה "שלוש הרעות הגדולות" או "שלושת האויבים" — אימפריאליזם, פיאודליזם וקפיטליזם ביורוקרטי. הם כמעט אף פעם אינם קוראים לעצמם קומוניסטים. כפי שאמר איש גרילה רציני ומרושקף ושמו רנז: "המכשול העיקרי העומד בפנינו הוא הדחליל האדום שמנפנפים בו. הממשלה מנסה להציב מחסומים פסיכולוגיים בינינו לבין העם".

למעשה, גם מעטים קראו לעצמם בשם אדפיאי. הם מכנים עצמם קאסאמה, חברים בניב המקומי, ולפני השמות הפרטיים שלהם, כולם שמות בדויים, הם מציבים את הקיצור "קה". פגשנו, בין היתר, מקלען ושמו "קה ראמבו", מורד בהיר־עור ושמו "קה גרינגו" ומיליטנט עירוני לשעבר שביצע התנקשויות באנשי צבא והנראה כתושב עולם פיות, ששמו "קה פפה".

רשות שמירה אזרחית

לאחר כשבוע באזור יצאנו עם הרי לית מורדים כדי להיפגש עם יחידה קרבית עלית שלהם המכונה באגודים, או כנפיים, ובראשם אקיו, איכר שהצטרף למחתרת לפני למעלה מעשור שנים. לפעמים עשינו את דרכנו במרחק מועט בלבד מהחיילים. אולם לחולייה היה נכס סמוי, שהפחית במידה ניכרת את הסכנה של קרב יריות: רשת של שומרים אזרחים שעקבו אחר כל תנועות הצבא, מסרו מידע על מרדיעים של הצבא, העבירו הודעות לאדפיאי ומצאו להם מקומות־מסתור בלילה. כך, הימצאות חיילי הממשלה במרחק של כ־2 ק"מ מאתנו נחשבה עדיין "די רחוקה" בעיניו של אחד ממלוויו.

מבחינות רבות, המורדים שפגשנו יצאו מגדרם כדי לא להרחיק מעליהם את האיכרים. רוב אנשי הגרילה באו ממשפחות פועלים חקלאיים עניים. המורדים שילמו תמורת מנות המזון הדלות שלהם. הלוחמים שראינו לא נגעו בחזירים ובתרנגולות של איכרים ולפעמים אפילו הקימו למען האיכרים בתי־שימוש. לאחר שפגשנו את אקיו הוא אמר לנו, שאיכרים פונים לעתים קרובות ומבקשים את עזרתו נגד חיילים מתעללים, גנבי תאומים, אפילו בעלים מכרישים. אקיו חזר זה עתה מהוצאתו להורג של מלשין לצבא. האיש גם אנס את אחותו. זה מה שאדפיאי מכנה "צדק מהפכני".

אחת האכזבות הגדולות של אנשי הגרילה היא כישלונה של אקינו לבצע רפורמה אגררית של ממש במדינה שבה 10% מהאוכלוסייה מחזיקים בבעלותם 90% מהאדמות. "מה שהבטיחה היה רק אשליה", אמר פפה, שעלץ בכל לבו על ניצחונה בהיותו בכלא. הוא נמלט מכלאו לאחר מכן.

אם אקינו אינה מגשימה ציפיות, באזורים רבים המורדים לפחות מנסים. כאשר שאלתי על תוכנית הרפורמה האגררית שלהם, התיישב רם אל שולחן עשוי קרשים ועלץ עירמת ניירות, וידה בצרורות מספרים. למעלה מ־2500 בעלי הקרקעות בביקול קיצצו במחצית את דמי החכירה הקרקע שהם גובים. למעלה מ־4000 פועלים חקלאיים נודדים קיבלו העלאת שכר בת 50%. פירוש הדבר הוא שקרוב ל־200 בעלי אחוזות שכנעו או אולצו להקל על האיכרים, או שהיו כה מבוהלים עד כי עזבו את קרקעותיהם, או שנהרגו. (רם אמר שרק בעל אחוזה אחד הוצא להורג ב־1982).

בני הערובה שוחררו

במשך הימים שבילינו בראיונות ובצילומים גדל סביבנו מספר המורדים עד שלבסוף אסף אקיו ברחבת יער את שלוש המחלקות שלו, כמאה לוחמים, והסביר להם את תוכנית ההתקפה הבאה — מארב לשיירה צבאית של גדוד ריינג'רים, כוח העלית המיוחד למלחמה בגרילה. הוא הטיל הגבלות נוקשות על השימוש בתחמושת: 30 כדורים לכל אב־16, ועל כל כדור נוסף יידרש הסבר.

בדיקה עצמית זו היא אופיינית. קצין בכיר בצבא אמר לי לאחר מכן, שיתרון כוח הגרילה בקרב נובע מלימוש קפדני של טאקטיקות המבוססות על ניסיון בשטח. איש גרילה אחר שאל את אקיו אם הפיצוצים יהרסו בתי אזרחים (הם לא יהרסו, היתה התשובה). פפה שכבתי הכלא של מרקוס ענה בכך כתו. חשמל וב"דיפר מים", אמר לחבריו "לא לעשות לאויב מה שהם עשים לנו". אקיו אמר לא להרוג שבויים. המטרה היתה לאסוף נשק ותחמושת, גם מכשירים, בגדים, מגפיים מחיילים מתים או גוססים. אבל, אמר אקיו, "אל תשאירו אותם עירומים לגמרי".

צעדנו כמה לילות לאזור המארב בבאריאן. כשהגענו למקום נהגו בנו איכרים בטבעיות ואפילו בידידותיות, אך כדי למנוע הדלפות מידע במהלך המבצע, נלקחו עוברים ושבים כבני ערובה. שני צעירים ממולאנגי (שם פועלים ויג'ילנטים נגד הגרילה) עברו במקום. מפקד החולייה ביקש מהם תעודות זיהוי, חקר אותם ופתח בהרצאה. אחד מהשניים החל לרעוד ולבכות. "הוא בוכה כי הוא אומר שהוא מבין למה יש מהפכה", אמר המפקד והוסיף בשלווה: "הוא גם מפחד שנהרוג אותו". במקום זאת האכילו אנשיו של אקיו את 30 בני הערובה ושחררו אותם בערב.

שום כלי רכב של הצבא לא עבר במשך אותו יום, אך הסכנה שכוח הגרילה יתגלה הלכה וגברה. בד היריות פתח אקיו בנסיגה הדרגתית. מחלקה יחידה נשארה כדי לחפות על הנסיגה, ויומיים לאחר מכן הצליחה דרך מקרה לפגוע במשאית הצבא שנזכרה בתחילת המאמר. זמן קצר לאחר מכן היינו שוב בשטח, הפעם עם הריינג'רים.

צמיחת הויג'ילנטים

הצבא פתח במרדף שהשתתפו בו שלושה גדודים עם מסוקים, הרביצים ומשוריינים — כל אלה באדיבותו של הדוד סם. אך לשווא. הסיבה, הודו קציני הצבא, היתה השפעת הגרילה על אזרחים אדרודים. חיילים אמרו כי המורדים מחזרים אחר הסידיהם בתרמית רדמגמית נוסח רובין הוד. פיליפינים מתבדחים שראשי התיבות של אדפיאי הם באנגלית "אנשים נחמדים בסביבה". אבל הם לא כל־כך נחמדים אל אויביהם. מרבית המוצאים להורג בידיהם חשודים במסירת מידע לצבא ובהסתננות מטעם הצבא לשורותיהם. היתה זו היעלמותם של איכרים שנחשדו בשיתוף פעולה עם הצבא שעוררה באחרונה גל של עריקות בקרב איכרים תומכים לשעבר, שלא־אחת גם מתגייסים נגד הגרילה.

צמיחת הויג'ילנטים באה כך בכך עם בואם של הריינג'רים ברכבת אווירית מהירה בספטמבר. בעוד ששני גדודים שלהם רדפו אחר אנשי הגרילה כדי לא לתת להם מנוח, פיקחה יחידה של הכוחות המיוחדים, המאומנת בלוחמה פסיכולוגית בסביבה עוינת, על אימונים בסיסיים ועל אינדוקטרינציה אנטי־קומוניסטית של הויג'ילנטים. אחר כך הועברו הללו לפיקוח המשטרה הפיליפינית המקומי.

אסטרטגיה זו פעלה את פעולתה הדרמטית כאשר היו הריינג'רים במינדנאו. סוכני הצבא הסתננו לשורות הגרילה וסייעו לארגן הוצאה להורג המונית של מורדים, שאותם הם האשימו כי הם "סוכני חדירה עמוקה" של הצבא. טבח זה סייע להכניס טריז בין חברי הגרילה לתנועתם והזית שלמה־ שלהם התמוטטה. אבל עכשיו, כאשר הועברו הריינג'רים לביקול, מתחילים אנשי אדפיאי במינדנאו לפלס את דרכם בחזרה.

אורי עוני הם סיבותם הטבעית של המורדים. ההכנסה הממוצעת יורדת בתמורה זה ארבע שנים לפחות. על־פי הסטטיסטיקות של הממשלה עצמה, חיים 73% מתחת לקו העוני וסובלים לפחות מתת־תזונה בדרגה ראשונה. "אנשים רבים אפילו לא יודעים שהם מאמצים קרי ממיום", אמר קצין ביון אחר על המתגייסים לאדפיאי. "הם רק אוהבים את התגמולים, כמו חלוקת האדמה של בעל האחוזה".

האם יכולה הגרילה להצליח? הצבא עלה עליה בחימוש ובמספר אנשים ומנהיגי המורדים אומרים כי שיעור הצמיחה שלה אינו יכול לגדול בצורה משמעותית ללא סיוע רב יותר מתומכים זרים, כמו למשל סוציאליסטים במערב־אירופה. גם אם תצליח הגרילה, בעיות רבות ייחודה הכלכלה הפיליפינית הדלשה עלולה להתמוטט אם וושינגטון תפסיק את הסיוע הצבאי והכלכלי. ויש עוד שאלות. כאשר פגשתי לוחמת גרילה ושמה רומה שאביה בעל מטע בן כ־700 דונם, שאלתי: האם תלחצי על ההדק אם יאמרו לך לירות באביך? "הייתי מעבירה זאת לחברים שלי", השיבה לאחר הרהור, בעוד חבריה האזינו בשתיקה.

אנשי הגרילה הבטיחו שוב ושוב שלאנשי עסקים לא־קומוניסטים ולבעלי קרקעות — לכולם יש מקום בעולמם החדש. אבל התקוממויות כאלה תמיד היטיבו לנצח במלחמה מאשר בקרב על השלום.

יציאת אפגניסטאן הקשה

שרות

DER SPIEGEL

מיוחד ל"הארץ"

עדיין אין הסכמה לא בין הנושאים ונותנים בז'נווה ולא בין ארגוני המורדים, המפולגים בעמדותיהם באשר לסיום המלחמה, אך הרוסים כבר מתכננים כיצד להוציא את נאמניהם מהמדינה, ולא במסוקים בשעת האפס

"המסר היחיד הברור הוא שהם הולכים. מתי ואיך זה יקרה, ומה יקרה לאחר מכן, זו עדיין שאלה פתוחה". כך אמר שר החוץ של פקיסטאן, זאין נוראני, בשבוע שעבר בראיון רדיו בז'נווה על סיכויי נסיגתם של הכוחות הרוסיים מאפגניסטאן הכבושה.

השאיפה לאחר 9 שנות מלחמת גרילה שלא הוכרעה, להגיע להפסקת אש בת־קיימא, לבשה בינתיים צורה של תיאטרון־אבסורד עולמי. כתוצר רב־שרותה חשו כמי שכוחם הוא לשאת ולתת על עתידה של אפגניסטאן. המשותף לכולם, שאף אחד מהם לא קיבל מנדט לדבר בשם 18 מיליון האפגאנים יודעי־הסבל. הדבר חל על ברית־המועצות ועל ארצות־הברית, כמו גם על שתי מדינות־החסות של השתיים: ממשלת פקיסטאן, אשר לרצונה של ארצות־הברית מעניקה מקלט למורדים האפגאנים וקיבלה לתחומה שלושה מיליוני פליטים, המשטר בקאבול, שעלה לשלטון בהפיכה אשר ללא עזרתם הצבאית של הרוסים היה קורס זה כבר.

בכל זאת הם נושאים ונותנים זה ארבעה שבועות בז'נווה, בתיווך האו"ם, על שלום באפגניסטאן — לפי שעה ללא תוצאות. גם המפלגות והמרכיבים השונים של המוג'אהדין החולקים ביניהם באורח חסר תקנה הנמצאים בז'נווה רק בתור משקיפים, לא יכלו עד כה להציע תפיסה סבירה לסיום המלחמה. כנגד הצבעות לנצור את האש — המינימום שעליו יכלו להסכים המנהיגים הפוליטיים של שבעת ארגוני המורדים — עומדת נחישותם של 19 ממפקדי אזורים סמוכים לחזית, הרוצים להמשיך בכל מחיר את המאבק ב"שוראוי" (רוסים) השנואים, עד הניצחון הסופי.

שני הצדדים, כמו גם מוסקווה וקאבול וכמה ממרכיבי ההתנגדות האפגאנית, משתדלים להביא את מלך אפגניסטאן שהודח ב־1973, זאהיר שאה בן ה־73, להתייצב לצדם. הזקן החולה הזה בגלות ברומא, לא התחייב בפומבי לפי שעה, למורת גל החיזורים, ולא ברור אם יהיה מוכן למלא תפקידו סמלי של מי שעומד מעל לצדדים המעורבים.

התבטאויות סותרות

לא זו בלבד, לוח הזמנים ליציאת הכוחות הרוסים שכבר נראה כדבר מוגמר, עומד שוב בסימן שאלה בגלל התבטאויות סותרות ממוסקווה. בתחילת פברואר הכריז מיכאיל גורבצ'וב שיציאתם של 115 אלף החיילים הרוסים מאפגניסטאן תחל ב־15 במאי, אם בז'נווה יגיעו להסכמה עד ה־15 במרס על נייר־שלום משותף. בשל תביעות הלוכות וגדלות מצד הפקיסטאנים, לא צמח מכך דבר. עוד ביום הקבע הכריז דובר משרד החוץ הרוסי, גנאדי גראסימוב, כי יהיה אשר יהיה תאריך החתימה בז'נווה, הרוסים יתחילו בהוצאת כוחותיהם רק 60 יום לאחר מכן. יומיים אחר־כך השמיע דברים אחרים דובר אחר של משרד החוץ, לאוניד פארפילאב: "ברית־המועצות החליטה להוציא את כוחותיה הצבאיים מאפגניסטאן וזאת נעשה".

התקווה שבמהלך ביקור בוושינגטון בשבוע שעבר של שר החוץ אדוארד שווארדנאדזה תיפתר שאלה חשובה זו, התבדתה. הדבר היחיד שעליו הסכים השליח ממוסקווה עם עמיתו האמריקאי ג'ורג' שולץ היה תאריך פגישת הפיסגה הבאה בין רייגן וגורבצ'וב, ב־29 במאי, במוסקווה. כל שאר השאלות, על המשך השיחות לפירוק נשק בז'נווה, על מוקדי המתיחות במזרח התיכון ובאמריקה הלטינית וגם על היציאה מאפגניסטאן, נותרו פתוחות.

שווארדנאדזה הבהיר כי הדרישה פקיסטאן המעסמת לפי שעה הסכמה בז'נווה, איננה באה בחשבון מבחינת הרוסים: דהיינו, הדרישה שברית־המועצות תפסיק את "הסיוע" שלה למשטר בקאבול בד בבד ("באורח סימטרי") עם הפסקה של אספקת הנשק למוג'אהדין. בנוסח צנון שלא כרגיל אמר שר החוץ הרוסי, ש"רק טיפש" יכול היה להשוות בין שני הדברים. כל המשקיפים הפוליטיים גורסים, שאין זה כלל סביר שמוסקווה תניח לפגישת הפיסגה להתפוצץ בגלל בעיית אפגניסטאן הלא־פתורה. אבל השאלה היא, אם הרוסים מבינים במונח "סיוע" מה שמבינים בו האמריקאים — דהיינו נשק בלבד.

האינטרסים הכלכליים

מאז פלישתם לאפגניסטאן הרוסים מעורבים בה לא רק מבחינה צבאית. מעורבותם עוד מקיפה בהרבה בתחום הכלכלי. הרמה העניה כל־כך, שרק שמינית משטחה משמשת לעבודת אדמה, בגלל האקלים הקשה האזורי ההרים המנותקים, נמנית עם האזורים העשירים ביותר במחצבים. באפגניסטאן נמצא מאגר גז האדמה הגדול בעולם, והגז שעד כה הופק נשלח כמעט כולו לברית־המועצות. מרבצי הברזל שלה, בעלי תכולה של 65% ברזל, הם מאיכות טובה יותר מכל מרבץ בברית־המועצות. ולצד מרבצים עשירים בפחם, באבץ, בעופרת, בכסף ובזהב יש גם מצבורים משמעותיים ביותר של אבני־חן למחצה כמו אבן־התכלת.

לברית־המועצות יש באזור יותר מ־40 פרויקטים תעשייתיים גדולים, שבהם השקיעה מיליארדי רובלים. הראשון שבהם, צינור גז באורך 200 ק"מ משדות הגז האפגאניים ליד שיברגאן למרכז התעשייתי הרוסי דושאנבה, קיים מאז ראשית שנות ה־70. עוד בתקופת המלך היתה ברית־המועצות הנושה הגדולה ביותר של אפגניסטאן, וזו חבה לה 73% מחובות־החוץ שלה. ובגלל המלחמה נעשתה תלותה הכלכלית של אפגניסטאן בשכנה הגדולה מצפון למוחלטת.

כדי להבטיח את כריית המחצבים הממומנת בידי הרוסים בקצה הצפוני ביותר במדינה, "הגידה" ב־1981 ממשלת קאבול לברית־המועצות להגן על אזור הגבול בכוחות חיילים היא. כרבית החוזים הכלכליים בגבול הצפוני לא נחתמו כלל בידי הממשלות, אלא בידי שלטונות מקומיים משני עברי הגבול. שבועיים בלבד לאחר תחילת השיחות בז'נווה חתם מחוז קורגאן־טיובה שברפובליקה הסובייטית הטאג'יקית על חוזה לשיתוף פעולה כלכלי עם מחוז קונדוס שבאפגניסטאן. המוג'אהדין אומרים כי מספר החוזים הכלכליים התקפים כעת בין מחוזות רוסים ואפגאניים מגיע ל־409, מהם 300 נחתמו בשנה האחרונה בלבד.

אם בכך תרצה ברית־המועצות להבטיח את הפרויקטים הפיננסיים שלה ולהמשיך ליישמם — על כך לא נדבר לפי שעה, לא בשיחות ז'נווה ולא בין מעצמות־העל. בז'נווה נפוץ נייר חשאי, שאמור לבוא מ"מקורות אפגאניים" אך ניסוחו משייך אותו לסי־איי־אי האמריקאי. "בהכנות לאחר־שלטון אפשרי", כך נאמר בו, "יכולים הקומוניסטים לנסות לבנות במאזאר־י־שאריף שבצפון אפגניסטאן מקלט, שאליו ייסוגו הקאדרים שלהם כדי להקים מרכז שלטון חלופי".

הוצאת הנאמנים

לבנוניזציה זו של אפגניסטאן תאפשר לברית־המועצות להיטיב להתגונן בפני התקפות המוג'אהדין על אזורי התעשייה שלה, הסמוכים לגבול. כרגע, אומרים המוג'אהדין, מקימים הרוסים מערכת של בונקרים. הרוסים להגן על צינור הגז שלהם בשטח אפגניסטאן. עם זאת, בראש שגרירות ברית־המועצות בקאבול, שעד כה היתה אחד ממוקדי מדיניות החוץ החשובים ביותר שלה, העומד כעת אחד מבני־חסותו של ברז'נייב שהושם במקרר: לשעבר הבוס המפלגתי של מוסקווה ניקולאי יאגוריצ'ב בן ה־67 ובאחרונה סגן השר לציוד למשק המים.

הסברה היא, שעיקר דאגתה של מוסקווה נתונה לשאלה אם ניתן יהיה לבצע את הוצאת נאמניה האפגאנים בצורה מסודרת כאשר הכוחות האנטי־רוסיים באוכלוסייה יעלו לשלטון. בזיכרון העולם חקוקות עדיין היטב תמונות המסוקים האמריקאיים הנמלטים בבהלה מסייגון הנצורה. השפלה דומה תפגע פגיעה ממשית ביוקרתה של מוסקווה גם בעיני האוכלוסיות באימפריה שלה עצמה.

מנהיג קואליציית המוג'אהדין, גולבודין חקמאטיאר, העומד בראש "החזב־אי־איסלאמי" (המפלגה האיסלאמית) והנחשב "זולל הקומוניסטים" המושבע ביותר, אמנם נסוג מאיומו שלאחר יציאת הסובייטים יהיה באפגניסטאן "ליל 30 אלף הסכינים הארוכות". כעת הוא מסתפק באמירה, שאלה ש"עליהם רובצת אשמה" טוב יעשו אם יברחו מהמדינה. אבל הם "אינם יותר מאשר 1000 הסרי־אל". ליתר חברי המפלגה באפגניסטאן המונים כ־50 אלף, הוא מבטיח חנינה פוליטית. "כדי לחנך אותם להיות מוסלמים טובים".

הרוסים כבר דאגו לפונקציונרים האפגאניים החשובים ביותר. כפי שהודיע רדיו פקינג, ל־80 פונקציונרים בכירים חברי הממשלה, הפוליטביורו והועד המרכזי יינתנו אשרות לברית־המועצות: 800 נוספים יוכלו ביום המכריע למצוא מקלט בשגרירות ברית־המועצות בקאבול או בבסיסים רוסיים. כל פליט, כך נאמר בדף ההסברים של אישור תעודת־המעבר ממוסקווה, רשאי לקחת רק תיק־יד במשקל 10 ק"ג לכל היותר. אסורה נשיאת נשק או לקיחת מצרכי מזון. אבל הקרמלין כבר חושב על האפשרות שבכל זאת מספרם של אלה הרוצים לעזוב יהיה גדול בהרבה. על־פי השמועה, תהיה הדר מוכנה לקליטת 15 אלף פליטים ובולגריה הביעה את הסכמתה לקבל עשרות אלפים.

משרד החינוך והתרבות
האגף לתרבות ואמנות

"שרשים"
מרכז לימודים יהודיים

מורד בוגד והסטוריון:

"יוספוס פלאביוס"

האיש שכה שנאנו, העריק, הבוגד, הנבל. האיש שצעד עם אספסיאנוס ושתה את יין המנצחים הרומאים. האיש שראה את אחיו נופלים לפי חרב. ובכל זאת – אנו חייבים לו תודה. ולא רק על כאום אלעזר בן יאיר, עליו חינכנו דור של לוחמים. כאום שמצאנוהו בספריו, ולא רק על תיאור מלחמות אחיו, בני עמינו, במבצרי הגליל הנופלים מול לגיונות רומא ומצביאיה. ולא רק על תיאור הלכי הרוח וההפוכות הפוליטיקה של עמנו בימי המרד הגדול.

אך גם מעבר לזאת, סיפורו של יוספוס פלאביוס, לוחם, פוליטיקאי, אינטלקטואל והסטוריון, הינו סיפור מרתק ומדהים. סיפורו של יהודי הנגלה לנו לא בין דפי הגמרא והתלמוד, כי אם מן העבר השני, הרומאי, ההלניסטי סיפורו של אדם המספר על עמו ומנציח את קורותיו במבט של קרוב ורחוק, מכיר, יודע ומספר. סיפורו של אדם, שספריו הפכו למורה דרך ומדריך נופים למטייל בישראל, במדבריות יהודה ובהרי הגליל. ולחוקר היהודי בתולדות עמנו.

ביום העצמאות ה־40 נצא לגליל לסמינר וסיור בעקבותיו של יוספוס פלאביוס – יוסף מתתיהו הכהן. נקרא מספריו ונשקיף על נופי הגליל דרך דפי ההסטוריון הכותב אלינו מלפני 2000 שנים ביודעו (?) כי יבוא יום ונקרא את כתביו אלה.

הסמינר יתקיים במלון "טבריה", בימים חמישי שישי שבת, 21.22.23.4.88. הסיורים במקביל.

ינחו וידריכו:

מר **מוטי אביאם** – בית ספר שדה, הר מירון.
פרופ' **אלברט באומגרטן** – החוג להיסטוריה של עם ישראל, אונ' בר אילן.
מר **עמנואל דמתי** – ארכיאולוג, צפת.
גב' **חנה ספראי** – מנהלת מכון "ליברמן".
פרופ' **יונה פרנקל** – החוג לספרות עברית, האונ' העברית.
מר **יואל רפל** – חוקר תולדות ארץ־ישראל
ד"ר **דני שוורץ** – החוג להיסטוריה של עם ישראל, האונ' העברית.

פרטים והרשמה: אגודת "שרשים", טל: 02/663195, 02/663194.

נפתחה ההרשמה לקורס "יהדות ונצרות", שיתקיים ב"בית אריאלה" תל אביב, בימי ראשון בשעה 10.30 החל מתאריך 10.4.88. שמונה פגישות בהשתתפות: פרופ' אלברט באומגרטן, האב פרופ' מרסל דובואה, פרופ' מכאל הרסגור, ד"ר ישראל יובל, ד"ר דוד שטרן, פרופ' קנת סטואו, פרופ' יוסף קפלן, הכומר ד"ר מכאל קרוס.

נמשכת ההרשמה לסמינר "פרקי אבות" שיתקיים במלון "גני שולמית" באשקלון, בתאריך 15־16.4.88 בהשתתפות המרצים: ד"ר בנימין איש שלום, ד"ר יעקב אלבוים, פרופ' יואב אלשטיין, ד"ר נחום אריאלי, ד"ר אלון גושן גוטשטיין, ד"ר חננאל מאק.

נמשכת ההרשמה לסמינר המיוחד באילת במלון "גני שולמית" בנושא "אחרית הימים", בתאריך 26־29.5.88 המרצים בסמינר: פרופ' משה אידל, ד"ר נחום אריאלי, פרופ' יוסף דן, גב' חנה ספראי, פרופ' בצלאל קוחנל, פרופ' יוסף קפלן, פרופ' אביעזר רביצקי.

אויר נקי

במקומות ציבוריים

ב־31.3 נכנס לתוקפו איסור על עישון במקומות ציבוריים נוספים, בנוסף על הקיימים:

(1) במסעדות, בתי קפה, מזנונים, בתי אוכל וכו' — העישון אסור, אך ניתן לקבוע אזור שמותר לעשן בו. שטח אזור העישון לא יעלה על מחצית השטח הפתוח לציבור במקום. אזור עישון, אם נקבע, יהיה בשטח רציף.*

(2) במרכולים — סופרמרקטים — בכל שטח המקום הפתוח לציבור.

(3) באולמות ספורט — תחרויות ופעילות גופנית.

(4) ברכבת — העישון אסור, פרט לקרון שהעישון יהיה מותר בו, שאינו קרון בו מוגש או נמכר אוכל או משקה, ואינו קרון מיוחד למקומות שמורים.

(5) במעונות יום, גני ילדים, ובתי ילדים.
בכל המקומות האלה יש לקבוע שילוט ברור בדבר איסור העישון.

לפרטים יש לפנות למחלקה לחינוך לבריאות במשרד הבריאות, רח' בן טבאי 2 ירושלים או לאגודה למלחמה בסרטן, מחלקת ההסברה, רח' החשמונאים 91, תל אביב. (טל. 782267, 02־782881 ו־03־5610361)

עימדו על זכותכם לאויר נקי, ועל קיום החוק כלשונו

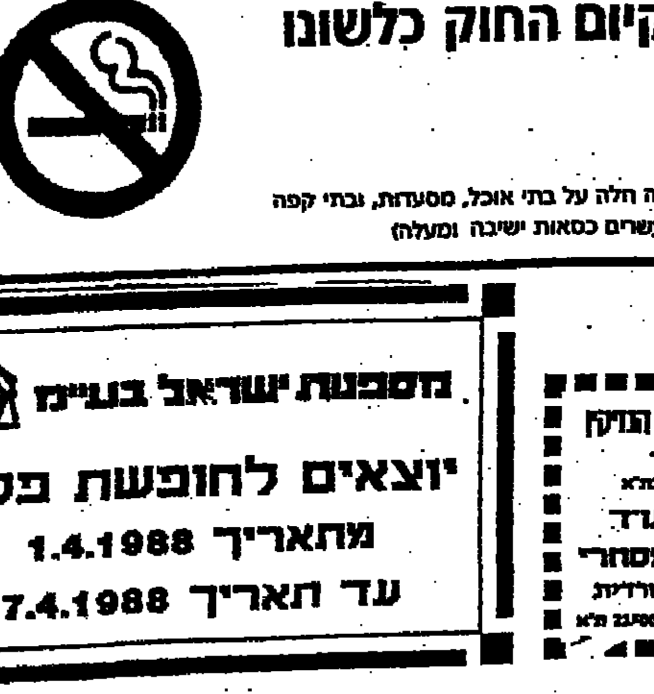

(* ההוראה חלה על בתי אוכל, מסעדות, ובתי קפה שיש בהם עשרים כסאות ישיבה ומעלה)

מספנות ישראל בע"מ

יוצאים לחופשת פסח
מתאריך 1.4.1988
עד תאריך 7.4.1988

שיך בתחום הנזיקין
בעל משרד
ליד בתי־המשפט בת"א
מחפש עו"ד בתחום המסחרי
לשותפות משרדית
לפנות במכתב לת.ד. 21500 ת"א

משוב מחשבים בע"מ

הודעה בדבר פרסום תשקיף

ניתנת בזאת הודעה בהתאם לסעיף 23 לחוק ניירות ערך, תשכ"ח 1968
כי ביום 31.3.88 פורסם תשקיף בדבר הצעה בדרך של זכויות של:

1,696,080 מניות רגילות רשומות על שם בנות 1 ש"ח ע.נ. כ"א של החברה בערך נקוב כולל של 1,696,080 ש"ח במחיר של 1 ש"ח למניה (100%).

ניירות הערך האמורים מוצעים בדרך של זכויות לבעלי המניות של החברה לפי היחס של 1 מניות לכל 1 ש"ח ע.נ. שווי הון מניות מוצא.

בחוות דעת המבקרים לדו"חות הכספיים ליום 31.3.87 נכללה המנעות שתוכנה ספק באשר להצגת נכסי החברה והתחייבויותיה על בסיס ההנחה של "עסק חי" (GOING CONCERN) אם לא יוזרם לחברה הון נוסף בסכום מהותי. בדו"חות הכספיים הכלולים בתשקיף הסירו רואי החשבון המנעות זו (ראה חוות דעת המבקרים בעמ' 42 בפרק הדו"חות הכספיים לתשקיף ובאור 22 לדו"חות הכספיים בעמ' 1 בפרק הדו"חות הכספיים לתשקיף).

בעלי העניין בחברה, המחזיקים 47% ממניות החברה, הודיעו על כוונתם לממש את הזכויות המוצעות להם ע"פ תשקיף זה (ראה סעיף 2.13 לתשקיף)

בעלי העניין דוניץ ואסיא מקבלים על עצמם להמנע מלקנות או למכור ניירות ערך של החברה למשך 12 חודשים מיום תשקיף זה, למעט ניצול הזכויות בהתאם להתחייבותם לפי סעיף 2.13 לתשקיף (ראה סעיף 3.7 בתשקיף).

בדו"חות הכספיים החצי שנתיים ליום 30.9.87 (בלתי מבוקרים), שפורסמו לציבור היה לחברה הפסד בסך 358,049 ש"ח. בדו"חות החצי שנתיים הכלולים בתשקיף תוקנו הדו"חות הנ"ל, עקב מחיקת "הפרש מקורי" מרכישת מניות בחברה בת, וההפסד גדל ל־543,544 ש"ח.

יו"ר מועצת המנהלים של החברה, מר יעקב דוניץ, משמש גם בתפקיד מנכ"ל בחברה.

ההפסד המתואם של החברה (בש"ח של 30 בספטמבר 1987):

לשנה שנסתיימה ביום 31.3				ל־6 חודשים שנסתיימו ב־30.9 (לא מבוקר)	
1984	1985	1986	1987	1986	1987
1,732,179	2,338,554	1,280,643	987,826	275,446	543,544

יתרת ההפסד המצבר ליום 30.9.87 (בלתי מבוקר) 4,944,991 ש"ח.
יתרת הגרעון בהון העצמי ליום 30 בספטמבר 1987 (בלתי מבוקר) הינו 1,098,252 ש"ח.

מניות החברה נסחרות בבורסה לניירות ערך בתל־אביב במסגרת הרשימה המקבילה.

כ־50% מהרווח הגולמי המאוחד נובע ממכירת מוצר תכנה יחיד – סביבת הפיתוח MAGIC II ונגזרותיו. תלות זאת של הקבוצה במוצר אחד מהווה גורם סיכון בפעילות הקבוצה.

סה"כ הוצאות ההנפקה – כ־6% מתמורת ההנפקה (ראה סעיף 5 לתשקיף).

עותקים מהתשקיף ומההתר לפרסומו הוגשו לרשם החברות.
עותקים מהתשקיף ניתן להשיג אצל חברי הבורסה לניירות ערך בתל אביב.
הודעה זאת אינה מהווה הצעה לרכישת ניירות הערך.

החתם: מוריץ את טוכלר בע"מ
(בשעור 10% הראשונים – לא כולל הזכויות לבעלי העניין)

תאריך התשקיף: 31.3.88

מה רצה ואנונו

התעלומה נשארה בעינה: הפרסום המקוטע של גזר דינו, רק העמיק אותה

משהו מוזר קרה לפסק הדין במשפטו של מרדכי ואנונו ולגזר דינו — 18 שנות מאסר. מסתבר שאחד משלושת השופטים חיבר פסק דין משלו, וכן קבע כי ואנונו פעל ממניעים אידיאולוגיים. את זה מותר להגיד. מי היה אותו שופט — זה סוד. אסור גם להגיד מה היו המניעים האידיאולוגיים שאיבחן השופט ההוא.

מה פה סודי כל־כך? הרי אפשר לחבר אחד ועוד אחד. הסניגור, אביגדור פלדמן, סבר שפסק דינו של שופט המיעוט מחזק את טיעוניו להקלה בעונש. אילו קבע אותו שופט שואנונו האמין בצורך להזיק למדינה, הסניגור לא יכול היה להאחז בקביעה הזו לטובתו. מכאן שהשופט לא ייחס לואנונו כוונה כזאת.

אם גילה ואנונו את האמת, כפי שמאמין עכשיו כל העולם, לא יכול היה לפעול בניסיון למנוע מישראל את ייצור הפצצה. אולי צילם את מה שצילם ופירסם מה שפירסם, מפני שהאמין שאנחנו צריכים לדעת שיש לנו פצצה. גם בכך יש במובן עבירה על החוק, אבל איפה הכוונה לפגוע בבטחון המדינה? סוד. בית־המשפט אסר עלינו לדעת זאת.

דו"ח ועדת לנדוי מלמד שהצדק הישראלי, ובסופו של דבר גם הביטחון — לא יצאו נשכרים מנטייתם של שופטים להאמין לשלטונות שבטחון המדינה מחייב משפטים סודיים.

במהלך סיכומיו של הסניגור, העירו השופטים כי "הפשעים המחרידים ביותר בתולדות האנושות מימי הביניים ועד ימינו נעשו מתוך מניעים אידיאולו־גיים". המשפט הזה נכלל בחומר המעט שהותר לפרסם וזה נכון, אבל הפשעים היכולים להיכלל בתיאור הגורף הזה, לא היו פשעים של יחידים נגד מדינות אלא של מדינות נגד יחידים. לבד מזאת, גם כמה מהדברים הטובים ביותר בהסטוריה נעשו ממניעים אידיאולוגיים. תלוי מה האידיאולוגיה. תלוי מה המניע. כי אולי ואנונו בכל זאת רצה בטובת המדינה. אלא שלנו אסור לדעת. רק בית־המשפט והטלוויזיה של אוסטרליה יודעים.

מה מתאים בהגא. צמות

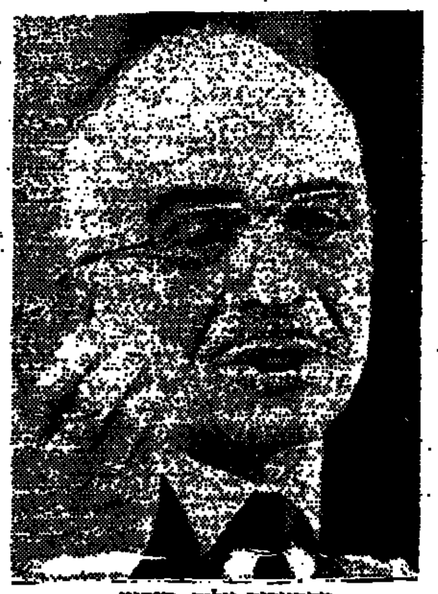
סטרטקום עליך. חוסיין

רגישויות

1. מה נושם דורון גלילי

דורון גלילי הוא נער ירושלמי כבן 12 שקיבל לפני זמן קצר את הכרך השמיני בסדרה "גוף האדם" שמוציאה לאור מחלקת הספרים של "ידיעות אחרונות". הכרך בסדרה מתורגמת, בעריכת פרופ־סור יהודה שינפלד מהפקולטה לרפואה של אוניבר־סיטת באר־שבע. סדרה יפה, עם הרבה תמונות.

הכרך השמיני בסדרה עוסק בריאות ובנשימה. בע־מוד 20 מוסבר שבמשך חיינו אנחנו נושמים אוויר בכמות השווה לנפחן של שתיים וחצי ספינות־אוויר ענקיות.

ההנחה היא כנראה שילדי ישראל יודעים מה הן "ספינות אוויר". הכוונה לצפלינים שחגו בשמי העולם בשנות השלושים, עד שעלו באש. לצורך ההבהרה הדפיסו במהדורה העברית של הספר את האיור שהופיע גם במהדורה האנגלית המקורית: שני צפלינים שלמים וכן מחציתו האחורית של עוד אחד. על זנבו של כל אחד מהשלושה מצויירים שני צלבי קרס נאציים. ובסך הכל שישה צלבי קרס.

לא נורא. בסך הכל עניין של רגישות. היה עורך והיתה מתרגמת והיה גרפיקאי והיו מגיהים וצלמים ודפסים — הרבה אנשים עובדים על פרוייקט כזה, ואיכשהו זה עבר אצל כולם.

דורון גלילי רצה לדעת למה יש שם צלבי קרס. למה יש שם צלבי קרס, שאלתי את משה במברגר, מנהל מחלקת הספרים של "ידיעות אחרונות". במברגר הרגיע אותי שהם כבר יודעים מה הכבר, הדפיסו מהדורה חדשה של הספר בלי צלבי הקרס, וגם הודיעו לבריטים שזה לא יפה ופעם שניה זה לא יקרה.

בימים אלה , סיפר לי במברגר, מדפיסים ב"ידיעות" סדרת המשך, וגם בה יש כרך בעייתי. הוא עוסק בריאה. מישהו הרעיון הבהיר באמור הנצלומים בבשר שמנת ליד חלב. עכשיו מכינים תצלומים חדשים, כשרים לגמרי, כי ההנהלה מקפידה מאוד שלא לפגוע ברגשות קוראיה, אמר במברגר.

2. עיתון כשר

גם "מעריב" מתחשב בקוראיו ויהיה כשר לפסח. אני נשבע, בצער מסוים, שלא הבאתי את זה. התברר שהדבק המשמש את העיתון כדי לחבר את דפיו — חמץ הוא. השבוע הודיע "מעריב" לקוראיו כי אין להם מה לדאוג. בשבוע הפסח לא יודבקו דפי העיתון אלה לאלה, וכך לא יבוא חמץ הביתה.

3. איך אפשר [illegible] ערבים

דבר קטן, באמת, בשביל זה צריך להתעלל עליה כך? אם מינה צמח לא היתה מגלה לצופי הטלוויזיה שהיא לא משתפת ערבים בבחירת השיר שייצג את ישראל בתחרות האירוויזיון — אף אחד לא היה יודע על זה. האמת היא, סיפרה לי השבוע, שברגע שאמרה את זה, כבר התחרטה, ואחר־כך גם הבן שלה אמר לה שהיא לא היתה צריכה להגיד את זה, ומישהו גם טילפן אל האולפן בזמן השידור כדי להתלונן על זה. ערבי אחד. כן.

זאת אומרת, היא לא מתחרטת על זה שאמרה מה שאמרה, כי הרי צריך להגיד לעם את האמת. לא, אבל אולי היתה צריכה לדחוף למדגם שלה כמה אנשים מנצרת ואז הכל היה בסדר. כן, הם מהווים 20 אחוז מהאוכלוסיה, אבל ההצבעה שלהם לא היתה משנה שום דבר.

מה פתאום, זה בכלל לא עניין של הכהנא הקטן שכל אחד מאיתנו מסתיר או לא מסתיר בתוכו. זה עניין מקצועי לגמרי. הערבים מפחדים יותר ויש להם משפחות גדולות יותר ואין להם מספיק טלפונים, ולכן צריך ללכת לכפרים שלהם כשרוצים לדעת מה הם חושבים, וזה עולה פי שניים, ויש גם בעיה של אמינות, אבל על זה היא לא רוצה לדבר. בכלל, היא לא אוהבת מדגמים טלפוניים, כי זה לא כל כך רציני ופועל לטובת המערך. כיוון שאנשים שמצביעים מערך מולידים פחות ילדים, וגם זה עניין מקצועי שקשה מאוד להסביר. היא גם אמרה את זה פעם לשימון.

אז בסך הכל היא באמת מצטערת שאמרה את זה על הערבים ושלא דחפה למדגם כמה טלפונים מנצרת, כי ככה זה יצא לא נעים. אבל אדם הוא רק אדם.

שיר יפה בחוזר היהודים, הומניסטי: "תן לשם, תן לחם, תן ליפת נחמה..."

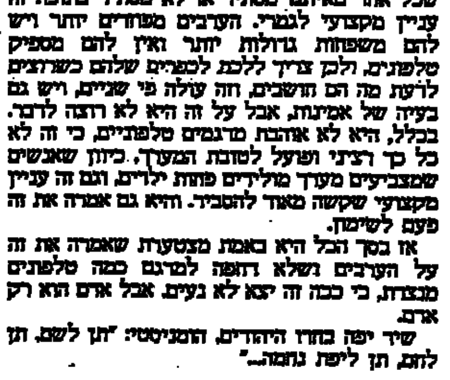

מה יודעים בואהו נברסקה. טיים

4. הי"40 ב"טיים"

שבועון החדשות האמריקאי "טיים" גילה השבוע לקוראיו כי בארבעים שנות עצמאותה היו לישראל הישגים והיו לה בעיות עם הערבים. השבועון בוקק לכתבת שער המתפרשת על פני 11 עמודים, כולה הכללות וסטריאוטיפים, כדי להגיע למסקנה המרעישה הזאת.

אני מתאר לעצמי את עורך השבועון המתאר לעצמו את הקורא הממוצע שלו, למשל תושב העיירה האחד שבמדינת נברסקה. טוב, יגיד הקורא ההוא, אבל אחרי שקראתי את כל זה, מה בעצם ההבדל בין הישראלים לפלשתינאים? "טיים" שייך לעיתונים שמספקים תשובות, כי קוראיו הרי לא קונים אותו כדי להישאר עם שאלות ללא מענה. "טיים" מסביר: ההבדל בין הישראלים לפלשתינאים דומה להבדל בין מערכת המחשבים של "אפל" לבין זו של "אי. בי. אם" — כל אחת משתי המערכות הגיונית מאוד בתוך עולמה, אבל בלי שמכניסים בהן שינויים גדולים, הן אינן מסוגלות לקיים קשר זו עם זו.

ועכשיו יודעים עלינו גם בואהו, נברסקה.

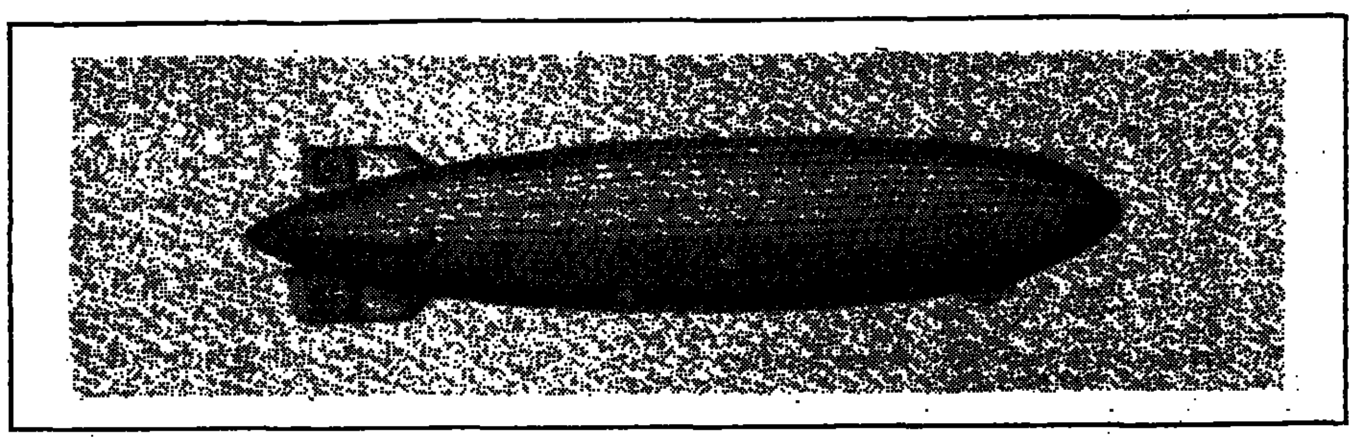
פעם שניה זה לא יקרה. צפלין

מה שלומך?

סיפור חיובי על שירות שקיים רק בירושלים

באנגליה החליטו פעם לקיים את חלוקת החלב לבתים באמצעות חלבנים, כדי שיהיה מישהו שמבקר לפחות פעם אחת ביום בכל בית — מעין שירות קהילתי לקשישים בודדים.

פעם לא היו מגלים שמישהו מת עד שהשכנים לא היו מתלוננים על הריח, סיפר לי השבוע חיים ויגוליק, המנהל זה 42 שנה את מגן דוד אדום בירושלים. לפני שלושה חודשים הנהיג ויגוליק שירות חדש, הקיים לפי שעה רק בירושלים, והוא אחד הדברים המעודדים ביותר ששמעתי בזמן האחרון.

קשישי ירושלים מוזמנים להתקשר למספר הטלפון 109. בפעם הראשונה רושמים את שמותיהם, כתובותיהם, מספרי הטלפון שלהם, פרטים על מצבם הרפואי ועל רופאיהם, וכן שמות של שכנים שניתן להזעיק אל ביתם בשעת הצורך. בהמשך אמורים הקשישים להתקשר אל המספר הזה בכל בוקר ולהודיע שהם בריאים ושלמים. אם לא יטלפנו עד השעה 11 לפני הצהריים, יחייג אליהם מתנדב ממגן דוד אדום, כדי לברר מדוע לא התקשרו. אם לא יענו לצלצול, יתקשר המתנדב אל מספרו של השכן. אם גם השכן לא יענה, ייצא מתנדב אל ביתו של הקשיש, כדי לראות אם הוא זקוק לעזרה.

מחיר השיחה למוקד 109 נרשם על חשבון מגן דוד אדום. המוקד מופעל בשיתוף עם הביטוח הלאומי. המתנדבים יושבים על עשרה מכשירי טלפון, מדברים בתשע שפות ומוצאים את עצמם מטפלים בכל מיני צרכי יום יום של הקשישים — מאמבולנס עד אינסטלטור. ויגוליק: "אשה אחת מטלפנת ואומרת שאם לא יתקנו לה את הברז, היא תמות. מה, לא נעזור? נעזור". זה קורה בסך הכל כ־70 פעם בכל יום.

עד כה לא ידעו רבים על השירות הזה. הוא מקיף כיום רק כ־250 מקשישי ירושלים, בהם אחדים ממזרח העיר. בימים אלה פנה המוסד לביטוח לאומי אל 38 אלף קשישים בעיר, והזמין אותם בעברית ובערבית להצטרף אל השירות הזה.

בימים האחרונים הצטרפו עשרות קשישים חדשים. זה עלה עד כה כ־70 אלף שקל. המימון בא מכספי תרומה שהתקבלה לצורך זה מאמריקה ומהקרן של שלמית שמיר.

כנראה שאין משהו רע שאפשר להגיד על זה. זה פשוט דבר טוב.

5. שלום אדוני המלך

מה יש להם שם, בטלוויזיה של הוד מלכותה? מישהו מאנשי המלכה פתחו טעם מרדני — הייתי אומר, כמעט רפובליקני. לפני שבועיים הם שידרו את "גנדי", השבוע נתנו את "ספרטקוס", ובין זה לזה הם כל הזמן משדרים פרטים על מאבק המחתרות נגד הכיבוש הנאצי במלחמת העולם השנייה. בתוך שהדבר נועד לעודד את רוחם של תושבי הגדה, אבל גם נתיני המלכה רואים את זה, ומה אם יעלו בראשם מחשבות לא בריאות? לדעתי צריך לערוך [illegible]

משהו זז ברישוי

לפני כחודשיים דיווחנו על הביורוקרטיה במשרד התחבורה, אשר איננה מאפשרת עדכון פרטים או שינויי כתובת ברשיון הרכב או רשיון הנהיגה, אלא באמצעות פניה אישית והצגת הרשיון לפני פקיד משרד הרישוי.

באחרונה זז משהו במשרד התחבורה. משרדי הרישוי הנהיגו שירות חדש, המאפשר עידכון כתובות גם באמצעות הדואר. כל שיש לעשות כיום הוא לכתוב מכתב לרשות הרישוי (ת.ד. 6 בחולון, 151540 בירושלים או 33 בחיפה) ולכלול בו את השם, מספר תעודת הזיהוי, מספר הרכב, מספר הרשיון והכתובת הישנה והחדשה. העדכון ייעשה וישלח לביתו של הפונה.

משרד הרישוי הקים שלושה מוקדים טלפוניים, שבאמצעותם ניתן לברר פרטים על חידוש רשיונות, צורת הגשת הבקשה ושאלות בנושא שלילות וקנסות. במוקדים אלו ניתן גם להשאיר הודעות לאחר שעות העבודה (מספרי הטלפון של המוקדים: 03־899559, 03־899560, 03־888121/7, 02־718215/6, 04־714488, 04־721351).

בהזדמנות זו, תזכורת לאלה שלא רוצים לוותר על הביקור האישי במשרדי הרישוי: הם יצטרכו לדחות את הנסיעה עד אחרי החג, כי המשרדים סגורים בחול המועד.

(יונתן שרמן)

יתייקר הקפה? אולי במעט

בשבוע הבא אמורה "עלית" להחליט אם לעדכן את מחיר הקפה בהתאם לשינויים שחלו בשלושת החודשים האחרונים במחירו הבינלאומי. בדיקה ראשונית שנעשתה מראה, כי השינויים במחיר הקפה מתחילת השנה היו קטנים, יחסית. מכאן, שאם יתייקר הקפה, השינוי יהיה באחוזים מספר בלבד.

בינואר, "עלית" ויתרה על האפשרות לעדכן את מחיר הקפה באחוזים מעטים, כפי שיכלה לעשות על־פי הנוסחה המוסכמת בעניין זה.

(יונתן שרמן)

אשראי זול — למי שיש

ראשי בנק ישראל מתכננים לפתוח בקרוב בשיחות עם ראשי הבנקים, במטרה לשכנעם להפחית את הריבית. הידיעה שפורסמה אתמול ב"הארץ" בעניין זה כבר גרמה תסיסה בין בנקאים שטענו שאין מקום בשלב זה להמשיך ולהפחית את הריבית.

אולי הבנקאים צודקים, ואולי לא. דבר אחד ודאי: הבנקים מציעים אשראי בריבית נמוכה יותר, כאשר יש להם עניין בכך. דוגמה בולטת: בנק לאומי מציע מסגרת אשראי בחשבון הרגיל, בסכום של 10 אלף שקל, בריבית של 2% בלבד, פחות מכל מבצע אחר של הבנקים. האשראי הוא לכל מטרה.

מי יכול לקבל את האשראי? בעלי חשבון יומי זהב. חשבון כזה, המוצע לכל מי שיש לו השקעות של 50 אלף שקל ומעלה בבנק, מבטיח גם ריבית זכות אוטומטית בת 9% מהשקל הראשון, פטור מעמלות מסויימות והטבות אחרות. אך כל זה רק למי שיש.

(אריה לביא)

נזילות אצל הדיסקונטאים

האם קיימת תוכנית חסכון שאפשר "לשבור" אותה בכל עת, ללא תשלום קנס ובלי להפסיד את הריבית על תקופת החסכון עד ל"שבירה"? תוכנית חדשה של בנק דיסקונט, שפורסמה בשבוע שעבר, מציעה אפשרויות אלה. בתוכנית "יתרון רב־תשואה פריים" מציע דיסקונט לחסוך ל־26 חודש, בריבית צמודה של 4.5% לשנה, ולצאת בכל עת שרוצים, עוד לפני תום המועד של התוכנית. במקרה זה ישלם הבנק את ריבית הפריים, העומדת כעת על 1.25% לחודש. דומה כי אף בנק אינו מציע תנאים אלה.

חשוב לדעת: את ההודעה על השבירה יש למסור חודש מראש. אם תזדקק לכסף באופן דחוף, הבנק יהיה מוכן להעבירו גם לפני המועד.

(יהודה שרוני)

קודם כל, תעודת זכאות

האם אתם זוג צעיר, המתכוונים לרכוש דירה וזכאים למשכנתא ממשרד השיכון? הזדרזו להוציא את תעודת הזכאות, המאשרת לבנק להעביר לכם את המשכנתא, גם אם עדיין לא מצאתם את הדירה. הסיבה: הוצאת התעודה כרוכה בהליך שעלול להימשך אפילו יותר משבוע. אם מצאתם דירה לפינוי מיידי, הכל שתעודת הזכאות תעכב אתכם. דרך אגב, הבנקים למשכנתאות גובים בגין הוצאת תעודת זכאות מסוג זה 60 שקל. לא ברור למה ועל מה.

(יהודה שרוני)

פוליסות הביטוח מתיקרות

החל מהיום מתייקרות פוליסות ביטוח־חיים בשיעורים שבין 12%–18%, בעקבות המעבר לפוליסות החדשות עליהן הוחלט בהסדרים החדשים בין חברות־הביטוח לבין המפקח על הביטוח. ניסיונם של ארגוני העצמאים לסכל את המעבר באמצעות בג"ץ, נכשל בשלב זה.

סוכני הביטוח ניצלו את שלושת החודשים האחרונים (הפוליסות הישנות היו אמורות להימכר כבר מה־1 בינואר) בניסיון למכור את הפוליסות הקיימות שמציעות תנאים משופרים יותר. חלק מהעסקות לא נחתמו סופית. תראה שבימים הקרובים (כך לפחות מעריכים מנהלי חברות־הביטוח), ינסו הסוכנים לתת תוקף לפוליסות אלה, למרות ההסדרים החדשים.

(אריה לביא)

מנהלים הם אנינים

האם ציבור המנהלים אנין־טעם יותר מעמך ישראל? זאת לפחות משתמע מדף העידכון החודשי של "חשב" בנוגע להוצאות אש"ל. על־פי דף העידכון, מוצע לשלם בעבור ארוחת־צהריים רגילה (תקראת עממית), 15.3 שקל. לעומת זאת, לארוחת־צהריים למנהלים, מוצע לשלם 26.8 שקל. לא ברור אם ההפרש הגבוה נובע מקיבולת הקיבה הגדולה יותר של המנהל הישראלי המצוי, או שמא ההפרש מוסבר בהתנגותו הרבה יותר של המנהל במאכלי־יוקרה לאנין־טעם.

(יהודה שרוני)

קאקופוניה בקרלטון

מלון קרלטון בתל־אביב מתהדר בחמישה כוכבים, ומנהליו — כך לפחות העיר לפנינו איש יחסי־הציבור של המלון — עושים מאמץ רב כדי לשכנע את הציבור להתארח בלובי של המלון, שבשונה מבתי־מלון אחרים (כמו הילטון ודן), אינו מאוכלס במיוחד.

איך משכנעים את הציבור לבקר בלובי של המלון? מנקים אותו היטב — אבל לא יותר מדי, בבקשה. בימים אלה היתה לאחד מקוראי "כספת" פגישה בלובי של קרלטון בשעה 4 אחרי הצהריים. בלא אזהרה מוקדמת, הגיע ללובי עובד ניקיון של המלון, מצוייד בשואב־אבק, והחל לנקות את הלובי תוך השמעת רעשים איומים, שהותרו היטב במוסיקת הרקע.

ניסיונות שעשה הלקוח לשכנע את העובד ואת המלצרים להביא להפסקת הקאקופוניה, העלו חרס בידו. לבסוף ביקש אותו אחד, כנראה בעל קשרים, את התערבות הנהלת המלון. רק אז ניתן היה לנהל פגישה לא־רמונית גם בקרלטון.

(אריה לביא)

טיפ בעניין הטיפ

בית־המשפט המחוזי בתל־אביב חזר וקבע באחרונה (בערעור מס הכנסה 98/86), כי מסעדה חייבת לרשום בקופת העסק את מלוא התשלום של הלקוח, לרבות התשר (טיפ). הלכה זו מתייחסת לכל אותם מקרים בהם נכללים התשלום בעבור הארוחה והתשר בשיק אחד, או בכרטיס אשראי אחד. רק אם התשר משולם במזומנים, או בנפרד מהתשלום בעבור הארוחה, ניתן להמנע מרישום התשר בקופת בית־העסק.

הרישום נועד למנוע אי־התאמות בין הרישומים בקופה ובין התקבולים שבה, כאשר המלצר מקזז את התשרים שקיבל בשיקים מהכנסות המזומן של העסק.

(יונתן שרמן)

ניצול הפנסיה לפני הפרישה

איך לנצל את קרנות הפנסיה עוד לפני גיל הפרישה? תשובה: תקנות הקרנות מאפשרות למנהלי הקרנות לתת למבוטח הלוואות בהיקף של אלפי שקלים למטרות מסויימות. כך, לדוגמה, מאפשרת קרן הגימלאות המרכזית למבוטח לקבל הלוואות בריבית שנתית לא צמודה של 21%. מציאה של ממש. לחליפין, אפשר לקבל בקרן זו הלוואה צמודה בריבית של 8.5% (וצמודה מהריבית המסחרית הרגילה). "מקפת" מאפשרת לקבל הלוואות לא צמודות, בריבית שנתית של 25%.

(יהודה שרוני)

בנק ישראל
מינהל מילוות המדינה

הודעה לבעלי תעודות ממילוות ע"ש

- מילווה בטחון התשל"ב — 1972.*
- מילווה מלחמה ומימון רכש התשל"ד — 1974,*
- מילווה מרצון סדרה ב' התשל"ד — 1974,*
  סדרה ג' התשל"ו — 1975,*
  סדרה ד' התשל"ז — 1976.*
- מילווה מלחמה על שבח מקרקעין התשל"ד — 1974.

ביום שישי, י"ד בניסן התשמ"ח, 1 באפריל 1988, יחל הפדיון הסופי של התעודות מהמילוות הנ"ל.
המילוות יצאו לפדיון באחד בכל חודש, לפי סדר הקבוצות הנקוב בתעודות: קבוצה 1 תיפדה ב־1.4.88 וקבוצה 12 תיפדה ב־1.3.89.
על פי חוקי המילוות, יחושבו הפרשי ההצמדה לגבי כל הקבוצות לפי מדד המחירים לצרכן, של דצמבר 1987.

בעלי תעודות המחזיקים אותן ברשותם, יוכלו להגישן לפדיון באמצעות סניף הבנק בו מתנהל חשבונם, ולקבל את דמי הפדיון ביום מסירת התעודות, בניכוי דמי העמלה הנהוגים באותו בנק

ניתן לפדות את התעודות בקופות בנק ישראל בירושלים, בתל־אביב ובחיפה.

*) במילוות אלה מאפשר החוק הארכה מרצון של המילווה לתקופה נוספת של ארבע וחצי שנים.
מי שיימנע מלפרוע את המילווה ארבע וחצי שנים ממועד הפרעון המקורי, יזכה בתנאי הצמדה משופרים:
- הסכום במועד הפרעון המקורי יהיה צמוד למדד המחירים לצרכן, מהמדד שיפורסם ב־15 במאי 1988 ועד למדד שיפורסם לאחרונה לפני תום התקופה הנוספת (כעבור ארבע וחצי שנים).
- סכום המילווה ישא 3% ריבית דריבית בחישוב שנתי, החל מיום הפרעון המקורי של כל קבוצה.
- הריבית תהיה צמודה למדד שיפורסם ב־15 במאי 1988 ופטורה ממס.

בעלי תעודות שהפקידו תעודותיהם בבנקים, בפקדונות למשמרת, יתנו הוראה מתאימה לתאגיד הבנקאי, לפני מועד הפרעון המקורי.
בעל תעודה שלא יפדה אותה במועד הפרעון המקורי יוכל לפדותה גם לפני תום ארבע וחצי השנים. החל משלושה חודשים לאחר המועד המקורי, יהיה זכאי לתוספת הפרשי הצמדה, מחושבים עד לרבעון הקלנדרי שבו יפדה.

לפדיון מוקדם (לפני מועד הפרעון המקורי הרשום על פני התעודות) של מילוות אלה זכאים:
א. בני 65 או יותר.
ב. נכים על פי דין בשיעור 40% ומעלה, הנתונים במצוקה כלכלית.
ג. בן הזוג של הבעלים הרשום — אם זה נפטר, אם אין בן זוג — יורשיו של הנפטר.

בפדיון מוקדם, יחושבו הפרשי ההצמדה לפי מדד המחירים לצרכן, שפורסם בחודש שקדם למועד הפדיון.
תנאי הפדיון המוקדם כאמור, תקפים עד למועד הפרעון המקורי, הרשום על פני תעודות המילווה.

מרכז למוסיקה ירושלים
jerusalem music centre
02־234347

כתת אמן לנגני האבוב ולהרכבים קאמריים לכלי נשיפה
MASTERCLASS FOR OBOE PLAYERS AND WIND ENSEMBLES
עם
אבובן OBOIST
מוריס בורג MAURICE BOURGUE
(פריס) (PARIS)

12–14 אפריל 1988
שעות 10.00–14.00

מוריס בורג נחשב לאחד מטובי האבובנים בעולם, למד בפריס שם זכה בפרס ראשון בנגינה ובמוסיקה קאמרית. זכה גם בפרס ראשון בתחרויות בינלאומיות כמו ג'נבה, מינכן, פראג, בודפסט. בהיותו בן 20 מונה ע"י קארל מינכש לאבובן ראשון של תזמורת פריס החדשה. כשעזב את התזמורת קיבל משרת מנהל כתת מוסיקה קאמרית בביה"ס הגבוה למוסיקה בפריס. במקביל מופיע בורג ברחבי העולם כולל הגוש המזרחי, כסולן ועם תזמורות. ניגן בין השאר, תחת שרביטם של מינכש, קאראיין, שולטי וברנבוים, והקליט לחברות גדולות. מלמד באופן קבוע בכתות אמן באנגליה, הונגריה וקנדה. פעילותו היום מתרכזת בנגינת מוסיקה קאמרית, ניהול הרכב כלי נשיפה וניצוח על תזמורת האופרה של ליון.

נגני אבוב והרכבי כלי נשיפה המעוניינים להשתתף מתבקשים להתקשר בהקדם האפשרי למרכז למוסיקה, 02־234347.

מוסיקאים תלמידים ושוחרי מוסיקה המעוניינים לצפות בשעורים - מוזמנים.

* התכנית נתונה לשינויים ללא הודעה מוקדמת.

האוניברסיטה העברית בירושלים

מודיעה על
תכנית למצטיינים
לתושבים לשנה א' לתואר בוגר בכל הפקולטאות

עיקרי התכנית:
★ אפשרות קביעתה של תוכנית לימודים המותאמת לכל תלמיד והכוללת מרכיב מרכזי של עבודה עצמית.
★ הדרכה אישית ע"י איש סגל בכיר.
★ קורסי לימוד מיוחדים.
★ פרס כספי (תנאי הזכאות מתפרסמים במדריך לתלמיד החדש).
★ ההצטרפות לתכנית מבוססת על נתוני הקבלה לאוניברסיטה, והבחירה תהיה מבין המועמדים המצטיינים.

פרטים נוספים ניתן לקבל אצל המזכירים לענייני הוראה בפקולטאות השונות בימים א' – ה' בין השעות 9:00 ל־2:00 בתיאום טלפוני מראש:

מדעי הרוח	ד"ר דן אלטבאואר	טל. 02 – 883715
מדעי החברה	גב' יפה ברון	טל. 02 – 883447
משפטים	גב' עדינה פולק	טל. 02 – 882533
עבודה סוציאלית	גב' שולה ולד	טל. 02 – 882218
מדעי הטבע	גב' לוינה שפירא	טל. 02 – 585357
רפואה	גב' רבקה גולדברג	טל. 02 – 428011
חקלאות	מר כרמי הראל	טל. 08 – 481331
רפואת שיניים	גב' פנינה סלומון	טל. 02 – 428594

המרכז ללימודים מיוחדים
להנצחת חללי קהילת המודיעין
הודעה על אסיפה כללית שנתית
ניתנת בזאת הודעה כי האסיפה הכללית השנתית של העמותה תתקיים ביום ראשון, 10.4.1988 בשעה 17:30 במל"מ.

על סדר היום:
1. סקירת יושב הראש ודו"ח מנהלים.
2. אישור דו"ח כספי שנתי ליום 31.12.1987
3. דו"ח כספים הנוף — הוצאות והכנסות.
4. דו"ח יו"ר ועדת ביקורת.
5. מינוי רואה חשבון ועדות.
6. שונות.

החברים מתבקשים לראות פרסום זה כהזמנה אישית.
אם תוך חצי שעה מהמועד שנקבע לאסיפה לא ימצא מנין חוקי תדחה האסיפה לשבוע אחד, לאותו זמן ומקום ותהיה חוקית בכל מספר משתתפים.

מנכ"ל המל"מ.

מוסך תובל
ת"א בע"מ
הודעה לקהל לקוחותינו
לרגל חופשת חג הפסח
יהיה מוסכנו סגור
בימים 3–10 לחודש אפריל
בברכת חג שמח ולהתראות

صكذا عن الأصل

"תרבות ים תיכונית": המצאתו וגלגוליו של דימוי גיאו־תרבותי

מאת יעקב שביט

בשוק המושגים התרבותי קנה לו המושג "תרבות ים־תיכונית" נוכחות ותפוצה רחבים. קשה לאתר מניין הגיח בראשונה, אך אין ספק שבעשור האחרון נמצא אותו בטקסטים שונים ומשונים: במדורי הספרות ובביקורות מסעדות, בהרהורים על טבע האדם ובתיאורי־נוף. יש "מזג ים־תיכוני" ו"רציונאליזם ים־תיכוני", "שמחת חיים ים־תיכונית" ו"פרימיטיוויות ים־תיכונית" ו"ניגרות ים־תיכונית" ועוד כהנה וכהנה. ה"ים־תיכוניות" הופכת לערבוביה של תכונות, מלאת סתירות והפכים. ערבוביה שבעצמה זוכה לאפיון כבר־כאי "ים תיכוני" מובהק. במקום אחד יש לים־התיכון עוסק ועוצמה אדירים, מלאים מתח פורי וכוח מאגי, ואילו במקום אחר הים־התיכון הוא טיילת עטורה סככות־קש, בתים צבועים לבן וברבוניות מטוגנות.

מי שרואה בציונות מהפכה קיומית אינו יכול שלא לדחות בתוקף את הסנטימנטליזם האקזוטי, המתאר את ה"ים־תיכוניות" כעצי־דקל, אורחות גמלים, חוף לבן וכו'

בראיון בעיתון "הארץ" (11.12) נשאל ארמון דאבס אם הוא רואה עצמו כ"סופר ים תיכוני", והוא משיב שכן, משום ש"נולדתי ב־מצרים ונופי הם נופי המדבר", ומכאן אפשר להניח כי הנוף המדברי הוא שמאפיין את הים התי־כון. מראייניו מגדירים סגנון ספרותי ים־תיכוני כ"סטגנונית צחנית, ע־רוב מתמיד של דאגרים ספרותיים". מבקר ספרות אחר מתמיא פחות ל"דאבר הים־תיכוני בספרות ה־עברית". מנקודת־ראותו, לפנינו ספרות חסרת עומק מסאפייסי ה־משוללת ראייה טראגית של החיים. על־פיה, "קופסה שחורה" הוא רומן אירופי ביסודו, ואילו "מולכד" הוא רומן שאינו מצליח לטשטש את ה־סוד הספרדי הים־תיכוני (רוצה לומר ה"לבנטיני") של מחברו. אין צורך לומר שים־תיכוניות יכולה ל־התאפיין בסובלנות ובהיעדר קנאות אידיאולוגית, אך גם כדפוס מובהק ומושרש של פיגור ("מה לעשות, הטלפון אינו המצאה ים־תיכונית").

השימוש האבסורדי והפרוע ב־מושג זה, שהוליד אל דימויי המציאות הרווחים, מגיע לביטוי מובהק בכתב־העת "אפריון". בגי־ליון של סתיו 1987, המוקדש לספרות האיטלקית בת־ימינו, קובע דבר המערכת כי המושג "ים־תי־כוניות", שרק לפני שנים אחדות נתפש כמושג עממי־אקזוטי, "לובש עוד וגידים ותופס ממשות קונקרטית בהוויתנו התרבותית". נעשית הבחנה בין ים־תיכוניות זולה וקלוקלת ומלאכותית לבין ים־תי־כוניות אותנטית ואיכותית. זו הפ־כה להיות למהות התרבותית של החברה הישראלית, היא דוחקת את רגליהן של תופעות תרבותיות מרוחקות, "שאין בהן נשימה של הארץ הזאת". קשה להבין למה הכוונה כאן: האם הים־תיכוניות היא ממשות חדשה ההולכת ומתעצבת ומתבהרת, או שזו כבר קיימת מבר־אשית ורק תודעת קיומה הכרותה לובשים עתה צורה בהירה וחיובית.

מתי ולמה בא "העולם הים תי־כוני" להחליף את קודמיו, "המזרח", "הלוואנט" או אפילו "אירופה ה־דרומית"?

כשמדובר ב"עולם ים־תיכוני", היוצר תרבות יחודית ומאופיין על־ידה, הכוונה לאחדות גיאוגרפית היוצרת אחידות תרבותית. אחדות זו היא תוצאה של מבנה טופוגרפי, שנוצר על־ידי הטבע, וכך "העולם הים־תיכוני" הוא תולדה של שני גורמים עיקריים: הים־התיכון (ימיו הפנימיים), המהווה את לב הארץ שמסביבו; ים סגור המשמש מקשר ומתווך נוח בין חלקיו השונים; והתנאים הפיסיים שסביבו, היוצרים דפוסי־חיים דומים. "האחדות הפי־סית של אגן הים התיכון, אקלימו", כותב פרנאן ברודל (Fernand Braudel) (בחיבורו המהולל "הים התיכון ועולם הים התיכון בתקופת פיליפ השני", שמהדורתו הראשונה יצאה לאור ב־1949), "כפו אחידות על הנוף ועל אורחות־החיים". כתוצאה מכך נטעו בתושבי חבל־עולם זה תכונות־אופי דומות. אדם ים־תיכוני הרגיש תמיד בבית בכל חלק מולקיו של עולמו המוכר הזה. הוא כותב, ונתקף אליו בגעגועים עזים שעה שעוזב והרחיק ממנו.

בחיבור של היסטוריון ישראלי (ש' גאמן: "לידתה של ציוויליזציה / אלף שנות אירופה לאסיינית", 1975) מופיע איפיון מבריק של הציוויליזציה הים־תיכונית והאדם הים־תיכוני, ששניהם אינם רק פרי של אינטגרציה הנעזרת במגעים ה־קרובים והאינטנסיביים שהים עצמו, החופים סביבו, מאפשרים לה להתבצע בין חלקיו השונים. העולם הים־תיכוני מאופיין בדמיון של צורות־חיים הנובעות מ"אקלים בעל משטר יחודי". זה קובע את חומר הבנייה של הבניינים. את מבנה הכפר והעיר, את צורות העיבוד בשדה וכו', והוא שהוליד מושגים ייחודיים של ארגון החברה ב"פוליס" או ב"תבל ומלואה".

אכן, אין ספק שהקרוב הוא גם המוכר יותר, אבל יש לשאול כיצד אירע שבמסגרת אותו עולם אחדותי, ואפילו בתוך חלקיו הספציפיים, נולדו צורות משטר ודפוסי־חיים שונים מהקצה אל הקצה. ואיך נבראו תחת אותם שמיים ובאותו אקלים השקפות־עולם שונות. ארץ־ישראל הקטנה, שלחופה המזרחי של הים התיכון, היא הרי דוגמה מובהקת לריבוי גדול של תרבויות בתוך אותה מסגרת טריטוריאלית רב־גונית. בכל מקרה, רב המרחק בין הטענה שהעולם הים־תיכוני עיצב דפוסי־קיום דומים לבין ה־טענה שהוא כפה ועיצב "אישיות ים־תיכונית" מיוחדת במינה.

ברודל, שהמהדורה השנייה, המור־חבת, של ספרו מ־1966 והתרגום האנגלי מ־1972 עשו הרבה ל־תפוצת המושג, מטשטש לא במעט את ההבחנה בין אחדות לבין אחי־דות, ובוודאי מההיבט של ההיס־טוריה של התרבות. אם היתה בזמן כלשהו אחדות תרבותית סביב הים־התיכון, שיצרה אחידות תרבותית מסוימת, לא היתה זו תוצאה של הטופוגראפיה או האקלים אלא פועל־יוצא מכך שהים הסגור איפשר זרימה נוחה של "מוצרי תרבות" מאזור לאזור, או כתוצאה משלטונו של גורם פוליטי, נושא תרבות, על פני האזור כולו. בכל מקרה, אחדות או אחידות תרבותית סביב הים־התי־כון לא היתה תוצאה־"טבעית" של אקלים דומה או תנאי־קרקע דומים בחצי־האי האיברי, בצפון אפריקה, בחוף האגיאי או באנטוליה. אם הכוונה ב"תרבות אחידה", או אפילו ב"תרבות משותפת", לקיומו של טי־פוס טבעי (Naturtypus) בעל עמדה מיוחדת משלו בכדור הארץ, היוצר אצל כל שוכניו תמונת־עולם טיפו־סית, אזי האחדות והאחידות של "עולם ים־תיכוני" הוא בריה דמיו־נית לגמרי.

לא הגיאוגרפים הקדמונים ולא הגיאוגרפים של ימי־הביניים לא ראו בארצות הים־התיכון חבל עולם מיוחד כלשעצמו. אדרבה, חלקים שונים שלו נכללו תמיד ב"אקלי־מים" או בחבלי עולם שונים. כך גם הדבר ברוב המורפולוגיות הגדולות של המאה ה־19. באמת, אלה קווי־דמיון היוצרים זהות בין יוון, שהו־לידה חירות אינטלקטואלית, לבין ספרד, אם־הולידתה של קנאות חשוכה?

מכאן שאי־אפשר להכחיש את קיומם של קווי־דמיון באופי ה־תרבות והציוויליזציה בארצות של־חופי הים־התיכון, שהיו לבו של "העולם המיושב". אבל קווי־דמיון אלה נוצרו כתוצאה ממגע מגושר ורצוף בין חלקיו השונים. השאלה מתי נפרם מגע הדוק זה, נסדק או נקטע לגמרי עומדת במרכזו של ה־ויכוח היסטוריוגראפי, כאז הציע אנרי פירן (H. Pirenne) את התיזה הגדולה שלו על הולדת "אירופה" עקב חציית הים־התיכון לשניים על־ידי האיסלאם הכובש. מגע זה יצר כמובן יחסי־גומלין וסימביוזה ברב־דים שונים של התרבות. אך השית־פות התרבותית לא נוצרה כתוצאה הכרחית מ"אחידות" כלשהי של "הסביבה הטבעית" שבה נוצרה התרבות. סביבה שיצרה תשתית־עומק יציבה, קבועה וזהה, אלא כתוצאה מפעילות אנושית ומתר־גומם של "סוכני תרבות" שונים בז־מנים שונים.

ברודל מכיר בעובדה הברורה שהעולם הים־תיכוני הוא עולם של ריבוי וגיוון, אף־על־פי כן הוא מציע מצע משותף, המתבטא בדרך־כלל בצדדים שונים של התרבות החומרית ואורחות־החיים, הנקבעים על־ידי מחזור העונות המיוחד של האקלים הים־תיכוני. כך, למשל, אין הוא מתעלם מההבדלים המהותיים של החיים באזורי ההר, לעומת החיים באזורי המדבר, אך הוא רואה אותם בכל זאת כחלק מ"כללות אנושית" אחת. כנגד זאת, נראה כי אפשר למצוא קווי־זהות רבים בין שוכני הר (או מדבר) בחבלים שונים של העולם, היוצרים ביניהם, לצרות שאינם חלק מאותו "חבל עולם" מוגדר, קרבה יתרה מזו שבינם לבין שכניהם דרי העיר או המישור.

האדם הים־תיכוני, מנסה ברודל לאפיין את ההומו־מדיטרניקוס, הוא אדם חרד ביטחון, היודע שהים־תיכון הוא ביתו. לכן, כתב ברודל כמו יעקב בורקהארט לפניו, הוא לא נוטה לצאת להרפתקאות מחוץ למים המוכרים לו, המספקים ליורדי־הים מפרצים רבים וקרובים זה לזה. אך בזמן שהעולם הים־תיכוני מוליד ספנים ורוכלים, הוא מוליד גם אנשים קשי־יום, בגלל תנאי־האקלים הקשים השוררים בו. אין זה הים התיכון הרומנטי הפורש שמיים צלולים ונינוחות, אלא עולם אכזרי שהכשיר את בניו, כדברי ברודל, לחיים הקשים באזורים הטרופיים.

הים התיכון עצמו מתואר פעם כים שקט ובטוח ובמקום אחר כים סוער המטיל חתתו על שוכני חופיו ועל יורדי־הים העוברים בו. ואכן, כיצד אפשר למצוא אחידות במענה של האדם לכוחות הטבע הפועלים בים־התיכון אם על התרבות המצרית הקדומה, דרך משל, לא הותיר הים, שלחופיו היא שכנה, רושם רב. הנהר — ולא מצב הגשמים — הוא שעיצב את תמונת־עולמה ואת אורחותיה. וכבר עמדו בעלי האגדה על הבדל עמוק זה כשכתבו, שארץ מצרים שותה מן הנמוך (מהנילוס) וארץ־ישראל שותה מן הגבוה (מי גשמים), ומכאן הבדל הטבע והבדל במעמדה של מצרים בעולם והבדל באופיים ובאמונתם של תושביה. השכנות לחוף הים לא הו־תירה רושם רב על עם ישראל. הים מופיע בתנ"ך בדרך כלל כאיום נצחי על הארץ ותושביה. אנסה להתחקות אחר מקורותיו ושורשיו של המושג. דומה כי הראשון שאי־פיין את אגן הים־התיכון כחבל־ארץ מוגדר ומיוחד היה הגיאוגרף הגרמני קרל ריטר (Ritter) שבחיבורו המונומנטלי משנת 1822 Erdeunde "גיאוגרפיה", כתב כי ארצות צפון אפריקה כטופס של טבע (Naturtypus) אינן שייכות ליבשת אפריקה, אלא הן חלק בלתי־נפרד של המרחב הים־תיכוני ויש להן אתו קווי־זהות יחודיים משותפים. על כן אגן הים־התיכון הוא בגדר אחדות היוצרת אחידות.

הגדרה דומה אפשר למצוא בספרו של הגיאוגרף היהודי־הגרמני אל־פרד פילפסון משנת 1904 (שבמתווה עליו ביקורת חריפה של אהרן אהרונסון, בטענה שפילפסון התעלם מקיומם ומתפקידם של הפיניקים בני שם בתולדות הים־התיכון מקדם) והן בספרה של סמפל (A.C. Semple) תלמידתו של פרידריך ראצל (F. Ratzel), "הגיאוגרפיה של איזור הים־התיכון, ביחסה להיס־טוריה העתיקה", משנת 1932. בכל מקרה נראה הדבר כי לא חיבורים שעניינם גיאוגרפיה־היסטורית הם שיצרו את מטאפורת־התרבות. ה־מגמה לשרטט דיוקן מלא ויחודי של תרבות יחודית. הנוסעים שחצו את תעלת לאמאנש או את האלפים בדרכם ל"איטליה שטופת השמש" הם שיצרו את דיוקנו של הדרום כני־גוד מובהק של "הצפון", והיינו של אירופה שמצפון לאלפים. תכליתו הגדולה של המסע ("The grand object of travelling"), אמר סמיואל ג'ונסון לבוזוול, באפריל 1777, היא "לראות את חופיו של הים התיכון". הערגה לחופי הים־התיכון נסוכה בשטתם של סופרים ומשוררים גרמנים, כתב פילפסון, וזאת "אף שהגוף הגרמני מרשים הרבה יותר". הים־התיכון של השירה הרומנטית ושל תיאורי־המסע הוא תמיד בהיר וצלול, הנוף מציע מיזוג מושלם של רקיע, אוויר ואדמה. איטליה, "הארץ בה פורח הלימון", היא ארץ "שתושביה מבלים את רוב זמנם מחוץ לבתיהם, חסרי דאגה", כך מתארם גיתה ב"מסע האיטלקי" שלו.

מערכת איפיונים אלה נבעה בראש וראשונה מן ההנחה כי לאקלים הים־תיכוני יש אופי מיוחד, ואקלים זה מטביע את חותמו על החברה האנושית ומעצב את רוחה והליכותיה. "הים התיכון" ההדיר, הצלול, מלא שמחת החיים והיצי־רות, כנגד ה"צפון" הקודר, הרציונ־אליסטי, הקר. פה אנשים פתוחים ושם אנשים סגורים ומסוגרים. "האיטלקי" מול ה"גרמני" או ה"אנגלי". נקל להבחין כי "התרבות הים־תיכונית" היא כאן תרבותה של התרבות היוונית או האיטלקית. שורשי "התרבות הים־תיכונית", שר־שי "הנשמה הים־תיכונית" מצויים כאן, בדרומה של אירופה, והאדם "האירופי", המבקש להחיות ול־העצים את המימד ה"יווני" של נשמתו, צריך לרדת דרומה כדי למצוא את "יוון" תחת שמי הים־התיכון. בשום מקרה אין "ים־תי־כוניות" זו זהה ל"לבנט", שאף הוא, מכל הבחינות, חלק בלתי־נפרד של "העולם הים־תיכוני". ה"לוואנט" קשור בתרבות האסלאם ומאופיין על־פי רוב בדרך שלילית, ומכאן שיש צורך להפריד באופן ברור ומוחלט, מן הבחינה התרבותית לפחות, בין הים־התיכון ההלני או האיטלקי, לבין הים־התיכון, שהוא חלק מ"המזרח". כך נמצא את נמלי הים־התיכון האירופי מתוארים כמק־לים שוקקים "סמטאות צבעוניות", ואילו נמלי הים־התיכון ה"מזרח־תי־כוני" כשוקקים סמטאות עלובה ומבועתת; כאן מיזוג מקסים, וכאן ערבוביה דוחה.

הים־התיכון אינו לא "אירופה" ולא "המזרח" ובו בזמן הוא שילוב דמיוני של שניהם. על־ידי השימוש בו אפשר לוותר על כל אותם יסודות שליליים המצויים ב"מערב", וב"מזרח", וליצור אחדות ואחידות, פרי של משאלת לב ומרקחות אינטלקטואלית ואמנותית

הנה כי כן, לפנינו עוד וריאציה לוולוקות השונות של המורפולוגיה האנתרופולוגית של התרבות האנושית מנקודת תצפית "מערבית": אירופה יכולה למצוא את הגילום והביטוי של נשמתה התצויה, של המורשות השונות שעיצבו אותה, לא מחוצה לה, אלא בתחומיה ממש: בצרה של "אירופה" קיימת עוד "אירופה" — אירופה ים־תיכונית. איש עוד לא העלה בדעתו לזהות את הים־התיכון היווני־האיטלקי עם הים התיכון של ה"לוואנט", עם "ארץ התנ"ך" או עם המגרב, לאחדות ולאחידות גיאוגר־פית־תרבותית אחת.

שנה לפני שספרו של ברודל ראה אור, הופיע ספרו של נחום סלושץ, חוקר פורה ורב־גוני, "ספר הים, כיבוש הימים בהיסטוריה" (ת"א, 1948). מטרתו העיקרית של הספר היתה להוכיח, בראיות שונות, כי לעם ישראל היתה תודעה ים־תי־כונית מפותחת, וכך לעודד פעילות ימית. בו בזמן יצא סלושץ — מתברר כי דוברי הים־תיכוניות שבינינו טרם גילו אותו — לקבוע את המצע העמוק המשותף של כל התרבויות סביב הים־התיכון ואת מרכיביה של המנטאליות הים־תי־כונית. אין זה מפליא, כותב סלושץ, שמי שתפש לעומק את טיבה של "הים תיכוניות" היה הייגריך היינה. "אמנם בן אירופה שפל גדות הריינוס היה בן הגטו, עם קליפה דקה של תרבות אירופית, אבל נפשו השתוקקה למצוא תחייה רוחנית באהבה ללא־מצרים לתופעות הטבע הים־תיכוני", דברי היינה. ועוד: "המישים דורות של סערות צפון וערפל לא עממו את זוהר שורש נשמתו בתהדרום". הנה כי כן, לטבע הים־התיכון יש עוצמה כבירה כזו שגם דורות של שכבות תר־בויות, שהולבשו עליו מבחוץ, אינם יכולים למחוק את הזוהר הקדמון ואינם יכולים לטשטש את הזהות מרכיביו.

בראש ובראשונה, הטבע הים־תי־כוני יצר בהירות, שקיפות ופתיחות, חיי חברה המתנהלים בחוץ, תחת כיפת השמיים ונשמה צלולה שבה משתקפת צלילות הטבע. אין בעולם הים־תיכוני תופעות טבע קשות ומדכאות המולידות דמיון פורה או נזירות סגפנית. האקלים הים־תיכוני בורא פנתאיזם מלא שמחת חיים ויחס לארמצעי לכל תופעות ה־טבע, שום דת לא יכולה "להסיח את דעתם של ילידי הים מהמודעות הטבע והגשם שהם דבקים בהם". בין המאפיינים של ההשגות הים־תי־כונית והמנטאליות הים־תיכונית מוצא סלושץ אופטימיות ללא מצרים, כחילה בחיי בדידות והיב־דלות מן הציבור, רגישות גדולה ולפעמים אף מופרזת לחיי הציבור, דברנות ופזרנות יתרה וכו'. ממילא אין בסיס לחלוקה אתנית או "גזעית": שמים והודו־אירופיים ה־חיים מתחת לשמי הים־התיכון הם טיפוס אנושי אחד.

אין כאן כל אבחנה בין היחס אל הטבע ועיצובו באמנות, למשל, לבין ערכים פוליטיים, על־פי סלושץ, "מי שקרא את שירי מיסטרל איש פרובינציה (פרובנס) ראה תוכחה כי אין בין תפיסתו את הטבע ואהבת החיים שלו ובין האידיליות הבאות ברוב ציורים של המטיזם, שנוצרו לפני כשלושת אלפים שנה, אלא הבדל בזמן בלבד". וכך גם בתחום הפוליטי והחברתי. המלט או דוקטור שטוקמן (גיבורו של איבסן) הם "גיבורים בערפל", הנלחמים בצלמי־בלהות. אי־אפשר שיקום המלט מתחת לשמי הב־הירים הרהבים של הים־התיכון, ולא ייקרא שמשון או דוד, אלכסנדר או סוקרטס, חניבעל או נפוליאון, הוא בראש ובראשונה כרעיון, קשור לסביבה שבה נולד, אחד מהעם. "וכך, גם כאן, הים־התיכון הפ־קטיוי הפך לאב־מולידם של הפוליס ושל הקוסמופוליטיס ושל האימפריה, של הדמוקרטיה ושל הטירניות. וראוי לשים לב כי ה"פנ־תאיזם הים־תיכוני" אינו סובל לא את משה ומוחמד (הבאים מן המדבר) ולא את ישו.

כך אפשר ליטול מיוון את הדמוקרטיה, מארץ ישראל את אמונת־היחיד, מן "המזרח" את ערכו של התא המשפחתי הרחב, ולאמץ את כל ערכי המודרניזציה של ה"מערב", אבל בו בזמן לזעוק חמס על עריצותם, שנכפתה מבחוץ, ולבטא נוסטלגיה אל "התרבות האבודה". מכיוון שתרכובת זו של שאילה ותחייה זקוקה למעין עורף תרבותי מוחשי, הגיח והופיע "הים התיכון" כעורף מוחשי־לכאורה זה. מכיוון שיש צורך בזיקה ובשייכות למרחב היסטורי־תרבותי, שהלוקאליזם הארץ־ישראלי מהווה חלק אורגאני ממנו, בא "הים התיכון" להציע את ההקשר ואת המסגרת הרחבים ללוקאליזם זה. וכך נוצר המצב, שאינו אופייני רק לנושאנו, כי המושג "תרבות ים־תיכונית", שלהלכה ביקש להיות מעוגן ומוגדר בתחום גיאוגרפי ספציפי, שנקל להלכה להצביע עליו על המפה, הפך לאמתו של דבר לקטגוריה תרבותית מופשטת ו־מנותקת מהיסטוריה תרבותית או מהווה תרבותי.

ראוי לזכור כי רעיונות מעין אלה לא נקלטו בציבוריות הארץ־ישר־אלית. רק לעתים נדירות ניתן למצוא הדים מרפרפים שלהן. כך, למשל, כותב חיים ארלוזורוב ל־אשתו סימה מביקור בסיציליה ב־1926, כי אין בסיציליה מחסור בעניות ובניוול, בייסורים, בזוהמה ובמחלות, ו"ערי הים התיכון הכול־אינם שונים מהמזרח. אך בצד "העליבות הגדולה", כפי שתיאר הרצל בזמנו את התרשמותו מ־אלכסנדריה, מצא ארלוזורוב גם קווי זהות מעניינים:

"אגב, כשאני מתבונן באיטלקים, לשם השוואה, מתבלטת ביותר לעיני, מתוך סימנים פעוטים, האחי־דות התרבותית של הים התיכון. בניגוד לאירופה המרכזית, הצפונית והמערבית:

א. אוהבים כאן האנשים, ברבים, לעשות תנועות נמרצות ופלאס־טיות, מתוך נטייה ברורה לג'סטה הפאתטית הרחבה.

ב. נושאים משא על הראש, בלי תמיכוניה, בעוד שהגוף (שלא כמו שראיתי בתמונות סיניות או הודיות) מהלך קוממיות, בזקיפות־קומה ונג־גית כמעט.

ג. שרים כאן הכל בשעת העבודה, מכל צד. והשירה היא השירה האמיתית של עמי הים התיכון, כפי ששמעתיה, על המלודיקה וההר־מוניקה שלה, מפי ערבים, יהודים, איטלקים... ואשר לפופולריות ה־מרובה ולהתלהבות שהאופרה האיטלקית, למשל — ורדי — מעוררת אצל היהודים, אין זה מקרה כל־עיקר, לפי דעתי. אם אנו נישאר על חוף הים התיכון, יצליבו יד בתל־אביב ובעמק יזרעאל לוורדי יותר מאשר לבאך".

"אחידות" ים־תיכונית קרובה לזו מצא גם ידידו הפוליטי והאידיאו־לוגי של ארלוזורוב, זאב ז'בוטינסקי, שביקש לבטל מכל־וכל כל רעיון שהיהודים שייכים ל"מזרח". או ששותפותם ה"שמית" עם הערבים פירושה גם שותפות תרבותית בעבר או בהווה, בגא גם. הוא "תרבות ים־תיכונית", שמתוכה הוציא כמובן את האסלאם. לשם ביסוסה של טענה זו היה ז'בוטינסקי אף מוכן להרחיק לכת ולטעון כי עם ישראל הקדום נוצר מתערובת של עמים "ים־תי־כוניים": "בימי פריחת שפתנו בארץ ישראל העתיקה כמעט לא היה לנו כל מגע עם הערבים... שפתו של הערבי התפתחה בתנאי אקלים וטבע שאינם דומים לתנאי ארצנו במרחב בלתי־מוגבל ולא כבר האמות אשר מדן ועד באר־שבע, במישור ולא בעמקים, בחום המדברי של ערב ולא בירושלים הקרירה, בברירות המדבר ולא ברוחק של פרשת־הדרכים בין אשור ובין מצרים. גם הגזע הוא שונה". עם ישראל הוא בליל של עמי כנען ושרידי אומות של אירופה ואנטוליה ובני חם. מב־ליל עמים זה "נוצר העברי בתור איש ים־תיכון, אשר בדמו ובנפשו נתמזגו כמה שאיפות וכמה טעמים גם של עמי הצפון המערב" ("המבטא העברי", תר"ץ).

מכיוון שהתרבות ההלניסטית־רו־מית היא זו שנתפשה כמייצגת את ההיסטוריה של הים התיכון ואת "התרבות הים־תיכונית", קשה היה ליהודי לראות אותה ואת התרבות של עם ישראל כחלק מאחדות ואחידות תרבותית כוללת. אפשר היה להתחקות אחר המגעים בין התרבויות ועל ההשפעות ההדדיות, אבל מובן שלא היה אפשר לראות בהן תרבות אחת (ממש כשם שלא היה אפשר לראות בתרבות ה־אסלאמית מזה ובתרבות הנוצרית מזה, משני עברי הים התיכון, מכלול תרבותי הומוגני). מובן איפוא מדוע העדיפו אנשי־עט יהודים לדבר על האמונות הים־תיכוניות מבחינה גיאו־היסטורית בלבד. הים־התיכון היה זירה של עלילה היסטורית גדולה, ובתוך עלילה זו, שיצרה את היסו־דות של תרבות המערב, היה ל"עברים", ובראש ובראשונה ל־פיניקים, תפקיד ממדרגה ראשונה. הם, ולא היוונים, היו אלה שאיחדו את הים־התיכון ועיצבו את דיוקנו. ולא רק הפיניקים נטלו חלק ב"תר־בות" של הים התיכון, אלא גם שבטי ישראל, השבטים הצפוניים, ואחריהם כמובן המלך שלמה, יחד עם שותפו חירם מלך צור. תמונת־עבר חדשה זו נועדה לשנות מיסודו את הדימוי של בני ישראל כחברה אגררית ולתת להם דיוקן של יורדי־ים נועזים, שאף העזו לצאת מתחו־מיו של הים התיכון הסגור. אהרן אהרונסון, איתמר בן־אב"י, נחום סלושץ, ירמיה הלפרין ודוד בן־גור־יון, אישים בעלי ערך ועמדה שונה בתכלית בהיסטוריה הארץ־ישראלית, כתבו על העבר הימי של ה"עברים" על מנת לתת ביסוס היסטורי לני־סיונם לעודד אוריינטציה אל הים התיכון ופעילות ימית מצד היישוב היהודי. בן־אב"י, למשל, הטיף ל"דחף אל הים" (Drang nach die see) לא רק כדי להשיב את עטרת הי־מאות העברית והקדומה ליושנה, אלא גם כדי לפתוח בפני היישוב היהודי, המבודד ב"מזרח", אופקים חדשים מתוך המזרחי של הים ועד מצרי גיברלטר. ובאופן דומה הטיף בן־גוריון לפעילות ימית, שתחדש עטרה ליושנה, תשים צי עברי חדש על פני הים, אך בעיקר תאפשר ליישוב היהודי בארץ־ישראל זיקה חופשית אל העולם היהודי ואל איר־ופה. מתוך תפישה רומנטית או חשיבה של סמלים מהעבר ההיס־טורי הרחוק הרבה בן־גוריון לאזכר את יורדי־הים העבריים הקדמונים.

ראוי לזכור כי דימוי עבר זה נשאב ברובו מהספרות האירופית. בה רווח אמנם דימוי שלילי של הפיניקים — ושל הקרתגים — אבל נמצאו גם מי שביקשו להעניק לפיניקים את מעמד הבכורה בהיס־טוריה של הים התיכון ולתאר את תולדות "העולם הים־תיכוני" כ־פרשה של מאבק איתנים בין התרבות ההלניסטית־רומית לבין התרבות ה"עברית־פיניקית". אמנם התרבות ההלניסטית־רומית גברה, אבל התרבות העברית לא הובסה ולא נעלמה, אלא נשארה כתרבות־התשתית של האזור. כך זכו הפיניקים לא רק למעמד של חלוצי תרבות אלא גם למי שבלעדם לא היתה התרבות היהודית יכולה לבוא לאוויר העולם. נוח היה איפוא לרי"ב את הריב היהודי הישן־נושן עם "יוון ורומא", ואת הריב היהודי עם "אירופה", על־ידי העמדת הפיניקים במרכז ההיסטוריה של התרבות הים־תיכונית.

בכל מקרה, הטפה לאוריינטציה על הים או אפילו הבלטה והפרזה בתפקיד היסוד ה"שמי" בתולדותיו של הים־התיכון הקדום, עדיין אין פירושה תיאור "העולם הים־תיכוני" כיחידה גיאו־היסטורית שאחדותה הפוליטית משתנה לעתים תכופות, אך תשתית תרבותה אחידה תמיד ואינה ניתנת לשינוי.

"ים תיכוניות" גם נתפשה לעתים תכופות כזהה ל"לוואנטיניות" או ל"רומנטיקה אקזוטית", ומכאן כי מתעלמת מעוצמתו של הים. מי שרואה בציונות מהפכה קיומית אינו יכול שלא לדחות בתוקף את הסנ־טימנטליזם האקזוטי, המתאר את ה"ים תיכוניות" כעצי־דקל, אורחות גמלים, חוף לבן וכו'. זהו תיאור, כדברי אורי צבי גרינברג, של "...תכלת רכה ורב שמש ואכזוטיקה צבעונית/ שהיא עסק לציירים חולמי רוח התערוכות במערב,/ ובליל־זמן וגירוי־חושים לתיירים ובלייניים". האם זה כל מה שיש ל"ים־תי־כוניות" להציע, מסעדות דגים, בתים לבנים, טיילת לאורך החוף?

בחוברת "מולד" של אפריל־מאי 1952 פרסם אבא אבן מאמר קצר בשם "ישראל במסכת הים התיכון". אבן דן שם במסגרת השייכות הגיאו־תרבותית והגיאו־פוליטית של מדינת ישראל, ובעיקר בקריאה ל"השתלבות במזרח התיכון". לדעתו שם, העולם הכשר יותר לביטוי יח־סיה הפוליטיים וזיקותיה התרבותיות הוא "הים התיכון": ארץ־ישראל צרי־כה להיות, לא מדינה מזרח־תיכונית אלא "ארץ ים־תיכונית". כל זאת לא משום שהים התיכון "הוא הציר היחיד למגע ומשא בין ישראל לשאר העולם כולו" (תיאור מוזר לגבי מי שעשה פעמים רבות את הדרך בין ניו־יורק לירושלים [illegible]) אלא בגלל הזיקה העמוקה בין ארץ־ישראל לבין ה"תרבות הים־תי־כונית". הוא כותב: "ההיסטוריה הישראלית השפיעה השפעה רבת־כוח לא מורמי המחשבה והמעשה בעולם הקרוי עולם המזרח, בחצי־האי ערב, בהודו או בסין. בכל דברי ימיה, משגשג עצמאותו בימי קדם, היו יחסיו החיוניים והמכריעים עם הארצות השוכנות לחוף הים התיכון. מבחינה תרבותית, שלוש ערי ה־עולם הים־תיכוני, ירושלים, אתונה ורומא, הן יסוד השותפות שממנה צמחה תרבות המערב". לא די שהי־דיעה ההיסטורית שאבן מגלה, במאמר מהשרוול זה, לוקה — היא באה בעצם לשמש מסווה. בהמשך יודע אבן לעשות הבחנה ברורה בין "צפונו של הים התיכון" לבין דרומו, כלומר, הארצות המוסלמיות ממרוקו עד מצרים. את הפירוש ה"ים־תיכוני" את הציונאליזם הישראלי בזמן החדש" הוא מגביל איפוא ל"אירופה הרומית", והפך את רומא ויורשי־ה ליורשי ההיסטוריה "לשותפות מרכזית ביצירתה של תרבות אירופה".

כעשור אחר־כך הביאה המסאית ז'קלין כהנוב לאוויר העולם, על־פי הרבעון "קשת", את המושג "לוואנ־טיניזם" כמושג חיובי: לוואנטיניזם, על־פיה, הוא קיום בצוותא של תרבויות רבות ושונות, תרבויות אתניות ולוקאליות, המתעשרות זו בזו. תוך גילוי סובלנות מפליגה, בלי לנסות לכפות עצמן — כפי שעושה זאת "תרבות אירופה" — על שכנותיהן. מה שנתפש בדרך־כלל כציפוי דק של חיקוי השאלה הצ־טייר אצל כהנוב כפלורליזם חיובי. "תרבות ים־תיכונית" אינה על כן תרבות המצטיינת באחידות. המושג "אחידות" עומד בניגוד גמור ל־טבעה. "תרבות ים־תיכונית", על־פי זה, היא מסגרת כוללת המאפשרת ריבוי וגיוון; ה"ים התיכון" אינו "כור־מצרף" ואינו מבולל ומטמיע, אלא מאפשר קיום רב־גוני.

כל אלה לא היו אלא רעיונות חולפים שלא נקלטו. בדעת־הקהל ולא הפכו לחלק חשוב של "רוח התקופה". על "ים־תיכוניות" דובר בהקשר של האמנות הפלסטית של המוסיקה או הארכיטקטורה, אבל לא בהקשר של מערכת כוללת המספקת השקפת עולם ומערכת־ערכים. עיקר התפקיד של המושג היה להפנות את תשומת־הלב ל־חשיבותו של הים, ותוך כדי כך לציין פן לא מוכר של ההיסטוריה הישראלית. אך בשנות השבעים חל שינוי שהביא, כזכור, להורדת המושג "תרבות ים־תיכונית" לדרכי ההתבטאות והתיאור. ה"ים־תי־כוניות" הציעה לכאורה אופציה חדשה ורצויה של השתייכות גיאו־תרבותית. בהקשר התרבותי שבו אין רצון, מסיבות שונות, לדבר על זיקה או על השתייכות למרחב הגיאו־תרבותי המכונה "תרבות המערב", ושבו לא רצוי ולא נוח, מסיבות אחרות, לדבר על השתייכות למרחב הגיאו־תרבותי המכונה "תרבות ה־מזרח" (או "תרבות האסלאם"), ושבו נתפשים מרחבי התייחסות אחרים מן העבר ההיסטורי הרחוק מאוד בזמן, כמו "ארץ הקדם" או "המרחב השמי", כפרי הזיה או כלא־רלוונטיים, בא המושג "עולם ים־תיכוני" להציע חלופה מתבקשת. הים־התי־כון אינו לא "אירופה" ולא "המזרח" ובו בזמן הוא שילוב דמיוני של שניהם, על־ידי השימוש בו אפשר לוותר על כל אותם יסודות שלי־ליים המצויים ב"מערב", וב"מזרח", וליצור אחדות ואחידות, פרי של משאלת לב ומרקחות אינטלקטואליות ואמנותיות, הבוסלות את "אתונה" ו"אלכסנדריה", "אתונה", ו"מראקש" ומערבלות אותן למסגרת תרבותית חדשה.

במאמרים המבקשים לתת ביסוס כזה או אחר לקיומו המטמקפאלי של "עולם ים־תיכוני" כחטיבה תרבותית נבדלת וריבונית, גם תחו־מיו הגיאוגרפיים של עולם זה מטושטשים ונוידים. לעתים תכופות תמצא אותו משתרע מחופי ה־אוקיאנוס האטלנטי ועד רמות איראן, הרי אנטוליה, הרנובה ומדבריות חצי־האי ערב.

כך, למשל, הציע מקס ברוד בספרו "Israeli Music" (1951) תיאור של הסגנון הים־תיכוני באי־פיון אקלימי־גיאוגרפי שגור כ"ספוג באור הבוהק של האקלים הים־תי־כוני". כמו האקלים כך גם "המו־סיקה הים־תיכונית" צריכה להיות בוהקת ושואפת לבהירות. אצל ני־טשה המוסיקה הים־תיכונית ("ה־צרפתית") מתבטאת בשיבה לטבע, בריאות, עליצות, נעורים ויושר. ועל כן היא "עירנה, בהירקה, בונה, מארגנת" וכו'. ואילו אלכסנדר אוריה בוסקוביץ', מי שביקש לייסד "אסכולה ים־תיכונית" המשקפת את הסביבה הטבעית של הקטע הזה של "העולם הים־תיכוני". בתאור: "מדבר־יות, הרים קרחים, חולות, שמש אכזרית, צימאון ועוני". בבוהק של כמה עקודים, מתוך בגמה תרב־תית־פוליטית טונה באופיה, אפשר למצוא על רקע "אפריון" אפיונים מגוחכים, ורוגמת אלה המבחינים בין "שמחת־החיים הים־תיכונית", שהיא תגובה לסביבה הטבעית החופשית, ובאה בהשפעת הגפן והאור השופע, לבין שמחת־החיים החסידית (ההיינו של יהודי מזרח־אירופה) הנובעת כל־כולה "מתוך הלב פנימה".

ומכל זה יוצא כי כדי שהתרבות הישראלית "תחזור לכור־מחצבתה". לא תהיה זרה ומנוכרת לסביבתה ולא תיצור אישיות ישראלית מ־סולפת, עליה להתנתק מהעולם המעוק של תרבויות השייכות לעולם גיאוגרפי־היסטורי־תרבותי אחר, ולהחזור ולהיות חלק לא־נפרד מן "התרבות הים־תיכונית". בו תמצא את זהותה והתוכו תיצור "אישיות אינטגרטיווית". מעניין שברוב המאמרים, "הים־התיכון" מו־עמד לא עם "המזרח", אלא עם "המערב". וערכיו של "הים התיכון" הם תמיד ניגודם — החיובי — של ערכי "תרבות אירופה" ולא של "תרבות המזרח".

נראה איפוא כי אם בדור קודם שימשה ה"ים־תיכוניות" כתחליף ל־"אירופיות", הרי בעשור האחרון "ים־תיכוניות" היא כסות דקה ל"מזרחיות".

"תרבות ים־תיכונית" היא פיקציה ככל שמדובר על אחדות ועל אחידות. רק כך אפשר לפרוט אותה למרכיבים סותרים כמו "חושניות ים־תיכונית יצרית", "לבביות ים־תיכונית", "טראגיות ים־תיכונית", "שטחיות חסרת־עומק", "הכנסת אורחים ים־תיכונית" ו"נהיגה פראית ים־תיכונית"

"תרבות ים־תיכונית" היא פיקציה ככל שמדובר על אחדות ועל אחי־דות. רק כך אפשר לפרוט אותה למרכיבים סותרים כמו "חושניות ים־תיכונית יצרית" מזה, ו"לבביות ים־תיכונית" מזה, "טראגיות ים־תי־כונית" ו"שטחיות וחסרת־עומק", "הכנסת אורחים ים־תיכונית" מזה, ו"נהיגה פראית ים־תיכונית". מזה. סתירות פנימיות אלה כשלעצמן אינן צריכות כמובן לשמש ראיה להיעדר קיומה של "תרבות ים־תי־כונית", שהרי גם "תרבות אירופה" מלאה סתירות ואפשר לאפיין אותה בלא־מעט ניגודים.

ההבדל האמתי קיים בכל־זאת מכך, שהטענה שקיימת "תרבות ים־תיכונית" היא טענה צעירה מאוד. אכלוסי הים־התיכון לא ראו עצמם שותפים ושייכים ליישות תרבותית אחת, מלוכדת והומוגנית, המשוגעת באיזו תשתית משותפת. הדימוי הזה נברא במוחם של הבאים אל הים־התיכון כדי לחפש בו מה שנראה כחסר במקום שממנו באו. הדימים אלה שיצרו את "הים התיכון", וגם אלה התכוונו בסופו של דבר רק לקטע מוגדר של "הים התיכון" מב־חינה היסטורית וגיאוגרפית כאחת. כך, איפוא, אין "הים התיכון" יכול להציע מסגרת של שייכות תרבותית ואינו יכול להציע מערכת ערכים תרבותית כוללת. לפנינו אופנה שכדרך אופנות אחרות אומצה ללא בחינה עלליהן; הגים שונים, ודוסים הלולה אל הלשון. קשה יהיה מן ההתם להשתחרר ממנה. אבל טוב לחוקה שהכתוב־ראשמה, שקפמה, חסרת־עומק והסרת־עיך.

אלה הם מקצת מגלגולי ה"ים־תי־כונית" שגולה במוחם של נוסעים הודעים את האלפים דרומה, והתגל־גלו אל החוף המזרחי של הים־התי־כון בחלק מהחיפוש אחר הזהות התרבותית הומוגנית של החברה הישראלית וכאמת־מידה של הערכה — שלילית או חיובית — ל"התאזרח" לנוף, למנטאליות קיבוצית וכיוצא בזה.

(גרסה מורחבת של המאמר תתפ־רסם בגליון מס' 6 של כתב־העת Mediterranean Historical Review של בית הספר להיסטוריה באוניברסיטת תל־אביב.)

הפסח: קורבן משפחה או קורבן ציבור?

מאת הרב שלמה גורן

כל הקורבנות שבתורה נחלקים לשלושה סוגים: קורבן ציבור, קורבן המשפחה וקורבן יחיד. מרובים הם קורבנות הציבור וקורבנות היחיד, מהם חובה ומהם נדבה, אבל יחיד ומיוחד הוא קורבן המשפחה הבא כקורבן הפסח בלבד. ככתוב "ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפ־חותיכם ושחטו הפסח" (שמות י"ב כ"א).

לא הקורבן בלבד היה משפחתי במצרים. גם בית המקדש שבו הקריבו את קורבן הפסח היה משפחתי ולא ציבורי, בניגוד גמור למה שהיה לדורות. כפי שמצינו בתוספתא במסכת פסחים פ"ה: פסח מצרים נאמר בו "והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף". מה שאין כן בפסח דורות. פסח מצרים — כל אחד ואחד שוחט בביתו, פסח דורות — כל ישראל שוחטין במקום אחד. גם הבכור שהקריב את הפסח היה בכור המשפחה. כפי ששנינו במסכת זב־חים פי"ד מ"ד "עד שלא הוקם המשכן היתה העבודה בבכורות".

נמצינו למדים, שבמצרים ביתו של כל אחד מישראל הוקדש והיה לבית מקדש משפחתי. בכור הבית שוחט את קורבן הפסח והזה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות. ושנינו במסכת פסחים (צ"ו א'): תני רב יוסף, שלשה מזבחות היו שם על המשקוף ועל שתי המזוזות.

מה שאין כן בפסח דורות. כל עדת בני ישראל שוחטין את הפסח בין הערביים בבית המקדש, בהר המוריה בירושלים. ובני אהרן הכהנים היו מזין את הדם על מזבח העולה. כפי ששנינו במשנה פסחים ה' ה': הפסח נשחט בשלוש כיתות, שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל. קהל ועדה. וישראל. נכנסה כת הראשונה, נתמלאה העזרה, נעלו דלתות העזרה, תקעו הריעו ותקעו. כהנים עומדים שורות שורות. שוחט ישראל וקיבל הכהן את הדם, נותנו לחברו וחברו לחברו. כהן הקרוב אצל המזבח, זורקו זריקה אחת כנגד היסוד.

נמצינו למדים שבפסח דורות חדל הבית למלא תפקיד בעריכת סדר פסח, משום שכל ישראל היו חייבים לעלות בערב פסח לירושלים להקריב את קורבן הפסח בבית המקדש ולערוך את הסדר בין חומו־ת. שקורבן פסח אינו נאכל אלא בין חומות ירושלים, שדינה כמחנה ישראל. ואם יצא הפסח מחוץ לחו־מות ירושלים, נפסל. כפי ששנינו במשנה פסחים ז' ט': הפסח שיצא חוץ לחומת ירושלים יישרף מיד. אף־על־פי־כן המשיך קורבן הפסח עצמו להיות קורבן המשפחה, אם גם מקריבים אותו במעמד ציבורי־לאומי. מה שאין כן פסח מצרים, שכל סדר העבודה היה מרוכז בבית ובמשפחה.

פסיקתו של הלל

מאז עלייתו של הלל הזקן לנשיאות, בעקבות פסיקתו שקורבן פסח דוחה שבת, הוכר קורבן הפסח לדורות להיות קורבן המשפחה והיה לקורבן ציבור. כפי שמצינו בתלמוד ירושלמי פסחים פ"ו א'. בויכוח בין הלל הזקן וזקני בני בתירא בשאלה אם קורבן פסח דוחה שבת. דרש הלל "הואיל ותמיד קורבן ציבור ופסח קורבן ציבור, מה תמיד קורבן ציבור דוחה שבת, אף פסח קורבן ציבור דוחה שבת".

בעקבות ויכוח הלכתי זה עלה הלל לנשיאות ובשל הכרעה זו של הלל, שהעיד בשם שמעיה ואבטליון שקורבן פסח דוחה שבת, כמו כל קורבנות הציבור, נקבע קורבן הפסח כקורבן ציבור מכל הבחינות. כך נלמד מסתם משנה במסכת תמורה פ"ב א', הקובעת שרק קורבנות ציבור דוחים את השבת; הגם שר' מאיר חולק על כך. היה זה הלל שהפך את קורבן פסח מקורבן משפחה לקורבן ציבור. כך משתמע גם מהבבלי במסכת יומא (נ"א א'), שפסח ראשון, כיוון שבא בכנופיא — במעמד רוב העם שעלו לירוש־לים, נחשב לקורבן ציבור, כמו חגיגת הרגל. ומאז קביעה זו של הלל הזקן אין קורבן משפחה בבית המקדש לפי ההלכה.

באשר לפסח מצרים, מצינו מתר־גום יונתן בן עוזיאל על התורה פירוש תמוה. על הכתוב בפרשת יתרו (שמות י"ט ד') במתן התורה "אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי", כתוב בתרגום יונתן (לפי תרגום שלי מארמית לעברית) "אתם ראיתם את אשר עשיתי למצרים, שהטענתי אתכם על עננים כמו על כנפי נשרים מפילוסין (רעמסס), והובלתי אתכם למקום בית המקדש, להקריב שם פסח, ובאותו לילה החזרתי אתכם לפילו־סין ומשם קירבתי אתכם לקבלת התורה".

נמצינו למדים מדברי התרגום הזה, כי גם במצרים הקריבו כל ישראל את קורבן הפסח במקום המקדש בהר המוריה ולא שחטו אותו בבתיהם. זה התאפשר כשכל ישראל הוטענו על עננים שנשאו אותם להר המוריה, שם שחטו והקרי־בו קורבן פסח במקום המקדש, כמו בפסח דורות.

גם העננים

התיאור מפתיע ונוגד לכאורה את שתי פרשיות קורבן הפסח שבתורה. בפרשת "בא". בפרשה הראשונה, כשדיבר הקב"ה אל משה ואהרן, נאמר: "ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף, על הב־תים אשר יאכלו אותו בהם" (שמות י"ב ז'). ברור שמדובר בעשיית הפסח בבתי בני ישראל במצרים. כפי שכתוב שם תרגום יונתן בעצמו, שמתרגם (בארמית) "ויקחו מן הדם ויתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף העליון מבחוץ, על הבתים, שתאכלו אותו ותישנו בהם".

מדובר איפוא בבתי המגורים של ישראל, שם הם אוכלים וישנים, ולא במקום המקדש בהר מוריה. ובפרשה השנייה, כשדיבר משה אל כל זקני ישראל, נאמר: "ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר" (שמות י"ב כ"ב).

איך יכולים היו לקיים מתן דמים על המשקוף ועל שתי המזוזות אם עשו כל ישראל את הפסח בהר המוריה? והיכן אכלו את קורבן הפסח אם לא בבתיהם אשר במצרים, שעליהם הוזהרו "ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר". כל עיקרו של השם "חג הפסח" הוא על שום הכתוב "ועבר ה' לנגוף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנ־גוף" (שמות י"ב כ"ג). לאור כתובים אלה, איך אפשר להעלות על הדעת ששחיטת הפסח היתה במקום ה־מקדש בירושלים וזריקת דמו על המזבח במקום העזרה, ולא על המשקוף ועל שתי המזוזות של בתיהם במצרים?

את התופעה הנסית של הסעת בני ישראל על גבי עננים, מצאנו גם במדרש תנאים אחר. בפסיקתא רבתי דרב כהנא פיסקה א' של שבת וראש חודש, נאמר על הכתוב בישעיהו (ס"ו כ"ג): והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני, אמר ה'. והיאך אפשר שיבוא כל בשר בירושלים בכל חודש ובכל שבת? אמר ר' לוי, עתידה ירושלים להיות כארץ יש־ראל וארץ ישראל ככל העולם כולו. והיאך הם באין בראש חודש ושבת מסוף העולם? אלא העבים באין וטוענין אותם לירושלים והם מתפללים שם בבוקר, והוא שהנביא מקלסן "מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם" (ישעיה ס' ח').

אלא כל זה נאמר כחזון משיחי לעתיד. אבל לפרש שבי"ד בניסן הטעינו העבים במצרים ששים ריבוא גברים חייבי קורבן פסח מרעמסס לירושלים והחזירו אותם באותו לילה לרעמסס, זה פירוש מתמיה מאוד. התמיהה מתרגום זה גוברת משום שלפיו, היו העבים צריכים להסיע לא רק את עושי הפסח אלא גם את רבבות הקורבנות להר המוריה, כי לא היו יכולים לקנות את קורבנות הפסח בירושלים ובסביבתה. משום שבפסח מצרים נצטוו להפריש את קורבן הפסח בעשור לחודש ניסן, ככתוב "דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית" (שמות י"ב ג'), מצווה זו היא אחת משלוש עשרה מצוות שנאמרו בפסח מצרים ולא בפסח דורות. כפי ששנינו במסכת פסחים הנ"ל "פסח מצרים מקחו בעשור ואין פסח דורות מקחו בעשור".

פרשנות מדרשית מפליגה

עלינו איפוא להעריך את משקלו ההלכתי המבוסס של תרגום יונתן לתורה לאור חידושיו המפליגים והתמוהים מאוד. במסכת מגילה ג' א' נאמר "תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע. תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. יצתה בת קול ואמרה מי זה שגילה סתריי לבני אדם? ועמד ביקש לגלות תרגום של כתובים. יצתה בת קול ואמרה לו דייך. למה? משום שיש בהם קץ משיח".

מכאן אנו למדים שיונתן בן עוזיאל לא תירגם כלל את התורה כי אם היה זה אונקלוס הגר, אף כי בן עוזיאל שהיה תלמידו של הלל הזקן קדם לאונקלוס. בכל זאת לא הקדים לתרגם את התורה אלא תירגם את הנביאים בלבד והשאיר את תרגום התורה לבא אחריו. לפנינו סתירה ברורה מהתלמוד לייחוס תרגום התורה ליונתן בן עוזיאל. אם נתבונן בו, הוא אינו תרגום, כי אם פרשנות מדרשית הלכתית מפליגה.

אולם אין בזה כדי להמעיט בחשיבותו, שהרי ידוע שבזמן התנאים היו לתורה שני תרגומים שונים בתכלית — התרגום הבבלי הצמוד לפשט, ותרגום ארץ ישראל או התרגום הירושלמי, המלא ודרוש במדרשים. התרגום של א"י התפצל כנראה לשני נוסחאות. את האחד כינו, משום מה, תרגום יונתן בן עו־זיאל ואת השני תרגום ירושלמי, מכיוון שתרגום זה היה כנראה מקובל בא"י בתקופת התנאים. אנו מוצאים בו. חידושים הזהים עם השנוי בפרקי דר' אליעזר, ואין לזלזל בו. את הדברים התמוהים יש לתרץ, כי יש להם בוודאי שורש במסורות המדרשית הנסית הקדומה.

משרד החינוך והתרבות
האגף לחינוך התיישבותי
נאות קדומים
השמורה הלאומית של טבע הארץ במקורות ישראל
באזור מודיעין, על יד יער בן שמן
מערכת גנים תנכיים ותלמודיים על אזור בן 2,500 דונם
הציבור מוזמן לטיול וסיור מודרך
ברחבי נאות קדומים
בחול המועד פסח תשמ"ח
סיורים מודרכים (בעברית ובאנגלית)
בימי א'-ד' בשעה 10.30
סיורים עצמיים למשפחות, במסלולים מסומנים ובעזרת חוברות־הדרכה
בימים א'-ד' בין השעות 08.30־13.00 (השערים נסגרים ב־15.30)
ביום ו' נסגרים השערים בשעה 11.45
דמי כניסה (כולל הדרכה):
2.50 ש"ח לתלמידים וחיילים במדים
5.00 ש"ח למבוגר
הבאים מתל־אביב יסעו בכביש המהיר לירושלים ויפנו במחלף בן שמן לכיוון מודיעים
הבאים מירושלים יסעו בכביש המהיר מול תל אביב ויפנו במחלף לטרון לכיוון מודיעים
פרטים נוספים: טלפונים (08)245881, (08)233840
למכתבים: תא דואר 299 קרית אונו 55102

חיפושי נפט של פז בע"מ
ניתנת בזה הודעה כי הדוחות הכספיים השנתיים של החברה לשנת 1987 פורסמו ועומדים לעיון הציבור במשרדי החברה ברח' הנפן 4 חיפה ובמשרדי הבורסה.
ד"ר מ. קרן
מזכיר

רק ב"לוח העיר" תקבל
מודעה באחריות
לא מכרת-לא שילמת
קבלת מודעות
מ־8:00-20:00
03-383322

העוני כסוד מדינה

בדברי ההקדמה לסקירה השנתית 1986, שפרסם הביטוח הלאומי, כותב יוסי תמיר, הסמנכ"ל למחקר ותכנון: "לצערנו, כבר שנה שנייה שנבצר מאתנו להציג, כבשנים קודמות, את מגמות השינוי בממדי העוני ובאי שוויון התחלקות ההכנסות בשנה הנסקרת. הסיבה לכך היא, שלמרות הפצרותינו הרבות, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עדיין לא השלימה את עיבודי נתוני סקר הכנסות 1985. מפאת מגבלות תקציביות הלשכה כלל לא ערכה ב־86 סקר הכנסות".

מגבלות תקציביות אלה, על כל פנים, הוא ההסבר הפורמלי. מאחוריו, מספרים יודעי דבר, מסתתר שיקול פוליטי מובהק ומערכת לא מבוטלת של לחצים פוליטיים. אף ראש ממשלה ואף שר אוצר לא התלהבו מפרסום נתוני העוני, שהיה פותח בדרמטיות את מהדורות "מבט" ועושה כותרות בעמודיהם הראשונים של העיתונים. הדרך שבה בחרו להתמודד עם הנתונים, הייתה מאז ומתמיד הכחשתם, הקטנתם, הדה־לגיטימציה של המופקדים על איסופם ופענוחם. הגדיל לעשות בכך יצחק שמיר, בתקופת כהונתו הראשונה כראש ממשלה כאשר הוליך את מנחם בגין.

זאת היא, אולי, התגלית המדהימה ביותר של הניסיון לאגור מידע על העוני בישראל: העוני הוא סוד מדינה. כל ניסיון לחטט בו קטעה, גורר תגובות עצבניות של המערכת המבקשת להסתיר ולהשתיק, כאילו מדובר באיזה חומר בטחוני חסוי. ואולי, בעצם, אין הדימוי הזה מופרך מעיקרו. אם גם לא חומר בטחוני, העוני בישראל הוא חומר נפץ עליו אנו נחים.

השלכותיו הפוליטיות של העוני בישראל

אם וכאשר תיאלץ הדמוקרטיה הישראלית לעמוד במבחן, לא יימצא לה סעד רב בקרב אלה שאותם קיפחה והזניחה במשך 40 שנה

מאת ד"ר יואב פלד

הכותב הוא מרצה בחוג למדע המדינה באוניברסיטת תל־אביב ועוסק עתה בחקר עמדותיהם הפוליטיות של תושבי עיירות הפיתוח

את תופעת העוני בישראל מקובל לנתח במושגים כלכליים ובמושגים חברתיים. פחות מקובל להתייחס לתופעת העוני במונחים פוליטיים. זאת למרות העובדה, המוכרת היטב מן ההיסטוריה, כי לעוני ולתופעות הנלוות אליו — אבטלה, פשיעה, התערערות המבנה המשפחתי, שימוש בסמים וכד' — עשויות להיות השלכות מרחיקות לכת על מערך הכוחות הפוליטי ואף על יציבותה של המערכת הפוליטית עצמה.

את השלכותיו הפוליטיות של העוני ניתן לסכם בעזרת המושג "ניכור", מושג המציין את מידת ההסתייגות שחשים יחידים וקבוצות בחברה כלפי מוסדותיה והערכים המקובלים בה. במקרה של הדמוקרטיות המערביות יכול ניכור זה להתבטא בתמיכה במפלגות ובתנועות פוליטיות, הן מהימין והן מהשמאל, השוללות את אופיה הדמוקרטי של המדינה.

עצם העובדה כי שכבות חברתיות מקופחות, או הרואות את עצמן כאלה, אינן מרגישות מחויבות לסדר החברתי הקיים, אין בה כדי להפתיע. אחרי הכל, מדוע שירגישו ארם מחויבות לכללי המשחק שבו הוא המפסיד העיקרי הקבוע?

רק מי שרואה את הסדר החברתי הליברלי כטבעי, ואת קידומו האישי של האדם כתלוי בו עצמו בלבד, יכול לצפות, מופתע, לנוכח התופעה של ניכור קולקטיבי כדוגמת מהומות ואדי סאליב ב־1958 ו"הפנתרים השחורים" בראשית שנות ה־70.

מה שיש בו כדי להפתיע הוא העובדה, כי במקרים רבים מקבל הניכור הפוליטי ביטויים הנראים כבלתי רציונליים. הנפוצים שבביטויים אלה הם שנאת זרים והמיעוטים, תמיכה במדיניות חוץ תוקפנית ואימוץ אידיאולוגיות בלתי שוויוניות בעליל.

ההסברים המקובלים לתופעות אלה מתמקדים בשלושה תחומים:

● השכלה — לרמת ההשכלה יש קשר ישיר ליכולת הניתוח, לכושר השיפוט הביקורתי ולרמת הסובלנות. העניים הם בדרך כלל מעוטי השכלה ומשום כך לא מצוים בידיהם הכלים המתאימים לניתוח נכון של מצבם. היעדר כושר ביקורתי ורמת סובלנות נמוכה מביאים אותם להיסחף אחרי דמגוגים, המציעים פתרונות קלים ומפנים את תיסכולם כלפי שעירים לעזאזל.

● תרבות פוליטית — הערכים המוקנים לצעירים הגדלים באיזורי מצוקה אינם דווקא ערכי כיבוד החוק ויישוב סכסוכים בדרך של משא ומתן. סביבתם החברתית מצטיינת ברמה גבוהה של תוקפנות ואלימות ושורר בה הכלל של "כל דאלים גבר". המוסדות החברתיים הבולטים בסביבה זו — המשטרה, מערכת המשפט, שירותי הרווחה — הם מוסדות המטפחים תחושה תלות ולא עצמאות ואחריות. ניסיונות אלה מעצבים בהכרח את השקפת עולמם הפוליטית של העניים.

● מבנה האישיות — תרבות העוני מתאפיינת לעתים קרובות גם במבנה משפחתי מעורער. היעדרו של האב כדגם סמכותי חיובי הוא תופעה נפוצה יחסית בקרב שכבות המצוקה. זאת כתוצאה מלידות מחוץ למסגרת הנישואין, שיעורים גבוהים של גירושין, אבטלה, התמכרות לסמים ולאלכוהול, מאסרים וכיו"ב.

בסביבה משפחתית כזאת גוברים הסיכויים להתפתחות מבנה אישיות, המתאפיין בחוסר ביטחון עצמי, ותלות, היעדר יכולת להכוונה עצמית אוטונומית וחוסר סובלנות כלפי הבלתי מוכר. תכונות אלה, המקבלות חיזוק מהמצוקה הכלכלית והחברתית, מביאות לחוסר מסוגלות פוליטית, לצורך עמוק במנהיגים תקיפים ובמציאת שעירים לעזאזל ולהזדהות קנאית עם קבוצת ההשתייכות הטבעית (שבט, לאום, קבוצה דתית וכיו"ב).

בישראל כרוכה תופעת העוני בשתי תופעות נוספות, ההופכות את הניכור הפוליטי הנובע ממנה לחומר נפץ מסוכן במיוחד: קיומה חפיפה גבוהה בין עוני לבין מוצא אתני מזרחי. החברה הישראלית כולה עומדת בצילו של סכסוך לאומי חריף ומתמשך, המעמיד את אופיה הדמוקרטי בסכנה מתמדת.

מאז קום המדינה שררה בחברה הישראלית הסכמה רחבה ביחס לנוסחה הבסיסית, הקובעת כי ישראל יכולה וחייבת להיות יהודית ודמוקרטית בעת ובעונה אחת. לאחרונה הולכת הסכמה זו להתערער, בעקבות [illegible] של ערביי ישראל השטחים. [illegible] הרב כהנא לכנסת ומספר רב של סקרי דעת קהל.

החולשה של ההסכמה הדמוקרטית בישראל בולטת במיוחד בקרב בעלי השכלה והכנסה נמוכות ובקרב המזרחים. מאחר שיש חפיפה גבוהה בין שלוש הקבוצות הללו, נשאלת השאלה מהו הגורם המכריע, אם יש כזה, המביא את אלה המשתייכים אליהן להסתייג ממתן זכויות דמוקרטיות בסיסיות לאוכלוסיה הערבית של המדינה.

דיון נרחב

יוחסן הטיון של שכבות המצוקה אל הערבים זכתה לדיון נרחב בספרות המקצועית, אך מרבית ההסברים שניתנו לו הם הסברים תרבותיים ופסיכולוגיים. נושא שהדיון האקדמי בו הוחל רק לאחרונה הוא שאלת הקשר בין מצבן הכלכלי של שכבות אלו, ובעיקר מצבן התעסוקתי, לבין עמדותיהן כלפי הערבים כפרטים וכלפי הסכסוך הישראלי־ערבי כולו. הממצאים הראשונים, שנאספו מעידים כי שאלה זו ראויה לבחינה מדוקדקת ביותר.

לשם המחשה, ניתוח המיגזרים שבהם זכתה רשימתו של כהנא בבחירות האחרונות לכנסת לתמיכה גבוהה מזו שניתנה לה בציבור המצביעים כולו (1.2%), מעלה את הממצאים הבאים: התמיכה ב"כך" התרכזה, בתוך הקו הירוק, במיגזר בעל מאפיינים כלכליים, חברתיים ועדתיים ברורים: עיירות פיתוח — 3.3%, מושבים ותיקים — 3.2%, שכונות מצוקה בירושלים — 2.7%, מושבי עולים — 2.6% וערי פיתוח — 1.9%. קיים קשר הדוק בין רמת התפתחות הכלכלית והחברתית ביישוב (כפי שהיא מתבטאת במיקומו במדד "תלות ועוני", שפירסם משרד העבודה והרווחה ב־1978) לבין מידת התמיכה שהוענקה בו לרשימת "כך" ב־1984. יתר על כן, מתוך ארבעת מקומות היישוב שבהם עברה "כך" את אחוז החסימה כבר בבחירות לכנסת ה־10 (1981) — אור עקיבא (2%), בית שמש (1.4%), חצור (1.4%) וצפת (1%) — תופסים שלושת היישובים הראשונים את המקומות הראשונים בסולם "תלות ועוני". ככל שרמת ההשכלה הממוצעת ביישוב נמוכה יותר, כן טובים היו סיכויי כהנא לזכות בתמיכה אלקטוראלית רבה יותר. קיים קשר חיובי, אם כי לא חזק במיוחד, בין רמת האבטלה ביישוב לבין שיעור התמיכה ברשימת "כך". לעומת זאת, כאשר מנטרלים את השפעת שני הגורמים הראשונים — התפתחות כלכלית ורמת השכלה — [illegible] של האוכלוסיה לבין שיעור התמיכה ב"כך". אין, על כן, סימוכין לטענה, כי [illegible] הצבעה עדתית.

מה אפשר ללמוד מממצאים אלה? עולה מהם בבירור, כי לתורתו של כהנא סיכויים טובים להיקלט במקומות שבהם רמת ההתפתחות הכלכלית ורמת ההשכלה של התושבים נמוכות ואילו שיעורי האבטלה גבוהים. חשוב לציין, כי עיירות הפיתוח, שהן המיגזר שבו זכתה רשימת "כך" לשיעור התמיכה הגבוה ביותר בתחומי מדינת ישראל, סובלות, בדרך כלל, מתנאים כלכליים קשים ומשיעורי אבטלה גבוהים בהרבה מהממוצע הארצי. הקשרים ההדוקים שבין רמות נמוכות של הכנסה והשכלה, לבין תמיכה בכהנא וברעיון הטרנספר, באים לידי ביטוי גם בסקרי דעת קהל שנערכו מאז הבחירות האחרונות ועד היום.

פריצתו של כהנא את מחסום הבחירה לכנסת העמידה לראשונה את הפגיעה בדמוקרטיה בישראל בתחום הדיון הציבורי הפומבי. אירועי החודשים האחרונים בשטחים הוליכו שוב עוד יותר את המחויבות הדמוקרטית, בעיקר באותן קבוצות אוכלוסיה שבהן הייתה מחויבות זו חלשה יותר מלכתחילה. אם וכאשר תיאלץ הדמוקרטיה הישראלית לעמוד במבחן, לא יימצא לה סעד רב בקרב אלה שאותם קיפחה והזניחה במשך ארבעים שנה.

יותר מ־1,000,000 איש בישראל, חיים מהכנסה של 800 שקל בחודש. הרבה למעלה מקו העוני הרשמי שהוא 300 שקל לחודש, למבוגר, על גבול העוני בפועל.

ירוחם: חזון הנגב

מעמיק העוני בקרב ערביי ישראל

40 אחוז מתחת לקו העוני: גם נתון זה קשור ב"התנערות"

יותר מ־40 אחוז משקי הבית בקרב ערביי ישראל, חיים מתחת לקו העוני. המשפחות העניות במגזר הערבי, סובלות מתת תזונה, ממצוקת דיור וממצוקת בריאות. החל מאמצע שנות ה־70, הידרדר הולך מצבן של המשפחות הערביות החיות במצוקה, ורבות אחרות נכנסו למעגל העוני.

ממצאים אלה, נחשפים במחקר מקיף על "ערבים ושירותי רווחה במגזר הערבי" שנערך מטעם המרכז הבין לאומי לשלום, בהנהלתו של הפרופ' גויפלה. זהו מחקר ראשון מסוגו, ובדרך כלל אין למצוא נתונים על המצב במגזר הערבי. גם זו, מן הסתם, תוצאה של מדיניות. היום, נוטים חוקרים ערבים לקשור את "ההתנערות" במגזר הערבי לא רק להזדהות הפוליטית עם הפלשתינאים בשטחים, אלא גם למצוקתם הכלכלית והחברתית. עוד עולה מן המחקר, כי קיימים פערים עצומים בין רמת החיים של האוכלוסיה העניה במגזר הערבי, לאוכלוסיה העניה במגזר היהודי. חלק גדול מאוכלוסיה זו, אינו יכול לספק את הצרכים הבסיסיים לבני המשפחה, כמו ריהוט, ביגוד, ספרים וציוד בסיסי לילדי בית הספר.

מאז 1970, עלה חלקן של המשפחות הערביות החיות בצפיפות גבוהה, מ־35 ל־61 אחוז מכלל המשפחות החיות בצפיפות בישראל. המחסור בשירותי רווחה, נטען במחקר, הוא פועל יוצא של מדיניות המפלה את המגזר הערבי בכל התחומים.

מנשה דניאל: "הקפיטן"

10 דקות מכיכר המדינה

מאת לילי גלילי

שכונת שפירא בתל אביב. 10 דקות מכיכר המדינה. קשיש עומד בפינה, נובר בערימה של בגדים וחפצי בית מרופטים, שהשליך מישהו אחר. בפינה אחרת, לא הרחק משם, רוכן פלאפל שכונתי. זקנים קשי יום מגיעים לכאן מדי בוקר, לסעוד את ארוחת הבוקר שלהם. לרבים מהם, זאת עשויה להיות הארוחה היחידה ביום כולו.

שכונה מוזרה, שכונת שפירא. בהגדרה רשמית, אזור של תעשייה זעירה. נגריות, מסגריות, ומפעלים קטנים שהרעש שלהם חודר ישר לתוך המוח. מעל אלה, בחדרי מדרגות חשוכים ומצחינים, במרפסות סגורות מסות ליד שול, חיים אנשים. זונות ונרקומנים, פועלים ערבים המחפשים מפלט מן החוק האוסר על לינתם בעיר, ובעיקר קשישים.

הכל נראים כדיירים לא רצויים, כנספחים על המסגריות, על הנגריות, צ'יץ', מספרים, לא אוהב לבוא לפה. כהנא דווקא כן. כבר ביקר כאן איזה 20 פעם, ומצא קרקע פורייה. היהודים לא רוצים את הערבים, הקשישים את הזונות והנרקומנים, ואף אחד לא רוצה את הקשישים. ברחוב סמוך, מחסן חשוך. ערימות של בגדים ישנים מגובבות זו על זו, מתחת לשלט: "בגדים חינם". מצידה השני של הדלת, שלט קרטון נוסף: "כל יום ג', מרק + 2 פיתות וקציצה חינם".

את בעל המחסן, מוצאים ממול, בחנות קטנה של זגג. שייע אריה, איש קטן עם לב גדול. לפני כשנתיים, הביא מן הבית בגדים ישנים, והניח במחסן. חסר את הכל. מאז מיסר את העניין, הוא מחלק בגדים ישנים דרך קבע. באים ולוקחים, ואומרים, "זה בשביל השכנה". כשראה את כל הקשישים הרעבים האלה, החליט להוסיף גם אוכל. קונה תלושים במסעדה שכונתית, ומדי יום ג' בשבוע, מחלק לקשישים.

לא באים הרבה, הוא אומר; מתביישים.

החלום של הקפיטן

פעם, בימים טובים יותר, הדביקו לו את השם "הקפיטן". הכל בזכות כובע לבן של חיל הים שהוא חובש על ראשו דרך קבע, ומוליך בזרוז לכובע ריינים לבן. ילדי תל אביב שהיו מתגלחים לקולנוע "מרכז" בתחנה המרכזית הכירו אותו רק בשם הזה. שם עמד מדי יום, שם עינו על דוכן סוכריות שליד הקולנוע, שומר [illegible] לירות, ביטוי יותר לאהבה, מאשר לשכר לעבודה.

גם היום הוא מוכר עדיין בשכונת שפירא כ"קפיטן". [illegible] הליכה על שתי רגליים שעצמותיהן מתפוררות מלידה. נכה 100 אחוז. שמו האמיתי, מנשה דניאל. לא להאמין, אבל בן 58 בלבד. נראה הרבה יותר. היום, הוא מתגורר בשכונה, בקומה 3 של בית מוזנח. מתקיים מ־370 שקל לחודש שנותן לו הביטוח הלאומי. הפגישה אתו, מתקיימת בבית סמוך של ידיד, שאוהב אופרות ואת ספסלה פוקס. כל הקירות מלאים בפוסטרים שלה, ובחדר העליה אפשר למצוא הקלטות אופרה נדירות. לכל משלו, אין בו הרבה. כירת חשמל אכולה, כמה כלים, ומקרר הפתוח בפני כל. מפתח הבית נתון דרך קבע אצל הקפיטן. קשה לו לעלות כל פעם את מדרגות ביתו, ואת שעות היום הוא בוחר לבלות בקומת הקרקע של ידידו.

חלום חייו הגדול של הקפיטן, הוא הים. אפילו עכשיו הוא חולם בלילות שהוא מפקד על ספינה. בימים, הוא חולם על דירה בקומה נמוכה יותר, שלא תקשה כל כך על רגליו, ועל לבו שעבר לא מכבר התקף לב. חלום קטן, אבל גם הוא לא מתממש. בלשכת הסעד אומרים שמשתדלים, אבל הסכום של 210 שקל שמקציבים לשכירה לא מספיק. כל דירה פשוטה בתל אביב, עולה איזה 200 דולר, ורק המתווך רוצה 200.

כשהוא מספר את כל הצרות האלה, אין בקולו של הקפיטן כל מרירות, לגנוב לא מסוגל, גם לא לקבץ נדבות. מסתדר עם מה שיש, ועם חוב נצחי בבנק שגודל ממנו ריבית. רק המים והחשמל "שלה איזה 7 גולדות". [illegible] האגרה על טלוויזיה שכבר אינה, והיום היא משמשת מעין מזנון. אמרו לו, יש מכשיר טלוויזיה בשבילו [illegible]. אבל איך יגיע לנתניה או ישב בבית בלי כלום, לא יודע קרוא וכתוב, ואת החדשות של 9, שומע בטרנזיסטור.

פעם, הוא מספר, היו לו מכנסיים לבנים, נעליים לבנות, וגרביים תואמות. הכל לבן, כמו שהוא אוהב. היום, יש רק נעלי בית מרופטות. מאז שקיבל התקף לב, שולחת לו לשכת הסעד אישה שתבוא פעם בשבוע, לעזור בניקיון הבית. לפעמים, גם מביאה לו קצת אוכל. הכל בשביל 80 שקל לחודש שנותנים לה, אבל עושה את זה מכל הלב. "בית", הוא אומר. "רק בית אני צריך".

פעם, הקפיטן היה פירמה בכל מקום. בקולנוע מרכז, היו מכניסים אותו בלי כסף. היום, ילדים ששמעו משהו, עוד שואלים אותו, "אתה אתו של הקפיטן?". איך נפלתי."

כיכר המיואשים בדימונה

צהרי יום חול בדימונה, ב"כיכר המיואשים". שם לא רשמי, אם כי שגור על פי כל לכיכר המרכזית של העיר, הצמודה לבניין העירייה. שם, מדי יום, מאיישים את בתי הקפה הצבועים עשרות צעירים, מובטלים וסתם קשיים. ליד אחד השולחנות, יושבים שלושה צעירים בני 17. יפי תואר, בעלי מחשבה חריפה, ואיזה חוש הומור שנולד מייאוש. כאן, מסיבות שיתבררו בהמשך, נכנה אותם בשמות האות הראשונה של שמם הפרטי בלבד.

א. ש. ד., דור שני למצוקה, דור ראשון לאבטלה. הדרך לעוני, או ממנו, עוברת דרך הכיכר. הנושא הראשון שעליו הם ממהרים לדבר, הם הסמים. "תראי לי בן אדם אחד שלא מעשן", אומר אחד, וחברו עונה: "אני מכיר אולי 10 שלא מעשנים". כמו להוכיח את הטיה, הם מצביעים על אדם שחולף בסמוך. "זה סוחר ב"קוק". כבר מאר". אחרים, עובר בכיכר בחור צעיר, כהה עור. "את רואה את הבחור הזה שם? עושה סיבובים, מחפש "קוק". תיכף הוא יגש אל הסוחר". התחזית מתממשת בתוך דקות ספורות.

השניים נעלמים מאחורי הבניין. אבטלה, עוני וסמים, על איזה רקע? שאין בו היגיון כלכלי. בשביל סמים, הרי צריך כסף, והרבה כסף. גם לכך, יש תשובה. "זה פשוט מאד", הם מסבירים: "גניבה עוברת אישה, שיש לה תיק נפתח. מיד רואים לעשות ריאגה לתיק. עכשיו לה יש פחות, אבל יש כסף לסם". במקרים אחרים, התהליך פשוט בהרבה. "אצבע", הם מבהירים, עולה איזה 20 שקל. או ארבעה חבר'ה מתארגנים ביחד, כל אחד מביא מהאמצע 5 שקל, ויש "אצבע".

האצבע, זה חשוב מאד. מוציא אותך מהבאסה. אחר כך, עוברת השיחה לפסים אחרים. מספרים על הבית, על האבטלה מכות, על הייאוש, על דימונה ועל המדינה. מעיפים מבט חנוק לצדדים, כמקיפים את העיר. "תראי", הם אומרים, "זו דימונה". עוד מעידים לקרוא לה "פרח במדבר". הנה, חזון הנגב לנגד עינייך. ראש העיר דווקא מתאמץ, אבל הוא רק בן אדם אחד. איזה יאוש".

ד., הזאב למדינה. "אני מוחם על המדינה הזו" הוא אומר; "מי יילחם עליה בדור הבא? כבר היום כולם מעשנים ושותים, כולם רוצים רק להיות ש"ג". א. מספק את המשפט המתוחר באותיים ימים ארוכים: "אני לא מבין בשביל מה עושים מאמץ לעשות משהו. הוא יכול לשבת בשקט בחיבוק ידיים, והמדינה פשוט תתפרק לו מעצמה בתוך 10 שנים".

רוח מבודחת שורה על השיחה, מתובלת בבדיחות והערות ציניות עד כאב. מן הסתם, תופעה מוכרת. עובד רווחה סיפר אגב כך, כי במדינה אחת היה מלך, שאהב להטיל מיסים. בכל פעם שהטיל מס חדש, היה שולח את שליחיו לבדוק איך העם מגיב. בכל פעם, היו אלו חוזרים ומספרים כי העם בוכה, והמלך היה שב ומטיל מס חדש. בסופו של הסיפור, חזרו השליחים וסיפרו: "עכשיו, העם צוחק". המלך נבהל. "אם הם צוחקים, זה סימן לא טוב. צריך לבטל את המס האחרון". בדימונה, כבר צוחקים.

מ"כיכר המיואשים", מוביל אותי אחד הצעירים לביתה של משפחת עמר, לראות עוני של ממש. "זה "יגניב" אותך. הבסיסו. שפירושו: זה מרשים, חזק, מדליק. הם צוחקו. הכניסה לבית משפחת עמר, מנפצת באחת את האשליה המתוקה שאצלנו, אין דברים כאלה.

משפחת עמר בצל הקדושים

איך אפשר בכלל לתאר את הבית? אולי על דרך השלילה, של מה שאין בו. אין מכונת כביסה. אין מקרר שפועל, אין כיריים של גז, אלא להבה תקינה אחת. אין מיטות לכולם, ואין ארונות אחסון. אין טיח על הקירות, אלא טיח המשחיר מן הרטיבות, ואין זכוכיות בכל החלונות. אין בגדים ללבוש, ואין נעליים. אין כמעט אוכל במקרר שאינו פועל, והוא משמש מחסן לסירים אכולים, שאין בהם אוכל.

בבית 6 נפשות: אב, מרדכי, העובד ב"משקם" בעבודות שמירה, תמורת 160 שקל לחודש, נכה ברגלו. לעתים, הוא עוזר לאנשים לסחוב בשוק, ובתמורה מקבל ירקות למשפחה. יש אם, חולה תבה, נטולת שיניים, שעברה לא מכבר ניתוח קשה. יש אחות, זהבה, בת 24, הלוקה בפיגור שכלי. יש משה, בן 17, לפני גיוס, העובד פה ושם; מאיר, בן 12, תלמיד בית ספר, ויוספה הנה. הנה, בת 16, שמחזיקה על כתפיה את עול המשפחה. הניקיון הבולט כל כך על רקע העוני המחריד, הוא כולו שלה.

יש טלוויזיה שנרכשה זה עתה בתשלומים, והיא מכוסה בכלי יקר, שיש לשמור עליו. ובעיקר, יש תמונות, של קדושים וצדיקים. בבא סאלי, אבו חצירה, שוב, כמו המדינה, לא הפליאו לעשות למען משפחת עמר. ויש גם סיפור שנגמר בדימונה.

לפני כחודש ימים, מילאה המשפחה טופס לוטו. יצאו 6 מספרים נכונים. את הטופס לא שלחו, בגלל שלא היו להם 5 שקל למלא ולשלוח. אין בסיפור הזה שום טרגיה, רק עוד הערה על המצב. הניסיון לתרגם את העוני העלוב הזה למספרים וסכומים, נתקל בקשיים טכניים. עוד מדברים שם בלירות ישנות, לא מדויקות, ומתקשים לתרגם למטבע החדשה, או לריכוזי נתונים.

מקומה של זהבה, על כל פנים, היה צריך להיות במוסד. פוחד להכניס אותה לשם, שמא יפסידו את הקצבה המשלמת את פיגורה. זהבה דווקא פורחת בבית, מציגה בגאווה עצמה זוג נעליים חדשות שקנה לה האבא, עטופות בשקית נר, כאוצר נדיר שהתגלגל לידיה. שנים לא היו בבית נעליים חדשות. הנה, לומדת הנה, תפילה. מאז שהיא זוכרת את עצמה, לא היה לה בגד חדש לחג.

"לא איכפת לי", היא אומרת, "אף פעם לא היה לי איכפת". באותה רוח, לא איכפת לה שחברותיה מסרבות לבוא אליה הביתה, מפאת עליבותו. יש רק חברה אחת שנכנסת לפה, וזה מספיק. לא איכפת לה, שפעמים רבות לא יצאה לטיול בית הספר, כי לא היה כסף. קצת היה איכפת לה שלא רצו אותם בשכונה הזאת בתחילה, אבל עכשיו כבר התרגלו אל עניים. בצלילות מפחידה היא אומרת: "אני רואה שאנחנו יותר עניים מהאחרים. אני באה לבתים אחרים, ורואה שזה אחרת. אלי לא באים. פעם, מורה רצתה לבוא לביקור בית. לא נתתי לה לבוא. התביישתי". ועם הכל, לאחר הכל, הנה מאמינה שתצא מזה. בדרך הטבעה, היא מלמדת שיעור קצר בתורות היהדות. היא מצביעה על בית סמוך, מתקלף ועלוב למראה. "אלה הרבה יותר עשירים", היא אומרת, "אבל יש גם הרבה יותר עניים" ומתלווה אלי לביקור אצל משפחה שיש לה 17 ילדים. הכל יחסי.

העוני כמגיפה מתפשטת

חברת שפע, מטבעה, נוטה לדחות על הסף את עובדת קיומו של העוני בתוכה. כאשר אין עוד אפשרות להדחיק, נוח לראות העוני כמשהו רחוק, השייך לאנשים אחרים, לא מוכרים, שאינם מגיעים לסף ביתך. חוקרי רווחה יודעים לספר, כי כך היה גם באנגליה של המאה ה־19, בטרם התגבשה כמדינת רווחה. העשירים היו עשירים, העניים היו עניים, ובין השניים לא היו כל נקודות מפגש. כל זה נגמר, כאשר מתוך שכבות העוני, שגם מצבן התברואתי היה ירוד בהתאם, התפשטו מגיפות קשות, שפגעו גם בעשירים. לפתע, אי אפשר היה עוד להתעלם והעוני הפך לאיום על החברה כולה. באנאלוגיה לימינו, אין העוני נשאר כביצאות שאפשר להתעלם מהם. ההבדל היחיד הוא, שאת המגיפות של אז, הוליך איום חברתי ופוליטי המכרסם בחברה "הבריאה".

נתונים של השנים האחרונות, מראים כי "המגיפה" אכן מתפשטת, ניתנת למדידה במספרים יבשים.

השוואה של החיים מתחת לקו העוני בין השנים 1977 ו־1984.

ב־1977 היו 48.5 אלף משפחות מתחת לקו העוני. ב־1984 היו 86 אלף משפחות. ב־1977 עמד מספר הנפשות מתחת לקו העוני על 239 אלף. ב־1984 הגיע מספרן ל־346 אלף. ב־1977 נותרו 114 אלף ילדים מתחת לקו העוני וב־1984 עלה מספרם ל־146 אלף. בין השנים 77־84 עלה בכמעט 70 אחוז מספר המשפחות מתחת לקו העוני.

התמונה קשה עוד יותר, אם בודקים את מספר החיים מתחת לקו העוני, גם לאחר תשלום הקצבאות למיניהן. ב־77, נותרו 14 אלף משפחות מתחת לקו העוני לאחר תשלומי התמיכה. ב־84, נותרו מתחת לקו העוני 46 אלף משפחות, יותר מאשר פי שלושה, לאחר תשלום הקצבאות. התופעה מלמדת, כמובן, על השחיקה המאסיבית בקצבאות, שאיבדו מכוחן. והאינפלציה וימי אידוד העליונים, היו בשנים אלה האויב הגדול של העניים.

מקום טוב בראש הטבלה

השוואה עם 5 מדינות מערביות מעמידה את ישראל בראש סולם העוני והפערים

בקיץ 85', התקיים בלוקסמבורג כנס ראשון מסוגו. בכנס, דווחו ממצאים ונתונים השוואתיים על העוני והפערים ב־5 מדינות: ארה"ב, קנדה, אנגליה, גרמניה, שוודיה, נורווגיה וישראל. לסיכום הממצאים, אפשר לומר בביטחון מלא כי ישראל תופסת מקום טוב על מפת העוני והפערים. יש אפילו, שהיא מצליחה להגיע לראש הטבלה. ההבדל העקרוני הוא, שבכל מדינה אחרת, העוני יכול להיות מוגדר כ"בעיה לאומית". אצלנו, הוא סכנה לאומית, חברתית ופוליטית.

בישראל, ממדי העוני גדולים פי שניים מאשר במדינות סקנדינביה. היקף העוני בישראל (14.5 אחוז), דומה לזה שבארה"ב (16.9) ובקנדה (12.1). בשוודיה ובנורווגיה, מגיע העוני לכדי 5 אחוזים.

ישראל היא מן המדינות בעלות אי השוויון הגדול ביותר בהכנסות. החמישון התחתון, כלומר 20 אחוז מן האוכלוסיה העניה ביותר, מחזיקים ב־9.5 אחוז בלבד מן ההכנסה. רק בארה"ב נמצא אי שוויון גדול עוד יותר. לעומת זאת, מחזיקה ישראל בשיא בלתי מעורער בחלוקת ההכנסות בקרב החמישון העליון. החמישון העליון של ישראל, (20 אחוז מן האוכלוסיה העשירה ביותר), מחזיק ב־39.8 אחוז מן ההכנסות. אפילו ארה"ב מפגרת כאן אחרי ישראל, עם 36 אחוז בלבד.

בישראל, כמו בארה"ב, חמישית מאוכלוסית הקשישים (כ־20 אחוז), הם עניים. בנורווגיה, לשם השוואה, פחות מ־5 אחוזים מן הקשישים, הם עניים. בישראל, בארה"ב ובקנדה, הייתה לקצבאות למיניהן התרומה הקטנה ביותר לצמצום העוני. אחוז העניים בישראל שנחלץ מעוני בעזרת הקצבאות, מגיע ל־50 אחוז. בשוודיה, לשם השוואה, מגיע מספר הנחלצים לכמעט 90 אחוז.

תחולת העוני בישראל, גבוהה מזו שבשאר המדינות הנסקרות. לעומת זאת, עוצמת העוני היא הקטנה ביותר. משמעותו של ממצא זה: בישראל יש יותר עניים שהכנסתם קרובה לקו העוני מאשר במדינות אחרות, אך אינם יורדים מתחתיו.

הנתונים אינם חדשים, הנתונים חדשים אינם בנמצא, מסיבות שכבר ליטיקה. לאור המגמות האחרונות במדיניות הרווחה, השחיקה בקצבאות, ה"רפואה השחורה", ה"חינוך האפור" והפרטות המס, סביר יהיה להניח שהפערים בישראל רק הלכו והגדלו. בישראל לא נמצא אמנם כותרות כמו: "20 מליון אמריקאים סובלים רעב" (כמו בדו"ח שהתפרסם לא מכבר מטעם אוניברסיטת הרווארד), או סיפורים מסמרי שיער על אלפי ילדים ללא־בית, המסתובבים ברחובות לונדון, כפי שהתפרסמו לאחרונה בעיתוני אנגליה.

לעומת זאת, יש כבר בארץ מקרים של תת תזונה, הנוער מובטל ללא מעש. בארה"ב ובאנגליה, מייחסים החוקרים את התופעות למדיניות הרווחה של ממשל רייגן ותאצ'ר, המשמשת לנו מודל לחיקוי. חיקוי זה, אומרים, אינו נובע בהכרח מדימיון כלשהו בין המדינות, והמאפשר העתקה. סיבתו העיקרית פרוזאית הרבה יותר, והיא נעוצה בעובדה הפשוטה שרוב המומחים והפרופסורים קובעי המדיניות, יוצאים להשתלמות דווקא בארה"ב, ומייבאים את התפיסות בייבוא אישי. בארה"ב עצמה, יש לציין, מתקיים כבר תהליך של "חזרה בתשובה" ממדיניות זו של הנשיא רייגן. לא מכבר, סיכם זאת השבועון "טיים" במאמר תחת הכותרת: "עידן רייגן נסוג: מידת הרחמים וגישה ממשלתית פעילה (בתחום הרווחה — ל.ג.), צוברות תמיכה."

שייע אריה: איש קטן — לב גדול

יוקר המחיה של העוני

שירותי הרווחה בישראל הם הוכחה נוספת שלא כדאי להיות עני. אין לצפות מהם לחלץ את החלש מחולשתו

מאת ד"ר יצחק קדמן

הכותב הוא מרצה למדיניות חברתית באוניברסיטת בן־גוריון בנגב ולשעבר יו"ר ארגון העובדים הסוציאליים

אם זקוק מישהו לסיבה נוספת מדוע לא כדאי להיות עני בישראל, יתבונן בשירות ובטיפול הניתן לאוכלוסיה החלשה, וישתכנע. אין ספק, שניתן לאמץ את אימרתו המפורסמת של טיטמוס ולקבוע כי גם בישראל השירותים לחלשים הם שירותים חלשים.

שירות נאות לאורח הוא שאינו אחד המאפיינים של ישראל. דבר זה נכון שבעתיים ביחס לאוכלוסיה החלשה, שהיא מטבעה שתקנה יותר ומתוחכמת פחות. מילבד החולשה של הלקוח החלש מתמקד בשלושה היבטים: נגישות השירות, כוח האדם ויחס המטפלים. נכון יותר — היעדרם של שלושת אלה.

באותן פרוזקסאלי, לא מעט תחכום, כוח התמדה ומשאבים דרושים למי שמבקש לקבל שירות וטיפול במערכות הרווחה שלנו. מרבית השירותים הללו סובלים מרמה נמוכה של נגישות. שעות קבלה מוגבלות ובלתי נוחות, היעדר כל מידע כתוב ומסודר לגבי דרך קבלת השירות וזכויות הלקוח, רשימות המתנה ארוכות, כוח אדם חסר באופן כרוני, מיקום מרוחק ובלתי מתאים ולעתים אף תנאים פיסיים מבישים, הם רק חלק ממרכיבי חוסר הנגישות של שירותי הרווחה.

לכל אלה מצטרף באופן אבסורדי מרכיב נוסף, והוא מחיר השירות. חלק גדול משירותי הרווחה, גם לחלשים ביותר, אינו עוד בחינם. בשל אילוצי תקציב, המשמחים לפגוע ראשונה בשירותים לחלשים שאין מי שיגן עליהם, נדרשים הלקוחות, כולל העניים ביותר, לשלם עבור השירות. המחיר יום עבודה, במיוחד למי שמועסק על בסיס יומי. נסיעה בתחבורה ציבורית, הוצאה לא קטנה לקשיש החי על קיצבה, כמו גם ויתור על מזיות וחוויות לפרטיות, הם רק חלק מהמחיר שמשלם הלקוח עבור שירותי הרווחה שהוא מקבל ב"חינם".

אחת התוצאות הברורות של חוסר הנגישות של שירותי הרווחה היא הרמה הנמוכה של מיצוי זכויות של לקוחות בשירותים אלה. אין זה מקרה, שקרוב ל־50,000 משפחות ברמת הכנסה נמוכה ביותר, שהיו זכאיות לקבל קיצבת ילד ראשון למרות היותה לכלל האוכלוסייה, לא מיצו זכותן לקבל את הקיצבה.

אסתכן בקביעה, שלפחות בחלק משירותי הרווחה חוסר הנגישות אינו מקרי ובלתי מכוון. יש בו כדי לסייע בצמצום מספר הפניות למערכת, שאינה מסוגלת לתת מענה גם לאלה שהצליחו להתגבר על מחסום הנגישות והגיעו למערכת השירות. למי שהתגבר על מחסום זה לא מצפה שטיח אדום, בלשון המעטה.

דילמת האמנות הכפולה

אין ספק, שמרבית העובדים הסוציאליים ועובדי רווחה אחרים עושים מלאכתם נאמנה ובמסירות, אולם אין מדובר במלאכים. שכר עלוב, תנאי עבודה קשים וחוסר הערכה מוחלט של החברה ומוסדותיה, מביאים עד מהרה גם את העובדים המסורים ביותר לאדישות, התמרמרות, חוסר סבלנות, אובדן בניים ואפילו עוינות. רגשות שליליים אלה זורמים מדרך הטבע לנקודה החלשה ביותר במערכת — הלקוחות. הראשונים להיפגע מתופעות חמורות של שחיקה בקרב עובדי הרווחה הם דווקא אלה שזקוקים להם יותר מכל — האוכלוסיה החלשה.

דילמת האמנות הכפולה שבה מצוי נותן השירות — להיות נאמן הלקוח החלש או להיות נאמן למימסד המעסיק והכל יכול — גם היא מסתיימת לרוב שלא לטובתו של הגורם החלש מבין השניים. גם הפער הקיים במאפיינים הדמוגרפיים, בערכים ובהשקפת עולם בין המטפלים למטופלים אינו מסייע, בלשון המעטה, לאוכלוסיה החלשה הזקוקה לטיפול. רוב שירותי הרווחה מאופיינים בפטרנליזם מובהק, דמוקרטיזציה של השירות, שיתוף בקבלת החלטות ואוטונומיה של הלקוח, הם מושגים שלרוב נשארים רק בתיאוריה ובספרי הלימוד של המקצועות המטפלים.

עצם העובדה, שמרבית שירותי הרווחה לאוכלוסיה החלשה הם מונופול, הופכת את הלקוח ל"קהל לכוד", חסר אפשרות בחירה, שכל שנשאר לו היא זכותו לרטון וגם זה לא בקול רם מדי, שמא יפגע הדבר ב"זכותו" לקבל את השירות.

לרטון — אולי, להתלונן — ודאי שלא. הסכות להגיש ערעור במערכות הרווחה כמעט אינה קיימת. גם במקומות שהיא אפשרית, לא נעשה מאמץ רב מדי כדי להביא את עצם קיומה לידיעת הלקוח. מה גם שכל ערר ניתן לדחות בקלות בטענה של חוסר תקציב או היעדר משאבים.

הוא שאמרנו: אם אנו זקוקים לשכנוע נוסף לכך שלא כדאי להיות עני או חלש בישראל, לכו אצל שירותי הרווחה ותשתכנעו. במצבים הנוכחיים, הדבר האחרון שאפשר לצפות מהם הוא שיחלצו את החלש מחולשתו.

هكذا من الأصل

هكذا عن الأصل

מרדכי ואנונו כקדוש מעונה

בית־המשפט בישראל אמר את דברו בבירור ובמפורש בפרשת ואנונו. אבל הטלוויזיה האוסטרלית — הרי אל אוסטרליה הגיע ואנונו בנדודיו — אינה מוותרת על נושא שכזה. עורך הכתבה, המדלג על פני תבל בדילוגים דראמטיים מאד, מכריז אמנם כי ישראל יכולה לנסות ולשמור על סודות הגרעין שלה, אבל "מירוץ החימוש במזרח־התיכון מעניין את כולנו". כלומר, עיקר מעייניו של עורך התכנית — כך הוא מנסה לשכנענו — בצד המוסרי והאנושי של הפרשה. אך מה לעשות, והסנסציה הזולה השתלטה עליו. כך אנו צופים בכתבה מרתקת למדי, הבנויה כסיפור־מתח, אם כי לא ברור, מדוע האנשים מרחפים בה במין הילוך איטי ומה לריחוף זה ולנשק אטומי.

אפילו נקבל את התנוה שואנונו עשה מה שעשה ממניעים מצפוניים ואידיאולוגיים, הרי בית־המשפט הישראלי כבר אמר את דברו בעניין זה. אנו מגלים בכתבה כמה קטעים מחשידים מאד. בין הכמרים שאך טובת המין האנושי לנגד עיניהם. והם מגלגלים עיניהם לשמיים, ובין עיתונאים אנגלים

ואנונו: סיפור מתח

צדיקים בעלי מונופולין על המצפון, ובין טיפוסים תמהוניים ומפוקפקים, ושרלטנים של ממש — מסתובב לו ואנונו. הוא גם נטבל לנצרות, לאחר שישב במנזר בודהיסטי. כבר יש מי שמנסה להסביר לעולם, ישר מישראל, כי בעצם הישראלים מאשימים את ואנונו ושופטים אותו מפני שהמיר את דתו. השבט האכזר אינו סולח לו. וכך, ממש בזו הלשון.

מסתבר שהטלוויזיה סובלת הכל. והנה תוך כדי האירועים מסתבר כי הנושא אינו מוסרי טהור, אלא כספי טהור. כל הזמן מתנהל משא ומתן אינטנסיווי על סכומי־כסף גדולים, מעשרות אלפי דולרים ועד למיליון דולר. לא הכל נעשה לשם שמיים בלבד. הכתבה מערבבת בשרירות שני נושאים מרכזיים: השימוש בנשק אטומי שהוא בעייה כלל־עולמית ולא מיוחדת לישראל; וגילוי סודות ביטחוניים של מדינה לזרים, בעד בצע כסף. כל המלל והלהג של כמרים, עיתונאים ושאר נפשות טובות שחברו יחד במחזה זה לא יוכלו להסתיר את העובדה שבכל מדינת חוק, מי שמגלה סודות ביטחוניים ובוגד בארצו, בא על עונשו; גם אם עשה זאת מטעמים אידיאולוגיים טהורים. עובדה, גם בארה"ב, בריטניה וצרפת נידונו מרגלי אטום למאסר. האיש לא יצא בשם המוסר. הצדיק וישו להגן עליהם ולהאשים את המדינה שדנה אותם. אבל אנו חוזרים ונתקלים במוסר כפול. ואנונו עוד עשוי ליהפך לקדוש מעונה. בינתיים הוא רק מועמד לפרס נובל לשלום.

פרשה גורלית — תמונה חד־צדדית

אין פלא שדראמות אנושיות־פוליטיות, הגודשות את ההיסטוריה, חוזרות ונשנות במחזוריות. רודפות אותנו כאלות־גורל נקמניות. כזאת היא הדראמה שהוגדרה בתחילתה — בשנת 1954 — כעסק הביש, כאשר נחשפה חוליית ריגול ישראלית במצרים. החשיפה הביאה לידי תלייתם של כמה מחברי החוליה ולמאסרם הממושך של אחרים. בראשיתה, זו היתה לציבור הישראלי הרחב "דראמה של צללים". הדראמה המסתורית התפרצה לאחר שתססה כרעל מתחת לפני השטח, ב־1960, בפרשה הידועה כיום כפרשת לבון.

פרשת לבון היא ציון־דרך בהיסטוריה של ישראל. היא היתה עילה למאבק־כוח אכזרי ורב השלכות. זה היה מרד דור ההמשך של מפא"י ההיסטורית בדור בן־גוריון, האיש הכל־יכול. זה גרם את בידודו של בן־ג למשך שנים ארוכות וכאובות.

השאלה שזיעזעה את המערכת — מערכת שהיתה מעורערת מלכתחילה — מתנסחת במלים: "מי נתן את ההוראה?" עד היום לא מצאה השאלה את פתרונה המלא, וכמספר האנשים המעורבים בפרשה, כן מספר ההאשמות. מפתיע הדבר — ואולי יש בו אינדיקציה לדרך שבה נעשה לפחות הפרק הראשון בתכניתו של יהודה קווה על פרשת לבון — שדווקא בנימין גבלי, ראש אמ"ן דאז, שלכאן האשימו כמי שנתן את ההוראה, מופיע בתכנית כאילו היה הקרבן הראשי של הפרשה, וגבלי אף מעז ומאשים את לבון ובן־גוריון כאחד. הם כבר אינם מסוגלים להשיב לו.

מאחר שזה הפרק הראשון, אני נמנעת מלהביע דעה נחרצת. אבל שיתוף־הפעולה בין קווה (תסריט ובימוי), לבין המפיקה מאיה רוזקלר, שהביאה תכניות חשובות ומרתקות על ההיסטוריה הישראלית — הביא הפעם תמונה חד־צדדית מאד, מגמתית, מבולבלת ומקוטעת.

אמנם זכותו של קווה לקבוע עמדה משלו וגם לצדד בבן־גוריון — מה גם שהמנהיג הזקן נערץ כיום שוב לאחר שחזר וכבש את מקומו בלב העם. אבל אין קווה רשאי להביא דברים אך ורק מפיהם של מקורביו ומעריציו של בן־גוריון, רובם ככולם אנשי רפ"י, ולהתעלם כמעט כליל ממקורביו ותומכיו של פנחס לבון, שיצאו להגנתו: אנשי "מן היסוד" כמו הפרופ' נתן רוטנשטרייך, העיתונאי לוי יצחק הירושלמי והסופר עמוס עוז.

הדברים מגיעים עד לידי כך שיצחק נבון, נאמנו של בן־גוריון ומי שהיה מזכירו, משמש בתכנית גם כדוברו של לוי אשכול. כך משתבשת תמונה מסוכסכת והרת־גורל, רצופת מאבק אכזר, שניטש בין השאר את פרצופה של מערכת הביטחון. לפרשה זו היו היבטים אישיים ופוליטיים, ורב־משמעות היסטורית. בעקבותיה עלו וירדו אישים רבים, הוטל בהם דופי ובן־גוריון, המנהיג הגדול, נעשה אדם מבודד וגם שנוא.

אולי אמורה התכנית להוכיח את צדקת דרכו של בן־גוריון ולהראות כי נעשה לאיש עוול. אבל היא מבולבלת, חסרת עמוד־שדרה, ללא רעיון מנחה מגבש. התכנית היתה זקוקה לייעוץ מאנשי ההיסטוריונים הבקיאים בפרשה. יתכן שהפרק השני יתקן את המעוות ולא יצייר תמונה חד־צדדית כל־כך.

ילדים צריכים לדעת איפה להיוולד

גם ילדים צריכים לדעת היכן להיוולד. וודאי שלא כדאי להם להיוולד על גבול עיראק־איראן ולהיות בני העדה הכורדית. הם מוטלים מתים, כמו בובות שנפלו טרף לידי סאדיסט מטורף. הם מונחים בתנוחות מוזרות, מעוותות, לצד הוריהם המרוטשים. לאחר שהעיראקים פגעו בהם בנשק כימי. מישהו תוהה: האם נעשה הפעם שימוש בפצצת ציאניד או בנשק כימי אחר? והעולם אינו נזעק. רשתות הטלוויזיה ממשיכות להקרין תמונות מן השטחים. אנשי מוסר מוקיעים את ישראל.

אין ספק, עוול נורא אחר אינו מחפה על אי־צדק אחר. ובכל זאת, העובדה טופחת על פנינו למראה תמונות הזוועה והאימה: אנו מתמודדים עם מוסר כפול. ילדים כורדים אינם מעניינים איש. אפשר להרוג בהם בלי שהעולם המתחסד ישמיע קול. ואנו בוכים על נזק שנגרם לתדמיתה של ישראל, בעקבות התקוממות בשטחים, לעיראקים אין כנראה תדמית בכלל, ולילדים הכורדים אין פנים ואין מושיע.

עובדות כפי שנמסרו

כמבקרת טלוויזיה אני נאלצת להסתמך על מה שאני רואה על המסך. כאשר צפיתי בראיון עם חיים שור, איש מפ"ם, ב"זה הזמן", לא עלה על דעתי שהעובדות לא נבדקו כהלכה. איש לא טרח לשמוע מה בפיו של עורך "על המשמר", מה יוכל להשיב על ההאשמות החמורות שהשמיע שור בין השאר על סתימת פיות. גם אני הסקתי שמאמרו של שור, שבו יצא בביקורת על ספרו של יעקב חזן, "ראשית חרשה", סבל מפני התסמונת הסטאליניסטית של "על המשמר" ונדחה משום שבעיתון זה אין מפרסמים ביקורת על חזן. (בינתיים התפרסם המאמר במלואו, אבל לא ב"על המשמר").

מארק גפן, עורך "על המשמר", נזעק וטוען שיש כאן סילוף מודע. לדברי גפן, מאמרו של שור נדחה ללא כל קשר עם תוכנו. אלא בשל אורכו המופלג — 4000 מלה. זה עניין מוכר לכל מי שכותב בעיתון: מקפידים מאד על מספר המלים במאמר. מערכת "על המשמר" הציעה לשור להגיש מאמר מתומצת יותר. כדי להפריך את הטענה שהביקורת על חזן היא שגרמה את החלטת המערכת, נשלח אלי מאמר של נחמיה להב שהתפרסם ב"על המשמר" וכותרתו: יש לי ספק — מכתב גלוי ליעקב חזן עם צאת ספרו "ראשית חרשה".

אינני מוסמכת לשפוט בסכסוך בין שור ל"על המשמר", אבל תמוה בעיני שמערכת "זה הזמן" לא מצאה לנכון לבדוק את העובדות ולשמוע מה בפיהם של המואשמים. הרי זה כלל אתי ומקצועי מקובל. כך הוטעו אלי הצופים, ואני בתוכם. מכל מקום, לאחר שהסקתי מסקנות קשות, אני רואה לחובתי להביא לפחות את העובדות כפי שנמסרו לי.

זה מה שיש

דומה שכל העם הזה יצא מדעתו. בשטחים רועדת האדמה. ערביי ישראל מהלכים על חבל דק. ועם ישראל יושב בעוריו ובוקניה, צמוד אל מסך הטלוויזיה, ובוחר ברצינות גורלית באחד מארבעה פזמונים הדומים זה לזה להפליא. אני תוהה כיצד הצליחו הבוחרים להבדיל בין השירים ולבחור באחד מהם — שתשיר הזמרת ירדנה ארזי בתחרות הזמר אירוויזיון.

הטלוויזיה מקדישה ערב־שידורים כמעט שלם לעניין זה, שאף נהפך למרכז לשיחת היום. הכל נשכח כנראה ואנו מוצאים את עצמנו על בימה קיטשית של תחרות זמר עלובה, זולה ומזויפת. שירה בישראל היא נחשבת לאירוע לאומי. הקרתנות בהתגלמותה — אם אנו זקוקים עוד להוכחות.

ובכן, אנו צופים בירדנה ארזי. זמרת יפה תעימה שהופעתה חסרה ייחוד כלשהו. היא נשמעת כעשרות זמרות אחרות. והמפגן מר־טעם עד גיחוך. ראשית, מוצאים לנכון להקדיש זמן לפרקי חיים חשובים של ארזי. רבקה מיכאלי ממש מתרפקת עליה. זה מופרז ומבדיח. ובין לבין, השירים עצמם. הוולגאריות, חוסר הטעם והעמדה העלובה והחיקויית של צרי צרפתי משתוללים על הבימה. הכל נראה חיקוי של חיקוי של חיקוי של משהו קיטשי בתכלית.

מי מייעץ לירדנה ארזי בבחירת הגרדרובה שלה? הרי יש אצלנו כמה אופנאים בעלי שם וטובי טעם, שהיו מסוגלים להלבישה באופן מתקבל על הדעת, ולא להפוך אותה לצחוק. כאן הלבישו לה מין תחפושת שלא ממין העניין. הטעם הרע חוגג. הרי לכם הגיגה ישראלית. מכל מקום, אם לא תזכה ירדנה ארזי במקום הנכסף, הסיבה היא שכולם נגדנו. כך נאמר במפורש בשיחה בינה לבין מיכאלי. זה מה שיש.

מחוץ לקונסנזוס

מכבר הרמתי ידיים בכל הקשור לתכניות בידור בטלוויזיה. מי שכהנה מתפלויות אלו — ראוי להן. אך לעתים גם אני רוצה להשתתף בקונסנזוס הלאומי ביחס לרבקה מיכאלי כמנחה. אין חולק שמיכאלי היא קומיקאית מוכשרת כשר, אינטליגנטית ובעלת קסם אישי רב. אבל כמנחה היא מאבדת את כל החן האישי שלה. היא מדברת בבימות דידאקטיות של גננת ומגייסת לעזרתה חיוכים מחניפים. מין רצון טוב המופגן כלפי הכל.

אם המדובר בזמר או בדרן מצוי שהגיע במסע פרסומת אל "סיבה למסיבה", אין טעם לבוא בטענות. זה מנהג המדינה שבה הכל טופחים זה על כתף זה. אבל כאשר הראיון הוא עם הבימאי הצרפתי לואי מאל, אי־אפשר עוד להימנע מביקורת. מאל אינו רק אחד הבימאים המעניינים בקולנוע בדורנו. הוא גם אינטליגנטי מאד, רגיש, ואם לשפוט על־פי הופעתו, גם איש שיחה נעים וחכם. הוא יודע להתבטא כמיטב המסורת של אינטלקטואלים צרפתיים.

אבל מיכאלי אינה מצליחה משום־מה להתמקד בשאלות מרכזיות. ללא סיבה היא גולשת לעניינים שוליים, סתמיים ורכילותיים. עד שהיכרון השואה משתלב בחוויות ילדותו של מאל, השחקנית האמריקאית קנדיס ברגן שאיכזבה ולא הגיעה לישראל יחד אתו. הראיון ממשיך להתדרדר כאשר אל מאל מצטרפים חבר־הכנסת אליהו בן אלישר ועודד — שניים שיש קווי דמיון בין סיפורם לפרשת הילד היהודי בסרט החדש של מאל.

אני צופה במסך ותוהה כיצד מצליחה מיכאלי להחמיץ כל חלקה טובה בראיון. מה גם שהיא מדברת עברית ומאל עונה לה בצרפתית. אולי כך זה יעיל ומהיר יותר, אבל זה נראה ונשמע כמו דו־שיח של חרשים. שיאו של הראיון הוא ברגע שמגלה מיכאלי למאל, כי לנו בישראל יש קשה לשמה, ברגע זה כיביתי את הטלוויזיה: עכשיו אני במופגן מחוץ לקונסנזוס.

חשיבה חדשה

אהוד יערי הוא בעיני כתב הטלוויזיה האינטליגנטי והמיומן ביותר. כוונתי לדיווחיו מן השטחים. אין מקום לעשות השוואה בסלה בין הדיווחים והפרשנויות שלו, לבין דיווחיהם של אחרים שאף אינם מסוגלים לפרשנות.

על רקע תנועת המרי הגוברת והולכת, חושף הפעם יערי את הוויכוח הפנימי הגועש בין הפלשתינאים. זה מצטייר כתחילתו של מאבק רעיוני, מאבק פלג בפלג המזכיר באופיו — אם כי עדיין לא בעוצמת האלימות — את מה שקרה בלבנון השסועה.

נעשה נסיון לרצוח את ג'ק חומו, עורך עיתון אש"ף בשטחים. בנס ניצלו הוא ובני משפחתו. בסבך הסתירות, מאשים חומו את הצבא — שהוא לוחם נגדו — על שלא נקף אצבע להגנתו. בצד האחר של המתרס, הד"ר מוסה אבו, חבר הפרלמנט הירדני. גם בחייו ניסו להתנקש. הוא תומך בירדן בגלוי, שואף לאיחוד עימה ואינו נסוג כהאריה מעמדתו. הופעה נדירה למדי של אחד מתומכי ירדן בשטחים. בא יו"ר הסופרים הפלשתינאים וקובע שירדן אינה ולא תהיה נציגת הפלשתינאים. ברחוב הערבי נסגרים תריסי־החנויות בשעה אחת־עשרה ר חבורות צעירים שארשת פניהם מאיימת, שומרים על שלמות השביתה.

שמאל אחר מתבלט ברחוב, מזהיר יערי, שמאל קיצוני בעמדותיו ובעל הכרה פוליטית לאומנית מקצינה והולכת. הכרה זו מוצאת ביטוי גם בשירה ובאמנות, וכמובן בשיחות עם יושבי קרנות. עד כדי כך שגם הד"ר מובארק עוואד שהטיף למרי אזרחי בלתי אלים, מדבר על חשיבה חדשה בעניין חיפה ויפו. אולי לא חדשה כל־כך אבל כיום איש אינו חושש עוד לתת לה ביטוי פומבי ומתריס.

מכתבים למערכת הארץ

דמוקרטיה נוסח החינוך הדתי

מורים ומנהלי בתי־ספר, רבים מהם מהזרם הדתי, מאשימים את עורכי תוכניות הלימודים לחינוך לדמוקרטיה, בנטיות שמאלניות. רבים מהם גם יוצאים מתוסכלים, עם תלמידיהם, מהמפגשים עם מורים ותלמידים ערבים.

אם הגדרת "דמוקרטיה" היא שיטת ממשל שבה מקיימים בחירות והרוב שולט, הרי לא, אזי הקנאים והלאומנים ודאי יסכימו לה, כל עוד רוב הציבור תומך בהם. משטר "דמוקרטי" כזה היה קיים בין השאר בגרמניה הנאצית וברוסיה תחת סטאלין וקיים גם היום בארצות רבות.

אם, לעומת זאת, מקבלים את ההנחה שדמוקרטיה אינה נבחנת רק בשלטון הרוב כי אם בין השאר בזכויות המיעוטים השונים (לא רק לאומיים, אלא גם דתיים, פוליטיים, סוטים וכו'), בנכונות לשמוע את דעות הזולת ולהתייחס אליהן, גם ללא הסכמה, ובהכרה בזכותו של תלמיד למחשבה עצמאית, אזי לקנאי הדת והלאום אין ברירה אלא לכנות את אמנון רובינשטיין, עזר ויצמן, שולמית אלוני וליברלים אחרים במילת הגנאי "שמאלני".

בעיני המורים ומנהלי בתי־הספר המתנגדים לשלילת הארץ על סמך הבטחה אלוהית שאין עוררין עליה, כל חינוך לדמוקרטיה הוא בהכרח עם תעמולה שמאלנית. אבל במערכת חינוך של מדינה דמוקרטית מחויבים מורים ומנהלים כאלה להשלים עם העובדה שיהיו מי שיביעו בקול רם דעות שונות משלהם, גם בין כותלי בתי־הספר, ואפילו הדברים נשמעים באוזניהם כחילול הקודש וכפירה בעיקר.

אין תמה שמורים כאלה אינם עומדים בוויכוח חופשי כמחויבים להקשיב לדברי הזולת. הם אינם מסוגלים להורות שאולי השני צודק. בינתיים הם נוטים מאי־הסימטריה שבין אמונותיהם ובין האמונה הדמוקרטית שלכל אדם הזכות להביע את דעתו.

יש לקוות שיהיו גם בין תלמידיהם בעלי אומץ אינטלקטואלי שיעזו לקום ולומר את דבריהם כל עוד המשטר הדמוקרטי־למחצה שלנו מחזיק מעמד, אבל גם החינוך לאומץ אינטלקטואלי כזה ודאי ייחשב לתעמולה של המאפיה השמאלנית.

אברהם הרצברג
חיפה

טומאת המתים וקדושת החיים

הון עתק משקיעים מוכיידה בהרס כביש קיים. כביש טבריה־צפת, וסלילתו מחדש על גבי קורות בטון חלולות, ששואבות כביכול את הטומאה החוצה. זאת כאשר מערכת הכבישים, בתחומי הקו הירוק, רעועה בגלל חוסר תקציב הולם. הכבישים ההרוסים ברחבי הארץ ממשיכים לגבות מחיר דמים. מסתבר שאילו היתה רמת הכבישים התחת לזו שהיתה בארץ בשנת 1975 — היו נחסכים כ־400 הרוגים מתאונות־דרכים בשנה.

אין לכך אלא הסבר תיאולוגי אחד — בישראל הימי־ביניימית של 1988 נעשתה טומאת המתים חשובה מקדושת החיים!

אהוד בן עזר
תל אביב

מדוע מכשירים רפתות

למאמרו של מאיר שלו בעניין חמץ ברפתות:

הציבור היהודי גם שותה בפסח חלב שנחלב לפני פסח... ואמרי, אף שהפרה אכלה חמץ. הבעיות הן מכיוונים אחרים, ושניים הם:

ניקוי הרפת והכלים מחמץ מוער כדי שלא יזדור חמץ לחלב לאחר חילובו.

מאכל חמץ בפסח — אינו אסור רק באכילה כי אם גם בהנאה כלשהי.

האכלת הבהמות היא כמובן הנאה. וכן כל חלב הנוצר מחמץ — הנאה הוא מן החמץ. ולכן פרה שאכלה חמץ — החלב שלה (וגם זאת רק לדעות מסויימות בהלכה) אסור בשתייה, כי נהנים באמת מן החמץ.

הרב משה ראובינר
חיפה

כבשת הרש

השבוע חזרתי מנוטינגהאם, בריטניה. והבאתי העתק ממפה של המזרח התיכון ושל ישראל עם השטחים שלום, תחת השם "כבשת הרש" (The poor man's lamb).

מדוע משרד החוץ שלנו אינו נוקט יוזמה, כל־כך פשוטה כמו הכנסייה הבפטיסטית בנוטינגהאם שבעילון שלה מצאתי את המפה הזאת?

דני פרידמן
רחובות

המחירים הנמוכים ביותר — בפיקנטי. תשאל את מס הכנסה.

ועד עובדי מס הכנסה ר"ג
כרטיס הנחה לעובד
שם ....
ת.ז. ....
חתימה ....
חותמת הועד
עד ליום
חתימה
כרטיס זה אישי. לא ניתן להעברה.

• כרעיים עוף 4.90 ש"ח	• שוקיים מעושנות 7.90 ש"ח
• כנפיים 1.90 ש"ח	• המבורגר 9.90 ש"ח
• חזה עוף 9.90 ש"ח	• קבב 10.90 ש"ח
• צלעות כבש 29.90 ש"ח	• כבד עוף טרי 9.30 ש"ח
• סטייק כבש 29.90 ש"ח	• טבעות הודו 11.90 ש"ח
• זרוע כבש 29.90 ש"ח	• אוסובוקו הודו מעושן דל שומן 8.90 ש"ח

ועד עובדי מס הכנסה גוש דן יגידו לך:

כאשר ביקשו, בדצמבר 84', פקיד השומה גוש דן לשעבר, דעואל בר יוסף והעובדים במס הכנסה הנחה בשיעור 25% על כל מוצרי פיקנטי – הם היו בטוחים שיקבלו אותה: הם יודעים מהו פער המחירים המקובל בענף ורגילים, כנראה, "לסחוט" הנחות ממפעלים. המעניקים להם, מצידם, הנחה, אולי, כ"תעודת ביטוח" מפני התנכלויות שלטונות המס. להפתעתם – הימנה מכל מפעלי פיקנטי אותן ההנחה... המחמירה והיוקרתית של פקיד השומה. מחלקה זו – שערכה בדיקה מדוקדקת בתיקי פיקנטי במשך שנה וחצי – הגיעה חודש קודם לכן למסקנה כי המחירים המקובלים בפיקנטי – הינם המחירים הנמוכים ביותר – ללא כל פערי תיווך. מחירים אלה – ללא כל פרוטקציה – נהוגים לגבי כל הצרכנים כולם. מפעלי פיקנטי שילמו – ומשלמים, כידוע – מחיר יקר כאשר מנעו מעובדי המס את ההנחה המבוקשת. הסק גם אתה את המסקנה. קנה בפיקנטי – וחסוך כסף רב.

ידיעות אחרונות קובע: פער מחירים של 81%

כנפי עוף נמכרים ב־3.45 ש"ח ברשת ה"קואופ (הריבוע הכחול"). רשת "פיקנטי" מוכרת אותם ב־1.90 ש"ח בלבד, פער־מחירים של 81%.

ידיעות אחרונות

100 מטר מכביש גהה

איך להגיע?

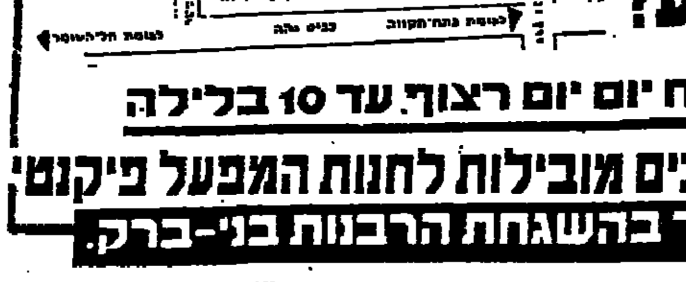

פתוח יום יום רצוף עד 10 בלילה

כל הדרכים מובילות לחנות המפעל פיקנטי
כשר בהשגחת הרבנות בני־ברק.

קנה היום — שלם בל"ג בעומר

עבדים היינו
לפרעה מחיר ברשתות השיווק וכו'
ואילו לא הוציא
רבנו פיקנטי נקניק, בשר וסלטים טריים במחיר הוגן
הרי אנו משועבדים
ולא טועמים מכל הטוב של מוצרי פיקנטי
בכל דור מצווה עלינו
לספר במעשי פיקנטי
רחוב השומר 102 בני ברק
וכל הודע טעמי פיקנטי ועושה חג לעצמו ולמשפחתו
ב...
הרי זה משובח

השנה כשר לפסח

פתוח יום יום רצוף עד 10 בלילה — כולל חול המועד

נקניק, בשר, סלטים פיקנטי

השומר (כהנמן) 104, בני־ברק טל. 774865

תרבות וספרות

ש"י עגנון / פרקים מתוך "ספר תכלית המעשים" שאינם כלולים ב"האש והעצים"

הקדמה

א

אבי ז"ל קרא לאחרית דבר שבסוף הכרך השמיני של כל כתביו "האש והעצים", "התגב־לות". בהתגלות הביע את אי שביעות רצונו מן היצירה הזאת, וכה כתב על הסיפור "ספר תכלית המעשים":

"ספר תכלית המעשים מיועד היה לספר מעשי אחינו שבגליציה בזמן שהיו שרויים בצלה של מלכות אוסטריך ומעין מנוחת שלום היתה שם עד לאותו תשעה באב שנת תרע"ד שהתחילה בו המלחמה הגדולה שממנה התחילה הפורענות שמהלכת על כל הרוחות ובכל הארצות עד שירחם המרחם על עולמו ויאמר לצרותינו די.

"סיפור המעשה פותח בשלושה חסידים שנוסעים אל רבותיהם, כל אחד לרבי אחד. הדרך נסיעתם מזדמנים להם המון בריות יהו־דים ונכרים מכל האומות שהיו בגליציה. מתוך גלגולי דברים והירוק המאורעות כל גליציה כולה מתגלגלת ובאה כמות שהיתה דור אחד קודם לימות המלחמה. מוסיף על זה סיפור ראשית צמיחת אהבת ציון ויסוד המושבה מחניים שבגליל העליון, שמשירי המתיישבים ראיתי כאן בירושלים ובשאר מקומות בארץ.

"בכן: מוכן היה ספר תכלית המעשים להיות ספר ביניים בין ספר הכנסת כלה וספר אורח נטה ללון. כשנמצאתי בתוך העניינים היו המעשים מתגלגלים ובאים ושופעים הולכים ועומדים לפני בלא שום מחיצה והיו מבקשים להכתב. באו בטילים הרבה ולא כתבתי אותם. ומאחר שאין מאורע שכוח חוזר לו לסופר מתייאש אני מלהשלים את הספר שהיה שלם במחשבה ובראייה".

ב

בין כתבי היד של אבי מצאתי פרקים נוס־פים לספר "תכלית המעשים". כיון שהיו לו הפרעות שונות או בלשונו, בטילים הרבה, וב־מיוחד הלחץ מצד ההוצאה להכין כבר חדש בהקדם הביא רק חלק ממה שהיה צריך להיות בספר תכלית המעשים, וגם אותו חלק שהביא לא הביא בשלמותו.

אני מביאה כאן פרקים שהיו כבראה המשך של הפרק אהבת ישראל. בפרק אהבת ישראל שהוא פרק בספר תכלית המעשים אומר כל אחד משלושה הנוסעים לספר על רבו ובמה גדולתו. אלא שרק ר' אברהם יצחק סיפר את סיפורו. בחלק שניתן כאן יבואו גם סיפוריהם של ר' יצחק יעקב ור' יעקב יוסף.

מלבד הפרק המובא כאן יש בעזבון עוד קטעים, קצרים וארוכים וגם קטעים מקוטעים. בחלקם הם המשך לסיפור ואני מקווה לפרסם אותם לקראת יום הולדתו הבא של אבי (המשך לפרק הניתן כאן יובא בגליון הבא של: "תרבות וספרות").

אמונה ירון

עגנון: ספר ביניים

א

המתין לו ר' יצחק יעקב לר' יעקב יוסף, כדי לחלוק לו כבוד שיספר הוא תחילה. כיון שראה שהוא שותק פתח ואמר, אהבת ישראל מדה גדולה היא, אשרי מי שזוכה לכך. הלואי וזכיתי אני לאהוב את מי שראוי לאהבה ואני מותר מלכתחילה על שאינם ראויים לאהבה. חס ושלום שאני מתבונן כלפי אותו צדיק שאהב אפילו את פושעי ישראל. מה שאמרתי לא אמרתי אלא כנגד עצמי. חייב אדם לומר את האמת שאם נתבונן יפה אין אדם עומד באהבת הראויים לאהבה, שאם רואה בהם שמץ דבר שאינו לפי רוחו מיד הוא מהרהר אחריהם, וההרהורים אלו ההרהורים מביאים לידי דיבורים יתירים והדיבורים יתירים מביאים לידי מעשים יתירים, שאינם תפארת לעושיהם, וכל שאינו תפארת לעושיו ודאי שאינו תפארת לקונו. אלא עד שאני מטפל בבריה קלה שכמותי מוטב שאפתח בשבחו של צדיק. ומאחר ששאלתם אותי מי הוא רבי שלי אומר לכם. האף אני אעשה כמעשה חברנו רבי אברהם יצחק שיהיה שכלל כל מעשי רבו במעשה אחד, היינו באותה המדה שהוא עיקר מדותיו.

ועיקר מידותיו של רבינו מהו, עיקר מדותיו הוא מדת צדקה, היינו נתינת צדקה לעניים, כל המעות הבאות לידו מחלק הוא לעניים. ואין עיניו רואות מה ידו נותנת. כשהוא נוטל נוטל דרך מחד וכשהוא נותן נותן בידיו ממש, מידו שלו לידו של העני. וארבעה פתחים בביתו, ממש כביתו של אברהם אבינו עליו השלום, כדי שלא להטריח על העניים, שכל פתח שהעני רואה נכנס ונוטל. נמצא עני ערום ויוצא מפתח אחד ונכנס בפתח שני רבינו חוזר ונותן לו. ואם אומרים לו, רבי עני זה כבר נטל שתים שלוש פעמים, משיב רבינו ואומר, אדם טוב שזהו עלי כל כך כדי לזכותני במצות צדקה אם כן אכפיל לו נדבתו. נדבתו הוא אומר ולא נדבתי, שכוח שלוקח ממנו רואה הוא את עצמו כאילו נדבה הוא עושה עמו. מימיו לא לנתה פרוטה בבית רבינו וכל לילה קודם שעולה על מטתו ממשמש בבגדיו ואם מוצא פרוטה שולח אותה לעני. ופעמים שאין רבינו יכול לישון, יורד ממטתו ומחפש בסדקי התיבה שבשלחנו, שמא נפלה לשם פרוטה, שמרגלא בפיו סוד השינה תלוי במעשה הצדקה, שאדם מישראל עושה עם חבירו, וכשאדם מישראל אינו מוצא שנתו, הוא מחמת שחבירו שרוי בצער ממון. עד היכן מדת צדקתו, שפעמים הרבה מכר את חלקו בגן עדן לשם הכנסת כלה עניה או כדי לקנות סוס לבעל עגלה שמת לו סוסו. ומעשה פעם אחת בא אצל רבינו עשיר גדול מעשירי המדינה שהלך להשתדל לפני שרי המלכות ליתן על ידו בנין קסרקטין שמשתכרים בזה הרבה, ובא אצל רבינו לבקש ברכה לנשיאת חן לפני השרים, ואדם שכזה כשהוא הולך להשתדל בדבר שכזה מלובש הוא בבגדים יקרים כדי לעשות רושם על השרים. אותו היום קודם שבא אותו העשיר בא עני אחד שעמד להשיא את בנו ולא היה לו רחמנא ליצלן מלבוש להלביש בו את החתן ואין צריך לומר בגדי החתנה. כשראה רבינו את העשיר כשהוא מלובש בגדים נאים והדרת שער של כך וכך דינרי זהב עליו, ציווה רבינו להביא בן אותו הקבצן [illegible] לו. [illegible] אוהב לייגע את הבריות בדברים יתרים חזר מיד ואמר לאותו עשיר הרי בעל עסקים אתה ומבין בסחורה אתה, שמא רוצה אתה לעשות עסק טוב? אני אתן לך מחלקי בגן עדן כך וכך ואתה קרקע באמת האדרת שלך ואתה נותן לי את האדרת. העשיר שהיה פיקח לא עמד על המקח לומר אני מבקש אמה יתירה אלא פשט את אדרתו והניחה לפני רבינו. שמא אתם שואלים וכי הדרכו של חסיד לבוא לפני רבו בבגדי דרך, אלא אף מזה יכולים אתם לראות צדקתו של רבינו, שמחמת מצות נתינת צדקה מוסר הוא עצמו מכל הנאה ואפילו מהוספת תנור, שבאותם העצים ראוי להסיק אצל חולים ויולדות וזקנים. כשם שמוסר עצמו מתנור הם כך מוסר עצמו משאר רוב ההנאות. דר הוא בבית חומר ושרוי רוב ימיו בתעניות ולובש קרעים, ואם מביאים לו איצטלא נאה או טלית חדשה נותנן לתלמידי חכמים עניים ולחתנים בני תורה, ופעמים לסתם עני שאינו לא בתורה ולא בחכמה, ופעמים עני שכזה חשוב בעיניו מבעלי תורה, שאומר הוא רבינו, עני בן תורה מתנחם בתורתו, מה שאין כן עני עם הארץ שאפילו דעת תורה אין בו. כאמור לכם דבר הראוי להשמע. בפורים שעבר נזדמן לי להיות סמוך לעירו של רבינו. אמרתי לי אסע אצל רבינו ואראה היאך הוא מקיים מצות שמחת פורים. עגלה מטבעי אינה. עמדתי ושכרתי עגלה ונסעתי והגעתי ממש בשעה שרגיל הוא רבינו לישב בסעודת פורים. לאחר קבלת שלום שאל אותי רבינו מה הביאך לכאן. נתביישתי לומר ביקשתי לראות היאך רבינו מקיים שמחת פורים, שרבינו אינו אוהב כשמבקשים במעשיו, [illegible] בנתינת צדקה. [illegible] שהוא יושב בלא [illegible] שמא חלה ברגליו. [illegible] איני ושאלתי, רבי חושש ברגליו? [illegible] ברגלי. התחלתי מהרהר חס ושלום שאירע, אבל הרי הוא יושב על כסאו בפנים שמחות. רבינו שאינו אוהב שמתייגעים עליו השיב ואמר לי, מכיר אתה את ....? נענעתי בראשי ואמרתי לו, מכיר אני. אמר רבינו, אם אתה מכיר אותו אפשר שאתה מספר לי עליו, כיצד נוהג הוא על שולחני בסעודה של מצוה. אמרתי לרבינו, בסעודת מצוה רוקד הוא על שולחנו של רבינו בין הקערות והכוסות, ואפילו כל השולחן מלא קערות וקיתוניות וכוסות ובקבוקים אינו נוגע ברגליו בשום כלי. השיב רבינו ואמר לי, יפה יפה יצחק יעקב אוהב אני אותך בשביל שאתה יודע לספר דברים כהוייתם. כשהוא מרקד על השולחן שמא מרקד הוא במנעליו? עניתי ואמרתי מקרא הוא מקיים, של נעליך מעל רגליך. חייך רבינו ואמר לי, אתה אומר מקרא ואני אומר פשוט, חולץ הוא את מנעליו כדי שלא יראו שהם קרועים ומטולאים ומרופטים. עכשיו צייר לך יצחק יעקב אני מכין עצמי לישב בסעודת פורים ואיני רואה את.... שאלתי עליו ואמרו לי אינו יכול לצאת. למה? מחמת שנקרעו מנעליו. עד היכן עד שלא יצא כל היום ואפילו לשם מעות פורים. נטלתי את מנעלי מרגלי ושלחתי לו, שאם אין לו מנעלים אינו יכול לצאת מביתו ואני אפילו אני יושב בביתי מביאים לי. ממעשה זה יכולים אתם להקיש כמה גדולה מצות צדקה בעיניו. ומצוה זו שתל בלב כל אחד ואחד מחסידיו, עד שכל חסיד וחסיד מחסידי רבינו רואה את עצמו קיים ועומד לשם נתינת צדקה והכן לסייע איש את אחיו. ודבר זה פעמים הוא ממש בגדר נסיון, שפעמים אפילו אדם שמוכן לעשות צדקה בכל עת ואפילו בעל צדקה מפורסם אינו מוכן לעמוד לחבירו בשעת דוחקו, ופעמים אף פעמים יש לו קורת רוח מזה שחבירו דחוק, כאילו מתוך שזה דחוק זה רווח. אף על פי שגמרא מפורשת היא אין אדם אוכל ממה שמוכן לחבירו. ברם דבר זה יש בו מעין לימוד חובה על ישראל ואין כדאי ללמד חובה על ישראל, כל שכן בדור זה שכל מיני מקטרגים אורבים לישראל לכל דיבור רע שאדם מישראל מוציא מפיו כדי לעשות מטעמים למי שמטעמים שכאלו אהובים עליו.

ב

עם שירבו נתאנח ועם שנתאנח הוסיף ואמר, אמרתי שמלבד מצות נתינת צדקה ששתל בנו רבינו ליתר אותנו לסייע איש את אחיו. וכי היה המעשה. סוחר גדול הייתי ובעסקים גדולים נתעסקתי וממון הרבה עבר על ידי. אירע בי דבר וירדתי מנכסי ומטה ידי לא עליכם ולא עלי ולא על שום אדם מישראל. עד היכן ירדתי, שיצתה שנה ולא נסעתי אצל רבינו כשם שאני רגיל, מפני שלא היה בידי כדי הוצאות הדרך. וראש כל נסיעותי אצל רבינו הוא לחג הסוכות, לפי שבחג הסוכות נוהג הוא רבינו לקרב ביותר את אנשי שלומנו ששמותיהם כשמות האושפיזין הקדושים, וכל מי ששמו כאושפיזא של אותו היום מקורב ביותר, ואני שיצחק יעקב שמי ששמי כשם רבי זוכה שרבינו מקרב אותי שני ימים, ביום טוב שני של חג שהוא יומו של יצחק אבינו עליו השלום וביום ראשון של חול המועד שהוא יומו של יעקב אבינו עליו השלום. אותה שנה ביום טוב שני של חג אחר התפילה נכנס רבינו לסוכתו בשמחה גדולה ונשק את כתלי הסוכה וישב על כסאו וזימן את האושפיזין הקדושים וכשאמר ליעול יצחק בראש והגביה את עיניו והביט לכל צדדיו ואמר יצחק יעקב שלי שב לימיני. מאחר שלא הייתי שם לא באתי ומאחר שלא באתי חזר רבינו ואמר מה זה יצחק יעקב כסא מוכן לך לשבת עם יצחק אבינו ואין אתה בא. אמרו לו אישי יאנקיל אינו כאן. אמר להם אפשר שיש כאן אדם שיודע מה טעם לא בא יצחק יעקב? אמרו לו יש כאן אדם מעירו של יצחק יעקב. בא מי שבא ואמר, בן עירו של אישי יאנקיל אני ומשער אני שלא בא מחמת שלא היה סיפק בידו כדי הוצאות הדרך שמטה ידו רחמנא ליצלן והרי הוא דחוק במעות. הפשיל רבינו ראשו לאחוריו ואמר, יצחק יעקב שלי דחוק במעות. יום טוב הוא מלהזכיר עניין מעות. למחר ביום ראשון של חול המועד לאחר שישב לסעודה וזימן את האושפיזין הקדושים ואמר ליעול יעקב בראש, הגביה את עיניו ואמר, היום הוא האושפיזא של יעקב אבינו עליו השלום ובדין היה להושיב את יצחק יעקב שלי לימינו של יעקב אבינו, אבל יצחק יעקב שלי אינו כאן מחמת שלא בא ומחמת שאין סיפק בידו כדי הוצאות הדרך מחמת שהוא דחוק במעות. אתמול ביום טוב קודש אי אפשר היה לדבר בזה, מחמת קדושת יום טוב, ואף היום לא אדבר בזה כדי שלא להשבית את שמחת המועד. אבל אומר דבר תורה, שדברי תורה כל שעה שעתם. והכן נאמר דבר של תורה.

פתח ואמר, שלשום יומו של אברהם אבינו היה האתמול יומו של יצחק היה והיום הוא יומו של יעקב אבינו. האבותנו ישראל קדושים הרי אנו בני אברהם יצחק ויעקב. הרי שצריכים היינו לרקד עד לשמים מתוך שמחה שזכינו להיות מבניו של אברהם יצחק ויעקב, אלא אם אין דעת אין כח, שהרי אם אין דעת לאחוז במדותיהם של האבות אין כח לשמוח ולרקד, ולישב בטל אי אפשר, שהבטלה מביאה לידי שעמום, אם כן אומר דבר, ולא דבר תורה, שאמירת תורה צריכה דעת והיאך אומרים תורה אם אין דעת. והבן אומר מה שאומר. ושוב הפשיל רבינו ראשו לאחוריו ונתאנח אנחה שוברת לב ופתח בניגון עצוב ואמר, עתידים בניו של אברהם אבינו עליו השלום ללמד זכות על אנשי סדום, שאנשי סדום כשנזדמן להם עני היה כל אחד ואחד נותן לו דינר וכותב שמו עליו ולא היו נותנים לו פת, וכשמת העני היה בא כל אחד ואחד ונוטל דינר שלו, ואילו בניו של אברהם אבינו לא נותנים לא פת ולא דינר. אנשי סדום נמצאה ביניהם בתו של לוט שבכל יום כשהיתה יוצאת לשאוב מים היתה נותנת בכד שלה מכל מזון ביתה ומכלכלת עני. ובניו של אברהם אבינו עליו השלום רואים את אחיהם ואינם חשים לכלכלו. מיד געו כל החסידים בבכיה. אחר שעה קטנה בא כל אחד ואחד אצל רבינו והשליש בידו שטרות כסף. לא יצאו שתים שלוש שעות עד שיצא שליח מיוחד לעירי והביא עמו תיק מלא כספי ושטרות. עמדתי על רגלי ועשיתי עסקים גדולים וטובים ותהלה לאל שכבר החזרתי כל מה שנתנו לי ועכשיו שעזרני המקום עשיתי חשבון כמה ריבית הייתי משלם אילו הייתי לווה ממלוי ריבית והרי אני מוליך אותן המעות לרבינו שיעשה בהן צדקה.

ג

עמד ר' אברהם יצחק וחיבק את ר' יצחק יעקב ואמר, מאחר שהתירו לנו רבותינו זכרונם לברכה לומר מקצת שבחו של אדם בפניו אומר לך רב נאה בורת לך. אשרי לחסיד שיש לו רב כרבך ואשרי לרב שיש לו חסיד שכמותך. עכשיו יהודים אהובים נשתה כוס אחת לחיי רבותינו שיהיו עיניהם פקוחות על מעשיהם של ישראל ומדריכים אותנו ללכת בדרך טובים. איזו פנים היה לעולם בלא צדיקים ובלא חסידים. לא אהבת ישראל ולא צדקה וחסד. ואם לאהבת ישראל היה כל אחד יוצא ידי חובתו שאוהב הוא את עצמו ואם לצדקה היה כל אחד יוצא ידי חובתו שמפרנס את אשתו ובניו. חס ושלום ששאר כל ישראל שאינם דבוקים בצדיקי הדור אין בהם אהבת ישראל וגמילות חסדים, מכל מקום מרובה אהבת ישראל ומרובים בעלי צדקה בין אנשי שלומנו. לא כך יהודים אהובים? עכשיו נגיה את הזקיקות שאינן מביאות לשום תכלית ונשתה כוס שמכל מקום יש בזה תכלית, שהרי מברכים לפניה שהכל נהיה בדברו ומברכים לאחריה בורא נפשות רבות וחסרונן, וברוך הוא וברוך שמו שממלא חסרונה של כל נפש. עם שהוא מדבר הוציא את הבקבוק ומזג את הכוסות ונתן לכל אחד ואחד כוס.

אמר ר' יצחק יעקב, בעצם לא היינו צריכים לשתות, שכבר הקדשנו את המשקה ליהודים שיורשנו לנו. אבל מאחר שמזגת לא יתכן לבייש את המשקה, והבן בשתה. נטל את הכוס ובירך והושיט ידו לשני חבריו ואמר לחיים רבותי לחיים ולחיי רבותינו שיחיו, שבזכותם אנו טועמים טעם חיים אפילו בגלות הזאת. ואף בזה יכולים לראות טובותיו וחסדיו ונפלאותיו של שמו יתברך, שיותר שהגלות נמשכת והולכת שותל הוא יותר ויותר צדיקים. אתם מוצאים לפני חמשה ששה דורות הוריד לנו לעולם את הבעל שם טוב הקדוש וכוחו יגן עלינו ואת תלמידו הקדוש המגיד וכוחו יגן עלינו, וכשארכה הגלות שתל את תלמידיו הקדושים של המגיד הקדוש שכל אחד ואחד בא לעולם כדי לתקן מדה אחת או יותר שהוצרכה לדורו. ומשארכה הגלות יותר נתרבו הצדיקים כדי שיתוקנו כל המדות כולן ונזכה לגאולה שלימה. חס ושלום שאני אומר שקודם הבעל שם טוב הקדוש לא היו צדיקים בעולם. אדרבא כל הדורות כולם מעוטרים היו בצדיקים גדולים וקדושים שאין הפה יכול לספר קדושתם וצדקתם, וכבר אמר צדיק גדול מה אתם סבורים, שקודם הבעל שם טוב היה גן העדן עומד ריקן? אלא שאני יצחק יעקב אומר עיקר צדקת הצדיקים היה לקשט את עצמם ואת השכינה, אבל הבעל שם טוב ותלמידיו ותלמידי תלמידיו עד לרבותינו ועד בכלל עיקר צדקתם עם ישראל, להדריך את כל אחד ואחד מישראל בדרך צדיקים. והבן לחיים רבותי לחיים ולחיי רבותינו שיחיו.

לאחר ששתה חזר ואמר, ראיתי מעשה ונזכרתי מעשה. מעשה בשני חסידים שהיו מאספים מעות בשביל עניים. לאחר שאספו כמה שאספו אמר אחד לחברו בוא ונכנס לבית המרזח ונשתה כוס שכר, ואם יעמידו אותנו בבית דין של מעלה לדין נוכיח להם את המצוה שטרחנו בשביל העניים. אף כך כשיתבעו ממנו למעלה את המשקה ששתינו אחר שהקדשנו אותו לאחרים נוכיח להם את הברכות שבירכנו ואת השיחות ששוחחנו על המשקה ואת הגלות המרה הזאת, שאדם מישראל צריך לסעד עצמו בטיפה מרה. ולא אטעה אם אומר שנזכה בדין.

דליה רביקוביץ / STONES

stones זה אבנים.
למה אמרת stones?
למה זרקת stones?
למה אתה עומד פה, ילד?
מה יש לך אתה לזרק stones על חילים?
למה אתה לא פוחד?
למה אתה לא מדאג, ועד לעתידך?
למה אמרת stones?
למה stones זה כל מה שיש לך בראש
וגם בידים?
איך אתה כל כך קל רגלים
ולמה אתה מתכון בכלל
בstones?
עכשו אמרנו stones.
ילד בן שבע, עשר, תשע, שתים־עשרה
כלם זורקים stones.
עולים בסער חיותי מבין המסטאות
בידים מלאות
בגוף עליו וקל,
כל מה שיש להם בראש זה stones.
והשמחה רבה,
אולי יספיקו גם להמלט
ויעלמו כחגבים בתוך פתחים סמויים
וזה יהיה היום
אללה אכבר בשבילם
יום של stones.
בין מעצר למעצר
אולי גם חבטת אלה
אולי גם ראש פצוע
יד שבורה.
הכל פתוח בשבילם.
ילדים, ילדים, ילדים, ילדים,
שובו הביתה ילדים
איך תחיו בלי מנוחה?

אמא מתהלכת

אמא מתהלכת עם ילד מת בבטן
הילד הזה לא נולד עדין.
בבוא יומו יולד הילד המת
ראש תחלה, גו ועקבו
והוא בידיו לא ינופף
והוא לא יצרח צריחה ראשונה
ולא יטפחו לו על אחוריו
ולא יחלפו טפות לעיניו
ולא יתגלו אותו
לאחר רחיצת הגוף.
הוא לא יהיה כמו ילד חי.
ואמא שלו לא תהיה רגועה ובאה אחרי
הלידה
וגם לא תהיה דאוגה לגבי עתידו,
ולא תשאל את עצמה במה תפרנס אותו
ואם יש לה די חלב
ואם יש לה די בגדים
ואם יש בחדר מקום לעוד עריסה.
הילד הזה צדיק גמור,
לא נברא בטרם נברא.
ויהיה לו קבר קטן בפאת בית הקברות
ויום וזכרון קטן
ומזכרת לא גדולה
ואלה תולדות הילד
שהרגו אותו בבטן אמו
בחדש ינואר 1988
בנסבות פוליטיות בטחוניות.

ישראל פנקס / לזכר אפרת אופק

הגשם היורד עלי השנה בודאי אינו שונה מן הגשם
בשנים שעברו חום ותקוה, עניני,
ארם פעמים.
בתל־אביב הגליל העליון וברומא,
חם בכל שתורים.

או רך ואפור, מהסס, זעיר כמו בכי,
בלונדון ובפריס,
בלתי מרגש כמעט בארצות הצפון,

אבל הגשם שירד פעם על בן העשרים והשלשים, על
בן הארבעים,
מוצא אותי היום כמי שחלף על השנים
האלה, כמי שהשנים האלה חלפו על פניו,
ומבחינה זו זהו אמנם גשם אחר, היורד על ארם ועל מקום
אחרים, ובזמן אחר.

שוב איני שומע את דבורו המהולהל, המישן — סימן
להתרחבות של הזמן —
כפי ששמעתי פעם בסטרטפורד,
או בבית עם התפי, ביתה של אלמנת קצין הימיה באולסיקורט,
גם לא את נאומו הוצבהלהבות המעודד להתחדשות

ולצמיחה. הגשם שהחל לרדת הלילה בצפון והמתפשט
עכשו עלינו שפלת החוף כלה,
המרטיב את הכרמוס הנא בגליל ואת הצבעוני
הכתם, ששם הפתיע אותנו ליד הכניסה לקיבוץ,
קברות של אנשים צעירים.

הגשם הזה אינו דומה לשום גשם שהכרתי.
הוא חסר צבע כמעט.
דבורו אינו מרמז עוד כפעם,
בעצם דומה יותר לשתיקה,

בדרכו הוא כאלו מנסה להגיד לי
שאין לי כאן הרבה זמן,
וכי עלי להזדרז ולהסדיר את העניינים
הקרבים שלי, דוקא כשאין לי ענין בנסיעה,
כשאני מרגיש שאינני לגמרי מוכן.

אחריו יבואו גשמי השיבה,
מלקים ברחות משנות הכמון,
המתנסן של הגפת,
אחריהם עוד גשם,
לבן אולי, סתמי, ללא שם.

מרץ 1987

יהודה עמיחי / שיר זמני (תרתי משמע)

הכתב העברי והערבי הולכים ממזרח למערב
הכתב הלטיני, ממערב למזרח,
שפות הן כמו חתולים:
אסור לבוא נגד כוון השערות.
העננים באים מן הים, החמסין מן המדבר,
העצים מתכופפים עם הרוח,
ואבנים עפות מכל רוח
ולכל הרוחות. זורקים אבנים,
זורקים את הארץ, האחד על השני,
אבל הארץ תמיד נופלת בחזרה על הארץ,
זורקים את הארץ, רוצים להפטר ממנה,
מאבניה ומאדמתה, אבל אי אפשר להפטר ממנה.

זורקים אבנים, זורקים עלי אבנים
בתרצ"ו ובתרצ"ח, בתש"ח ובתשמ"ח,
שמים זורקים על שמים ואנטישמים על אנטישמים,
רשעים זורקים וצדיקים זורקים,
חוטאים זורקים ומחטיאים זורקים,
גיאולוגים זורקים ותאולוגים זורקים,
ארכיאולוגים זורקים וארכיבריונים זורקים,
הכליות זורקות אבנים והמרה זורקת
זורקים אבני קדקד ואבני מצח ולב אבן,
אבנים שיש להן צורת פה צועק
ואבנים מתאימות לעינים
כמו משקפים,
העבר זורק אבנים על העתיד
וכלן נופלות על ההוה.
אבני בכות ואבני צחוק חצץ
אפילו אלהים בתנ"ך זרק אבנים
אפילו אורים ותמים נזרקו
ונתקעו בחשן המשפט
והורדוס זרק אבנים ויצא לו בית מקדש.

הו, השיר על יגון האבנים
הו, השיר הזרוק על אבנים
הו, השיר על אבנים זרוקות.
היש עוד בארץ אבן שלא זרקו אותה,
ולא בנו בה ולא הפכו אותה,
ולא גלגלו אותה ולא גלו אותה
ולא זעקה מקיר ולא מאסו בה הבונים
ולא קברו תחתיה ולא אהבו עליה
ולא הפכו אותה לראש פנה?

אנא, אל תזרקו עוד אבנים,
אתם מזיזים את הארץ,
את הארץ הקדושה, השלמה, הפתוחה,
אתם מזיזים אותה אל הים
והים לא רוצה אותה
הים אומר, לא בי היא.
אנא, זרקו אבנים קטנות
זרקו שבלולים מאבנים, זרקו חצץ,
צדק או אי צדק ממחצבות מגדל צדק,
זרקו אבנים רכות, זרקו רגבים שימתקה,
זרקו כרכר, זרקו ידידות,
זרקו את החול אשר על שפת הים,
זרקו חול מן המדבר, זרקו ניר
זרקו אבק זרקו רוח,
זרקו הבל, זרקו את האין
עד שיתעיפו הידים
ותתעיף המלחמה
ויתעיף אפילו השלום ויהיה.

עורך: בני ציפר

هكذا عن الأصل

صكذا عن الأصل

תרבות וספרות

מרגריט יורסנאר / האלמנה אפרודיסיה

תירגם מצרפתית יהושע קנז

קראו לו קוסטיס האדום, מפני ששערו היה ארמוני, מפני ששפיכות דמים לא־מעטה נזקפה לחובתו וביחוד מפני שלבש מקטורן אדום כשהיה מעז פנים ויורד אל ידיד הסוסים להבריחו איכר מבועת למכור לו בזול את הטוב בסוסיו, מחשש שאם לא יעשה כן, יסתבך במי־תות חטופות, שונות ומשונות. הוא חי במסתור שבהרים. מהלך שעות אחדות מכפר הולדתו ותקרמה הצטמצמו כל מעלליו בכמה רציחות פוליטיות וביזור יפת כעשרה כבשים צנומים. אמנם יכול היה לשוב ללא חשש אל מפתנו שבכפר, אך היה מאלה שיותר מכל חביבים עליהם טעמו של אוויר המרחבים וטעמו של מזון גנוב. אחר־כך אירעו שתיים או שלוש רציחות פליליות שקוממו עליו את איכרי הכפר; הם רדפוהו כרדוף אחר הזאב והתישוהו במרוצה כבציד חזיר הבר. לבסוף נפל בידיהם בליל יורגוס הקדוש, והובל אל הכפר מוטל לרוחבו של אוכף וגרונו שסוע כגרון בהמה שחוטה, ושלושה־ארבעה הצעירים שמשך אחריו לחיי ההרפתקה שלו, סופם היה כסופו, נוקבו בכדורים ופולחו במקורות סכין. ראשיהם התקועים על קלשונות קישטו את כיכר הכפר; הגוויות הוטלו זו על גבי זו בשער בית הקברות: האיכרים הגנו את ניצחונם מאחורי התריסים הסגורים, מוגנים מקרני־השמש וה־זבובים: ואלמנתו של הפפא הזקן שרצח קוסטאקי בדרך שוממה שש שנים קודם־לכן, מירוה בבכי במ־טבחה, כשחזיתה את הגביעים שאף זה מוגה בהם י"ש לאיכרים נוקמי נקמתה.

האלמנה אפרודיסיה קינחה את עיניה והתיישבה על השרפרף היחיד שבמטבח, את שני מרפקיה השעינה על פאת השולחן ועל כפות־ידיה הניחה את סנטרה הרועד כמסגרת של זקנה. יום רביעי היה היום ושום דבר אוכל לא בא אל פיה מיום ראשון. וזה שלושה ימים לא עצמה עין. תחת קפליה הרחבים של שמלת המלמלה השחורה טלטל חזה ביבבות חנוקות. כבעל כרוזה נפלה עליה תנומה, כאילו יישנו אותה אנחותיה שאינן פוסקות, ופתאום הקיצה בבהלה וזקפה ראשה: עוד לא באה השעה לנוח ולשכוח. שלושה ימים וש־לושה לילות חיכו נשות הכפר בכיכר, הצטווחו לשמע כל יריה שעלתה מן ההר והתגלגלה כרעם בסופה. וצעקות אפרודיסיה עלו וגברו על צעקות חברותיה, כיאה לרעייתו של איש נשוא־פנים כאותו פפא זקן המוטל זה שש שנים בקברו. בשחר היום השלישי, כשחזרו האיכרים ועמם משאם המוטל שותת דם על גב פרדה יגיעה, חשה ברע, ושכנותיה היו צריכות להביאה אל הבקתה שפרשה אליה להתבודד בה בימי אלמנותה, אך בשוב אליה רוחה, התעקשה מיד לכבד במשקה את נוקמי נקמתה. ידיה ורגליה עדיין רעדו כשניגשה אל כל אחד מן האנשים שהפיצו בחדר ריח עור ועייפות, שכמעט אין לשאתו, ומאחר שלא יכלה לגרות רעל על פרוסות הלחם והגבינה שנתנה לפניהם, לא נותר לה אלא לירוק עליהן בחשאי ולבקש בלבה כי סדר הסתיו יורה על קברותיהם.

ברגע זה היתה צריכה להתוודות לפניהם על כל חייה, להדהימם באיוולתם או להצדיק את הקשים בחשדותיהם, להגיד באזניהם, בקול גדול את האמת שבה נקל וכה קשה היה להסתירה מפניהם עשר שנים: על אהבתה לקוסטיס, על פגישתם הראשונה בשביל נסתר, תחת התות שביקשה שם מחסה מפני הברד, ועל תשוקתם, שגולה פתאומית כהבזק הברק בליל הסגריר ההוא; ועל שובה אל הכפר ונפשה גועשת ומ־תייסרת מאימה יותר מבושה; השבוע הקשה מנשוא שניסתה לחסור עצמה בו מאיש זה שנעשה נחוץ לה יותר מלחם ומים; תאוותה לפגישה השנייה עם קוסטיס, בתואנה שעליה להביא קמח לאם הפפא היושבת לבדה במשק שעל ההר; השמלנית הצהובה שלבשה באותם ימים והם פרשוה עליהם והתכסו בה כבשמיכה, ונראו כשוכבים תחת מטלית של שמש; והלילה שנאלצו למצוא מסתור באורווה של האן טורקי עזוב; וענפי הערמון הצעירים שהצליפו עליה בדרכה צליפות של צינה; וגבו הכפוף של קוסטיס העולה לפניה במשעול, שכל תנועה יתירה עלולה להעיר שם צפע ממנוחתו; הצלקת המתפתלת על עורפו, שלא הבחינה בה ביום הראשון; והמבטים המשתוקקים, המטורפים שנתן בה, כבשכיית־חמדה גנובה; וגופו המוצק, גוף גבר שהורגל בחיים של פרך; וצחוקו, שהרגיע את לבה; ודרכו המיוחדת לו למלמל את שמה בעת שהיה מתנה עמה אהבים.

היא קמה ובתנועה רחבה הניפה ידה כנגד הקיר הלבן להבריח ממנו שניים שלושה זבובים. הזבובים הגדולים, המפוטמים מרוב זוהמה, לא היו סתם שרצים טורדניים במקצת שאפשר לסבול את מגעם הקל המרפרף כשהם נוחתים על העור; אולי עמדו לפני־כן על הגוף העירום ההוא, על הראש השותת דם; הם הוסיפו את פגיעתם על בעיטות הילדים ומבטיהן הסקרניים של הנשים. הה, הלוואי שהיה אפשר לטאטא בהנף אחד את כל הכפר הזה, את הזקנות הללו ולשונותיהן הארסיות כעוקצי צרעות; ואת הכומר הצעיר הזה, השיכור מיין־הקודש, שהרעים בקולו בכנ־סייה דברים נגד הרוצח שהרג את קודמו בכהונה; ואת האיכרים הללו, שעטו על גופו של קוסטיס כדבורים על פרי שהתפקע מרוב עסיסו. הם אף לא שיערו בנ־פשם כי אבלה של אפרודיסיה אולי אינו אבל על הפפא הזקן הקבור זה שש שנים בחלקת הנכבדים של בית־הקברות: הרי לא יכלה לצעוק באזניהם כי חייו של אותו שיכור נפוח לא נחשבו בעיניה יותר מספסל־העץ העומד שם בקצה הגן.

ובכל זאת, למרות נחרותיו שטרדו את שנתה ודרכו לכחכח בגרונו, שלא יכלה לשאתה, כמעט התגעגעה על אותו זקן פתי ויהיר, שהלך שולל ונאחז אימה באותה מידה נערות היתולית שאותה מוצא ברמותם של המקבאים הגלעים המוצגים על מסך הצלליות: הוא הוסיף יסוד של פארסה לדראמה של אהבתה. וטוב היה להונק את תרנגולותיו של הפפא, שנשא עמו קוסטיס תחת מקטורנו בערבים שהיה מתגנב ובא אל הכמרייה, ואחר־כך להאשים בגניבה את השועלים. ואף בלילה שהקיץ הזקן משנתו לקול לחשי אהבתם תחת הדולב — טוב היה לנחש את צורתו של הזקן המשתרבב גופו מן החלון, בולש אחר כל תנועה של צלליהם על חומת הגן ונפשו חלוקה עליו עד כדי גיהוק בין תאוות הנקם שבלבו ואימת השערורייה שתפרוץ אם ירה. טינה אחת היתה בלב אפרודיסיה על קוסטיס, ודווקא על שום שהרג את הזקן אשר בלי דעת שימש להם כסות לשעות־אהבתם.

מאז התאלמנה לא חשד איש בפגישות המסוכנות שנפגשה עם קוסטיס בלילות ללא ירח, וכך חסרה מנת שמחתה את חריפות הפלפל, שהוסיף הסכנה בהם. כאשר הזה. עיניהן החשדניות של המטרוניות ננעצות במנהגי האשה הצעירה שעה, שיערו בנפשן, לכל המהוגה, כי אלמנת הפפא נעשתה לפילגשו של איזה רוכל נודד או פועל חקלאי, כאילו עשויה אפרודיסיה להסכים לשכב עם אנשים כאלה. והיה עליה לקבל בשמחה השרות כה משפילים ולהעניק בקרבה את הגאווה אף ביתר קפידה משכבשה בלבה את רגשי הגועל שעוררו בה. ואחרי שבועות אחדים, משראו שב את בטנה והנה היא שטוחה מתחת לשמלוניות הרחבות, תמהו כולן מה עשתה אפרודיסיה וכיצד נפטרה בקלות שכזאת ממשאה.

איש לא העלה על דעתו כי הנסיעה לבקר במנזר לוקאס הקדוש לא היתה אלא אמתלה ואפרודיסיה אך הסתתרה כמה מאות פרסות מן הכפר, בצריפה של אם הפפא, שהסכימה עתה לאפות את לחמו של קוסטיס ולהטליא את מקטורנו. ולא מתוך רוחב לבה נהגה כך הישישה, אלא מפני שקוסטיס היה מביא לה י"ש, ובע־לומיה היו האהבים חביבים אף עליה. ושם נולד התינוק שהיו צריכים להצניעו בין שני מזרני־קש, תינוק חלוש ועירום כתלתול שנולד זה עתה, ואף לא טרחו לרחוצו לאחר לידתו.

ולבסוף נבצר ראש הכפר בידי אחד מבניו של קוס־טיס; ידיו הצבתות של הנגר האהוב היו לופתות בוערי גובר ההולך את רובה־הציד הישן, ואותם שלושה ימים ושלושה לילות כשהשמש כמו נחתה ושקעה ברום. הערב יפתחם הכל במהרה שלהבעירתה כבר הזכו פתי הולך ליד שער בית־הקברות; ינהגו בקוסטיס ובריעיו כדרך שנוהגים בפגרי פרדות ששופכים עליהן נפט כדי שלא לטרוח בקבורתן, ולאפרודיסיה לא נותרו אלא שעות אחדות של אור־שמש ובדידות להתקין עצמה לאבלה.

היא הסיטה את בריח השער ויצאה אל סוללת העפר התוצצת בינה ובין בית־הקברות. הגוויות היו מוטלות זו על גבי זו לרגלי חומת האבנים החשופות. אבל לא היה קשה להכיר מביניהן את קוסטיס: הוא היה הגבוה שבהם והיא אהבתו. איכר המרן הסיר מעליו את מקטורנו להתהדר בו ביום טוב; זבובים כבר דבקו בדמעות הדם שולגו מבין העפעפיים; כמעט עירום היה. שנים שלושה כלבים לקקו כתמים שחורים על הקרקע ואחר־כך שבו מרעידים לרבוץ ברצועת צל צרה. לעת ערב, כשישגע החום במקצת, יתחילו חבורות קטנות של נשים להתקבץ על המודרג הצר הזה הן יתבוננו בשומה שבין כתפיו של קוסטיס. גברים יהפכו בבעיטות את הגוויה ויספגו בה את מעט הלבוש שנותר עליה; ידיקו את הפחים בבהלה גדולה, כבהלת הבוצרים המותקים חבית תירוש. אפרודיסיה נגעה בשרוול הקרוע של הכתונת שתיקנה לו במו ידיה. כמתנת פסחא וגילתה פתאום את שמה שקיעקע קוס־טיס בשקע זרועו השמאלית. אם יפלו עיני זרים על האותיות הללו שחרותה יד לאראמנה בעור, מיד תאיר האמת את עיניהם כלהבות האש המתלקחת, שיתחילו לרקד על חומת בית־הקברות. היא ראתה עצמה נרדפת, נסקלת ונקברת תחת גל אבנים. הרי אין היא יכולה לתלוש את הורדע הזאת המאשימה אותה בזיבה שבואת או ללבן ברזל באש ולמחות בו את הסימנים הללו שיביאו עליה את אובדנה. הרי לא תוכל לפגוע עוד בגוף הזה שכבר שתת דמים רבים כל־כך.

עטרות־הפפה שגרשו את קברו של פפא סטפאנוס התנוצצו מאחורי החומה הקטנה המקיפה את החלקה המקודשת, וגבנון עפר זה הזכיר לה פתאום את כרסו השמנה של הזקן. לאחר שמת עליה בעלה, העבירו את אלמנת הפפא הצעה אל בקתה זו הסמוכה לבית־הקברות: היא לא הצטערה על ישיבתה במקום מבודד זה שאך קברים צומחים בו, כי קוסטיס היה יכול להסתגן ולבוא לעתים בחשכת הליל בדרך זו שאין נפש חיה עוברת בה, והכורה־הקברים, שישב בבית הסמוך, היה חירש כמת. בין קברו של פפא סטפאנוס לבקתה הצצה חומת בית־הקברות בלבד, וכך נדמה להם כי הם ממשיכים להתגפף על אפו ועל חמתו של צל־הרפאים. ישיבתה בבידוד שכזה היא שעתידה לסייע ביד אפרודיסיה להפיק את זממה הראוי לחייה מלאי התחבולות והעוויות, וכשהסיטה את בריח העץ הסדוק מלהט השמש, אחזה באת ובמעדר של כורה הקברים.

האדמה היתה יבשה וזיעת אפרודיסיה ניגרת ושופעת יותר מדמעותיה. פעם בפעם היתה האת נוקשת על אבן, ואולם במקום שכזה לא היה בה בצ־לצול זה כדי להזעיק איש וכל הכפר ממילא ישן כתום הסעודה. לבסוף שמעה את המעדר נוקש בקול עמום בדופן עץ ישן וארון־הקבורה של פפא סטפאנוס, שביר אף מבטנה של גיטארה, נבקע מן המכה ונתגלו בו קצת עצמות ובלואי אפוד כמרים שנותרו מן הזקן. אפרודיסיה ליקטה את השרידים, דחקה אותם בקפידה בפינת הארון, אחזה את גופו של קוסטיס בבתי־שחיו וגררה אותו אל הבור. המאהב לשעבר היה גבוה כדי ראש מהבעל אך לקוסטיס העירוף היה הארון גדול דיו. אפרודיסיה סגרה את מכסה הארון, חזרה וערמה עפר על הקבר, פיזרה על התלולית התחוחה עטרות־פפה שנקנו לפנים באתנה בכספם של בני העדה, והחליקה את פני השביל שגררה עליו את המת שלה. גוויה אחת חסרה עתה בגל הגוויות שבשער בית־הקברות, אך האיכרים הרי לא ילכו לחפור את כל הקברים כדי למצאה.

מתנשמת בכבדות התיישבה וכמעט מיד קמה, כי מלאכת הקבורה התחילה למשוך את לבה. ראשו של קוסטיס עוד היה שם למעלה, מוצג לראווה ולדראון, תקוע על קלשון במקום שהכפר מגיע אל קצהו ומשתרעים רק סלעים ושמיים. שום דבר לא תם כל עוד לא השלימה את סדר־הקבורה ועליה להזדרז ולנצל את שעות החום שבהן הבריות עדיין מסוגרים בבתיהם, ישנים, מונים את האדרכמונים, מתנים אהבים ומשאירים את החוץ לשמש שתעשה בו כרצונה.

היא הקיפה את הכפר ובחרה לה את הנתיב הצחיח ביותר לעלות אל ראש־ההר. כלבים כחושים התעמעמו בפסת הצל שלמרגלות הקירות. אפרודיסיה בעטה בהם בלכתה, פורקת עליהם את הטינה שלא יכלה להוציא על אדוניהם. וכאשר קם נגדה אחד הכלבים, עמד מטל שלב נפגע בבהמה, אבוכה, בצריכה להיעצר לרגע ולהרגיעו במתקשפתיים ובלטיפות. האוויר להט כברזל מלובן ואפרודיסיה משכה את צעיפה על מצחה, כדי שלא תיפול הלומת חום בטרם תכלה את מלאכתה.

לבסוף הגיע השביל אל כיכר לבנה ועגולה. מעליה לא היו אלא הסלעים הגדולים שמערות פעורות בהם ורק הנואשים כמו קוסטיס נועזו להיכנס אליהן, ומד תוכן היו עוברי אורח שומעים את קולם המזמרי של האיכרים קורא אליהם, כאשר העמידו פנים כי אמנם ישימו נפשם בכפם. למעלה מזה לא היו אלא הנשרים והשמיים, שרק הנשרים יודעים את נתיביהם. חמשת הראשים של קוסטיס ורעיו, התקועים על הקלשונות, התעוו בהבעות השונות שעשויים המתים להביע. קוס־טיס הירק את שפתיו כמעיין בבעיה שלא הספיק ליישבה בחייו, כגון קניית סוס או קביעת הכופר לגזילה חדשה, ורק הוא, מבין רעיו לא השתנה הרבה בעטיו של המוות, מפני שממילא היה חיוור מאד מטבעו. אפרודיסיה משכה את הראש והוא ניתק ברווח של משי נקרע. בביתה אצה להסתירה, מתחת לרצפת המטבח ואולי במערה שסודה גלוי רק לה. ועתה ליטפה את הראש הכרות והבטיחה לו כי הם ניצלו.

היא הלכה וישבה תחת הדולב, שצמח למטה מן הכיכר, בחלקתו של האיכר ואסיליוס. לרגליה היו הסלעים גולשים כבמורדה אל המישור, והיערות המרובים את הקרקע נראו מרוחקים כאזובי קיר. בקצה האופק נראה הים בין שתי שפתי ההר ואפרודי־סיה אמרה בלבה שאילו עלה בידה לשכנע את קוסטיס לברוח על פני הגלים הללו, לא היתה נאלצת לנענע עתה על ברכיה את הראש חרוש הדם. קינותיה שנ־כבשו בלבה מראשית אסונה, פרצו ביבבות נמרצות כקול המקוננות בהלוויות, מרפקיה על ברכיה וידיה תומכות את לחייה הרטובות, הניחה לדמעותיה לזלוג על פני המת.

"הי, גברת, אלמנת הכומר, מה את עושה בבוסתן שלי?"

ואסיליוס הזקן, חמוש במגל ובמקל, השתחוה מקצה הדרך ההררית, הוערפת שעל פניו שיוחה לו ביותר שאת צורת רחליל. אפרודיסיה קמה בקפיצה וכיסתה את הראש בסינרה.

"לא גנבתי ממך אלא קצת צל, הדוד ואסיליוס, קצת צל לצנן את מצחי".

"ומה את מסתירה תחת סינרך, גברת, אלמנה עלובה ודלעת, אבטיח?"

"עניה אני, הדוד ואסיליוס, ולקחתי לי רק אבטיח אחד אדום מאד. רק אבטיח אחד אדום וגרעיניו שחורים בתוכו".

"הראי לי, שקרנית, הפרפרת שחורה שכמוך, והוד דירי לי מה שגנבת ממני".

ואסיליוס הזקן ירד וקרב אליה, מנופף את מקלו. אפרודיסיה פתחה בריצה על שפת התהום, אוחזת בי־דיה את קצות סינרה. המדרון נעשה תלול יותר ויותר, חלקלק יותר ויותר, כאילו נמשחו האבנים ברום השמש הנוטה לשקוע. שעה ארוכה עמד ואסיליוס על מקומו וצעק בכל כוח קולו אל הבורחת, מתרה בה כי תשוב לאחור; הדרך לא היתה עוד אלא משעול והמשעול היה מגולת של סלעים. אפרודיסיה שמעה את קולו, אך מתוך דבריו, שפורה הרוח, לא נתגחר לה אלא הכרח לברוח מן הכפר, מן השקר, מן הצביעות המעיקה, מן העונש־האכזרי שנגזר עליה; שיום אחד תהיה זקנה ולא עוד נאהבת. לבסוף נשמטה אבן תחת רגלה, והיה המטפחת נפתלה כמו־רואותה את הדרך, והאלמנה אפרודיסיה צנחה אל תוך התהום ואל תוך הערב, נושאת עמה את הראש המגואל בדם.

הערה לסיפור

מרגריט יורסנאר, שהלכה לעולמה לפני חודשים אחדים, נחשבה בעיני רבים לגדולה בין סופרי צרפת בדור הזה, אף היתה האשה הראשונה — והיחידה עד כה — שהתקבלה לאקדמיה הצרפתית. הסיפור "האלמנה אפרודיסיה" הופיע (בשם אחר) בקובץ "נובלות אוריינטאליות" שיצא לאור לראשונה בשנת 1938. ה"נובלות" התפרסמו שוב במהדורה מתוקנת בשנת 1963.

את המלה אוריינט שבשם הקובץ יש להבין במשמעה המרחיב, האופייני לנקודת־הראות המערב־אירופית במאות ה־18 וה־19; כלומר, כל מה שממזרח לאירופה המערבית, והוא כולל את ארצות אסיה, ארצות הים התיכון, הבלקן ואירופה המזרחית. המקור לעשרת סיפורי הקובץ, עיקרו, לדברי המחברת, באגדות, בבלאדות עתיקות ובפולקלור של הארצות השונות המשמשות להם רקע.

על "האלמנה אפרודיסיה", אחד משלושה סיפורים שיוון ברקעם, אומרת יורסנאר, בסוף דבר שלה לקובץ, כי הסיפור מבוסס על ידיעת פלילים מן העיתונות היוונית בשנות השלושים. ואולם לא יקשה לשמוע בסיפור זה הד לסיפור האלמנה מאפסוס (המופיע ב"סטיריקון" לפטרוניוס), אלא שיורסנאר מעמידה את הנוסח הטראגי שלה כנגד המהתלה הצינית, המפולפלת, של הרומי בן המאה הראשונה לספירה.

י. ק.

ש. שפרה / יצחק צפתי שני שירי אהבה שומריים

אהבה לאור הירח

1. אני הגברת — כל יום אתמול, עודני משתעשעת,
2. אני איננה — כל יום אתמול, עודני משתעשעת,
3. כל היום עודני משתעשעת, עודני יוצאת במחול,
4. כל היום עד ערב עודני אומרת שיר —
5. בא לקראתי, בא לקראתי,
6. האדון, רע אב, בא לקראתי,
7. האדון בזרועותיו אמצני,
8. אושומגלאנה תלה צוארו בצוארי.
9. "הראם, שלחני — לביתנו אלכה
10. רע־אגילי, שלחני — לביתנו אלכה
11. לפני אמי כי אעמד — מה כזבים (אשמיע)?
12. לפני אמי ננגל כי אעמד — מה כזבים (אשמיע)?"
13. "הבני אלמדך, הבני אלמדך,
14. איננה, כזבי־נשים הבני אלמדך:
15. 'ידידתי ברחובות עמי הוללת,
16. לקול התף והאבוב עמי סובבת,
17. בשיריה הערבים נתנה קולה,
18. בשמחה ובנעימים עמה כל היום אשתעשע' —
19. לפני אמך־יולדתך תעמדי, וכה כזבים (תשמיעי),
20. ואנו — לאור הירח עמך באהבים אתעלס,
21. על המשכב הטהור, היה, אפתחה מחרוקותיך,
22. בטוב, בשפעה ובגיל שם כל היום עמי תשעשעי"
23. (עד כאן היא הסבבה).
24. אני העלמה, בשמחתה...
25. עם הראם, היום, אני...

(חסרות כשלוש עשרה שורות)

39. הנה הוא נצב בשער אמנו,
40. אני בגיל סובבה;
41. הנה הוא נצב בשער ננגל,
42. אני בגיל סובבה.
43. מי יתן ויגד הדבר לאמי,
44. שמן ברושים על הרצפה לו תזה!
45. מי יתן ויגד הדבר לננגל,
46. שמן ברושים על הרצפה לו תזה!
47. משכבה — ריחו ניחוח,
48. מלותיה — המה גיל:
49. "אדוני — מה יאה הוא לחיק הטהור,
50. אמאושומגלאנה חתן סין;
51. האדון דומוזי, מה יאה הוא לחיק הטהור,
52. אמאושומגלאנה חתן סין:
53. אדוני, ברכתך מה דשנה היא,
54. בשדה — ירק דשאך מה מתוק הוא,
55. אמאושומגלאנה, ברכתך מה דשנה היא,
56. בשדה — ירק דשאך מה מתוק הוא ר'"
57. (עד כאן היא הסברה)

מזמור־תיגי לאיננה.

חתן! לונה בביתנו עד שחר

1. חתן לבבי, איש־אהבתי,
2. טובים הודיך, כדבש ולמתוק המה:
3. מחמד לבבי, איש־אהבתי
4. טובים הודיך, כדבש למתוק המה
5. שביתני, אליך בחשק אבוא,
6. חתן — אחריך ארוץ, אל המשכב
7. שביתני, אליך בחשק אבוא,
8. מחמדי — אחריך ארוץ, אל המשכב
9. חתן, אנעים לך בתענוגים,
10. טוב־יקירי לך דבש אשפיע;
11. בחדר המשכב הנוטף דבש,
12. בהודיך השובים נגילה;
13. מחמדי, אנעים לך בתענוגים,
14. טוב־יקירי לך דבש אשפיע.
15. חתן, אתה אשר המרת דודי —
16. לאמי דבר, האבי לך אתמכה:
17. לאבי — (ואותי) לך מתת יעניק.
18. הרגן כליות — במה להרגין כליות, אני יודעת:
19. חתן — לונה בביתנו עד שחר
20. שמח לבבך — במה לשמח לבב, אני יודעת:
21. מחמדי — לונה בביתנו עד שחר!
22. אתה, אתה אשר אהבתני,
23. מחמדי, לו אך תנעים לי בתענוגיך
24. אדוני־אלי, אדוני־מלאכי,
25. שו־סין שלי, משמח לבב אנליל,
26. לו אך תנעים ל"חלקתך" המתוקה,
27. הנה "חלקתך" — מתוקה כדבש — לו תשית עליך ידך!
28. שים עליה ידך כחמתה עלי כד,
29. פרוש עליה ידך כחמתה עלי עד עקיקימים!

מזמור בלבלה לאיננה.

זוג יושב מניפור, בערך 2600 לפנה"ס

מתוך אנתולוגיה שתראה אור בהוצאת "עם עובד".

הערות וביאורים

שני המזמורים המתורגמים כאן מן המקור השומרי משתייכים לשירת האהבה השומרית, שנתחברה בשלהי האלף השלישי ובתחילת האלף השני לפנה"ס. שירה זו, שהיא פולחנית בעיקרה, עוסקת בפרשת אהבתם ונישואיהם של זוג אלי האהבה והפריון — דומוזי (תמוז) ואיננה (אשתר). בנישואין אלה, המכונים בפי החוקרים "נישואי הקודש" (hieros gamos) שנועדו לפי אמונתם של השומרים, להביא אושר ושפע לארץ, נערכו ככל הנראה בחג ראש השנה השומרי. המלך, המייצג את דמותו של דומוזי, היה נושא לאשה את אחת הכוהנות החשובות, המגלמת את איננה, אלת הפריון והחושקת ועות־היצר, השולטת ביבול הארץ ובפוריות האדם והבהמה. התלות הכמעט מוחלטת של הקיום האנושי במחזוריות עונות השנה, ניכרת היטב ביצירות הספרותיות השומריות השונות, במיתוס, במזמורים, בקינות וכיו"ב. אשר המוטיב של פריון שהיה דרום עובר בהן כחוט השני. אך את ביטויו המובהק מוצא מוטיב זה בשירת האהבה השומרית, הקשורה לפולחן "נישואי הקודש".

שני המזמורים שלפנינו מייצגים שני פרקים במהלך "נישואי הקודש". בשיר הראשון ניתן תיאור פיוטי של תקופת החיזור המקדימה את הנישואין, והשני הוא שיר אהבה, שהכוהנת (המגלמת את דמות איננה) שרה אותו לשו־סין המלך (המגלם את דמות דומוזי) כנראה במשתה הכלולות.

כמו ברוב היצירות השומריות, מופיעה בשני המזמורים, בכתובת התחתונה, חתימה המציינת את אופן הביצוע המוסיקאלי של היצירה. המזמור הראשון צוין כ"מזמור תיגי", כלומר, השיר ילווה בתוף. גם המונחים "סבבה" (שורה 23) וסברה (שורה 57) מתייחסים לביצוע המוסיקאלי של היצירה, בדומה לכותרות של מזמורי תהילים. ואילו המזמור השני, צויין כ"בלבלה", כלומר, השיר יבוצע ככל הנראה על ידי מקהלה.

המזמור הראשון, שקראנוהו "אהבה לאור הירח", הוא דיאלוג בין איננה ודומוזי (המכונה בשיר גם אמאושומגלאנה). המזמורים זה אחר זו כאוהבים צעירים לפני נישואיהם. המזמור פותח במונולוג של איננה, אשר בו היא מספרת כיצד פגשה באקראי את דומוזי אהובה, שעה שבילתה את יום אתמול בשירה ובמחול. כיאות דומוזי את אהובתו המפתה והמהוללת כמנהג בנות המקום, מיהר לאחוז בידה ולחבקה (שורות 1–8). איננה, אשר בשיר יוצא דופן זה, מתוארת כעלמה צעירה וחסרת ניסיון, מפצירה בדומוזי שיניח לה ללכת לביתה. כנראה, מתוך חשש לתגובתה הזועמת של אמה, ננגל, כשזו תיווכח לדעת, שהיא בילתה את הלילה מחוץ לבית. בתמורה מלמד אהובה "כזבי נשים": הוא שם בפיה דברים, שנועדו להצדיק את איחורה לשוב הביתה. ובינתיים, יוכלו על פי תכניתו, הוא ואיננה, להשתעשע באהבה לאור הירח (שורות 13–22). תחילתו של החלק השני של המזמור מקוטעת מאוד ואין אנו יודעים מה התרחש בין בני הזוג. לא ברור אם העלמה נעתרה לחיזוריו של דומוזי, או שמא סירבה להתמסר לו בחוץ והזמינתהו לביתה כדי שיישאנה כדת וכדין. בהמשכו של הטקסט, אנו מוצאים את איננה מרוצה בנפשה, שדומוזי כבר ניצב בשער ביתם, כדי לבקש את ידה מהוריה, ולפיכך היא מביעה את המשאלה שיבשרו לאמה על בואו של החתן, כדי שזו תכין את הבית לקבלתו בהזיית שמן ברושים על הרצפה (שורות 39–46). השיר מסתיים בשבחו של החתן המיועד (המושם בפי האם) המצמיח בשדה ירק־דשא בשפע, ומשום כך הוא האיש הראוי לחיק הטהור של איננה (שורות 48–56). ראוי לציין, כי השיר שלפנינו נושא אופי של שיר אהבה חילוני־עממי, ואלמלא ההערות הליטור־גיות המופיעות בו, היה נתפש בעינינו כשיר בעל אופי פרסוני טהור, מנותק מכל פולחן. שיר־שעשוע, שגור בפי הנשים, כגון בשעת עבודתן בטוויה או באריגה או בכל מלאכה אחרת.

המזמור השני, "חתן! לונה בביתנו עד שחר", הוא מונולוג של אהובת שו־סין (אחד ממלכי השושלת השלישית של אור, שמלך בשנים 2038–2030 לפנה"ס), בו היא מתרפקת עליו בדברי אהבה ומביעה את כיסופיה אליו בבקשות ובמשאלות. לקראת סופו (שורות 22–29) נבואה? בשיר נישואיים זה גלוי, לכאורה, אופי של שיר אהבה חילוני־עממי. אך כמו רבים משירי האהבה השומריים, גם לשיר זה רקע פולחני־אלילי. הקשר בפולחן "נישואי הקודש".

קונסטנטינוס קוואפיס

שני שירים גנוזים

תרגם: יורם ברונובסקי

קצו של אנטוניוס

אך כאשר שמע את הנשים מיללות
מקוננות מרה על מפלתו —
המלכה נושאת ידיה כנהג המזרח
ואמותיה מברברות ביונית עלגת —
מעמקי נפשו התקוממה גאותו
דמו האיטלקי קפא מרב סלידה.
כל מה שעד עתה כה נמשך אחריו
חייו האלכסנדרוניים המשוגעים
עתה נראה לו זר וחסר כל טעם.
ואמר: "אל ינהו לו. אין לזה כל ערך.
מוטב יהללוהו בהמנונים
יאמרו: שמשל בעצמה וברבריבות
ועכשיו שנפל לא בחרפה נפל
אלא כרומאי שרומאי נצחו".

27 ביוני 1906, 2 אחה"צ

כשהובילו הנוצרים אל התליה
את הנער בן השבע־עשרה, החף מכל עוון,
אמא שלו, ליד הגרדום ממש,
הזדחלה על הארץ, השתוללה
תחת שמש הצהרים הפרועה,
צרחה ויללה כמו זאבה
או גם התייפחה, המעונה:
"רק שבע־עשרה שנה חיית, בני"
וכשהעלוהו במדרגות הגרדום
והטילו את החבל על הצואר וחנקו
את בן השבע־עשרה, נער תם מפשע,
ושם למעלה תלה בעליבות
בין יפחות העינוי השחור
הגוף הצעיר יפה־התאר —
האם המעונה התפתלה על הארץ
וכבר לא יללה כמו לפני כן
"רק שבעה־עשר יום", כך קוננה,
"רק שבעה־עשר יום בך עלצתי, בני".

הערות המתרגם לשירים:

ל"קצו של אנטוניוס"

השיר נכתב ביוני 1907 ונגנז בידי קוואפיס. הוא התפרסם לראשונה בשנת 1968, במהדורת השירים הגנוזים ("אנאקדוטה פויאמאטה") בעריכתו של יור־גוס סאווידיס. בשולי כתב־היד רשם קוואפיס קיצורים של כמה מלים אנגליות, המסבירות את החלטתו לגנוז את השיר. סאווידיס מפענח את הקיצורים הללו למשפט שמשמעותו "בכל זאת, נוקשה מדי" (או "מלאכותי מדי"). על נושא מפלתו של אנטוניוס, שנוצח על ידי אוקטאוויאנוס בשנת 30 לפנה"ס, כתב קוואפיס את השיר "האל זונח את אנטוניוס" שהיה בלי ספק עדיף בעיניו ואותו פירסם. המלכה שבשיר היא, כמובן, קליאופטרה.

ל"27 ביוני 1906, 2 אחה"צ"

שיר זה, שנכתב בינואר 1908 ונגנז בידי המשורר, התפרסם לראשונה במאמרו של חוקר קוו־אפיס, סטרטיס טציקאס "קוואפיס ההיסטוריה המצרית בת זמנו" בשנת 1963. אחר־כך נכלל במהדורת השירים הגנוזים של סאווידיס. מאמרו של טציקאס מביא את הרקע ההיסטורי לשיר שה־משורר רשם בכתב־היד שלו שם חילופי שלה: "יוסף חוסיין סלים". זהו שמו של הנער שהשיר מתאר את הוצאתו להורג בתלייה. הוצאתו היתה תוצאה של פסק־דין שהוציא בית המשפט האנגלי בעקבות האירוע בכפר דנשוואי ביוני 1906. חיילים וקצינים בריטיים צדו שם יונים שהסתבר כי היו שייכות לאיכרים מצריים בני הכפר. אלה הגנו על רכושם וגירשו את הציידים בידוי אבנים; אחד הקצינים הוכה באבן בראשו ומת לאחר שובו אל המחנה הצבאי שלו. על כך נידונו למוות ארבעה איכרים בני הכפר. בתוכם יוסף חוסיין סלים.

תרבות וספרות

מאיר ויזלטיר / חוט

הוא נולד באיטליה, ברחוב דהאטלו של פראטו, שהיא ספק עיר בפני עצמה ספק פרוור תעשייתי של פירנצה, שכיות החמדה השמורה, מקדש האמנויות המבקו את הגעגועים למאות הרחוקות ומתקיים מכוח תרומתו לתעשיית התיירות. מגיל צעיר מאוד היה מוציא את דמי־הכיס העלובים שלו על כרטיסי אוטובוס לעיר העתיקה. מה שעניין אותו באמת לא היה מורשת הרנסאנס ושכיות־החמדה (אף כי, מחוסר מעש, למד להכיר גם אותן, כשהוא מתגנב למוזיאונים ומתחבט בין רגלי הגרמנים והאמריקאים המגושמים). תשומת־לבו התמקדה באותו ערב־רב של תיירים, פרצופים חייכים ומלבושים שלא מכאן, והלשונות הלעו שבפיהם. הילד התמיד עם הפנים האטומים נראה בן 11 במלאות לו שמונה ובן 13 בגיל 9. בשלב זה כבר למד איכשהו לפטפט קצת צרפתית, אנגלית וגר־מנית ולתווך בין גברים זרים וגלמודים לבין הזונות המקומיות על אם הדרך המוליכה אל האוטוסטראדה. בר בבר הזה מציע עצמו כמורה־דרך־תיירים פרטי, ובגיל 11 כבר היה משלשל לכיסו מדי חודש סכום שלא נפל בהרבה משכרו של אביו במפעל למוצרי פלסטיק. אותה שנה גילה אביו, שהיה איטלקי דרומי מלצ'ה, שאשתו בוגדת בו עם נהג מונית מן התחנה שבפינת הרחוב. הוא היכה אותה מכות נמרצות ושבר לה את עצם הכתף. פראטו: עיר מודרנית, והזמן הוא שנות ה־60 של המאה ה־20: השכנים הזעיקו את המשטרה, והאב נעצר והועמד לדין.

בערב ההוא לקח את חסכונותיו וצעד לעבר האו־טוסטראדה הצפונית. המזל האיר לו פניו: הנהג הראשון שאסף אותו למכוניתו היה ליצן בקרקס מורואנו. כשהגיעו למילאנו הציע לו עבודה, והוא נענה בשמחה. תוך שעות ספורות נעשה שמש בקרקס ושכנו של הליצן, תומאסינו.

כעבור חודש כבר הרגיש כאילו נולד בקרקס, אך המקצוע היחיד ששבה את דמיונו וריתק אותו באמת היה הליכה על כלונסאות. תומאסינו לא הצטיין בזה, על כן נטש אותו עד מהרה ונעשה כקרוסתו של אנרי־קו, שהתרוצץ על כלונסאות בגובה של 3 מטרים כאילו היו נעלי טניס. אנריקו לא היה הומוסקסואל אלא בן־זוגה של ג'ינה, להטוטנית־סוסים כבת 40. מלבד זה היה מכור לחשיש, והילד הכיפה למד לעשן עמו. במלאות לו 12 נראה כבן 16, צימח שפמפם מתוק ולמד כל מה שהיה לו ללמוד מאנריקו. בשנה הבאה נדד עם הקרקס ממוסקבה עד מקסיקו־סיטי, כשהוא מגיש, יחד עם מורו לשעבר, מספר היתולי מוצלח מאוד של קרב־אבירים על כלונסאות. בסופו של הקרב היה עוקר בחרב אדירה את ראשו המדומה של אנריקו, שהיה מורכב על ראשו האמיתי, המוסווה כצוהר. תפקיד זה ניתן לו משום שאנריקו היה נמוך ממנו בהרבה.

במלאות לו 13 נראה כבן 18. ג'ינה החליטה לשמח את לבו במסיבת יום־הולדת, שבמהלכה טופפו לעברו שלושה סוסים, קדו לו קידה והגישו לו את מתנתה — שלושת חלקיה של חליפת קטיפה שחורה מרוקמת בחוטי כסף. אותו לילה מהלה סם־שינה ביינו של אנרי־קו והתגנבה למיטתו של הילד, שישן בקרון שלהם. היה לילה חם, הוא ישן עירום, מעוטף בסדין. כשהר־גיש במשהו, פקח את עיניו וראה את שני שדיה האנגסים, הזיוורים, מרחפים מעל לאברו הסמוק. היא אפפה אותו באהבתה ושכבה אתו עד אור ראשון. הדבר היה באלג'יר.

היא המשיכה לנהוג כך בחודשים הבאים. התאוותה אליו היתה עצומה, ויש שהיתה משכיבה אותו גם באמצע היום על ערימת התבן של הסוסים. היא אהבה אותו אפריקה, ברכיבה. בריאותו של אנריקו הלכה והידרדרה בהשפעתה הקטלנית של תערובת החשיש, סם־השינה והאלכוהול. הוא נעשה עייף ועצבני, בקושי תיפקד במספר שלהם בזירה. מנהל הקרקס הבחין בכך והחליט לשלוח אותו להבראה בר־יוויירה האיטלקית, ובהיעדרו נעשו ג'ינה והנער אוהבים גלויים לכל דבר. הם גם הכינו מספר חדש, ששולב כקטע־סיום ללהטוטי הסוסים של ג'ינה. הוא היה מגיח לזירה על הכלונסאות והסוסים עוברו בדהרה בין רגליו, כשהיא רכובה על הסוס האחרון בטור. בהתקרב הסוס, היה חוטף אותה מהאוכף, מניפה גבוה באוויר ובורח עמה מן הזירה בפרצי צחוק רועמים. בכרזות הקרקס הוכתר המספר שלהם בתואר "חטיפת הסבינה".

לאחר התפתחות זו, הוחלט בקרקס שהחזרתו של אנריקו תהיה סופית. גם ג'ינה כתבה לו שלא ישוב. כך עברו שלוש שנים.

יום אחד גילתה ג'ינה שהיא בהריון. להפתעת הכל, החליטה ללדת את הילד, לעזוב את הקרקס ולפתוח בחסכונותיה חנות־נעליים בפאריס. היא היתה צרפתייה על־פי מוצאה, שמה האמיתי היה ז'אנט ודודה היה יצרן נעליים בטולוז. הנער לא רצה להיות לאב, והקרקס היה כל חייו, אבל הצרפתייה המנוסה פיתתה אותו בהבטחה שלאחר שיעשו קצת כסף תקים למענו תיאטרון־קרקס בפאריס. תהילתו תחרוג מן המבדרים הנגועים בהכרח של הצלחה קרקסית שולית במחצית השנייה של המאה ה־20. הוא עזב יחד עמה.

חנות נעליים בפאריס אינה עסק פשוט לאשה בשנות הארבעים שלה, שעשתה עשרים שנה בקרקס נודד, אפילו היא ילידת טולוז. הכרך הגדול הרעיל אותה. תחילה הפילה את הוולד. אחר־כך נעשתה רגזנית. העסקים היו חלשים וההכנסות הספיקו בקושי לצרכי המחיה השוטפים. בסופי־שבוע הזה השניים עורכים הופעות קרקסיות קצרות ברחבת הבובור או ליד כנסיית סן־ז'רמן. ההכנסה הנוספת איפשרה להם לקנות חשיש, ובהמשך הזמן גם הרואין.

ההרואין חיסל את ג'ינה תוך שנתיים. החנות נסגרה והיא אושפזה. הוא נאלץ לעזוב את דירתם השכורה ולעבור לשאמבר־דה־בונן. למזלו, תיכף לו מופע חדש, פשוט ויעיל. הוא קנה במכירת חיסול כמות גדולה של בד אדום ותפר לעצמו מלבוש ענק בגובה של 5 מטרים: מכנסיים ארוכים מאוד, כתונת וארוכה גדולה וכיסוי־ראש ימי־ביניימי צמוד, שעטף את ראשו מהודק וחושף רק את חוטמו, פיו ועיניו. מתחת לכתונת התקין לעצמו גבנון מלאכותי. בתלבושת זו היה מתרוצץ על הכלונסאות במרכזי תיירות בעיר, ובייחוד לאורכו ולרוחבו של בולוואר סן־ז'רמן. הוא דהר כגמל אדום ארך־רגליים בין נחילי האדם ובין המכוניות המנוהלות בפקקים מתמשכים לאורך הבו־לוואר. פניו המאורכים, המצומקים והזיוורים (עתה, בגיל 18, נראה כבן 40 או חסר גיל) הציצו מתוך מלבוש הענקים האדום בגובה של 5 מטרים ועיניו התרוצצו בחוריהן. לאחר שדהר כך כעשר דקות, כשעדה הולכת וגדלה של תיירים וסקרנים משתרכת בעקבותיו, היה נעצר בפינת הרחוב ונושא נאום. בנאומו, שנישא בצרפתית בסיסית, במבטא פלורנטיני כבד, חירף וגידף את הבורגנות, את בעלי ההון ואת מחרחרי המלחמה. לקראת סיום ניבא לכל שומעיו כליה מהירה בשואה אטומית בעתיד הקרוב. בסוף הנאום היה רוכן אליהם ואוסף כסף בקערת נחושת. הקהל אהב אותו וגמל לו ביד רחבה.

ג'ינה־ז'אנט מתה בבית־החולים בטולוז, הדבר נודע לו מפי דודה באחד מביקוריו של הלה בפאריס. הדוד אלבר הצטרף לחבורת הסקרנים, שעקבה אחר הגיבן האדום המדדה על־גבי כלונסאות ענק בפינת רחוב מאביון. כאשר נעצר היצור הגמלוני והפך את פניו הנעורים לעבר הקהל הדולק אחריו, בטרם יפצח בנאום, הכיר אותו הדוד. הוא יצא מתוך הקהל, קרב אליו, נשא עיניו וקרא לעברו: "Jeanette est morte!"

הגיבן קלט את המלים הבוקעות מתוך המולת הרחוב ולא הגיב. הוא נשען על האדן הקר של חלון המאורך, המוגבה מן הרחוב, והתבונן בפרצוף הירקרק הנשקף מן הזגוגית האפלולית. אחר־כך החזיר את פניו, הזדקף על־גבי הכלונסאות ואילתר נקודת־מוצא חדשה לנאומו השגור: היא מתה, אמר, וכולכם תמותו בקרוב, בורגנים מלוכלכים, וכו'.

2

מהו סיפור? סיפור הוא חוט העובר בתוך המציאות. אם אמנם יש חוט שכזה בנמצא במציאות עצמה, ואתה רק מגלה אותו, בקצה או באמצע, בנקודה כלשהי, אף פעם לא בתחילתו, ודולה אותו ומחזר ושוזר אותו במי־לים, או שאין שום חוט שכזה בנמצא, ורק אתה משחיל אותו מתחילתו ועד סופו, זו כבר שאלה אחרת. בסופו של דבר יש חוט, והוא הסיפור. גם על מציאותה של המציאות נקל להקשות, ואולי מוטב לדבר על היש. הרי משהו יש. אפילו הוא רק מחשבה מבודדת מב־ליחה בתוך האין.

יום אחד במאי 1985 שכבתי על ספה בפאריס וקראתי בכתב־עת אנגלי הספר של מארקס על קורטסאר. הספה הארוכה עמדה בחדר מרווח בדירתו של ידיד שנולד בבומביי, והיום הוא מחזיק בדרכון צרפתי. שני חתולי הבית רבצו על הספה הקטנה שמנגד והתבוננו בי. הספר איכזב אותי. אף כי נכתב מנקודת־מבט קרובה ונרגשת של מעריץ שזוכה להתיידד עם מושא הערצתו, למדתי מתוכו מעט מאוד על קורטסאר ומשהו לא נעים על מארקס. בכל זאת מצאתי בו אנקדוטה אחת, לא מרתקת כשלעצמה, שנחרתה בי מיד. יש בפאריס, בבולוואר סן־ז'רמן, בית־קפה ותיק, לא גדול במיוחד, בעל שם מאוד לא לטיני, Blue Navy. יתרונו היחיד הוא שעת־הסגירה המאוחרת מאוד. כשביקרתי כאן בפעם הראשונה, בראשית שנות הששים, ישב בו יומיום, בשעות אחר־הצהריים, ארתור אדמוב, איש עמום ושתקן. בימים ההם נחשב אדמוב מחזאי מן המעלה הראשונה, אחד משלושת הגדולים באסכולת האבסורד. ידידים הצביעו עליו, ואני, שלא הייתי רגיל לראות מחזאי בין־לאומי בשרוולים על כוס יין, התרגשתי, למרות שבקושי קראתי משהו של אדמוב. אחר־כך חזרנו למונפרנאס והראו לי את ג'קומטי בקופול, והתרגשתי עוד יותר. את דמותו של ג'קומטי במעיל הטוויד האפור כהה, המטופטף בדוגמא של שדרת־דג, ובסודר הבהיר הכרוך לצוארו מתחת לראש היפאני (לפני שהצביעו עליו חשבתי אותו ליפאני) אני זוכר עד היום. דמותו של אדמוב היטשטשה לי עם הזמן והתערבבה בדמותו של רוסי לבן אחר, אדם בעל ביסטרו קטן ליד קפה נוטרדאם, שהגיש קפה־קרם בקעריות עמוקות בשעה חמש לפנות בוקר.

מארקס מספר שבבואו לפאריס, בשלהי שנות ה־50, נודע לו מפי חברים שקורטסאר נוהג לבוא ל־Navy Blue בשעות אחה"צ, ושם הוא יושב אל שולחן פינתי וכותב את סיפוריו. מארקס החל ארב לו, וכעבור ימים אחדים אכן ראה אותו. הוא נכנס, דמות גבוהה במעיל שחור ארוך, ניגש לשולחן הפינתי, הזמין קפה, שלף מכיס המעיל מחברת בית־ספר רגילה והחל כותב. הוא כתב זמן מה בריכוז רב, אחר־כך סגר את המחברת, שילם והלך. מארקס לא העז לפנות אליו בדברים; הוא התוודע אליו מאוחר יותר, בנסיבות אחרות.

שבועות אחדים לאחר קריאת הספר, יצאתי לטייל במחשבה להציץ בתערוכה כלשהי. אבל למרות שכבר היה אז אמצע יוני, שרר בעיר מזג־אוויר הפכפך, וגשם רציני למדי החל ניתך פתאום.

היה עלי למצוא מחסה, ומהר, ומכיוון שמכירות סוף־העונה מקדימות מאוד בפאריס, וכבר החלו, נזכרתי שאני זקוק למכנסיים ומצאתי מקלט בחנות בגדים גדולה בסן־ז'רמן. בחירת המכנסיים ארכה זמן רב משום שהחנות המתה עשרות קונים ברונים, שאולי אף הם נזכרו מחמת הגשם שחסר להם פריט לבוש זה או אחר. כל מכנסיים שרציתי בהם לא נמצאו במידה שלי או בצבע הרצוי לי או שהיו יקרים מדי. לבסוף מצאתי זוג יפה במחיר סביר, שילמתי ויצאתי.

הגשם נחלש אך לא חדל, ושטפוני מים קידמו אותי בחוץ. עכשיו היו בידי גם מכנסיים חדשים בשקיק נייר, וגם הם היו מועדים להירטב. שוב היה עלי להימלט. נכנסתי לחנות ספרים במחשבה לקנות את l'Histoire de l'Oeil של ז'ורז' בטאיי, ספר שקראתי פעם בתרגום אנגלי, ועכשיו, בהמרצת הגשם, עלה בדעתי לקרוא אותו במקור. אבל לא מצאתי אותו בנפרד אלא רק בכל כתבי בטאיי בכרכים אחדים. על כן ויתרתי על הרעיון, ושוב נותרתי ללא מחסה. הרחבתי צעדים אחדים ומצאתי עצמי לפני ה־Blue Navy. נכנסתי.

התיישבתי לשולחן פינתי קטן והזמנתי קפה. שלפתי את העט מהכיס כדי לקשקש על המפית. תוך כדי שירבוט נזכרתי בלוליין על כלונסאות, שראיתי בסביבה זו ערב אחד לפני שבועות אחדים. בערב ההוא לא ירד גשם, אבל רוח חזקה מאוד נשבה. ובכל זאת לא ויתר על המופע שלו. בתוך יריעות הבד האדומות שהתעטף בהן, הוא היה רק כפסל של ג'קומטי, ושביר. בעצם, הבנתי עכשיו, כבר נשבר. הרגשתי צורך לספר את תולדות חייו, שלא היו ידועים לי. הוצאתי נייר מהכיס הפנימי והתחלתי לכתוב. כעבור שעתיים היה בידי סיפור חייו מתחילתם ועד עתה. שילמתי, קמתי ויצאתי. הגשם פסק מזמן.

מאיר שלו / רומן רוסי

פרק שלושים ושמונה

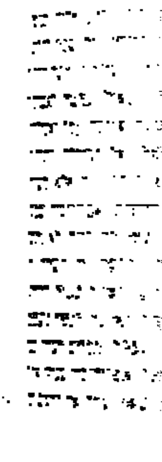

ראשית תהילתו של פינס היתה בגילוי מערת האדם הקדמון. "הכפר ואני עוד היינו צעירים," סיפר לי. ככל תלמידיו, הכרתי גם אני את המערה. היא נמצאת בשולי גבעת בית־הקברות של הכפר, במדרון המטולע שנשקף אל העמק. כל השנים נחבא פיתחה בין שיחי צבר ותילי אבן שהותירו המתיישבים הנרגבים אחריהם. בהלוויותה של טטנא פייגה הבחין פינס בשני פרטים של סוס־הרבות, זכר ונקבה, שקרו והשתחוו לפני הגבעולים [illegible] וסקרניות. [illegible] לקפת מדבר, הייתי כבטורנות." כמה ימים אחר־כך שב לשם וגילה שהורסים העזירים מקננים בין גלי האבנים. גולגלות מכורסמות של עכברי־שדה, צנפות יבשות וקשות וכנפי חרגולים מכורסמות היו פזורות על הקרקע. באשה פנים עלתה מבעד האפרוחים, שבפלומתם הלבנה ונשיפת הזעם שלהם נדמו לו כשני חסידים גמדיים.

"התקרבתי, כרעתי ארצה, ואז ראיתי את הפתח."

באותו רגע סבר כי היה זה משכן גוירים עתיק. הוא עקף את הסלע, כרת לו מעבר בין הצברים וחדר אל המערה. ריח זר וקהה ניגר מהכתלים, דומיית מחילות ועוקות, רקב יבש ותבאת הזמן שקפא. כלי הצור היו טמונים בעומק מועט מתחת לשכבות האפר והצואה, והקרקע נגרפה בקלות במגע של אצבעות היד. כשה־משיך להסיר את הרבדים העליונים גילה פינס את עצם המצח המפורסמת שבזכותה נזעקו לשם החוקרים האנגלים, ופרו וקבעו כי חי כאן "הומו סאפיינס ארץ־ישראלי."

"אין דבר כזה, הומו סאפיינס ארץ־ישראלי," אמר לי פינס שנים רבות אחר־כך, לאחר ששטף הדם במוחו שיפר את ההומור העצמי שלו ואת סובלנותו למעשים במעשי אחרים ושרוניות כטורנות לדין.

החוקרים שבאו מלונדון מצאו במערה חמישה שלדי אדם — שלושה בוגרים ושני ילדים. פינס נרעד כשתיאר לי את המחזה. "אני חושב על הקדמונים שישבו פשר בקברותינו שלנו. לנגד עיני מצטבצים כשילים, נוברים בקיבולה של לאה, חושפים בין צלעותיה לכסליה את עצמותיהן הכחולות העיוורות של התאר־מות אשר לא חטאו."

כלי משחית של אבן, קליעת גדולה של תאו, מבוקעת למלא אורכה, חוליות שדרה מנופצות של גורי קרנפים, הגידו לפינס כי לא חקלאים שכנו כאן אלא ציידים. סינה כבושה התעוררה בו. ראשי החיצים הזכיים, להבי הצור, עצמות המצח הנמוכות, העצבות הנרבים, רכסי הגבינים העזים — כל אלו הזכירו לו את רילוב השומר.

הוא יצא מן המערה, ישב בפיתחה והתבונן אל העמק הרחב, הצייתן, הפורה, המשתרע לרגליו. צריפי הכפר הדלים, שדרותיו הצעירות ואילנותיו הקטנים, נראו לו פתאום כצפים על פני תולדות האדמה השוממת, נעים ומתנודדים על שכבותיה. משכבות השיח הראשונות נדמו לו כמלאכת קורים ותלאים. איש צעיר היה ותנופה מטולטלת כאלו מעל עידני העמק סיחררו את ראשו.

במשלחת החוקרים שבאה מאנגליה היו פרופסור זקן שדבק בפינס "לאהבה אותו", וחבורה עליזה של סטו־דנטים גבוהים בכובעי־שעם ובמכנסי־קצרים רחבים שירדו להם עד ברכיהם. הם ביזוקו כשפינס הציג עצמו בפניהם. הפרופסור שאל אותו אחר־כך, בעדינות, מדוע לא יוליך את שמו, "ואני השבתי לגוי הנוהמי הזה כהלכה, שיעקב הוא שם עברי יפה."

הם הקימו אוהל גדול על הגבעה, וכל יום קנו בכפר ביצים, חלב וגבינה. את ארוחות הצהריים שלהם אכלו אצל ריבה מרגולים, בתשלום מלא, ורקעו שם מתחת לשולחן ברגליים מגורבות ונעיצו בראשיהם בהש־תאות למראה צלחות האלגביש, מפת התחרים הוויניית, שנפרשה על השולחן ושפתי הזהב של הכוסות.

"את אלו השאיל לריבה הוועד, אבל בעצם הי־תה מציה שלה," סיפר לי פינס וקולו נהפך ללחישה. "מהערבה שהגיע מרוסיה."

כשסיפר לי פינס על גילוי המערה ועל החוקרים מאנגליה, כבר נקבר ארגז הלוקסוס המפורסם של ריבה תחת שכבות עבות של עפר ושנים.

"זה היה אחד הגביעים הראשונים שמסרנו בהם. יחד עם שירה של דודי אברהם, הארבה הגולמית הגדולה ומתה של לאה פינס, נח שרידי הארגז של ריבה בעומק שוק המורשת הדורית־אלית הגיעו אליה."

"אחרי שהתחתנה עם מרגולים, שלחה להוריה מכתב, סיפרה להם על בעלה וכוורותיו, תיארה את התלהבותה מעבודת־האדמה הקשה, וצירפה תמונה שלה — נערה קטנה מארץ־ישראל, בשמלה מבד ערבי אפור וגס, מפורת אכול להתרגלות בחצר חדרה דבש."

"כשהם התחתנו," סיפר פינס, "לא ידע איש, אפילו חיים מרגולים עצמו, שהכלה היא הבת של ביילין מקייב, היהודי העשיר ביותר באוקראינה."

חצי שנה אחר־כך הגיעה אל הכפר עגלה רתומה לשלושה צמדי סוסים [illegible] סים, רובים [illegible] נעוצים באוכפיהם [illegible] מבהיקים בתמורותיהם, רכבו סביבה על סוסים קטנים ועצבניים ושקועי עין. מהארגז הגדול שהיה מונח על העגלה הוצאו היט־קרבה שחורים, סרוויסים שלמים של כלי־אוכל שקופים כאוויר, כרים וכסתות של משי, מתפקקים מפלומת אווזים, שטיחים בוכאריים וילונות תחרה כחלחלים. הוריה של ריבה הצליחו להבריח את הנדוניה מתחת לאפם של הקומוניסטים. כן בערב הב־תינו חברי הוועד באוצר הזר שנורלק בעיניהן של הנשים, ותוניה רילוב, מטורפת מקנאה ומעקרותה, דרשה לכנס את החברים.

האסיפה הרתופה הבהירה לריבה שהאגודה לא תסבול צייד כזה בביתו של איכר עברי. ניתנה לה הברירה לשלוח את הארגז בחזרה או לעזוב את הכפר איתו.

"יש לי הצעה יותר טובה," אמר מרגולים בנימוס, "ריבה ואני שוחחנו על כך. אנחנו נעמיד את כל הכ־בודה לשימוש הציבור."

ריבה, חנוקה מדמעות, אישרה בניע ראש את דברי בעלה, ורילוב וליברסון נשלחו להחרים את האוצר. בשנים שלאחר־כך ראתה ריבה את עובדי הפלוגה לבושי הבלואים אוכלים מכלי קריסטל, אוחזים באצבעות מלוכלכות את המזלגות המוזהבים של הוריה. הם פנו זה לזה בגוף שלישי, קדו קידות, החליפו הצעות וחקרו מינואטים על השלוה, ואני זוכר היטב את המלה "באורדניקים" שחזרה ונשנתה בסי־פורו של פינס. ליברסון, שהבחין מיד בהזדמנות להב־היק את אשתו ולשאת חן בעיניה, הרביץ ללהויו וקנים ארוכים של תירס, התחפש ללב טולסטוי, ירד בכותנתו לבנה אל חבריו שעבדו בשורות, כינה אותם "אריסים" והשקה אותם לימונדה מצוננת בכלי הב־דולח של האצולה.

השידה, המצופה בלכה סינית, עמדה באוהל של המכירות, עד שנאכלה בשיני היקיוניות. מערכת כלי־הכסף הומרה בשש פרות ובפר הולנדי מפונק. רילוב רכש הוכיאר מפורק תמורת אחד השטיחים, ואת פלומת האווזים חילקו שווה בשווה בכל השמיכות בכפר. טוניה והתקנתן באו על סיפוקם, וריבה התהלכה קודרת ומסתוררת. מרגולים אמר לה שהדבש שלו טעים יותר כשמלקקים אותו מהאצבע מאשר מכפיות של זהב. הוא עיסה את כפות ידיה המתרסספות בדונג ושיפשף על בטנה נטפים ארוכים וזהובים. אבל ריבה לא התנחמה ולא נרגעה. למראית־עין קיבלה את החלטת הכפר, "אבל בלילות שמענו כולנו את יריעות האוהל של מרגולים טופחות ורועדות מנשימות בכיה." "מה שאבא הצליח להציל מהמהפכה ברוסיה, הורידו הבולשויקים של ארץ־ישראל," אמרה לבעלה.

בתוך שנתיים התנפצו כל כלי הבדולח. כה שקופים היו, עד שלא נראו לעין אם לא הונח בהם משהו וכוסות ריקות פשוט הועפו מהשולחן בידיהם הקשות של האיכרים.

מרגולים יצא כל יום אל מרעה הפרדים, וכשנעלם אחרון הכלים, מצאה ריבה את עצמה בודדה מול האבק, היגעה, החוץ והריקנות הסמיכים של הכבל.

"ואז היא השתגעה," אמר פינס. "תאוות הניקיון הנורמלית של כל אשה, שאינה אלא גלגול של אינס־טינקט הקינון, הפכה אצל ריבה לטירוף." חמושה במטפחת־ראש הדוקה, סינר, סחבות ומגפיים־גומי, יצאה אל המערכה.

תחילה סילקה מהבית את פח־האשפה, כי נוכחותו של לכלוך, אפילו תחת מכסה, גרמה לה תחושת־מגעה נוראה. מאוחר־הרפת, מאה וחמישים מטרים מהבית, היתה ערימת הזבל הגדולה של הפרות, ולשם שלחה את ילדיה הקטנים עשרות פעמים ביום, להשליך קליפה של מלפפון, שאריות מארוחות הצהרים, פירורים שאספה מתחת לשולחן.

"היא היתה מסתכלת כל הזמן אל השמים," סיפר סבא.

"כמו סבתא?" שאלתי, אבל סבא לא ענה.

"כולם מסתכלים אל השמים בכפר הזה," אמר לי ליברסון, "מחפשים עבי גשם, יונים־דואי, ארבה." אבל ריבה הסתכלה אל השמים כי ציפתה כל חייה להסתערות פתע של ענני אבק מן המדבר ושל להקות דרורים מתרבנים מן הצפון. "הזוגים המטנפים" קראה להם. סביב הבית הציבה תריסר מלכודות־זבובים בגד־לות — ארגזי רשת ונקב בקרקעיתם, ובתוכן נתח מרקיב של בשר או פרי, כך שהזבובים הנרזקים פנימה אינם מצליחים לצאת. מלכודות כאלו פועלות ביעילות בכפר עד היום, אבל אצל ריבה היו המלכודות ריקות תמיד כי הזבובים כבר הכירו את ביתה ולא הגיעו לשם מלכתחילה.

כל יום, בשעת ארוחת הצהריים, היו החוקרים האנג־לים מתבוננים בה בעליזות, כשהיא מגרשת מהם לחלוץ את הנעליים בפתח ביתה, אוכלים בנימוס את המרשש העוף בתפוחי־האדמה, מברכים אותה על הארוחה הטובה ושבים אל המערה. פינס יצא איתם מידי יום ביומו.

"לפעמים הייתי אוכל איתם, כי אהבתי לשמוע את שיחותיהם, אבל ליברסון רמז לי שאין זה יאה לחבר להתענג על עופות מטוגנים שהמדריזאים האנגלים העשירים קנו בכספם, בזמן שכל החברים ניזונים מלועזים אפויות ומבעלים מקולפים של סקואריות."

האנגלים לא הבינו מדוע חדל פינס להצטרף לארו־חותיהם, ואילו הוא לא הבין כיצד זה מניחים מעודים בלי לשיר.

לאחר שפינו גופם בשלושים קוב אדמה, הגיעו החוקרים ללוח כביר של ציפוה שחיפה על חלל שני, עמוק יותר. כשניסו לגול אותו נשמע רעם עמום, מבשר רעה. פינס הסביר להם שיש להביא סתת מומחה, היודע לקרוא את עורקי האבן. הוא נסע לנצרת והביא משם חוצב ערבי זקן, שירד אל נבכי המערה, הצמיד את אזנו, גישש באיזמלו בחריטות עדינות, תתפף בציפורנו והודיע שהסלע שביר כזכוכית ואי־אפשר לנצצו בלי לגרום מפולת כללית שתקבור את החופרים עצמם. כך נותר במערה חלל בלתי מפוענח.

החוקרים ארזו את כליהם וממצאיהם ושבו לארצם. קצין המחוז האנגלי התקין דלת־ברזל על פתח המערה, נעל אותה ונתן את המפתח בידיו של פינס. רילוב בא מיד בדרישות ואיומים לנצל את המקום להשבעות־סתר ולהסתרת גוויות החורי־צפון, אבל פינס סירב בכל תוקף. בפרץ מפתיע של אומץ עקשני הודיע לרילוב שלא יהסס לפנות לקצין־המחוז אם ימצא על הדלת סימני חדירה.

המערה נעשתה לו למקום מפלט. הוא נהג לשבת בפתחה ולהתבונן בעמק מנקודת מבט לא מוכרת לו, הן מבחינת המקום והן מבחינת הזמן. הוא לא ישן בה כי ירא ממחלת הפוליו, ואף יותר חשש שהקרציות ששוכנות שם ידביקו אותו במחלות שכבר פסו מן העולם — מיני טיפוס נאנדרטליים או דבר קמאי, הסרי־פרפא, מלפני היות האדם — אבל הוא שהה שם לצורך מחקר ורישום הרהור.

שם, במעבי האדמה, גילה נושים עיוורים שהתגלגלו בתמציתיים של עובע, נרישונים חיוורים שמשך גלגולם איטי הרבה יותר משל אחיהם אשר תחת השמש, וטחבויות אפריקאיות ממשפחה של פרטנים בלתי־ידועים בארץ. "מאובנים חיים" כינה אותם, וב־ליבו הבריק רעיון מסמא. לא רחוק מהמערה צמחה חורשה קטנה של שיטה מלבינה, "שריד יחיד לפלורה אפריקאית שפשטה בארצנו לפני מיליוני שנה," ופינס שיער שהתחוניות הן עוד שריד לאותה תקופה. כשה־שתותף שם וראה את פרטני הצבה העיוורים זוחלים על הקרקעית, נהפכה המערה לפיתוחה המרעיר של ניקבת זמן. מורך בנים מילא את ליבו נוכח שרידותם של אותם "קטני ארץ, וחכמים מחוכמים", אשר בלי חזון, מסורת ומוסרות, יצרו חברה עקשנית ומתמידה כליכך. תחושת השישים והמערה היו בעיניו בועה שפקעה הורבה מימי בראשית ממש, ולפעמים תפס את עצמו נושם עמוק־עמוק וממלא ריאותיו באוויר לפני שנכנס לנבכי האדמה, כמו עמד לשקוע במעמקי עינבר סמיכים וחיים.

במשך שנים היה מוביל את תלמידיו אל המערה. היינו הולכים כשעתיים בשורות, מטפסים במדרון הגבעה התלול, וצוללים באות אל נקיק הסלע. פינס שלף את המפתח, פתח את דלת הברזל החורקת, והבל קר וכבד וחל הוצצה, נגע בפנינו ובשוקינו והשתפשף כבוחן את טיבנו. תחילה הושיב אותנו בחלל הקדמי של המערה. כאן היה נקב עמוק של מים כה עתיקים עד שהיו חסרי טעם לחלוטין, כי כל חומר שהיה בהם כבר שקע מזמן. יצורים קטנים, סומים, החליקו בהם אנה ואנה. לא היה אפשר לראותם כי החשכה המפושמת שאגורה ברקמותיהם הסכה גם את המתבוננים בהם לעיוורים, אבל היה אפשר לחוש בגבר פיהם הרכים כנגד גב כף היד.

פינס הראה לנו כיצד מסתתים אבני צור ללהבים. ניסה להצית אש בהקשת אבנים, ואחר־כך העיר אותנו אל מדרגת הסלע שבפתח להשקיף אל העמק ואל הכפר.

"כאן ישב האדם הקדמון," אמר, "והביט אל העמק שלנו. עצי אלונ ואלון גדולים צמחו כאן, מילה ומים, ביניהם התהלכו נמר הברבורות, איל נוהם ודוב שוקק."

הוא קם ממקומו. "והארץ היתה כולה משקה," הכריז, "נוזל זה פיח באפיק, אד לבן עלה מהעמק וכיסה את הקנים ואת האדמה. למטה רעו החיות הגד־לות בעשב הגבוה, הסוסים והיחמורים, הבהמות התאוו. האדם הקדמון ירד אל העמק והניח כאן את העצמות פיצה כאן, על משטח הסלע, בפסיפסים הכבי־ניים של אבן."

אוזניו של פינס שמעו את זעקת שור הבר הנטבח ואת מפץ בטנו של הצייד, נבקעת בניבי חזיר הבר. עיניו קילפו את פני האדמה וצללו אל ברותיה הטובענים של העבר. הוא סיפר לנו על היערות הלחים שכיסו את פני האדמה, על האמגונים, שפני הסלע ויערי־הקרים שהיגרו מאפריקה אל העמק, הרבה לפני הולדתו של האדם. הוא שיער כי הפחה, הרוצה הזעירה, עלה מן הצפון הקפוא, הדרדן הארצבה מארצות הים, והששמר הדרור מהרכובים אסיאניים רחוקים.

כנפי ציפורים, רגלי אדם, שפרים ופרסות של חיות העלו סביבו אבק, כנענים, תורכמנים, נחליאלים, יהו־דים, רומאים, עורבר, ערבים, תחלי־ביצות, ילודים גרמנים, פרות המשקאות וחיילים אנגלים נאבקו על הזכות להטביע עקבות בשיית הרגבים המתפוררים.

הוא לא היה היסטוריון. הוא היה מתנך צבוע וזוק־ני, "מורה עממי" כינה את עצמו, מורה של טבע ותנ"ך, מקצועות של חלופיות העונות, היכחדותם של מינים וגויעותיהם החוזרות ותשבת של ההון והתמה.

"אני ממותה קפואה בשלג," אמר לי, ורסיסי אוכל ניתזו מפיו בצחוק. "מי שיפשיר אותי יגלה כי אני טוב למאכל". בימי חייו שלו, "הדרק־עין אבולוציוני", הספיק לראות כיצד נעלמים הבשרים הגדולים משטחי העמק, לפגוש בהמות עם אוצר מלים ולשמוע את סילסולי השחורים שנטשו את בית־הגידול של גבעות הגליל התחתון ובאו אל הכפר.

מתר היה אז שלם ועגול ומוקף בסוללות, מוללתו עוד לא בידאה בו את מסלולי הכפירה. אבל גם אז, בעלומיו, חש את קוצר תוחלתם של הדברים. דרך־הים הכבירה, שעליה חצו את העמק המוני הכובשים והר־סוחרים, לא היתה אלא שרטת עלובה בקרום האדמה. עיר המבצר הדוכב, על מגדלותיה וחומותיה האיתנות, היתה לתל חרב למרגלות הדר הכתול. הגנזל, נחל הקדומים שתשע מאות מרכבות טבעו בו, היה לתעלה כוסית של סחי. מצביאים ומזבחות נמסו במעמקים, היכלות ועצמות נאכלו. כמוהם באמות־המים, מדרגות ההרים וכרם העגבים של הקיסרון השכן. רק שני דורות עברו מאז חטף ליברסון את פאביה מבין הגפנים, וכבר נעקר הכרם, נשכח הסיפור, כוסה בבטון ומפעל של פלסטיק כיסה.

עתה קינא באדם הקדמון שלא שמע קולות אומרים "לך לך". האדם שבא אל ארץ תמימה שאיש לא התיר בה סימני בעילה ותביעות רגל קטנוניות של באמנות ואהבה. "הוא נדד בכוחם של צאנו ורעב, ומתוך שאישה תמה להתמימות הלחה ששמה חיים, אותה שאישה שנותרה עד היום בכל תא חי."

הוא קינא גם במשולם צירקין, שהתעלם לחלוטין ממוטת כנפיו של הזמן וחקר את מעופו רק מיום שנחתו האבות המייסדים על אדמת העמק. משולם לא הבין את תהליכי הכמישה והרקב. עצם את עיניו שלא לראות את עצמות הגיד הלבנות, הביצים המאובנות של היען ושברי הקונכיות הענקיות. כל מה שקדם לכפר נראה לו כסוד ארוך ומיותר של מספרים שליליים.

"משולם סבור שהאבות המייסדים גירשו מכאן את האדם הקדמון ואת צמחי הביצה, הרעילו את המסכודון ואת דבי המערות, קצרו את היבלית והשפו את האדמה, שהיכינה להם רועת כבלה בייבנית," אמר פינס.

"ומחוקה, ומחכה. למית לבית למיד" שר המורה הזקן בקול דק ולועג. באחרית ימיו למד את כל עינוגי הלגלוג. עכשיו הבין כי האדמה מנערת מעליה את תכריך דימויים הנקלים של האדם.

"אין היא אלא איחוי גרוע של בריות," אמר. "קרום שתחתיו מסתתרות רק הזכות של אנוכיות, וכדור הארץ כולו אינו אלא גרגר פורח בקצהו של ציבור כוכבים שולי."

"הקרקע רימתה אותנו," הודיע לי בחיוך פרוץ, "היא לא היתה בתולה."

מתוך ספר שייצא לאור בימים הקרובים ב"ספרייה לעם" של "עם עובד".

דוד אבידן / הציוני הטריטוריאלי וציוויים אחרים

חתול אמר לחתול, ארנב לארנב, דג לדג: לך מכאן, זה שלי. הפסיכולוגיה
היא סינתסייזר של ריחות וצלילים, צבע השתן והגביה המסמנת. וכדור הארץ
סובל בשקט גם אותה וגם את המשחקים המתחכמים יותר של האנושות. והמצב באזור
הוא המצב הלא־יהודי ביותר מבין המצבים, שמציבים את עצמם על המפה. וזוהי
לא הרצאה פוליטית, אלא תאור אוביקטיבי של פני הדברים, כי לכל דבר יש פנים
ולכל פנים יש דבר ודבור. ואם אפלו נתרכז לרגע בילדי־האבנים,
עם רעלות־הפינג'ה המאלתרות, ובילדי־החקי ובאלות ובקללות. ובאלאללה־יאללה,
השולצים והגורבאצ'ובים והריגנאים והערפאתים ותלמידי. מחמר שנטשו מדבר
ונפט, כמו ישוע, ללכת על מים בקרג־לאייר פיראוס־חיפה,
לא נגיע ליותר מחתול, שאמר לארנב, שאמר לחתול, שאמר לדג, שאמר לצפור.
כל הצרות התחילו מאז שצוה אלוהים על שרה לצוות על אברהם (או להפך:
מאז שצותה שרה על אלוהים לצוות) לגרש את הגר וישמעאל למדבר.
מאז הבצוע האמלל של בעל נשלט על־ידי אשתו, אב נשלט על־ידי אלוהיו —
נכנס אברהם ללחץ־מתמשך, טראומטי, שהתפתח להרגשת־אשם כבדה (חז"ל,
ואם היתה לעקידה משרה אחרת מאשר תרגיל־משמעת, היא באה בודאי לכפר
על הארוע המשפחתי המביך), שהביא לעולם גם את הצליבה וגם את האיסלאם
וגם את הגלות וגם את השואה וגם את הקמת המדינה וגם את הלחץ הגובר
להקים עוד מדינה לידה, מעין לידת־תאומים מעכבת, מכת קללה
ושחין ונפט וטילים סיניים והמפרץ הפרסי ורצועת החוף
והמות. היהודי המבלבל שמאבד מנת־משכל ליום בתוך כל המהומה הזאת. ולכן
חובה לברר בדחיפות ובמלוא השפיות, שמצבים כאלה בכלל מאפשרים,
את הנאורוזה הלאמית, שמכרסמת ביהדות שנים רבות, הרבה לפני
שהנאורוזה הערבית גלתה אותה ואת עצמה, כי זה, בעצם, טפול קבוצתי.
מעבר למשחקי־הכוח־היקרה והיתרון האובד וההתיתות הנעלמת
זהו, בסך־הכל, ריב שכנים, אחד מאותם ריבים גלובליים,
שנובעים מחסר בגרות כוכבית וממודעות קוסמית חלקית מדי.
שתים־עשרה שנה לפני סוף המאה חיבת סופסוף האנושות לצוות על עצמה
גמילה מזורזת מהקבעון הטריטוריאלי, מהרכושנות האתנית וממשמרת הדת,
כדי להכין את עצמה לא רק למאה הבאה, אלא גם ליחסי־שכנות חוץ־פלנטריים.
הצווי המומלץ אינו מותרות ואינו סובל דחוי, כי הנסיבות
בהן הוא אמור להצטוות אינן מדע־בדיוני, אלא ריאלפוליטיק. וזהו
הצווי, שאנחנו מצוים עליו, על פני מעטפת הכוכב הירק־אפור,
פלאנטה מכבדת ועדין אוטונומית בתוך מערכת־השמש המקומית:
למחוק מהתכנות האנושי את מורשת הפסיכולוגיה והטריטוריאליזם
ולהתחיל לחשוב על עצמנו כעל תלת־וארבעה־ממדיים,
תושבי הזמן האינסופי ולא לוחכי עפר ואבנים.
בואו נתחיל לחשוב על עצמנו כחזרה מתמשכת לתצוגת־אפנה סוף־מאתית:
יצאנו מהמערות — אז בואו נפסיק לצייר ציורי־מערות. ירדנו מעל
העצים — אז שהעצים ירדו מעלינו. בגרנו מתקופת־האבן — אז שמוחותינו
יפסיקו להתאבן. וזהו המסר, הצבאי, התקשורתי, המזרח־תיכוני,
הבינאטלנטי, התלת־גושי, מערכת־הצדק וגדרות־התיל
ועמוד־האש ועמוד־העשן והאור שנברא בשתי מלים.

صورة عن الاصل

صورة عن الاصل

תרבות וספרות

דן מירון / הזמן הצועד והמוות המבוטל

על "פרחי אש" מאת חיים גורי

(פרק מספר על שירת מלחמת השחרור)

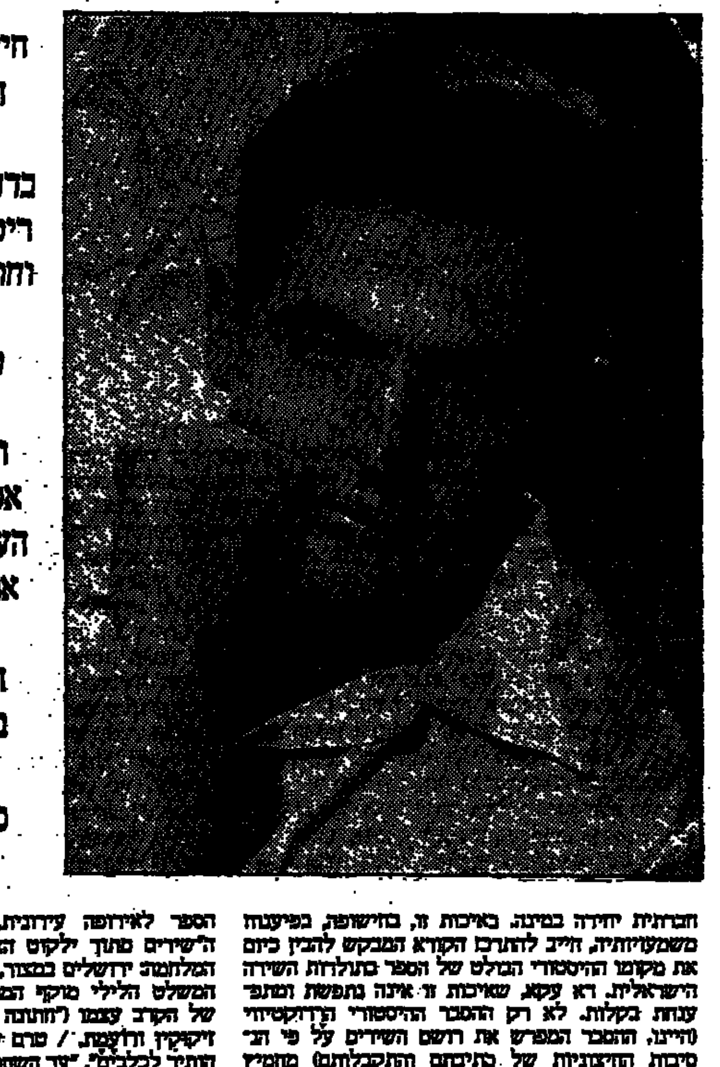

חיים גורי, קיץ 47':

המדינה הצעירה היתה זקוקה בדחיפות לטקסט של ריטואל לאומי מכפר וחוגג כאחד, שיעניק מימד טראנסצנדנטאלי להישג שהושג ולקורבן שהועלה. אסופת השירים של העלם-החייל, שביכה את הנופלים ותיאר את שיבתם של הלוחמים שנותרו בחיים אל "דמעת הפיוס", נראתה כאילו היתה עונה על כל הצרכים

א

"פרחי אש", ספר הביכורים של שירת חיים גורי, היה, ללא ספק, קובץ השירים הפופולארי והייצוגי ביותר של ספרות מלחמת השחרור, ובתור שכזה נקבע מעמדו לדורות בתולדות השירה העברית. הוא ראה אור בשנת 1949, לפני תום הקרבות ובשעה שהמשורר עצמו היה עדיין חייל, איש "חטיבת הנגב" של הפלמ"ח, שנטל חלק בקרבות החטיבה והגיע עמה לרגע ההיסטורי של העלאת דגל הדיו על חוף אום-רשרש, היא אילת.

הספר התקבל בהתלהבות על ידי קהל הקוראים ועל ידי עיקרו של הממסד הספרותי של אותם ימים. אמנם, בפרשת הפצתו אירעה תקלה מעניינת כשלעצמה מבחינה היסטורית-תרבותית. מהדורתו הראשונה של הספר (בת שלושת אלפי עותקים; מהדורה גדולה מאוד ביחס לממדי ציבור קוראי השירה אז; ומהדגם כשמדובר במשורר מתחיל וחסר מוניטין) נמכרה תוך חודשים ספורים עד לעותק האחרון. הביקוש לספר שלא חדל — אלא, להיפך, גבר — הביא למסחר עז באותם עותקים שהגיעו מיד שנייה לחנויות הספרים המשומשים (לעתים בלוויית הקדשות נרגשות של נער לנערה או להיפך: "פרחי אש" נעשה לספר מתנה מובהק של בני הנעורים ה"ספרותיים"). אבל מהדורה שנייה של הספר הופיעה (בשינויי נוסחאות מרובים ומרחיקי-לכת) רק בשנת 1961. המשורר הצעיר כמעט שלא נהנה כלכלית מהצלחת ספרו עם הופעתו. הסיבה לכך היתה, למעשה, פוליטית. כמו רוב בני דורו מסר גורי את ספרו לפרסום בהוצאת "ספריית פועלים" של השומר הצעיר. זו היתה באותם ימים המו"ל העיקרי של הספרות הצעירה — יותר בזכות הקשרים שנוצרו במשך השנים בין הסופרים המתחילים ל"עורך החסר" שלהם, אברהם שלונסקי, שהיה הרוח החיה בכל מפעלי התרבות של השומר הצעיר, מאשר מכוחה של זיקה "תנועתית" לשומר הצעיר עצמו. במהלך השנים הראשונות שלאחר מלחמת השחרור, בימים שבהם ראו אנשי השומר הצעיר בברית המועצות "מולדת שנייה", החלו להסתמן ניגודים ופערים בין הסופרים לבין "התרבות המתקדמת", החווית התרבותית-הספרותית, שקידמה התנועה בהנהגתו של שלונסקי. אלה התגלו ב"עריקה" אישית אך מתמידה של סופרים מ"ספריית פועלים" לעבר הוצאות ספרים אחרות של תנועת הפועלים הציונית. גורי היה, כמדומה, הראשון (או אחד הראשונים) שהחל בתנועת "עריקה" זו. ספרו השני, "עד עלות השחר", שראה אור פחות משנה אחרי קודמו, כבר יצא לאוויר העולם תחת קורת-הגג של בית הוצאה אחר ("הקיבוץ המאוחד"), מעשה שהובן על-ידי אנשי השומר הצעיר כ"סטייה". כך נשארו "פרחי אש" תקועים בידיו של מו"ל, שהעדיף שלא למצות את אפשרויות התפוצה שלהם. אך גם לא שחרר אותם לשם פרסום בידי מו"ל אחר.

בכל אופן, למרות תקלה זו, זכה הספר לתהודה רחבה הרבה יותר מכל ספר שירה אחר, שהבקיע ועלה מתוך ספרות המלחמה. הוא נקבע בתודעה הציבורית כביטוי הפיוטי המובהק ביותר של חוויית הלוחמים בני דור תש"ח. כמה מן השירים שנכללו בו, ובייחוד "הנה מוטלות גופותינו" ו"תפילה", זכו למעמד של ליטורגיה רשמית ושימשו כאביזרים ריטואליים בטקסי הזיכרון והאבל, שהיו כה מרובים וכה טעונים באותן שנים. המשורר עצמו (הוא היה בן עשרים ושש בעת הופעת ספרו) נהפך תוך זמן קצר — אולי שלא בטובתו — מעלם צנוע ואלמוני לדמות לאומית כמעט רשמית, משורר המלחמה "שפרחיו אש ואשו — פרחים" (כפי שרשם יגאל אלון בשער עותק "ספר הפלמ"ח" שניתן לו), נציג הפלמ"ח בספרות העברית, דובר הדור המשתו... של דור לוחמי תש"ח.

אנו נוטים לחשוב בפשטנות מסוימת על פרשת התקבלות נלהבת ומיידית זאת. לכאורה, הגורמים שנטלו בה חלק גלויים לגמרי לעין וכמעט שאינם תובעים הסבר. הימים היו ימי הגאות הרגשית העצומה של שלהי מלחמת השחרור. המדינה הקימה, שמילאה את כל הלבבות בראשית המלחמה, פינתה את מקומה לשטף רגשות מסוגים שונים: שמחה אקסטאטית בניצחון; התלהבות לאין-גבול מעצם קיומה של המדינה, שאך זה נוסדה; אבל עמוק על ששת אלפי ההרוגים, מיטב הנוער העברי, מלווה ושמא רגשי אשם כבדים ביחס להרוגים אלה ולכל הדור, שהעמיד את עצמו בסכנת כיליון לשם מימוש יעודיה של הציונות; גאווה בגבורת הלוחמים, הערצה לקורבנם. כל הרגשות העזים הללו חיפשו את ביטויים הספרותי. המדינה הצעירה, כידוע, היתה זקוקה בדחיפות לטקסט או לטקסטים לשם ריטואל לאומי מכפר וחוגג כאחד, טקס חילוני רוחני, שיעניק מימד טראנסצנדנטאלי להישג שהושג ולקורבן שהועלה. במסגרת חיפושים אלה של המדינה ושל הציבור כאחד הופיעו "גווילי אש" וספרי הזיכרון הרבים, שנהפכו לספרי-המקרא הפופולאריים של אותן שנים. אסופת השירים של העלם החייל, שביכה את הנופלים, תיאר את דרך שיבתם של הלוחמים שנותרו בחיים מסיום המלחמה אל "דמעת הפיוס", וקיבל בשם המתים והחיים כאחד את "היום החדש" של המדינה, נראתה כאילו היתה עונה על כל הצרכים. המשורר שם בפי ל"ה ההרוגים המפורסמים מן המסע להצלת גוש עציון את הטורים:

יום חרש. אל תשכח אל תשכח
כי נשאנו שמך עד המות עצם את עינינו.
• • •
הבקר גולה. הרריות הצללים רונבה.
עוד נשוב. נשוב. נחזור כפרחים אדומים...[1]

מי יכול להישאר אדיש לטורים אלה ולרבים כיוצא בהם? בוודאי לא הדור הצעיר, שמצא בהם ביטוי כן לחוויותיו. ועוד פחות מזה הדור הוותיק, שחיפש בשירים ביטוי לגאוותו בדור הבנים הלוחמים ותיקון לרגש האשם כלפיו. בקצרה, לפי טענה כזאת, הזיקה התימאטית והרגשית הברורה של רבים משירי הספר לנושא המלחמה והקורבן היא שהביאה לפופולאריות שלו. התקבלות של "פרחי אש" נוצרה מן הקשר בין השירים לנסיבות ההיסטוריות של כתיבתם ושל הקריאה בהם.

לקשר זה אפשר להוסיף את העובדה, שהספר לא עורר התנגדות או קשיים מבחינה תימאטית ופואטית כאחת. למשל: בשנת 1949, שנת הופעתו, הופיעה גם פואמת המלחמה עזת-המקוריות של אבא קובנר, "פרידה מן הדרום". קובנר היה דמות ידועה הרבה יותר מגורי. הוא היה לא רק מפקד המחתרת בגטו וילנה ופרטיזן שלחם בנאצים אלא גם ה"פוליטרוק" הפופולארי של חטיבת גבעתי, שהדפים הקרביים שחיבר בעת הקרבות הקשים והמכריעים בשפלת-החוף ובצפון הנגב חיזקו את ידי החיילים ונחרתו בלבם של אלפים או עשרות אלפים. עם זאת, הפואמה שלו, שמבחינה ספרותית טהורה עלתה בהרבה על יצירתו המוקדמת של גורי, לא הציתה את הדמיון הציבורי ונותרה לה כשארה נחלתם של מעטים וספורים. הלשון המאופקת הבלתי-שגרתית, המבנה המקוטע, הפערים שלא הניחו לקורא לחבר את השירים סביב ציר נאראטיבי ובכן שאר סימני ההיכר של הניב המודרניסטי האופייני למשורר, חסמו את הגישה לשיר בפני הרבים. אמיר גלבוע, אף כי ניסה תיכף לאחר מלחמת השחרור ללכת אל "המלים הפשוטות" ולכתוב שירה אקסטאטית או כאטירית הנגישה לקהל קוראים רחב ביותר, לא הבקיע מעולם אל מעבר לגבולין של חוג מעריצים ספרותי "מקצועי" וצר למדי — למרות השימוש הציבורי התכוף למדי שנעשה ב"שיר בבוקר בבוקר" שלו ("פתאום קם אדם בבוקר ומרגיש כי הוא עם ומתחיל ללכת"). מתנות למלים ה"פשוטות" ולמחוות הדמוקראטיות שלו נותר גלבוע משורר בעל עולם אישי מסובך, המבטא עצמו בסמלים אזוטריים ואמביוו-אלנטיים. קהל הקוראים הרחב חש בכך ושמר על מרחק ממנו.

גורי, לעומת גלבוע, לא בא בשלב זה "אל המלים הפשוטות". אדרבא, הוא המשיך לכתוב בלשון ספרותית מרוממת. הוא אף לא פנה בשירתו אל "העם" ולא התיימר לדבר בשם המתים. עם זאת עולמו והניב השירי שלו היו פתוחים ומזמינים ורבים חשו רצון ויכולת לבוא בשעריהם. העולם היה עולמו של משורר בוא הידיעה, שהלם את הציפיות הסטריאוטיפיות של קהל הקוראים.

נושאיו היו פיוטיים מובהקים: נוף רומאנטי, אהבת נעורים, ארץ ישראל, מצבים ריגושיים עזים. שיריו נכתבו מתוך מה שנראה כהרמוניה נפשית. הם, אמנם, דיווחו על יגון ואימה, אך עשו זאת מתוך זיקה "חיובית" לחיים, לאהבה, לאומה ולערכיה. בשירי המלחמה הלולו נכונות ויכולת להתאוששות, לצעידה "מעל הריסות" לקראת החיים החדשים במדינה הצעירה. הממסד הציבורי הפוליטי יכול היה להתייחס אל המשורר ואל השירים באמון, שעה ששיר כ"מלכות דממה" מאת אמיר גלבוע חייב היה להשאירו תוהה ומלא ספקות.

למעלה מזה, שירי "פרחי אש", אף כי ביטאו את המשורר הצעיר באורח כן ואותנטי, לא הצטיינו במקוריות פואטית בולטת ולא פיתחו שפה שירית בלתי-מוכרת. גורי הופיע בהם כמשורר שנוח לקלוט את מסריו ללא מאמץ מרובה ובלא היתקלות בחומרים אישיים אידיוסינקרטיים ואזוטריים. שפתו, אף כי היתה, כאמור, מרוממת וספרותית, היתה מובנת. שפעת המטאפוריקה שלו לא הסתירה מעולם את הפשט של החוויה, שהיו מלאים, בהירים ואף נוטים לפעמים לכפל דברים הסברתי. המטאפוריקה שיוותה נועם אסתטי וצבעוניות פיוטית לכל הנושאים שבהם עסקו השירים, לרבות נושאי המלחמה והמוות (ראה טורים כ"מוות. מוות יפה ונורא - - - את ביתנו עברו מלאכיו על סוסי הרוחות", או "אדמה קדמונית ודוממת - - - כך קיבלת את פנינו שנית, עטורי אש פרחים אדומה";[2] הכותרת האוקסימורונית "פרחי אש" עצמה מעידה על מגמה זו של חיבור האסתטי עם המאיים). באמצעות המטאפוריקה וכן באמצעות המקצבים המצלולים של השירים הצליח גורי הצעיר להפיק משהו מעין הקסם והיופעה של הניב השירי הצבעוני, המתנגן והמלוטש, שעוצב במשך שנות השלושים על-ידי שלונסקי, אלתרמן וחבריהם; אבל שלא כשלונסקי ותלמידיו, שנאלצו להיאבק מאבק מר במשך עשור שלם על ההכרה בלגיטימיות של הפואטיקה שלהם, בא הוא, כביכול, "אל המוכן". אסכולת שלונסקי-אלתרמן נחלה בינתיים ניצחון מוחץ על יריביה ונעשתה מאטוריציה ספרותית מותקפת לממסד הספרותי השליט. עכשיו היא היתה מוכנה לאמץ משורר כגורי אל לבה בתור תלמידה הנאמן וממשיך דרכה. קהל הקוראים (בייחוד אגפו הצעיר) כבר הורגל בינתיים בפיגוראטיביות הצבעונית, בריתמים הסימטריים, בחריזה האסונאנטית והמצלולים העשירים, שאפיינו את סגנונה של האסכולה, ושמח למצוא אותם (אמנם, בנוסח הרבה פחות מיומן ומחולק) גם בשירת המשורר הצעיר. זה, מצדו, מצא מודלים ציוריים ומוסיקאליים, מוטיבים וסמלים, שסייעו לו במתן ביטוי מגובש פחות או יותר לחוויותיו הוא. הוא יישם אותם (כגון את הסמלים של ההלך המתהלך משירת אלתרמן) למציאות הרגשית שלו, בין השאר גם לחוויות המסעירות של הקרב, הסכנה, האימה, האבל והניצחון — אותן חוויות שהציבור כולו עמד וציפה לגאולתן בביטוי הפיוטי. ממילא העניק הציבור על מסריו השנים את אישורו ואת הכרת תודתו למשורר. אנו שואלים את עצמנו אם בכלל אפשר היה, שספר כ"פרחי אש" לא יתקבל בהתלהבות בזמן ובנסיבות שבהם נוצר.

כך אנו שואלים, ושאלתנו מוליכה אותנו לטעות, או, גרוע מזה, להצגי אמיתות, כשם שהיא מעידה על הפשטנות המהותית שבהסברים ה"קונטקסטואליים" של תופעות ספרותיות מסובכות. צריך לקבוע בפירוש, כי אילו עמדו לספר "פרחי אש" אך ורק הנסיבות ההיסטוריות והתכונות הפואטיות שנמנו עד כה, יכולה היתה הופעת הספר שתעבור מבלי שתשאיר אחריה רישום עמוק, ובלי שתיצור נוכחות, שהיא עובדה היסטורית בתולדות השירה העברית, שאין בשום "הערכה מחדש" כדי לבטלה. האמת היא, שבתקופה ההיא פורסמו מאות רבות של שירים — ובהם שלוקטו אף בקבצים — אשר, לכאורה, יכלו ליהנות מאותן נסיבות היסטוריות ולהפגין אותן תכונות פואטיות "נחוות", אבל אף אחד מהם לא הצית את הדמיון הלאומי כדרך שהציתו אותו כמה מן השירים המרכזיים של "פרחי אש" ואף אחד מן הקבצים שבהם נאספו לא זכה לתהודה הציבורית, שלה זכה ספרו של גורי.

אל נשכח: גורי הופיע כמשורר כמה שנים לפני מלחמת השחרור (שיריו הראשונים ראו אור ב-1945) יחד עם עשרות רבות של צעירים אחרים, שאף הם פרסמו שירים באותן בימות ספרותיות שבהן פורסמו שיריו. רובם היו כמוהו בני הארץ ואנשי נופיה; רבים מהם נטלו חלק ישיר, כמוהו, במאבקה של ההגנה בשנים 1946–1947 ונלחמו בקרבות של מלחמת תש"ח. כולם העמידו את מיטב הכוחות הפיגוראטיביים והרטוריים שלהם לרשות המסירה העזה ככל האפשר של חוויות הלוחמים. רובם נזקקו לנושאי הקורבן והאחוות הלוחמים. חלק ניכר מהם עשה שימוש פחות או יותר אפיגוני בפרוזודיה, במצלול ובנושאים של שירת אסכולת שלונסקי-אלתרמן, ואגב, תוך הטיה מסוימת של הניב הפיוטי של האסכולה מן הדחיסות האפיגראמטיות והמורכבות הלוגית, שאפיינה את השימוש בו על ידי כמה ממשורריה, לעבר רטוריקה אקספאנסיבית ומבנה לפשטות יחסית ולמובנות. אפשר להצביע על יותר מתריסר משוררים צעירים, אשר במחצית השנייה של שנות הארבעים ובראשית שנות החמישים חרזו אסונאנטית, קצבו טורים אנאפסטיים מדויקים, הפליגו בפיגוראטיביות אוקסימורונית או סינסתטית, ולקבצו חילופי הסיתוגין של החרוז הגברי בחרוז הנשי הוליכו על פני בתים מרובעים רבים איזה הלך שהיה גם זמר נודד, כציג המשורר בדרכי העולם, צליין ונוונדר בעת ובעונה אחת, ופעמים שהלך זה היה גם עובר בעצם הליכתו ממצב של חיות למצב של מוות, בלי שמעבר זה יפסיק את ההליכה או אפילו את הנשימה המתמשכת — כדרכו של ההלך האלתרמני שעה שהיה נהפך למת-חי.

רבים ממשוררים אלה נעלמו מן הזירה הספרותית במשך שנות החמישים הראשונות. אחרים פרשו מן השירה לז'אנרים ספרותיים אחרים (סיפורת, מסה, וכמובן ביקורת). שוב אחרים התבגרו והתפתחו כמשוררים ותרומתם לשירה הישראלית, בין שהיא גדולה ובין שהיא קטנה, קיימת ועומדת. איש מהם לא זכה בשעתו למה שזכה בו גורי באותה שעה. שום מספריהם לא נעשה לספר השירים של השעה ושל הדור באותו מובן רחב, שבו אפשר לדבר על "פרחי האש" כעל ספר כזה. אפילו ספרי השירה של גורי עצמו, שבאו בעקבות "פרחי אש", לא נגעו בלבבות כפי שנגע בהם הספר הראשון. זאת, אף קודם שיצא נתן זך והציג כנגד "שירי חותם" (1954) במאמר ביקורת, שנתן ביטוי ברור ראשון לפואטיקה החדשה, האנטי-אלתרמנית, שהופיעה בשירה הישראלית באמצע שנות החמישים והביאה בהדרגה להסתייגות לא רק ממשוררי תש"ח המובהקים אלא אף מאלתרמן עצמו. למשל, בספרו השני, "עד עלות השחר" (1950), זיווג גורי פרקי יומן או קטעי רפורטאז'ה לריתים (על קרבות חטיבת הנגב מאפרי קרב עיראק-אל-מאנשיה ועד-לכיבוש אילת) עם צרור שירי מלחמה וניצחון אקסטאטיים ולהוטים הרבה יותר מאלו המקבילים להם ב"פרחי אש". לכאורה, היה זה צירוף תימאטי ו... שהבטיחו מגע עם קהל הקוראים הגדול ביותר. אבל הספר לא הותיר אחריו משקע של ממש, הדומה שנמחק תוך זמן לא רב מתודעת הקוראים, אף-על-פי שעדיין לא רווחה בחוג הספרותי שום מגמה פואטית עוינת. המשורר הצעיר היה מוקף אהבה ורצון טוב מכל עבר. "שירי חותם" היו מבחינות רבות — טכניות, תימאטיות ורגשיות — בשלים ומגובשים הרבה יותר מן השירים שלוקטו בשני הקבצים הקודמים. המשורר אף שב והפך בהם בחוויות המלחמה, שעדיין מילאו את אווירה של הספרות הישראלית הצעירה. אף-על-פי-כן, לא זכה הספר להיענות עמוקה, להדהוד ולאהדה בציבור רחב, שלא ידע כלל על טענותיו של זך כנגד הספר, או, לוא היה יודען — לא היה מקבל אותן.

עלינו להודות, איפוא, מפירוש פשטני של "פרחי אש" ומפיענוח קל מדי של סוד השפעתו והתקבלותו על לב הקוראים בזמנו. פרשה כזו היא תמיד מורכבת יותר משהיא נראית לעין בסקירה ראשונה. ברור שהספר, עם כל הבוסר והגולמיות שבכרכים משירה, ולמרות זיקתו הברורה מדי למודלים של שירת שלונסקי ואלתרמן, הכיל איזו איכות, שייחדה אותו משירת בני הדור ובמידה מסוימת אף משירתו המאוחרת יותר של גורי עצמו ועשתה אותו לתופעה ספרותית-חבורתית יחידה במינה. באיכות זו, בחשיפה, בפיענוח משמעויותיה, חייב להתרכז הקורא המבקש להבין כיום את מקומו ההיסטורי הבולט של הספר בתולדות השירה הישראלית. דא עקא, שאיכות זו איננה נתפסת ומתפענחת בקלות. לא רק ההסבר ההיסטורי הקונטקסטואלי (היינו, ההסבר המפרש את רושם השירים על פי הנסיבות ההיסטוריות של כתיבתם והתקבלותם) מחמיץ אותה. גם האנאליזה הספרותית, הנעשית בכליה של הפואטיקה התיאורית לא תגיע אל שורשיה. זו תפרק את השירים למרכיביהם הסגנוניים, המבניים, הפרוזודיים, התימאטיים והרטוריים; אך אותה איכות שבה אנו מדברים איננה מונחת לא בנושאיהם של השירים ואף לא במבניהם ובצורותיהם, אף כי היא מגיעה אל הקורא, כמובן, באמצעות הנושאים, המבנים, הסגנון, המצלול וכו'. היא בקעה מתוך מקור נפשי שמתחת לרבדים התימאטיים הסגנוניים של השיר ומשם היא הגיעה אל קהל הקוראים, "נגעה בציבור" הלב הקולקטיבי, ועוררה אותו ועורר "כבוך ה"פעילתו בדרך שהוחשה (אם גם לא במודע) כנוגעת, כמביאה טוב. מן המגע הזה נבעה ההתקבלות הרחבה. משמע, שאין התקבלות זו ניתנת להבנה בלא זיהויה של אותה תבנית נפשית עמוקה המגולמת בתשתית הקדם-תימאטית והקדם-צורנית המשותפת לשירי הספר.

ב

גורי ליקט ב"פרחי אש" לא רק את שיריו שנכתבו בתוך מלחמת השחרור ומתוך היענות לאתגריה הנפשיים, אלא גם את כל שירי האחרים מארבע שנות היצירה הראשונות שלו (1945–1948), שנראו לו ולאלה שסייעו בידו בעריכת הספר (א. שלונסקי) ראויים לשימור. בהתאם לכך חולק הספר לשלושה מחזורים בעלי מוקדים תימאטיים שונים. במחזור הראשון, "שירת היסמיך", רוכזו שירי אהבה ונוף רומאנטיים, שקבעו את האופי ה"פיוטי" העקרוני של הספר כולו. הצבת מחזור זה בראש הספר הצביעה, אולי גם על קדימותה הכרונולוגית לשירי המחזורים האחרים, אך בעיקרה היא באה להבהיר כי גם בימי מלחמה המשורר הינו בראש ובראשונה איש הרגישויות האינטימיות-ליריות, המקיים זיקה רגש חזקה בין נפשו לבין ה"עולם", אם בצורת פתיחות רגשית-אימפרסיוניסטית לנוף, על כל הניואנסים שנחשפים בו הערפילים הרוח, השקיעה הארומה ואור הכסף של הלבנה, ואם בצורת אהבה ארוטית של עלם לנערה. במחזור השני, "עוף הנודדים", רוכזו בעיקר שירים שכתב המשורר כששהה כשליח של תנועת העלייה הבלתי-ליגאלית במרכז אירופה בשנת 1947. כאן עלה, כמובן, נושאי חורבנה של הקהילה האירופית ואובדן צלם האדם שלה במלחמת העולם השנייה וכן הופיעו כאן לראשונה ביצירת גורי אזכורי השואה (ראה, למשל, השירים "לבנה 1947" ו"יומן לילי"). לשירים העוסקים בנושאים אלה נוספו בסופו של המחזור גם כמה שירי הלך-נפש והגות, שבהם כאילו ניסה המשורר לחזור מן הקרקעות והתרשמות האפוקאליפטית להרגשת חיים הרמונית ומאוזנת יותר, הכרוכה בחריכת זמן אטית ובלתי-משברית. המחזור השלישי, "שירים מתוך ילקוט הצר", היה, כמובן, עיקרו של הספר. הוא נפתח, אמנם, בשיר "מסע יום", שירו הראשון של המשורר שראה אור בשנת 1945, אך הכיל בעיקרו את שירי 1948, שנכתבו בתוך קרבות מלחמת השחרור ושיקפו אותה.

"פרחי אש" הכיל, איפוא, מגוון נרחב למדי של נושאים ונופים. אם שירי "שירת היסמיך" פתחוהו בעיקרם על רקע ארץ-ישראלי פסטוראלי למחצה, הרי שירי "עוף הנודדים" העתיקו את המוקד הנופי של הספר לאירופה עירונית, קודרת, הרוסה ומאיימת. ה"שירים מתוך ילקוט הצר" פנו באורח טבעי לנופי המלחמה: ירושלים במצור, נגבה הנבכשת, חולות הנגב. המשלט הלילי מוקף הטוקשים והנוף הכמעט-דימוני של הקרב עצמו ("תותחה של רמים שם היתה, עליות זיקוקין ודלקות. / טרם עיט הדים האפור את גופנו ותתיר לכלבים", "עד השחר", עמ' 74). הסתמנו במחזורים השונים גם זיקות למודוסים רטוריים או לתת-סוגים ליריים שונים: שירי-אם אפיסטולריים אינטימיים; שירי "אבהות" באומניים; שירי אווירה ותיאור סטרופיים, ללא נוכחות מובהרת של אני דובר; שירי הדובר מתמשכים, שהזמן והנוף המשתנים מסייעים בהם בעיצוב תנועה מתוזה והלכת של דובר משתנה או מתפתח, שירי דיקלום עטופי שאלות רטוריות, אנאפורות, ליטוטס ושאר פיגורות רטוריות, המבטאות את רציפות עמידתו של המשורר מפני בעיות או הוויות "חובקות עולם" (ראה, למשל, השיר "הדברים השותקים" — על האושר, השיר "הם המוות"), ואף שירים שהם מעין רפורטאז'ות לירית, שאינן מוותרות אלמנטים של קרקעם (ראה, למשל, "ברוך תנועה"; זהו, אמנם, שיר יוצא דופן למדי ב"פרחי אש").

בעת הקריאה בספר אנו קולטים את הגוון הזה עוקבים אחר ניסיונותיו של המשורר להתמודד עם הוויות השעות ועם מודלים שירים שונים שקלט. מיצירת דבורתו בשירה (למשל, הגלגול של שירת הדרך הופלה מ"אבני בוהו" ו"שירי המפולת הפיוס" של שלונסקי מזה, המגרל של שירי הצאן ההלך מ"כוכבים בחוץ" של אלתרמן מזה). אלא שתוך כך אנו חשים בהוירות גוברת והולכת כי מתחת לפני השטח המתמורים והמשתנים של הספר על שלושה מחזוריו מתגבשת תבנית נפשית אחת קבועה, שאינה משתנה בהתחלף הנושאים, הנופים, ההתפתחות הרטוריות, התת-סוגים.

דומה, שנקודת ההתחלה, שממנה מתחיל להסתמן התוואי של תבנית-עומק זו מצויה בזיקה כמו-כפייתית אל מצב אחד, שרוב השירים של הספר מרוחפים עליו. זהו מצב של הליכה, צעידה מדודה, המוצאת לרגעים כדי ריצה או שיטה, אך הוויית תמיד חוזרת אל קצבה הרגוע המאוזן יותר. בשיר הראשון של הספר מעצב המשורר את נושאי אהבתם של הנער והנערה במסגרת מצב זה של הליכה קצובה ורגועה — "טיול בלילה". השיר נפתח במעין קריאה:

לכה — השעה הגידה אותה שעה עצבה.
בה כוכבים צונחים, בה נצורה היתה. (עמ' 7)

השיר האחרון, "מעל ההריסות", מתאר את מצעדו היגע האטי של ה"אתה", החוזר באפלת לילה מן הקרב. גופו הרוך "עד אפר", בעיניו המוות — "כבנוך סנוורים". הוא ספק חי ספק מת. אף-על-פי-כן:

אתה תלך יחד לאטך
צפורת הלילות עליך מרחפת.
ושל עבר נושל על החיים. (עמ' 68)

ההליכות בשני השירים — אגב, שתיהן לא הליכות שאירעו בפועל אלא הליכות היפותטיות הצפויות להתארע ושהדיווח עליהן הוא בזמן עתיד — שונות זו מזו, כמובן, בטיבן ובמטרתן. הראשונה — הליכת צעירים מאוהבים בנוף לילי רומאנטי, ואילו השנייה — מצעד הכבד של החייל, שהקרב המם ואולי אף הרגו. אף-על-פי-כן אין שתיים אלו אלא שתי ואריאציות של מצב אחד, שסימנו המשותף לא רק תנועת הצעידה הקצובה של "גיבור" השיר אלא גם התנועה המקבילה של המרחב, שבתנועה מצוי אותו גיבור אנושי, שהוא תמיד בבואתו של המשורר עצמו. ב"טיול בלילה" תחל הליכתם של הדובר והנמענת, שאליה הוא פונה, בדיוק באותה שעה שבה גם יתעורר הטבע מקפאונו. הרוח תתחיל לנשוב, כוכבים יצנחו ממרום. ב"מעל ההריסות" מוקטנים — באורח זמני — הרוח לפרפרי הלילה המרחפים מעל ל"אתה" הנודד, והכוכבים לטל הכבד הנופל על ההרים. אלא שבסוף השיר מופיעים גם הרוח ("עלטה נושבת") וגם הכוכבים המנוחים ("יצנחה כוכב לאות מול ברכה"). כך מתגלה הזהות המהותית של התשתית או תבנית היסוד, שממנה צומחים שני שירים, הנראים רחוקים זה מזה לחלוטין — במצבים הגלויים שלהם, בנושאיהם, באווירתם, בטכניקות הרטוריות המופעלות בהם ("טיול בלילה" — שיר פנייה אל נמענת נוכחת; "מעל ההריסות" — שיר פנייה אל "אתה" שאינו אלא חלק מן ה"אני" הדובר; דהיינו שיר שכמותו כמין דיאלוג פנימי).

אנו קוראים את רוב שירי הספר, המשולבים בין "טיול בלילה" ו"מעל ההריסות", ומגלים שברובם מסתים שלהם אין הם, כביכול, אלא שיר אחד, שקריאת הפתיחה "לכה" קובעת את כיוונו ואת רציפותו כשם שקריאה ההתרגה Allons! קובעת את הכיוון ואת הרצף של "שיר הדרך הפתוחה" מאת וולט ויטמאן. כל הנושאים המרכזיים של הספר מעובדים במסגרת התנועה המדודה והסדירה של הדובר ושל המרחב שבתוכו הוא נתון — עד שתנועה זו נמצאת בסופו של דבר מזוהה עם עצם הפשר או הריתמוס של שורות השירה, כלומר, היא מוצגת ומתפרשת כתמציתו של הרצף המלולי הריתמי שהוא השיר עצמו. עד כדי כך מגיעים הדברים, שגם ברגעים הספורים שבהם מוצא הדובר את עצמו מוטל "אפרקדן" על גבו או נרדם "הרוג על רצפה", אין ביכולתו להפסיק את התנועה, שהיא מחד גיסא תנועת "צעדי הזמן בלוח הלילי" ("הנה הנד אשמורת על חיי", עמ' 51) ומאידך גיסא תנועת היד, הממשיכה לכתוב את השיר או תנועת השיר, הממשיכה להפעיל ולהפעים את המשורר:

עת נרדמתי הרוג על רצפה עוד דלקה המנורה לסביב.
ויד את חיי רוכבת ובוכה שומר על האבן.
("הדברים השותקים", עמ' 57)

במחזור הראשון מעובד נושא האהבה כמדורה של מצעדים — מהם טיולי טרדה ("טיול בלילה") ומהם צעידת האהבה לעבר בית אהובתו ("בשובך") או העלאת זכרה המסעיר בעת צעידה "בדרך העולה" בליל המסיק ("ירח בהרים"). הצעידה יכולה להיות גינוחה, סעוגת תשוקה, או אפילו מלאת פחדים והרגשת כיליון קרוב. בשיר ב"אשמורת התרגול", שבו מגלה הדובר את עוצמת התאווה המינית שבתוכו ובהל מפניה, מזוהה ההליכה לבית ה"אף" עם ההליכה למוות: "דרכים שחורות מובילות אל פתח האוהל ב"גיא העצמות", שם "עיט ועורבים על ראש ועל גפיים". האהבה מאותתת לדובר בגופה הזם הלבן וב"קוקן הבשמים" שלה, שכולה "מגורים ופחד", והוא צועד על שביל צר ומסוכן בין "שאיש, מעברם הקץ, ומעברו — אני". עוד רגע ויפסע את "המסע האחרון. בשער דמיוני. / התהו" (עמ' 18–19).

הנושא הנופי מעובד בשירי אותו מחזור תוך חילופי הרגש. בשירים אחדים הדובר הוא המבצע העיקרי של תנועת הצעידה, המרחב (או הנוף) נענה לו ומחזיר את תנועתו, ובשירים אחרים מתרחש ההיפך. ב"מסע הערפל" הגיבור הנינוע העיקרי הוא הערפל. הדובר ניצב בתוכו נע, למעשה, גם הוא, שכן יחד עם הערפל נע גם הזמן (חיים, "עובר ושם בין עשר אצבעות". מסלולה גם אני ...). כלומר, בבואתו של הדובר בעת פעמיו נקודה הרקומה. בשיר "ערב" נוטל הערב את השקיעה, כלומר, את הדובר, המתגלגל בתוך רוחו, ... לתנועת במשעולים. מטילים של השבילים חוזרים אל הדובר "שירים יפים ועצובים" (עמ' 9). כלומר, היציאה למסע עם הערב מחזירה את הדובר טעון בשירים, שהם תוצאות המסע והמשוב. ב"רוח הרוח" הרוח היא השוטפת והנרטשה בגעולה. תהלוכה, קורא-עכבים, הדובר, מבה, מהלך עד לסוף של ליל הפתיח והלוחות. ב"מסע עם הרוח ההולך" אנכם מופיע הדובר כמו שהדר זהו מכות בו בלי הרף ("הוי ימי מכי רוחות", "היכו בי הרוחות. היה זה מחולם שלא פסק עד לילה") וכאילו רוחות אותו קדימה. בכל זאת, הפעילות העיקרית שייכת לו בשיר מורכב ומתמשך זה.

הוא העובר פסגות ורכסים, נוטה אל מנרקים, חודש שמו על גוע וסלעים. המרחב רק נענה לו בעקיבו הנוסעים, בריטוטי האור, בשמש אדומה צונחת מהחרים ובתריסר האדורים הנגיחים מן המים וזרעתם הגבלמת והקסמה מהלכת עמם "יפה הפרישית" (עמ' 17, 20). בשירי נוף אחרים מתרחשת מעין פגישה של הדובר והמרחב, הנעים כאילו זה לקראת זה. ב"למעיין", למשל, מגיע הדובר למעיין הנדרי בליל המסיק, הנראה נטול תנועה חיות ("ליל המסיק, בו בעולמו מן השמים / רוח הכוכב"). אבל, כמובן, תנועתו הזיה של הלילה מגולמת בעצם הפכי הרענן המתמיד של מי המעיין, בצלילם שאינו פוסק, בריחות החיים המקיפים אותם. נוצרה, איפוא, מעין הקבלה: המעיין הוא "עטור המסתתר בקיקיוני" וההולכים לקראתו אף הם עטורים ומסתתרים רוחות, עייפות, "צללים שותקים וביחרי-צורך", הלך נוטה ללון. מבחוה של הקבלה זו נוצר המפגש הנרגש, שיש בו מן הרציונות שבכטקס הדתי:

משעולה לילה עם לשחות,
הבסף צלון בחרון הקדש.
מלך — הנך יודע ...
... (עמ' 12)

הצירוף האוקסימורוני "עם לשחות" מגלם את הכפילות, המסתתרת בשיר זה (כן דומים שבשירי הקובץ), שהיא כפילות של מהויות אטיות, גילוי ("זה הנוך") וכיסוי ("המסתתר בנקיקים"), התלבשות ("אתה ואין אחר עוד") והסגנעות, תנועת האדם ותנועת הטבע.

מחזור "עוף נודדים" נפתח בחידושו של קריאת ה-Allons! תוך צירוף של השיר הנע והנודד אל האדם הצועד במרחב:

שוב נלך בדרכים ויקולות — אל השיר.
("בבית ובתיבות", עמ' 25)

המשורר נוטש עתה את נופי הכפר התמימים של "שירת היסמיך" ומעלה — על רקע אירופה הרוסה ועייפה השחורות מגושם, שחב ופחו הסבעות — את נושאי המוות, ההוסג, הרגות, התנופרדות. כל הנושאים האלה מתממשים תימאטית ומטאפורית במסגרת מצב הצעידה. הכותרת האופיינית ביותר לשירי מחזור זה היא כותרת השיר "צעדים בלילה". במראות האפטיניים — "דוהרות מכי מטר / נופים שחורים אין אותי" ("פני כל פנייה", עמ' 13). אבל גם מרוב מראגי זה אינו חסר תנועה. אדרבא, הוא רוחש תנועה, שהיא בחלקה גרוטסקית-מאיימת (התרוממות הנוטים, הקודרות "מוכי הרוחות", השודרים והגנבת שבסמטאות האפלות) ובחלקה טראגית-גורלית. כגון תנועת מי הדנובה, שלתוכם הושלכו המוצאים להורג בימי המלחמה (הלבנה, בראות, להנה סגש) הביבה רייק ויותר שליחי המחתרת הארץ-ישראליים, שנלכדו (נגרו). ואפילו "השמת נישאו עם ערש הנהר". בסופו של דבר גולה תנועה זאת עד שהיא מקיפה את הכביש "הריק הנורא", היוצא את העיר, את "הרכבות המובילות מזרחה", את "היערות שבצדי הדרך". הצעידה של הדובר נהפכת בגזרה זו לצעידת המוות המפורסמת של יהודי הונגריה אל "אדמת המרלנים הארורה" ("יומן לילי", עמ' 28–29). קשה לחשוב על דוגמה בולטת יותר לעיבוד נושא בעל ממדים אובייקטיביים-היסטוריים אדירים במסגרת תבנית אישית מובהקת. אפילו את נושא השואה מפתח גורי ב"פרחי אש" כהמשך למצב ההליכה הבסיסי והקבוע של ההליכה, השולט בשירי הספר מבלי שים לב לנושאים הספציפיים. צעדת המוות של קורבנות אייכמן מזוהה כאן כהמשך בלתי-מורע של מצעדי הנער והנערה, הטולקה המשוטטת בהרים והגיילן, המשתר לבי המעיין בליל השרב.

ב"שירים מתוך ילקוט הצר" מיתרגמת קריאת ה-Allons! הפותחת לתמונה, המעמידה את הסוד החוק, מלא המרץ הריתמי והמצלולי, שבפתיחת "מסע יום": "אסטלם מתוך, רשום פתחת הרגליים" (עמ' 57). הסוד, הזוהר המופיע שלוש פעמים בשיר המצוין, מבשר את הגברת הקצב והעוצמה של מצב הצעידה בשירי המחזור כולו. כאן נעשית ההליכה ריטואלית וגורלית יותר מתמיד. ההולכים הם "הנערים" היוצאים לקרב — מעטים מול רבים — "שקטים וצעים אובי" ("תפילה" עמ' 64). אלה אינם רק חיילים, ההולכים לחרף את נפשם, אלא צליינים, מעין דמויות ישו היוצאות לקראת קורבן והליכתם הליכת פאסיון. לא במקרה מופיע בשיר משירי מחזור זה ("כנרת") ישו בהליכתו "מעיר שעל ההר לעבר הכינרת ביום המסיד" (עמ' 78), ואלפים ממנו הרמזים שבבית החותם את "מסע יום" (בית שנמחק מן הנוסח של השיר במהדורה השנייה). אל מול חומות ירושלים הגבוהות והשמש המודלקה "בני תושת הצלבים" שמאחוריהן מעמיד כאן המשורר את מחלקת הנערים, העושה דרכה לירושלים לשם מילוי יעודה ומיצוי שליחותה:

הנה אחד עולה לרגלו
על הקדים לקראת היכלו
אריה, אריה, קודשה והריבה. (עמ' 57)

בהמשך המחזור נעשית ההליכה מרופשת יותר ויותר. ההולכים נצמדים לקירות בצעדי חרש ("עד השחר", עמ' 73), או, להיפך, שועטים "על סוסי הרוחות" של המוות. מכל מקום, אפילו למתים אסור כאן להיות מוטלים ללא נוע. הם נודדים "כסומים במקלם הלבן... מעברו של הזמן" (שם, עמ' 75). או שהם מובלים — "צרור אדום" מיטלטל — בתהלוכה בשווקים, לממבר ("מותו של האיש בשדה", עמ' 79), או שהם עצמם מרימים את גופם המרופש מן העפר ומודדים "איומים וגדולים" בשבילי ההרים. לכאורה, איבדו הדוברים ב"הנה מוטלות גופותינו" כל דינאמיות. לא במקרה מתפכים הם בראשית נאומם השירי את קריאת ה-Allons! ומבטלים אותה:

ראה, לא נקום ללכת בדרכים לאורה של שקיעה
רחוקה" (עמ' 77)

שכן היפוך זה (כמו סדרת הליטוטס, הבאה בעקבותיו: "לא נאהב, לא נרעיד מיתרים - - - לא נשאג בגנים") הוא הוא תמצית הוויית הדוללון, שבתוכה הם שרויים. אף-על-פי-כן מתנועעים הדוברים המתים על הכוונה לטומנם בעפר, וכמו מתי המדבר של ביאליק (אגב, את כל השיר אשר הצריך לקרוא גם כהדהוד הפואמה על מתי המדבר הישנים שנת נצח) מבטלים הם את ההיפוך וקובעים:

עוד נקום, והנענו שנית כמו אז, ושבנו שנית להחיה".

גם כשמתים משלימים בסוף השיר עם השיתוק הסופי שהוטל עליהם הם מוצאים לו מעין תיקון בתנועה החיה של המרחב, שבו שפכו את דמם. הם אינם נושמים. "אך הרוח עוד בהרים... נושמת"; הבוקר נולד, זריחת הטללים רונגה; פרחי אדום בוקעים ועולים מתוך הקרקע הסלעית ("גם אנו נשוב, ניפגש כפרחים אדומים"). יש מקום לתהות עד כמה משכנעת — מבחינה פיוטית ומוסרית כאחת — פשרה "אסתטית" זאת בין תמות החיים, התנועה והשיתוק. מכל מקום, ברור, שהיא היתה דרושה למשורר לא רק מפני שקשה היה כליכך מבחינה רגשית אישית וציבורית להודות בסופיות המוחלטת שבמות הנערים הצעירים, אלא גם מפני שלא היה אפשר לו לסיים את השיר במצב של סטאטיס, שהוא זר לעצם מהותו. דווקא מפני שהשיר חייב היה להסתיים בביטול תנועת המלחמה שבמחזור ("עת הידום בהרים ועקת יזיזו אחרונה") הכרח היה שתסתמן התמבטות שכנגד תנועת חיים וצמיחה, וזו צריכה היתה לכלול גם את הנערים ההרוגים.

"פרחי אש" מסתיים בשיבתו ההדרגתית של הדובר מן הקצבים הקדחתניים של שעות הקרב אל תנועתו הקצובה המודרגת, המדורגת המבטבת. הוא חוזר עתה "מעל הריסות" בצעדי "יגע ואיטי", אך שהוא מהלך ... (עמ' 75). נמש, שגבל בתוך הכיליון, במעט זר לו האושר שאינו אלא "ציווי" בלבבי. אף-על-פי-כן הוא חוזר לתנועתו בתוך המרחב הזה:

ואלבנים שבים. הרקיע ליל ד"ן
השירים גם הם בקים, קרובים אליו ד"ן
אשר חנו בנא, על גחלות בששת ד"ן
מכב גדול ... גולך מול השר
חרים הרים הלכה, ומובצות ד"ן
ד"ן המים הלוים מקרב לנרגע. ("בחזרה", עמ' 84–85)

הנוף, הכוכבים, העננים, הרוח והזמן נעים ועמם נעים שוב גם השירים. תנועתם המקבילה של ה"אני" והמרחב מוצאת לה מחדש המשר בתנועת המלים ויוצרת את רצף השיר.

ג

השאלה המתבקשת היא מה הם טעמו ומשמעותו של סינדרום ההליכה הזה, המשמש כמין רובד תחתי אחיד, שמתוכו בוקעים וצומחים "פרחי האש" למיניהם. ושאלה זו איננה סובלת תשובות קלות וטריוויאליות. הזוקה על כאורה שיצביע על הסינדרום כאילו היה זה אך ורק סימן להשפעתו העמוקה של שירת אלתרמן על "פרחי אש" ובעיקר להשפעתו המכריעה של הספר "כוכבים בחוץ". מה ספר זה סובב כולו סביב דמות ההלך המנגן, העושה דרכו "כבויר משולוח" בנתיבות העולם כשהוא לחושות הדרך ולשליחות הגינה (השירה), אשר אך לשווא ינסה לזנותה. כך גם "פרחי אש" צמוד להלך ולצעידתו.

אכן, בעיצוב מצב ההליכה בספרו של גורי (כמו גם בעיצוב תימות והיבטים אחרים של הספר) מופיעים אזכורים רבים — ישירים ועקיפים — של שירי ההלך ב"כוכבים בחוץ". למשל, בארבעה טורים הלקוחים מתוך השיר (של גורי) "שיר על הבתים הישנים" מופיעים לפחות שני אזכורים ישירים וגלויים של אלתרמן ולהם נוספים גם הדהודים עמומים יותר. גורי כותב:

מי לשמעתי, מעלה עיני, כי ישנה נשבה לצער.
לעיני אילות עיקעם, לאבני השמלים השותרות.
עת המרי רשות, בזמשמא הזהירי קירות העתית.
הן מכתר גם לשאול לשלומם, להבביב היוקים של רעות. (עמ' 43)

בראש ובראשונה, כמובן, שומעים אנו כאן את הד שאלת ההלך מול הדרך והחיה על כידון הברוש ושאר "צעצועיו הגדולים" של אלוהים בשיר-הפתיחה "ירח": "אלי, הסוד ישנם כל אלה הסוד מותר בלחש בשלומם לדרושי" מאמתרי הד חוק זה מסתתר הד אחד, חוק למדי גם הוא: "בשבעתי, עיני, כי נשוב הראבה" — שורת הפתיחה של שיר ללא כותרת, מאמרי שני העצים — בני הדיב: קירות הבתים המבידים את הלך מוכירים את "עיני הבתים" המלווים במהלכם הלך אחר — הסתיו (ב"סתיו עתיק"), ואלו אבני הסמטאות בסיטמה, שיש בהן נשמה, מזכירות את אבני הרחוב העשברות ב"זיהוי בסיטמה בה נעלמו, עם כינור, סב ונכר ("מעבר לנבינה").

אמנם, המסגרת המחקרית המתאימה גם צריך להבין את המשמעות והסיבות של השפעת אלתרמן (שאמנם ב"פרחי אש" ועל פי מאות מובאות ב"שירי חותם") על יצירת גורי כמו גם על יצירתם של רבים מן המשוררים בני דורו. מכל מקום, השפעה זו — חיונית כשלעצמה — לא תשיב על השאלה מדוע בחר (אם אכן היתה זו בחירה מודעת) גורי במצב ההליכה בתור נקודת מוצא סימבוליסטית-ויזואלית בשביל רוב שירי הספר, כשם שהוא לא "תסביר" שום היבט עקרוני-מהותי אחר בספר. אדרבא, רק אם נבין את המקורות הנפשיים והפואטיים האישיים שמהם נבעו הרמזים הא-אישיים של יצירת גורי, נבין גם את הטעמים לעומק השפעתו של אלתרמן (ולרוחב תפקידה) ביצירה זו. גורי העמיד את שירתו על מצב ההליכה המרוזרה. לא מפני שקרא בשקיקה את שירי "כוכבים בחוץ" ונתפס למוטיב המרכזי המצוגר אותם. אלא, להיפך: הוא נתפס למוטיב זה ולשירתו של אלתרמן בכללה מפני שמצא בהם מבטא רגשי וציורי שלם את הוויתו הוא הקל עליו את מאמץ עיצובן הראשוני. הוא בא אל שירת אלתרמן עם מבנה שיצירתו הוא ולימד מבנה כה קרובה. בכל מקרה הוא עשה כחומר שנטל מאלתרמן — גם

(המשך בעמוד הבא)

חיים גורי (בחזית, נשען על יד ליד הבקבוק), במסיבה ב"כסית". אלתרמן נושא דברים

הזמן הצועד והמוות המבוטל

חיים גורי במדי צה"ל על חוף אילת, בבוקר שלאחר "דגל הדיו": ב"פרחי אש" הצטרף הקורא אל המשורר במצעד החוצה את המוות והולך ונמשך "מעברו השני של הזמן". כאשר קראו את השיר "הנה מוטלות גופותינו" בטקסי הזיכרון למיניהם שימש השיר כטקס פולחני, המכריז בקולי קולות על מות המתים והמקים אותם לתחייה באותה שעה עצמה

(המשך מהעמוד הקודם)

בשעה שהנטילה נעשתה בצורת פאראפרזה או גם ציטוט ישיר — שימוש אישי־יהודי מותאם לחלוטין לצפנים ולמודלים הקוגניטיביים והריגושיים שהיו מוטבעים בקרקעית הפסיכית של אישיותו היוצרת.

משום כך, בסופו של דבר, שונה כליכי ההלך של גורי מדמות ההלך של "כוכבים בחוץ", לפרות הדמיון החיצוני הגלוי לעין. ההליכה איננה אותה הליכה, מטרתה אחרת, משמעותה שונה, מקורותיה הנפשיים אחרים הם, ודמות הנודד של "פרחי אש" הינה דמות סמלית שונה מזו של "כוכבים בחוץ" לא רק בתוכנה אלא בעצם הצוראליות הסימבולית שלה. אצל אלתרמן ההלך הוא חוליה מרכזית בתוך מערכת שלמה ומגודה של מציאות מסוגננת־מיתית. מטרתה של המערכת — העתקה שלמה ומוחלטת של הזירה השירית מעולמו הפרסונאלי־אוטוביוגראפי של המשורר לעולם פיוטי "מלאכותי", המחוזה, אולי, "קולקטיב אובייקטיווי" של העולם האנוש, אך הזיקות שבין השניים עקיפות, מורכבות ובלתי ניתנות לשחזור. לכן מול ההלך העומד "עלמה" ארכיטיפית ומאחוריו אב ואם אנונימיים־אוניוורסאליים. הקשרים בין גיבורים אלה יתרחשו לא בעולם דמוי־מציאות אלא על בימת תיאטרון סימבולי, על רקע תפאורות של ערים, פונדקים, דרכים ופנסים, שבהן עברה המציאות מטאמורפוזה רוחנית וצורנית לא שונה מזו העוברת עליה בציור קוביסטי. כך ניתק עצמו אלתרמן ניתוק מוחלט מן הקשר הרומנטי־האוטוביוגראפי השליט בלירקה העברית מימי ביאליק ואילך (והוא שליט גם בחלק ניכר מיצירות משוררים קרובים לאלתרמן, כגון שלונסקי, לאה גולדברג ויוכבד בת־מרים). אכן, אלתרמן, יחד עם יונתן רטוש (בשירתו שנכתבה עד לראשית שנות החמישים) הם המבצעים הקיצוניים והמסקיים ביותר בשירה העברית של הנורמה הפואטית הסימבוליסטית (שנוסחה הן על ידי רימבו, הן על־ידי מאלארמה והן על־ידי תלמידיהם הרבים של זה האחרון), התובעת את סילוקו של ה"אני" האישי (ובגיבושה הראדיקאלי — את סילוק ה"אני" בכלל) מן השירה ואת העמדתה על מציאות רגשית ולשונית חסרת כל רפרנציאליות ל"אני" זה. רטוש הלך בדרך "קילוף" ההוויה (ביטוי שהוא עצמו השתמש בו) מלבושיה האישיים־המקריים והעמידה על עיקריה האובייקטיוויים הארכיטיפיים־המיתיים. אלתרמן הלך בדרך העתקת ההוויה מן ההקשר המציאותי להקשר ספרותי "מלאכותי" במופגן. בשני המקרים התאפשר למשוררים, על ידי הדה־פרסונאליזאציה זו של השיר, ליצור חיבור אפקטיווי בין הדובר החושי־החושני שבו, לבין מערכת מופשטת־כמעט של הגות (אף בהשגת צירוף זה היה משום היענות לנורמה בסיסית של הפואטיקה הסימבוליסטית). אצל אלתרמן (ב"כוכבים בחוץ") ניצב ההלך — בציונה של השירה, אשר הלשון המוסיקאלית־האמוטיבית — כמפני "עולם" (או "תבל"), המתפצל דיאלקטית לשתי קאטגוריות מנוגדות, המאיימות זו על זו בתרם הדין. הטבע הפראי־יצרי הרעבן, אך חסר השיקול המוסרי והבקרה הראציונאלית מזה, והתרבות המיכאניסטית, המושתתת על ראציונאליזם פוזיטיוויסטי, מזה. בדיכוטומיה זו ניזון המשורר את תמצית מצבו הפואטי של האדם המודרני, והוא הטיל על השירה (ההלך) את תפקיד הניתוך בין שתי הרשויות והשגת הסינתיזה שלהן: טבע שיחסנה בו יצריותו הרסנית בכוח התרבות והמוסר, ותרבות שניצלה מן הצחיחות והעקרות על־ידי מגע מחודש עם המקורות הטבעיים הגלומים בה בעצמה. המשורר יגלה בכל מראה נושן של התרבות את רגע הולדתו המחודש שלו ובאותה שעה ימצא גם את "הכינור העתיק" הטמון בכל אחת ממכונותיו של הזמן העתידי. כך ייגאל האדם מן זמנו מן הקרע שבין האינטימי והסנטימנטאלי או שבין הסופר־אגו והאיד.

בשירת גורי כמעט שאין למצוא דבר מכל־זה. רק בשירים ספורים ובלתי מרכזיים של "פרחי אש" משתקפת מערכת כזו (ראה, למשל, השיר "הדברים השותקים"). בעיקרו של דבר שירתו של גורי כולה — ושירתו ב"פרחי אש" בכלל זה — לא בתוך "ביזאנטיון" הסימבוליסטית, עיר השירה "המלאכותית", המנותקת מן ההיסטוריה ומהוויות ה"אני" האישי, אלא, להיפך, עמוק בתוך הרצף הרומנטי־האוטוביוגראפי של השירה העברית מביאליק ועד ימינו. דהיינו, שירה זו איננה בונה את עצמה כמין עולם פיוטי מתוכנן ומגודר, שנופיו המרוחקים משמשים גם כמחיצות בינו לבין ההקשר ה"מציאותי" או דמוי־המציאות של השירה, אלא היא מגיבה תגובה רגשית־פיוטית אד־הוק על גירויים חווייתיים, המתרחשים בעולמו הפרסונאלי של המשורר ומתוך המציאות ההיסטורית הקונקרטית שבה הוא מצוי. משום כך שירי גורי, הגם שאין הם חסרים רובד הגותי, אינם מעמידים מסכת הגותית שלמה ואחידה כזו העומדת לפנינו ב"כוכבים בחוץ" או ב"שמחת עניים" או ב"חופה שחורה". אפילו לא נמצא מגע ישיר בין החושי בין המושגי למופשט. תמיד מופיע בשירים הגורם המתווך, שממנו נובעת הן ההגות והן הרגשיות — ה"אני" הפרסונאלי־ההיסטורי. רק משום כך יכולה הצעידה המדודה, כפי שתיארנו, לסגל עצמה בשירים להוויות ההיסטוריות והאישיות המגוונות ביותר — החל במפגש הארוטי של העלם והנערה וכלה בהתמצאותה להורג של הנה מגש המבצע־המוות של יהודי הונגריה לעבר "ארמת הפלנים הארוחה". ב"כוכבים בחוץ" משמשת המערכת הסימבולית שההלך עומד במרכזה מעין מסננת עוצרת, מסודרת, היא אינה מציגה לגושי חומר "מציאותיים" פרי לחדור אל תוך הטריטוריה של השירה הטהורה. ממילא היא צוברת גושים אלה מחוצה לה, במקום שהמשורר יכול למצוא אותם ולטפל בהם — אם טיפול כזה דרוש לו — במסגרת מיוחדת ומובדלת של שירה שאינה טהורה, שירת עתון ופזמון. על חלוקה והבדלה זו של הטהור והבלתי־טהור לא ויתר אלתרמן כל עוד פעל במסגרת הפואטיקה הראשונית והמקורית שלו. ביצירתו המאוחרת (והחלשה ברובה) ניסה את כוחו ביצירת תערובות מתערובות שונות. אצל גורי, לעומת זאת, המערכת, שהדמות ההולכת עומדת במרכזה, משמשת כמעין רשת קולטת. היא מאפשרת למשורר לקלוט גושי חומר מסוגים שונים, לעבדם ולהטמיעם בטריטוריה של השירה, שכן ממילא לא תגדיר את עצמה כ"טהורה" באותו מובן שבו הגדירה עצמה ביצירת אלתרמן, בתקופה שבה התקיימה אבחנה מוחלטת בין שירתו ה"אישית" (ביטוי מטעה) לבין שירתו ה"ציבורית" (אף זה ביטוי מטעה). ממילא אין שירת גורי צוברת גושים "חיצוניים", הנזבקים — אם בכלל — בעיבור בתר־ראורים פופולאריים. גורי כותב כתיבה ז'ורנאליסטית, שיש בה תבלין לירי, אך לעולם לא יוכל לכתוב משהו מעין "הטור השביעי" וגם הרומאנס שלו עם הפזמון (בימי "באב אל־וואד" ושיר "הרעות") היה קצר מאוד.

ההלך או הנודד של גורי אינו מייצג שום קטיגוריה אינטלקטואלית (כפי שהוא מייצג אצל אלתרמן, או כפי שמייצג "הגבר" בשירת רטוש המוקדמת). אלא זה המשורר הפרסונאלי הנתון בתוך קורות חייו ולבטי הזמן ההיסטורי. הוא נודד בערי אירופה אמיתיות, בבודאפשט ובווינה של הימים שלאחר מלחמת העולם השנייה, ולא בערי אירופה ספרותיות, שהוזיו במיוחד (עם אורות גז משלהי המאה הי"ט ותורות מתקופה מוקדמת יותר) דווקא כדי ליצור חיץ בין שירי "כוכבים בחוץ" וההוויה הארץ־ישראלית שבתוכה נוצרו ושאל תוכה הוטלו. הוא נוטל חלק במלחמת השחרור. הוא משתתף במסעות הפלמ"ח ומשתתף בכיבוש באר־שבע ונצרת. אמנם, גם מסביבו נרקם במידה מסוימת עולם דמוני־מלאכותי של פונדקים ודרעות אוחים, של "תנבות" בלשון רבים מופשטת (במקום תנבת ספציפית, מכונה בשמה) ושל צילנים. אלא שעולם זה משמש כמסיכה אסתטיסטית דקה, שקופה, שאינה מסתירה את פני המציאות אלא מרוקקת ומייפה אותם: הרווקה וייפוי אלה באים לא כדי לנכר את המציאות, לפרק אותה ולברוא אותה מחדש, אלא, כפי שנראה, כדי לקיים אותה בשיר ותוך כך לעמוד במכאוביה והאימה הבלתי־נסבלים. אלתרמן ברא עולמות שונים מזה שבו אנו חיים כדי לגלות לנו אמיתות, שאינן מתגלות בעולמנו לעין. גורי — בייחוד בראשית דרכו — צבע וייפה את העולם שבו אנו חיים כדי להקהות במידה זו או אחרת את חודן הזוועה של אמיתות מוכרות וידועות למעלה מן המידה: אמת הפחד מן הכדור הנוסק והרסיס המרטש, אמת הזוועה, האבל והשממה שבעמידה מול הרֵע שנהרג (כביכול במקומך), אמת הבושה והרתיעה של הנער הרגיש מפני התגבנות המיניות המלאה וכו'.

דומה כי בשום תחום אין ההבדל בין ההלך האלתרמני לגורי בשירי "פרחי אש" בולט ועקרוני יותר משהוא באותו תחום, שבו מגיע סינדרום ההליכה של גורי לביטויו העיקרי, תנועה של הזמן, או התנועה של תחושת הזמן ותדמיתו. אצל אלתרמן מקפיאה הופעת ההלך את זרימת הזמן. אמנם, דרכו של ההלך היא דרך החיים, והיא מובילה לעבר מותו הצפוי, אבל מאחר שההלך איננו המשורר הפרסונאלי ומפני שהעולם שבתוכו הוא נע ושר הוא עולם אמנותי בדיל לעצמו, אין לזרימה של הזמן הקיומי שליטה ישירה בהם. הם, למשל, אינם מזדקנים ואינם משתנים. כל עוד נתון ההלך לשליטתה, שליטות הנדודים והזמר, הוא מעין קונסטרוקציה של טבע וכמותו ה"תבל" שלעומתו — הוויה קבועה ומתמידה. עם מיצוי שליטתו יתקל ההלך בזמן הקיומי ("הרקיע הקר והעת") ויישול על סיפו, או, להיפך, יעמוד גם בהיתקלות זו, ישמור על בדלותו האוטונומית ויישאר בבחינת מת חי (כך ב"כוכבים בחוץ"; ב"שמחת עניים" משתנה משמעותו של סמל המת־החי). אם בשיר "הדרך הגדולה" יכול העולם כולו לעבור מטאמורפוזה אמנותית, השדה נעשה למשכות זהב, העצים שעלו מן הטל נוצצים כוכביות ומתכת — בקצרה, העולם נעשה לפסל (כמוהו כאשה ששוקיה תהילה ללוהטי המתכת ב"לבבך") — הרי גם ההלך יכול למות מבלי שיחדל להביט, לנשום וללכת: שכן גם קיומו גם הליכתו אינם אלא חלק מן ההרכבה האמנותית־המלאכותית.

ב"פרחי אש", לעומת זאת, תנועת ההליכה וזרימתו של הזמן הן היינו הך. לאמיתו של דבר, יכולים אנו לקבוע כי בכל מקרה או כמעט בכל מקרה מגלם גורי בתנועת ההליכה במרוכז את התנועה בזמן. כך טיולם של הנער והנערה ב"טיול בלילה" מבצע את הורמת הזמן של הלילה לעבר היום. בזכותם מפציע קול "הלילך של עוד השעות המת" הן נעות לעבר "זוהרונו של שחר גדוש צינה" (עמ' 7). "מסע הערפלי" רווי "דממות של זמן עובר ושט"; זהו בעת ובעונה אחת זמנן של עונות (סתיו נהפך לחורף), זמנו הקיומי האוחל של האדם היחיד ("כזמן עובר ושט בין עשר אצבעות") והזמן ההיסטורי מלא תמורות ("ביני ובין האור הזה הערפילים כבדות עמים, כרמז סוף וכו'", עמ' 8). שירים רבים מתמקדים בקשר בין תנועת ההליכה לזמן המחזורי של היום והלילה ושל עונות השנה. בולט וייצוגי מבחינה זו הוא השיר "סתיו", שנפתח במהדורה הראשונה גם בכותרת־משנה: "מתוך מחול הזמן". הנה טוריו הראשונים של השיר:

הלכתי משמאל אל הנהר, הפצעתי בחוני.
...
... (עמ' 52)

שירים אחרים יוצרים איזונים מורכבים יותר בין זמן אישי לזמן היסטורי, בין המקום לבין הזמן, בין המציאות החלופיות של האדם היחיד ל"אל זמניות" של השיר שכתב. ב"צלו של האיש", למשל, מעמת השיר את הליכתו של "האיש" לעבר הכיליון, כשמולו "שעריים נפערים אל הזמן הלבן... הלבן", עם היתקלותו ב"פליטת השעות" הנקדמת "כאיוולת וסחי" (עמ' 47). "הזמן הלבן" מסמל את קץ מסע החיים, ואילו "פליטת השעות" מגלמת את הזמן ה"ריק" מיצירה שירית, את חיי השגרה האוטומאטיים. הנודד של גורי צועד בתוך שני הזמנים הללו כאחד. ב"לבנה 1947" מעומת "זמן ישן...ישן" של תרבות אירופית עתירת מסורת, מלך שקטת, אלגנטית (כמוה בתנועת סירות השיט "באשה" על פני אגם הלימאן) לזמן חדש, אלים, של החורבן יהדות אירופה מזה ושל ארץ ישראל "נוקשת־פנים, נושאת עיתה" מזה. בצעידתו המתמשכת מגשר הדובר של השיר את הזמנים המקוטעים השונים. החיבור מתגלם בצורה מעניינת בצירופי הגמינאציה (מלה או צירוף מלים שהוכפלו), הקובעים את המבנה של שיר זה (מן הטובים שבשירי "פרחי אש"). מזה־גיסא חורזים הזמן ה"ישן...ישן" והים השקט ה"ניגור אט־אט" של לבנה שבעה, נינוחאלית... הזמן הגרעש מאידך גיסא: עומדות זו מול זו ... ההכפלה הכפולה של לעג ("את לא ראית, רבץ, רבץ.") ... ארץ־ישראל "הכפלות הכפולות של ... ארצי המשטלה") ובין כל אלה צועד הדובר, שהכפלת מלת הצעידה מלמדת במקרה שלו על המשכיות ותתמדה: "עתה אני צועד...צועד" (עמ' 27—28). תוך כך מתחברים האז והעתה, הכאן והשם. בכל מקרה, הזמן זורם ומתקדם לאנו בכל המקום שבו מופיע סינדרום ההליכה אצל גורי. אפילו במקום היחיד ב"פרחי אש", שבו שוכב הגיבור של השיר "אפרוקך" ואינו מהלך, אף כאן "ברמה, אני שומע את צעדי הזמן בלוח הלילי", אולי משום הזורות המיוחדות שבשמיעת צעדים אלה יכול הדובר להתיר לעצמו לשכב על גבו ולהפריח "שלפוחות בורית צלולה של רגעים" ("הנה תרד אשמורת על חיי", עמ' 51). מנוחה אקראית זו מקורה בתגלית, שמסע הזמן לא ייפסק גם אם, לרגע, יחדל הנודד מהליכתו. בדרך כלל אין אמת אלמנטארית זו ידועה ידיעה הווייתית לדובר השירי של גורי, והוא חש עצמו אנוס להמשיך לצעוד ובצעידתו זו לקדם את הזמן במהלכו.

ושוב ניצבות לפנינו שאלות, שהתשובה עליהן איננה קלה כלל: מדוע ולשמה כורך גורי את הזמן בהליכת הדובר של שירתו? איזה צורך נפשי ופואטי מוצא את סיפוקו בקישור זה, שאפשר לראות בו, מבחינה רטורית, מעין "כזב פאתיטי" (במובן ששוטה ג'ון ראסקין למושג זה: עיוות של המציאות, הנובע מריגוש חריף של האדם, שבעבר עיניו נשקפת המציאות)?

ד

ניתוח זהיר של כמה מן השירים המרכזיים שב"פרחי אש" חושף, כמדומה, תשובות אפשריות לשאלות אלה. בולט במיוחד בחשיבותו מבחינת העניין שבו אנו עוסקים הוא השיר "מסע עם הזמן ההולך", שכבר הוזכר במהלך דיוננו. כאמור, יחסו של המשורר אל שיר ארוך יחסית זה היה תמיד אמביוולנטי. במהדורה הראשונה של הספר הציג שירתו לשני שירים נפרדים. במהדורה השנייה שב ואיחד אותו לשיר אחד. הוא ייחד לו מקום בתוך המבחר הקטן המצומצם "עד קו נשר", שבו מיוצגת כל שירתו (עד 1975) בששים שירים בלבד. לעומת זאת הוא השמיט אותו מן המבחר הרחב הרבה יותר, "חשבון עובר", שראה אור זה עתה.[5]

דומה, שמקור הטלטלות ושינויי ההערכה האלה היה, מזה־גיסא, באיזו הטרוגניות פנימית, שהיא כאילו מעמידה את אחדותו של השיר בספק, ומאידך־גיסא, באיזו חשיפה יתרה, שחשף כאן המשורר את עצמו אולי בכוחה של אותה הטרוגניות.

ההטרוגניות ניכרת בייחוד בעיבוד סדר הזמן בשיר. הזמן נע כאן בין עבר סיפורי אחד, שאליו מתייחסים רוב החזיונות במחציתה הראשונה של השיר, לבין עבר אחר, מוקדם הרבה יותר, המופיע לפתע לקראת סוף השיר ("זוראי, אני זוכר — נולדתי אי־פעם בגוף רחוק כל־כך וכו'") וכן בין עבר לעתיד (במחציתה השנייה של השירה "משמע, קרוב, כפאתי שמים הבכור בכוכבים יפציע אל עיני"). נוסף על כך נע כאן הזמן בין החיוויים מסמור אליים והאיים לחיוויים היפותטיים, שאין לראות בהם דווקא גיבויים של עתיד. אגב, זמן היפותטי מופיע בשירים רבים אחרים בקובץ בחיוויים כגון "נלכה — והשעה תהי אותה שעה עצמה, בה כוכבים צונחים" (עמ' 13); "יהי זה כמראי בפרוח הלבנה" ("בשוב", עמ' 14) וכו'. ב"מסע עם הזמן ההולך" מסייעים חיוויים היפותטיים אלה להצגה סיפורית עובדתית כביכול, של מאורעות שהם רק בחזקת אשורות מפוקפקת. הדובר לא ראה עדיין את רועת האותים אך הוא יודע כי משתשקע החמה ותשתרר האפלולית, "תרויד האותים" יגיחו מן הגיא, וזועתם תהא נבלמת וקטועה". ידיעה זאת נראית כאילו היא מבוססת לא על ידיעת העתיד הסביר אלא על איזו אגדה או על סיפור־עם, שהדובר קלטם דווקא בעבר הרחוק. באותה מידה ניכר כמין פאטאליזם באלאדי בקביעתו, שהוא עצמו, עם עליית הסהר הארמוני, יהלך סומא ויישבה בדרך לא ברורה אל תוך הילת הכוכבים וסופו שיפול "כסוף פסוק". הדרוב אף הוא מלא סתירות בשיר זה. עוברים כאן לפנינו בסדר לא ברור לגמרי שקיעה, עלטה, שמש אדומה הבוקעת מן ההרים ושוב שקיעה אדומה, המבשרת חשכה קרובה. כמו כן נחלפים לנגד עינינו סתיו ("מלכות השלכת ניצבה ביער") וקיץ ("היערות עלו בגהם ירקותם"). כל אלה תורמים לתחושת התנועה של הזמן הנולד, שעליו מלמדת כותרת השיר; אבל באותה מידה תורמים חילופים אלה, הנראים לפעמים כבלתי־מבוקרים, גם לאיזו עמימות כללית, המגיעה לשיאה בסיום השיר. הדובר, כאמור, מהלך כאן סומא:

רושפת הנבנה הלת הכוכבים,
גבתלבב אני.
...
... (עמ' 21)

הקורא שואל את עצמו כיצד הגיע הדובר אל תוך הילת הכוכבים ומה פירושה של נפילתו הסופית. האם הוא חוזה כאן את מותו? לכאורה כך הדבר, שהרי נפילתו איננה בבחינת "סוף פסוק" בלבד אלא גם בבחינת "חסד אחרון", ולמי ניתן חסד כזה אם לא למתים? אלא שהשיר אינו מניח לנו להחזיק בפירוש כזה כבפירוש אפשרי יחיד, שכן כולו נתון בתוך המחזוריות הנצחית של הטבע ושל הזמן הטבעי: יום־לילה־יום־לילה, סתיו־קיץ, ושוב סתיו. האמנם, שואלים אנו את עצמנו, נבקע כאן המעגל של הזמן המחזורי על ידי פרץ זמן קיומי אישי חד־פעמי? בנוסף לכך נוטים אנו להתייחס "כחסד" לאותו "הסופי" שבמלים "כחסד אחרון". הרי כבר נתקלנו בהן ב"פרחי אש" בהקשרים, שבהם לא היתה לאותם כוח אחיזה ברורה. למשל, בשיר "למעייך" הפליג המשורר בתיאור הטוב הדרויה שמעניק המעיין הצלול להולכי־הרגל הצמאים בליל המסחה וקבע: "עת הלך ותהיה עלטת תהפוך / אתה ורע החסד האחרון" (עמ' 12). ברור, שאין הכוונה כאן לכך, שעם שתיית מי המעיין ימצא ההלך את מותו. מושג ה"חסד האחרון" הפולחני משמש כאן רק בבחינת היפרבולה, שבאמצעותה מבטא המשורר את גודל הסוד של המעיין ואולי גם את עייפותו הגדולה של ההלך, שישקע, משרווה את צימאונו, בשינה עמוקה. ממש כמשמעות כזאת יכול המושג לתפקד גם ב"מסע עם הזמן ההולך". ההלך העייף והיגע של השיר ייעשה "סומא" עם בוא הלילה לא מפני שהוא נוטה למות אלא משום האפלה שהשתררה סביב: אפלה שאינה מוארת כל צורכה באור הירח והכוכבים. מאותה סיבה הוא גם ייתקל בגזע המתוספס ו"גופתו" תיפול עליו כדי לקבל את "החסד האחרון" של השינה. בהמשך משעור של הדברים ישוב ההלך, בבוא הזמן, להלוכו. הלילה יתחלף פעם נוספת ביום: הסתיו יתחלף פעם נוספת בקיץ או באביב. מסע הזמן ההולך יימשך ועמו יימשך גם מסעו של הדובר.

קשה להכריע בין שתי הבנות אלו של השיר, ולא מפני שהפירוש ה"אמיתי" של השיר הצפון הצפנה עמוקה, אלא מפני שהעמימות כשלעצמה היא עיקרו של השיר הזה, אפשר לומר, מטרתו. וכאן יכולים אנו לקבוע מעין כלל. גורי מקשר את הליכתו של הדובר בשירים עם תנועת הזמן ומזהה את השתיים לשם מטרה אחת קבועה (מודעת או בלתי־מודעת — זו כבר שאלה בפני עצמה): לשטשוש ההבדל או מחיקת החיץ שבין הזמן הקיומי האישי של האדם היחיד (המתגלם בצעידתו, שהיא מעין ליטראליזאציה של המטאפורה השחוקה "דרך החיים") לבין הזמן המחזורי של היום והלילה ושל עונות השנה. מטרת הקישור היחיד אינה גילוי אלא כיסוי. המשורר אינו מבקש לדעת משהו אלא הוא מבקש שלא לדעת. ליתר דיוק, הוא מבקש להתיר לעצמו תחום ביניים גרוע כבל־האפשר בין ידיעה לאי־ידיעה; תחום שבו יוכל להחזיק בזו גם בזו, אף באותה שעה גם להרפות מן השתיים, אם יתעורר צורך בהרפיה כזאת. בתחום כזה הוא יכול לדבר שוב ושוב על מוות שאינו מוות, על סוף שאינו סוף. הוא ישתמש שוב ושוב במינוח סופי (גופתי, גוויה, חסד אחרון) ועם זאת ירמוז שהסוף איננו סופי לגמרי. למשל, בשיר "דורון הרוח" הוא יתאר את מצעדו של ההלך אל עבר הסתיו בלשון זו:

זה הסתיו. מפני השופים ...
...
... (עמ' 16)

במה מבהיק התיאור של הסתיו הלוהלוחי הקודר את השימוש במלה "גופתי"? האם מדובר פה במותו? בוודאי לא. הדובר מהלך (באמצעות גופתו) לא עד או לקראת מותו שלו אלא עד מותו של הסתיו (כלומר, עד שהסתיו ייהפך לחורף). עם זאת, משתמש המשורר במטאפורות הגוויה והמוות של עונות השנה כדי לרמוז באורח עמום ובלתי מחייב גם על מותו של הדובר. הדברים נשארים בבחינת משחק בדו־משמעות. "גופתו" של הדובר מתעטפת אפילו בתכריכים (הערפל האופף אותה) ומאבדת את "דיוקנה", ועם זאת היא ממשיכה להלך וככל הנראה היא ממשיכה גם לחיות אל מעבר לסתיו ואל מעבר לסתווים רבים אחרים.

דו־משמעות כזאת מאפיינת גם את סיום השיר "מעל ההריסות", שהוא סיום הספר כולו. החייל החוזר כאן מן הקרבות יישא "עד רדתו בור קבר" "את סוד הזמן הזה שאין לו־סוף". כלומר הוא יתקיים בזמן סופי (עד קבר) ואין־סופי כאחד. ובכך לא די:

* * * בשתבו על מה ועלמה נשברת
תשא את עיניך מעל ההריסות.
יצנח כוכב לאות מזל ברכה. (עמ' 68)

שוב לפנינו נפילה שאינה אחרונה. הנמען (שהוא גם הדובר) ייפול על הסף, אך "גופתו" תינשא — לא בידי נושאי המת, אלא על כפי העלטה הנושבת — ותוצה את גל ההריסות ואז יצנח כוכב לא לאות אובדן וכיליון אלא דווקא "לאות מזל ברכה" (בהיפוך מן הפירוש העממי של צניחת כוכב סימן לאובדנו של מזל, לבישמזל). מזל ברכה מסמן בהכרח התחלה חדשה ולא סוף הגמר, ולכן, ללא ספק, כיוון המשורר כשהציב את "מעל ההריסות" בסיום הספר.

בכוח העירוב של הזמן הקיומי האישי והזמן המחזורי, שניתרגמו שניהם למטאפורה של הליכה מרוחה שיש לה סוף אך גם אין לה סוף, נפתחת לפני המשורר ב"פרחי אש" מלכות שלמה של מצבים דו־משמעיים, של הן ולאו בעת ובעונה אחת. למשל, הספר מסתיים בווריאציות שונות מצב, שבו הדובר (ולפעמים גם הנמען או הנמענת) הוא פאסיבי ואקטיווי כאחד. כך מתאר הדובר את עצמו ב"מסע עם הזמן ההולך" כמי שהרוחות המכות בו מאלצות אותו לצאת למסעו ועם זאת הוא מגלה במסע אקטיוויות נמרצת ("עברתי... נטיתי... הרשתי... שמעתי... עיני ליספר" וכו'). "טיול בלילה", שיר האהבה הפותח את הספר, מסתיים באורח חושפני ביותר: הנער והנערה, שטיילו במשך כל הלילה, מגיעים עם שחר גם לנשיקה, שאליה התגו כל הזמן. אך נשיקה זאת כאילו נכפית עליהם מכוחה:

נצמד קמעה — תנשו שקי פרקות
... (עמ' 7)

הזוג נעצר לשם הנשיקה. הנערה ניגשה על בהונות (כדי להגביה את פניה), ובכל זאת הנשיקה מתוארת (באמצעות פועל סביל) כמאורע בלתי צפוי (פתאום) ובלתי מכוון, כאילו נמצא בסביבה מישהו שרוצה את השניים זה אל זה. כאן השיג המשורר עידון פסיכולוגי מסוים בתיאור ההיסוסים וההספקות של הנער והנערה, הרוצים ואינם מעיזים להתנשק. אבל עידון זה נבע לא (או לא רק) מדיוק ההבעה של הוויית האהבה החששנית והתשוקה הנערית המהוססת, אלא מנטייה קבועה של גורי לתאר את המצבים האקטיוויים ביותר כמצבים פאסיביים בעצם. הנה כך הוא מתאר משגל:

הצל מעיר בליקה, שחיקת קירות
הבית.
...
("בשוב", עמ' 14—15)

וכך הוא מתאר מצב של יציאה לקרב: רמכו (סוס הקרבות שלו) דוהר ושועט "שעטה ארגמנית" ועליו הפרש (כלומר, הוא עצמו ביציאתו לקרב) מלא פחדים; היזוהר עם סוסו או שמא "ישגב הרוכב לברוח" (התרגשה של המשורר). באותה שעה, מוסיף הדובר, הוא או חלק ממנו שירד הרחק ממקום הסכנה ואין הוא יוצא לקרב כלל: "רק לשווא יחפשני הורגי. / רק צללית בשמתי פה תרוצה... היא תרחיק / עטויית צבחות... ולילית..." ("השמש היתה עירומה", עמ' 62). כפילות כזאת משמשת גם ביסוד התיאור של הדובר כאילו היה מהלך ועם זאת נישאת "גופתו" או "גוויתו" בידי כוח חיצוני. בכל מרובי "פרחי אש" הדובר הוא גורם פעיל בזמן ובמרחב ובאותה שעה הוא גם קורבן סביל. הוא משנה את ההיסטוריה ועם זאת שרוי הוא מחוץ לה, בתחום שבו אין לפעילות ההיסטורית משמעות. רגליו דוממות באון נעורים מדריך את האטלס המנוף של כבישי ארץ־ישראל הלוהטים (כמו ליגיונר־חייל קרב הוא הולך לאורך מסע בן מאה (עשרים קילומטרים) אל חומות ירושלים. עם זאת סבילותו מסתמלת בקוצים שפל קוצי הרגל, וגם הלגיונות נהפך אצלו למשפחת הייסורים של ישו, הצועד את גבעת גולגותא. ב"מסע עם הזמן ההולך" מסתמנת סבילות דומה בטורים מלאי רחמים עצמיים: "נופי כוכש, וכתנת הפסים דמתה לגנס עייף למוד קרבות ופרך. / ולרגל מפואר קרעים־קרעים" (עמ' 17). שוב, הדובר הוא חייל למוד קרבות ויוסף בעל כתונת הפסים, שהוטל אל הבור בידי אחיו. תולדתו הקדושה היא בעת ובעונה אחת הרגל המפואר וכתנת יוסף.

את עצם מעשה כתיבת השירים מפרש גורי כאקט שיש בו עשייה ואי־עשייה גם יחד. המשורר הוא יוצרו של השיר וקורבנו, פועלו ונפעלו:

לא הגיתי, אמי האוהבת, רק השיר
הגיתיני.
לא רגגתי, אמי האוהבת, רק
שתבכתי למר בכשר.
...

שוב לפנינו כאן הדים רבים של שירת אלתרמן (ובייחוד הדי "השיר הזר"; שיר העוסק בשירה תוך פנייה אל האם) ושוב מעצב גורי בעזרת החומרים והניסוחים האלתרמניים תפישה שונה באורח מהותי מזו של אלתרמן. שירו של אלתרמן הוא "זר" שכן כופה הוא על המשורר את חוקיו האסתטיים האוטונומיים, את בדלותו מן העולם של האינטרסים והרגשות, שלהם נענית האם. הוא "יפה וחזק" יותר מן המשורר ומשום כך מסרב הוא לבכות בפומבי ("דמעותיך בוכות פנימה"). שירו של גורי מתייפח במקום שבו המשורר כלל אינו בוכה. היינו, הוא משמש את המשורר להבעה מועצמת של אותם אינטרסים ורגשות, שלהם נענית האם הטובה. המשורר מתאכזר אליו ("שפכתי דמו") כשם שהוא, השיר, מתאכזר למשורר לא מפני שהשניים זרים זה לזה, או מפני שהמודוסים הקיומיים של שניהם שונים הם זה מזה, אלא דווקא מפני שהשיר והמשורר דומים זה לזה לחלוטין ולשניהם משותפת הנטייה להיות דבר והיפוכו, לעשות ולהיעשות, לירות ולהיות מוּת. כך נעשה המשורר לנביא ("נגע בקרצפה כמו פיו") ולנמען הסביל והסובל של הנבואה והוא הוֹם המסם לאורך כל השיר.

ה

בשירי המלחמה, עיקר "פרחי אש" ושיאם, מגיעים אנו לגילויה הבהיר והבוטה ביותר של נטייה זו כמו גם לחישוף מקורה הנפשי. כאן חייב המשורר להתמודד עם ההוויה הקשה מכל והחשוכה מכל: הפחד מפני ההיפגעות, מריסוק הגוף, פריצת הדם מן העורקים הקרועים ואובדן החיים. דרכו בהתמודדות עם הוויה זו היא דרך אמירת הן והלאו גם יחד. ייתכן אף שלצורך התמודדות זו פיתח המשורר את המערכת הרטורית־המטאפורית המסועפת למדי, המאפשרת לו לומר הן ולאו גם יחד (אם כי אפשר שהצורך הזה נולד מתוך מועקות מוקדמות הרבה יותר — מבחינה ביוגראפית־פרוטולוגית ופסיכית כאחת — לזו שנולדה מסיטואציית הקרב וההסתכנות הפיסית).

מכל מקום, ה"שירים מתוך ילקוט הצד", אשר הם בעיקר היו אלה שמשכו את תשומת הלב הציבורית אל "פרחי אש", עומדים כמעט כולם (למעט אחד או שניים) בסימן הקביעה האמביוואלנטית של המוות ואימת המוות כחלק המרכזי ביותר בחוויית הקרב. המשורר מרגיש כאן כלי הדף את עובדת המוות ועם זאת מבטל ומוחק אותה. מזה גיסא, הוא נמשך הימשכות עצומה לתיאור מותם של הנערים־החיילים, לפרטים מחלחלי־הזוועה ונוטפי־הדם. הוא מתאר את ההרוג שנעשה ל"צרור אדם", גוש בשר שאפשר למוכרו באיטליז, ושם לב לפרטים כמו טלטול הזרועות של המת ("זרועיך נעות לאפסן") בעת נשיאתו בחוצות — פרטים מזעזעים במיוחד דווקא מפני שהם מרגישים את הסבילות שבמוות באמצעות פעילות מדומה ("מותו של האיש בשדה", עמ' 79). הוא מתאר את המתים המוטלים על גבם "כחולי שפתיים" השמיכה המכסה אותם נעשית בהדרגה כתומה ("ליל ירושלים", עמ' 66); זגוגית העיניים התקועות בעפר של ההרוג, שפגע בו כדור תועה, נעצמת אצלו כמו שבר זכוכית במוך המסיים את שירו ("כדור תועה", עמ' 81). הוא מתאר גופות נערים משוספים "עד תום בצרור של כדורים" ("בחורה", עמ' 86), ואינו חוסך מאיתנו את הפרטים על ריחות הריקבון בשדה, על הנבלות "בענן הזבובים" ועל "עיט ההרים האפור" היורד על הפגרים אף מתיר גם מנה לכלבים ("עד השחר", עמ' 74).

מאידך גיסא, כמעט אין שיר ב"שירים מתוך ילקוט הצד" שבו מאשרות המטאפוריקה והרטוריקה את הסופיות של המוות. אדרבא, ככל שמתעבר מרבה בתיאור הזיבגם הפיסי ה"טכני" של המוות, כך הוא מבטל את כוחה ה"מטאפיסי" של הרטוריקה, השוללת מהמוות את תכונתו העיקרית: הסופיות. אצל גורי המוות הוא איום ומתיר אך אינו סופי ומוחלט. "הנה מוטלות גופותינו" הוא מבחינה זו תרגיל מבריק באמירת דבר והיפוכו. כמעט אין חיווי בין החיוויים הרבים בשיר זה, שבהם קובעים הדוברים המתים את עובדת מותם, שאין כנגדו חיווי מהפך ומבטל. בראשית השיר קובעים הדוברים: "המוות נשקף מעינינו", כלומר, איננו רואים, עינינו אטומות (וזאת במקביל ל"איננו נושמים"), החוזר בשיר פעמיים. אלא שהדוברים מעמידים את שירתם כולו על רטוריקה של הדרכה וויזואלית. המלה "ראה", פנייתם של המתים אל הנמען האישי או הקולקטיווי שלהם, פותחת את השיר ומופיעה בפתיחות שניים מארבעת הבתים הנוספים שבו (היא אף מופיעה בתוך הבית). לאמור: המתים אטומי העיניים לא רק רואים הכל ומתארים הכל — החל בדברים הסמוכים אליהם, אמותיהם הבוכות, רעיהם המוממים, ועבור לדברים הרחוקים והרחוקים יותר, הלילה הרחב, "פריחת הכוכבים" — אלא שהם גם מראים את עצמם ואת כל הסובב אותם לנמען זה, אשר הוא ולא הם, המתים, זקוק לפקיחת עיניים. המתים קובעים: "פנינו שחור", כלומר, המוות שינה את צורתנו ושוב איננו מה שהיינו. אך לאורך השיר כולו טוענים הם שהם אותם נערים שהיו בחייהם, ובסיום הם קובעים: "נחזור * * תכירונו מיד". כלומר, גם צורתם לא השתנתה ומכריהם לא יתקשו בזיהויים לכשישובו. במהלך השיר מתארים הדוברים את הפרטים הפיסיים של מותם — כגון בטור "דמנו מותז בשבילים צבר צבר" — ותוך כך סותרים אותם: "הכל בקרבנו עוד חי ושוקק בעורקים... ולהזהר". השיר נפתח בליטוטס "ראה, לא נקום להלך בדרכינו" אך עובר לקביעה "הן נקום והגענו שנית כמו אז", שכבר הוזכרה בדיוננו. וכל ההיפוכים המזיקים והמפתיעים האלה אינם אלא גילויים ודליקים של הפאראדוקס הבסיסי של שיר זה, שבו לא החי הרואה והשומע הוא הפונה אל המתים ומספר להם, אלא המתים הם הפונים אל החי בלשון "ראה" ו"שמע". בטור השיר הראשון "ראה, הנה מוטלות גופותינו שורה ארוכה, ארוכה" — גלום הפאראדוקס, שהקנה לשיר כולו את כוח ההשפעה הכמעט־מאגי שלו.

גורי פיתח ב"פרחי אש" טכניקה מסועפת — לעתים מתוחכמת — המאפשרת לו לקבוע את עובדת מותם של מתי־המלחמה בפרטי פרטים ועם זאת, מניה וביה, למשוך את השטיח מתחת לקביעה זו ולמוטטה. אמצעי אחד מן הרבים, המופעלים במסגרת זו (והוא אולי המתוחכם שבכולם, ומבחינה פסיכולוגית הפרימיטיווי שבכולם) הוא האמצעי של ה־DOPPELGAENGER, הכפיל. בכמה שירים מקרין הוא את ה"אני" שלו לתוך שתי ישויות, האחת מוגנת והאחרת מועדת לפגיעה ולמוות. כבר נתקלנו בפיצול כזה ב"השמש היתה עירומה", שבו יוצא ה"אני" לקראת דם (הרמך שועט "שעטה ארגמנית") אולי שלא על מנת לחזור, אך גם ממשיך בצעידתו בשדה האפלוליות בצורת "צללית" או נשמה תועה, האך לשווא יחפשוהו כאן הורגיו (בין השאר, מפני שהצללית או הנשמה הן שקופות, בלתי נראות לעין). פיצול דומה מעמיד את המטאפורה המרכזית, המארגנת מסביבה את מחזור השירים "דמעת הסייחים". הסייחים אינם אלא הנערים החיילים (המטאפורה מצביעה על יופיים, תומתם, טובבותם וכו'). היא מסתמכת על הכינוי הקונוונציונאלי "סייח", המצביע על נער או על עלם מלא עוז ומשובה. גורי השתמש בקונוטאציה זו גם בשירים קודמים: "יומי פרץ כסייח", "בשוב", עמ' 15. הדובר אינו מסתיר כלל את הקירבה (למעשה, הזהות) שבינו לבין אחד הסייחים, ארמוני, "יקר מאורים ותם, יפה־עיניים". הוא והארמוני שלו הינם שניים שהם אחד ("בבשמתי שלי איזה לו משכנו, / ובה, בדים עורקיה, חיי שלבו כאשר"). עם זאת, הוא משלח את הסייח למותו ב"יום המלחמה אוים הראשונים", מפיל אותו שדוד אל מול "שער הצריבים" בערבה, מעלה מעליה את הציוד ומשמיע באוזניו את "בכיים של הצבעים האפורים, טורפי המת", ובתוך כל זה הוא נשאר חי וקיים ומצטרף אל הנערות המזמרות המקוננות להוריד דמעה על הסייח שלא יחזור (עמ' 84—82).

אמצעי אחר, נטול בהשאלה מאלתרמן אך משמש לצורך שאינו מצרכיו של אלתרמן, הוא הפאטוס של המת החי. מצויים ב"פרחי אש" שירים אחרים, הפותחים בקביעת מותו של המת בעבודה נמרצת ומולצים מקביעה זו באמצעות הדימוי האלתרמני של המת, המסוגל לפתע להמשיך ללכת בשדות גם אם בלבו תקוע כדור העופרת. ב"פרידה על החוף" נפגש הדובר עם נערתו על החוף לפני פרידה והשניים נמכים ברגע שנפל. הרגע הוא רגע של עירוב חיים ומוות, תשוקה וזיכרון, נוכחות והיעדר, כשם שהוא רגע של אהבה וחרדה, פחד מפני הבאות (ייתכן שהדובר נפרד לפני יציאה לקרב). אלא שעירוב זה מתבטל ואת מקומו תופס עירוב אחר. לכאורה, המתים "לא יחזרו", קיומם יהיה קיום של "זכר" בלבד. בכל זאת:

...
... (עמ' 59)

באותה מידה ימשיכו המתים להלך, אמנם כסומים המבכים לפניהם במקלם הלבן, "מעברו של הזמן" ("עד השחר", עמ' 73); "האיש המת בשדה" הוא צרור בשר, ועם זאת "עיניך תרות לרווחה מפלי זיקוקיך", כלומר הוא ממשיך לעקוב בסקרנות אחר הקרב (עמ' 79); הסייחים שנפלו מתו ונפחו את נשמתם "כי המתים אובדים מתחת השמים / וזיכרונם אובד עמם בעלטה", אבל הם גם ממשיכים להזור "בוהך העפר" אל מול כוכב הקרס"; הם עוברים, רעצתם ועצתם, ומתוך העלטה עולה קול שירתם ("דמעת הסייחים", עמ' 84); הנערים שוספו עד תם בצרור של כדורים, אך "נשמתם עודה תוהה ולא נחולת" ("בחורה", עמ' 86). ההבדל בין כל זה לבין ההתרחשות הסמלית בשירי המת־החי של אלתרמן הוא בכך, שאצל גורי אין לחיי המת שום פונקציה מטאפיסית אמיתית. הם אינם מסמלים שום דבר ונכוחותם הסיפורית או המטאפורית מחוסרת כל תוכן הגותי. הפונקציה שלהם היא אך ורק פונקציה של הרווקה ושטשוש. אלתרמן ניסה להביט אל מעבר ל"מצב האנושי" הפיסיולוגי־הקיומי, ואילו גורי מביט רק במצב זה, אלא שתוך הבטה הוא גם מסתיר את פניו. המתים־החיים שלו כמוהם כאצבעות שעל העיניים — מסתירות במקצת אך גם מתרווחות ומתפשקות כדי הצצה של ממש.

אמצעי מתוחכם יותר הוא זה של המיסטיפיקאציה המכוונת. גורי מעלה דמויות, שלא נאמר עליהן שמתו ושבו וקמו לתחייה אלא שגם שורדות באיזה אזור דמדומים מיסטי שבין חיים למוות, כמו הנער והנערה המוזמים את "מגש הכסף" בשירו של אלתרמן, שאנו אין לדעת אם חיים הם או שאינם חיים. בדמויות כאלה כבר נתקלנו בבידור ב"מסע עם הזמן ההולך" ובייחוד ב"מעל ההריסות". כאמור, העובדה שדווקא לשיר אחרון זה נקבע תפקיד החתימה של הספר כולו היא דו־משמעות, היא מלמדת על כך, שאותה מיסטיפיקאציה שעליה אנו מדברים, היא הרושם הסופי, שהמשורר רוצה להטביע בלבם של קוראיו קודם שהוא נפרד מהם. המיסטיפיקאציה מתגלה בצורה מעניינת ביותר בשירים בעלי מבנה אילוגי או אפילו אי־לוגי; כלומר, שירים הקובעים לגיבוריהם או לדובריהם חיים בקטע אחד ומוות בקטע אחר ללא יצירת קישורים לוגיים בין הקטעים השונים. האפייני והחשוב שבשירים אלה הוא "עד השחר", שיר מרכזי ב"פרחי אש", שגורי השמיטו (מפני החשש מחשיפה יתרה או בשל הרתיעה מן הסתירות ה"הגיוניות" שבו?) מן המבחרים השונים של שירתו. השיר בנוי כמין טריפטיכון: במרכזו תמונה צבעונית, עזה ולוהטת, ובשני צידיו תמונות מעומעמות ואפלות (אפשר גם לתאר את המבנה בשיר בפשטות כמבנה של א.ב.א). התמונה הלוהטת עומדת כולה בסימן הראליות הפנטאסטית של הקרב ושל המוות, וזו נאום או שיר פנייה (אפוסטרופה), המשמע מפיו של דובר מת אל ה"את", אהובתו. הדובר משגן באוזני הנמענת את עובדת מותו, חוזר פעמים אחדות על המלים "מסתבר כי אבדנו לעד", מפתח את תמונת הקרב במטאפורות צבעוניות של התוגה ("התמונה של דמים"), אך מסביר כי האיחוד המיני נעדר כאן לא בין החיילים לנשים, אלא ביניהם (כלומר, בינו, הדובר, לבין הנערה, שאליה הוא פונה), אלא בינם לבין אדמה קדמונית תאבה, שקיבלה לתוכה את הגוויות, כפי שהאשה והאהובה מקבלת לתוכה את הגבר הנושק. הגברים התקשטו לכבוד המאורע בורים הם "עטורי אש פרחים אדומה". לכבוד החתונה נערכה גם סעודה גדולה (לעיטים ולעורבים) והפרחו זיקוקי־די־נור (אש הקרב). האהובה תוכל להצטרף אל החגיגה הזאת כשגם היא תובא לקבורתו. הנה המתים באים לקראתה עטויי תיגמה כולולה של אויר באש תחת חופה של "ענן זבובים". הדובר עצמו בא אליה ברמות מת מרוסק ובאלה: "את תוקיבי עמם (עם מתי המלחמה. ד.מ.), יפתי, הבזק יעלה משותר. וגולגולת ראשך המאדם תעלה עשבים לתפארת". הבזק מבשר אולי את שמחת ההתלכלכות במוות, כשם שהראש המאדם עטור העשבים משחזר את ראשה של הנערה פרועת השער בעת המשגל. האפוסטרופה מתקיימת בבעין ציטוט נמלץ אך רשמי מתוך "דף קרבי": "השורה הקדמית על השביל נקצרה בחרמש העופרת, ורבים אחרים נפגעו מצליפת הרובים". עד כאן תמונת החובה שבמרכז הטריפטיכון; אלא ששתי תמונות הצד האפלוליות סותרות אותה. בהן הדובר חי, משוחרר ועם זאת הוגה (במקביל למוטיב המרכזי של הקטע התיכון) בקשר המיני שבינו לבין הנערה. בקטע הפתיחה הוא צועד ברוב זהירות בדרכים מצלפי כרוזים. אם שהוא חוזר זה עתה ממפגש של אהבה או שהוא בדרכו למפגש כזה. מכל מקום, גוה של האשה, שבה הוא הוגה, אינו מצמיח עשבים וזוהר "עולה ונרגש" בסערת התשוקה. בקטע המסיים חוזר הדובר אל האהובה כבראה אחרי הקרב. מסתבר כי הוא כלל לא אבד לעד אלא רק התנסה בניסיון מוזר. "מגורל זקן ותרוס־עיניים", רבו הוא רוחם מתוך עורקיו", הוא חוזר אל בית הנערה ומגלה לאור הירח השוקע "דמעת פיוס (* *) בבגצוצי הטל". דמעה זו, אותה של הכוכב הנצנח "לאות מזל ברכה" בסיום "מעל ההריסות", מבשרת התאוששות, חיים, "יום חדש".

נעשו ב"פרחי אש" ניסיון אחד או שניים לפרוץ מתוך תחום דו־מוזים אמביוואלנטי זה, שבו נקבעת עובדת המוות אך ורק על מנת שתבוטל. כזה הוא, אולי, השיר "ליל ירושלים" עם מתיו כחולי השפתיים השוכבים על גבם בלי כל רמז לאפשרות של התרוממות ותקומה. כזה הוא בוודאי השיר "כדור תועה", הנבדל באורח בולט מכל שאר שירי הקובץ (עמ' 80—81). סגנונו הוא סרקאסטי ומשוח פליוטניסטי ("בלילות יפים כליבך. כלבנן קסן, / לא יאה לקום לפתע ולהמית"); אין בו שום צעידה מדודה וזמן זורם (לכל היותר "מדדה הוא בצעדי גנב / על שלולית הגשם מדדה / הזמן כאויר את ילדותו / בציצת ירח — בן נודד"), וההרוג שנפגע בו הוא "מת גמור". אבל בעצם הריגותו המגנטית התויאסית מלמד השיר על הקובץ כולו ועל התבניות השולטות בו בבחינת יוצא מן הכלל המלמד על הכלל.

ו

בשיריו שנכתבו אחרי הופעת "פרחי־אש" ולוקטו תחילה במדור "כלולות" שב"עד עלות השחר" ואחר כך בקובץ "שירי חותם", עשה גורי ניסיונות מכוונים ומאומצים להשתחרר מן הסינדרום שסגר עליו בשירי הספר הראשון. אנו מוצאים מאמצים לפריצה כמעט בכל אחת מן הנקודות העיקריות, המצטרפות למעגל, הנפתח בהליכה המדודה והמתמשכת של הדובר הנעבר ברמות המת־החי שהליכתו המתמשכת מכחישה ומבטלת את מותו. ב"עד עלות השחר" שונים מאמצים אלה בעיקר לשני כיוונים: מזה גיסא מנסה הדובר לקבוע בכל תוקף את הסופיות והמוחלטות של הרוגי המלחמה. מאידך גיסא הוא מנסה לשוות להמשך הליכתם של המתים צביון ומשמעות קונקרטיים, המפקיעים אותה ממעגל הרווקה והטשטוש העצמית ההופכים אותה לאקט מודע של מסע תכליתי. הרצון להוראה בסופיותו של המוות קובע ל"עד עלות השחר" כולו, לרבות חלקו בפרוזה, איזו נוקשות (לפחות התבונה הלירית המוטבעת בכתיבתו של גורי באותה שעה הייתה כך), שלא היינו מצפים לה. למשל, בפרקי הפרוזה או הרומן אין למצוא תיאורים מפורטים של מוות בקרב או ביטויי אבל רבים על מות רעים וידידים, מותם של החיילים בקרב מתקבל כאן ביובשנות מסוימת כ"עובדת־חיים", שאין טעם להרבות להרהר אחריה: כך יכול עמו של גורי לכתוב כאן משפטים "קרים" ופראקטיים כמו "יש ואתה פוגש מפקד שיכול רבים מלוחמיו, ואין לך מלת נחמה לומר לו. אין זה חשבון החיים שאבדו בלבד — כאן קיים חשבון פשוט של כוח שלא יהיה לך לקרב הבא".[6]

(הסוף בעמוד הבא)

هكذا عن الأصل

תרבות וספרות

איתמר לוי / אמנות, כמומנות ושיטת הקל־COOL־אציה

א. האמת שבלב

אני יוצא לטייל בגלריות ביום אביבי כשבועיים לפני פסח. בגלריה גורדון מוצגת תערוכת הדפסים, בעיקר תחריטים. אין כמו הדפסים לחידוד החושים. העושר החושני שתחריט טוב יכול להגיע אליו נופל רק מציור השמן. התחריט לא רק מחדד את החוש, הוא יכול גם לפלס ערוץ משלו אל הלב. על הקיר השמאלי תחריטים של אורי ליפשיץ. כמו יצירה מוסיקאלית לשני כלים משוחקים זה עם זה שני מרכיבים בתחריט — הקו הישר והקו המקיף. הצורה העיקרית מאיימת על החלל הנברי המקיף אותה כמו להבה הכלואה בתוך קובית נייר. בתחריטים של עופר ללוש כלואים הפנים, הטקסטורה של העור, האור והצל, בתוך סכימה הנדסית אידיאלית. בדומה לליפשיץ נוצר גם אצל ללוש המתח בין שפה גיאומטרית, הגיונית, לבין הצורה הטבעית הגמישה. אצל דוד בן שאול, בתחריט נפלא, הפאתוס של נוף ירושלים, הרצון להמריא, מרוסן על ידי תשתית של קווים ישרים מקבילים, שחורים וכבדים. גם אצלו מהווה המבנה ההנדסי מעין מתוך של חשיבה מאופקת, מתוך שמתוכו מאיים לפרוץ הפאתוס האקספרסיבי. האמת של ליפשיץ, ללוש ובן שאול היא כפאתוס. האיפוק אינו אלטרנטיווה לפאתוס אלא קונטרפונקט והוא נועד לחזק את הלהט. על הקיר הימני שמונה תחריטים של גרשוני, סדרת הקדיש. הפעם אין ייצוג מפורש לאלמנט הרציונאלי. גרשוני נותן לפאתוס שלו סון מלא כמעט, אולם התחריט שהוא מטבעו מדיום כל כך מופנם, מאפק את התנועה והמגע של יד הצייר. המדיום עצמו מרסן את הפאתוס.

המחשבה נודדת במקצת, חוזרת לאורי ליפשיץ, ל"ציורים הסכיזופרניים" משנות השישים ולדיוקנים הפוליטיים שצייר מאוחר יותר. הגיע הזמן שציורים אלה יוצגו שנית. במידה שאני יכול לשחזר אותם מהיכרותן הם ראויים להערכה חדשה וחבל שדור של צופים צעירים לא יזכה להכיר אותם.

ב. ג'וגלר של אמיתות

בגלריה דביר מציג פנחס כהן־גן תערוכה ושמה "קוס־מוס, פאתוס, כאוס". מעומתים בה שלושה גורמים — ציור גוף סכימטי, נוקשה ו"נקי", ציור אקספרסיווי גזיל וכמה אלמנטים גיאומטריים. הציורים של כהן־גן טובים בעיני אולם התיאוריות שלו, במידה שאני מבין אותן, נעות בין שני קטבים ולא שלושה, בין לוגוס ופאתוס. לפני כמה חודשים, בתערוכה ושמה "קיצור בשורת התנ"ך" עימת כהן־גן רישום סכימטי ורקע כאוטי. תמצית התנ"ך תוארה כתנועה להסתגלות ואי הסתגלות. בתערוכה בשם "ציורים מבקע דמעות" עימת כהן־גן מרכיב הנדסי וציור אקספרסיווי. האם גם כהן־גן, כמו התיאורטיקאים, הוא "צייר דיאלקטי"? האם כל הציירים שהוזכרו עוסקים בצורה זו או אחרת ביחס בין שני סגנונות? או שמא מוצא המבקר את מה שחיפש והכל אצלו בראשו? שני הדברים נכונים אך רק הסעיף הראשון מעניין כרגע. גם אצל כהן־גן, כמו אצל התיאורטיקאים, נוצר דיאלוג בין שתי שפות, בין שתי דרכי חשיבה וייצוג, בין שתי אמיתות. אולם בניגוד לתיאורטיקאים, אצל כהן־גן האמת אינה בשפה האקספרסיווית יותר. אצל כהן־גן שתי השפות, הלוגוס והפאתוס, שוות בערכן. שתיהן אמיתיות, או שמא עדיף לומר במצב כזה "אמי־תיות"? אם בעולמם של ליפשיץ, ללוש, בן שאול וגר־שוני קיימת הייראכיה של אמיתות, ובראש ההייראר־כיה נמצאת האמת הרגשית, בא כהן־גן ומשטח את ההייראכיה.

הצלחתו של כהן־גן כצייר אינה קשורה לרעיונות המילוליים הגלומים את ציוריו. גם אם היה קורא לתערוכה "הוקוס, פוקוס, קוקוס" היו הציורים נשארים טובים באותה מידה שכן עיקר הצלחתם אינו כאי־לוסטרציות לתיאוריה אלא בהגדרת נקודה שאינה לא לוגוס ולא פאתוס אלא גם זה וגם זה. כהן־גן רוכב בשפה (פעם היו קוראים לזה "סגנון") הנמצאת כאילו "מחוץ" לשפה, מחוץ לסגנונות שעליהם הוא מדבר. השפה של כהן־גן, המאוחרת מרכיבים סכימאטיים ואקספרסיוויים, היא מעין שפת ציור שקופה המדברת על העולם ולא על עצמה, ובו בזמן העולם שעליו היא מדברת הוא עולם שפת הציור. הלוגוס והפאתוס אינם שני עקרונות בעולם אלא שתי תחילות בשפה.

אנו יכולים אם כך לראות גם את עיסוקם של התאור־טיקאים כיצירת דיאלוג בין שני סגנונות, בין שני מרכיבים בשפה, ולא בין שתי אמיתות. גם אצלם אין למעשה היירארכיה אלא מוסכמה. כאילו כולנו, הציירים והצופים, שייכים למועדון שכל חבריו יודעים את הקוד הסודי: קו מתפתל מבטא רגש, הריבוע מבטא היגיון, קו מקוטע מבטא היסוס וכן הלאה. וכמו ילדים היודעים שלפי החוקים ב"אבן נייר ומספריים" האבן מנצחת את המספריים, כך מקובל שהרגש מנצח את השכל והאישי מנצח את הכללי.

אפשר להמשיך ולפרט את היחסים בין שני המרכיבים אולם הדיון הזה מוכר ומייגע ולמעשה לא בו העניין.

ג. בדרך לג'ולי מ.

בדרך לגלריה ג'ולי מ. אני חושב על הצייר האמריקאי פיטר היילי (שהציג במוזיאון ישראל בתער־וכת "ניו־יורק עכשיו"). היילי מצייר מופשט גיאומטרי בצבעים עזים מאוד. למעשה אין זה בדיוק מופשט שכן היילי מגדיל ומעתיק מעגלים חשמליים מיקרוסקופיים בשבבי סיליקון. הן המופשט הגיאומטרי והן שבבי המחשב כרוכים באסוציאציות של חשיבה רציונאלית, אולם, אומר היילי (בעקבות בודריאר) אין בריבוע שום דבר יותר רציונאלי מאשר בצורה חופשית ומתפתלת. לריבוע יש פשט תרמית רציונאלית. לקו המקוטע יש תרמית של היסוס תולשה. לקו המהיר יש תרמית של יצריות. בעולם של היילי ובודריאר אין אמת, רק תרמיות של אמת. אין אמנות אלא רק כמומנות, משום שראה כמו שאמנות אמורה להיראות. גם ליפשיץ, בן שאול וגרשוני משלים את עצמם כשהם יוצרים הייראר־כיה של אמיתות שלמעשה אינה אלא הייראכיה מדומה של סגנונות. האם כהן־גן משלה את עצמו שהוא אכן יכול להימצא מחוץ לשפה, לחוקים בה ולדבר עליה כבר עין "שפת־על"? בודריאר היה אומר שכהן־גן השכיל לעצב תרמית של מבט מבחוץ, של אמת אובייקטיווית, כשם שקודמיו התפתו להאמין ב"אמת" של ההוויה הרגשית.

ד. דבר הזיקית

לפני כמה שנים הציג דוד פרומר ציורים הנראים כמסך מחשב שעליו מופיעות תמונות ממשחקי מלחמה. מסך המחשב, הטלוויזיה, הקולנוע ובימת התיאטרון הם מסגרות ציור נפוצה בשנות השמונים, מעין מקום שהוא בין האמת והאשליה. שביב המחשב של פיטר היילי פוסע צעד נוסף אחורה, ממסך המחשב אל תאי המוח שלו העשויים סיליקון המהווים מעין שטח הפקר לא מוגדר שבין החומר הדומם והחומר החושב.

בתערוכה הנוכחית מציג דוד פרומר וריאציות על זיקית. הזיקית חוזרת ברוב הציורים, פעם ככתם צבע ופעם כצלליה, פעם משתלב הזנב הספיראלי ברישום גיאומטרי ופעם מודגשת דווקא הבעתה המרושעת של הזיקית. הזיקית של פרומר אינה משנה רק את צבעה אלא גם את הסגנון שבו היא מצוירת. התערוכה כולה מזכירה במידת מה את סדרת ציורי "הדיוקן" של דגנית ברסט מלפני כחמש שנים. אם כי ברסט היתה הרבה יותר קיצונית וקשה בעוצמת הפירוק של השיזה. אולם כשם שאצל ברסט לא היה עוד טעם בשאלה האם אמנם התקיימה אי פעם שיחה כזו מחוץ לציור, כך אצל פרומר אין זיקית אמיתית מחוץ לזיקית שבציור. פרומר, בדומה לברסט, בדומה לפיטר היילי, בדומה לג'ניפר ברטלט, פט סטיר, סינדי שרמן ועוד ציירים רבים בעשור האחרון, מדבר בדרכו שלו על התמוטטות ההייראכיה של ערכי האמת יחד עם התמוטטות ההייראכיה של סגנונות הציור (והפיכתו של הסגנון לשפה ושל הציור לטקסט).

אנו מתקרבים עתה לטיעון הקיצוני של אמני הסימו־לאציה האמריקאים, של מגמה ציורית שאני מעדיף לקרוא לה כמומנות או פיתוי ללא תשוקה (פל"ת) מכיוון שהיא מציבה את העיסוק בשפה, את הדיבור על אודות התשוקה, כאלטרנטיווה לתשוקה עצמה. לא עוד תשוקה אלא פיתוי, ולא עוד אמנות אלא כמומנות. הדברים יותר מסובכים אך הטיול עוד לא נגמר.

ה. במעלה רחוב פרישמן

פנחס כהן־גן היה רוצה אולי להיות מחוץ לשפה ודוד פרומר היה רוצה להחליף שפות כזיקית, אך כפי שר־אינו, הדבר אינו קל. האם יש צייר שאכן הצליח ליהפך למעין אדם ללא תכונות, לאבד את עצמו לחלוטין, לצייר ציור ללא סגנון? ייתכן ששרי לוין האמריקאית התקרבה לכך יותר מכל צייר אחר. לוין, שהציגה לצד פיטר היילי ב"ניו־יורק עכשיו", ציירה כאז ראשית שנות השמונים העתקים מדויקים של ציורים מוכרים מתולדות המאה העשרים. לוין הציגה זה לצד זה העתקים של אגון שילה, מונדריאן, פיקאסו ורודצ'נקו ובכך יצרה זיופים שאינם מסתפקים בהתקפה על מוש־גים של כנות ומקוריות כערכים אמנותיים (ואולי הם בראש וראשונה ערכים חברתיים־כלכליים). עירפול ההבחנה בין אמיתי ומזויף הוא גם התקפה על תפיסת העצמי, התקפה על האמן הצופה כאנשים בעלי עומק אמת פנימית. שרי לוין מפקיעה את ציורו של אגון שילה מרשותו, והציור שנועד במקורו לבטא חוויה פני־מית של ייסורים ותשוקה נהפך כעת למעין סמל מסחרי של ייסורים ותשוקה. הדראמה נהפכה לפארסה.

בודריאר, פוקו ורולאן בארת הם אולי מקורות ההשפעה העיקריים על הכמומנות האמריקאית, אך על תופעת הסימולאציה נכתב הרבה קודם להם. הפסיכולוג האמריקאי אירווינג גופמן, למשל, תיאר כבר בסוף שנות החמישים אדם שכולו תרמית, מערכת מאביירות וטקטיקות של הצגה עצמית שנועדה לעצב את דמותו כ"סגנון", לעורר אצל הזולת (הצופה) רושם מסוים. אין משמעות לדבר על העצמי כחוויה פנימית, על אמת או על אמונה, אלא רק על תרמיות, כלומר — על האופן בו משווקים מושגים אלה. האדם של גופמן הוא תרמית של אדם, חיקוי של אדם, כרזת פרסומת מתנועעת המפרסמת את עצמה. בשונה מהאדם של פרויד, שת־מציתו תשוקה, האדם של גופמן או בודריאר תמציתו פיתוי.

ו. קובנר ושוב גרשוני

בודריאר, פוקו ושרי לוין מתרוצצים להם כעת בתוך ראשי ומכיתים. [illegible] עיני בציוריו של מיכאל קובנר. נופי ירושלים, הר ציון, הדרך ליריחו, ספר המדבר. קובנר נמצא בדיאלוג עם תשוקת הפרטים של אנה טיכו, עם הכאב הרוקד של קוקושקה, הכמיהה למגרה של לודוויג בלום, ההגרה כלפי מעלה של ארדון ושאול טוץ. במלים אחרות, קובנר מצטרף למסורת של ציירי י־רושלים, של רומנטיקה ופאתוס, שסיסמתה אמת. י־רושלים אינה מציאות, יאמר בודריאר, אלא "היפר־מציאות", תרמית של מקום המפרסם את עצמו כ"רוחני, קדום, נשגב". קובנר העומד מול הנוף ומצייר אומר לעצמו שהוא עושה כעת דבר אישי, אמיתי וישיר אך למעשה הוא משחק כעת את הווריאציה האישית שלו לתפקיד של "האישי" ו"האמיתי". קובנר מזייף כעת ציור ירושלמי בדיוק כשם ששרי לוין מזייפת את אגון שילה או שציירי "דלות החומר" מזייפים תרמית של חילוניות תל־אביבית מבושלת.

אולי בודריאר צודק, וגם המבקר, כמו הצייר, מזייף כעת מאמר על אמת וזיוף (שהוא מעדיף להתייחס אליהם כתשוקה ופיתוי). לרגע אני תופס את עצמי שבוי במלים, אובד בסבך מחשבות תועות ללא מרכז.

אני חוזר כעת לרגע לתחריטי הקדיש של גרשוני, מהעבודות המרגשות ביותר שנעשו בארץ בעשור האחרון. את הצורות המעוותות, המפוסלות והזוויות התשוקה של גרשוני אפשר לראות גם בצורות מגבר עצמות, מתפתלות ומפתות. אפלת הצלמוות היא מעין מגע של קטיפה שחורה ורכה לנפש הרומנטית. את התחריטים של גרשוני אפשר אמנם לראות כזיוף וכפר־תוי לריגושים ארוטיים, מורבידיים ודתיים, אך זהו פי־תוי עם תשוקה. התשובה של גרשוני לגופמן, לבודריאר וללוין תהיה כי אולי הוא אכן מציג תרמיות של אמת, אך הוא ערב לתשוקה, לרגש הזה, לחוויה הפנימית שהניעה אותו לצייר. האם הצופה מאמין לצייר או הוא מאמין, האם לא או לא.

מלך סין, בסיפורו של אנדרסן, מעדיף בשלב מסוים בסיפור את הזמיר המלאכותי המוזהב על פני הזמיר האמיתי, העלוב והבעלב. אני חושב שאי אפשר להתעלם היום מתחושה שלעתים אנו מנותקים מעצמנו, שאין לנו אמת, שאנו מכירים בגוף ראשון את העולם שמתארים בודריאר ולוין. כל אדם מאבד לעתים את עצמו, תופס את עצמו מבחוץ כיצור ריק, כמבוגה של הצגה עצמית וייצור תדמיות. כל אדם נמצא לעתים במצבו של מלך סין, וכל צייר נהפך לעתים לזמיר המלאכותי, המזויף. אי אפשר לומר תמיד, כמו שנאמר ביחס לליפשיץ, בן שאול או כהן־גן, שמדובר ביחס שבין סגנונות ובין אמי־תות. לעתים מציגה האמנות של סוף שנות השמונים תמונה מאוד מפחידה של התרוקנות מוחלטת מכל חוויה פנימית וחוסר מגע פנימי המאמצר להבחין בין אמת וזיוף. ליפשיץ, קובנר וגרשוני, כציירים של סוף שנות השמונים, חייבים לעבור את מבחן התרוקנות מכל משמעות, גם אם לא התכוונו לכך. וכאמור, מי שיוצא מהחוויה הזו טוב, יוצא טוב. ומי שנשאר מרוקן מכל תוכן, נשאר מרוקן.

ז. אתנחתא רפלקסיווית

הכמומנים האמריקאים יוצרים תדמיות של אמנות בחברה בעלת זיקות שיווקית־כלכלית. האמנות קיימת בגילומי הכרומר בזוהראליס ובמשכן הבנק. הכמומנים הישראלים, והם רבים משהוכרתי, פועלים בחברה בעלת מוקדים אך עתירת ויכוחים, והמומחה אינה שיווקית־כלכלית אלא שיווקית־פיסטמית. יש מערכת הכוללת מלל שבעל־פה ומלל שבכתב. התופעה המעניינת ביותר בשנים האחרונות במלל שבכתב היא הגדילה העצומה בנפחו של הפריוויה, הכתבות במקומונים ובמוספים המספרות לקהל הקוראים מה יראה בתערוכה, למה התכוון האמן, וכיצד יש לפרש את העבודות. הפריוויו מספק את "הפירוש הנכון" לעבודות וכו כומן הופך את האמנות לבירור. הוא אומר לצופה מה לחשוב ומה להרגיש. הפריוויו הוא אחד הכלים המרכזיים במערכת השיווקית המעצבת את הטעם הרצוי. ומכיוון שהעבו־דות כולן תרמית, הפריוויו הוא חלק מהעבודה. הפריוויו תפס למעשה היום את מה שבעבר היה תפקידה של הביקורת. ב־1988 הפירוש קיים לפני העבודה. במקום תערוכה ובעקבותיה ביקורת מפרשת, יש היום פריוויו מפרש ובעקבותיו תערוכה מדגימה ולבסוף ביקורת המוסיפה לתערוכה ציון יותר או פחות טוב, בדומה למדורי הספורט ולמצעדי הפזמונים. ולמעשה גם הדירוג הזה כבר נתבא מראש בפריוויו, ועם מעט אימון בקריאה בין השיטים אפשר לדעת מראש את תחזית הביקורות.

או מה עושים בדיוק כשם שכל ציור היום חייב לעמוד למשפט הזיוף וההתנזות כך צריכה גם הביקורת להכיר בעצמה כתרמית. כל מבקר משווק את עצמו בכתבותיו ומשתמש באמנים כחלק מתדמיתו. כל מבקר הוא גם זייפן והשאלה היא רק האם הוא זייפן ופתיין מוחלט או שמא יש ברבריו גם אמת פנימית ותשוקה אמיתית. ומה שנאמר על הציירים נכון גם ביחס למבקרים. האם הקורא מאמין למבקר או הוא מאמין, האם לא, או לא.

ח. מנה עיקרית

לא ראיתי עדיין את שלוש תערוכותיו של אורי רייזמן (בקיבוץ כברי, במשכן לאמנות בעין חרוד ובגלריה דביר, אחרי כהן־גן), אך אין לי ספק כי רייזמן הוא המנה העיקרית בכל סעודת אמנות בארץ והיום כשזרפשטסר ישב בפנתיאון המקומי לצד שטרייכמן וסטימצקי, ואורי רייזמן לצד קופפרמן, נוכל אולי לעשות צילום קבוצתי מייצג של המאייסטרים הותיקים של הציור הישראלי. וככן, באין רייזמן, המנה העיקרית היא ציבי גבע.

בציוריו המוקדמים יותר נמצא גבע בדיאלוג עם ציור סיני ויפני, עם טאפייס, מירו ופיקאסו, עם קיפר, שאגאל ואחרים, אך בניגוד לדיאלוגים חלקיים ומקוטעים אלה יש לו דיאלוג רצוף ואינטנסיווי עם אריה ארוך. ארוך הוא אולי הצייר רב ההשפעה ביותר בארץ בעשרים השנים האחרונות, ולמעשה הגיעו הדברים למצב שבהם לא נכון עוד לדבר על השפעה של ארוך, ציטוט או מחווה לארוך, אלא על הפקעה מארוך. הקידוש לארוך (appropriation, כמו שאומרים פיטר היילי ושרי לוין) או בעילה של ארוך. אפשר לומר כי גבע עושה ארוכיזציה של ציור סיני או של פיקאסו כאילו היה מדובר בתהליך גיור או קבלת אזרחות כבוד בתל־אביב.

האקלקטיציזם של שנות השמונים אינו נעשה רק מתוך מחווה של כבוד למקורות אלא תוך כדי הפקעתם מהקשרם (הרס ההייראכיה) ובעילה שלהם בהקשר החדש. הציור הוא מעין שטח כבוש, הצייר הנבעל הוא אוכלוסיה כבושה, והצייר הבועל הוא בעל הבית. בציורים מלפני שנתיים גבע בועל בעזרת ארוך את פיקאסו ואת הציור הסיני. את שיא הארוכיזציה אפשר לגלות בציוריו של עידו בראל, היוצר מצב מעורפל שבו לא ברור אם הוא שולט בארוך או נשלט על ידיו. אפשר לפרש את הציורים כאילו בראל אוהב את ארוך ומושפע ממנו, אך אפשר לפרשם גם ברוח הסימולאציה ולומר שבראל יוצר "היפר־ארוכים" כבך שהוא מנותר את תדמית ארוך, עושה ארוכיזציה של ארוך, מציג את תדמית הפיתוי הרגיש, המהוסס, הבאלתר והמתנבל של הציור הישראלי כמאבירה ריקה, כפיתוי נטול תשוקה אמיתית. מתוך שני הפירושים אני אוהב דווקא את הפירוש השני, האגרסיווי, של בראל.

ארוך הוא גן־העדן של הציור הישראלי. ארוך הוא הבגוה, ובראל היוצר ציורים שהם יותר ארוכים מארוך מציג עצמו כמי שביקר בגן־עדן והחליט להישאר שם ולשלוח מדי פעם גלויות דואר, דימויי דיסנילנד של הגן. גבע ביקר בגן־עדן ובשנה האחרונה הוא נאבק לצאת ממנו אך שמץ מניחוחות הגן עדיין ספוג בבגדיו. בציורים המוקדמים יותר, בקומה הראשונה בביתן הלנה רובינשטיין, גבע נשלט עדיין על ידי ארוך אולם בציורים החדשים הוא כבר שולט בארוך. שיא התערוכה הם הציורים שבהם יוצר גבע מפגש מקורי ומרתק בין ארוך המיניאטוריסט החזיר והמתלבט שעולמו קטן וסגור, לבין שורות הצבע החולמים והמתחזים של ברנט ניומן. אפשר לומר שגבע מפגיש שתי תדמיות, שני סגנונות פיתוי. אולם גבע אינו נשאר ברמה של הפיתוי, של עשיית ציור יפה. בכמה מהציורים יוצר גבע רגע של אמת, רגע של תשוקת התבוננות טהורה, כמעט רגע דתי. אצל גבע יש אירוניה, יש לשון המעטה ויש הסתייגות מהפאתוס, אך כמו אצל גרשוני, קובנר וכהן גן, יש פאתוס. יש טענה לאמת חווייתית.

ט. אתנחתא קלילה

למבקר, ואולי גם לקורא, יש כעת צורך במשהו קל. הארוכיזציה והערכים של דלות החומר ממשיכים ומתקיימים מזה כעשרים שנה אצל אמנים ומבקרים רבים. סגנונות משתנים, אמנים חדשים מתגלים, אך הארוך והדל לעולם עומדים. הארוכיזציה משרתת היום את התוקפות השיווקית־פיקטיבית של הציור הישראלי שאך יש בה משהו מגוחך, ואולי עדיף לקרוא לזה קל ו־COOL, מעין קוד של קל־COOL־אציה המאפשרת לצופה ישראלית שבה בהתאמות יכולה להיקרא תוכום וכל תוכום נהפך לתכנה. כל רגש נהפך לרגשנות וכל רגשנות היא סנטימנטאליזם כלה. הזוטר ול והיילול מומר. מגיע כנראה הזמן לסיים.

י. על המרפסת מול הים

לאחר התערוכה של ציבי גבע הייתי מותש. הלכתי לחברים. וביקשתי לשבת קצת בשקט על המרפסת שלהם, שם כתבתי את הטיוטה למאמר הנוכחי. נזכרתי בתרגיל שלארי אברמסון נתן לפני כשנתיים לתלמידים שלו בבצלאל כשראה עד כמה הם מאבדים את עצמם בניסיון ליצור ציור עכשווי "כמו שצריך". אברמסון ביקש מהתלמידים להיזכר מתי התחילו לאהוב ציור, מה הם אהבו בהתחלה. האם זה היה סלוואדור דאלי או פיקאסו בתקופה הכחולה, או אולי דיוקן של מודיליאני או עירום של רנואר? בכל מקרה, רבים הסיכויים שה־אהבה הראשונה הזו היא היום אהבה אסורה, אהבה מבוישת. אברמסון ביקש מהתלמידים ליצור קשר בין אהבת הילדות שלהם לבין עבודתם בהווה ואני מאמץ לעצמי מדי פעם את התרגיל הזה כנופשה וכמבקר כשאני מרגיש שאיבדתי את המצפן והתנתקתי מעצמי.

כמבקר אין לי העדפות סגנוניות מוחלטות. אני יכול לאהוב ציור אקספרסיווי ומינימאליסטי, אינטלקטואלי, חכם ומתוכם, אטיור לירי, עיסוק באמיתות חובקות עולם, בעבודה פוליטית או בבעיות השפה. אני יכול אפילו לאהוב ציור קל ו־COOL. אך כל זאת בתנאי אחד — שברגע מסוים הציור יהיה מחובר לעצמו. שגם אם ישתמש בטקטיקות של זיוף ופיתוי, יהיה בו, בסופו של דבר, רגע של אמת.

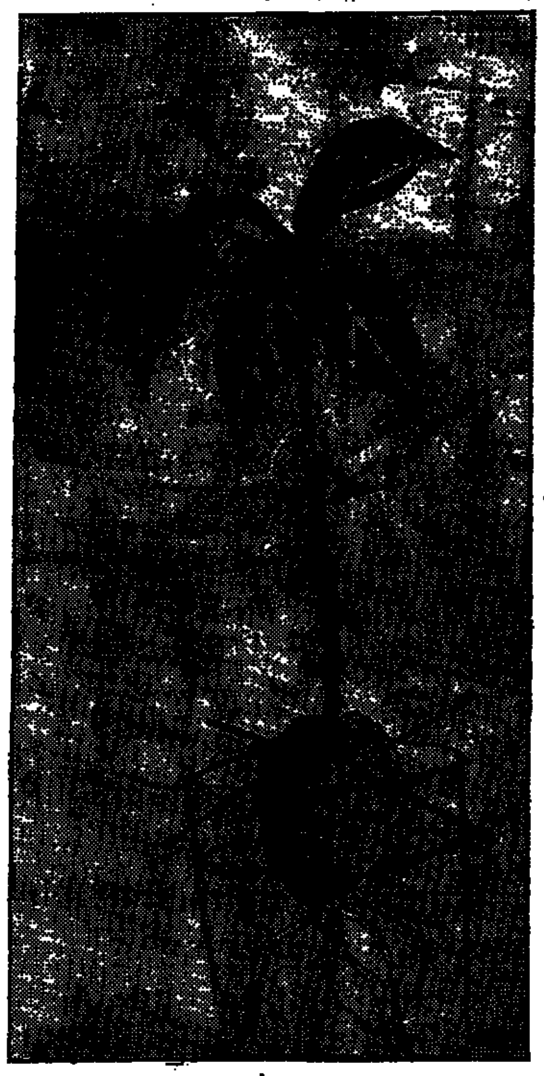
ציבי גבע, שתיל אבוקדו

מיכאל קובנר, נוף

משה גרשוני, קדיש ויתהדר

דוד בן־שאול, בית הקברות הקראי

הזמן הצועד והמוות המבוטל

(סוף מהעמוד הקודם)

במחזור השירים מצא והלך נפש והביטוי ברור בשיר כגון "משלש הפורצים" — תיאור מפורט וציורי של קרב, שכולו משובץ משפטים קצרים, חרישים, תמציתיים, הקובעים את מותם של הלוחמים קביעה נחרצת: "סורגי גבהקומה עובר אל המתים. / דרישה סכינים, צללית אדם קורסת", וביתר חדות ולאקוניות:

פגרים אגלים ורובצים על האבנים.
שלנו נלקחו לעורף לקבורה. (עמ' 135)

בסוף השיר פונה הדובר אל אמו הרחוקה, מספר לה על פציעתו ועל התרגשותו, ומציג לפניה את הדמע הזולג על לחיו, "מאשר". המלה האחרונה, הסרת הכושה, היא המגלמת את אוירת השיר כולו. יכולים היינו לחשוב, שהדמעה זולגת על לחיו הדובר מצער על רעיו שנפלו בקרב, אך הוא מתקן את טעותנו וקובע, אחר הפסקת נשימה שיש עמה מתחזה: "מאשר". בשירים אחרים, כגון "הנשכחים" ו"דרך האש" מורה הדובר ישירות במותם של הרעים ובגורל השיכחה האורב להם בעולמה של החברה, שלשמה שפכו את דמם, ואפילו בזיכרונו האישי שלו, המתאמץ להאחז בדמותם ולא להרפות. עם זאת הוא מצעיד את המתים בתהלוכה ששוב אינה מצעד הסיוטים היפים בליל העלטה, אף מצעדם של המתים הסומים, המקישים במקל לבן כר־חובות השקופים שמעבר השני של הזמן, אלא היא תהלוכה אפוקאליפטית נוראה ואדירה, המתרחשת בתוך של מציאות נבראית, שיש לה, בכל זאת, תוכן חברתי ברור. "דרך האש", למשל, מסתיים ביום ניצחון שהוא גם יום עבודות: הקברים פוערים את פיותיהם, השלדים יוצאים מתוכם ולובשים בשר לקול התוף ולאור אבוקות עשן ארגמנות צועדים המתים והחיים כאחד בעיר אפופת הרעמים. המצבים ה"קדושים" זבים דם בראש חוצות: "פרחי האש הארגמנים" מטריפים את דעת ההמון ומעודדים אותו ל"הילולה" — בושת לפירים. התהלוכה הנוראה חוגגת את הניצחון אך גם תובעת, בשם המתים, "מצבת השכר". היא מכריזה על העצמאות אך תובעת במפגיע, בשם הדם והמצבים ה"קדושים", שיינתן לעצמאות זאת תוכן חברתי של ממש, אשר רק בו יהיה מעין פיצוי על הסבל ועל הרס החיים הצעירים. גורי היה נותן אז באווירה של מתח סוציאליסטי כמו באיזור תחושה של זעם חוגג, שמקורה בהלם המלחמה שהחל להתפוגג. במהדורת 1961 של "פרחי אש", שבה נכללו גם שירי "כלולות" ב"עד עלות השחר", גם המשורר מטרבית קטעי האפוקאליפטה ההברתיים והוא וסירס כמה מן השירים ועשה אותם לאיברים מדול־דלים ומיותרים.

ב"שירי חותם" עשה גורי מאמצים שקטים ומעודנים יותר לרחוק את המתים הצעירים מן המציאות הנפשית הקרובה אל מרוחקי הזיכרון ואפילו אל השיכחה. די להשוות את "הנה מוטלות גופתינו" עם "התחשבנות הארוכים", מקבילו המפורש ב"שירי חותם" (שורת הפתיחה: "כאן מוטלים באפרקדן כל גיבורינו"), כדי לעמוד על המגמה המעוצבת המרחיקה של שירי הספר המאוחר יותר. לא רק המעבר מן הדיבור מפי המתים עצמם לדיבור על המתים קובע את התמורה המתחוללת כאן, אלא גם לשון האמירה, הרחוקה והאפיגראמטית, הסידור שלה במסורת מרובעות קומפאקטיות ומאר־זנות, וכן, כמובן, תוכנה. "בתיקולם הצועקה או השותקת" של המתים "קמאה" בשיר זה "בשיש עד עצמו". המתים "השלימו עם הזמן"; הסערות הפכו "להיכלות מלאי דממה".

הספר כולו הוא מעין תרגיל בפיגוי הדרגתי של השטח מהלם המלחמה ומן הנוכחות של המתים. שירים מבכנים גם בכוונות ל"היכרונות העבר הקרוב" — ללמד על כך שהעבר, אפילו עודו קרוב, בכל זאת עבר הוא. המשורר חוגג את נישואיו ואת חייו ב"שניים" כאילו היה בהם כדי להגן עליו מן הנוכחות המאיימת של המתים. בפי־תיחת אחד מן השירים העוסקים בעניין מרכזי זה הוא קובע:

ואת ביתך השתרותי לי, רק לי.
אלהי לא יקפדו הרפאים. ("ביתנו", עמ' 25)

אמנם, בהמשך השיר מתברר שגידור ביתו של האוהבה והגירתו בפני הרפאים, יותר משהם מעידים על יכולתו של המשורר להינתק מן המעגל של הליכה המסתיימת במוות לאיטות החיים, הם מעידים על המועקה הנוראה שמשרה עליו קיומו המתמיד בתוך מעגל זה, שכמעט אין ממנו מוצא ומכל מקום, הדובר ממשיך בשיר זה, כמו ברבים מן השירים האחרים בספר, בהליכתו האירוניסטית ב"עיר הדרושה והכואבת" (על פי "עיר מסחר הרשות והאבות" מ"פגישה לאין קץ" של אלתרמן), כשהמתים שמסביבו גוררים הולכים והוא נושא את חייו, יחד עם המלים האפלות: "בלכת המוחשכת". רק במעטים מ"שירי חותם" מצליח הדובר להגיע לרגיעה אמיתית, להפסקת ההליכה הכפייתית, לשכיבת "אפרקדן" (ראה השיר בשם זה) ולהאמנה זהירה לקול הטיפות במערת "אבני הטיפין".

מאבקו של גורי על פריצת המעגל הקסום שהתווה ב"פרחי האש" מעניינת ואף נוגעת ללב. ברור, שה־משורר הבחין בסתירה הפנימית שבשירי המתים־החיים שבספרו הראשון; סתירה פנימית שיש בה מן הרמייה העצמית. ברור עוד יותר, שהוא הבחין כי כל עוד לא יתגבר על היחוד של הזמן הקיומי עם הזמן המחזורי ועל האפשרות הנפתחת מיחודי שגוי זה — לקבל את המוות אך גם לא לקבל אותו, להודות בו ולהכחישו בעת ובעונה אחת — הוא לא יפנה את מרחב חייו ואת דרך שירתו להתפתחויות חדשות, לפגישות חדשות עם המציאות המשתנה. החיים והשירה כאחד יישארו תקועים בנקודה שבה מיטשטש הגבול בין המוות והד־חיים ויהיו "מלאים מושכות של מתים". אבל ההשתחררות מן התשתית הרגשית הקוגניטיווית של שירי "פרחי אש" היתה קשה ביותר. המשורר השקיע בתשתית זו השקעה רגשית עצומה וקיומה היה הכרחי לשם המשך תפקודו — כאדם וכמשורר. השתרשים ההדוקים, ששירי "פרחי אש" נתנו להם במקומות מסוימים ביטוי כה סנטימלי (לעומת ביטוי גס וגלוי במ־קומות אחרים), היו בשביל גורי צורך קיום, ומכאן הא־תנטיות הפטיכית המלאה שלהם, הקובעת להם מעמד של אמת רגשית ולא של שקר. גורי ניסה להתמודד באמצעותם עם פצעים מכלים, עם דיכאונות שיש בהם כדי להרוס את האישיות ולשרוד. כשהוא מדבר על המתים הממשיכים לצעוד הוא אומר בעצם, שפחדו מן המוות גדול מנשוא, ושאין בכוחו לקבל את האמת של סופיותו. כשהוא ממשיך לצעוד בשיר אחר שיר, יחד עם עונות השנה, יחד עם הזמן המתחלף, הוא עורך לעצמו סיאנסה מרגיעה ומשביע את עצמו ואת המוות האורב לו, שחייו לא ייפסקו, שהוא ימשיך בצעדתו זו עד למוות ומעבר לו, כפי שעונות השנה מגיעות לסתיו ולחורף וחוזרות ונוקעות בפריחות ואביב. הסוגסטיה העצמית הזאת היתה דרושה לשם המשך הקיום מיום ליום, וקשה, כמעט לא אפשר, היה לוותר עליה. "אחר אחר בשדה פרחי השקר", אומר גורי באחד מ"שירי חותם" וחש, שעם כל פרח שנשר נעשה הקיום קודר ומאיים יותר. גם בשנים שלאחר תום המלחמה קשה היה למשורר לצאת מן המבצר המרומה, שחוקים לעצמו כשחפר את המוות באמצעים מאפוליים למעין המשך "מרולדל, אחר, של החיים". כל כמה שהתאמץ לנפץ את המבצר, היו קירותיו של זה שבים ומתייצבים כאילו מבלי משים. אפילו ב"שושנת רוחות", קובץ שיריו מן המחצית השנייה של שנות החמישים, שבו בא לידי בי־טוי השינוי מרחיק־הלכת בפואטיקה שלו, אין אנו מוצאים מצב של שחרור מלא מן הסינדרום של "פרחי אש". אמנם, בספר זה כלול השיר "1923—1958", שבו מתמודד המשורר התמודדות חזיתית ראשונה עם האופי הקיומי הבלעדי של זמן חייו, ומכאן קביעתו המפתיעה בפתיחה: "ולא היה לי זמן. / כעת ברור / שלא היה לי זמן".

הקביעה מפתיעה כי עד כה הציג גורי תחושת זמן "גבירית", שוטפת, זורמת לאטה וללא הפסקה; תחושה המבוססת על אינכוונות להודות בקוצר הזמן, בקיטועו, בחוסר הרצף וההרמוניה שבמוויה הכרוכה בתחושה בו ובתנועתו. רק עכשיו הוא יודע ("כעת ברור"), ששיריו קצרים, שמתגיתם כבר חלפה ושהם "עבור כין עיתונים לעיתונים" היו בבחינת "ריצה למרחקים קצרים" (עמ' 95). אך גם ב"שושנת רוחות" נמשך המצעד האמביוו־לנטי של ההלך, המטשטש את ההבדל בין שנות חייו ל"שנות האור" (ראה שירים כ"שתיקת הים") ונמשכת ההיצמדות אל המתים הזיים. אף כי המשורר חש שב־היצמדות זו הוא מנתק עצמו מן ההווה, מן ההתרחשות החיה, וכובל עצמו בעבר דמיוני חסום (ראה השיר "פרוסה לי כי אני שומר חומת של עיר").

המשך מאבקיו של גורי אינו עניין לעיוננו זה. היכול להסתיים בקביעה של סיכום: אין להבין את ההתקבלות המיוחדת במינה של "פרחי אש" ואת התפקיד שמילא ספר זה בחיים הציבוריים ובתרבות הספרותית של מדינת ישראל הצעירה מבלי לעמוד על משמעות המסר ההרימשמעי של הספר. הספר כבש את לבם של צעירים ומבוגרים כאחד לא מפני שעסק בחוויות הקרב או מפני שעשה שימוש פופולארי פחות או יותר בסמלים ובדימויי־מים, שמקורם הוא בשירת שלונסקי ואלתרמן. הוא "תפס" כפי שתפס מפני שהיה בו כדי להעניק רווחה לציבור, שהיה שקוע במצוקה נוראה. בתוך שמחת ההשתרות והניצחון, כלב האקסטאזה המשיחית שעוררה הקמת המדינה רבץ הכתם האפל הגדול, "התור השחור" שלתוכו נעלם דור צעיר שלם. תרבות עי־רונאית־ספרותית שלמה ניסתה להתמודד עם התהום האפלה הזאת, אך רק הספרות יכלה לערוך התמודדות זאת באותן דרכים גלויות וסמויות, שיש בהן כדי להגיע אל הרבדים העמוקים של הנפש ולחולל בהם תמורה. מכאן הפופולאריות של ספרי פרוזה כ"הוא הלך בשדות" ו"במו ידיו" של משה שמיר, ומכאן השקיקה שבה קרא ציבור שלם את "פרחי אש".

זה היה ציבור אשר בחלקו המבוגר ראה עצמו כמי שקלה את בניו להרג ובחלקו הצעיר ראה עצמו כמי שניצל "במקרה", ללא הצדקה הגיונית ומוסרית. והביזה את משא המוות לרעים האחים שבעולם. הקוראים הביאו אל הספר לא רק את ההתרגשות של אותם ימים ואת האבל על הנופלים אלא גם את רגשי האשם של מי שהוליד מת במקומו כמין קורבן כיפורים. בספר נמצא לקוראים אלה צרי רב־קסם ומזור. מגד־ביטא יכלו לגרד בספר זה את פצעיהם, לקרוע את הארוכה אשר אך זה עתה הולה להיקרש. מאחר ביטא ביטל הספר את סיבת הכאב. המוות שאין לו השבה, הרחיק אותה למחוז קסום, ריתמי, אסתטי, שבו הגיל המוות להיות מופי. כך השרה הספר על הנפש הכואבת המבועתה שלווה אבלה, קצבית. זורמת לאטה, והקורא הצטרף אל המשורר במצעד ההוצה את המוות והולך המשך "מעבר השני של הזמן". כאשר קראו את השיר "הנה מוטלות גופתינו" בטקסי הזיכרון למניינם שימש השיר כטקסט פולחני, המכניס בקולי קולות על מות המתים, והמקים אותם לתחייה באותה שעה עצמה. הקריין או הקריינית (חנה רובינא) העמיד את קולו המאמין לשירותם של המתים ועשה למדיום שבאמצעותו דיברו אל הוריהם וחבריהם. הם עצמם סיפרו למתאבלים, המקיפים את קבריהם, על מותם ועל תחייתם הנצחית. המעמד היה מבחינה אנתרופולוגית מחזה השבעה פולחני, סצינה מתוך מי־תוס, שבו מוסמסים המתים והמתאים מקבלים תוך כדי הטמעתם.

גורי נעשה שלא בטובתו למשורר המובהק של מלחמת השחרור לא מפני שכתב את שירי המלחמה הטובים ביותר (נכתבו שירים טובים מאלה שלו) אלא מפני ששירתו דרך התמודדותו אתו הלמו בדיוק את הצורך של הציבור בגאולה ממצוקה מאכלת. כיוון שה־חוויות היו אמיתיות וההתמודדות אתן היתה אותנטית — גם הגאולה היתה בעלת תוקף של אמת ואותנטיות. אמנם, השירים שיכבו את הכאב בדרך השטשטוש, ההדוקה המשמשת בכבול והמשמעויות. אבל אלה היו כפויים על ידי בורח נפשי שלא היה אפשר לעמוד בפניו, ומשום כך היו אמת לאמיתה. שום ספר מספרי של גורי שבאחר "פרחי אש" — ורובם בשלים ומגובשים הרבה יותר ממנו — לא מילא תפקיד תרבותי חיוני כליכך, ומשום כך נשאר גורי בתרבותנו — ולא בצדק — משורר "הפלמ"ח". שום שיר משירי התקופה (להוציא את "מגש הכסף" של אלתרמן) לא מעל פעלה נרקיסית יעילה כמו "הנה מוטלות גופתינו". ומשום כך שיר זה — בוודאי לא שירו הטוב ביותר של גורי — הוא שירו החשוב ביותר. אילו היה נעדר בהרוחותינו "שיר־דור" הדש, מעין אנתולוגיה לאומית אבסולוטית, שבה נשמרים לא הטקסטים הטובים ביותר אלא הטקסטים השימושיים ביותר בטקס הליטורגי של הנופש. היה שיר זה מוצא בה את מקומו בצד שניים או שלושה שירים אחרים שנכתבו בארבעים השנים האחרונות; שניים או שלושה בלבד.

1 מתוך "הנה מוטלות גופתינו". ח. גורי, פרחי אש, ספריית פועלים, מרחביה 1949, עמ' 78. כל הציטוטים להלן הם מתוך מהדורה זו אלא אם כן צוין בפירוש מקור אחר.

2 מתוך השיר "עד השחר", עמ' 74—75.

3 לקריאה, הופעת המהדורה השנייה של "פרחי אש" (ספרי תרשיש, ירושלים 1961) חש המשורר בהגמה הסמנטוסטית שבשירים אלה והחליף את סימן הקריאה שלאחר המלה "ההם" בסימן שאלה.

4 "מסע עם הזמן ההולך" בתוך במהדורה הראשונה של "פרחי אש" לשני שירים נפרדים (ראה עמ' 17, 20–21). שאי הדוקק זה מזה באמצעות שיר עצמאי נוסף שנבלע בינותם. וביתורו היה, כנראה, פרי ההלמת ערוך (שלונסקי, שלא נרס את חוסר הרציפות הכרונולוגית והסיטואציונית שלו. עניין זה שווה עיון להלן. מכל מקום, השיר אינו מתפקד אלא ברצף הספר (ראה שם, עמ' 20–21) וכן בבחר "עד כן נשרף הרצבת", הקיבוץ המאוחד, תל אביב 1975, עמ' 14–16.

5 ח. גורי, החשבון עובר, מבחר שירים 1945–1987, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל־אביב 1988.

6 ח. גורי, עד עלות השחר, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל־אביב תשי"ו, עמ' 16. הרשומות משירי "כלולות" — מתוך המהדורה הראשונה.

7 ח. גורי, שירי חותם, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל־אביב תשי"ד, עמ' 36.

8 ח. גורי, שושנת רוחות, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל־אביב תשכ"א, עמ' 94